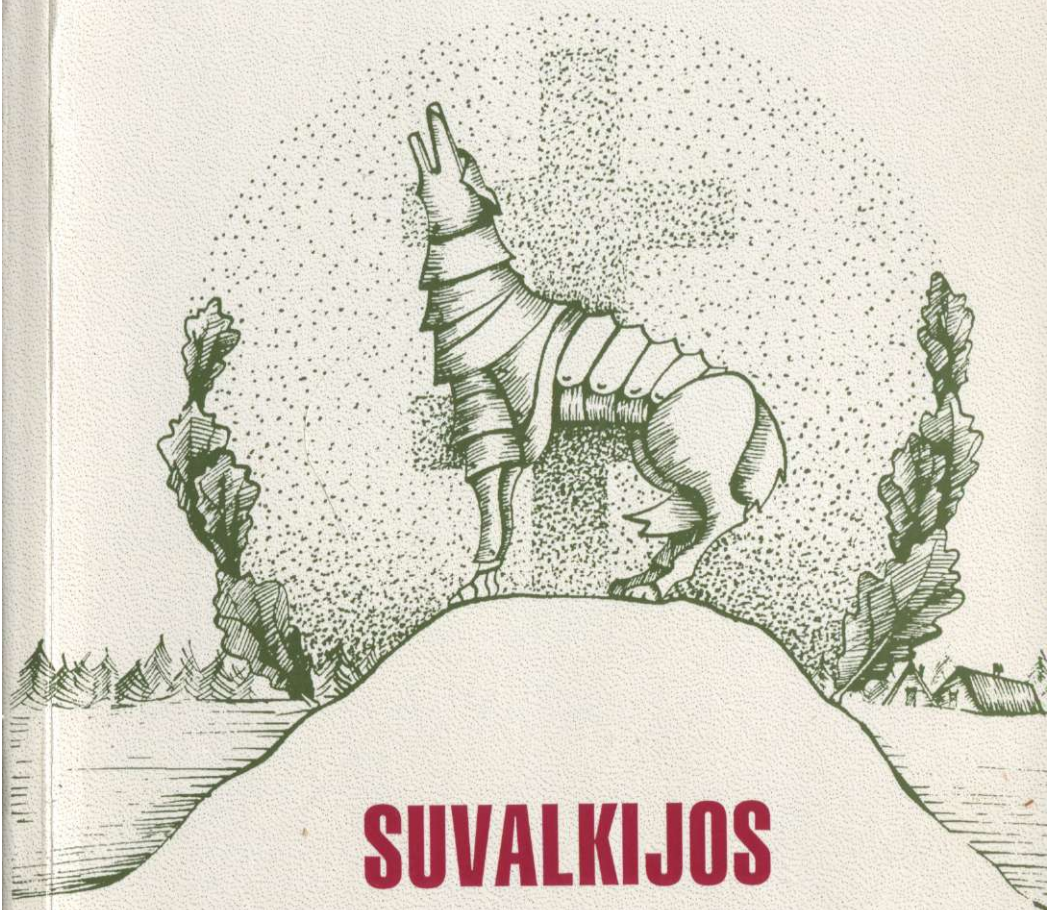

Vytautas Juodsnukis

SUVALKIJOS PARTIZANŲ TAKAIS

VYTAUTAS JUODSNUKIS

**SUVALKIJOS
PARTIZANŲ
TAKAIS**

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Kaunas, 2000 m.

UDK 947.45.083

Ju-141

ISBN-9986-577-35-7

© Vytautas Juodsnuikis, 2000

© Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių
sąjunga, 2000

VIETOJE ĮŽANGOS

Teigiama, jog visagalis laikas - patikimiausias visų negandų, moralinių nuoskaudų ir net fizinį negalavimų gydytojas. Tačiau patirtų aukų šventą atminimą nepajėgia ištrinti ir nesulaikomai bėgančių metų tėkmė. Per daug gilią ir negyjančią žaizdą mūsų Tėvynės arimuose ir tautos atmintyje paliko kruvinoji Kremliaus armija. Jau dešimt metų gyvuoja atkurta nepriklausoma Lietuvos Respublika, o mes vis dar nepajėgiame iš kemsynų, raistų ir dumblių užneštų pakelės griovų surinkti ir deramai palaidoti žūtbutinėje kovoje kritusių ištikimiausių Tėvynės sūnų ir dukrų palaikų. Dalį turgų aikštėse išniekintų Laisvės kovotojų palaikų okupantai pakasė neįtikėtinose vietose. Panemunės emgebiai, vienos moters paklausti, gyrėsi, kad 1949 m. per šv. Roką nukauto partizano Vytauto Kabašinsko-Lito palaikus sušėrę "keturkojams čekistams" - šunims...

Palengva užmarštyje nuskęsta net artimiausių žmonių - brolių ir seserų - vardai ir slapyvardžiai.

Tačiau vaikaičiai mums neatleis, jeigu nepaliksime tikrosios tiesos apie pasiaukojančių ir kruviną Laisvės kovotojų-partizanų kovą su dvidešimtojo amžiaus vergijos nešėju - raudonuoju imperiaizmu.

Esu to meto amžininkas ir tiesioginis kai kurių įvykių dalyvis. Per penkis Laisvės kovų metus iki antrojo arešto man teko garbė pažinti daugelį savo apylinkių ir tolimesnių kraštų partizanų, teikti jiems paramą ir vykdyti jų vadų pavestas ryšio bei žvalgybos užduotis. Ne kartą teko žvalgyti ir saugoti nuo netikėto priešo užpuolimo Švenčiaviškio girios biržėse poilsiaujančių partizanų stovyklas ir jų prieigas. Kai kurių autorių minimi to meto įvykiai, man regis, aprašyti gana paviršutiniškai, neobjektyviai ir tik iš dalies atitinka partizanų dokumentuose fiksuotos tikrovės ir istorijos laiko seką. Tačiau kiekvienas šia tema skelbtas rašinys, siekiant išaiškinti atskirų įvykių ar kautynių aplinkybes ir nustatyti jose dalyvavusius partizanus, yra vertingas.

Mūsų, to laikotarpio įvykių liudininkų, šventa pareiga, kiek sugebame valdyti mintis ir plunksną, iš atmintyje likusių to meto įvykių nuotrupų surinkti ir paruošti neišdailintą, kiek įmanoma, tikslių mūsų partizanų šventos kovos ir garbingos žūties vyksmo epopėją. Ainiams turi likti tikras, neiškraipytas tų dienų įvykių ir didvyriškų kautynių vaizdas. Mūsų pareiga įamžinti už Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę gyvybes paaukojusią Laisvės Karžygių vardus.

Autorius

IŠ PRAEITIES..

Laisvės šauklio dr.Vinco Kudirkos sukurtos Tautinės giesmės akordai mūsų tėvų ir senelių širdyse ižiebė nenumaldomą laisvės troškimą ir tvirtą ryžtą nusimesti svetimųjų jungą. Grupė tautos šviesuolių 1918 m. vasario 16 dieną Vilniuje pasirašė ir paskelbė pasauliui atkurtos Lietuvos Nepriklausomybės Akta.

Iš garbingos savo bočių praeities sėdamiesi stiprybės kariai-savariai didvyriškų kovų ir kruvinų aukų kaina sutraukė 123 metus Rusijos imperijos carų kaldintas vergijos grandines. Žiaurių kautynių metu iš Lietuvos teritorijos buvo išvyti bermontininkai, atremtos bolševikų divizijos, sustabdyti lenkų maršalo Želigovskio legionai.

Iš karo griuvėsių pakilusi Lietuva, tarp pasaulio kraštų tapusi lygia teise valstybe, per dvidešimt dvejus laisvo gyvenimo metus atstatė sugriautą žemės ūkį ir pramonę, išugdė naują raštingų, laisvę vertinančių ir Tėvynei ištikimų piliečių-patriotų kartą.

Deja, trečiojo dešimtmečio pabaigoje taikioje pasaulio padangėje pradėjo kauptis tamsūs karo debesys. Karingieji Vokietijos nacionalistai ir sovietų Rusijos bolševikai vėl pareiškė pretenzijas valdyti savo kaimynų teritorijas. 1938 m. Vokietija užgrobė Čekoslovakiją ir atplėšė Lietuvos Klaipėdos kraštą, o bolševikų daliniai ginklu atplėšė nuo Suomijos rytinės Karelijos teritorijas. Pagaliau Hitleris ir Stalinas, sutrypę pasaulio tautų teisę gyventi laisvais, 1939 m. rugpjūčio 23 dieną pasirašė tarpusavio nepuolimo sutartį su slaptaisiais protokolais. Netrukus, 1939 m. rugsėjo pirmosios naktį, Lenkijos pasienyje nugriaudėję pabūklai įplieskė Antrojo pasaulinio karo gaisrą.

1940-ųjų birželio 15 dieną sovietų Rusijos tankai ir kariniai daliniai okupavo Lietuvą. Nedrįsusi pasipriešinti okupantams divizijos generolo Vinco Vitkausko vadovaujama Lietuvos kariuomenė netrukus buvo pertvarkyta į 29-ą raudonosios armijos teritorinį šaulių korpa. 1941 m. birželio pradžioje visus lietuviškame dalinyje likusius Lietuvos karininkus bolševikų karinė vadovybė išsiuntė "pasitobulinti į akademinius kursus"... Klasta ir apgaule į Maskvą išviliotus aukšto rango Lietuvos karininkus Kremliaus NKVD čekistai suėmė ir nukankino ar sušaudė Lubiankos požemiuose. 1941 m. birželio 14-15 dienomis raudonojo teroro banga į Sibiro platybes ir Užpoliarės sniegynus nubloškė dešimtis tūkstančių taikių Lietuvos gyventojų: pramonininkų, mokytojų, mokslininkų, atsargos karininkų bei eilinių inteligentų.

Kruvinus pėdsakus Lietuvos žemėje paliko bolševikinį terorą nutraukę

vokiškieji "išvaduotojai". SS smogikai, suvarę į mirties poligonus, ištisinėse tranšėjose kulkosvaidžių serijomis sušaudė dešimtis tūkstančių žydų tautybės žmonių...

Gal liksiu nesuprastas, tačiau nešališkai vertinant vokiškieji okupantai mūsų tautai nusikalto mažiau negu sovietiniai bolševikai. Tai drįstu tvirtinti aš, mažajam kaimo statybininko sūnus, vokiečių okupacijos metais galėjęs siekti mokslo - lankyti gimnaziją. Mes, vyresnės kartos žmonės, puikiai prisimename Lietuvos ūkininkų, paprastų darbininkų bei paauglių amžių išaugusio jaunimo gyvenimo ir buities sąlygas. Toli Rytų fronte gaudžiant žiauraus karo griaustiniams Lietuvos kaime nevaržomai dirbo ūkininkai ir laisvai samdomi žemės ūkio darbininkai. Vakaraus kaime ūkio darbų talkose skambėjo lietuviška daina, kartais pamiškių ramybę sudrumsdavo nepiktybinis "bigių" - nupjautavamzdžių automatų šūvis. Nesigirdėjo mūsų krašte žmogžudysčių, nors kaimo jaunimas mėgo "sąskaitas" suvesti į jėga...

1944 metų vasarą bolševikų armijai vėl okupavus mūsų kraštą ir paskelbus vyrų mobilizaciją, Lietuvos jaunimo ir vidutinio amžiaus vyrų gyvenimas virto persekiojamo žvėries gyvenimu. Nepriklausomybės metais laisvės ir tautinio patriotizmo dvasioje auklėtas ir brendęs jaunimas tą lemtingą momentą drąsiai ir tvirtai apsisprendė ir nepakluso okupantų paskelbtam įsakui. Sekdami savo tėvų ir vyresniųjų brolių pavyzdžiu, prisiminę bolševikinio teroro žiaurumus, daugelis mūsų vyrų atsisakė rinktis karinių rekrūtų punktuose ir pradėjo slapstytis. Paskui frontą slinkę baudžiamieji NKVD daliniai pradėjo kruvinas vyrų gaudynes. Pastarieji, pasitraukę į miškus, ginklavosi ir papildė dar 1944-ųjų rudenį susibūrusių ginkluotų partizanų negausias kovines grupes. 1945 m. pavasarį susikūrę atskiri partizanų būriai jungėsi į stambesnius junginius ir tapo organizuota karine jėga. Ilgiau negu dešimtmetį trukusi bekompromisinė partizanų kova su kelių sovietų Rusijos fronto ir vidaus NKVD kariuomenės divizijų pajėgomis išugdė daug žymių rezistentų karvedžių. Šimtai studentų, gimnazistų ir tūkstančiai paprastų kaimo artojų tapo legendinių Termopilų gynėjų pavyzdžio didvyriais, garbingai tesėjo Tėvynei duotą priesaiką, drąsiai sutiko mirtį...

SUGRĮŽUS SOVIETAMS

1944 m. rugpjūčio pirmosios naktį sovietų daliniai forsavo Nemuną ir, palaužę vokiečių gynybą Kauno-Prienų-Alytaus ruože, persikėlė į Suvalkiją. Pasistūmėję keliasdešimt kilometrų, ties Pilviškiais sutiko stiprų besitraukiančių Vermachto dalinių pasipriešinimą. Pastarųjų sudėtyje kautynėse dalyvavo ir lietuviška savisaugos dalinio kuopa, kurios snaiperiai, pašovę kelis rusų tankus, pusdieniui sulaukė veržimasi į Vakarus. Kuopos vadas kapitonas Pranas Jasinskas, pašovęs du rusų tankus, kontūzytas greta sprogsio sviedinio pateko sovietams į nelaisvę.

Kapitoną P.Jasinską, karinio tribunolo nuteistą dvidešimčiai metų katorgos, 1950 m. vasarą sutikau Vorkutos 11-oje akmens anglies kasykloje. Išsikalbėjome. Tada, 1944 m. liepos 30-osios, penktadienio, pavakare, jo kuopos kariai trumpam poilsui buvo apsistoję Šilavote. Tuo metu sovietų tolimojo šaudymo artilerija apšaudė Šilavoto apylinkes. Keli sviediniai krito Jurgapievėse, keli - Pagraičio pievose. Porą valandų pailsėję kuopos kariai temstant paliko Šilavotą ir pasitraukę prie Pilviškių užėmė gynybos pozicijas. Tačiau sustabdyti sovietų armijos grupuočių atkaklių atakų kapitono Jasinsko kuopos kariams ir vokiečių daliniams nepavyko.

Frontas sustojo tik Vilkaviškio-Šakių-Jurbarko ruože.

1944 m. rugpjūčio pirmomis dienomis, Rytprūsių link nuvilnijus pirmajai "išvaduotojų" bangai, Šilavote ir jo apylinkių miškuose išitvirtino fronto rezervo daliniai. Švenčiaviškio, Klebiškio, Šiliuko, Pagraižio miškuose dislokuotų fronto rezervistų dalinių keliamas šurmulyš: karinių pratybų kulkosvaidžių salvės, pavienis šautuvų šūvių poškėjimas, perpintas kareiviškom dainom su mūsų ausiai neįprastais pašvilpavimais, drumstė rudenėjančių laukų rimtį. Tačiau kaimo gyvenimo šie paprasti fronto apkasų iškamuoti kariai netrikdė. Drausmė stovyklose buvo griežta: bendrauti su vietiniais gyventojais karinė vadovybė jiems draudė.

Vieną rugpjūčio antros pusės dienos popietę kelių vokiečių aviacijos bombonešių ir naikintuvų eskadrilių gausmas sudrebino orą. Suskaičiavome daugiau kaip trisdešimties kovos mašinų "debesį", kuris, praskridęs Šilavoto padangę, "pakibo" už Prienų šilo. Sprogimų dundesys truko gerą pusvalandį. Bombardavo Prienų alaus bravorą. Po kelių atakų, bravoro vietoje palikę ugnies ir dūmų stulpus bei griuvėsius, lėktuvai, susirikiavę į darnius trikampius, tartum rudenį išskrendančios gervės netrukdomi nuskrido vakarų kryptimi.

"Vokiškas tikslumas!" - stebėjosi prieniškiai, matydami gamyklos te-

ritorijoje bombų išraustas duobes. Aplinkiniai gyvenamieji namai, nors ir be langų, nežymiai apibrozdinti stovėjo savo vietose nesugriauti. Gandai bylojo: bravoro požemio saugyklose likę Vermachto vadovybės slapti dokumentai, kurių sunaikinimui buvo įvykdytas antskrydis. Kas žino...

Po vokiečių aviacijos antskrydžio ir Prienų bombardavimo sovietų karinė vadovybė Mikališkio-Stuomenų kaimo laukuose Šilavoto valsčiaus ribose pradėjo statyti karinį aerodromą. Prienų šilo pakraščiu, per Ingavangio, Mielaiškampio, Mielaišupio, Skuigės ir Žemaitkiemio kaimo laukus pradėjo kasti apkasus. Visuose Šilavoto ir aplinkinių valsčių į statybas kaimuose pasirodė grupės pagyvenusių sovietų armijos kareivių. Šie senyvo (virš 50 metų) amžiaus nerikiuotės kareiviai, vietinių gyventojų vadinami "oboznykai", eidami per kaimus iš kiemo į kiemą rinko darbo jėgą apkasų ir aerodromo statybai. Buvo pats derliaus nuėmimo metas, ir kaimo žmonės atsiskakė eiti ir pradėjo nuo "oboznykų" slapstytis. Okupacinės karinės vadovybės įsakymu valsčiaus valdžia įpareigojo seniūnus - apylinkių pirmininkus - eiti kartu su "oboznykais" ir iš kiekvienos šeimos rinkti prievolinkus šiems darbams. Šiam bandymui nepavykus, valsčiaus vadovybė nustatė kiekvienam kiemui prievolę - atidirbti prie apkasų nustatytą dienų skaičių, priklausomai nuo šeimos narių skaičiaus. Taigi "oboznykai" dirbančiųjų laukuose netrukdė, juos tenkino paaugliai bei senesni žmonės - svarbu "dūšia" -vienetas, sugebąs rankose laikyti kastuvą ar grėblį.

Būriai įvairaus amžiaus žmonių, išskirstyti po kelis ir prižiūrimi kareivių-"oboznykų", poros kvadratinį kilometrų plote nuo Jiesios iki Mikališkio pamiškės ruošė lėktuvams nusileidimo takus. Kastuvais ir grėbliais "stachanovietiškai" išlyginti kai kur dar nespėti nuimti avižų ir miežių laukai, nenukastų bulvių plotai diena iš dienos virsdavo lygia dulkėta dykyne. Dalis ūkininkų padedant prievolinkams dar suspėjo sudoroti ir išvežti dalį jau prinokusio derliaus. Tačiau bulvės, kiek nurinkus didesnes, liko sunaikinimui.

Prisipažinsiu, jog dirbom tikrai "sovietišškai": slėpėmės vieni kitiems už nugarų, vengdami rūstesnio prižiūrėtojo žvilgsnio, tinginiavome. Pagaliau ir "oboznykai" nebuvo per daug reiklūs. Matyt, buvo pripratę prie panašių statybų - kuo toliau nuo fronto, tuo geriau...

O netoliese, Jiestrakio aukštumėlėje, paliktos vokiečių toliašaudės patrankos, atridentos iš Jotauto dvarpievės krūmų, rodos, šaipėsi juodais vamzdžių nasrais, niūriai žvelgdamos į beprasmį prievarta suvartų žmonių triušą - kuo greičiau nuniokoti nespėtą nuimti derlių...

Įsiminė vienas matytas šioje Babilono statyboje "egzotiškas" sovietinės

kultūros vaizdelis.

- Nu, Marusia, pošli! (Na, Marusia, eime!) - dar nesenas aptvarstyta ranka seržantas, sveikąja ranka nutvėręs už parankės apkūnią kareiviška palaidinę apsitempusią "marusią", pasivedėjo truputį nuošaliau nuo grupelės dirbančių prievolinkų, įbrido keturis-penkis metrus į retoką nenupjautų avių plotelį ir, nusiųdęs nuo peties milinę, dulkė!..

- Tpfu!.. Jo... mat! Skotina! - šlykščiai, mums tada dar nesuprantamai nusikeikė pro šalį ėjęs pagyvenęs "oboznykas" ir, užmetęs ant "skotinų" (gyvulių) apibrizgusią savo milinę, sumišusiu žvilgsniu apsidairė aplinkui, tarsi ieškodamas būdo, kaip paslėpti tą šlykštinę...

- Chotmolodych postisnialsia!.. Sobaka! (Norsjaunų gėdytusi!.. Šuo!..) - nusišplovė kareivis ir, linguodamas žilstelėjusią nublizginta pilote užmaukšlintą galvą, lėtai nukrypavo toliau.

Taip "oboznykų" ir "skotinų" komanduojamas ir stumdomas, patalkinęs priverstinių prievolinkų būryje daugiau nei trejetą savačių, supratau "šviesaus komunizmo" statybos būdus. Deja, su širdgėla turiu paminėti, kad šioje statyboje mūsų krašto žmonės pradėjo mokėti okupantui ir kraujo duoklę.

Karinė aerodromo statybos vadovybė vietiniams Mikališkio miškininkams įsakė paruošti medienos lėktuvų angarų ir maskuotės pamiškėje įrengimui. Mikališkio miško žvalgas Kostas Raguckas ir eigulys Juozas Juodsdukis "šacavojo" (žymėjo) sausuoles ir išvartas, tinkamas panaudoti šiems įrenginiams statyti. Kareiviai, ieškoję girioje nutrauktų laidų, netoliese pamatė vyrus jiems nematyta miškininkų uniforma ir be išpėjimo nukovė juos automato serija. Prisiartinę prie nukautų aukų, kareiviai jų rankose pamatė ne ginklus, o kirvuką ir numeratorių. Iškrėtę žuvusiųjų drabužius, surado dokumentus, vadinamąsias "broniruotes" - atleidimą nuo karinės tarnybos. Lavonus užmetė šakomis ir paliko. Po kelių dienų atsitiktinis grybautojas ar pakeleivis, pažinojęs miškininkus, radęs nužudytuosius pranešė namiškiams. Pirmosios mūsų krašto aukos palaidotos Plutiškių kapinėse.

Aerodromo statybos darbai užsitęsė iki vėlyvo rudens ir, kiek pame-
nu, kaip ir daugelis sovietinių didesnių "komjaunuoliškų" statybų, taip ir liko nebaigti. Neteko girdėti, kad strateginiai karo lėktuvai būtų leidęsi Mikališkio aerodrome. Tiesa, statybos metu juo naudojosi keletas žvalgybinių "kukurūznykų"...

RAŠTINĖS TARNYBOJE

- Šiandien in Mikališkį gali nueiti, - spalio pradžioje eilinės darbo dienos rytą atėjęs su kareiviais varyti į darbą pranešė kaimo seniūnas.

- Valsčiaus sekretorius Karvelis kviečia padirbėti raštinėje, - patikslino šamaūsis Jonas Bauras, mažžemis Degimų kaimo valstietis, vietoje buvusio ilgamečio seniūno Juozo Zujaus paskirtas Pakiauliškio seniūnijos, dabar jau pavadintos apylinke, pirmininkas.

Nusiskutęs dar tik tik pradėjusią želti barzdą, kiek galima "išsičiustinęs", nuėjau į Šilavoto valsčių, kuris dabar vadinosi vykdomuoju komitetu.

- Labą dieną, ponas sekretoriau! - galbūt per daug garsiai susijaudinęs pasveikinau už popieriais apkrauto stalo sėdintį vidutinio amžiaus posausio veido Vinčą Karvelį, kurį pažinojau iš matymo.

- Labas! Tik ne ponas, o drauge sekretoriau! - su lengva, kiek ironiška šypsena šviesiame veide pataisė sekretorius. Kiek padelsęs paklausė:

- Kokios bėdos, jaunuoli?

- Seniūnas Bauras prašė... siulė... - sutrikęs ieškojau tinkamo žodžio...

- Kad kviečiu vyruką, mokantį rašyti, - gana paprastai, vis dar šypsodamasis pabaigė sakinį sekretorius. - Štai lapas popieriaus... Sėskis, - kanceliarijos viršininkas parodė tuščią kėdę prie rašomojo stalo.

Pirmą kartą gyvenime sėdau prie valdiškos įstaigos rašomojo stalo. Jausmas kažkoks išskirtinis, nenusakomas... Parašiau prašymą, panašų į tuos, kuriuos išmokė rašyti gimnazijos klasės auklėtoja Čerkeliūnaitė ir kuriuos rašydavau Prienų "Žiburio" gimnazijos direktoriui, šviesios atminties kun. F.Martišiui, kad atleistų nuo mokesčio už mokslą. Akimis permetęs prašymą, Karvelis atidžiai peržvelgė mane ir, matyt, patenkin-tas maloniai paaiškino:

- Dabar, brolau, ne prašymai rašomi, o pareiškimai, - pabrėžtinai ramiu tonu patikslino sekretorius. - Perrašykite, - kažkodėl garbus vyras, kreipdamasis į mane pridėjo galūnę "...te", o kreipinys "brolau" galutinai mane sutrikdė, bet kartu ir padrąsino.

Paėmęs švarų lapą popieriaus kartu su mano parašytu prašymu sekretorius paklojo prieš mane. Parašiau pareiškimą, kuriame po žodžio "pareiškimas" neklusnia ranka ir prieš proto valią suraičiaus žodį "prašau", nors pagal visus logikos dėsnius turėtų sekti "pareiškiu"... Tokiu būdu gavęs pirmą sovietinės raštvedybos pamoką, pradėjau "buržuazinės mąstysenos" atsikratymo kursą. Tapau sovietinės kanceliarijos raštininku.

Iš nepriklausomybės ir vokiečių okupacijos metais savivaldybėje dirbusių darbuotojų naujai sudarytame valsčiaus valdymo aparate dabar liko vienas Vincas Karvelis. Naujoji "liaudies valdžia", neturėdama raštingų žmonių, juo labiau partiečių, buvo priversta pakęsti "buržuazinio" pasiruošimo kanceliarijos viršininką.

I į valsčiaus vadovų postus grįžo daugelis pirmaisiais bolševikų okupacijos metais dirbusių pareigūnų. Prestižines vietas valdžioje užėmė "išbandyti", kaip jie mėgdavo save vadinti, "kadriniai komunistai". Tada buvęs vykdomojo komiteto pirmininkas (viršaitis) Račius dabar vadovavo pasų poskyriui ir tuo pat metu dirbo Marijampolės apskrities karinio komisaro įgaliotiniu karinės prievolės apskaitai Šilavote...

Plėšikišką žemės ūkio produktų prievolių įstatymą be jokių išlygų vykdė idėjinis komunistas Juozas Stankevičius iš Lankelių kaimo, kaimynų vadinamas "Auksadančiu".

Vykdomojo komiteto pirmininku buvo paskirtas mažai raštingas bebrods nepartinis mažazemis Sarginės kaimo valstietis J.Dobilas, buvęs bolševikinio MOPR'o narys.

I milicijos viršininko balną išsėdo vos ne dviejų metrų doras Pasaulio kaimo bernas Jurgis Pauža. Ir šiandien vyresnieji šilavotiškiai mena nerūpestingą storabalsį Jurgio kvatojimą, drebinusį miestelį. Tai jis, gavęs naujutėlį PPŠ automata, pajutęs artėjančią rekrūtų į sovietų armiją medžioklę, šuvių serijom išpėdavo aplinkinių pamiškių vyrus mesti dalgį ar žagrę ir slėptis...

Žemės mokesčių ir finansų vadovo portfelis buvo įbruktas nevietiniam, regis, politika nesidominčiam A.Trečiokui, kuris, kaip ir visi finansininkai, tematė tik "sausą" įstatymo raidę. Nesigilindamas į "išvaduotų" valstiečių išgales, pasiūsdavo pareiškimus, išrašydavo mokėtojai kvitus ir - kvit!.. Turėjo jis ir sąskaitininkę - dorą mergaitę iš Žarstos kaimo, nepanorusią likti paprasta kaimo gaspadine ir nuo tamsos iki tamsos braidyti smėlinigus Žarstos laukus.

Vyresnės kartos žmonės gerai prisimena, kad sovietų okupuotus kraštus, kaip ir visą imperiją, valdė "proletariato diktatūros" vardu prisidengę diktatoriaus Josifo Stalino kruvinojo parankinio L.Berijos patikėtiniai - NKGB-MGB (saugumo) įgaliotiniai. Net į komunistų (bolševikų) partijos centro komiteto pirmųjų sekretorių postus būdavo skiriami tik šios žinybos kruopščiai patikrinti asmenys. Vyriausiojo "kūmo" pareigas Šilavote tuomet vykdė čia dislokuotų karinių NKVD dalinių politiniai vadai, inspektuojami kažkokio civilio - kariškio be antpečių, atvykstančio su

kelių palydovų svita. Pirmojo sekretoriaus-partorgo pareigos valsčiuje buvo patikėtos paruošų agentui J.Stankevičiui - "Auksadančiui". Jo žinioje buvo Šilavote šmižinėjantys neaiškos profesijos nepažįstami žmogėnai - "partinis aktyvas", kuriam uoliai talkino prieškario bolševikėliai ir įvairaus plauko kolaborantai bei prisiplakėliai: Klemensas Matusevičius iš Naujasodžio, Vincas Skinkys iš Kalviukų k., iš jaunesnių - broliai Alfas ir Jonas Sadai, Vincas Petraška.

Komjaunimo sekretoriumi - komsorgu - tapo Kazys Mikušauskas, 1956 m. Prienų r. laikraštyje bolševikinio raševos A.Žobako apybraižoje "Gyvenimas lieka nesusaudytas" įvilktas į "didvyrio" mantiją, bet vietinių žmonių žinomas tik kaip Senkus. Nesantuokinis M.Mikušauskienės-Senkutės sūnus, mano bendraamžis, tris metus ištupėjęs antrame pradžios mokyklos skyriuje ir išaugęs iš mokinuko drabužėlių, nevykėlis, dabar labai tiko "partijos avangardo" vadovo postui... Tos pačios apybraižos "didvyriai" komjaunuoliai tebuvo "kušerkos" Radzevičienės šlubas lepinėlis Juozas Radzevičius, dar mokyklos suole buvęs neklaužada, Marcelė Matusevičiūtė iš Pažarsčio, pilvoto NKVD kapitono Riabovo meilužė, Vera Sadukė, vietinių žmonių praminta NKVD kareivius mylinčia "gailestingąja sesute", Drūlios Vitas, Degimų kaimo pagirių valkatėlė, ir dar keletas neaiškaus užsiėmimo subjektų, kuriems likimas lėmė tik apgailėtinų šnipelių ir informatorių vaidmenį. Pavadinti skambiu "komjaunimo aktyvo" vardu šie visuomenėje neradę sau tinkamo užsiėmimo ir vietos valkatėlės uoliai šnipinėjo dorus Šilavoto apylinkių gyventojus ir jų nuotaikas perdavinėjo savo "krikštatėviams-kūmams".

1944 m. spalio 24 dienos slapto Antano Sniečkaus ir Vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno įsakymu Nr.382 sulipdytų agentų-informatorių grupių veiklos smagratis ėmė suktis pašėlusiu greičiu. Ką nutylėdavo net save "kadriniais komunistais" vadinantys buvę Kominterno agentai, šie niekšeliai betarpiškai "stuksendavo" savo "kūmams". Kasdien Šilavote pasirodydavo nauji, nematyti įtartinos išvaizdos žmogėnai.

Nežmoniškai didelės pyliavos ir nepakeliami žemės mokesčiai gniuždė ūkininkų ištvermę, stūmė į neviltį. Artėjo pirmųjų po "išvadavimo" trėmių į Sibirą banga.

MOBILIZACIJA

*Atėjo driskių gaujos, išgaudė brolelius,
Išgaudė ir uždarė į bunkerius tamsius.
Verk, tėviškėle! Verk, Lietuva!
Jau nusileido saulutė Tava.
Ateis pavasarėlis, gegutė užkukuos...
Tik mūs jauni broleliai dainelių nedainuos...
Verk, tėviškėle!..*

(1944-ųjų kaimo dainorėlių daina)

Dar nuo caro laikų žodis "mobilizacija" Lietuvos kaimo žmonėms kėlė didžiulį siaubą ir sąmyšį.

Pamenu, dar mažą tėtis nusivedė mane į dėdės Antano, išleidžiamo į būtinąją tarnybą Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje, palydas. Nenu-sakomai graudus, su gausiom suaugusių žmonių, artimųjų ir draugų aša-rom ir glėbesčiavimais atsisveikinimo su išleidžiamu naujoku akimirksnis giliai įstrigo į atmintį. Nors tarnauti tekdavo ne kažkur tolimoje Rusijoje, bet čia pat Lietuvoje, vos už kelių dešimčių kilometrų, tačiau iš rekrūtų laikų likęs ilgo išsiskyrimo įvaizdis buvo giliai įsirėžęs kaimo žmonių są-monėje. Tarnavimas kariuomenėje tuomet buvo laikomas didele garbe ir dau-gelis "pilnapadžių", kurių neimdavo, labai pavydėjo naujokams - jautė savo nepilnavertiškumą.

Jau rugsėjo viduryje "išvaduotojai" paskelbė dalinę mobilizaciją į so-vietų armiją. Suvalkijos lygumų vyrai, dar vokiečių okupacijos metu gau-dyti į Vermachtą ir kitas reicho tarnybas, netarnavę rudajam okupantui, ne-siruošė tarnauti ir raudonajam rytų grobikui. Tik maža dalis lėtesnių kaimo vyrų, paklusę pirmajam šaukimui, atėjo į mobilizacijos punktus ir netrukus beveik neapmokyti buvo pasiųsti į frontą.

Dauguma šaukiamųjų stengėsi išvengti šios tarnybos. Vieni stojo dirbti į sukarintą geležinkelio tarnybą, kiti miško paruošimo darbuose gavo va-dinamąsias "broniruotes" - buvo laikinai atleisti nuo karinės prievolės. Didžiausia šaukiamųjų vyrų dalis stengėsi pasislėpti: sodybose kasė bun-kerius, po sukrautais klojimuose javais įsiruošė slėptuves, slėpėsi palėpė-se. Iš pradžių ši slapukavimo taktika pasiteisino.

Karo veiksmų placdarmui pasistūmėjus į Rytprūsius, miškuose sutelkti rezerviniai fronto daliniai buvo permesti arčiau fronto. Žmonės lengviau

atsikvėpė, tačiau ilgiau džiūgauti neteko. Į rezervistų vietą prigužėjo pasieniečių, vietinių žmonių vadintų "žaliakėpuriais", ir karinės-politinės žvalgybos NKVD dalinių. Pašerti amerikoniškais kiaulienos konservais, apauti amerikoniškais "branavykais", apvilkti angliško diagonalo apranga, visuomet sotūs ir nejausdami apkasų žiaurumų, jie lyg parazitai šliaužė paskui frontą. Jų paskirtis - gaudyti dezertyrus, užtikrinti sovietinės armijos užnugario saugumą nuo galimų priešo diversijų bei desanto. Pirmose fronto linijose pusalkaniai, į apdriskusias, dažnai lyg rėtis sušaudytas palaidines sukišti tikrieji sovietinės imperijos gynėjai, šaukdami: "ur-r-aa!.. Za Staliną!..", per savo tėvynainių ir brolių lavonų kalnus sunkiai ritosi į vakarus ir paskui save tempė šią tranų armadą...

Vėl aidėjo Pagraižio, Švenčiaviškio, Šiliuko pamiškėse įrengtuose apmokymų poligonuose kulkosvaidžių ir automatų salvės, sproginėjo granatos. Pamiškių kaimų sodybos, Šilavoto ir Ingavangio mokyklos, paverstos kareivinėm - sovietinėm "kazarmėm", dieną naktį drumstė žmonių gyvenimą. Tvarkingesniuose Šilavoto, Šiūrupio, Degimų kaimų ūkiuose išikūrė dalinių štabai.

Jei fronto rezervistai buvo labiau atskirti nuo vietinių gyventojų, tai "žaliakėpuriai" čia jautėsi pilnateisiais šeiminkais. Tiesa, su vietiniais gyventojais ir jaunimu kol kas elgėsi gana pakenčiamai ir santūriai. Mikalinės kaimo gyventojas Motiejaus Baltrušaičio sodyboje išsikūrusio "žaliakėpurių" štabo pulkininkas šeiminko sūnus Antaną, Klemensą ir Juozą užtikrino: "Poka my dzies, opasnostj vam ne grozit, kogda uidiom - vam chudo budėt" (Kol mes čia, pavojus jums negresia, kai išeisim - bus blogai). Iš tikrųjų - spalio pabaigoje iš Šilavoto apylinkių pagrindinės pasieniečių dalys persikėlė į Kazlų Rūdos miškus. Šilavote pasiliko tik ypatingi privilegijuoti stalininio SS pavyzdžio NKVD smogikai - Berijos budeliai-čekistai.

Nepavykus pirmajam vyrų mobilizacijos etapui, "žaliakėpuriams" karinė vadovybė įsakė prievarta paimti vyrus - surengti rekrūtų gaudynes. Iš pradžių medžioklės buvo nereguliarios, stichinės, vėliau "įgavo pagreitį".

Prieš Vėlinės pamiškės gyventojas Pijaus Kursevičiaus sodyboje buvę keli kaimo vyrai, dar iš tolo pamatę nuo Šilavoto nuokalnėn į pagirį besiantinančius "žaliakėpurius", jų nepastebėti pasitraukė į Švenčiaviškį. Nieko nesumedžioję kareiviai praėjo pamiške ir, aplenkę Rimų kiemą, pro alksnynėlį pasuko Baltrušaičių sodybos link. Anksčiau pas Baltrušaičius buvęs NKVD dalinio štabas jau buvo išsikėlęs. Pildėsi čia gyvenusio štabo pulkininko pranašystė. Broliai Antanas, Juozas ir Klemensas su keliais kaimo vyrais-statybininkais atstatinėję sudegusį tvartą laiku pastebėjo nuo

pamiškės ateinančius enkavedistus. Metę įrankius, negalėdami trauktis į Švenčiaviškį, per plyną lauką nubėgo Jiesios pakrantės krūmų link. "Žaliakepuriai" į bėglius atidengė automatų ugnį. Laimingai pasiekę krūmus ir perbridę Jiesią, bėgliai pasinešė į Rūdgirės pusę. Kol pribėgę enkvedistai kapanojosi per Jiesią, jauni vyrai atsiplėšė dar toliau. Bėgliai, prisidengdami Mikalinės kaimo trobesiais, kareivių apšaudomi pasiekė Rūdos girios pakraštį. Išgirdę šūvius, į girią atbėgo ir daugiau Mikalinės, Rūdos ir Raudonupio kaimo vyrų.

- Pirmieji šūviai į pakulnes pakirto kojas,- prisimena šias gaudynes bėglys Antanas Išganaitis. - Sekundės dalis ir, rodos, kažkas plūstelėjo naujų jėgų!..

Trumpa vėlyvo rudens dienaėjo vakarop, ir kareiviai į mišką išmukusių vyrų toliau nepersekiojo. Kiek pašaudę pamiškėje, kareiviai pasuko į Šilavotą.

Sutemų šešėliams tirštėjant, susiūkčioję išblaškyti bėgliai susirinko į būrį ir pasitarę nuėjo gilyn į Rūdgirę. Nepriėję Červiškės laukymės, sausesnėje vietoje susikūrė lauža. Įsidedančio laužo liepsnų žaismas vyrus veikė raminančiai, įtampa atlėjo. Pamažu vyrams aprimus, vienas kitas ir juokauti pabandė: matė, kaip anas murkdęsis Jiesioje, kurią gerai išibėgėjus galima lengvai peršokti... Tačiau padėties rimtumas vertė vyrus pagalvoti apie ateitį. Jau gerokai sutemus visi pasijuto vos ne iki juosmens permirkusiais drabužiais beesa. Ilgą, gana vėsoką spalio naktį džiovindamiesi rūbus ir apavą, vyrai praleido prie laužo. Porą dienų pratūnoję miške, pagaliau slapčiomis parsigavo į namus ir persirengę šiltesniais drabužiais. Prasidėjo naujas, pilnas pavojų ir netikėtumų slapstymosi metas. Kartą pamokyti vyrai buvo daug atsargesni. Gaudynių atoslūgis vos ne vogčiomis baigė suręsti anuomet nebaigtą statyti tvartą.

Lapkričio pradžioje eilinių gaudynių metu "žaliakepuriai" sugavo du mūsų apylinkės vyrus: Petrą Juodsnukį ir Kazį Gudauską iš Pajuodupio. Kareivių apšaudytas Pijus Kursevičius paspruko. Vyrus nuvarė į Marijampolės karinį komisariatą ir su grupe kitų rekrūtų traukinio prekinia-me vagone vežė į Kauną. Pravažiavus Mauručių geležinkelio stotį, ties Garančiškės giria, išlupę vagono lentas abu vyrai pabėgo.

Ilgus trumpų lapkričio dienų vakarus besislapstantys vyrai dažnai praleisdavo mano tėviškėje - Peslėje. Apie penkių hektarų pasoda - laukymė Švenčiaviškio girioje, nuo seno vietinių gyventojų vadinama Pesliuke (peslių-vanagų nuolatinė perėjimo vieta), vėliau partizanų praminta "Afrika", buvo geras prieglobstis besislapstantiems vyrams. "Žaliakepuriai" naktį į

miškus tuomet dar neidavo. Tą vakarą kaip paprastai Pesliukėje vakarojo keli kaimo vyrai ir išsijuosę pliekė "durnių". Prieš vidurnaktį subildėjo pirkios lauko durys.

- Kas čia tokią vėlyvą valandą? - sunerimo vyrai.

Su balzgano šalto oro kamuoliais į prikūrentą ir prirūkytą trobą įvirto bėgliai - Petras ir Kazys. Po akimirkos Pagirėlių kaimo bernas Senavaičio Kazys, kaimynų ir aplinkinių žinomas kaip linksmų plaučių "štukorius", pirmas iš vyrų atgavo žadą. Nutaisęs kuo rimčiausią miną, ne pagal sudėjimą laibu dainingu balsu išpyškino:

- Tai ką, vy...yrai!.. Neno...orit Siby...yriuje pas baltas meškas... dram-bliams švancų judy...ytieee!...

Gerą valandą nuo kvatojimų kilnojosi senučiukės pirkelės lubos! Seno-kai jos buvo girdėjusios skardų, nerūpestingą jaunų vyrų juoką...

Sovietų karinė vadovybė smarkiai ruošėsi lemiamam Rytprūsių ir Karaliaučiaus šturmui. Vokiečių Kuršo grupuotės bei Klaipėdos krašto flangas taip pat pareikalavo daugiau "patrankų mėsos". Lapkričio pabaigoje vyrų gaudynės mūsų krašte kiek aprimo. Iš Šilavoto ir apylinkių išsikraustė ir "žaliakepuriai".

PIRMIEJI ŠILAVOTO STRIBAI

Šalia raudonų plytų dviejų grakščių bokštų bažnyčios 1938 m. Šilavote pastatytas pirmasis miestelyje mūrinis pusanatro aukšto ligoninės-ambulatorijos pastatas. Nuo pirmųjų jos atidarymo dienų ligoninės vedėju dirbo jaunas, smulkaus sudėjimo, mielų veido bruožų juodruvo gymio lenkas gydytojas Z.Jaruševičius. Visuomet atidus ir mandagus, rausvomis lyg išsirpusi vyšnia mergaitiškėmis lūpomis besišypsantis gydytojas greitai užsitar-navo vietinių kaimo žmonių pasitikėjimą ir pagarbą. Kaip ir parapijos klebonas Jonas Kubilius, parapijiečių vadintas "mūsų klebonėlis Jonukas", jaunas ambulatorijos vedėjas vietiniams tapo "mūsų daktariuku". Tai buvo tikras "dūšia-žmogus", kaip sakydavo nuolatiniai jo ligoniai, kurio vien mergaitiškų lūpų šypsena ir tyliai sodrus, be akcento baritoniuku tartas žodis veikdavo geriau negu vaistai.

Antrą kartą sovietams okupavus Lietuvą, ligoninėje įsikūrė karinių dalinių, dislokuotų Šilavoto apylinkėse, sanitarinis centras. Ambulatorijai buvo paliktas tik gydytojo kabinetas ir maža patalpėlė procedūriniam skyriui. Pats gydytojas savo gyvenamąjį būstą ligoninėje turėjo apleisti -

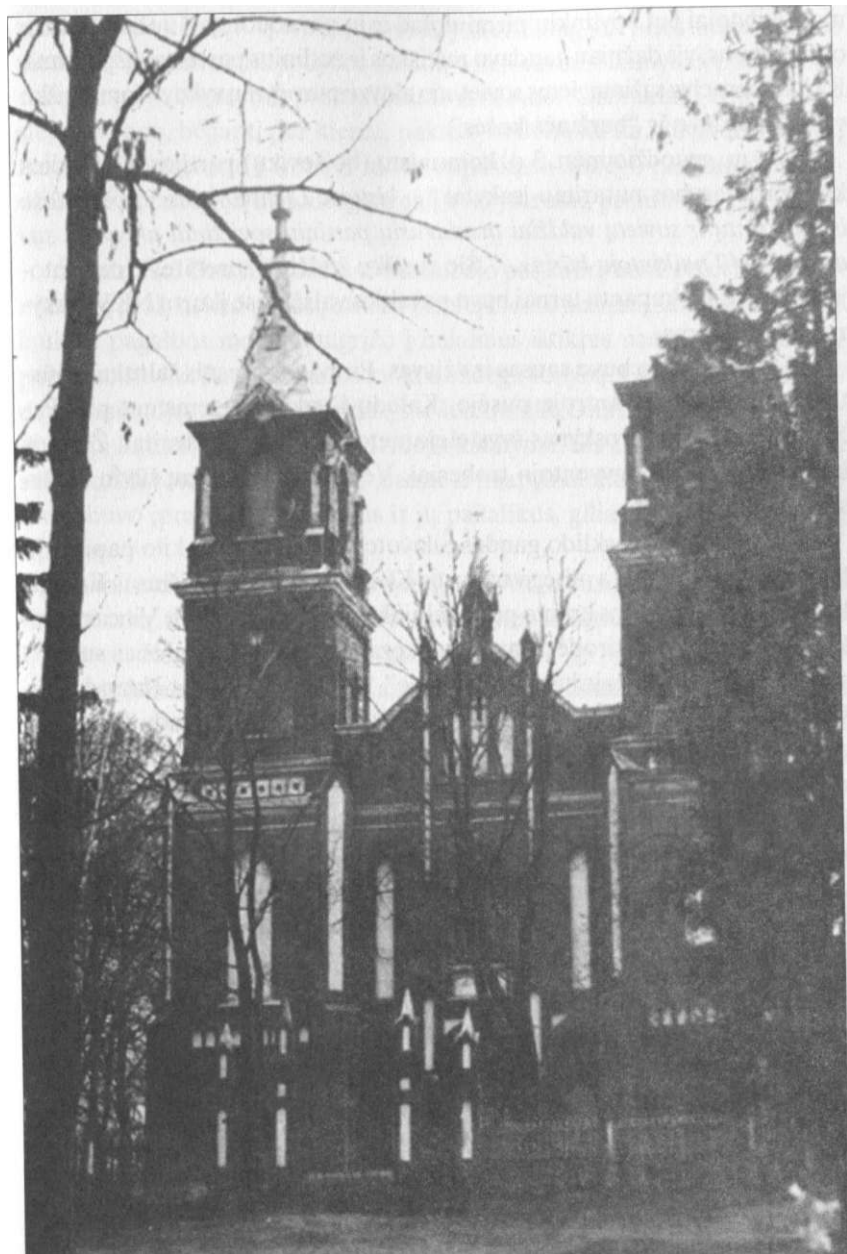
• Buvęs Šilavoto ligoninės pastatas - NKVD ir stribų būstinė

persikėlė į kleboniją. Spalio 23 dieną sovietų armijai užėmus Kudirkos Naumiestį ir Kybartus, NKVD žaliakepurių daliniai iš Šilavoto ir apylinkės miškų buvo perkelti arčiau fronto. Išsikėlus kariniam sanitariniam punktui ir nebelikus Šilavote nuolatinės karinės įgulos, ligoninės pastate įsikūrė milicija. Čia apsistodavo iš apskrities atvykstantys NKVD ir NKGB saugumo pareigūnai.

Iškuopę raudonosios kariaunos paliktus sovietinės kultūros "šedevrus", į dviaukštę medinę mokyklą grįžo teisėti šeimnininkai - mokiniai. Nors ir pavėluotai, prasidėjo pamokos. Mokyklai suteikus progimnazijos statusą, pamokas ėmė lankyti ir augėnis Šilavoto apylinkių jaunimas. Tikėdamiesi išvengti gaudynių į armiją grėsmės, į mokyklą atėjo ir keletas šaukiamojo amžiaus vaikinių.

Rudeniop Šilavoto apylinkėse pradėjo veikliau reikštis pirmieji Žaliavelnio - girininko Vinco Senavaičio suburti partizanai. Spalio viduryje Klebiškio kaime vokiečio repatrianto Leimano ūkyje apgyvendintiems aktyviems kolonistams-"kacapams", lankiusiems vietines paneles, pats Žaliavelnis su vienu partizanu įmetė granatą. Nesuradę tikrųjų kaltininkų, dalinio vadai kaltę suvertė dviems eiliniams kareiviams-"pavyduoliams", lankiusiems merginas dar prieš politrukų vizitų pradžią. Trūkstant įkalčių, viešu karinio dalinio teismo nuosprendžiu abu kareiviai buvo pasiųsti į frontą.

Aktyvesni sovietinės valdžios tarnai, grubesni pyliavų prievolės įstaty-

Šilavoto bažnyčios vaizdas

mo vykdytojai bei apylinkių pirmininkai ir jų pavaduotojai, uoliau talkinę okupantams, vis dažniau gaudavo raštiškus ir žodinius partizanų įspėjimus. Kartais pernelyg sąžiningiems sovietinio aktyvo nurodymų vykdytojams miško vyrai įkřėsdavo ir "beržinės košės".

1944 m. gruodžio mėn. 3 d. komunistų (bolševikų) partijos ir Liaudies komisarų tarybos nutarimu įsakyta: "... visuose Lietuvos valsčių centruose iš patikrintų ir sovietų valdžiai atsidavusių partinių-sovietinių aktyvistų sudaryti 30-40 naikintojų būrius..." Šie rusišku žodžiu "istrebitel" (naikintojas) vadinami okupantų tarnai buvo pavaldūs valsčiuose įkurtų NKVD skyrių viršininkams.

1944-ųjų ruduo buvo sausas ir vėlyvas. Pirmas stipresnis šaltukas spūstelėjo tik gruodžio antroje pusėje. Kalėdų išvakarėse temstant pro Pažarsčio pušynėlių proskynas švystelėjo netolimo gaisro atšvaitai. Žarstos kaimo pusėje degė gyventojų trobesiai. Vėjas atnešė tolimų šuvių atgarsius...

"Banditai..." - pasklido gandas Šilavote. Tarp aktyvistų kilo panika. Iš Naujasodžio į Šilavotą atbėgo uždusęs Klemensas Matusevičius iš Kalviukų kaimo, o nuo Jiesios kranto prieš kalniuką sunkiai atpūškavo Vincas Skinys. Prie mūrelio pasirodė Šilavoto vaikėzas Sado (Saduko) Jonas su savo sese Vera, "gailestingąja kareivių patrone", komsorgas Senkus-Kazys Mikušauskas ir kiti. Ginkluoti trumpais rusiškais karabinais išsigandę "banditų" aktyvistai blaškėsi po miestelį, nežinodami ko griebtis... Sutiktą gatvelėje retą praeivį varėsi prie ligoninės mūrelio, keldami ramiems vietos gyventojams nuostabą ir pasipiktinimą. "Yla išlindo iš maišo" - visiems tapo aiškūs NKGB užverbuoti agentai ir provokatoriai, pasiryžę tarnauti "pasaulio vadotojams"... Pagaliau visa ši šutvė sulindusi užsibarikadavo mūrinėje Šilavoto ligoninėje, ilgiems smurto metams tapusioje plačių Suvalkijos apylinkių "Lubianka-mūriuku".

Tos dienos vakaras įsiminė ir todėl, kad pirmą kartą tarnybos Šilavote metu su sekretorium V.Karveliu, mokytoju K.Dlugausku ir dar keliais Šilavoto piliečiais buvome aktyvistų - pirmųjų Šilavoto sribų - paimti "apsaugai" nuo "banditų" - internuoti. Mus nuvedė į požeminę patalpą be baldų ir be sargybos prie durų, kurioje praleidome ilgą gruodžio naktį.

Ryte paaiškėjo gaisro Žarstoje priežastis, tiek baimės įvairūs Šilavoto "aktyvistams". Žarstos kaimo gyventojas A.Mieldažys jau daug metų sirguliavo ir nekėlė iš lovos. Sūnus Jonas, vengdamas pakliūti į sovietų armiją, slapstėsi, tačiau retkarčiais išlindęs iš klojime įrengtos slėptuvės vogčiom padėdavo motinai. Tą dieną Mieldažiai, pasikvietę kaimynus Kalėdų šven-

tėms, skerdė kiaulę. Aptvarkę ir susūdę skerdieną, jau prieš sutemas sėdo pietauti. Valgant netoli sodybos nuaidėjo keli šūviai. Kaimynai, pašokę nuo stalo, suspėjo iš sodybos pasitraukti. Dukra Anelė, išmukusi į tvartą, pasislėpė, o Joną, bėgantį per kiemą, pakirto budelių kulka. Šūviams nutilus, Anelė grįžo iš tvarto į trobą ir motinos pasiūsta nubėgo pas kaimyną Radžiūną. Šis, pabūgęs, kad merginą gali atsivyti rusai, pasiuntė ją pas Deltu-
vą.

Šeimininkė Ona Mieldažienė nuskubėjo pas kaimynus Petkevičių ir Danilevičių prašyti, kad padėtų atnešti į trobą kieme nušautą sūnų Joną. Nesulaukusi pagalbos moteris sugrįžo į nelaimės ištiktus namus. Į trobas vėl papliupo šūviai. Padegamosios kulkos uždegė sodybą. Gaisro liepsnose sudegė pasiligojęs Andrius Mieldažys ir šeimininkė Ona Mieldažienė. Trečią dieną jų kaulelius surinko ir palaidojo kaimynai. Šis žiaurumo aktas labai sukrėtė Šilavoto krašto žmones. Baimė ir neapykanta "driskiams", kaip tuo metu buvo įprasta vadinti rusus ir jų pakalikus, giliai įsismelkė į žmonių sąmonę.

Buvo ir kitos šios tragedijos versijos: "Atėjo rusų kareiviai ir pradėjo kinkyti arklių. Sūnus, buvęs Lietuvos kariuomenės kariūnas, išsiėmė parabelį ir šovė. Kareiviai atsakė tuo pačiu - nušovė jį, padegė namus"., taip pasakojo Mieldažių kaimynas Kazys Radžiūnas. "Kur rasi tokį kvailį, kuris iš parabelio šautų į grupę kareivių?!" - netikėjo eiliniai Šilavoto ir Žarstos kaimo gyventojai. "Matyt, čekistams reikėjo pateisinti rusų karinio dalinio galvažudžių poelgį", - samprotavo kaimynai.

"Banditų siautėjimas," - įtikinėjo bolševikiniai aktyvistai Šilavoto žmonės. Stribai iš pat ryto į kleboniją iškraustė visą gydytojo ir procedūrinio kabineto įrangą. Ambulatorijos-ligoninės mūrinis pastatas tapo Šilavoto stribų atramos punktu - "mūriuku".

Vietinių aktyvistų-stribų gretas per keletą dienų papildė iš Marijampolės atsūsti istrebiteliai: žvairys Vincas Laužius, žmonių pramintas Laužu, labai atitinkančiu jo išvaizdą; ypatingu žiaurumu pasižymėjęs Knašys ir dar keli neaiškios praeities ir profesijos žmogėnai. Tokiu būdu Šilavote buvo sulipdyta pirmoji stribų - sovietinių įstatymų įteisintų liaudies plėšikų - komanda.

KOVOS KELYJE. ŽALIAVELNIS

Į kovą, Lietuvos sūnūs! Numeskim jungą svetimų!

Į kovą! Brangią žemę gint reikės...

Nepriklausomybės metais Prienų "Žiburio" gimnazija, vadovaujama švie-saus atminimo kun.Felikso Martišiaus, pasižymėjo kaip gilių tautiškumo tradicijų puoselėtoja ir tęsėja. Kruopščiai direktoriaus parinktų mokytojų auklėjami gimnazijos auklėtiniai savarankiško gyvenimo kelią pradėjo turėdami tvirtas pažiūras, mylėdami laisvę ir savo tautą. Gimnazijos kapelionas kunigas Juozas Luckus giliai įskiepijo savo auklėtiniams tikėjimo Dievu ir Bažnyčia tvirtybę, ilgametis inspektorius Juozas Eidukevičius auklėtinių sąmonėse padėjo tvirtus Lietuvos praeities ir istorinės jos didybės bei galybės žinių pamatus, o lietuvių kalbos mokytojo Kiaunės žodžiai: "Vytautus!.. Eik prie lentos" ir šiandien tebeskamba ausyse...

Sovietams okupavus Lietuvą, naujai paskirti gimnazijos vadovai užsimojo vienu mostu nubraukti visa, kas kilnu ir sava, ir įbrukti bolševikinę moralę bei imperinės Rusijos šovininistinę dvasią. Nuo pirmųjų mokslo metų dienų gimnazijoje susikūrė įvairaus plauko bei cenzo provokatorių ir skundikų - NKVD-NKGB agentų - tarnyba. Vienas išžiliausių okupantų parankinių buvo gimnazijos komsorgas Tumkevičius. Jo nuolatinis ir atviras kai kurių tautiškai nusiteikusių gimnazistų ir mokytojų persekiojimas pasidarė neįmanomas pakęsti. Atėjo metas sutraukti šią įtarinėjimų ir skundų grandinę.

Ilgai ir kruopščiai ruošta bausmę prieš komsorgą pasiryžo įvykdyti gimnazistas Vincas Senavaitis, g. 1923 m., iš Pakiauliškio k. Šilavoto vls. su trimis savo bendraminčiais.

Užgavėnių vakarą gimnazijos salėje vyko pasilinksminimas. Šokiams baigiantis, Vincas su trimis patikimais draugais iš gimnazijos išėjo. Kęstučio-Vytauto gatvių kampe, kiek toliau nuo sankryžos, už aukštos aklinos lentų tvoros su įvažiavimo į didelį kiemą vartų ir įėjimo vartelių arka stovėjo neišvaizdi žydėlio karčiamėlė - namas, kuriame gyveno komsorgas. Kiek pavaikščioję silpnai apšviestomis ištuštėjusiomis gatvėmis ir šitikinę, kad jų niekas neseka, vaikinai vienas po kito tyliai įsmuko į kiemą ir pasislėpę tamsiame tvoros šešėlyje laukė grįžtančio iš gimnazijos komsorgo.

Laukti teko ilgokai. Po valandos, gal pusantros pasigirdo artėjantys žingsniai ir sugirgždėjo praveriami varteliai. Nieko nenujaučiantis komsor-

gas, vos žengęs pora žingsnių į kiemą, pasijuto tvirtų rankų replėse. Instinktyviai dantimis dar spėjo išsikibti į gerkle spaudžiančios rankos nykštį, tačiau akimirksniu prieš akis švystelėję medkirčio peilio ašmenys nuslydo pakakle ir priverstė sukąstą pirštą paleisti. Po kelias akimirkas trukusių grumtynių NKGB agentas, gimnazijos komsorgas Tumkevičius perpjauta gerkle susmuko patvoryje. Ilgai nedelsdami gimnazistai, palikę, jų manymu, "suvarkytą" šnipą, atsargiai išslinko į gatvę. Ir kaip Šilavoto žmonės sakydavo: "Nė lapė nesulojo..."

Vincas, iki kraujo perkąstu nykščiu, į gimnaziją jau negrižo. Rytą sugužėję į gimnaziją saugumiečiai ieškojo mokinio perkąsta ranka. Suėmė keletą įtariamųjų gimnazistų, bet neradę kaltininko suimtuosius ištardę paleido. Komsorgas Tumkevičius po kelių savaičių "išsilaižė" - pasveiko.

Dar pirmosios sovietų okupacijos metu Vincas pusmetį slapstėsi, tačiau nesėdėjo sudėjęs rankų. Rodydamas nepakantumą grobikams ir jų tarnams, prieš pat vokiečių "bliekrygo" pradžią Vincas iš Šilavoto mokyklos salės išnešė bolševikinių stabų - Stalino ir Lenino - portretus ir pakabino mokyklos lauko tualete... Vokiečių okupacijos metais Vincas baigė aukštesniąją miškininkystės mokyklą, dirbo girininku. Vokiečiams išblaškus gen.P.Plechavičiaus Vietinę rinktinę, Vincas slėpė rudojo okupanto persekiojamus Lietuvos karius, kaupė ginklus bei amuniciją, ruošėsi kovai su neišvengiamai artėjančia antrąja bolševikų okupacija.

1944 m. rugpjūčio 1 d. sovietams įsiveržus į Suvalkiją, Vincas Senavaitis, gyvendamas nelegaliai, pradėjo burti partizaninei kovai vyrus. Rugpjūčio viduryje Dūmiškių kaime Jurgio Urbonavičiaus sodyboje susirinko keli buvę Prienų "Žiburio" gimnazijos auklėtiniai ir aptarė pasipriešinimo planus ir perspektyvas. Visi tikėjosi greito Vakarų valstybių atsako į nesulaikomą bolševikų veržimąsi į Vakarus.

Sueigos dalyviai vieningai pritarė Vinco minčiai - suformuoti Prienų šilo partizanų grupę. Konspiracijos tikslu pasirinko slapyvardžius. Grupės įkūrimo iniciatorius girininkas Vincas Senavaitis tapo Žaliavelniu. Šeiminko sūnūs Urbonavičiai pasirinko Vytautas - Šėtono, o jaunesnysis Kazimieras - Žaibo slapyvardžius. Buvę gen.P.Plechavičiaus Vietinės rinktinės Marijampolės Karo mokyklos kariūnai Kazimieras Juočys iš Pakumprio k. - Šato, o Algirdas Varkala iš Šaltupio k. - Žaliuko slapyvardį.

Susikūrusią Žaliavelnio partizanų grupę greitai papildė nemažai Prienų gimnaziją palikusių vyresniųjų klasių gimnazistų: Petras Krūvelis iš Prienlaukio k. tapo partizanų Aidu, Kazimieras Banionis iš Ašmintos k. - Klajūnu, Povilas Šiugždinis iš Alksniakiemio pasivadino Bitinu, o Jonas

Matukevičius iš Pašilinės Ingavangio kaimo linijos - Danieliumi. Visi partizanai tarpusavyje ir žmonių akivaizdoje privalėjo vadintis tik slapyvardžiais.

Okupantams paskelbus vyrų mobilizaciją į sovietų armiją, dauguma kaimo vyrų pradėjo slapstytis, kiti pasirinko partizanų kovos kelią. Spalio mėnesį Žaliavelnio partizanų būryje buvo jau keliolika ginkluotų vyrų. Į partizanų gretas stojo Žaliavelnio brolis Pranas, pasirinkęs Tabokiaus slapyvardį, jo draugas, buvęs bendraklasis amatų mokykloje Stasys Sabaliauskas iš Balbieriškio (Bizūnas); Kazys Petkevičius iš Dūmiškių k. (Kaštonas); Vaclovas Petraška iš Balbieriškio vls. (Šturmas); Klebiškio kaimo vikruolis Albinas Povilaitis (Karklas); Lietuvos kariuomenės puskarininkis Liudvikas Dabrišius iš Sarginės k. (Kareivis) ir Rūdodos kaimo ūkininkas Antanas Slavickas nuo Šilavoto (Dinamitas).

Okupantų ir vietinių kolaborantų, vadinamųjų "aktyvistų", išžulumui didėjant, augo ir stiprėjo kaimo visuomenės nepaklusnumas ir priešiškusmas "naujojo pasaulio" kūrėjams. Rezistencinis sąjūdis plėtėsi ir geografiniu požiūriu. Šiaurinės Prienų pašilės kaimuose Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės viršila Kazimieras Pinkvarta-Dešinys, savisaugos daliniuose gavęs leitenanto laipsnį, subūrė gimtojo Liepaloto ir gretimų Mačiūnų, Giniūnų, Pačiudiškių, Šiauliškių kaimų vyrus ginkluotai kovai su atėjūnais ir jų pakalikais.

Drąsus ir pramušgalviškai veiklus Pakampiškių kaimo bernas Viktoras Bindžiūnas, pasivadinęs garsaus prieškario plėšiko - legendinio svioto lygintojo Rickaus slapyvardžiu, su netikru savo broliu Jurgiu Balkūnu-Lokiu ir keliais kaimo vyrais sudarė Čiudiškių apylinkių partizanų būrį, kuris greit įsiliejo į Kazimiero Pinkvartos-Dešinio grupę.

Frontui vos nugriaudėjus į Vakarus, Pašventupio kaimo šviesuolio Marčiulonio, baigusio Veiverių mokytojų seminariją, sūnūs klojime po sukrautais pašarais iširengė slėptuvę. Vyresnysis sūnus Jonas-Audronis, g.1917 m., savisaugos dalinių sudėtyje dalyvavęs mūšiuose Leningrado fronte, buvo drąsus, karo meną išmanantis karys. Vytautas Marčiulionis, g.1923 m., dvimetris milžinas, su ginklais pasitraukęs iš Vietinės gen.Plechavičiaus rinktinės, ginklu suvedinėjęs sąskaitas su naciais, pasirinkęs Viesulo slapyvardį savo narsa nenusileido broliui. Audronis ir Viesulas pirmieji Pakuonio apylinkėse stojo į bekompromisinę kovą su Rytų okupantu. Jau rudenį brolių Marčiulionių, Kazimiero Pyplio-Tigro iš Kėbliškių k., ūgiu pranokstančio Viesulą, dėl ko jam netrukus prigijo Mažyčio, Mažylio slapyvardis, brolių Juodžių - Algirdo-Vermachto ir Vytauto-Šarūno - partizanų grupė kėlė Pakuonio valsčiaus sovietiniam partiniam aktyvui

nerimą ir panišką baimę. Kaip ir kituose valsčiuose, vadinamųjų paruošų agentų vykdoma pyliavų ir mokesčių prievartavimo kampanija Pakuonyje buvo paralyžuota. Karinė sovietų vadovybė buvo priversta laikyti Pakuonyje pastovią NKVD kareivių įgulą. Tačiau tai nesutrukdė partizanams. Vėlai rudenį NKVD daliniai su vietinių bolševikinių aktyvistų pagalba "mobilizavo" (sugaudė) keliolika apylinkės vyrų ir uždarė Pakuonio daboklėje. Šarūnas, Tigras ir Viesulas beprotiškai drąsiau ir netikėtu granatų ir automatų smūgiu ištaškė daboklės apsaugą ir paleido sugaudytus į sovietinę armiją rekrūtus.

Kitoje Nemuno pusėje Kalvių-Pociūnų ruože susikūrė gana stipri Jono Gelčio-Perkūno, g. 1920 m., iš Kalvių k. vadovaujama partizanų grupė. Perkūno sesuo mokėsi Prienų gimnazijoje ir pažinojo daugelį Prienų šilo partizanų. Onutė Gelčytė netrukus tapo brolio Perkūno ir Žaliavelnio kovotojų grupių ryšininke. Jono ir Onutės brolių Jurgį, gimusį 1926 m., ariantį lauką rugių sėjai tiesiog nuo žagrės išsivedė enkavedistai. Su kitais vaikinais pabėgęs iš Kauno naujokų surinkimo punkto Jurgis Gelčys-Zuikis penkerius metus partizanavo. Žuvo 1949 m. birželio 6 d. su trimis savo draugais, niekšišškai išduotas.

Į pietus nuo Šilavoto, Rūdgirės-Mikališkio-Varnabūdės miškuose, vėlu 1944 m. rudenį gaudynių į rusų armiją metu slapstėsi daugelis aplinkinių kaimo vyrų. Varnabūdės miškų raistuose susitelkė kažkokio Išdykėlio vadovaujama Igliskėlio krašto drąsių vyrų grupė. 1945 m. žiemą iš Varnabūdės miške įrengtų žeminių-bunkerių arčiau fronto pasitraukus "žaliakėpuriams" čia jaukią pastogę rasdavo ulonų puskarininkio Albino Selioko-Šrapnelio suformuotas pirmųjų partizanų būrys.

Elniakalnio ir Šarabūdės miškuose bei pelkėtame Sasnavos miško rajone, vietinių žmonių vadintame Velniokynu-Čisakalniu, susitelkė Pentupių mokytojo Jono Demikio-Eumo, Almo vadovaujama partizanų grupė, tapusi Geležinio Vilko rinktinės Vytauto kuopos branduoliu.

1945 m. pradžioje ginkluotas pasipriešinimas rytų okupantams mūsų krašte stiprėjo ir grėsmingai plito. Vos sutikus Naujuosius metus, valsčiuose kuriantis "liaudies gynėjų" - istrebitelių būriams, partizanai pradėjo telktis į didesnius kovotojų junginius.

Ypač pagausėjo ir sustiprėjo Prienų šile buvusio girininko Vinco Senavaičio-Žaliavelnio sukurta ir vadovaujama Geležinio Vilko partizanų grupė. Glaudžiai bendraujant su gretimų būrių veiklesniais partizanais, ryškėjo Žaliavelnio neeilinės organizacinės savybės. Derinant bendrus atskirų partizanų grupių veiksmus, logiškiems ir ryžtingiems Žaliavelnio spren-

dimams pritardavo ir grupių vadai: Dešinys, Rickus, Perkūnas ir Viešulas. Tačiau bendram partizanų štabo sudarymui dar buvo per anksti.

Plintant ir stiprėjant partizanų veiklai, plėtėsi NKVD čekistų užverbuotų agentų bei slaptų pranešėjų tinklas. Jau 1944 m. pabaigoje, tik pradėjus kurtis organizuoto ginkluoto pasipriešinimo junginiams, Marijampolės NKVD-NKGB operatyvinis skyrius pradėjo kaupti agentų pranešimus.

Archyvinių KGB dokumentų įrašai teigia, jog remiantis agentų pranešimais nustatyta, kad 1944 m. rudenį Šilavoto apylinkių miškuose veikė buvusio Šilavoto policijos viršininko Gražio vadovaujama 100 žmonių "banda"..., Alytaus apskrityje veikė Lietuvos kavalerijos pulko karininko vadovaujama "bandgrupė"...

Remiantis agentų "Lietuvio", "Jano" ir "Garnio" pateiktais daviniais Būdos miške veikia Lietuvos kariuomenės pulkininko Daukanto vadovaujama "bandgrupė", kurios sudėtyje yra kelios "banditų" grupės:

1. Sakalų - apie 30 asmenų grupė veikia Dūmiškių apylinkėse (5886 kvadrato),

2. Žalio Velnio - 70 žmonių grupė veikia Prienų miškuose (6888 kvadrato),

3. Raimo-Tomo-Viesulo - 70 žmonių grupė (6874 kvadrato),

4. Pinkvartos - 30 vyrų grupė (5888 kvadrato),

Dešinys su savo skyriumi, kurį sudaro apie 20 kovotojų, atsiskyręs veikia Pakuonio apylinkėse.

Remiantis agentūriniais duomenimis, nustatyta, kad Anbo, Barzda ir Almas palaiko ryšį su Žalio Velnio, kuris gydosi Kaune. Duoda nurodymus ir paskyrimus buvęs Lietuvos armijos kapitonas (pavardė nenustatyta), gyvena Puskelnioose.

Vėliau Marijampolės apskrities NKVD viršininkas majoras Bandurovskij ir Marijampolės NKVD OBB (kovos su banditizmu skyriaus - red.) vir-

Vincas Senavaitis-Žaliavelnis

šininkas kapitonas Zazajev informavo papulkininkį Burylin'ą, jog Daukanto ir Gražio grupės neegzistuoja.

Taigi Marijampolės čekistai iš savo agentų ir šnipų gaudavo tik bendro pobūdžio gana netikslias žinias.

ŠŪVIAI MIELAIŠUPYJE

Apkasų raizgalyne sužalota ir nuniokota Dūmiškių seniūnijos žemė gulė žiemos poilsio. Prieš Kalėdas baltas sniego patalas užklojo laukus, lyg norėdamas paslėpti ir sušildyti galias jos žaizdas. Tačiau rytų užkariautojas, abejojantis savo pergale, teberausė Ingavangio, Mielaiškampio, Mielaišupio ir Skuigės kaimų jau gerokai išalusių laukų dirvą, luošino kraštovaizdį - kasė apkasus. Kiekvieną dieną prievarta suvartų vietinių gyventojų rankomis iškastas gruntas, lyg juodo voratinklio gija baltoje marškoje, žymėjo savosios žemės skausmą.

Kūčios. Šalta... Temstant tėvų sodybos kieme Mielaišupio kaime suėjo šuo. Prieganyje pasigirdo smarkus kojų trepsėjimas ir po minutės į gryčią suvirto penki ginkluoti vyrai. Kas tai - savi ar svetimi?.. Kol tėvukas atsipeikėjo, mama išvelgė vieną pažįstamą veidą - Vincas! Atgavusi žadą, mama kreipėsi į Vincą vardu ir pakvietė sušilti, kartu atšvęsti Kūčias, kurias bebaigianti ruošti. Vyrai susėdo, atsisagstė diržus, šalia pasistatė ginklus. Užsimezgė pokalbis apie gretimų kaimų laukuose kasamus apkasus, kurie nugriaudėjus frontui toli į Vakarus kažin ar besą reikalingi... Rusų kareiviai, vadovavę apkasų kasimo darbams, gyveno vienoje Mielaišupio ūkininko sodyboje.

Pokalbio metu mama antrą kartą kreipėsi į Vincą vardu. "Vincas Senavaitis, pirmųjų partizanų grupės vadas, pasakė mamai nevadinti jo vardu, nes jis dabar Žaliavėlnis", - pasakoja šeimininkų duktė, buvusi Vinco bendrklasė gimnazijoje. Mama, nenugirdusi ar nesupratusi, paklausė: "Kodėl Žalvarnis?.." Tuomet Vincas mamai paaiškino, kad nors ir pažįstami vyrai, nereikia jų pažinti ir pabrėžtinai pakartojo - jis dabar ne Vincas, bet Žaliavėlnis. Tėvukas tarp partizanų atpažino ir Kaziuką Urbanavičių-Žaibą iš netolimo Dūmiškių kaimo.

Apšilę ir pailsėję vyrai pakilo eiti. Kvietimo kartu atšvęsti Kūčias partizanai atsisakė - iki Dūmiškių netolimas kelias, ten švęs Kūčias. Padėkoję šeimininkams už šilumą, vyrai išėjo. Po keliolikos minučių vakaro rimtį sutrikė šūviai...

"Kūčių dieną kaimo žmonės-prievolininkai apkasų kasti nėjo - ruošėsi šventėms. Neturėjo darbo ir darbų prižiūrėtojai kareiviai. Kaime susiradę samagono girtuokliavo. Sutemus apgirtę rusų vyresnieji pasiuntė porą ginkluotų kareivių pas seniūną - apylinkės pirmininką Sušinską išsiaiškinti "sabotažo" priežastį. Rodyti kelią vadovu išsivedė šeimininkų dvylikametį sūnų Juozuką. Beeinant už keliasdešimt metrų kairėje vakaro migloje ant balto sniego kareiviai pastebėjo vyrų grupelę. Šūktelėję: Stoj, kto idiot!?! (Stok, kas eina!?) - kareiviai sparčiai artinosi prie Žaliavelnio grupelės vyrų. Vengdami prisileisti kareivius artyn, juo labiau nežinant, kiek jų yra apkasuose, partizanai pavartojo ginklą. Šį įvykį vėliau man paaiškino pats Vincas-Žaliavelnis. Tai buvo pirmieji partizanų šūviai Mielaišupyje", - prisimena buvusi partizanė-ryšininkė Žvaigždutė.

Vėliau paaiškėjo, kad šiame susidūrimo buvo nukautas vienas kareivis. Berniukas ir antras rusų kareivis pabėgo. Nesulaukę atsakomųjų šūvių iš apkasų, partizanai bėglių nepersekiojo.

PIRMASIS PARTIZANŲ VIZITAS ŠILAVOTE

1944-ųjų metų Kalėdos. Antrosios švenčių dienos naktis. Spaudė nedidelis šaltukas. Vidurnaktį per Pažarsčio-Šilavoto trakelių pušynėlius, kojomis girgždindama purų sniegą, žengė būrelis ginkluotų vyrų. Nakties tylą drumstė vien Durneikos malūno plačiai išskėstų sparnų griaučiuose pasiklydęs vėjas. Braškindamas pagyvenusius jo sąnarius, nenuorama vėjas plazdeno pakibusias drobės skiautes. Ištrūkęs iš medinių sparnų grebėstų, lyg pašėlęs strimgalviais nušvilpė pušelių viršūnėmis.

Praėję malūną vyrai išniro pušynėlio palaukėje ir, aplenkę prie trakelio prigludusią Mataušėlio grytelę su sniego pusnyje įstrigusiu žemu tvarteliu, nusileido į klonį. Kitame klonio krašte šimtamečių pušų paunksmėje amžino poilsio vieta - Šilavoto parapijos kapinės, pro kurias vyrams reikėjo praeiti. Artimiausio Naujasodžio kaimo šunys, sušveitę šventinį kaulų davinį, sulindę į šiltas būdas tingiai snūduriavo šiaudų pataluose, net negalvodami dėl neaiškių garsų liūti laukan į sniegą ir šaltį.

Sustoję ir valandėlę pasiklausę miško, vyrai sparčiu žingsniu perėjo klonį ir "žasele" kapinių patvoriu pasiekė pirmuosius miestelio trobesius. Miestelio žmonės, dvi dienas vaišinęsi prie Kalėdų stalų, buvo įmigę giliu miegu. Tylu buvo ir vienintelėje Šilavoto gatvelėje. Tik retkarčiais sugirgždėdavo pamažu praveriamos sribyno "mūriuko" durys, išnirdavo

susivėlusį stribą galva, apgirtęs mieguistas žvilgsnis nuslinkdavo priešais stovinčios Gruzdziaus krautuvėlės ir Džugausko pastatų šešėliais ir vėl skubiai dingdavo uždaramų durų plyšyje.

Ginkluoti vyrai vorėle nuslinko per erdvą klebonijos kiemą ir prigludo klėtelių pasienyje - aukštų pušų ir dilgėlynų stagarų skverelyje. Prieš juos už keliolikos metrų kitoje gatvėlės pusėje tylus ir paslaptingas rymojo dviaukštis buvusios valsčiaus savivaldybės - dabar vykdomojo komiteto raštinės pastatas. Bažnytkaimiui neįprastai didelių langų tamsios stiklo akys nebyliai stebėjo netikėtus svečius ir, rodos, kvietė: "Užeiokit, brangieji!" -

Palikę prie svirno, nuo kurio matėsi beveik visa gatvėlė, sargybą - Pjūkłą ir Bizūną, kiti vyrai tyliai nuslinko į vidinį kiemą. Nuokalnėje, buvusios policijos daboklės pastato šešėlyje, įsitaisė Tabokius.

Tylus dūžtančio stiklo skambtelėjimas akimirksniui sudrumstė nakties rimtį. Atidarę langą, vyrai vikriai sušoko į raštinės vidų. Pasišviesdami kišeniniais žibintuvėliais partizanai išnaršė visus raštinės popierius. Susirinko pyliavų kvitus, jų registracijos knygas, neužpildytus mokesčių blankus bei kitus juos dominančius dokumentus, o mažiau vertingus raštus čia pat ant grindų sudegino. Kiek ilgiau svarstė, ką daryti su rašomąja mašinėle. Ilgu voleliu "Remington" buvo labai reikalinga partizanams, tačiau sunki ir nepatogi nešti. Pagaliau kažkuris iš vyrų "nuleido" automato buožę ant klaviatūros, pakartojo smūgį į raidyno "pusmėnulį" - viskas, netarnaus bolševikams...

Kampiniame raštinės kambaryje, per kurio langą sulipo partizanai, pusrūsyje po grindimis tūnojo pasislėpęs mokesčių inspektorius. Nežinojo žmogus melstis ar keikti nelauktus svečius... Šis pagyvenęs vyras, dar "smetonišku" pareigingumu pasižymintis valdininkas, nebuvo nusistatęs prieš partizanus, tačiau prisiklausęs bolševikinės propagandos apie "banditų žiaurumus" vaizduotėje jau matė savo paskutinę valandą. Bet miško vyrams jo gyvybė nebuvo reikalinga. Atpildą atseikėti reikėtų tik tuo atveju, jei būtų nusikalsta žmoniškumui. Vyrai nieko neieškojo, nors jautė, kad patalpose neseniai būta žmogaus: koklinė krosnis šilta.

Išdaužtu stiklu langas išleido partizanus į tamsą taip pat tyliai, kaip ir buvo įleidęs. Pamoję Pjūkłą ir Bizūną, "revizoriai" Žaliavelnis, Tabokius, Žaliukas, Šatas ir Žaibas pro špitolę ramiai nužingsniavo Rūdiškių kaimo link. Lengvas vėjelis netrukus sniego pūku užnešė pėdsakus. Perėję užšalusią Jiesią, braškindami užlietų ir užšalusių Pagraižio pievų sausledį, partizanų grupė po nepilnos valandos žygio pasiekė pamiškę. Pasitarę

Lankelių kaime pasibeldė į idėjinio komunisto, dabar Šilavoto valsčiaus paruošų-pyliavų agento J.Stankevičiaus tėviškės duris. "Gal malonės antspauduoti raštinėje paimtus neužpildytus pyliavų kvitus..."

Tačiau buvęs Kominterno aktyvistas, Šilavoto sovietinės santvarkos kūrėjas, dabar užimantis vieną pagrindinių vietinės "liaudies valdžios" kėdžių, J.Stankevičius namuose retai nakvodavo. Sodyboje šeimininkavo jo sesuo, kuriai palikę perduoti broliui raštą-įspėjimą, kad šis liautųsi talkininkavęs okupantams, partizanai išėjo. Po šio miško brolių vizito Šilavoto apylinkės šefas, jausdamas, kad už nešvarią veiklą teks atsakyti, išsikraustė į Marijampolę. Čia apskrities partijos CK vadovai, įvertinę jo "nuopelnus liaudžiai", paskyrė į aukštesnės apskrities įstaigos vadovo pareigas.

Partizanai, Lankelių kaimo šunų lojimo palydėti, Žaliavelnio vedami per užšalusias Būdviečio-Šiūrupio lankas, išėjo į Mozūriškių-Klebiškio vieškelį. Paryčiui vyrai pasiekė Žaliavelnio ir jo brolio Tabokiaus gimtąjį kaimą Pakiauliškį.

Artimiausios pakelės sodybos kieme partizanų žingsnių sukulto sniego girgždesio prižadintas atsainiai amtelėjo Zujaus šuo. Gretimoje sodyboje pragydo ankstaus rytmečio pranašas gaidys, jau trečią kartą prikimusių balsu žadindamas savo šeimyną.

Priekyje žengęs Tabokius išsuko iš vieškelio ir vos matomo užпустyto keliuko provėžom partizanus nuvedė į kaimą. Lengvo vėjelio dvelksmas supurtė šalimais tekančio Kiauliškės upelio krante rymančius juodalksnius, pasėdamas virš praeinančių partizanų tūkstančius šakose susikaupusių šerkšno spyglių.

Po minutės Tabokius jau beldėsi į kaimo mokyklos verandos duris. Pasibeldus antrą kartą, už durų pasigirdo mieguistas vyriškas balsas.

- Kas čia?

- Savi, - trumpai atsakė Tabokius.

- Kas... savi? - nepatikliai pakartojo klausimą šeimininkas.

- Aš, Tabokius!.. Priimk svečius! - pažinęs mokytojo balsą prisistatė partizanas Senavaičio Pranas.

Mokytojas jau anksčiau pažinojo vietinius partizanus, pritarė jų tikslams, rėmė juos, vykdė kai kuriuos pavedimus.

Pėda į pėdą žengdami, palikę sniege vieno žmogaus pėdsaką, partizanai per verandą suėjo į mokyklą. Įkurdinęs svečius vienintelėje mokyklos klasėje, mokytojas užkūrė krosnį ir su Tabokiumi išėjo laukan. Patvarkę gatvėlės sniege likusius vyrų pėdsakus, atbuli grįžo į verandą. Ankstyvas

praeivis ar smalsesnis kaimynas būtų pagalvojęs: "... Ankstyvas tas mūsų mokytojas... Jau kažkur išėjo..."

Prie krosnies, tarp kelių pasistatęs automata, ant kėdės sėdėjo Žaliavėlnis ir, retkarčiais įmesdamas į pakurą malkų, budėjo. Kiti vyrai, ilgo nakties žygio išvarginti, suvirtę ant grindų snūduriavo. Kitas ir įmigti jau suspėjo. Atnešęs apklotą, palatą ir dar kai ką iš savo kuklaus viengungio patalo, mokytojas apklostė įmigusius vyrus ir atsisėdo priešais Žaliavėlnį prie krosnies. Atsigulęs šalia Bizūno, greit užmigo ir Tabokius. Krosnyje degančių sausų malkų liepsnos atšvaitų šešėliai kartu su šiluma per ilgą žiemos naktį išvėsusiai klasei suteikė jaukumo.

Švito. Pro atšilusią klasės langų stiklų viršų į klasę prasiskverbė balzana ryto prieblanda. Kitame trobos gale trinktelėjo varstomos durys. Sukilę šeimininkai pradėjo rytmetinę namų ruošą. Kaimo gatvele pro mokyklą nučežėjo rogių pavažų rėžiamas sniegas. "Gerai, - pagalvojo prie krosnies sėdintys vyrai, - užtrins likusius pėdsakus..."

Nuovargis pagaliau įveikė ir prie krosnies sėdintį Žaliavėlnį. Nesuvaldomai merkėsi apsunkę blakstienos. Nuvestas į mokytojo kabinetą, pasistatęs šalia sofos automata, nenusirengęs užmigo ir jis. Mokytojas išėjo padėti šeimininkui šerti gyvulius, kartu atidžiai išiklausydamas į bundančio kaimo garsus, saugojo sumigusius kovotojus. Grįžęs iš lauko, paprašė virtuvėje triūsiančią šeimininkę paruošti keliems vyrams pusryčius - turis svečių. Šeimininkė neklausinėjo - nujautė, kas tie svečiai...

Priešpiečiais likusius partizanus mokytojas pakvietė į šeimininkų trobos pusę pusryčių. Šeimininkai, jau pagyvenę žmonės, savo kaimynus "iš anos kaimo linijos" pažinojo, kaip sakoma, dar šiems be kelnaičių bėgiojant... Vincas buvo vienmetis su jų amžiną atilsį Modestu, generolo P.Plechavičiaus rinktinės kariūnu, vasarą žuvusiu Marijampolėje kovoje su naciais prie Šešupės...

Taigi: "Prašom, vaikai, nesisarmatykit!.." Lėkštės karštų garuojančių kopūstų, talpus špižinis dubuo šutintų su lupynom bulvių viduryje stalo išalkusiems miško vyrams sužadino žvėrišką apetitą. Nuo vakar pietų vyrai buvo nevalgę. Šeimininkas atnešė ir pastatė ant stalo keturbriaunį dar caro laikų butelį ruginuke užpiltų žolelių... Šie pietūs labai jau priminė anų ramių laikų bulviakasio ar linamynės talkas...

- Tik mergų ir muzikos!..- pajuokavo kaip visada linksmai nusiteikęs Kazimieras Juočys-Šatas iš Pakumprio.

- Apsieisi be mergų! O muzikos... tau pagros rusų žaliakepuriai... - šyptelėjo Tabokius.

Ruginukės vyrai nelietė. Žaliavelnio būryje buvo griežta tvarka - nė lašo!

Stebėdama kopūstus su bulvėmis šveičiančius vyrus, šeimininkė, linguodama po skepetaite žilstelėjusią galvą, braukė nejučia ištryškusias ašaras, riedančias gyvenimo negandų raukšlėmis išvagotais skruostais.

- Ką tu čia, motin?! - subarė šeimininkas. - Negadink vyrams apetito!..

Stora riekė kalėdinio pyrago su karšta aviečių arbata galutinai pasotino išalkusius partizanus.

Kiek tos dienos žiemą. Vos spėjo prašvisti, žiūrėk, jau vakaras. Taigi ir pusryčiai užtruko vos ne iki sutemų.

Padėkoję šeimininkams už vaišes, partizanai pakilo nuo stalo ir grįžo į klasę. Mokytojas jau kelintą kartą išėjo į kiemą pasižvalgyti. Kol vyrai aptarinėjo tolimesnio žygio maršrutą, visiškai sutemo. Dar valandą padelsę, partizanai paliko mokyklą. Žaliavelnis, Pjūklas, Bizūnas ir Žaibas patraukė Prienų šilo link. Šatas, Tabokius ir Žaliukas, pagrižę ryte eita gatvele, pasuko į netoli dunksantį Klebiškio šiliuką. Po pusvalandžio žygio Tabokius jau beldėsi į Klebiškio girininkijos sodybos duris.

NAUJIEJI METAI

Plėšėme paskutiniuosius 1944-ųjų kalendoriaus lapelius.

Kalėdų antrą dieną partizanams apsilankius valsčiaus raštinėje, nedidelė sribų įgula pajuto rimtą pavojų. Naujų metų išvakarėse į Šilavotą atsibeldė negausus pasieniečių-žaliakepurių dalinys. Karininkai ir dalis kareivių apsistojo sribyno mūrelyje, likusieji eiliniai - gretimoje Antano Alviko sodyboje.

Naujų metų sutikimui Šilavoto mokyklos mokytojai ir vyresniųjų klasių moksleiviai paruošė meninę programėlę. Gana virtuoziską ir profesionalią programą parodė atvykusio dalinio kareiviai, matyt, buvę sovietinių teatrų artistai-profesionalai. Jų dainos - duetai, solo ir kvartetai bei trankūs šokiai mums, tada neišrankiems žiūrovams, buvo tikrai įspūdingi. Tik piršosi mintis: kaip suderinti viename asmenyje nuoširdų ir linksmą artistą ir nuožmų budelį?!..

Sutikus Naujuosius ir kariškiams iššaudžius naujametines raketas, mokyklos salėje prasidėjo bendras pasilinksminimas - šokiai. Į šokius išdrįso ateiti ir keli vyresni, jau šaukiamojo amžiaus vaikinai. Visų nuostabai kariš-

kiai su visais, netgi su vyrais, elgėsi gana draugiškai. Šokiams pasibaigus, kaimo vyrai susimetė netoli mokyklos Antano Rusecko sodyboje ir, pajavairindami šventės ritmą saikia "stipresnės" doze, pratęsė Naujųjų metų sutikimą.

Kaip ir visi susibūrimai, taip ir šis, turėjo įsimintiną pabaigą. Du kaimo žaliūnai - Gudausko Kazys ir Juodsnukių Andrius - parėję iš Rusecko jau gerokai "apšilę" ir prisiminę neseniai praėjusius vokiečių laikus, kuomet visi pobūviai būdavo palydimi "bigių" salvėmis, susigundė ir šį kartą nepažęsti senų tradicijų. Išsitraukė suslėptas "biges" - pusautomatinius nupjautais vamzdžiais šautuvus ir, sugulę už kelmų Švenčiaviškio pagirijje, pradėjo tratinti... Ramų miško ošimą suplėšė griausmingi, tarsi "orlikono" bukai trunkūs šūviai. Jų aidas išmetė iš sujauktų gultų stribus ir žaliakepurius "artistus"... Jau sausio trečiosios ankstų rytą Šilavoto apylinkės užplūdo gausybė NKVD žaliakepurių. Krėsdami kiekvieną sodybą, NKVD kareiviai suėmė virš 40 jaunų ir pagyvenusių vyrų. Buvo suimti ir atvaryti į Šilavotą net penkiasdešimtmečiai ir vyresni dėdės. Kitos dienos priešpiečiais suimtų vyrų koloną pėsčiomis išvarė į Marijampolę. Sukorę virš 35 kilometrų sunkų žiemos kelią, nukamuoti vyrai su gausia kareivių ir šunų palyda jau sutemus pasiekė miestą. Po kelių dienų vyresniusius patardę paleido, o jaunesnieji, patikrinti karinio komisariato komisijos, kroviniuose vagonuose traukiniu buvo nuvežti į Kauną ir uždaryti Šančių kareivinių rekrūtų surinkimo punkte. Nuo kareivinių iki Suomų gatvės sargybinių stropiai saugoma spygliuota viela apraizgyta tvora aptverta teritorija daugiau priminė belaisvių stovyklą negu naujokų surinkimo punktą.

Po kelių dienų drąsesni vaikinai susitarė bėgti. Tinkamu momentu grupelė vyrų, pralaužę aptvaro lentas, iš stovyklos pabėgo. Miestas - ne kaimas, nesugaudysi. Petruškų Jurgis, pasijutęs turįs temperatūros, paskutinę akimirką bėgti atsisakė. Du Petrai - Matusevičius ir Juodsnukis, - mėtydami pėdas, Šančių gatvelių labirintais per užšalusį Nemuną pasiekė Jiesios šlaitus ir, laimingai pargrižę į Šilavoto apylinkes, kurį laiką slapstėsi.

Jurgis, susirgęs gripu, išvežus sugautus vyrus į Rusiją apmokymui liko punkte. Vos pasveikusį Petruškų (Petruškevičių) Jurgį su būriu siunčiamų į frontą "štrafniakų" nuvežė į Rytprūsius. Vasario pradžioje, sovietų daliniams puolant vokiečių pozicijas Gumbinės fronto ruože, Jurgis, nutraukta virš kelio koja, baigė Vokietijos "vaduotojo" misiją. Sanitarų paimitas ir pristatytas į karo lauko ligoninę, nors ir labai nukraujavęs, Jurgis

išvengė žūties. Rugpjūtyje su amerikoniško tabako pokeliu ir ramentais buvo paleistas "į atsargą"... Jurgis grįžo namo.

Sausio pradžioje sovietų armija pradėjo lemiamą Rytprūsių puolimą. Valsčiuose dislokuoti NKVD pasieniečių daliniai netrukus buvo permesti arčiau, į fronto užnugarį. Paliko miestelį ir Šilavoto žaliakepuriai "artistai"... Nors apskrities NKVD vadovybę ragino sparčiau burti valsčiuose istrebitelių būrius, bet vietiniai vyrai, bijodami apgaulės būdu pakliūti į frontą, į stribus nestojo. Iš Marijampolės į Šilavotą papildomai atsiuntė dar keletą okupantams patikimų stribų miestiečių. Marijampoliečiai, buvę raudonieji partizanai broliai Kulbokai, slampinėdami su vietiniais stribais Šilavoto apylinkėse, greit priprato lankytis pas Danilevičių paneles neišvaizdžioje Pažarsčio kaimo grytelėje. Gretimoje sodyboje turėjęs patikimą slėptuvę partizanas Pjūklas nusprendė nepageidaujamus kaimynų lankytojus visiems laikams išspirginti.

"O Danilevičiukė velniažin ką galvoja, - pamanė Pjūklas. - Graži merga, o susideda su gremėzdais akmenskaldžiais..."

Vieną pavakarę, nutykojęs akimirką, kai stribai sulindo į Anelės grytelę, Pjūklas užsimetė ant peties kulkosvaidį ir atsėlinęs įsitaisė vos keliolika metrų nuo trobelės, Pažarsčio trakelio pakraštyje. Sulaukęs suteimų, Pjūklas prislinko prie trobelės lango ir pabeldęs šūktelėjo:

-Namiškiai, išeikit!.. Duodu penkias minutes!

Po kelių akimirkų iš vidaus per langelį driokstelėjo šūvis, antras.

Trumpa Pjūklo kulkosvaidžio serija į žemučius trobelės langelius stribams pranešė - nejuokaujama. Netrukus sugirgždėjo trobelės durys ir iš vidaus atsargiai išlindo Danilevičių moterys.

- Toliau nuo gryčios! - įsakmiai šūktelėjo Pjūklas ir paleido porą serijų į abu grytelės langelius.

Iš tamsios pravirų durų kiaurymės tvykstelėjo liepsnelės - į pušynėlį trenkė du šūviai. Moterys, klupdamos sniege, nubėgo toliau nuo savo gūžtos ir dingo vakaro prieblandoje.

Langelyje švystelėjo liepsnelė. Pokšt! Sutvisko žaibas antrame trobos langelyje.

Pjūklas, prityręs fronto asas, pažino paprastų rusiškų šautuvų garsus ir nusprendė: "Susidorosiu..."

Pora kulkosvaidžio serijų į trobelę... Liepsnos liežuvis plykstelėjo šiauriniame stoge ir maža grytelė akimirksniu paskendo raudoname ugnies ir dūmų kamuolyje. Pjūklas, nors ir įtempęs skvarbų fronto kario žvilgsnį, nepamatė, kaip balta marška apsisiautęs stribas Jonas Kulbokas, ištem-

pės sužeistą brolių, smigo į artimiausią sniego pusnį...

Pjūklas buvo vienas, todėl prie degančios trobelės nesiartino. Palaukęs, kol smukdama trobelė į viršų mestelėjo tirštą žiežirbų sietyną, Pjūklas ramiausiai patraukė savo keliais.

Sušaudytais drabužiais, su keliais nežymiais įbrėžimais sribas Jonas Kulbokas po kelių dienų buvo paskirtas vietoj partizanų įsakymu atsistatydinuso J.Dobilo Šilavoto valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku. Kulboko brolis Šilavote jau nepasirodė...

Sausio vienuoliktos rytą netoli savo namų lauke rastas pirmos bolševikų okupacijos metais buvusio valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko, tuometinio Šilavoto karinio stalo viršininko Antano Mikušausko, žmonių vadinto Račiumi, lavonas. NKVD suėmė jo kaimyną Antaną Rusėką, įtartą bendravimu su miškiniais. Ilgus metus jo likimo šeima ir artimieji nežinojo. Žmonai nė karto nebuvo leista perduoti maisto. Visur, kur tik kreipėsi, gavo atsakymą: "Tokio nebuvo... Tokio nėra..." Tik praėjus dešimtmečiams namiškiams pavyko gauti neaiškių ir prieštaringų žinių apie vyro ir tėvo mirtį Sibiro lageriuose.

Stribų užpuolimas Pažarstyje ir čia pat, "mūrelio" įgulos panosėje, karinio stalo viršininko žūtis NKGB emisarams įvarė "strioko"...

Gandai, kad Daukšių ir Šilavoto apylinkėse išmestas desantas, išprovokavo naują žaliakepurį-pasieniečių dalinių siautėjimo bangą.

GAUDYNĖS. ŠŪVIAI ŠILELYJE

Jau arti viduržiemis. Barsukas tuoj versis ant kito šono, o javai dar nekulti. Nuolatinių gaudynių įbaugintus vyrus sunku prisiprašyti į talką, o pyliavas duok - neklausia... Nubuožyt grasina...

Degimų kaimo ūkininkas Jonas Pridotkas, iš vakaro su vargu prisiprašęs kelis pažįstamus kaimo vyrus, kūrė klojime užsigulėjusius praėjusios vasaros derliaus javus. Priešpiečiais pavartėje ėmė plėšytis pririštas šuo. Nepastebimai kiemą užplūdo rusų kareiviai. Apvalioje stoginėje - šopoje - sustojo ir suprunkštę muistėsi į maniežą įkinkyti prakaitu garuojantys arkliai. Eiliniu rugių pėdu užspringusi lyg suerzintas žvėris sustaugė ir staiga nutilo kuliamoji mašina. Metę darbą, jaunesni vyrai sulindo į šalinėje kraunamus iškultų javų šiaudus. Vyresnieji, nepraradę savitvardos, šakėmis smeigė kuliamosios geležinių nasrų išspjautus sumaigytus šiaudus ir gniūžtėmis metė į šalinę ant pasislėpusių vyrų.

Neužėję į trobą, kareiviai suvirto į klojimą.

- Vylezaj! (Išlįsk!) - išibrovėliai griebė iš vyresniųjų rankų metalines šakes ir smeigė į šiaudus.

Niekur nedingsi - pasmeigs šakėmis... Vyrai vienas po kito, purtydamiesi šiaudus, nušoko ant grendymo.

- Pošli... Bystro! (Eime... Greičiau!) - įsakmiai sukomandavo žaliakepurių vyresnysis. Kareiviai, surėmę vyrams į nugaras automatus, nusivarė juos į gyvenamąjį namą.

- Vyrų nemušė, nespardė, - pasakoja Šukių Petronėlė, šių įvykių liudininkė.

Sutrikę ir išsigandę šeimnininkės, pamiršę talkininkams verdamus pieštus, slėpdamos po prijuostėmis drebančias rankas perbalusiais veidais spoksojo į atvartytus vyrus ir į jų nugaras kareivių suremtus šautuvų vamzdžius.

- No, choziaiki, nesite bystreje šnapsa i zakuski! (Na, šeimnininkės, neškit greičiau degtinės ir užkandos!) - be jokių gražbyliavimų tiesmukiškai pareikalavo išibrovėlių vyresnysis.

- Turėjom tada ir degtinės, ir lašinių, - pasakoja Petronėlė, - negaila, kad tik vyrus paliktų.

Moterų daugiau raginti nereikėjo. Greitai šeimnininkė atnešė gerą gabalą lašinių, surado kelis butelius naminės, atrėžė pusę kepalą kaimiškos duonos.

- Ladno! Prodolzajte rabotu... I priačtes polučše! (Gerai! Tęskit darbą... Ir slėpkitės geriau!) - ironiškai patarė žaliakepurių vadeiva, dar rudenį Šiūrupio kaime stovėjusio NKVD štabo kapitonas, pažinojęs kelis talkininkus.

Susigrobę laimikį, palikę sutrikusius vyrus, išibrovėliai išsinešdino iš sodybos.

Įtampai kiek atlėgus, talkininkai sėdo pietų. Karštas viliojančiai garuojantis maistas, nors ir pavilgytas "dėl apetito" geros stiprios ruginukės porcija, vyrams sunkiai lindo... Po pietų darbas klojime krito iš rankų...

Žiemą dienos trumpos. Porą valandų pakulę ir kiek užkandę, pavakare talkininkai išsiskirstė. Vyrus prašyti kulti kitą dieną šeimnininkas Pridotka nedrįso... "Išsibaksnosim kaip nors patys", - pamanė.

Anksti rytą vos prašvitus į Pridotko kiemą, Petronėlės žodžiais tariant, "prigužėjo galybė kap velnių rusų..." Suvirtę į trobą žaliakepuriai išnaršė visas pakampes, vietomis išlupo grindis - ieškojo slėptuvės.

- Kur vyrai?! - automatais rėmė prie sienos jau garbingo amžiaus

sulaukusius šeimininkus, jų dukras.

- Mūsų šeimoje vyrų nėra, - aiškinosi dar nuo caro laikų rusų kalbą menantis šeimininkas. - Vyrų buvo talkininkai... Vakar vakare po darbo išėjo...

Kruopščiai iškrėtę kletį ir tvartus, išvartę vakar iškultų javų šiaudus, metaliniais smaigais išbadę peludę ir šieną "pruntuose" - šieno šalinėse, žaliakepuriai keikdamiesi iš sodybos pasitraukė.

Po kelių dienų, vėlų sekmadienio (sausio 14-os) vakarą, ta pati žaliakepurė dalinio 20 kareivių grupė užėjo į Švenčiaviškio girios pasodoje esančią eigulio Juozo Milušausko sodybą. Išstatę sargybos postus, dalinio vyresnieji su likusiais kareiviais įsikūrė erdvioje šiltai prikūrentoje troboje, nusprendę čia praleisti netrumpą žiemos naktį. Prieš vidurnaktį grįžtantį iš Būdviečio į namus eigulio sūnų Juozą tamsiame kieme pasitiko netikėta rusiška sargybinio komanda:

- Stok!... Kas eina?!.. Rankas aukštyl! - atstatęs automata prie Juozo atsargiai prislinko sargybinis. Kitas enkavedistas, prišokęs prie išgąsdinto ir sutrikusio pakeltom rankom vaikinų, apglostė drabužius, iškratė kišenes - ieškojo ginklo. Pakeltom rankom sulaukytą Juozą atsivarė į trobą.

- Bandit!.. Kur likusieji? - pasitiko Juozą dalinio vyresnysis.

- Kur kiti banditai? - kvotė karininkas.

- Paimat, - įsikišo, dar caro laikais kirilicos ragavęs, senis Milušauskas. - Kokoj bandit? Eto moj syn! (Koks banditas? Tai mano sūnus!)

Kvočiamas Juozas aiškino rusui, o tėvas iš lėto vertė į rusų kalbą, kad jis su Ulecko Albinu ir Reškinio Juozu vakaroję Būdvietyje ir užtrukę pas panas... Dabar anie draugai nuėję į savo namus...

- Molodiož... Nado gde to provesti vremia... (Jaunimas... Reikia kažkur praleisti laiką)... Paimat! - senu savo posakiu kiek patylėjęs užtvirtino senas eigulys.

- Nu ladno... Posmotrim... (Na gerai... pažiūrėsim), - nusileido žaliakepuris. - Zavtra provierim (Rytoj patikrinsim).

Paryčiais gerokai pasnigo. Rytui brėkstant, žaliakepuriai susiruošę žygiui. Jau prašvitus dalinio kareiviai išsivarė Juozą ir, lodydami pagirio gyventojų Bauro bei Tilindės sodybų šunis, patraukė Pakiauliškio link. Išgirdę šunų lojimą ir pamatę tolumoje nuo Švenčiaviškio pamiškės slenkančią tamsią kareivių masę, Degimų kaimo vyrai, prisidengdami sodybų pastatais ir retokais papievių krūmokšniais, nepastebėti kareivių pasitraukė į Klebiškio šiliuką.

Dar prieš Kalėdas nuo Klebiškio girininkijos pamiškės pasodos per visą miško kvartalą iki Cepeliškių kaimo palaukės apylinkės vyrai kirtो biržę. Miško darbininkai buvo atleisti nuo karinės tarnybos, turėjo dokumentus, vadinamąsias "spravkes-broniruotes". Po sekmadienio poilsio rytą biržėje susirinkę medkirčiai imtis darbo neskubėjo. Susikūrę laužą, užsidedę suktines ir pypkes, dalinosi praleistos dienos išpūdžiai, tvarkėsi įrankius.

- Nuo Švenčiaviškio artinasi gauja rusų, - pranešė atskubėjęs iš namų Ulecko Juozas. - Klemensas nubėgo pas Dambrauskus...

Netrukus pas darbininkus prie laužo atėjo dar keli kareivių išbaidyti Degimų ir Pakiauliškio vyrai.

- Nesugalvotų ateiti čia?.. - suabejojo kažkuris.

- Velnias juos čia in vidurį girios neš..., - samprotavo kiti.

Manydami, kad kareiviai į miško gilumą neis, neskubėjo ieškoti patikimesnės užuolandos ir kaimo bėgliai. Be to, ryte naujai pasnigo: pasitrauksi - liks pėdsakas...

Pavojus neišvengiamai artėjo.

- Kur vyrai!? - sugužėję į Uleckų sodybą žaliakepuriai kamantinėjo moteris.

- Gdie tvoj Albinas? (Kur tavo Albinas?) - rėmė automatu Milušausko Juozą dar namuose nakčia kvotęs vaikiną dalinio vadeiva.

- Jūs visi banditai!.. Visus į Sibirą! - šaukė įsūtę enkavedistai.

Pagaliau atsivaryto Juozo ir Uleckų moterų įtikinti ("Vyrai turi dokumentus, dirba miške... Kerta biržę"), padarę sodyboje kratą ir nieko neradę, įrėmę Juozui į nugarą automata kareiviai pareikalavo vesti juos į biržę pas darbininkus.

- Vesk! - nors puriame sniege palikti vyrų pėdsakai buvo geriausias vadovas.

Prie laužo užklupti vyrai metėsi miško gilumon. Kiekvienas bėgo patogesne kryptimi. Pasisekė tiems, kurie įsmuko į jaunuolyno brūzgynus.

Ramų miško ošimą perskrodė šautuvų ir automatų šūviai. Į bėglius pasipylė spiečiai kulų. Uleckų Juozas su Šukio Vytu pasinešė senu retoku mišku Šaltiniškių kaimo kryptimi. Išpešdamos puraus sniego dulksmą aplink sproginėjo kulkos.

Kiek atsiplėšę nuo persekiotojų vyrai išbėgo į miško proskyną - vizyrą. Po sniegu suplūktas girios takas palengvino bėgimą: mažiau šakų nuolaužų pynėsi po kojom, nebuvo kelmų. Tačiau tai buvo lemtinga vyrų klaida, palengvinusi žaliakepuriams taikiklyje sugauti juos bėgančius.

Šukio Vytas, iššokęs iš medinių klumpių, basas, tik vienom kojine, paspartinęs bėgimą, pro eigulio Mozūro sodybėlę išbėgo į laukus.

Sunkiau apsiręngusių, veltiniais apsiavusių ir atsilikusių nuo draugo Juozą netoli Mozūro palaukės pakirto okupanto kulka. Sužeistas į kojas, suklupęs ir iškėlęs į viršų rankas, dvidešimt aštuonerių metų Juozas Uleckas nesulaukė budelių pasigailėjimo. Automatų serijų suvarpytas doro vyro kūnas susmuko puriame vizyro sniege. Lemtingas čekistų šūvis į veidą, palikęs prie akies vos pastebimą kulkos įėjimo žymę ir nuplėšęs pusę galvos, nepasotino budelių kraujo troškulio. Palikę auką, žmogžudžiai nusivijo Vyta, kuris pro Lisajaus vandens malūną, perbėgęs kažkurio greito gyventojų kiemą, pasinėšė į Čiudiškių kaimo gilumą ir dingo persekiotojams iš akių. Kareiviai, atsiviję bėglį, sučiupo kieme su rezginėm šieno iš kluono išeinantį sodybos šeimininką ir žiauriai sumušę reikalavo prisipažinti, kur paslėpė "banditą"... Žmogelis žegnojosi, prisiekinėjo jokio bandito nematęs.

- Brolis Vytas, - prisimena Šukių Petronėlė, - peršauta kepure, kulkos nubrozdyta galvos oda tik per stebuklą liko gyvas...

Ant mirties ir gyvenimo ribos klostėsi bėgančio Juozo Reškinio likimas. Kareivių smarkiai apšaudomas, pasukęs Klebiškio palaukės link, sužeistas į koją Juozas pasiekė Pakiauliškio kaimą. Viena šalia kitos prigludusios kaimo sodybos teikė bėgliui priedangą. Kaime sutikta Ruseckų Zabelė atidavė savo šaliką, kuriuo suveržęs sužeistą koją kiek pristabdė iš žaizdos srūvantį kraują. Delsti nebuvo laiko - iš paskos kraujo lašų pėdsakais sekė persekiotojai. Pro Juodeškos malūno užtvanką Kiauliškės upelio vaga atbėgęs prie piliakalnio, Juozas išsiropštė į slėnio šlaitą ir nubėgo į Baltraus Ulinausko sodybą. Likimas lėmė - Juozas kieme rado lengvose rogutėse pakinkytą arklių. Griebė vadeles ir išokęs į rogutės, kiek leido arkliuko galimybės, nudūmė į Šilavoto-Prienų vieškelį. Tarp Klebiškio ir Prienlaukio pavijęs į Prienus važiuojančius Klebiškio Stravinskus, peršoko į jų roges ir po pusvalandžio jau buvo Prienuose.

Ačiū Dievui, Juozui pasisekė ištrūkti...

Kareiviai, atsekę pagal kraujo lašus, suvirto į Ulinausko kiemą. Nesudarę sodyboje bėglio, enkavedistai surengė tikrą "pogromą": supuolę į trobą nusiaubė kambarius, automatų šūviais suvarpė lubas, sumušę šeimininkus ir jų svečią, atvažiausį iš Naujo Klebiškio, kurio arkliuku sužeistas Reškinio Juozas paspruko iš budelių nagų. Net šventuosius paveikslus seklyčioje, tarsi jie būtų sužvėrėjusių "vaduotojų" nesėkmės kaltininkai, įtūžę vandalai sumaitojo...

Pagaliau išvažiavusių iš kiemo rogių provėžos puriame ryto sniege ir kraujo lašai rogučių stovėjimo vietoje įtikino enkavedistus. Išlieję įtūžį "laisvės nešėjai" paliko nusiaubtą taikaus Klebiškio ūkininko Baltraus Ulinausko sodybą.

- Šūviams nutilus, - pasakoja Ulecko Albinas, - mes, keli biržės kirtėjai, grįžome prie laužo. Po kurio laiko netikėtai, atlikę savo kruviną darbą, sugrįžo enkavedistai. Vyrai antrąkart bėgti nebandė - pasitikėjo turimais dokumentais.

Žudikų vadeiva atvertė iš nukauto Uleckų Juozo paimtą kruviną dokumentą:

- Uznajoš? - klausinėjo vyrus.

Albinas pažino brolio Juozo Nepriklausomos Lietuvos piliečio pase kraujais aptaškytą nuotrauką...

Suimtus miško darbininkus, atėmę iš jų "spravkes", išsivarė į Veivėrius, iš ten - pėsčius į Marijampolę.

ŠILAVOTO PUOLIMAS

*Gauskit trimitai! Auštanti rytą
Skelbkit pavojų po gimtąją šalį!
Laikas atėjo. Žadinkit tautą -
Stokim į kovą visi, kas tik gali...*

*Kovon, laisvų laukų vaikai!
Tėvynė šaukia mus!
Greit prakaitu pakvips laukai
Ir krauju raus dangus.*

(1945 m. partizanų daina)

Šūviai Klebiškio šilelyje, beginklio Uleckų Juozo žūtis, sužeistas Juozas Reškis ir miško darbininkų, turėjusių dokumentus suėmimas, likusius laisvus Šilavoto apylinkės vyrus vertė apsispręsti: sovietų armija ir frontas arba ginklas į rankas ir į Žaliavėlnio partizanų gretas.

Kremliaus karinė vadovybė Rytprūsių puolimo operacijai į frontą metė visus rezervinius armijos dalinius. Rusų okupuoto užnugario įstaigų apsaugos įguloms sustiprinti NKVD vadovybė, remiantis 1944 m. gruodžio 3 dienos įsaku, pareikalavo iš šaukiamojo amžiaus vyrų telkti istrebitelių

(naikintojų) būrius. Šilavote prasidėjo masinis sribų verbavimas. Paprasti kaimo vyrai, nesuvokdami tikrųjų istrebitelių veiklos tikslų ir ypatybių, išvelgdami tik galimybę išvengti fronto ir per daug nesigilindami į galimas pasekmes, griebėsi šio okupantų numesto masalo. NKVD statytiniai įtikinėjo vyrus, kad sribų paskirtis - saugoti sovietines įstaigas miesteliuose ir valsčiuose, o kaimuose - mašinų-traktorių stotis (MTS), gintis nuo dezertyravusių raudonarmiečių bei valkataujančių vietinių plėšikėlių gaujų siautėjimų. Per kelias dienas į Šilavoto sribus užsirašė virš 40 vietinių vyrų. Į sribus stojo ir abu Šančių naujokų surinkimo punkto bėgliai Petrai - Matusevičius ir Juodsnukis. Pašėrę gyvulius ir baigę vakaro ruošos darbus ūkyje, ūkininkaičiai p vakare rinkdavosi į sribų būstinę - "mūrelį". Kiti, pasiėmę iš namų maisto, ištisom dienom kaip dūšios be vietos slampinėdavo miestelyje ir, susimetę pas kurį nors Šilavoto gyventoją, kortomis pliekdavo "durnių". Naujai užverbuotiems "naikintojams" ginklus davė ne tuoj pat. Ginkluoti buvo ir sargyboje prie "mūrelio" stovėjo tik anksčiau savanoriškai stoję, savo ištikimybę spėję įrodyti aktyvistai ir informatoriai. "Mūrelyje" buvo keli 16-osios lietuviškos divizijos bei NKVD kareiviai.

Gavęs partizanų užduotį, "mūrelyje" dažnai lankydavosi šalia miestelio gyvenęs Straigio Klemensas, turėjęs "balta bilietą" - dėl trumparegystės atleistas nuo karinės tarnybos. Daugelis naujai užverbuotų sribų Klemensui buvo gerai pažįstami, kaip sakoma, "kartu augę ir pas mergas ėję" vietiniai apylinkės vyrai. Partizanų užsakymu Klemensas sudarė bolševikinei santvarkai prijauciančių sribų ir "iš bėdos" atėjusių vyrų sąrašus ir įteikė juos partizanų grupės vadui Vincui Senavaičiui-Žaliavelniui. Šilavoto milicijos viršininkas, buvęs Pasaulio (Degimų) kaimo bernas Jurgis Pauža nevengė ryšių su pažįstamais partizanais. Taigi Šilavoto sribų ginkluotė ir jų kovinės galimybės partizanam buvo gerai žinomos.

1945 m. sausio 15-osios naktį Paliose, Daukšių apylinkėse išmestas desantas susikovė su NKVD kareiviais. Dalis desantininkų žuvo kautynėse, o kiti, susitikę su apylinkėse veikiančiais partizanais, papildė jų gretas.

Jau sausio 19-ą vietos partizanai, vadovaujami jaun.puskarininkių Klevo ir Baravyko-Kosto-Viesulo, buvusio policininko, surengė Ūdrijos sribų būstinės puolimą. Sausio 31-osios naktį desantininko, Lietuvos kariuomenės viršilos Indrašiaus, kilusio iš Obelių vls., Rokiškio aps., slapyvardžiu Jeronimas-Katinas, ir jaun.puskarininkio Baravyko (Kosto-Viesulo) vadovaujami partizanai išvaikė Gudelių valsčiaus sribus. Vasario

10-osios naktį jau gausesnės partizanų pajėgos, vadovaujamos desantininkų viršilos Indrašiaus-Jeronimo, Katino ir jaun.puskarininkio Stipino, buvusio policininko, puolė Miroslavo "naikintojų" būstinę. Kautynėse dalyvavo jau suformuoti pirmojo būrio vado Perkūno-Čičinsko, buvusio Vietinės rinktinės kariūno, vadovaujami partizanai.

Šių drąsių operacijų atgarsiai bei Vasario 16-osios proga Balbieriškio sribams Putriškių kaime surengta pasala paskatino Prienų šilo Žaliavelnio grupės partizanus imtis veiksmų. Pagaliau pribrendo reikalas išvaikyti dar nesusitupėjusius naujai užverbuotus Šilavoto sribus.

"Vasario viduryje, - prisimena partizanas Antanas Išganaitis, - keliose Skersabalio-Senaučio pakelės ūkininkų sodybose susirinko arti šimto partizanų ir besislapstančių vyrų. Pirmą kartą man, Barsukui, teko stovėti sargyboje." Sutemus keliomis rogėmis į kaimą atvažiavo Šatas, J.Juočys, Žaliavelnis, Algirdas Varkala-Žaliukas, Žaibas ir Judošiukas - broliai Urbonavičiai, Pranas Senavaitis-Tabokius, Pjūklas, Bizūnas ir kiti Barsukui nepažįstami partizanai. Šioje sueigoje dalyvavo buvęs Alytaus ulonų pulko leitenantas Martynas Kuzmickas-Briedis, pradėjęs vadovauti Prienų šilo ir Šilavoto, Igliskėlių, Išlaužo apylinkių Žaliavelnio organizuotos partizanų grupės kovotojams. Buvęs Margio partizanų grupės II būrio kovotojas j.psk. Pranas Kielius-Genutis patikslina: Briedis - leitenantas Martynas Kuzmickas, g.1910 m. Navickų k., Alytaus vls., 1938-1939 m. mus, Vilkaviškio ulonų eskadrono puskarininkius, mokė arlekon disciplinos..."

Tą naktį į Geležinio Vilko partizanų gretas, Antano Išganaičio-Barsuko teigimu, įstojo ir prisiekę broliai Juozas-Dėdė ir Antanas-Barsukas Išganaičiai iš Lankelių k., broliai Klemensas-Kurtas ir Juozas-Tigras Baltrušaičiai iš Mikalinės k., Juozas-Mačys ir Petras-Žiedas Liniauskai iš Pakiauliškio, Albinas Povilaitis-Karklas iš Klebiškio, po kelis vyrus iš Sarginės, Jiestrakio, Mikailiškio...

...Susirgo tėtis. Parvežto iš Šilavoto "mūsų daktariuko" Z.Jaruševičiaus diagnozė - vidurių šiltinė. Dėdė Motiejus, pasikinkęs arklius, skubiai išvežė ligonį į Marijampolės ligoninę. Kelias tolimas, susisiekimas sunkus - neprilankysi. Praėjo pora savaičių. Užgavėnės, vasario 21-osios vakaras.

- Vytai, reikia **nuvažiuoti** aplankyti **tėvą**, - suvalgiusi **Užgavėnių** blynus, priminė mama. - Šiąnakt Zieniaus Jurgis su Juozuku važiuoja į Marijampolę. Prašiau - nuveš tave...

Susikrovęs lauknešėlį tėčiui, vėlų vakarą nuėjau pas Juozuką. Pora

valandų numigę, abu arkliu vedini pasikėlėm pareve į Naraukelio kaimą pas Zienių.

Snyguriavo, spaudė šaltukas. Pagavę nuo kelio nupūsto sniego ruožus, čaižiai sužviegdavo išalę metalinės rogių pavažos. Pajutę prie kelio grumstų prikepusias ir pasunkėjusias roges, drumsdami tykią nakties rimtį suprunksdavo arkliai.

- Gal vežimu reikėjo važiuoti? - garsiai samprotavo neprigirdintis Juozukas.

- O ką žinai koks grįžtant kelias bus?.. Matai... sninga, - bandė prieštarauti kiek vyresnis už mus Zieniaus Jurgis.

"Pasinešim pagiriais iki Mikališkio... Pro Rūdgirę" - pagaliau nusprendė abu gaspadoriai.

Sunkokai įveikę kalnelyje nupustyto sniego ruožą, prunkščiojančių arklių vangiai traukiamos rogės nuokalnėje už Marazo sodybos ėmė slysti lengviau. Pamažu iš akiračio išnyko migloje skendinčio Šilavoto apybraižos. Vis labiau ryškėjo netoli Jiesios prie kelio pasvirusio vienišo gluosnio šešėlis. Dar kelios akimirkos, keliolika pravažiuotų sieksnių kelio ir stai-ga iš po pasvirusio gluosnio atsklinda prislopintas įsakmus balsas:

- Stok!.. Kas važiuoja?

Pasisakėm pavardes, kur ir koku tikslu važiuojam. Matyt, žinomi vyrai, nes sustabdžius arklius roges apstojo iš kelio griovių pakilę baltomis skraistėmis apsisiautusių kelių ginkluotų vyrų šešėliai. Veidai neižiūrimi, tik atkreipti į roges ginklai kelia nejaukią nuostabą ir smalsumą.

- Šilavotą puolam!.. - išdrožė nepažįstamas balsas.

- Spauskit, vyrai! - paleido mūsų arklių apynasrius. "Pliaukšt!" - suplojo arkliams per strėnas kelios plaštakos... Visi ūkininkaičiai... "Kaip malonu nors delnu prisiliesti... Šaltas ginklo plienas ir, še tau - šiltos švelnios bėrio strėnos..."

Pervaziavę Jiesios tiltą, pasukom kairėn ir per Rūdodos kaimą pasiekėm Rūdgirės pamiškę. Pagirių kelias, padengtas plonu lygiu sniego sluoksniu, leido paspartinti kelionę. Pažvalėjusių bėrių lengvai traukiamos rogės pasiekė Mikališkį. Greit Varnabūdės miško kelias, reikia sukti į girią. Smalsumas, prikaustęs žvilgsnį likusio už gerų 4 kilometrų Šilavoto pusėn, verčia sustoti.

- Arkliai kiek atsipūs! - lyg teisindamasis tarstelėjo Jurgis.

Po keliolikos minučių Šilavoto pusėje dangų nušvietė gaisro pašvaistė. Šuvių nesigirdėjo - per didelis atstumas.

"Antroje vasario pusėje pulko vadas Briedis, pasikvietęs kaimyninį

Perkūno dalinį, suruošė Šilavoto puolimą.(...) Po šių nepavykusių kautynių abu partizanų daliniai pasitraukė savais keliais." Taip baigia trumpą Šilavoto puolimo aprašymą knygoje "Partizanai" J.Lukša-Daumantas.

Po pusės amžiaus likę šių kautynių dalyviai ir liudininkai prisimena.

"Giliai ir neužgydomą žaizdą atmintyje ir širdy paliko 1945 m. vasaris, - pasakoja Išlaužo gyventojas Antanas Martusevičius. - Nelaime mūsų šeimai atnešė sesers draugystę su sribu Pranu Sinkevičiumi. Per Užgavėnės prie blynų stalo pas mus vaišinęsis sribas paprašė seserį ir tėvą nuvežti jį į Šilavotą. Kažkodėl atsidūrė visai kitoje Šilavoto pusėje, užsuko pas Naujasodžio kaimo gyventoją Motiejų Mioldažį. Sėdo prie vaišių, kurios užsitęsė iki vėlyvos nakties. Ankstų rytą pasigirdo stiprus beldimas į lauko duris. Sribas Sinkevičius, griebęs šautuvą, išskubėjo į priangį ir į primygtinį beldimą atsakė šūviu į duris. Į stribo šūvį atsakė kelių automatų serijos į Mioldažio sodybos pastatus. Užsiliepsnojo klojimas. Tėvas puolė iš gryčios gelbėti arklių. Čia jį pakirto partizanų kulka..." Taip beprasmiskai žuvo 1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvis, Savanorio-kūrėjo medalio kavalierius Martusevičius, Antano tėvas.

Tikras tragedijos kaltininkas - sribas Sinkevičius atsitiktinumo dėka paspruko į Šilavotą.

Kautynių dalyvis partizanas Jonas Matukevičius-Danielius "Gėlupyje" rašė: "Tą 1945 m. vasario 22-osios rytą Geležinio Vilko rinktinės partizanai, vadovaujami Briedžio, pasitelkę Perkūno ir Viesulo būrių vyrus, ruošė Šilavoto sribų būstinės, vadinamojo "mūrelio", puolimą. Pavakare Briedžio vadovaujama grupė jau dislokavosi Šilavoto prieigose iš pietų ir vakarų pusės - Ingavangio ir Naujasodžio kaimuose.

Perkūno ir Viesulo grupės iš rytų pusės - Pakiauliškio ir Pajuodupio kaimuose. Sutartu laiku jos turėjo sudaryti apsupties žiedą, kurio centras ir tikslas - sribų "mūrelis". Partizanai jautėsi drąsūs, nes prieš tai viskas buvo suderinta su kai kuriais sribų vadais. Tiesa, išvakarėse viską aptariant Briedis pusiau juokais pasakė: "Vyrai, nepameskit briedžio budrumo ir įtarumo".

Šilavoto apsuptis vyko sklandžiai iki to momento, kai Briedžio vyrai, Mioldažio grytelėje pastebėję šviesą, kažką įtarė. Keletas vyrų nuėjo prie gryčios, pabeldė į duris. Viduje pasigirdo bruzdesys. Pasibeldė antrąkart. Tada iš vidaus driokstelėjo šūvis ir vienas partizanų sukrito vietoje. Kulka, prakirtusi šalną, perskrodė galvą. Taip žuvo Vytautas Urbanavičius iš Dūmiškių kaimo, pirmasis Geležinio Vilko rinktinės partizanas. Tuoj pat sekė atsakomoji partizanų ugnis..."

Šilavoto puolimo išvakarėse Būdvietyje, ūkininko Andriaus Spūdžio mūrinėje gryčioje Žaliavėlnis, Žaliukas ir Tigras su Pakuonio partizanų būrio vadu Jonu Gelčiu-Perkūnu aptarė paskutines "mūrelio" apgulties detales. Temstant Geležinio Vilko rinktinės organizacinio skyriaus viršininkas su keliais kovotojais išskubėjo į kitas puolime dalyvaujančių partizanų grandis.

Po vidurnakčio puskarininkio Liudviko Dabrišiaus-Kareivio skyriaus kovotojai išsidėstė Šilavoto kapinėse. Kazimiero Pinkvartos-Dešinio vadovaujami Šiauliškių, Prienlaukio, Mačiūnų partizanai, kartu su pakuoniškio Vytauto Marčiulionio-Viesulo skyriaus kovotojais praleidę dieną Pakiauliškyje, vietovės žinovo Prano Senavaičio-Tabokiaus vedami, priartino prie Šilavoto. Įsitvirtinę už mokyklos pirties, laukė sutarto signalo. Iš vakarų pusės mūsų ekipažą stabdė Žaliuko ir Perkūno vadovaujami partizanai, dienoję Būdvietyje, Lankelės vietinių partizanų Kurto, Dėdės ir Tigro vedami, užėmė labai nepalankias atviras pozicijas. Menką priedangą šiai grupei teikė nedidelis Gruzdziaus krautuvėlės pastatas, buvęs prieš paradines sribyno duris, mokytojo Kosto Dlungausko tvora, apaugusi tankių alyvų belapiais krūmais ir kiek atokiau nuo "mūrelio" stovėję Antano Rusecko sodybos pastatai bei sodelis.

Nelauktas šūvis Mieldažio grytelėje ir partizano Vytauto Urbonavičiaus-Judošiuko beprasmė žūtis gerokai sutrikė apgulties darną. Gaisro pašvaistė Naujasody, šūvių papliūpos vos per kilometrą nuo Šilavoto suglumino kitų apgulties flangų skyrių vadus ir kovotojus. Kas atsitiko - niekas negalėjo suvokti...

Briedžio grupės vyrai, apšaudę ir uždegę Mieldažio sodybą, sužinoję apie sribo Sinkevičiaus dingimą, skubiai per trakelio pušynėlius, pro Durneikos vėjinį malūną pasiekė Šilavotą ir užsklendė "mūrelio" apsupimo žiedą. Gerai miestelį žinantis partizanas Kazys Urbonavičius-Žaibas su keliais ryšio vyrais nuskubėjo į kitas puolimo grandis ir, paaiškinęs gaisro ir šūvių Naujasody priežastį, perdavė vado Briedžio nurodymą pasiruošti "mūrelio" šturmui.

Iš degančio Mieldažio sodybos išbėgęs sribas Sinkevičius, partizanų nepastebėtas, įsmuko į "mūrelį". Jo įgula, laukdama galimo partizanų puolimo, sustiprinusi sribyno lauko sargybą, pasiruošė gynybai.

Netikėtumas sribyno šturmui buvo prarastas.

Pagaliau sutartas puolimo signalas - žalia Briedžio raketa virš sribyno būstinės...

Ugnis! Septyniolikos kulkosvaidžių (*J.Daumantas. Partizanai, psl.80*)

granatos iš šventoriaus ir virš šešiasdešimt visų rūšių lengvųjų šaulių ginklų pasiūsta karšto švino lavina sudrebino "mūrelio" sienas.

- Tfu... Gyvatės! - nuspjovė Dešinys. Nė vienas iš trijų Dešinio vyrų atsineštų Fau-2 užtaisų nesuveikė.

Pabiro išdažtų langų stiklų šukės, poškėjo sprogstamųjų kulku krušos varpomoms stribino lauko durys ir mediniai langų rėmai. Krūpčiojo "mūrelio" sienos, slėpdamos rytų atėjūnus ir tautos atplaišas - stribus. Šūvių ir sprogimų triukšme pynėsi kareivių ir stribų rusiški keiksmas bei sužeistųjų dejonės...

Tamsiose sutrupintų langų kiaurymėse sublykčiojo "liaudies gynėjų" kulkosvaidžių liepsnelės, tačiau nenutrūkstanti partizanų ugnis greitai jas prigesino. Tik paradinio lango tamsiame kvadrato atkakliai kaleno sunkusis rusiškas kulkosvaidis, priplodamas prie žemės partizanus ir varžydamas jų veiksmus.

Švito, bet kautynių įniršis neblėso. Partizanas Juozas Liniauskas-Mačys iš Pakiauliškio, pakilęs nuo Gruzdžiaus pakluonės, perbėgo su kulkosvaidžiu į plyną A.Rusecko lauką ir, sukritęs menkoje rudens arimo vagos priedangoje, nuspaudė kelias serijas į tamsų langą. Staiga kulkos pramuštu šalmu ir sunkiai sužeista galva narsuolis sukniubo ant nutilusio savo kulkosvaidžio. Sutelkta partizanų ginklų ugnis kiek pritildė "Maksimo" kalenimą. Iššokę iš priedangos du vyrai nusitempė sužeistą Mačį ir jo kulkosvaidį į kluonelio priedangą. Drąsus, tačiau beprasmis kautynėse neprityrusio jauno partizano šuolis ir nesėkmė kiek atšaldė šio flango partizanų kovos įkarštį. Prislinkti arčiau prie "mūrelio" ir sumesti į vidų granatų neleido atvira vietovė.

Kelias valandas trukę įnirtingos kautynės, kainavę partizanams tris gyvybes, ėmė blėsti. Prieškaryje statyto mūro sienų kulkosvaidžiais nepramuši - beprasmiška eikvoti šovinius.

Priešpiečiais partizanai iš užimto Šilavoto pasitraukė. Išsivežė nukautą Vytautą Urbonavičių-Judošiuką bei mirtinai sužeistą Juozą Liniauską-Mačį. "Po penkias valandas trukusių kančių temstant Juozas mirė", - pasakojo A.Baltrušaitis-Erelis.

Du gelsvo smėlio kauburėliai ir kryželis prie pušelės Dūmiškių miške lyje ilgus metus žymėjo pirmųjų Geležinio Vilko rinktinės partizanų-didvyrių, Šilavoto puolimo aukų, amžino poilsio vietą. Kokiomis aplinkybėmis žuvo partizanas Jurgis Balkūnas-Lokys iš Pakumprio - žinių neradau. Palaidotas Mikališkio kapinaitėse prie koplyčios.

"Po Šilavoto puolimo, - pasakojo Kazys Matusevičius iš Vartų, - ke-

liolikos rogių, privirtusių partizanų, vilkstinės priekyje, tarsi Napoleonas ant balto žirgo, jojo kautynių vadas Briedis, ulonų leitenantas Martynas Kuzmickas."

"Antrą dieną po Šilavoto mūšio, - pasakojo Erelis, - mus, dvylikos partizanų grupę, Dūmiškių-Skersabalio miškeliuose persekiojo gausus rusų kareivių dalinys. Susimaišę partizanų ir kareivių pėdsakai sniege išgelbėjo mus nuo tiesioginio susirėmimo ir didelių aukų. Pagaliau temstant jie paliko mus ramybėje".

Kitą dieną, grįžtant iš Marijampolės, Mikališkio, Jiestrakio, Rūdos ir Šilavoto apylinkėse rusų kariuomenės daliniai su tanketėmis ir lauko virtuvėmis, kelių dešimčių mašinų vilkstinės užblokavę pamiškes, tikrino kiekvieno vyro dokumentus. Iškrėtė kareiviai ir mūsų roges. Tik paaiškinus, kad grįžtame iš miesto, leido važiuoti savais keliais.

Dėl atsitiktinumo nepavykęs pirmasis Šilavoto puolimas davė ir gerų rezultatų: daugelis neseniai užverbuotų sribų paliko "mūrelių".

Šilavoto gyventojų teigimu, "mūrelyje" puolimo metu buvo nukauti trys rusų kareiviai. Daugelis beginklių neseniai užverbuotų sribų kautynės pratūnojo pasislėpę pas miestelio gyventojus, kiti - daržinėse bei malkinėse.

Pamenu, dėdė Petras, dukart pabėgęs nuo vežimo į rekrūtus ir kelias dienas slampinėjęs po miestelį bei su kitais būsimaais sribais pliekęs "durinių", po Šilavoto šturmo parėjęs pasakė:

- Ne, prieš savus aš ginklo nekelsiu... Geriau jau su partizanais kuo greičiau išrūkyti tą sribų utėlyną!..

Po kelių dienų, praėjus NKVD dalinių siautėjimui, Petras tapo partizanų Šešku Žaliuko skyriuje. Kiek vėliau ir dėdė Andrius pasuko vyresniojo brolio pėdomis - pasirinko, o gal kažkas parinko Spirgio slapyvardį.

Taigi pirmasis Šilavoto sribų būstinės šturmas ne tik išvaikė busimuosius "liaudies gynėjus", bet ir papildė partizanų gretas.

JIESTRAKYJE

Kovo 4-oji - šv.Kazimiero, Lietuvos globėjo, diena ir pirmoji pavasario šventė. Pasaulio "vaduotojai", atėmę iš lietuvių tautos visa, kas šventa, atėmė ir šią nuo senų laikų Lietuvoje švenčiamą šventę.

Šilavoto valsčiaus raštinėje šią pusiau šventą darbo dieną pasirodė

mums dar nematytas tarnautojas - žemės ūkio skyriaus vedėjas. Agronomas Antanas Vosylius, apie 25 metų linksmo ir draugiško būdo vyras, greit įgijo mūsų pasitikėjimą ir pagarbą. Tačiau neilgai mums teko bendrauti su šiuo jumoro ir netikėčiausių pokštų meistru.

Kovo antroje pusėje valsčiaus pirmininkas J.Kulbokas su agronomu seniūno Paltanavičiaus atsiųsta pastote išvažiavo į Sarginės apylinkę. Jiest-rakio mokykloje sušauktame žemdirbių susirinkime mažai raštingo "viršaičio" paprašyta mokytoja E.Urbonaitė perskaitė sovietinį potvarkį, mokantį senus ūkininkus "matuškos Rasijos" kolchozų būdais sėti... Ūkininkai nuo seno įpratę sėti vasarųjų savo laiku ir tik į pakankamai pradžiuvusius ir tinkamai paruoštas dirvas, nesuprato perskaityto potvarkio nurodymų. Glausti terminai, nurodytos datos ir dekadinės žinios apie sėjos darbų eigą neatsižvelgiant į gamtos sąlygas pražilusioms gaspadorių galvoms kėlė daug pagrįstų klausimų. Buvęs akmenskaldys, dabar "viršaitis" Kulbokas "išsamiai" aiškino partijos ir vyriausybės potvarkį, kurio nepaisymas tolygus sabotazui... Susirinkimo šurmulyje niekas nepastebėjo, kaip į mokyklos kiemą įčiuožė dvejios partizanų rogės.

- Rankas aukštyn! - iki galo atlapotose duryse stovinčio partizano įsakmus balsas ir šūvis į lubas sudrebino mokyklos sienas. Į klasę išoko keli ginkluoti vyrai. Už mokytojo staliuko sėdėjęs Kulbokas ir visi klasėje susėdę ūkininkai pakėlė rankas.

- Kuris čia pirmininkas? - griežtai paklausė girininko uniforma vilkįs partizanas.

Staiga nuo staliuko pakilęs pirmininkas Jonas Kulbokas nėrė per artimiausią klasės langą ir su rėmais bei dūžtančiais stiklais išsivertė į lauką. Kruvinom rankom ir stiklų supjaustytu veidu žemoko ūgio Kulbokas tarėsi kūlverstukas pašoko ant kojų ir pasinėšė artimiausios sodybos link. Kieme supoškėjo šūviai, nuaidėjo komanda "stok!"

Šūviai kaskart tolo, kol pagaliau visai nutilo. Prie staliuko atsisėdęs Žaliavelnis paprašė visus sėstis ir pasakyti, kas dar yra iš valsčiaus. Ūkininkai tylėjo. Po trumpos tylos atsistojo valsčiaus žemės ūkio skyriaus vedėjas ir, priėjęs prie staliuko, prisistatė:

- Antanas Vosylius nuo Skriaudžių. Dvi savaitės kaip paskirtas agronomu Šilavote...

Kiek paklausinėjęs ūkininkus apie agronomo veiklą, Žaliavelnis nusprendė:

- Gali grįžti į Šilavotą... Tik ūkininkų neskriausk, - pagalvojęs pridūrė partizanų vadas.

Buvusio partizano Erelio-Antano Baltrušaičio teigimu, agronomas atsakęs: "Į Šilavotą man kelio nėra... Jei esu nusikaltęs - bauskit..."

Tuo metu į mokyklą grįžo pirmininką vijęsi du partizanai. Kaip įrodymą, kad Kulbokas gavo galą, vienas jų numetė prie staliuko pirmininko batus.

Stebėtinai sėkmės palankumas Kulbokui. Dar sausį Danilevičių panų grytelėje išvengęs Pjūklo kulkosvaidžio ir šį kartą kulų suvarpytais drabužiais, keliskart sužeistas Jonas Kulbokas atbėgo basas į artimiausią sodybą. Radęs kieme rogutėse kinkytą arklį, įvirtę į jas ir paspruko į Šilavotą.

Partizanai, išsodinę į savo roges agronomą, paliko pavasario vėjų pustomą išdaužytu langu mokyklą...

Buvęs Šilavoto valsčiaus žemės ūkio skyriaus vedėjas Antanas Vosylius, Vilko slapyvardžiu, stojo į partizanų gretas. Po kelių garbingos kovos metų Vilkas tapo Geležinio Vilko partizanų rinktinės adjutantu.

Vykdomojo komiteto pirmininku vietoj sužeisto ir į ligoninę išvežto Kulboko Marijampolės apskrities valdžia į Šilavotą atsiuntė čigoniškos išvaizdos energingą "kadrinį bolševiką" Vladą Baranauską. Vietinių žmonių pramintas "Čigonu", V.Baranauskas Šilavoto valsčiaus valdas greit paverė savo "kunigaikštyste" - "septyniolikta SSRS respublika".

Kartu su "Čigonu" į Šilavotą atvyko ir naujas valsčiaus sekretorius Antanas Kraipavičius, stebėtinai apsukrus ir rizikingas vyras. Žuvęs pasitraukusiam iš Šilavoto milicijos viršininko pareigų Jurgiui Paužai, pas nukautąjį rasti sekretoriaus ranka rašyti suklastoti dokumentai lėmė Antanui "tėvynės išdaviko" ateiť - 10 metų katorgos Gulage.

PIRMOJI PARTIZANŲ ŽIBURIEČIŲ AUKA

Pavasario lietūs baigė nuplauti paskutinius sniego dangos lopinėlius. Iš tirpstančių pusynų žemumų pievose patvino platūs vandens telkiniai.

Pavasario dienoms prašviesėjus, šviesėjo ir Prienų šilo partizanų veidai. Stovyklaujant šilo Pečiulių pasodoje partizanų gretos pasipildė Sarginės bei Mikailišio kaimų vyrais. Dalinio kovotojai - buvę Prienų "Žiburio" gimnazijos auklėtiniai K.Banionis-Klajūnas, J.Matukevičius-Danielius, P.Krūvelis-Aidas, P.Šiugždinis-Bitinas tarp naujokų pažino buvusį bendraklasį Joną Kisielių-Aršųjį.

Buvęs partizanas Jonas Matukevičius-Danielius rašo: "1945 m. ba-

landžio 3 d. tamsus ūkanotas vakaras. Dešinio kuopoje mūsų apie 40-50 vyrų grupuotė atėjo iš Medinių kaimo iki N.Ūtos giraitės ir Skuigės tarpumiškio. Nutarta čia pas kelis ūkininkus pernaktoti. Mudu su Joneliu ir dar apie 15 vyrų užėjome į Bacvinkų grytelę. Šeimininkai buvo nuoširdūs ir geri. Pavaišino vakariene, paruošė (...) vyrams guolius. Vyresnių vadų su mumis nebuvo. Aš budėjau, keičiau sargybinius. Prisukau virš stalo kabančią žibalinę lempą, nustačiau žadintuvą antrai valandai ir parimau skersas ant mažos, mudviem su Joneliu skirtos lovelės. Miegas neėmė, todėl tyliai kalbėjomės. Pradėjo švisti ūkanotas balandžio 4-osios rytas. Pakeitęs sargybinių, atėjau ir atsisėdau gale stalo. Šeimininkė jau ruošė pusryčius. Staiga įbėgo sargybinis ir pranešė, kad prie sodo rusai... Įsakymas visiems pasiruošti kautynėms. Tuoj pat pasipylė šūviai, pabiro langų stiklai. Po langais prie sienų išmėtėm granatas: ginamės ir dengiam besitraukiančius. Mes aiškiai apsupti. Kambarys pradėjo degti, pilna dūmų. Matau, kaip prie vieno lango tratina Kaštonas. Aršusis kulkosvaidį ant stalo sukioja tai į vieną langą, tai į kitą.

Daugiau jau nieko iš mūsiškių nebelikę. Surikau Kaštonui: "Traukitis!" Aršusis su kulkosvaidžiu jau prie lauko durų. Aš jam: "Jonai, į kiemą prie akmenų krūvos!" Jis bėga pasilenkęs pro darželio tarptvorį, aš - paskui jį. Nepajutau, kaip ant jo užgriuvau. Jis aiktėlėjo ir atvirto aukštiełninkas. Pamačiau, kad jo gyvybė jau gęsta. Griebiau gelbėti - vilkti už pažastų. Jis sudejavo. Nežinau, iš kur šitame košmare prie mūsų prišoko K.Pinkvarta-Dešinys. Jis padėjo man vilkti sužeistą Aršųjį. Sunku ir dviem, nes rusai jau pila į mus ugnimi. Aršusis sudejavo ir prašė jį palikti. Dešinys paėmė jo "efeną", paruošė granatą, padėjom jam ant krūtinės, pakelėm rankas prie granatos ir palikom... Mums nutolus iki pušynėlio, prie jo prisiartino keletas rusų. Staiga ugnies, dūmų ir žemės stulpas pakilo į orą... Aršusis, matyt, dar surado jėgų patraukti granatos degiklį..."

Taip žuvo pirmasis "žiburietis" Jonas Kisielius - partizanas Aršusis.

Artimose sodybose ilsėjęsi partizanai, kaudamiesi su netikėtu priešu, keliais būreliais be didesnių nuostolių pasitraukė į apylinkės miškus.

NUSIKALTIMAS IR ATPILDAS. ARKLIŲ MOBILIZACIJA ŠILAVOTE

...Dar kovo mėnesį "biedniukų ir naujakurių žemei įdirbti" Ingavangio kaimo ūkininko Petro Janušausko sodyboje bolševikinė "liaudies valdžia" iš "nubuožintų" stambesnių ūkininkų atimtų arklių įsteigė vadinamąjį ma-

šinų-arklių nuomavimo punktą. Iš labiau pasiturinčių ūkininkų daržinių rekvizuojamas pašaras punkto arkliams šerti kėlė teisėtą vietinių gyventojų nepasitenkinimą. Daugiau nukentėjusių gaspadorių prašomi partizanai Pjūklas ir Riekus balandžio 6-osios naktį iš punkto išvedė kelis arklius. Šio "akiplėšiško" ir drąsaus "banditų" iššūkio įsiutinti okupantų parankiniai iš vietinių aktyvistų ir Šilavoto sribų sudarė ginkluotą punkto apsaugą, kuri naktimis budėjo Janušausko sodyboje.

1945 m. balandžio pradžioje iš Marijampolės apskrities į Šilavoto valsčių atvažiavo mašina kariškių revizuoti arklių frontui. Dalinio vadai - majoras ir du leitenantai - prisistatė valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkui Vladui Baranauskui ir, pateikę dokumentus, pareikalavo per valsčiaus apylinkių pirmininkus (seniūnus) paskelbti valsčiaus teritorijoje gyvenantiems ūkininkams apie arklių mobilizaciją kariniams reikalams. Nustatytomis dienomis atskirų seniūnijų ūkininkai privalėjo savo turimus arklius suvesti į Šilavotą atrankai. Prieš valsčiaus būstinę, dar nuo seno vadinamą raštine, buvo tam tikra aikštė, skirta statyti į atlaidus ar kitais reikalais suvažiavusių ūkininkų ekipažus. Prie įkastų į žemę stulpų pritvirtintų skersinių - buomų - atvažiavusieji ar atjojusieji pririšdavo savo ristūnus.

Karininkus su "dienščikais" pirmininkas apgyvendino pas vietos ūkininką Antaną Alviką, o eilinius kareivius patalpino "mūriuke" kartu su sribais.

Tuo metu iš žiemą užverbuotų keturiasdešimties sribų liko apie dvidešimt, iš kurių tik keletą buvo galima vadinti tikrais vyrais. Kiti buvo pusiau invalidai arba girtuokliai, Nepriklausomybės laikais buvę neaiškaus užsiėmimo žmogėnai, nepritapę prie visuomenės. Pvz., Vincas Skinkys - nusigyvenęs ūkininkas-vidutiniokas, už Jiesios turėjęs apgriuvusią sodybą, nušovęs savo tikrą svainį, buvo paskirtas sribų būrio vadu. Juozas Lapinskas - šlubas vyriokas, anksčiau bėgijęs per kaimą su puodynėle, kauldamas pas šeimininkes barščių pusryčiams buvo nepastovaus būdo, niekur negalintis padirbėti ilgiau kaip pusantros dienos. Jis labai virtuoziškai piešė velnius su raudonais ragais ir gražuoles, panašias į tas, kurios buvo pavaizduotos ant popirosų "Gražuolė" pokelio. Tai buvo mūsų kaimo vaikų labai laukiamas svečias. Jam už "gražuolės" ar velniūkščio piešinėlį, mamai nematant, kartais pasukdavome nukniauktą kiaušinį. Kadangi jis buvo artimiausias mūsų kaimynas, tai pirmiausia užbėgdavo pas mamą:

- Seip (tai buvo jo priežodis), Magduk, inpilk in puodynėlę barščių...
Magduk, paskolyk kilą duonos...

Mama imdavo kepalą duonos, perpjaudavo pusiau ir "bezmėnu" pa-

svėrusi "paskolindavo", gerai žinodama, kad skola bus gražinta tik po Pasutiniojo Teismo dienos... Dar vienas nežinia iš kur atsidanginęs tipinis "liaudies gynėjas", pavarde Laužas - "laužas" tikraja žodžio prasme, jo vienos akies vyzdys "matavo azimutą" į Sirijų, kitas - į Aušrinę ar Vakarinę. Nesuprasdavai, kur jis žiūri šnekėdamas - ar į tave, ar į šalimais patvori sliūkinantį katiną. Tai buvo vienas žiauriausių Šilavoto sribų, kėlęs siaubą ir pasišlykštėjimą doram Šilavoto gyventojui...

Stribas Paškevičius - trumpo stoto suaugęs vaikėžas, užsikabinęs ilgesnį už save karabiną, kurio buožė einant stukseno jam į užkulnį, irgi "patikimai gynė liaudį"... Kaip ir Klemensas Matusevičius iš Naujasodžio kaimo - niekuo fiziškai gamtos nenuskriaustas, normalaus sudėjimo vyras, tikrai vertas sribų viršininko Šilavoto Muravjovo-Koriko - V.Kolesovo pasitikėjimo. Tai jis gyrėsi savo ranka nušovęs Jurgį Paužą, buvusį Šilavoto milicijos viršininką - "banditų" pagalbininką ir "banditus" Andrių Juodsnukį ir brolius Povilą ir Antaną Liniauskus jų pačių rugiuose Pakiauliškio kaime 1945 m. vasarą.

...Jau rytojaus dieną keletas apsukresnių gaspadorių atėjo į Šilavotą žvalgybai: "Kaip čia su tais arkliais... Kaip čia ta arklių mobilizacija... Arkliai gi - ne vyrai! Kokia čia gali būti mobilizacija?!.." Jie jau anksčiau buvo turėję ūkiškų reikalų su pirmininku, žinojo, kad V.Baranauskas, tas aukštas čigoniškos išvaizdos vyras, yra "sušnekamas" ir mėgsta stiklėlį, žinoma, su gera užkanda - reikia bandyti susitarti. Pirmininkas, jau iš vakaro spėjęs prie taurelės susipažinti su karininkais-rekvizitoriais, buvo šiek tiek pagiringas ir "žvalgus" priėmė geranoriškai nusiteikęs. Įvertinęs žvilgsniu ūkininkų atsineštus portfelius bei ryšuliukus, pakvietė "žvalgus" į buvusios policijos daboklės patalpas. Viename šio pastato gale buvo įkurdinta valsčiaus patalpų valytojos Spūdienės šeima. Šeimininkė buvo "svetinga" moteriškė ir mielai priėmė svečius - pirmininką ir ūkininkus. Kaip paslaptį pasakysiu - Spūdienė ir jos vyras Viktoras, valsčiaus sargas, varė naminę ir tokie svečiai jai buvo naudingi. O kas tuo metu neužsiėmė šiuo verslu? Beveik visi, neturėję žemės, kūrė "bravorus", kurie veikė beveik neužgesdami serijine gamyba, nes tai buvo jų pagrindinis pragyvenimo šaltinis. Taigi šeimininkė ant stalo pastatė "dvikolkę"(butelį naminės), dar svogūno keletą griežinėlių papjaustė, atnešė druskos ir duonos riekelę kitą, jautė - "šiandien gera diena bus"... Ir diplomatiškai išėjo vištų lesinti... Žinojo: vyks rimtas pokalbis, vienas tų, kurie pirmininko kabinete nesvars-tomi.

Be jokių įžangų prasidėjo neakivaizdinė prekyba dar neatvestais ar-

kliais. "Ponas viršaitis"-pirmininkas, ne veltui vietinių Čigonu pramintas, puikiai išmanė savo darbą. Atsidarė ūkininkų portfeliai, atsirišo ryšulėliai. Šeimininkės svogūnai su druska puikiausiai tiko prie atneštų skilandžių ir kvapniai parūkytų dešrų. Kaip mat buvo ištuštinta šeimininkės pastatytoji "dvikolkė" - užsimezgė "rimta šneka".

Kai vyrai gerokai apšilo ir avansu pašlamino červoncais į "pono pirmininko" talpų viršaitišką portfelių, buvo sulygta: gaspadoriai atveda liesesnius, kad ir pas vargingesnius kaimynus paskolintus arklius, žinoma, atitinkamai "pašmeravus" į pirmininko talpų portfelį, o jau su "oficieriais" - čia jau "pono pirmininko" reikalas.

Sutartį aplaisčius eiline "dvikolke", buvo pakviesti iš Alviko ir karininkai. Su nauju įkarščiu kaukšėjo ūkininkų atsineštos "dvikolkės", papildomos šeimininkės produkcija. Kai "ponai oficieriai" išgėrė po stiklinę (ką ten: "taurelė - vaikų žaidimas") ir dar pakartojo už "pavėlavimą", pokalbis tapo rimtesniu. Oficieriai, taip širdingai pavaišinti, patys pasiūlė: šie šaunuoliai ūkininkai savo arklius galės pristatyti į mobilizacijos punktą vėliau, priklausomai nuo to, kaip seksis mobilizacija visame valsčiuje. Taip šnekėjo ponai karininkai, uoliai tuštindami ūkininkų portfelius, ir vis stebėjosi skilandžių skanumu ir dešros, kokios jiems nebuvo tekę ragauti, puikumu.

Pirmininkas, retkarčiais palikęs karininkų ir ūkininkų puotą, išeidavo į valsčiaus pastatą "tvarkyti einamųjų reikalų". Jautėsi ganėtinai įkaušęs, o prie kariškių reikia laikytis padoriai, kad neprarastų autoriteto. Čigoniškoje galvoje mezgėsi gero verslo perspektyva. Reikėjo vienam viską gerai apgalvoti, surikiuoti, pasverti. "Čigonas", purtydamas trumpai kirptą žilstelėjusią galvą, mintyse sudarinėjo veikimo planą, kurio esmė buvo tokia: susitarti su ūkininkais (čigoniška intuicija sakė su kuriais, nes daugelį dažniau "buožinamų buržujų" jau spėjo pažinti), kurių arkliai geresni, po žiemos nesuliesėję, už tam tikrą kyšį tų arklių nevesti. Vesti iš kaimynų paskolintus, jau komisijos išbrokuotus arklius, kurių tikriausiai ir dabar neims. Rekvizuoti tik iš tų ūkininkų, kurie nesusipras "kombinuoti" ir apie galimus sandėrius nežinos. Čia atsiras ir apsukresnių, kurie vietoj išsipirks, tuo pačiu papildydami ir garsų portfelį, ir "resursus" karininkams vaišinti. "Ponus karininkus" po lokio atsakingo darbo dienos vakarais vaišinti dešrom ar lašiniais su namine iki išvirtimo iš kojų... Ryte duoti "pachmie-lo" ("prasipagurioti") ir taip, neišleidžiant iš savo rankų iniciatyvos, planingai atlikti arklių mobilizacijos akciją.

Patvarkęs reikalus raštinėje, pirmininkas sugrįžo pas lėbaujančius su

ūkininkais karininkus. Išmetęs stikliuką (iš stiklinės nebandė - tegul "oficeriai" maukia) nuolaikais pataisyti, trindamas iš pasitenkinimo rankas, galvojo: "Ta arklių mobilizacija kaip iš dangaus nukritus mana... Joks apskrities viršininkas nebūtų sulaukęs tokios progos, nors "kruvinasis" Smetonos režimas ir būtų gyvavęs tūkstantį metų..."

Vladas Baranauskas dar anais "kruvinais Smetonos režimo" laikais buvo nuolankus Maskvos agentų tarnas. Kermošinės kaimo jaunuolis su jaunatvišku užsidegimu platino 1938 m. spalio revoliucijos proga išleistus bolševikinius atsišaukimus Igliskėlių apylinkėse. Lietuvių tautos duobkasio talentas ypač išryškėjo 1941 m. bolševikams okupavus Lietuvą. Tada Motiejui Bagdonavičiui, idėjiniam komunistui, Kominterno agentui, tapus Igliskėlių vykdomojo komiteto pirmininku, Baranauskas, prisiplakęs prie bolševikų, padėjo jiems tremti tautiečius į Sibiro platybes. 1945 m. žiemą jau kaip "idėjiskai subrendęs" bolševikas, drąsus vyras (o jis tikrai buvo drąsus ir geras organizatorius), vienas uoliausių Plechavičiaus rinktinės likučių ir buvusių šaulių gaudynių dalyvis ir organizatorius, atsiunčiamas į Šilavoto "banditų respubliką", kuri Maskvoje Lietuvos žemėlapyje apibrėžta storu raudonu brūkšniu, "atkurti" tarybų valdžios.

...Tą dieną po pietų, žvalgų-ūkininkų ir karininkų puotai pasiekus viršūnę, prie buomų jau buvo pririšti keli arkliai, atvesti bailesnių ūkininkų. Traukė pypkes ir suktines, mindžikavo aikštėje prieš raštinės langus apie pririštus save arklius ir pro sukąstus dantis keiksojo "prakeiktą bolševiką" ir jo "načalstvą", kurie "sulindę velniai žino kur - nesiteikia net ateiti pasižiūrėti".

- Rupūžės!.. Plėšikai!.. Iškavojau nuo vokiečio... Kiek avižų per žiemą sušėriau, kad pavasarį geriau žagrę trauktų!.. Tpfu!.. - nusispjovė pro ūsą Petrušausko Povilas nuo Pagraižio ir, įnirtingai traukdamas jau seniai užgesusią pypkę, piktai dėbelėjęs į raštinės antro aukšto langus.

- Taigi, rebekės!.. Parazitai!.. Aš irgi no prūsio dabojau... Prankiškės krūmuose naktimis kartu su savais miegojau... Dabar, kai reikia pradėt žemę akėt - va tau!.. - pritarė šiaip jau nešnekus Petras Petruška-Petruškevičius nuo Juodupės upelio.

- O nevesti irgi - su bolševiku tau ne su vokiečiu... Pasirodo, būdavo, in pusę metų vienas du prūsai, pasikiaušiniauja ir vėl kurį laiką jų nematysi. O čia?.. Nė tu girioj pakavosi, nė kur padėsi - ne adata, - samprotauja Gylio Simanas iš Pajuodupio.

- Neveši - tuoj in Sibyrį ir baigtas kriukis!..- užbaigia Antanas Vilkas, Simoniuku pramintas Pakiauliškio ūkininkas.

Taip ūkininkams bekeiksnojant ir komisija pasirodė. Pirmininkas, įraudusiais skruostais, tvirtu žingsniu priėjęs pasisveikino su ūkininkais. Mokėjo banditas bendrauti su žmonėmis... Iš paskos netvirtom kojom, atlapotomis milinėmis atsiskeryčiojo "oficieriai". Komisija pradėjo darbą. Ūkininkai susižvalgė. Nusiėmę kepures, žemai lankstydami, vienas kitą pertraukinėdami, ėmė prašyti "gerbiama poną viršaitį" ir "ponus oficierius" neimti paskutinio arklio. Jau ir žemę laikas pradėti dirbti - kalniukai jau pabrinkę, pradžiūvus dirva akėčių prašosi... O be arklio - kaip be rankų!

Tuo metu iš buvusios daboklės pastato išvirto įkaušę ūkininkai-žvalgai. Su ištuštėjusiais portfeliais ir piniginėmis, bet patenkinti (matyt, sandėris pavyko) pro raštinę iškrypavo į gatvę. Nuosavos kojos nelabai klausė. Garsiai erzeliuodami patraukė vienintele dulkėta Šilavoto gatvele. Nekreipdami dėmesio į šalimais aikštėje vykstančią arklių "mobilizaciją", užtraukė: "Bėk, bėk, žirgeli, bėk greičiau!.. Jauną panelę pamačiau!.. - nusvirdulio per miestelį, pro kapines Pažarsčio link.

O čia, prieš raštinės langus, aikštėje, dirbo komisija "savitarpio supratimo dvasia". Nesigirdėjo nei triukšmo, nei barnių, be pykčio ir be aistrų. Karininkai su ūkininkais buvo mandagūs: skėsčiojo rankom, lyg teisindami - "įsakymas yra įsakymas... Vyksta karas... reikia baigti mušt fašistus!.." Ūkininkai irgi jau nesilankstė ir kepures užsivožė ant pliktelėjusių ir šarmos pasidabruotų susivėlusių galvų.

- Pasmotrim, pasmotrim, papaša (pažiūrėsim, pažiūrėsim, tėvuk), - jau eilinį kartą taikiai švebeldžiavo apgirtę "ponai oficieriai", strpaliodami apie nesvetingai ausimis karpančius bėrius.

Kaip pirmą dieną, o dar ir gerokai įkaušusi komisija atrinko penketą ar šešetą išvaizdesnių bėrių ir pririšo juos atskirai prie to paties buomo. Kiti "papašos", kurių arkliokai komisijai pasirodė netinkami frontui, neslėpdami džiaugsmo apžergę juos nurisnojo į pakalnę namų link.

Rekvizuotų arklių savininkai, vėl nusivožę kepures, prašė "gerbiama komisiją" susimylėti ir jų. Maldavo "poną viršaitį daryti rodą..." Pirmininkas orumo dėlei šiek tiek padelsęs "padarė rodą"... Suderėjęs atitinkamą įnašą į portfelį ir dar "an dvikolkės" oficieriams pavaišinti, įtikino karininkus-rekvizitorius, kad "ryt bus tų arklių - iš pat ryto atsigriebs ir už šią dieną". Taigi rekvizuotieji arkliai buvo gražinti savininkams.

- Po paraliais... Tai bent strioko invarė ponas viršaitis ir ponai karininkai!... - prašviesėjusiais veidais kikeną gaspadoriai, glostydami švelnius bėrių sprandus.

- Nu, nekarpyk ausim, durniau. Pakentėk, namie gausi avių gerą gor-

čių, - su nieile tapšnodami žvilgančias savo ristūnų strėnas "barė" ūkininkai atgautus arklius ir siekė užpakalinės kelnų kišenės - reikia "aplaistyti" sėkmę. Susimetę po červoncą kitą, oriai nužingsniavo pas Spūdienę. Tik gerokai pritemus, sušilę, atsilapoję atrišo nuo buomų pavadžius, šiaip taip užsiriogolino ant bėrių ir nujojo į savo sodybas.

Valsčiaus valytojos Spūdienės nuojauta išsipildė - "diena buvo gera" tiek Spūdienei, tiek ūkininkams ir rekvizitoriams. "Ir ožka ciela, ir vilkas sotus", - kaip sako senų žmonių išmintis.

Kitą dieną jau iš pat ryto keliais ir takeliais Šilavoto link lėtai slinko būreliai raitų ir pėsčių ūkininkų. Rodos, grįžo tie prieškariniai laikai, kai pirmadieniais ir penktadieniais pėsti, raiti ir važiuoti traukdavo į Prienu turgų-jomarką. Tik šiandien nenorom vedami arkliai buvo pamauti ne puošniom kamanom, o papuvusio virvagilio sumegžtais brizgilais. Vietoj balnų ir gūnių - paprastas rupaus audimo maišas, kurį, jeigu arklys bus atimtas, bus galima parsinešti namo. Ūkyje pravers. Tada nebuvo įpročio ką nors išmesti.

Devintą valandą ryto aikštė prieš raštinę jau buvo užstatyta ūkininkų suvestais arkliais. Daugelis buvo atėję, kaip patys sakė, "apsiuostyti, kokia tvarka rekvizuojami tie arkliai". Gandai buvo pasiekę, kad per "Čigoną" galima sutvarkyti šį reikalą ir neatvedus arklių. Kiti ūkininkai tik smalsumo vedami atėjo į Šilavotą, lyg į turgų. Buvo pasiilgę to jomarkų šurmilio, kuris per dešimtmečius iki bolševikų okupacijos buvo kaimo žmogui būtinybė. Poreikis retkarčiais atitrūkti nuo kasdienybės - "pažiūrėti svieto ir save parodyti" - buvo įaugęs į kaimo žmogaus kraują.

Po vakarykščių vaišių, nors ir papurtusiais veidais, šiandien komisijos nariai susirinko gana žvalūs ir, lyg jausdami kaltę už neatsakingą vakar dienos darbą, ėmėsi darbo. Šiandien rekvizuoti arkliai iškart buvo vedami į Alviko kiemą, kuriame pašerti klojime sugraibytu pašaru laukė etapų. Ūkininkų gretos su trašų maišais po pažastimis - vadinasi, jau be savo arklių - sparčiai didėjo. Komisija nesismulkino: beveik kiekvienas atvestas arklys buvo pripažįstamas tinkamu. Drąsesnis ūkininkas, atvedęs geresnį arklių, įbrukęs kaimynui į rankas pavadį, atsargiai prisėlindavo prie pirmininko ir pasivedęs į šalį "ieškojo rodos", kuri dažnai buvo randama... Portfelis, kad ir iš lėto, bet storėjo. "Mat juos velniai tuos červoncus, bele arklys liko", - nusispjovęs pro sukąstus dantis, pagalvodavo "laimingas" gaspadorius ir skubėjo dingti iš aikštės, kad koks stribas negražintų su išpirktu arkliu prie komisijos.

Įdieniojus prie raštinės pasirodė ir vakarykštis žvalgas - ūkininkas Vin-

cas Mieldažys, drąsus ir apsukrus keturiasdešimties metų vyras. Žarstos kaime Mieldažys - vietinių gyventojų paprastai vadinamas Aliejininku - turėjo vėjinį malūną ir aliejaus spaudimo gamyklėlę. Aliejininkas buvo stambus ūkininkas, valdė gerą "palivarką" - apie 40 ha žemės. Dažniau už kitus "buožinamas" Mieldažys buvo gerai pažįstamas Baranauskui-"Čigonui". Dažnai naujasis valsčiaus šeimininkas savo ir apskrities valdžią atvesdavo pas jį pašerti ir pagirdyti. Aliejininkas buvo geras ne tik aliejaus, bet ir naminės spaudėjas, nes be šio "vandenėlio" seniai būtų Sibire. Erdvus Aliejininko-Mieldažio sodybos baltai kalkėm išdažytas mūrinis gyvenamasis namas su salkom, lyg traktyrius, stovėjo labai patogioje Šilavoto-Išlaužo-Igliaukos kelių sankryžoje. Tai buvo sovietinių "bojarinų" pravažiuojamasis kiemas - karietų-pastočių keitimo punktas. Pastotis - tai "nagano teise" prievarta išvartytas ūkininkas su arkliais kinkytu vežimu, privalas vežti "liaudies valdžios" viršininkus į objektus.

Šiuo ūkininkams leliamam metu Aliejininkas-Mieldažys tapo lyg Baranausko-"Čigono" agentu, sudarant išpirkų sandėrius. Per jį užsimezgė pagrindinė užkulisinė prekyba arkliais, įgavusi beveik atvirą varžytinių pobūdį. Kas didesnę duos išpirką ir priedo - naminės su dešrigaliu bei lašinių bryzu "ponams oficeriams" vaišinti, tas pėsčias namo neis... Tačiau įvyko nenumatytas varžytinių eigos posūkis. Daugelis ūkininkų, pamatę atvirą plėšikavimą, nepraėję komisijos nurisnojo namo lauką akėti.

Po pietų sugrįžusi į aikštę komisija išvydo tik keletą neišvaizdžių, liesų arklių. Buvo sušauktas "ekstra-išplėstinis" posėdis ir, nepraėjus nė pusvalandžiui, sudarytos kareivių ir sribų grupės pasklido po kaimus. Po poros valandų buvo atvartyta keliasdešimt ūkininkų su arkliais ir mobilizacija vyko toliau. Tarp atvartųjų buvo ir keletas ūkininkų, jau išsipirkusių savo arklius. Arkliui ant kaktos gali būti šviesus ruožas arba žvaigždė, bet ten neparašyta, kad jis jau praėjo komisiją ir buvo "išbrokuotas". Dokumentų apie savų arklių išpirkimą savininkams niekas nedavė ir nesiruošė duoti. Kilo sąmyšis, ginčai, aiškinimasis su pirmininku. Vėl "rodos" ieškojimas - viskas iš naujo... Tą dieną po pietų buvo rekvizuota dar keliolika prievarta atvartų arklių. Ūkininkai, praradę ir arklius, ir červoncus, spjaudydami ir keikdami įstatymu įteisintus plėšikus - "darbo žmonių" valdžią ir okupantus kareivius su išgamom sribais, palengva skirstėsi namo.

Saulutė, paraudus, tarsi gėdytusi tokios neteisybės, nuslydo Pagraižio miško link, kur pakibusi medžių viršūnėse, padelsė valandėlę ir išmuko į miško medžių tankmę.

Sunki darbo diena komisijos buvo baigta "Čigono" sąskaita, jau be ūki-

ninku. Prisivaišinę ūkininkų suneštomis dėšomis ir prisisirbė iki valios naminės, karininkai su dainomis nulingavo į Alviko sodybą. Rekvizuoti arkliai kieme tingiai kramsnojo kietokus pernykščių rugių šiaudus, nes Alviko kluone pašaro jau nebuvo likę - viskas sušerta per žiemą. Tamsiame danguje išiziebė Sietynas, o Grižulo Ratai be arklių atbuli nudardėjo į Visatos platybes... Laukė sunki, o kai kam jau ir paskutinė šioje ašaromis ir namine sudrėkusioje pakalnėje rytdiena.

NUSIKALTIMAS IR ATPILDAS. INGAVANGIS

Išaušo 1945-ųjų balandžio 10-osios giedras rytas. Saulutė, pasilypėjusi gerą sieksnį į dangaus mėlynę, per pušaičių viršūnes nedrąsiai pažvelgė į tuščią aikštę. Šlapi nuo rasos buomai aikštėje neturėjo ko saugoti: ūkininkai savanoriškai arklių mobilizacijai jau nebevedė. Vėl imtasi "priemonių": suskirstyti po tris kareivius ir du sribus ginkluoti būriai pasklido Šilavoto apylinkėse. Apie vienuoliktą valandą į aikštę buvo atvaryta keliolika ūkininkų su arkliais. Kartojosi praėjusių dienų komisijos darbo vaizdai: vėl sandėriai, išpirkos. Komisijos darbo būdai nepasikeitė, "mobilizacija" vyko gana sparčiai: atimtų arklių daugėjo, atitinkamai daugėjo ir išpirkų. Karininkai, kaip ir vakar, į darbą atėjo neišsiblaivę, o pirmininkas per pusryčius dar viena kita "dvikolke" pavaišino "pagirioms išblaškyti", todėl darbo nuotaika buvo pakili. Tačiau...

Apie 12-ą valandą Šilavote pasklido gandas: pašilinėje Igavangio kaimo linijoje partizanų nušautas apylinkės pirmininko pavaduotojas P.Riauba. Pirmąjį gandą papildė kažkurio kaimo gyventojo pranešimas: vidurinėje Ingavangio linijoje pasirodė du partizanai ir pasiekę net pirmąją kaimo liniją, vos kilometro atstumu nuo Šilavoto. Subruzdo visas Šilavotas. Gandai keitė vienas kitą. Žaibiškai atėjo "žinia", kad partizanai supa Šilavotą. Kilo sąmyšis. Karininkai, vadovavę arklių ėmimo komisijai, metė darbą aikštėje ir nuskubėjo į sribų būstinę, kur ginkluota apsauga buvo negausi, nes kareiviai su sribais kaimuose atiminėjo arklius. Miestelyje panika...

Ingavangis - paprastas Lietuvos kaimas Šilavoto valsčiuje, Marijampolės apskrityje, dabartiniame Prienų rajone. Vakariniam Prienų šilo pakraštyje, aukštumoje tarp Juodaraiščio ir Mielaiškampio kaimų, daugiau negu dviejų kilometrų ilgio ruože išsimėtę pašilinės Ingavangio kaimo linijos pavienės gyventojų sodybos. Pusės kilometro atstumu į vakarus Šila-

voto link aukštuma žemėja ir pereina į lygumą, kurią kerta Išlaužo-Igliaukos vieškelis. Čia, abiem pusėm vieškelio, tvarkingai išsidėstę Ingavangio pagrindinės-vidurinės linijos pasiturinčių ūkininkų ūkių pastatai. Vakarų link lygumoje plyti apie kilometro pločio pievos, viduryje, žemiausioje vietoje, perkastos vandens nuvedamuoju grioviu. Toliau į vakarus lyguma palaipsniui aukštėja, pereidama į kalvą, kurioje lygiagrečiai pirmoms kaimo linijoms vingiuoja vietinės reikšmės keliukas, aplink kurį išsidėstę soduose paskendusios Ingavangio kaimo gyventojų sodybos. Ne daugiau kaip už kilometro, aukščiausioje kalvos vietoje, iš pietų ir pietryčių pusės apjuostas jaunų pušynėlių Šilavoto valsčiaus centras. Nuo pašilės visas tris Ingavangio kaimo linijas kerta vieškeliukas, kurio sankryžoje su pagrindine-vidurine kaimo linija stovi dar prieš karą statyta gelsvai nudažyta dviaukštė Ingavangio pradžios mokykla. Kitoje keliuko pusėje, prie pagrindinio kelio, stovėjo Kabašinsko kalvė, o perėjus Igliaukos kelią, už Kazio Petkevičiaus sodybos, kalvelėje - vėjinis malūnas, vėjuotą dieną lėtai besisukančių sparnų girgždančiais griaučiais drumsčiantis kaimo ramybę.

Toli, pietryčių kryptimi, Mielaiškampio kaime, savo išskėstais sparnais tingiai mojavo Marčiulaičio vėjinis malūnas.

Vidurinės Ingavangio kaimo linijos Išlaužo-Igliaukos kelio taškoje, geros varsnos nuo šio kelio į vakarus, Žarstos kaime, kalniuko aukštumoje, lyg su panieka savo "broliams", oriai, neskubėdami sukosi vieno moderniausių tais laikais Vinco Mioldažio-Aliejininko grūdų malimo galiūno sparnai. Jam nenusileido toliau į pietvakarius, Jiestrakyje, Paltanavičiaus "melnųčios" kiekvienu savo sąnarėliu nuo vėjo gūsių braškantis sparnų skeletas. Šią nepakartojamą "malūnų karalystės" panoramą, dėl įvairumo dar pridėjus ir Sarginės Skinkio vandens malūną, užbaigtą prie pat Šilavoto žaliomis pušaičių skaromis papuoštų kalvelių kaskadoje paskendęs Pažarsčio kaimo gyventojų Durneikos vėjinis milžinas.

1945 m. balandžio 10-osios gražią saulėtą popietę Ingavangio kaimo ramybę suplėšė kulkosvaidžių salvės.

Ankstų tos dienos rytą keliasdešimties partizanų dalinys išėjo iš Prienų šilo ir, išsiskirstęs būriais, apsistojo pašilinės Ingavangio kaimo linijos gyventojų sodybose. Partizanai, nakties žygio išsarginti, pajutę namų šilumą, suvirtę gryčiose ant suolų snūduriavo, kili "rietė" anekdotus, tretį partizaniško gyvenimo epizodus "rokavo" - ilsėjosi...

Šeimininkės neprašomos kaitė didesnius puodus, pjovė didesnę lašinių bryzą, nardino į puodą su užkaistais barščiais - reikės gi miško brolius pavalgydinti. Tegul nerašo istorijos klastotojai, kad paprasti kaimo žmo-

nės bijojo "banditų"... Priešingai, kiekvienas Lietuvos kaimo ūkininkas ir biedniokas jautė pasididžiavimą, kad partizanai jų nevengia, lanko nors ir nelabai turtingą būstą... Neskaitant negausių išimčių, kaimo žmonės laikė garbę persimesti po žodį su laisvės kovotoju-partizanu.

Dar anksti ryte keli partizanai, apsisiautę rusiškais apsiaustais, užėjo į Ingavangio apylinkės pirmininko-seniūno Antano Sušinsko pavaduotojo Povilo Riaubos sodybą. Rado šeimininką tebegulintį. Prisistatė kaip Prienų ar Šilavoto milicija, pareikalavo kad jis, kaip "liaudies gynėjas"-rezervistas, parodytų "banditų" užėigas Prienų šile ir pas kaimynus. Tą užduotį Riauba "milicininkams" pažadėjęs įvykdyti kai tik pasveiksias, nes dabar sergąs. Šilavote šnekama, kad Riauba buvo stribas ir namo į pašilę eidavęs su šautuvu, kurį "milicininkai" tą rytą radę pas jį ir už tai nušovė... Tokios buvo kalbos.

Dalinio vadas Briedis, pasivadinęs palydovu partizaną Pjūkłą, persimetė per pečius "šturmماشines", neskubėdami patraukė į kaimą pasižvalgyti. Nuo pašilinės kaimo linijos sodybų, kuriose buvo apsistoję partizanai, nuėjo gana toli. Pasiekė net Ingavangio pirmosios kaimo linijos sodybas, vos už kilometro nuo Šilavoto. Kaimo gyventojų ir sutiktų pakeleivių žvalgai nevengė, sutiktą kaimo ūkininką pakalbindavo. Į klausiamą sutiktųjų žvilgsnį stengėsi pabrėžti, kad jie čia, kaime, esą "dviese - kaip mato...", lyg ir skatindami, kad kuris nors iš sutiktųjų, prijuočias stribams, praneštų į Šilavotą apie Ingavangyje "gastroliuojančius" du "banditus"... Nujautę, kad jau praėjo pakankamai laiko Šilavote sužinoti apie "banditų" pasirodymą kaime, žvalgai nutarė grįžti atgal pas savus ir užėjo pas ūkininką pasiskolinti arklių, nes pėsčiomis grįžti buvo toloka.

Kol du partizanai-žvalgai "gastroliavo" kaime, į Šilavotą viena po kitos grįžo iš kaimo kareivių ir stribų grupės, atvarydamos ūkininkus su arkliais, bet nebuvo kas priima, nes karininkams ir pirmininkui tai nebe-rūpėjo...

Grįžtančiais iš kaimų kareiviais ir stribais papildžius ginkluotąjėgą "mūriukyje", panika Šilavote šiek tiek atslūgo. Buvęs nerimas staiga peraugo į karštligišką norą sugauti Ingavangyje "siaučiančius banditus". Nutvėrę Petro Skučo ir dar kažkurio ūkininko iš Degimų arklius, kuriais šie atlydėjo laidoti mirusį Raškevičių, stribai ir kariškiai skubėdami ruošėsi baudžiamajai ekspedicijai. Išimėję į atvartus prie "mūriuko" vežimus po porą kulkosvaidžių, kareiviai ir stribai, vadovaujami dar ne visai išblaivėjusių "komisijos" karininkų, suvirto į juos ir zovada pasileido į pakalnę. Neprivažiavę kelio posūkio, pasuko dešinėn ir per įkalnėje plytinčią pievą nu-

dardėjo Ingavangio link. "Liaudies gynėjas" Senavaičio Kazys, "štukorius", kuris dar rudenį slapstydamsis nuo kariuomenės šaipėsi iš pabėgusių vyrų, skardžiu balsu sukomandavo:

- Vyrai! Su daina į mūšį! Mušti priešą su kulkosvaidžių muzika!...

Tačiau pritariančių neatsirado... Rusai, kurių vežimuose buvo dauguma, galbūt nesuprato kvietimo, o sribai buvo per daug išsigandę "banditų", nes dar nebuvo dalyvavę rimtesniuose susirėmimuose.

Tuo metu partizanai Briedis ir Pjūklas skolinosi pas ūkininką arklius, kuriuos žadėjo vidurinėje Ingavangio linijoje paleisti. Šie gi į namus patys ras kelią. Ūkininkas, dar pasiskundęs, kad rusai Šilavote atiminėja arklius kariuomenei į frontą, pats sau pusbalsiu nutarė:

- Ką padarysi... Iš partizanų arkliai dar gali grįžti, o iš rusų tikrai negrįš...

Žvalgai, apžergę nebalnotus arklius, žingine nulingavo į pakalnę. Neprijojus pievą kertančio griovio, grįžtelėję atgal pamatė pro Juozo Rusecko sodybą išnyrančius baudėjų vežimus. Paraginę arklius, raiteliai nušuo lia vo alksnynėlio link. Baudėjai, pamatę juos, suprato, kad tai ir yra tie "banditai", kurie "siautėjo" Ingavangio kaime, ir iš šautuvų bei automatų ėmė padrikai šaudyti į bėglius. Tačiau iš judančių vežimų paleisti šūviai buvo gana netaiklūs. Ir taip jau botagų ir raginimų įaudrinti arkliai, paleistų šūvių išsiutinti, aptekę baltomis prakaito putomis, iš paskutiniųjų šuoliavo šlapiu ir klampiu pievos keliuku, taškydami iš po kanopų tiršto dumblo dribsnius tiesiog važiuojantiems į veidus.

Išgirdę besivejančių Briedį ir Pjūklą kareivių ir "liaudies gynėjų" šūvius, kitoje vieškelio pusėje gyventojo Senavaičio sodyboje stovyklaujančių partizanų grupė metėsi į alksnyną ir, užėmę gynybos padėtį, laukė besitartinančių priešo vežimų...

Tuo metu bėgliai Pjūklas ir Briedis, prašuoliavę griovio tiltelį, nušokę nuo arklių išmuko į alksnynėlį. Dalinio organizacinio skyriaus viršininko Žaliavelnio-Šiaurio partizanai, palaukę kol pirmasis sribų ir kareivių vežimas persirito per griovio tiltelį, pažūrė į užpuolikus uraganinę šautuvų ir automatų ugnį. Pjūklas, jau spėjęs atbėgti pas savo draugus, stvėrė kulkosvaidį ir spjovė kulku krušą į vijikų vežimą. Sribų šūvių įgąsdinti arkliai, netikėtai užklupti priešpriešinės partizanų ugnies, klaidingai sužviegę stojosi piestu. Akimirkai stabtelėjo ir staiga metėsi į šoną. Kareiviai ir sribai kūlvirsčiais išvirto iš vežimo. Susigrabalioję išbarstytus ginklus, pasislėpė už menkų kupstų ir pasiuntė į alksnyną atsakomąją ugnį.

Antrasis "baudėjų" vežimas, atsilikęs keliolika sieksnių nuo pirmojo,

sutiktas partizanų kulų akimirksniui sustojo. Išgąsdinti arkliai truktelėjo į šalį ir su išsirakinusiu vežimo pirmagaliu nubarskėjo per pievos kupstus ir nelygumus gyventojų sodybų link. Pats vežimas su kareiviais ir sribais smegtelėjo drobynom į minkštą pievos velėną ir liko stovėti vietoje. Partizanų apšaudomi kareiviai ir sribai, skubiai išsiritę iš drobynų, suvirtę aplink įstrigusį vežimą, karininko "matais" raginami iš dviejų kulkosvaidžių ir kitų ginklų atidengė ugnį į alksnyne įsitvirtinuosius partizanus. Įstrigusio vežimo grebėstai teikė jiems šiokią tokią priedangą, tačiau jų šūviai negalėjo būti labai taiklūs, nes jiems trukdė pirmojo vežimo baudėjai. Negalėdami šaudyti per savųjų galvas, tenkinosi apšaudydami kairį ir dešinį alksnyno sparnus. Žinoma, ir tai buvo didelė parama aniams. Užvirė atkaklus mūšis.

Išgirdę pirmuosius šūvius, pašilinėje kaimo linijoje ilsėjęsi partizanai, apeidami iš abiejų flangų alksnyną, nuskubėjo šuvių link. Dešinio būrio vyrai kairiuoju flangu pasiekę retus krūmokšnius, kulkosvaidžio ir šautuvų ugnimi kirto antrąjį kareivių ir sribų vežimą.

Antroji partizanų grupė pro J.Petkevičiaus sodybą, apeidami Kabašinsko malūną, perbėgę Igliaukos vieškelį išsiskyrė į du būrius ir nuskubėjo užimti pozicijas dešiniajame flange. Vienas būrys, vadovaujamas Viešulo, pro Kižio sodybą prislinko prie alksnyno ir iš čia atidengė kryžminę ugnį. Tigro būrys pro mokyklą Ingavangio-Lėčiškių pakelės grioviais nusigavo iki pievas kertančio griovio ir pasiuntė ugnį į pakrikusius kareivius ir sribus.

Baudėjai, nesitikėję tokios stiprios partizanų ugnies, sutriko. Staiga nutilo vienas pirmojo vežimo kareivių kulkosvaidis. Prie jo prišokęs netoli buvęs karininkas nusikeikęs išplėšė iš stingstančių nukauto kareivio rankų ginklą ir, išspjovęs vieną po kitos kelias kulkosvaidžio serijas, pats sukniubo ant iki raudonumo įkaitusio kulkosvaidžio. Prie sukniubusio leitenanto prišliaužė majoras. Nubloškęs kritusiojo kūną, nutvėrė jo kulkosvaidį ir patraukė porą ilgų serijų į alksnyną. Tačiau kulkosvaidis užspringo... Apsidairęs blausiu žvilgsniu pamatė, kad beveik visi jo kareiviai guli pievoje nukauti, o gyvi likę "liaudies gynėjai" pagrioviu, net neatsišaudydami, klupinėdami bėga iš kovos lauko. Nesavu balsu šuktelėjęs: "Svolachy, kuda vy!.. Streliatj budu", iškėlęs naganą, pakilo nuo žemės ir žengęs porą žingsnių partizanų kulkos pakirstas išsitiesė visu ūgiu...

Krito ir dainorius Senavaičio Kazys, "su daina mušęs priešą", ir kiek toliau bėgęs tylusis Petras Matusevičius, dar sausio mėnesį su Juodsnukio Petru, dabar jau partizanų Šešku, pabėgęs iš Šančių kareivinių Kaune...

Žuvo per savo lėtumą, įkinkytas į stribų vežimą, net nesupratęs, kas toji liaudis ir ką nuo ko reikia ginti.

Krito visa pirmuoju vežimo baudėjų komanda kartu su dviem karininkais. Antruoju vežimu važiuavę kareiviai ir "liaudies gynėjai" laikėsi kiek ilgiau, kol Dešinio būrio partizanų taiklūs šūviai sutrupino vežimą, teikusį jiems priedangą. Tigro būrio kovotojams dešiniajame sparne užėmus pozicijas ir paleidus vieną po kitos šūvių serijas, antrojo vežimo baudėjai, neatlaikę abiejų flangų sutelktos partizanų ugnies, pakriko. "Narsieji liaudies gynėjai", metę ginklus, klupdami partizanų kulku išraustose drėgnos žemės duobėse, nėrė kiekvienas sau Šilavoto link. Leitenantas, palaikomas kelių kareivių, dar kelias akimirkas priešinosi, bet sukniubęs ant griovio kranto baigė savo "internacionalinę" misiją. Likę gyvi kareiviai, pasekę stribų pavyzdžiu, nėrė iš kovos lauko kas kur. Mūšis, trukęs gerą valandą, baigėsi, tik pavieniai partizanų šūviai bandė pavyti skuodžiančius stribus.

Nors ir šlubas, stribas Juozas Lapinskas, pribėgęs pirmosios kaimo linijos gyventojų Remeikos sodybą, įlindo į kluono šalinę ir, išikasęs į šiaudų likučius iki grįstų, pasislėpė. Po mūšio Tigro būrio vyrai, pasiekę pirmosios kaimo linijos gyventojų sodybas, iškrėtė visus sodybų pastatus, ieškodami pasislėpusių stribų, tačiau nerado nė vieno.

Vėliau Lapinskas pasakos: "... Seip, rupūžės,, maniau pasmeigs kaip meitėlį... Badė šakėmis šiaudus, smeigė kelis kartus pro pat mane - nepataikė..." Likimas?!.. Išgulėjęs šiauduose iki vakaro, "narsusis liaudies gynėjas" naktį atsidangino į savo tėviškę Švenčiaviškyje. Pamotė, mūsų kaimynė, gera, nuoširdi moteriškė, pamaitino šį nevykėlį, kuris, būdamas šlubas, savanoriškai ėmėsi "ginti liaudį" - raustis gaspadinių sukabintuose kumpiuose ir spintelėse ieškoti "banditų". Iš prigimties jis nebuvo blogas, taip galvojo daugelis pažinusiųjų. Nei vagis, nei sukčius anksčiau nebuvo, neblogai mokėjo mūryti krosnis, tik viena bėda - buvo tinginys.

Kiti stribai, gyvi ištrūkę iš mūšio lauko, į Šilavotą grįžti pabijojo. Trumpanis, tas suaugęs vaikėzas Pašukevičius ir du kiti pavakare parbėgę į Švenčiaviškio pagirį dėdės Motiejaus klausinėjo, ar "banditai" užėmę Šilavotą... "Jie tada atrodė baisiai, lyg iš peklos išvaryti - purvini, maknoti, net sunku atpažinti", - pasakojo dėdė Motiejus.

Parvežė į Šilavotą berods tik kitą rytą trijų "liaudies gynėjų" lavonus. Karininkų ir kareivių lavonus, net neužsukus į Šilavotą, nuvežė į Prienus ar Marijampolę. Taigi arklių "mobilizacija" Šilavote "išvaduotojams" ir

jų parankiniams brangiai kainavo. "Ponai oficeriai", prieš kelias valandas sėkmingai apiplėšinėję taikius Suvalkijos ūkininkus, dar pusgirčiai ėmėsi ne savo darbo - bausti "banditus". Po partizanų kulkosvaidžių ugnumi savanoriškai pakišę keliolika kareivių, ir patys liko gulėti drėgnose Ingavangio pievose...

Surinkę nukautų kareivių ir stribų ginklus, partizanai pasitraukė į Prie-nų šilą. Į pašilėje sugautą Skučo vežimą su arkliais partizanai įkėlė kau-tynėse sužeistą bendražygį Adomą Petraitį-Molį, o Klemensas Jonyka-Riešutas jį parsivežė į Šiauliškius - savo tėviškę. Molį, sužeistą į vidurius, reikėjo skubiai operuoti. Riešuto tėvas, rizikuodamas savo likimu, Molį nuvežė į ligoninę Kaune. Operacijos metu Adomas Petraitis-Molis mirė.

Šilavoto - "septynioliktos sovietų Rusijos imperijos kunigaikštystės" vadovas Vladas Baranauskas-"Čigonas" dar laukė savo valandos...

BUDNINKŲ KAUTYNĖS

Kapitono, dviejų leitenantų, keliolikos kareivių bei trijų Šilavoto stri-bų žūtis Ingavangio kautynėse sukėlė didžiulį okupantų įtūžį. Į Šilavoto apylinkes karinė okupantų vadovybė metė gausias 4-os gen.P.Vetrovo divizijos pajėgas. Pirmą kartą baudžiamųjų operacijų prieš partizanus praktikoje panaudota vadinamoji miško košimo taktika, kuri vėliau dažnai buvo naudojama visoje okupuotoje Lietuvoje.

1945 m. balandžio 12 d. Mikališkio-Varnabūdės miške vetrovininkai surengė tikras vietinių vyrų skerdynes. Nušovę Raišupio kaime Juozą ir Vaclovą Kedžius, Mikališkio girioje baudėjai užklupo būrį nuo tarnybos sovietinėje armijoje besislapstančių beginklių Stuomenų ir Jiestrakio kai-mų vyrų.

Žaliosios pradžios mokyklos mokytojas Antanas Kurtinys eidamas į mokyklą miške sutiko kelis pažįstamus savo kaimo vyrus. Jų perspėtas, kad vakariniuose pamiškės kaimuose pastebėta daug rusų kareivių, moky-tojas į mokyklą nėjo. Pasilikęs su vyrais miške, kiek pasėdėjęs prie vyrų susikurto laužo, Antanas išėjo į miško kvartalinę liniją pasižvalgyti. Neat-sargiai išėjusį į liniją mokytoją Antaną nukirto mongolo automato serija. Šūvių išgąsdinti vyrai, palikę laužą, pakriko miške. Kareivių persekiojami ir dresiruotais šunimis pjudomi vyrai žuvo vienas po kito nuo okupantų kul-kų. Miške buvo nušauti šeši Jiestrakio ir Stuomenų gyventojai: Anta-nas Alaburda, Vincas Brundza, broliai Vincas ir Klemensas Navikauskai,

Matas Gergelys ir ant linijos - Antanas Kurtinys.

Vetrovo žudikai, palikę nukautuosius miške, pasklidę po kaimus tęsė kruviną susidorojimą - skerdė jiems ištartinus vyrus, be išpėjimų šaudė bėgančius. Grimalausko Petrą nušovė akėjantį pavasario sėjai lauką, jo brolis Vincas, bandydamas išvengti brolio likimo, žuvo netoli namų. Levą Marcinkevičių, kapojusį malkas, sušaudė kieme. Andrių Kazakevičių su broliu, atėjusiu į svečius iš Pentupių kaimo, "išvaduotojų" kulkos suvarpė sodybos kieme. Raudona penkiakampe pažymėtos giltinės dalgis neaplenkė ir nepilnamečio berniuko - Kuklierių Antanuko... Gal negyvų "bandito" Antanuko žydrų akių stiklinio žvilgsnio paveikti, o gal pasisotinę dvylikos beginklių vyrų krauju budeliai nutraukė šias beprasmes skerdynes.

Kelis sugautus vyrus kareiviai nusivarė į Mikališkio mokyklą, kur buvo apsistojęs vyresnybės štabas. Žiauriai kankindami Juozą Balaiką reikalavo parodyti žuvusiųjų paslėptus ginklus. Vieną vyrą, kurio asmenybės tų įvykių liudininkė Danutė Navikauskaitė neišvardijo, budeliai užpjūdė šunimis. Vilkšunių sukandžiotą ir apdraskytą kankinį nušovė Brakoriškės pievose.

Žuvusiųjų palaikus giminėms leido pasiimti ir palaidoti.

Sarginės kaimo vaikas Jonas Čerkevičius, išvengęs savo draugų likimo, pavakare atbėgo į Pašlavančio apylinkės pirmininko Juozo Degučio sodybą ir, radęs kelis vietos vyrus, nupasakojo įvykius Mikališkyje. Visi nutarė trauktis į Igliaukos palių kemsynus. Tik artėjančių vakaro sutemų nuraminti vyrai nusprendė dar vieną naktį pernaktvoti Degučio sodybos šiaudų likučiuose ant tvarto. Balandžio 13-osios rytą, švintant, sukilę vyrai ir bandė pereiti į Igliaukos palių pakraštį. Pamatę kaime kareivius, vyrai bėgo į netolimus krūmus. Jonas Čerkevičius, Andrius Kazlauskas ir seniūno apylinkės pirmininko sūnus Albinas Degutis, nepasiekę krūmų, kareivių buvo nušauti.

Po šių dvi dienas trukusių žudynių Vetrovo galvažudžių siautėjimas apylinkėse kelioms dienoms aprimo.

Ulonų leitenanto Martyno Kuzmicko-Briedžio vadovaujamas Geležinio Vilko dalinys, Ingavangio kautynėse smogęs Šilavoto sribams ir NKVD baudėjams skaudų smūgį, sukrovę į trofėjinį Skučo vežimą nukautųjų ginklus, pavakare pasitraukė į Prienų šilo gilumą.

KGB archyvų dokumentuose yra trumpas įrašas: "91945.4.10 istrebitel Juozas Riauba pranešė, kad Ingavangio kaime užmuštas jo brolis Povilas. Komandiruotėje buvęs NKVD "Smerš" dalinys su istrebiteliais trimis veži-

mais skubiai nuvyko į vietą. Kautynėms prasidėjus, j.ltn.Ivanov, ltn.Dartkus ir Serov - iš viso 17 asmenų užmušti. Banditų persekiojimui pasiūsti NKVD daliniai".

Balandžio 12 d. paryčiais partizanai, atsargiai slinkdami miškais, išėjo į Vartų-Vazgakiemio pamiškę. Išsiskirstę skyriais, apsistojo keliose ūkininkų sodybose. Ankstų rytą iš sodybų kaminų į rūškaną dangų nuvinguriavo melsvų dūmų virvutės - sukilę šeimininkės ruošė svečiams pusryčius...

Partizanas A.Išganaitis-Barsukas prisimena: "Man stovint sargyboje, pamiškėje nugriaudėjo granatos sprogimas. Priėję keli vyrai pamatėme vieną mūsų partizaną sutraiškyta galva ir nutraukia ranka... Matyt, per neatsargumą kliudė saugiklį ar neišlaikęs kovinės įtampos pats susisprog-dino..."

Ilgoką pavasario dieną buvusių kautynių ir žygio išvarginti partizanai, dažnai keisdami sargybas, ramiai ilsėjosi šiltai prikūrentose ūkininkų trobose. Pavakare sukilę ir šeimininkų pamaitintti vyrai, patikrinę ginklus, susiruošę nakties žygiui.

Paryčiais partizanų dalinys pasiekė Balbieriškio girios Budninkų kaimo pamiškės sodybas, kuriose buvo numatyta praleisti balandžio 13-ą dieną. Virš šimto vyrų partizanų dalinys būriais ir skyriais išsiskirstė pas stambesnius ūkininkus ir, išstatę sargybas, suvirto pailsėti. Priešpiečiais, kai dauguma kovotojų jau buvo sukilę, į Kurto skyrių atėjęs Tabokius pranešė: "Vyrai, gauta žinia - apylinkėse pastebėtas priešas..." Skyriaus vadas Kurtas, pakėlęs kovotojus, įsakė trauktis į pamiškę ir užimti gynybos pozicijas. Pats Kurtas su partizanu Vilku išėjo į žvalgybą. Gretimos sodybos šeimininkai perspėjo užėjusius žvalgus, kad Medėnų kaimo pusėje pastebėti rusų kareiviai-"žaliakepuriai"... Iš ūkininko išėjusius žvalgus jau netoli pamiškės pamatė kitoje sodybos pusėje negilios griovos šlaite įsitaisę enkavedistai. Vėlyvo rytmečio laukų rimtį perskrodė automatinių šautuvų SVT ir rusiškų "klerkų"-PPŠ salvės. Palinko prie žemės Vilkas, suklupo į abi rankas sužeistas Kurtas.

- Pridenk! Ugnis! - sušuko Kurtas pamiškėje sugulusiems vyrams. Į enkavedistų snaiperius trenkė Prano Kazlausko-Vampyro "Škodos" ir kito partizano Ingavangio kautynėse iš Šilavoto stribų paimto "Degteriovo" serijos. Sužeistas Kurtas ir sveikutėlis Vilkas, rusų šūviams pritilus, įsmuko į mišką. Prišokęs partizanas Barsukas nuvilko Kurtui milinę ir aptvarstė sužeistas rankas. Virš alkūnės giliau sužeistą ranką aptvarstęs pririšo bintu. Apsiaustas miline skyriaus vadas Kurtas, nors ir likęs "berankiu", dantis sukandęs vadovavo savo skyriui iki kautynių pabaigos.

Pirmas, rodos, eilinis susišaudymas, plūstant okupantų pajėgoms, virto atkakliausiom kautynėm. Po trumpos pertraukos priešas į mišką prapliupo uraganine kulkosvaidžių ugnimi. Viena kulka, kliudžiusi partizano Vilko perpetės diržą, rikošetu nuslydo ir įstrigo krūtinės raumenyse.

- Vėl tapau "daktaru", - juokauja dabar Antanas Išganaitis-Barsukas, - nors partizanas Vilkas nestaugė vilku, bet labai skausmingai išspaudžiau į krūtinės raumenį įstrigusią kulka...

- Man Budninkų kautynės įsimintinos ir dar kai kuo, - sako šių kautynių dalyvis Jonas Matukevičius-Danielius. - Kai vakaro sutemose keliomis voromis slinkome Budninkų kaimo link, prie manęs prisigretinę Žaibas su Žaliuku prasitarė: "Tu esi numatytas Briedžio adjutantu. Jis taip pageidavo..." Aš tuo nepatikėjau ir pajuokavau, kad yra rimtesnių kandidatų... Kad ir ponas Žaibas.

- Priėjus Budninkų kaimo sodybas, pas pirmąjį gyventoją Klimašauską apsistojo vyriausioji vadovybė ir dar apie 15 vyrų. Mes gi, - tęsia Danielius, - 20-25 vyrai, suėjome į Menkevičiaus didelę senovinę gryčią. Kiti - pas tolimesnių sodybų kaimyną. Pramigę pradėjome keltis, praustis, peržiūrėti ginklus ir dėbčioti į stalą, ar negaruoja pusryčiai... Į mūsų gryčią atėjo man iš matymo pažįstamas partizanas ir kažką pakuždėjo prie durų stovinčiam būrio vadui Perkūnui. Pastebėjau, kai šis šyptelėjęs galva linktelėjo mano pusėn. Tas išėjo. Perkūnas dar spėjo išeinančio paklausti: "Ką dabar veikia vadas?.. "Skutasi barzdą," - atsakė partizanas. Aš viską supratau. Perkūnas, priėjęs prie manęs, pasiguodė pasiilgęs savo Kalvių miškelio, sesers Onutės... Ir staiga: "Ūtoje rusai!"

- Visi griebėm ginklus. Išpuolę į kiemą, pamatėme Balbieriškio girios link iš kitų sodybų skubančius mūsų vyrus. Neaukštas kalniukas, ribojantis rusams matymo akiratį, leido mums nepastebėtiems priartėti prie miško. Skubiai išsidėstę pamiškėje, laukėme atsargiai slenkančių artyn "žaliakepurį", kurie, pastebėję mus, atidengė į pamiškę kulkosvaidžių ir automatų ugnį. Į šuvių vietą iš Igliaukos-Prienų plento į vieškelį išsuko 3 ar 4 automašinos, pilnos stačių kareivių. Partizanas Pjūklas savo kulkosvaidžio taikiklio globon pasiėmė pirmąją - pačią drąsiausią...

Mašinoms priartėjus reikiamu atstumu, į pirmąją karšto švino seriją pasiuntė Pjūklo kulkosvaidis. Tuo pat metu į kitas mašinas trenkė 4-5 partizanų sutelkia kulkosvaidžių ugnis. Netikėtas smūgis, išvertęs į pakelės griovius mašinose likusius gyvus okupantus, staigiai atšaldė NKVD vedlių azartą.

Pirmąją NKVD dalinių puolimo bangą partizanai atrėmė be didesnių

nuostolių. Antroji enkavedistų ataka, sulaukus nuo Ūtos ir Medėnų pusės slenkančių "žaliakepurių" pastiprinimo, trukusi virš dviejų valandų, buvo daug atkaklesnė. Tačiau geras gynybos padėtis pamiškėje užėmę partizanai sėkmingai atrėmė ir šią puolimo bangą. Antrosios rusų atakos metu į dešinę koją buvo sužeistas partizanas Šaltis. "Prie suklupusio partizano skubėjo med.seselė Marytė ir, staiga pakilusi, šoko prie netoliese stovėjusio Ingavangio mūšyje paimto vežimo vaistų. Marytė, Žaliavelnio ir Tabokiaus sesutė, pakirto rusų snaiperio kulkos", - pasakoja Barsukas.

Į kautynes atvykęs NKVD dalinių pastiprinimas grėsė partizanams apsupimu. Todėl, po eilinės "žaliakepurių" atakos flangais, partizanai gavo vado komandą trauktis į miško gilumą.

"Jau prieblandoje mūsų būrys kvartalinės linijos pakraščiu traukė Balbieriškio kryptimi. Visą naktį eidami šlapiu mišku paryčiais išėjome į palaukę. Grupelėmis po 2-3 perbėgome siaurą tarpumiškį ir įsmukome į Melniškių-Žvirinų girią. Kiek atsipūtę, jau neskubėdami perėjome giraitę ir kirtę Paprūdžių-Išmanų vieškelį suvirtome Prienų šilo pakraštyje. Sukaupę paskutines jėgas, patraukėme į šilo gilumą.

Sutikę persikėlusį per Nemuną Mažyčio partizanų grupelę ir pasidžiovinę prie laužo permirkusius drabužius, pasijutome "kap namie", - gimtąja suvalkiečių tarme baigia Budninkų istoriją Antanas Išganaitis-Barsukas.

Matyt, ta pačia kryptimi traukėsi ir dalinio vadas lt.n.M.Kuzmickas-Briedis su smogiamojo Žiburiečių būrio vyrais. Jei tikėti nepatikslintais liudininkų pasakojimais, ryte po kautynių vadas buvo stabtelėjęs Pabarsčių ūkininko Kurapkos sodyboje. Čia Briedį, išjojusį į žvalgybą, nukovė enkavedistų snaiperio kulka upelio skardyje.

ŠRAPNELIO BŪRIO TRAGEDIJA

1945 m. balanžio 25 d. Varnabūdės girininkijos Beliūnų miško kvartale NKVD dalinys aptiko Šrapnelio būrio partizanų grupę. Albinas Selioškas-Šrapnelis, g.1918 m., ulonų pulko puskarininkis, nuo pirmųjų bolševikų okupacijos dienų pradėjo slapstytis savo tėviškėje Čisavos kaime, Sasnavos valsčiuje. 1945 m. pradžioje Albinas vadovavo vienam iš daugelio tuo metu Igliškėlių-Sasnavos apylinkėse veikusių partizanų būriui. Į Partizanų gretas stėjo ir jaunesnieji Albino broliai: Stasys, g.1922 m., ir jaunylis Julius, g.1927 m.

Nakties žygio išvarginti, tik pradėję sunkų partizano kelią vyrai, vadovaujami būrininko Miko Navasaičio-Ainio, susikūrę laužą džiovinosi drabužius, susikloję ant žemės eglėšakių gultus ilsėjosi. Enkavedistai, nepastebėti sargybos, apsupę stovyklą atidengė ugnį. Vyrai, turintys mažą partizaninės kovos patirtį ir nepakankamai gerai ginkluoti, menkai tegalėjo pasipriešinti patyrusiam kariuomenės daliniui. Vienas pirmųjų žuvo būrininkas Ainis. Greitai nutilo ir jaunųjų partizanų ginklai.

Žuvo dvidešimt vyrų: Mikas Navasaitis-Ainis iš Marijampolės; Stasys Seliokas-Kropas, g.1922 m.; Julius Seliokas, g.1927 m.; Vincas Rimkus-Garnys; Vincas Kubilius, g.1924 m., iš Malupės k.; Jonas Jankauskas, g.1922 m., iš Gyviškių k.; Jurgis Jankauskas, g.1925 m., iš Gyviškių k.; Stasys Urbaitis, g.1922 m., iš Guobių k.; Albinas Kazakevičius, g.1920 m., iš Pentupių k.; Antanas Jurkša, g.1918 m., iš Jurkšų k.; Stasys Jurkša, g.1922 m., nuo Plutiškių; Mykolas Raibikis, g.1914 m., iš Jankų k.; Stasys Vaičiulis; Jonas Strolys, g.1918 m.; Juozas Gylis; Karpavičius; du broliai Klimkai ir du broliai Popierai. Žuvusius baudėjai paliko miške.

Buvęs Šrapnelio būrio kovotojas partizanas Juozas Skaržinskas-Dramblys pasakojo, kad tuo metu netoliese stovyklavusi ir kitas partizanų būrys. Nei priešas, nei šie partizanai kautynių neprovokavo, nors per žiūronus vieni kitus atidžiai stebėjo. Pavakare į mišką atvažiavo Igliskėlių sribai su kareiviais. V.Akelaičio teigimu, sribai miške rado 70-metį Kazakevičių, atvažiavusį parsivežti sūnaus lavono. Suimtą Kazakevičių dvi savaites tardė ir nežmoniškai kankino, pagaliau suluošintą paleido. Žmogus, iškankintas savų ir svetimų budelių, po kelių dienų mirė...

Vito Akelaičio surinktomis žiniomis, tą pačią balandžio 25 d. į Beržinių kaimo ūkininko Jurgio Gumausko sodybą užėjo du rusų kareiviai. Troboje pusryčiavo keturi partizanai. Vienas iš jų nušovė duris pravėrusį kareivį, kitas ivanas pabėgo. Į šūvį atskubėję kareiviai apsupo sodybą. Susišaudymo metu žuvo sodybos šeimininkas 50 metų Jurgis Gumauskas, partizanai Lapinskas-Lokys, Stukas-Vokietukas ir dar du kovotojai.

Gegužės 10 d. per Aukštosios kaimą vežimais važiavę partizanai pateko į NKVD ir sribų slapukų pasalą. Nuo netikėtų šūvių žuvo šeši partizanai: Vitas Matulevičius, Vincas Gruodis, Motiejus Vilkauskas, Klemensas Valenta, Jonas Akelaitis ir Bronius Kubilius.

Po kelių dienų Dambravkos kaime kareivių ir sribų pasaloje buvo sužeistas Kazys Urbonas-Klevas, kilęs iš Stuomenų kaimo. Nenorėdamas pakliūti gyvas, susisprogdino. Kartu važiavęs Petras Prajera-Berželis sužeistas pabėgo. Netekęs daug kraujo namuose mirė.

Nuolatinis Vetrovo ir kitų NKVD dalinių persekiojimas ir skaudžios netektys nenuslopino Lietuvos jaunimo ryžto ir pasiaukojimo. Partizanų gretas kasdien papildydavo nauji kovotojai.

Albino Ledo-Ūdros, Juozo Skaržinsko-Dramblio, Tumosaitės-Padaužos pasakojimais, 1945 m. ankstyvą pavasarį Igliškėlių-Sasnavos-Šilavoto pietvakarinės valsčiaus dalies miškuose susibūrė kelios partizanų grupės. Iki 1945 spalio 30 dienos jos veikė atskirai, neturėjo vieningos vadovybės, nors jų vadai tarpusavyje palaikė glaudžius ryšius, pavojaus atveju sutelkdavo pajėgas bendriems veiksams.

Klevinės-Smalinyčios-Obelinės-Elniakalnio-Žaliosios ir Klevakalnio miškuose dislokavosi Gabavos mokytojo Jono Demikio-Eumo vadovaujama maždaug 60 partizanų grupė. Jono Kalinausko iš Živavodės 1945 10 3 parodymais Almo-Eumo dalinį sudarė: Juozo Stanaičio-Liūto, Vaznio-Katino, Albino Ledo-Ūdros, Daktaro, Jurgio Ilgūno-Šarūno, buvusio Sasnavos policijos vachmistro, vadovaujami skyriai. Gegužės mėnesį Almo grupę papildė atskirai veikę Išdykėlio slapyvardžiu pasivadinusio partizano, kilusio nuo Alytaus, gerai ginkluotų vyrų būrys.

Varnabūdės miškuose, buvusių apkasų labirintuose, Mergšilio, Buktos, Dambavos, Beržinbūdės girių pelkėse laikėsi puskarininkio Albino Selioko-Srapnelio 40-50 partizanų būrys.

Remdamasis Igliškėlių NKVD viršininko vyr.ltn.Subotin pranešimu Marijampolės NKVD viršininkas pplk.Kliučionok gen.mjr.Jefimovui raportavo: *"Agento "Mažeikos" daviniaus Sasnavos-Mičiuliškių miškuose veikia Jono Demikio iš Pentučių k. vadovaujama 60 asmenų dalinys. Atskirais būriais po 10-12 partizanų slapstosi Mačiuliškių-Smalinyčios girių pelkėse įrengtose stoginėse ir bunkeriuose.*

Partizanų sumuštas Vincas Burinskas agentui pasakęs, kad Alytaus liginėje gulintis sužeistas partizanas Juozas Telvikas-Mekolis sakęs, kad Demikis-Almas yra 40 partizanų būrio vadas. Būryje - 4 skyriai. Klevinės miške kiekvienas skyrius turi bunkerius bei stogines.

Agento "Mažeikos"pranešimu, Varnabūdės miškų 26-ame kvartale įsikūrusi kažkokie girininko sūnaus Selioko vadovaujama šautuvais, automatais ir kulkosvaidžiais ginkluota partizanų grupė. Eigulio Senkaus eiguvoje, vadinamame Velniokyno raiste, įrengti keli bunkeriai ir stoginės. Netoli Mičiuliškių kaimo Čisakalnio miške šlapio raisto mažoje saloje įrengtos slėptuvės, stoginės. Agentui "Mažeikai" žinomas Rimkus iš Stuomenų k., kurio brolis žuvęs... Pas šaltinį atėjo 2 partizanai. Žmona pažino Albina Ledą-Ūdrą.

Navikauskaja ir Kaminskaja iš Mačiuliškių palaiko glaudų ryšį su partizanais. Kaminskių du sūnūs - Juozas (19 metų) ir Matas (17 metų) - suimti už partizanavimą. Batsiuvyis Antanas Stačikas, 49 metų, siuva partizanams rūbus, Leonė Stačikaitė renka partizanams žinias.

Jono Demikio-Eumo, g.1919 m., Gabavos mokytojo, grupę sudaro 40 partizanų. Iki 1945 8 21 dienos nukauta 11, suimta 14, 5 legalizavosi. Bazuojasi Varnabūdės miškuose".

Kovos su banditizmu skyriaus viršininkas pplk.Burylin priduria: "1945 lapkričio 27 d. Almo - J.Demikio grupės partiznai apšaudė NKVD operatyvinę grupę. Nukovė 2 enkavedistus: Zadeiko, Stankevičių ir Marijapolės vls. pirmininko pavaduotoją Necelį. Lengvai sužeidė komjaunimo instruktorių Savicką. Grupės veiklą seka agentė "Liuda".

MAČIŪNŲ PARTIZANAI

*Aidi šūviai, dega sodžiai,
Kraujas liejas upeliu...
Tūkstančius Sibiran veža
Mūsų brolių nekaltų...*

*Pakelėje sesių kryžius, apipintas vainiku,
Eidamas pakeli kepurę, išvytas broli iš namų...*

(Partizanų daina)

Mačiūnų kaime, netoli Prienų Nuotakų kalno, vaismedžių ir gluosnių apsupta skendėjo apie 20 ha žemės Simano Morkūno sodyba. Gausi Morkūnų šeimyna be samdinių pagalbos augino duoną, pasiturinčiai gyveno. Penki Morkūnų sūnūs ir penkios dukros, kaip ir kiekvieno prieškario Lietuvos ūkininko šeimos vaikai, sutartinai triūsė ūkyje. Kiekvienas pagal amžių ir ūgį turėjo savo pareigas ir privilegijas. Kaimynai su tam tikru pavydu žvelgė į darnų Morkūnų šeimos gyvenimą, o prie sodo kalvelėje pastatytas aukštas medinis kryžius saugojo šių namų rimtį.

Vyriausias Morkūnų sūnus Kazimieras, baigęs mokslus, buvo palikęs gimtinę ir mokytojavo II Varėnoje. Trys dukros jau ištekėję, turėjo savo gyvenimą, savus rūpesčius. Antanas, atitarnavęs ulonų pulke, buvo pirmas tėvo pagalbininkas ūkyje. Jaunesnieji Jonas ir Juozas dar gyveno tėviškėje, ruošėsi sukti savas gūžtas. Dvi seserys - Marija ir jauniausioji

Kastutė - vadavo pasiligojusią motiną.

Karo audra suardė ir Morkūnų šeimos gyvenimą. Patrankų griausminių bangai nusiritus į Rytprūsius ir rytų okupantams rugsėjį paskelbus vyrų mobilizaciją į sovietų armiją, keturi Morkūnų sūnūs galėjo dirbti tėvų ūkyje tik pusiau legaliai. Okupantams pasirodžius kaime, slėpdavosi namuose įrengtoje slėptuvėje ir pas kaimynus.

Spalio viduryje į erdvų Morkūnų kiemą įriedėjo du vežimai vyrų. Rausvos saulėlydžio varsos raudonai nudažė vakarų padangę. Besileidžiančios saulės spindulių apšviestų iš vežimų iššokusių svečių šešėliai, nusidriekę plačiame kieme ir pasilypėję erdvios gryčios siena, dar labiau didino vyrų ūgį. Tą atmintiną rudens pavakarę su atvykusiais partizanais V.Marčiulianu-Viesulu, Algirdu Juodžiu-Vermachtu-Merkiu, jo broliu Vytautu-Šarūnu, Pranu Eglinsku-Liepsna, dvimetrinio milžinu Kazimieru Pypliu-Tigru, vėliau dėl ūgio "tapusio" Mažyčiu, gimtuosius namus paliko jauniausias Morkūnų sūnus Vincas.

- Mes, namiškiai, kiek sugebėjome slėpėme nuo sergančios motinos tikrą Vinco dingimo iš namų priežastį. Sakėme, kad Vincas išvykęs į miestą mokytis, - prisimena Konstancija Morkūnaitė.

Vincas, dvidešimtmetis jaunuolis, su jaunatvišku užsidegimu įsijungė į žūtbūtinę kovą su okupantu, įstojęs į Pakuonio apylinkių Vytauto Marčiulionio-Viesulo būrį.

Pirmą kovos krikštą jaunasis partizanas Vincas Morkūnas-Audra gavo Daukšiagirės kautynėse 1945 m. sausio 30 d. Audra su Viesulo ir Jono Marčiulionio-Audronio partizanais dalyvavo sunkiose kautynėse su NKVD daliniu Alšininkų apylinkėse. Šiame mūšyje žuvo kautynių vadas Jonas Marčiulionis-Audronis, būrio vadas Vincas Rūkas-Aras, Milenka-Balandis, skyriaus vadas Juozas Bajoras-Žaibas iš Kuktiškių k., Juozas Palionis-Sakalas iš Grikpėdės k., Jiezno vls., ir Gvazdikas.

Po šių sunkių kautynių partizanai pasitraukė į Pakuonio apylinkes. Naujai sudarytoje partizanų vadovybėje buvo K.Pyplys-Tigras, J.Gelčys-Perkūnas ir V.Marčiulionis-Viesulas.

1945 m. vasario 24 d. Perkūno ir Viesulo partizanai dalyvavo Šilavoto puolime, jame dalyvavo ir partizanas V.Morkūnas-Audra. Po Šilavoto kautynių Pakuonio partizanų dalinio vadu išrinktas Vytautas Marčiulionis-Viesulas jį suskirstė į keturis skyrius. Viename iš jų Audra tapo kulkosvaidininku.

1945 m. kovo pradžioje Margininkų kaimo ūkininkų Kaziulio ir Čepausko sodybose, išdavikui pranešus, K.Pyplio-Tigro skyriaus partizanus

užklupo Pakuonio ir Kruonio NKVD įgulų kareiviai. Į kautynes įsijungė dalinio vado Viesulo ir Vytauto Juodžio-Šarūno skyrių partizanai taiklia flangų ugnimi sudaužė NKVD grupuotę. Šiose kautynėse partizanas Audra pasižymėjo kaip sumanus ir drąsus kovotojas. V.Morkūno-Audros valdomo čekoslovakų "Bruno" sistemos kulkosvaidžio ugnis žymia dalimi nulėmė kautynių sėkmę.

Sulaukę Prienų, Garliavos ir Panemunės NKVD "žaliakepurių" paramos, baudėjai pradėjo masiškai šukuoti Pakuonio apylinkes ir gretimus miškus. Viesulo partizanų dalinys, vengdamas atvirų kautynių, persikėlė per Nemuną ir pasitraukė Jiezno kryptimi. Kaip rašo J.Lukša-Dauman-tas - pasiekė Užuguostį.

Prieš Velykas, grįždamas į savo valdas, Viesulas su būriu partizanų apsistojo prie Verknės prigludusiame miškelyje. Čia rado būrelį vietinių Užnemunės partizanų, kurie vėliau buvo įjungti į Geležinio Vilko rinktinės sudėtį. Žvalgų ir vietinių gyventojų pranešimas, kad nuo Vasyliškių artėja rusų enkvedistų būrys, nesutrikdė partizanų. Buvo pajėgūs susigrumti ir su didesnėmis priešų pajėgomis. Taigi nusprendė kareivius pasitikti dar šiems nepasiekus miško. Užsimezgęs susišaudymas, plūstant vis naujoms "žaliakepurių" pajėgoms, virto žiauriom kautynėm. Neatlaikę priešų spaudimo, partizanai kaudamiesi traukėsi Verknės link. Vengdami apsupimo, dalis kovotojų paverknės krūmais traukėsi pietryčių kryptimi, kiti metėsi į pavasario potvynio patvindytą Verknę. Stipri tėkmė ir ledinis vanduo kiek paralyžiavo sėkmingą partizanų atsitraukimą. Vienas pirmųjų, įveikęs Verknės srovę, krantą pasiekė partizanas Albinas Šiugždinis-Žaibas iš Alksniakiemio. Įsitvirtinę stačiame upės kranto skar-dyje, partizanai kulkosvaidžių ir pusautomatių-dešimtšūvių ugnimi pridengė besigrumiančius su upės srove ir priešų kovos draugus. Liudininkų pasakojimu Žaibas, jau sužeistomis kojomis, sukniubęs po ažuolu, siuntė į priešą kulkosvaidžio švino laviną, kol nelemta enkavedisto kulka nu-traukė jo gyvybės siūlą. Pasiekę krantą ir šlaite įsitvirtinę Viesulo būrio kulkosvaidininkai Audra ir Albinas Šalčius-Liepsna iš Prienlaukio buvo laimingesni. Sėkmingai traukdamiesi iš kautynių lauko, išnešė ir kovos draugą Tumasų Levą, sužeistą į koją.

Kautynių įkarštis priblėso tik užslinkus vakaro sutemoms. Kelias va-landas trukęs mūšis pasiglemžė 12 partizanų gyvybes.

Pasinaudoję sutemomis, vengdami galimos apsupties siaurame Verknės-Nemuno trikampyje, partizanai traukėsi paverkniu aukštyn prieš srovę pietryčių kryptimi. Kautynių eiga rodė, kad susidurta su stipria oku-

pacinės kariuomenės grupuote. Jau gerokai sutemus, dalinio vadas Viesulas su būriu iš kautynių išėjusių partizanų prasimušė pro priešo kontroliuojamą Jiezno-Birštono plentą ir paverkniais traukėsi Aukštadvario kryptimi. Nakties metu sukorę keliolika kilometrų, švintant partizanai sulindo į nedidelį miškelį ir susikūrę lauželį išdriso pasidžiovinti permirkusius drabužius, žliugsintį apavą...

Viesulo partizanai, toliau traukdamiesi Rūdiškių miškų kryptimi, sutiko vietinių ir lenkų partizanų. "Kelias dienas svečiavosi pas lenkus... Tarp jų buvo ir lietuviškai kalbančių", - prisimena brolio Vinco-Audros pasakojimą sesuo Kastancija, buvusi partizanė Ramutė.

Iš Vilnijos krašto Viesulo partizanai į savo valdas grįžo tik po kelių savaitių, prieš pat Sekmines.

Vincas į Mačiūnus grįžo ne vienas - raitą ant arklio pargabeno kovos draugą Levą Tumasą, kuriam Paverknių kautynėse sužeidė koją.

- Parėjo Vincas-Audra kaip rėtis sušaudytu vatiniu, aukšta Plechavičiaus kariūno kepurė irgi vienų skylių, - pasakoja Kastancija.

Partizanas Audra po ilgų pusės metų klajonių ir žiaurių kautynių nespėjo pasidžiaugti gimtosios gryčios šiluma, paguosti sukaustytos sunkios ligos motinos ir nuraminti rūpesčių prislėgto per pusmetį pasenusio tėvo... Išsipūškinęs šiltame vandenyje ir persivilkęs švariais drabužiais Vincas pajuto nežmonišką nuovargį. Nesuvaldomai merkėsi sunkios, lyg švino pritinkę blakstienos. Miegoti, miegoti - viena mintis užvaldė Vinco sąmonę. Iš nuovargio per kelius linkstančiomis kojomis Audra užsiropštė laiptais ant aukšto ir tyliai išmuko į įrengtą slėptuvę. Greičiau iš įpročio negu ką nors galvodamas, pasiguldė šalia savęs seserų paruoštame minkštame guolyje kulkosvaidį ir užmigo kietu, bet jautriu zuikio miegu.

Kartu su sūnumi į Morkūnų namus išėlino ir pusmetį laimingai šią sodybą lenkusi rytų okupanto primesta Piktoji lemtis. Ryte, Morkūnų šeimai vos susėdus už pusryčių stalo, kieme įnirtingai sulojo Margis. Pro langus šmėstelėjo palinkusi protekiniais bėgančio vyro figūra.

- Vyrai!.. Rusai!.. - vos atgaudamas kvapą šuktelėjo į trobą įpuolęs kaimynų Stravinskų Povilas.

Vyrai, nespėję nė dirstelėti pro langus ir pamatyti, kiek gi tų rusų, pašoko nuo stalo ir strimgalviais metėsi į priemenę. Vincas, pirmas griebęs kulkosvaidį, peršokdamas kelias stačiai pasvirusių laiptų pakopas, žaibiškai užšoko ant aukšto. Iš paskos sušokusius brolius Antaną, Juozą, Joną Morkūnus ir Stravinskų Povilą greitai prarijo slėptuvės anga. Tik Audros kulkosvaidžio vamzdis už kamino "kiaulės" aklai tykojo laiptų

angoje išnyrančios Lenino anūko galvos...

Vos spėjo vyrai užtraukti virš slėptuvės durelių kabančius verpalus, vokiškais žalsvais dviračiais į kiemą įriedėjo trys NKVD kariškiai. Įsibrovėliai, metę į patvorį dviračius, įgriuvo į trobą. Vienas, su automatu ant krūtinės, išsižergęs lyg esesininkas, sustingo kieme prie šulinio.

- Kur banditai?! - įrėmęs į stalą siaurų mongoliškų akių žvilgsnį kamantinėjo čekistas persigandusius tėvą ir dukras.

Triukšmingai daužydami duris Berijos skalikai išvertė seklyčią, iššniukštinėjo merginų kamaraitę... Tuščia - nieko nerasta...

- Kur banditai? - rėkė ir keikėsi įtūžę "vaduotojai"...

- Vienas atbėgo! Matėm... Kur paslėpėt?! - neatlyžo ir santūresnis rusas-įsibrovėlis, nukreipęs į stalą automato vamzdį.

Išgriuvę į priemenę, pamatė laiptus. Vienas paskui kitą, atstatę automatus, ėmė lipti statokais laiptais į viršų įsiutę čekistai...

Vos išnirusį laiptų angoje čekistą pasveikino daininga Audros "Bruno" melodija. Susverdėjęs rusas, išmetęs iš rankų automatą, bildėdamas laiptais pasigavo paskui save lipantį sėbrą ir abu lyg pelų maišai žnektelėjo ant priemenės grindų. Sugrabaliojęs iškritusį automatą, antrasis enkavedistas puolė laukan. Tačiau iššokęs iš priedangos Audra kulkosvaidžio serija priemenės tarpduryje paklojo ir šį.

- Trys... Trys! - girdėjo Audra kažkur ant aukšto Povilo balsą.

Supratęs, kad Povilą vijosi trys rusai, Audra keliais šuoliais nušoko nuo aukšto ir, peršokęs nukautuosius, išpuolė į kiemą. Taikli "Bruno" serija tarp tvartų ir kluono pakabino ant tvoros ir trečiąją "baudėją", bandžiusį pasprukti.

Viskas... Baigta... Reikia bėgti - palikti namus. Bėgti, bet kur?.. Motina patale - neišsineši...

- Vaikai, jūs bėkit, - tepasakė visiškai sugniuždytas tėvas, - o mes... Ką su senais veiks?

Tačiau vyrai nebėgo, o puolė naikinti nenumatytos bėdos įkalčių. Nukautų enkavedistų kūnus nuvilko už sodo, kur praėjusią vasarą rusų artilerijai iš Užnemunės apšaudant kaimą buvo iškasta dauba ir įrengta slėptuvė. Į apgriuvusią namų apyvokos daiktų laužo priverstą slėptuvės daubą suvertę nukautųjų kūnus, apmetę lentgaliais ir šakomis, vyrai nusprendė palaukti iki vakaro.

Tuo metu lyg tyčia į kiemą dviračiu įsuko kelių ruožo darbininkas Kazys Strumpickas.

"Jis dažnai be jokio reikalo važinėdavosi pro mūsų namus, išsukęs iš

plento alksnyno link einančiu keliuku", - prisimena Kastancija. "Lyg prie namų, Strielčiuose, nebūtų kur važinėti... Tiesa, Strumpicko Kazys lan-kydavo Stravinskutę..."

- Ką suuodei, rupūže?!.. Kas siuntė? - griebė už atlapų Strumpicką Audra.

- Aš nieko, Vincai.., — švebeldžiavo perbalęs Kazys.

- Prisiek!... Jei nieko nematei! - nejuokais įdūko Vincas-Audra. - Jei matei, gyvate, gulk kartu...

- Nieko nežinau... Nemačiau... Niekam nesakysiu, - atsiklaupęs pri-siekė Strumpickas.

- Žinok, jei kas, surasiu tave ir pekloj! - šuktelėjo Audra paknopstom iš kiemo sprunkančiam Strumpickui.

Panardinę sodželkoje vokiškus enkavedistų dviračius, vyrai puolėsi nai-kinti ant tvoros likusius kraujo pėdsakus. Merginos plovė ir šveitė prieme-nės sieną, laiptus ir grindis. Visa laimė, kad apylinkėje daugiau enkave-distų nesimatė - būtų sutratinę visus! Vienas Audros kulkosvaidis neatlai-kys...

Likusi dienos dalis prailgo. Visi su baime ir viltimi nekantriai laukė sitemų. Pagaliau temstant vyrai pakinkė arklius. Jau po vidurnakčio, kai-mynams sumigus, iš daubos ištraukę enkavedistų lavonus sukėlė į vežimą ir, nuvežę prie alksnyno, užkasė ir užakėjo pasėto vasarojaus galulaukė-je. Iškinę arklius, ištūmė alksnyne į pelkę vežimą ir apmetę šakomis paliko.

Morkūnų vyrams ir Stravinskių Povilui namais tapo Prienų šilas.

Neapsakomai baigi buvo paskutinė naktis tėviškėje seniesiems Mor-kūnams ir jų dukroms. Žiaurūs dienos įvykiai užvaldė sąmones. Įkyriai lindo šiurpios mintys: "Kas bus rytoj?.."

Vaiskus ir saulėtas gegužės rytas Simano Morkūno šeimai atnešė tik-rai siaubingą lemtį. Ankstų rytą nuo Matusevičiaus alksnyno pusės enka-vedistų būrys supo Morkūnų sodybą. Jauniausia dukra Kastutė, sesers ir tėvų paraginta, išsoko pro langą ir basa papieviais nuskuodė į pamiškės Dailidūnų sodybą.

Sugužėję į kiemą enkavedistai kruopščiai iškrėtė tvartus, klojimą, dur-tuvais išsmaigstė kiekvieną jiems įtartina žemės pėdą - ieškojo bunkerio. Nieko neradę kieme, įgriuvo į trobą. Žiauriai sumušė šeimnininką ir duk-rą, reikalavo parodyti vyrų slėptuvę.

- Gdie synavja?! Govori, staraja vedma! A to glaza vykoliui! (Kur sū-nus? Sakyk, sena ragana!.. O tai akis išdursiu!..) - pripuolė prie motinos

lovos springo okupantai, kišdami ligonei prie akių iš sienos plyšio ištrauktą ylą...

Popiete, areštavę sudaužytus Simaną Morkūną ir dukrą Mariukę, NKVD kareiviai išsinešdino. Motiną paliko vieną...

"Ateis kas nors... Senos ligotos motinos nepaliks", - apeliavo į kitų žmoniškumą nužmogėję azijatai.

Sutemus kaimo laukų pakrūmėse sugulusi enkavedistų pasala saugojo jau tuščią Morkūnų sodybą.

Anksti rytą atėjusi pas Dailidūnus Stravinskienė perspėjo Kastutę, kad ši nesugalvotų eiti namo. "Turbūt iš brolių gavusi žinią pavakare atvažiavo Marcelė ir išsivežė mamą į Šiauliškius... Ir aš palydėjau, - nuramino Kastutę Stravinskų Povilo-Gluosnio motina. - Tėvelį ir Mariuką rusai "raštavo"...

Po pusryčių Dailidūnienė su dukra Petrute išėjo į Prienus. Albina su Morkūnų Kastute liko saugoti namų.

Priešpiečiais Nuotakų kalnu pakilę kelios rusų tanketės išsuko iš plento ir, privažiavę kaimo keliuku, sustojo Morkūnų lauko aukštumėlėje. Tankečių ir "Maksimų" vamzdžiai grėsmingai nukrypo į Prienų šilo Marčiūnų pamiškės įlinkį. Iš bokštelių angų išnirę NKVD karininkai per žiūronus atidžiai žvalgė pamiškę. Du enkavedistai per lauką nuėjo prie Dailidūnų sodybos.

- Nematėt banditų? - pasišaukė patvorin sode buvusias Albiną ir Kastutę klausinėjo čekistai.

- Ne, nematėm... Nėra čia jokių banditų, - traukydamos pečiais aiškino merginos.

- Kak "nimatėm?!"... Čia byla kelis šimtas! - užriko "lietuviškai" enkavedistai.

- Nežinom, nematėm... Ne... - viską neigė merginos.

- Tfu... svolači banditskie! - nusikeikė čekistai ir apsisukę nuėjo prie savo tankečių.

Morkūnų Kastutė, lyg nujausdama nelaimę, papieviais nuslinko į kitą kaimo galą, Albina nuėjo į trobą.

Netrukus nuo kalnelio per Dailidūnų trobas į pamiškę trenkė tankečių minosvaidžių salvė, sukaleno kulkosvaidžiai. "Maksimų" kulkos negailestingai skabė gležnučius Dailidūnų sodo lapus, pražydušias vyšnių ir slyvų žiedų kekes. Suskambo išdaužto lango stiklas. Prie trobos slenksčio suklupo sužeista Albinutė.

"Tolyn nuo gryčios... Tolyn..." - smelkė temstančią mergaitės sąmonę

vienintelė mintis... Sukaupusi jėgas Albinutė nušliaužė į sode sukrautų pernykščių šiaudų kūgelį. Padegamųjų kulku uždegti šiaudai plykstelėjo ir akimirksniu pasiglemžė jėgų netekusią mergaitę...

Tuo metu į Morkūnų kiemą keliais ilgadrobiniiais vežimais atvažiavę sribai ir enkavedistai siaubė ir niokojo tvarkingos sodybos turtą. Iš trobos ir svirno tempė viską, ką tik galima paimti, ir krovė į vežimus. Spintoje rasti mergaičių drabužiai ir kraitis rado prieglobstį sribų ir "išva-duotojų" užančiuose - savo "katiušų" dovanoms... Kas netilpo į vežimus ir užančius, viską sudaužė, subadė durtuvais - svetimą turtą niokoti čekistai ir jų parankiniai-sribai jau gerai mokėjo...

Įvykdžius "kovinę-čekistinę operaciją", kaip mėgo ataskaitose viršininkams plėšikiškus antpuolius įvardyti čekistai, karininkas tarėsi turįs teisę iš žygio parjoti ant sarto ilgakarčio žirgo... Išsivedęs iš tvarto treigį eržiliuką karininkas bandė užšokęs joti, tačiau pirmą kartą ant nugaros pajutęs naštą kumelys tēškė žemėn raitelį ir, kelis kartus spyręs nukritusio čekisto pusėn orą, pasinėšė į sodą. Sribų sugautas ir atvestas eržiliukas čia pat gavo atpildą - šūvį į kaklą...

Iššaudę ir į vežimus sukravę kiaules, pririšę iš ganyklų atvestas karves, enkavedistai su prisiplėštu turtu išsuko iš kiemo, o į trobas švystelėjo uždegtų šiaudų gniūžtes. Liepsna, prasiveržusi iš tamsių dūmų kamuolių, per porą valandų surijo ilgų metų ir ne vienos kartos darbščių Mačiūnų kaimo žmonių triūsą. Tik prie sodo stovėjusio medinio kryžiaus, nors ir aplieto benzinu, visagalė ugnis niekaip negalėjo įveikti. Apanglėjęs kryžius taip ir liko saugoti buvusių namų degėsių ir pelenų kauburius...

Vėlyvą popietę barbarai paliko baigiančią degti, karštom žarijom žėruojančią sodybą. Tankečių vikšrų džeržgesio prislopintas "vyresniųjų brolių" pasitenkinimo keiksmų srautas nusirito į plentą ir dingo aukštų Nuotakų kalno šlaitų tarpeklyje.

Buvusio partizano Klemenso Jonykos-Riešuto pasakojimu, tą rytą apie 20 Dešinio grupės vyrų, išsidėstę šilo palaukėje, stebėjo kaimą. Buvo manyta atvažiavusius plėšti Morkūnų sodybą sribus "išspirginti" ginklų ugnimi, tačiau pasirodžius tanketėms ir iš minosvaidžių bei sunkiųjų kulkosvaidžių apšaudžius pamiškę partizanai savo ketinimų atsisakė: per daug nelygios buvo jėgos. Vengdami beprasmių aukų, partizanai pasitraukė į Prienų šilo 40-ą kvartalą, prie Meškapielio girininkijos. Kitos dienos rytą vyrai grįžo atgal į Rūdgirę prie Mačiūnų.

Morkūnų Antanas, jau partizanas Plienas, neįstengęs nugalėti gimtųjų namų traukos, pasikaišęs rankinėmis granatomis diržą nuslino į pa-

mišką pasižvalgyti. Išniręs iš girios išpuoselėtos tėviškės vietoje Antanas pamatė dar tebesmilkstančių nuodėgulių ir pelenų kupstus. Plyname lauke tartum paūgėjęs apanglėjęs kryžius pakrypusiu skersiniu, rodos, mojo Plienui: "Traukis, neik artyn!... Čia ugnis ir mirtis!"

Gilios širdgėlos apimtas vaikinys užėjo į buvusio kaimyno Aukštakalnio trobą.

- Bėk!... Rusai kaimą supa! - išgirdo Antanas iš sodelio šeiminkės balsą.

Keliais šuoliais peršokęs sodelį Plieną išmuko į kaimyno Kleizos troboje dar rudenį įrengtą bunkerį, kuriame su Kleizų Antanu slėpdavosi gaudynių į rekrūtus metu.

Netrukus jau Kleizų kieme aidėjo okupantų ir stribų keikimai, bildėjo trankomos sodybos pastatų durys. Enkavedistai ir čia viską vertė, daužė, smaigstė durtuvais - ieškojo slėptuvės. Tvirtė poėdžiomis surado pasislėpusį Kleizų Antaną ir "kvotė" čekistų būdu:

- Skaži, bandit!... Sakyk, bandite! - aidu kartojo stribas Mozūras. - Kur kiti?!... Kur bunkeris?!

Pastatė sudaužytą Antaną prie sienos sušaudyti.

- Sakyk, Antanėli!... Matai... nušaus!..., - kraupiai suklykė čekistų sumušta motina Kleizienė.

Ir parodė Antanas bunkerį... Galvojo - tuščias. Nežinojo vargšas, kad betriūsiant tvirtė į slėptuvę išmuko jo draugas Morkūnų Antanas.

Drįkstelėjo granatos sprogimas. Dulkių pluošte išsoko bunkerio angos dangtis... Lyg stabo ištiktas suakmenėjo vaikinys, stiklinėm akim išsipyręs į motiną, springdamas savo krauju kartojo: "Viešpatie... Mama... O Viešpatie!..."

Stribai išvilko iš bunkerio granatos sumaitotą partizano Plieną kūną ir numetė už sodo pievutėje. Paliko ir pasala... Naktį ir visą kitą dieną stribų akyrai saugomas kūnas, apkepęs pavasario vabzdžiais, gulėjo pievutėje... Pagaliau ir stribams pabodo ši beprasmė pasala. Sutemus nutarė kaime pasimedžioti samagono. Pamiškės griovos brūzgynuose lindėję keli partizanai, vos stribai pasišalino, išsoko iš krūmų ir paėmė Plieną kūną nusinešė į Rūdgirę, kur užmetė šakomis. Naktį partizanai praleido netoli Mačiūnų eigučio pasodos prie miško kvartalinės linijos įrengtame bunkeryje. Ryte Dešinio vyrai nuėjo prie Banioniškių griovos ir suvirto dienos poilsui. Riešutas išėjo pas pažįstamą stalių, kad šis vakarui sukaltų karslą. Jam grįžus, vyrai nutarė išžvalgyti vietovę, pasiruošti laidotuvėms.

"Ėjome kirtimų link, - pasakoja Klemensas Jonyka-Riešutas. - Buvo

me apie 20 vyrų. Dešinys ėjo kiek kairiau, aš - dešinėje retu mišku... Staiga - šūvis! Šalia manęs nukrito kulkos nukirsta eglaitės šakelė ir iš eglynėlio išniręs vyras pasileido bėgti. Šoviau į bėglį - nepataikiau... Gir-džiu iš sausuolių proskynos Dešinio balsą: "Nešauk! Nešauk! Čia pat Banioniškių palaukė!" Bėgliui išbėgus į lauką ir pabandžius išmukti į duobę, Dešinio automato serija sribą patiesė. Pribėgęs paėmiau jo pran-cūzišką kulkosvaidį, Dešinys nusegė diržą su "TT" pistoletu".

- Būtų nukepęs... Žaltys!... Kulkosvaidyje trys šoviniai iššauti, ketvir-tas prikepęs, - mašlai nusišaipto Klemensas.

Partizanai, iškrtę nukautąjį, rado Alytaus MVD išduotus "liaudies gynėjo" dokumentus ir užantyje paslėptas Morkūnų mergaičių krauju per-mirkusias sukneles. Mislė - kaip jis vienas čia pateko? Daugiau šuvių nebuvo... Pasirodo, paryčiais sugrižę į "postą" sribai nerado saugomo objekto. Betgi negyvas negalėjo pasprukti... Nepasakysi Mozūrai, juo la-biau ivanui - "pražiopsojom"!... Kvepia čekistų KPZ ir Sibiru. Sribai, matyt, nutarė ieškoti "bėglio"... Gal sumelavo viršininkams, kad užka-sė... Vasara - pati gamta to reikalauja...

Partizanai visą popietę ieškojo miške ir Mačiūnų palaukėje sribų-slapukų. Nieko nesutikę nusiramino ir laukė nakties.

Liūdnos eisenos vežimas su partizano Antano Morkūno-Plieno palai-kais, lydimas ginkluotų partizanų, jau gerokai po vidurnakčio atvažiavo į Nuotakų kalną. Žmonių vadinamose Grigo kapinaitėse prie Pavasari-ninkų kryžiaus supiltas gelsvo smėlio kauburėlis...

Ištirpo kalnelyje paskutiniai partizanų tarti maldos žodžiai už didvyriš-kai žuvusį kovos draugą. Dalinio vadas lt.n.K.Pinkvarta-Dešinys - jaudulio prislopintu balsu davė komandą: "Salve gerbk!"

Nakties rimtį suplėšė paskutinės pagarbos ženklas partizanui Plienui...
...Nors karas jau buvo pasibaigęs, Prienų sribų vadeiva Alfonsas Mo-zūras su sribais ir grupe enkavedistų gegužės pabaigoje surengė eilines Pačiudiškių, Šiauliškių ir Mačiūnų vyrų gaudynes. Sribų ir "žaliakepu-rių" siautėjimo atgarsiai greit pasiekė partizanus. Dešinys, subūręs ke-liolika savo vyrų, pasitarę nusprendė Nuotakų kalno šlaituose grįžtan-tiems prievartautojams paspėsti spąstus.

Baudėjai, išblaškyti taiklios partizanų ugnies, palikę kelis nukautus, padrikai atsišaudydami traukėsi. Sugauti vyrai - Simonas Kleiza, tėvas ir sūnus Budrevičiai, pasinaudodami kautynių sąmyšiu, pabėgo. Tik suriš-tomis rankomis Gerulio Vincui nepavyko pasprukti.

Ypatingu žiaurumu Prienų žmonėms gerai žinomas sribų vedlys A.Mo-

zūras, vietinių pasakojimu, jojęs "rekvizuotu" Aksomaičio širmiu, su pirmaisiais šūviais metėsi atgal ir paspruko. Iš Prienų kareivinių į kautynes skubantis NKVD dalinys sutrukdė partizanams persekioti pakrikusius stribus.

Geraai organizuota ataka, deja, pasiglemžė ir vieno partizano gyvybę: neatsargiai perbėgdamas į saugesnę priedangą, nukovęs stribą, žuvo antras Morkūnų sūnus partizanas Akmuo-Jonas. Partizanai, NKVD dalinio apšaudomi, negalėjo paimti žuvusio bendražygio... Jono Morkūno-Akmens kūnas gulėjo išniekintas ant Prienų grindinio...

Dviejų brolių žūtis nepalaužė likusių Morkūnų - Vinco-Audros, Juozo-Rambyno ir jauniausios Kastutės-Ramutės - ryžto aukotis Tėvynei Lietuvai.

VADAI IR PAREIGOS

Praėjo daugiau nei mėnuo nuo Geležinio Vilko partizanų dalinio vado lt. M. Kuzmicko-Briedžio žuvimo dienos. Karui pasibaigus Lietuvoje pagausėjo okupacinės sovietų kariaunos dalinių. Partizanų veikla įgavo daugiau gynybinį pobūdį. Pribrendo reikalas sudaryti bendrą vadovybės štabą, koordinuoti žymiai pagausėjusių partizanų veiksmus, keisti kovos taktiką.

Geležinio Vilko partizanų Organizacinio skyriaus viršininko V. Senavaičio-Žaliavelnio pastangomis 1945 m. gegužės mėn. 24 d. Prienų šile sušauktas skyrių vadų ir veiklesnių partizanų susirinkimas. Apie tai pasakoja archyve rasti bene pirmieji Suvalkijos partizanų veiklos rašyti dokumentai.

L. D. A.

"Kęstučio" Vilkas 98

1945.V.24

Klevas-Apynys

PRANEŠIMAS

Dėl sudarymo "Geležinio Vilko" pulko 8-os kuopos pagal "Kęstutiečių" įstatų pagrindus.

Aš, žemiau pasirašęs L. D. A. "Kęstutis" Vilkas 98 laisvės kovotojas Kle-

vas-Apynys, gimęs 1918.IV1., pertvarkau buvusio Prienų būrio padėtį į "Geležinio Vilko" pulko 8-ą kuopą.

Pasiaiškinimas

Aš, Klevas-Apynys, nesulaukęs atvykstant iš Kauno "Kęstučio" štabo skirto asmens sutvarkyti buvusį Prienų būrį "Kęstutiečių" įstato pagrindais, matydamas kuopos nesusitvarkymą dėl trūkstamų žinių, suprasdamas dabartinę padėtį ir žinodamas, kad žūs be tikslo laisvės trokštamieji kariai, priėjau prie to. Pradėjau be įsakymo vadovauti, žinodamas, kad ateityje būsiu baus-tas už savivaliavimą.

Pasitaręs su buvusiais vadais Žaliavelniu (Šiauriu), Rickumi, Amba, Aidu ir jiems sutikus, susitarėme sekančiai: pavadinti "Geležinio Vilko" pulko 8-a kuopa. Numatyta išigyti vėliavą. Kuopos vėliavos vienoj pusėj Vytis, ant-roj - Geležinis Vilkas.

Kuopa susideda iš vado, orientacijos viršininko, būrių vadų ir kovotojų. Kuopos statutas: vadovavimo būrys ir kovotojų būriai.

Nustatytas vadovavimo būrio toks veikimas: siekti išsilaisvinimo iš ver-gijos, turint kuo mažiausiai aukų. Sanitarinis aprūpinimas, rinkimas žinių dėl netikėtumų iš aplinkinių valsčių. Ryšio palaikymas ir bendradarbiavi-mas su kaimyniniais būriais, kurie veikia atskiram sąsate ir siekia bendro tikslo - išlaisvinti ir atstatyti Nepriklausomą Lietuvą demokratiniais pagrin-dais. Palaikyti ryšį su D.L.A. "Kęstučio" štabu ir štabo įsakymus vykdyti.

Pravesti apmokymą naujokų pagal buvusius Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės štabo karininkų sustatytus statutus. Paskirti numatytus būrių vadus, būrininkus, skyrininkus pagal sugebėjimą, neatsižvelgiant į buvusį laipsnį kariuomenėje ir nė į išpartizanautą stažą bei laiką. Paskirti laipsniai "Geležinio Vilko" pulko 8-ai kuopai dėl pažinimo užimamose vietose. Visus uždavinius spėsime susirinkusių viršininkų akivaizdoje. Numatytus uždavi-nius užprotokoluosim ir pravesim per įsakymą.

Parašai: Šiaurys, Klevas-Apynys, Rickus

PRIENŲ BŪRIO VIRŠININKŲ SUSIRINKIMAS

Susirinkimas sušauktas 1945.V.25 dieną dėl tolimesnio būrio veikimo. Susirinkimas sušauktas viršininko Šiaurio, kuris apibūdino būrio padėtį ir paaiškino būrio žuvimą dėl nesusitvarkymo.

Dėl tvarkos bei drausmės palaikymo kalbėjo atvykęs į Prienų būrį 1945.IV.24 d. iš "Kęstučio" štabo, veikiančio pavergtos Lietuvos teritorijoje, Klevas-Apynys, kuris apibūdino partizanų veiklą, ateities siekimus bei kilnų ir sunkų pavergtos Lietuvos atstatymo darbą, kuris reikalauja daug aukų. Iš Klevo-Apynio kalbos paaiškėjo pavergtos lietuvių tautos veikimas.

Kadangi mūsų būrys pavadintas vietos pavadinimu, prieita prie pertvarkymo.

Susirinkusių Prienų būrio viršininkų nutarimu dėl padidėjusių kovotojų skaičiaus suformuota kuopa pavadinta "Kęstučio" štabo įstatuose veikiančia "Geležinio Vilko" pulko 8-a kuopa.

Numatytas kuopos veikimas ateiťje. Paskirti nauji viršininkai: kuopos orientacijos viršininku lieka Siaurys, kuris ėjo orientacijos viršininko ir žuvusio leit.Briedžio būrio vado pareigas. Vadovavimo būrio vadas paskirtas Klevas-Apynys, kuris laikinai eina kuopos vado pareigas; pirmo būrio vadu paskirtas Rickus, būrininku - Dešinys, antro būrio vadu paskirtas Perkūnas, būrininku - Anbo.

Parašai: Šiaurys, Klevas-Apynys, Rickus

Klevas-Apynys - tai Lietuvos kariuomenės puskarininkis Pranas Kučinskas. Jo kaip dalinio vado veikla ypatingų permainų nepadarė.

KGB AGENTŲ TINKLAS

1945 m. pavasarį kovoje su Lietuvos partizanais patirti gen.mjr. Vetrovo divizijos nuostoliai parodė okupantams, kad vien karine jėga palaukti rezistencinį pasipriešinimą bus sunku. Baudėjų vadovų netenkino ir 1944 m. spalio mėn. A.Sniečkaus ir J.Bartašiūno įsakymu sudarytų sąveikos grupių ("gruppa sodeistvija") agentų ir pranešėjų darbas.

Marijampolės NKGB aparatas skubos tvarka pradėjo rengti slaptų šnipų, agentų ir informatorių tinklą. Trūkstant savanorių, prievarta, gąsdinimu, net atviro šantažo būdais užverbuoti agentai turėjo atlikti tą juodą judo darbą, kuris užtikrintų kariuomenės dalinių sėkmę.

Geležinio Vilko partizanų grupės ir jos vado Žaliavelnio-Šiaurio sekimui gegužės pradžioje Marijampolės NKGB "Lietuvio" slapyvardžiu užverbavo Klebiškio gyventoją Juozą Mažeiką, vietinių žmonių pramintą "Lungiumi". NKGB agentas Mažeika jau 1945 m. žiemą buvo susitikęs

su poilsiaujančiais Petro Krūvelio-Aido skyriaus partizanais Klemensu Jonyka-Riešutu, Jurgiu Mikušausku-Blake, Kaziu Juočiu-Šatu, skyriaus vadais Algirdu Varkala-Žaliuku ir Aidu bei kitais, buvo įgavęs partizanų pasitikėjimą. Gavęs NKGB užduotį - atvesti būrį į pasalą, birželio 21 d. užėjęs pas Krūvelius agentas "Lietuvis" rado parėjusį namo Petrą-Aidą. Persimetę keliais žodžiais abu išėjo. Prienų-Šilavoto vieškelyje, ties Mažeikų sodyba, juos abu sulaikė enkavedistų dalinys.

Agentūrinėse buvusio KGB 3-io fondo byloje (B.14/3) yra įrašai: *"Agento "Lietuvio" užvestas 1945.06.21 d. Prienlaukyje suimtas Krūvelis Petras-Aidas, g.1920 m., tardyme pasakė: mūsų grupės tikslas - ginklu kovoti su sovietų valdžia Lietuvoje, naikinti aktyvistus ir stribus... Kur LLA štabas - nežinau. Kas vadovauja - nežinau... Kai pas mus atvyko Apynys ir pasakė, kad esam "Geležinio Vilko" sudėtyje, mūsų vadas pasakė - mes priklausom LLA, o "Geležinis Vilkas" - LDA organizacija... Agentas "Lietuvis", vėl pasiūstas sekti Žaliavelnį, pranešė, kad Vartuose Žaliavelnis nukautas NKVD dalinių..."*

Partizanas Petras Krūvelis-Aidas neišskiomis aplinkybėmis mirė kalėjime. Matyt, tardymų metu buvo nukankintas.

Pakuonio krašto partizanų būrio vado Jono Gelčio-Perkūno sekimui 1945 m. birželio 13 d. NKGB užverbavo agentus "Druskų" ir jo sugyventinę "Kalvytę". Šie "tiksliniai" agentai, gavę užduotį atvesti partizanus į NKVD dalinių pasalą, buvo suimti. Pranešime gen.mjr.Jefimovui rašoma: *"Ag.Druskus užduoties neįvykdė ir 1945 spalio mėnesį buvo sulaikytas... Kameros agentai pranešė, kad abu užverbuotieji pasisakė partizanams ir jų pavesti per Kalvytę teikė NKVD dezinformaciją... Toliau kpt.P.Raslano pasirašytame pranešime sakoma: "1945 06 15 Veiverių MGB užverbuoto buvusio GVRn bandito agento "Teisingas" atvesti NKVD daliniai miškingame 8074 kvartale 1945 06 29 nukovė tris partizanus ir du paėmė gyvus."*

1945 m. liepos mėn. Viesulo grupės sekimui užverbuota 13 asmenų: 4 agentai, 2 formuliariniai ir 5 agentai-kandidatai.

Agento "Lapės" pranešimu partizanams priesaiką davė eilė ryšininkų: Ona Griškaitė, Anelė Žitkuvienė, Veronika Gelčytė, Felicija Karaliūtė, Kazė Raižytė. Šaltiniui agentui "Lapei" žinomi Prienų vls., Ašmintos būrio dalyviai: Justinas Kvainauskas, Jonas Gelčys-Perkūnas, Kazys Šiugždinis, Pranas Kazlauskas-Varpas, Matas Šiugždinis, Vincas Kemežys-Dobilas, Tomas Kemežys-Kęstutis, Kazys Batutis-Pavasaris - visi priklausantys Viesulo būriui, kuriam vadovauja Batutis.

Agento "Lapės" daviniais MGB nustatė, kad Prienų gimnazijos mo-

kytojas Jonas Lapata, g.1922 m., ir Petras Mioldažys, g.1922 m., yra potencialūs "banditų" rėmėjai. To pat "šaltinio" pranešimu 1945 12 25 NKVD dalinių nukautas Bartulis-Žvaigždė.

"Šaltinio "Lapės" davinių pagrindu MGB pradėjo agentūrinę bylą teroristams: Juozui Jančiauskui, Vytui Vosyliui ir Juozui Marčiukaičiui, Prienų 4-5 klasių gimnazistams, kurie 1946 01 08 komjaunimo susirinkimo metu į Brunzos g.21 namą per langą įmetė granatą. 1946 02 16 visi trys gimnazistai Prienų šilo Prienlaukio kelyje čekistų sulaikyti. Paimti du pistoletai ir viena rankinė granata. (...)Kovinės-čekistinės operacijos metu suimta apie 40 asmenų. Rasti trys bunkeriai, paimta 5 prieštankinės minos. Suimant matematikos mokytoją Veroniką Stagnytę, g.1916 m., paimtas rašinys pogrindžio spaudai. Areštuojant vokiečių kalbos mokytoją Kazlauskienę paimti du fotoaparatai, " - giriasi okupantai. 1946 m. kovo 15 d. agentas "Briedis" "informavo Prienų MGB skyrių, kad gimnazistai Vytautas Kabašinskas, Albinas Šukelis ir Kazakevičiūtė platino "Laisvės žvalgą", "Džūką", perka banditams ginklus".

1946 m. agentūrinių davinių pagrindu pradėta agentūrinė byla "Padpolkovniki", ieškomi Albinas Kazakevičius, Bronius Danilevičius, Albinas Šukelis ir kiti.

ČIGONO VALANDA

Nepavykusi arklių mobilizacija Šilavote, kainavusi okupantams trijų karininkų, keliolikos kareivių ir stribų gyvybes, sukėlė Marijampolės karinės ir civilinės valdžios vadovams šoką. Lengvai sužeistas ir į Marijampolę iš Ingavangio kautynių pabėgęs saugumietis leitenantas Adomavičius, matyt, tiksliai informavo apskrities sovietinį saugumą apie "Čigono"-Vlado Baranausko valsčiaus valdymo būdus ir "banditų išprovokuotas" kautynes.

Ataskaitai ir pasiaiškinimui kviečiamas Šilavoto valsčiaus pirmininkas Vladas Baranauskas vis delsė. Pagaliau triukšmingai atšventęs hiterinės Vokietijos kapituliacijos dieną ir, matyt, tikėdamasis pergalės proga gauti nuolaidų, "Čigonas" ryžosi prisistatyti savo viršininkams. Užsakęs pas Mioldažį-Aliejininką pora bidonų "ekstra klasės, kad ant pirštų degtų" naminės "pergalei aplaistyti", susiruošė į apskritį. Čigoniškoj galvoj gimė mintis: kartu su stribų apsauga paimti kelis valsčiaus tarnautojus... "Banditai" gi nešaudys į ūkininkus ir eilinius raštininkėlius," - min-

tijo Baranauskas. Taigi vieną saulėtą gegužės pabaigos rytą, vos susirinkus į darbą, į atvarytas pastotes kartu su sribais kaip įkaitai buvome išodinti ir mes: valsčiaus sekretorius Antanas Kraipavičius, mokesčių inspektoriaus pavaduotoja Žiburytė ir aš - valsčiaus buhalteris. "Reikia algas tarnautojams parvežti", - išakmiai pabrėžė "Čigonas", nors tas algas anksčiau parveždavo pats vienas. Niekur nedingsi - teko paklusti.

Užsukę į Mieldažio-Aliejaininko "traktyrių", buvome šeimininko pavaišinti socialiais pusryčiais. Žinoma, pirmininkas su sribais paėmė gerą dozę "drato" ant drąsos ir "kad kelias nedulkėtų"... Mieldažio ir Palta-navičiaus iš Sarginės bei Galinio iš Kuišių vežami be ypatingų nuotykių įriedėjome į karo audrų nuniokotą Marijampolės miestą.

Dvi paras "Čigono"-Baranausko vaišinamų čekistų ir vyriausių raudonųjų apskrities kolaborantų girtos orgijos užgožė V.Kudirkos g.51 mūrinio sribų pastato požemių kankinių dejonės... Dvi paras iš Šilavoto ūkininkų atimtų arklių "dvasios", pavirtusios samagonu ir apkvaišinę "išvaduotojų" bei "teisėtos" valdžios tūzų galvas, "žvengė" sribų KPZ būstinėje. Viršaitiškas "Čigono" červoncu portfelis pastebimai plonėjo, silpnėjo ir sribų pamėgtos dainos... Dvi paras orgijų klyksmai gąsdino V.Kudirkos g. gyventojus ir turgavietės lankytojus. Dvi paras sribyno kaimynystėje, vos per du gatvės namus, Žiburytės motinos globojami, su ūkininku Galiniu nekantriai laukėme to pabaigos. Net kieme prišti prie vežimo arkliai, neramia; karpydami ausimis, tryptčiojo ir prunkštė - prašėsi namo.

Trečios paros priešpiečiais į mūsų kiemą netvirtom kojom išvirduliuvo pirmininkas "Čigonas". Tamsus, dvi paras trukusių išgertuvių išsekintas juodai širmais šeriais pasišiaušęs, tačiau linksmas akių kibirkštėles svaidantis Baranausko veidas sakyte sakė, kad iš Šilavoto ūkininkų išlupti červoncai ir samagonas atliko savo paskirtį...

Po geros valandos mūsų ekipažas jau riedėjo Marijampolės-Igliaukos plentu. Trumpai sustojome Igliškėliuose, kur pirmininkas ir sribai "pataisė braškančias galvas", ir po pusvalandžio tęsėme kelionę. Nei važiuodamas į Marijampolę, nei grįždamas pro Igliškėlius atgal, bolševikinis "bajarinas" Vladas Baranauskas nesurado nei laiko, nei noro užvažiuoti į Kermošinės kaimo susmegusią grytelę aplankyti virtinės savo palikuonių, susispietusių prie vargano būsto krosnies...

Išsukus iš plento į Igliškėlių-Žarstos vieškelį, pradėjo lynoti. Pilkšva skystoka migla ir smulkutis lietus gaubė laukus, ribojo matymo akiratį. Neprivažiaus Kuišių kaimo ribos, netoli kelio paūgėjusio vasarojaus plote kažkuris sribas pamatė striksintį kiškį. Pagiringi sribai stvėrė šautuvus

ir prasidėjo... Lenktyniaudami ėmė pyškinti į vargšą zuikėlį... Iš judančių vežimų apgirtusiems sribams pataikyti į "kelis kiškus" buvo problema - vis "į tarpą"...

"Na, parazitai... Prisišauksit miško zuikius-žaliukus," - šmestelėjo nerami, piktdžiugiška mintis. Žvilgsnis nejučia kryo prie Paskrynupio kaimo Palių miško iškyšulio, kurį dengė migla... Pagaliau drumzlinos sribų akys pametė laikinį. Vienas po kito nutilo šūviai. Sribų šūkalojimų ir šūvių trenksmo įaudrinti arkliai paspartino žingsnį ir po pusvalandžio įsukome į Galinio sodybos keliuką.

- Galini, paruošk pietus... Galėsi in Šilavotą nevažiuoti, - nusprendė pirmininkas ir, iššokęs iš vežimo, patikslino, - aš nueisiu pas Žukauską arklių.

Užsimetęs ant peties šautuvą, pasitaisęs prie diržo prisegtas rankines granatas, tvirtai po pažastimi pasibrukęs dar visiškai neištuštėjusi červoncų portfeli, Baranauskas plačiais, jau sutvirtėjusiais žingsniais nužingsniavo į artimiausią sodybą. Už alksniais ir retokais krūmais nusagstyto upelio lėkštame jo šlaite rymojo Žukausko sodyba.

Pagalvojau, kad grįžęs pas Galinį Čigonas pratęs puotą... O gal zuikelis bus pakvietęs daugiau svečių?... Šilavotas netoli, vos keturi kilometrai... Su tokia mintimi iššokau iš vežimo ir, pasakęs sekretoriui Antanui Kraipavičiui "paviję paimsit", lėtai nužingsniavau Šilavoto pušynėlių link. Vežimai su sribais įsuko į Galinio kiemą. Nutolus apie kilometrą, apmąstymus sutrikdė tolimas šūvių garsas.

"Kiškis nemelavo, - pagalvojau. - Gerai, rupūžės!"... Mintimis, o gal ir garsiai suraičiau įprastą mūsų kraštui keiksmą. Vėl pasikartojęs šaudymas Kuisių kryptyje bylojo, kad kažkas įkliuvo... Pagaliau du granatų sprogamai ir viskas nutilo.

Aršų bolševiką Vladą Baranauską partizanai jau seniai medžiojo, tačiau šis lyg ungurys vis išslysdavo sveikas ir gyvas. Turėjo laimę parazitas, bet, kaip sakoma, "parėjo velnias baravykavęs"... Iš gyventojų sužinoję, kad "Čigonas" su apsauga išvažiavo į Marijampolę, partizanai pasiryžo žūt būt jį sučiupti. Išsiaiškinę, kad viena pastotis yra Kuisių Galinio, nutarė šiose apylinkėse surengti pasalą. Sribų šūviai į kiškelį buvo jiems neplanuotas ženklas - parvažiuoja sribai. Patogi vieta spąstams buvo nedidelio upeliuko, tekančio per Kuisius į Igliaukos Palias, krūmokšniai. Tačiau partizanų ranką sulaukė per žiūronus Kurto atpažinti važiuojantys žmonės. Todėl vežimus per upelio tiltelį partizanai praleido...

Nieko įtartino nepastebėjęs, Baranauskas peršokęs upelį įsmuko į sa-

vo giminaičio Žukausko trobą. Partizanai apsupo sodybą ir, iššovę išpėjamosius šūvius, pareikalavo pirmininką pasiduoti. Pajutęs pavojų, Baranauskas užšoko ant trobos aukšto.

- Padegsim namą! - po kelių pakartotinių šūvių į trobą perspėjo įsakmus partizanų balsas.

Istorija nemėgsta pataikūnų, todėl būkime atviri ir nemenkinkime priešų - Vladas Baranauskas buvo drąsus vyras, mėgo riziką. Atlupęs kelias trobos čyto lentas, jis šoko žemyn ir sviedė į partizanus rankinę granatą. Sprogusios granatos skeveldros į kirkšniį sužeidė Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos vadą Praną Kučinską-Apyinį.

Išmušė paskutinė "Čigono" valanda. Nematydamas išeities, nuplėšęs nuo juosmens diržo antrą granatą, patraukė saugiklį. Kurtinantis trenksmas!... Sovietinės imperijos "17-os respublikos valdovas" Vladas Baranauskas-"Čigonas" nuplėšta galva nuvirto patvorio dilgėlyne. Stribai, neiššovę nė vieno šūvio, strimgalviais puolė iš Galinio sodybos kiemo ir nešė muilą nesirinkdami krypties... Karti Ingavangio kautynių patirtis siūlė jiems tik šią teisingą išeitį.

Nei Aliejnininko, nei Paltanavičiaus vežimai manęs nepavijo. Neskučėdamas pasiekiau Šilavotą. Raštinėje radau dar neišėjusius porą bendradarbių. Namu neskubėjau - "laukiau žinių iš fronto"... Po geros valandos visas suplukęs ir aptaškytas purvais, moliu užkimštu šautuvo vamzdžiu į raštinę įvirtęs sekretorius Antanas Kraipavičius.

- Kur gavai šitą "lazdą?" - juokais mirktelėjau į šautuvą.

- Radau bėgdamas iš Galinio, - atsakė Antanas. - Kažkuris stribas pametė, matyt, per sunki buvo... Radęs pasiėmiau ir parėjau pasiramščiuodamas.

- Nu, pasakok! - nekantravau.

- Nėr ko pasakot... Nėrėm, išgirdę šūvius ir tiek... Geriau šitą išbandykim, - pasiūlė Antanas, valydamas savo trofėjų.

Užlipom į antrą raštinės aukštą. Išardę išvalėme šautuvą, kurio spygoje buvo visi penki šoviniai. Atidarę langą, pradėjome pasikeisdami traukti į buvusios policijos areštinės, kurioje gyveno Viktoro Spūdžio šeima, dūmtraukį. Aukštas raudonų plytų masyvus kaminas buvo puikiasias taikinytis, į kurį turėjo pataikyti net aklas... Dūmelis dūmtraukyje suplonėjo, matyt, įkrito išmušta kamino viršaus plyta. Iššoko laukan Spūdienė ir, pamačiusi mus lange, iškėlusį tvirtų rankų kumščius, įnirtusi šaukė:

- Netraukia!... Dūmuose paskendom!... Nevidonai jūs!...

Aš susigėdęs nukiūtinau namo į Švenčiaviškį, o Antanas, pasiėmęs kopėčias, su šeiminku Viktoru nuėjo ieškoti "dingusio" dūmelio...

Lengviau atsikvėpė ir Šilavoto ūkininkai. Mieldažys-Aliejininkas užmaišė dar vieną centnerį "dratui"-ruginukei. "Labai padeda versti valdžią", - samprotavo išradingasis ūkininkas.

Į viršaičio-valsčiaus pirmininko kėdę vėl sėdo po Jiestrakio įvykių "aplopytas" Jonas Kulbokas, kurio neraštingumo ir didelio pomėgio pyškinti antspaudą dėka "gimė" ne viena pažyma, keliais metais atjauninusi karo prievolinkus.

Po kurio laiko "Peslėje" apsilankęs Klemensas Baltrušaitis-Kurtas prastarė tada per žiūronus atpažinęs mane.

- Pasistenk su velniu neit baravykų... Kiti vyrai gali nukepti kaip sribą, - rimtai perspėjo Kurtas.

Nors tais neramiais laikais nebuvo priimta partizanus klausinėti, bet į klausimą apie "Čigono" viršaitišką portfeli ir jo turinį Kurtas nusišaipė:

- "Doras" buvo sribas, supratlyvas... Pats atnešė mums kelis tūkstančius raudonų leninų... O taip mums tada jų trūko!...

DEGIMŲ-VILKŲ KAUTYNĖS

*Tu mums takus pramynei pirmas
Kovose sodžiuos ir miškuos
Ir mokei mus Tėvynę ginti,
Narsus karžygi Lietuvos.*

*Ant brolių rankų žingsnis geso,
Berželiai priglaudė Tave,
Liūdnai Tau sutemų lakštutė
Suokė išsprogusiam kleve...*

1945 m. birželio viduryje Pajiesio-Klebiškio miške ir pamiškės ūkininkų sodybose stovyklavo didelis Geležinio Vilko pulko partizanų junginys. Po vidudienio partizanų žvalgai pranešė, kad Pajiesio kaime pasirodė didelis rusų kariuomenės dalinys. Spėję susigrupuoti ir užėmę patogias gynybos pozicijas partizanai pasiruošė tinkamai sutikti priešą.

Įvyko vienos atkakliausių Suvalkijoje Degimų kautynės. Pirmą kareivių puolimą partizanai sėkmingai atrėmė. Okupantai, patekę į gerai už-

simaskavusių partizanų pasala, patyrė rimtų nuostolių, todėl palikę kulkosvaidį ir kelis nukautuosius turėjo pasitraukti. Po neilgos pertraukos, atskubėjusių naujų pajėgų remiami, rusai įnirtingai puolė partizanų pozicijas. Ir šį priešo puolimą partizanai garbingai atrėmė. Padėtis pasunkėjo, kai nuo Ilgakiemio pusės į pagalbą užpuolikams atvažiavo kelios mašinos kareivių, o iš Naujo Klebiškio atskubėjo kaime slapdinėję Šilavoto enkavedistai ir sribai.

Apie penkias valandas trukę Degimų kautynės, kurių metu sudegė ūkininko Vilko sodyba, buvo pavadintos ir iki šių dienų žmonių atmintyje išliko kaip Vilkų mūšis. Kautynių eiga smulkiai aprašyta J.Lukšos-Daumanto "Partizanuose".

Iki sutemų trukęs mūšis pareikalavo šešių partizanų gyvybių. Trečiojo priešų puolimo metu garbingai žuvo visos kautynės didvyriškai kovęsis ir sumaniai savo skyriui vadovavęs buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis Liudvikas Dabrišius-Kareivis su kovotojais Jonu Slavicku, Juozu Balčiūnu ir Kazimieru Gudaičiu-Maksimu.

Mišką jau gaubė sutemos. Atviros pozicinės kautynės prigeso, tik atskirose vietose dar vyko dažnas partizanų ir kareivių susišaudymas. Prietemoje sunku buvo atskirti savus nuo priešų, nes atskiros kareivių grupės jau buvo užsimaskavę miško pakraštyje ir iš pasalų atidengdavo automatų ugnį į partizanus, kurie traukėsi į miško gilumą.

- Staiga - šūvis! - prisimena A.Ballrušaitis-Erelis. - Kulka prazvimbė pro mano diržo sagtį... Trūko kelių centimetrų!... Kelių metrų atstumu vienoje gretoje ėjęs Žaliavelnis kluptelėjo ir, žengęs keletą žingsnių, suknubo... Kulka, aplenkusi partizaną Erelį, pakirto Geležinio Vilko partizanų pulko organizacinio skyriaus viršininką Žaliavelnį-Šiaurį.

Buvęs Prienų "Žiburio" gimnazijos auklėtinis, girininkas Vincas Senavaitis suklupo Klebiškio miško samanų patale... Šiame miške 1944 m. Visų Šventųjų dieną pirmieji pulko partizanai, įrėžę savo kūne Vyties Kryžių, krauju prisiekė kovoti ir mirti už Tėvynę Lietuvą...

- Prie suklupusio vado prišokom keli vyrai... Bandėm vesti, - atsiminimų sujaudintas lėtai pasakoja Antanas, - bet priešo automatų serijos mus prilenkė prie žemės... Paskui mus ėję kulkosvaidininkai atidengė ugnį į priešo automatų "liepsneles" - užpuolikų šūviai nutilo...

Sutemos, visiškai apgaubusios miško tankmę, padėjo partizanams išeiti iš apšaudomos zonos ir išsinešti sužeistą vadą. Žaizda, matyt, buvo labai gili. "Negi patikrinsi - suteiksi pirmąją pagalbą... šūviai čia pat", - smelkiasi mintis nešantiems vadą partizanams. Tylios, prislopintos sužeistojo

aimanos rodo nežmonišką kančią ir vyrišką kantrumą... Žaliavelnio didvyrišku kantrumu vyrai neabejoja - per žiaurias daugiau nei pusės metų kovas ne pirmą kartą vadas sužeistas...

Pagaliau tylus sužeisto Šiaurio įsakymas: "Vyrai palikit mane... Įsakau!..." Vyrai įsakymo neklauso, neša toliau... Su kiekvienu krestelėjimu - aimana...

Šūviai jau nutilo, galima sustoti ir suteikti sužeistajam pirmąją pagalbą. Tačiau grupėje medikų nėra. Medicinos seselė Damutė Didžpinigaitytė-Laimutė, kautynių metu sutvarsčiusi Kazimiero Pinkvartos-Dešinio sužeistą skruostą, nežinia kur, o tamsa trukdo nustatyti sužeidimo sunkumą.

Pakartotinas, neleidžiantis prieštarauti sužeisto vado įsakymas: "Palikiti!" ir skyriaus vado Algirdo Varkalos-Žaliuko sutikimas palikti privertė nešusius partizanus paklusti.

Trumpas pasitarimas, kurio metu nutarta sužeistą vadą, gerai paslėpus, palikti ir švintant paimti. Tamsoje aptvarstę, vyrai tankiame jaunuolyne surado aukštokai nupjauto medžio atžalų vainiku apaugusį kelmą ir po juo paliko sužeistą kovos draugą.

Dėdė Andrius-Spirgis, šių kautynių dalyvis, dar tą pačią naktį pasitraukęs į Švenčiaviškio girią, trumpam užsuko į "Pesliukę" pas brolių. Atsigėręs vandens, truputį pailsėjęs, trumpai nupasakojo Vilką mūšio eigą. Minėjo, kad Vinčą Senavaitį-Žaliavelnį iš Pakiauliškio, kurį gerai pažinojom, paliko paslėpę Garliausgirės brūzgynė... Vadai įsakė išsiskirstyti ir kurią laiką slėptis pavieniui, susitikinėti tik mažomis grupelėmis ir laukti, kol aprims masinis "žaliakepurių" ir "frontovikų" siautėjimas.

- Vadovybė duos ženklą rinktis, - baigė savo pasakojimą dėdė ir pailsėjęs prieš švintant išėjo.

Prašvitus, kai rusai surinkę nukautus ir sužeistus kareivius pasitraukė, Žaliukas, Vilija, med.seselė Laimutė su keliais partizanais sugrįžę atrado tą vietą, kur buvo paliktas sužeistas Žaliavelnis-Šiaurys, tačiau jo nerado.

- Ir vieta, rodos, neliesta - jokios šliužės, jokio pėdsako, - pasakojo Petrutė Pušinskaitė-Vilija, - tik apie slėptuvę kiek aplamdyta žolė... Lyg būtų gražiai iškeltas.

Žaliavelnio brolių Prano-Tabokiaus, Jono-Rainio ir kitų partizanų paieškos surasti dingusį vadą buvo bevaisės. Visais įmanomais ryšiais Vilija, Laimutė, Žaliukas apieškojo Kauno, Marijampolės, Prienų ir Veiverių ligonines - veltui. Tarp partizanų palaikų, žuvusių kovoje ir nuvežtų prie Veiverių stribyno, Žaliavelnio nebuvo. Reikia manyti, kad rinkdami nu-

kautus ir sužeistus kareivius okupantai surado ir sužeistą partizaną. Žaliavėlnis, sužeistas į vidurius, surastas po kelių valandų tikriausiai buvo smarkiai nukraujavęs ir nusilpęs. Tikėtina ir tai, kad vadas dar buvo gyvas ir todėl enkavedistai jį pasiėmė, tikėdamiesi išgauti partizanų paslaptis. Žinant jų tardymo būdus, galima galvoti, jog nusilpęs partizanas buvo nukankintas.

Vinco Senavaičio-Žaliavėlnio, Siaurio, drąsaus kovotojo, Geležinio Vilko partizanų pulko kūrėjo, paslaptis neįminta...

- O galėjom išsinešti sužeistą Vincą..., - susimąstęs sako Antanas. - Buvom keli stiprūs vyrai... Nors... Labai jau dejavo Vincas - pagailėjom... Būtum žinoję, kad tep bus...

Kazimieras Pinkvarta-Dešinys, po M.Kuzmicko-Briedžio ėjęs Geležinio Vilko pulko vado pareigas, iš kovos pasitraukė sužeista akimi.

- Jei ne Dešinio sumanus vadovavimas kautynėms, sovietai būtų mus išskerdę, - baigia savo pasakojimą Antanas.

SUSITIKIMAI IR NETEKTYS

*Daug išjojo, daug negrižo -
Jau tokia karių dalia...
Gaila žirgo ir mergelės,
Tėviškės laukų žalių...*

Degimų-Vilkų mūšis, kainavęs okupantams 67 kareivius ir dalinio vadą majorą, tapo pradžia neregėtų okupacinės kariuomenės represijų bangos. NKVD "žaliakėpurių" daliniai, atvykstančių iš Vokietijos karinių dalinių remiami, iš dalies užblokavo partizanų veiklą.

Partizanai tada į "Pesliukę" užsukdavo gana retai. Per daug arti Šilavotos, kuriame pastoviai buvo sutelkta daug "baudėjų" ir stribų. Birželio pabaigoje, grįždamas iš Šilavoto po darbo valsčiuje, pamačiau dėdę Andrių-Spirgį ir Antaną Vosylių, prieš tris mėnesius dingusį iš Šilavoto. Sutikęs čia, Švenčiaviškio pagiryje, jau kiek primirštą agronomą, juo labiau su Spirgiu, gerokai nustebau.

- Agronomas?!... Štai kur jis! - šūktelėjau apstulbęs. - Gaspadoriai laukia trąšų, o jis - grybauja!

- Vilkas, - pristatė dėdė buvusį agronomą nustebęs. - Matai, jie jau pažįstami!..

- Kiek algos priskaičiavai, draugas buhalter?! - plati šypsena nušvito nevilkiskame Vilko veide. - Dar už kovą ir balandį nepaėmiau. Teks nuošimčius mokėti.

Taip šnekučiuodamiesi parėjom į "Pesliukę". Susėdom už seno, dar mano prosenelio iš storos drebulės kamieno ištašyto stalo. Vienaime jo gale ištrupinta šerdis bylojo, kad juo galėjo naudotis dar 1863-ųjų metų sukilimo dalyviai. Pastatytas lauke prie pirkelės sienos šis mamos baltai nušveistas stalas ir dabar svetingai priėmė laukiamus svečius.

Mama atnešė papjausčiusi skilandžio, atriekė storesnę duonos riekę, atrėžė bryzą lašinių, pastatė ašotį pieno. Vyrų raginti nereikėjo... Netrukus ant stalo atsirado mamos "užkeiktas" netikėtam svečiui ruginukės su žolelėmis ruplėto stiklo išpūstašonis grafinukas...

- Ačiū, mamute! - šį kartą rimtai padėkojo Antanas.
- Būkit sveiki, - išipylusi pusę stiklelio žolinukės, pasveikino mama.
- Be panelių negeriam... Mums su Spirgiu pakaks spirgių, - vėl nušvito šypsena Vilko veide.

- Andriau, ragink svečią, - kumštelėjo dėdės petį mama. Išgėrę po stikliuką, vyrai su miškiniu apetitu sušveitė lašinius bei skilandį, išgėrė visą ašotį vėsaus pieno. Mamos paraginti "paimti ant kitos kojos", vyrai atsisakė.

Saulutei pakibus "Pesliukės" medžių viršūnėse, Vilkas ir Spirgis sulindo į Švenčiaviškio girią...

Nuolatinio miškų ir kaimų "šukavimo" metu okupantų kariauna nužudė daug mažais būreliais ir pavieniui besislapstančių partizanų.

1945-ųjų liepos šešioliktoji... Pavakare užėjo Spirgis. Buvo vienas, geros nuotaikos.

- Gavom žinią rinktis... Kas Šilavote?... Daug rusų?... - klausinėjo dėdė Andrius.

- Atrodo ramu, igula lyg ir atlėgus, - nuraminau. - Stribai lyg dūšia be vietos slampinėja dulkėta miestelio gatvele... Rodos, niekur nesiruošia, - nusakiau NKVD širšyno nuotaikas.

Buvau paruošęs dėdės Andriaus vardu lietuvių ir rusų kalbomis ranka rašytą asmens pažymėjimą. Sovietinį apvalų antspaudą užspaudė vykdomojo komiteto pirmininkas Jonas Kulbokas, buvęs Marijampolės akmenskaldis. Mažaraščio "pirmininko" parašą suraityti nebuvo sunku...

- Andriau, mudu tokie neūžaugos... Dar beveik be ūsų... Eime karves paganysim girioje, - pusiau juokais, daugiau rimtai kalbinau dėdę, vos metais vyresnį už mane.

- Ne, vyrai laukia... Priesaika! - tvirtai atsakė Spirgis. Kiek bekalbinau, kiek beįtikinėjau - dėdė Andrius dokumento neėmė. Davęs supras-ti, kad šiuo klausimu pokalbis baigtas, išėmęs iš kišenės parūdijusį brau-niņėlį, įbruko man.

- Paimk, pravers!... Aš ryt geresnį gausiu, - pasigyrė Spirgis.

Suvyniojau dovaną į drobės gabalą ir paslėpiau malkinėje.

Saulutei leidžiantis dėdė Andrius išėjo. Palydėjęs akimis Švenčiaviškio girios pakraštyje dingusį siluetą, net nepagalvojau, kad šis mūsų susitiki-mas bus paskutinis. Gautą dovaną iš malkinės paėmęs paslėpiau girios pakraštyje po storos eglės šaknimis.

Anksti ryte, vos sukilus, už girios, kažkur Jurgapievių pusėje, sutratėjo kulkosvaidžių serijos, pyškėjo pavieniai šūviai. Pusvalandį su trumpomis pertraukomis trukusius šūvių garsus sugėrė Švenčiaviškio giria. Po kurio laiko susišaudymas pasikartojo.

Šilavoto NKVD įgulos kareiviai ir sribai, naktį atsibastę į Garliaus-girės Klebiškio pamiškę, sugulė pasaloje. Kita "žaliakepurų" grupė, at-važiavusi nuo Veiverių pusės, užsimaskavo Degimų pamiškės ir Pajiesio pievų krūmuose. Saulutei patekęs, nieko nesulaukę Šilavoto grupės bau-dėjai nuo Klebiškio šiliuko patraukė Pakiauliškio kaimo kryptimi. Besi-artinančius kareivius pastebėjo Prano Reškevičiaus sodyboje nakvoję šie-navę pievas ir šventę pabaigtuves kaimo vyrai. Tarp jų buvo prieš porą savaitių iš Šilavoto valsčiaus milicijos viršininko pareigų pasitraukęs aukš-tas stambaus sudėjimo Jurgis Pauža. Kaimo vyrai, turėję šiokių tokių dokumentus, iš kiemo nesitraukė, o Jurgis, nutvėręs švarką, prisidengda-mas trobesiais bandė pasitraukti ir pasislėpti Kiauliškės upelio krūmuo-se. Kareiviai ir sribai, vedami Kolesovo, sugužėjo į kiemą. Vienas karei-vis pakėlė nuo žemės kieme iš švarko kišenės iškritusią Jurgio piniginę. Klemensas Matusevičius, aršus Šilavoto sribų skyrininkas, išplėšęs iš ka-reivio rankų rastą piniginę, dokumentuose perskaitė Jurgio Paužos pa-varde. Apsidairęs pamatė Jurgį jau netoli krūmų.

- Jurgi, stok!... Pauža! Stok! Šausiu! - šaukė sribas Matusevičius ir, pasidėjęs ant tvoros "dešimtšūvę", iššovė kelis šūvius. Sužeistas Pauža dingo krūmuose. Peršokęs Kiauliškės upelį, perbėgo Kančiūgos kiemą ir nėrė į rugių lauką. Pabėgti Jurgiui nebuvo lemta: užšokęs ant pasalaujan-čios Veiverių enkavedistų, automato serijos suvarpyta krūtine krito ru-giuose. Sribas Matusevičius iš Naujasodžio didžiavosi ir gyrėsi šilavotišk-iams savo kruvinomis rankomis - kaip suvedęs sąskaitą su doru vyru Jurgiu Pauža, nepanorusiu kartu su išgamom ir atėjūnais žudyti brolių...

Įniršę okupantai ir jų pakalikai sribai toliau krėtė kaimo laukus, kiekvieną krūmą. Brolių Vilkų, vietinių gyventojų vadinamais Augustais, rugiuose žuvo Andrius Juodsnukis-Spirgis ir jo draugas Juozas Šiugždinis-Katiuša. Vietinių žmonių pasakojimu, abu vyrai, apšaudomi iš dviejų pusių, išlindę iš išrautų krūmų sąvartos bandė rasti priedangą Augustų rugių lauke, bet čia juos pakirto priešo kulkos. Žmogžudys Klemensas Matusevičius ir šį žygdarbį prisiskyrė sau, gyrėsi "nukepęs banditą Juodsnukį..."

Lavonus budeliai paliko laukuose. 1945 m. liepos 17 d. pavakare Klebiškio miško palaukėje, vadinamojo Žiūriškių šiliuko pakraštyje supilti du smėlio kauburėliai. Amžinam poilsiui čia atgulė Jurgis Pauža, g.1916 m., ir Andrius Juodsnukis-Spirgis, g.1925 m. Juozo Šiugždinio-Katiušos palaikus artimieji palaidojo prie gimtinės, Pajiesyje.

Po savaitės, per šv.Oną, Pakampiškių kaime, Mozūro lauke žuvo vyresnysis Spirgio brolis Petras Juodsnukis-Šeškas, g.1922 m. Jo palaikai gerų žmonių pastangomis palaidoti šalia brolio Šiliuko pušynelyje.

Kiek anksčiau, birželio 28 dieną, Pakiauliškio kaime savo namuose užklupti žuvo du broliai Liniauskai - Antanas ir Povilas-Šoviny, Petras-Žiedas paimtas gyvas. Jų brolis Juozas-Mačys jau buvo žuvęs žiemą Šilavoto puolimo metu. Mažažemių Liniauskų gausi šeimyna paaukojo Tėvynei trijų sūnų gyvybes... Štai tokią kraujo sąskaitą pateikė "laisvės nešėjai" per pusmetį tik vienai lietuvių artojo šeimai!...

Stalino-Berijos čekistai dienomis ir naktimis siautėjo kaimuose. Po kelių dienų Mačiūnų kaime pasaloje žuvo buvęs Šiaurio bendraklasis ir bendražygis Kazimieras Banionis-Klajūnas. Rugpjūčio 8 d. Važatkiemyje vienoje sodyboje Prienų NKVD užklupo septynis partizanus. Nelygioje kovoje žuvo buvęs Prienų gimnazijos "žiburietis", mano bendraklasis Bronius Jieznys-Šermukšnis ir du jo draugai... Keturi prasiveržė ir pasitraukė. Liepos viduryje netoli Išlaužo, eidamas į žvalgybą, patekęs į pasalą buvo sužeistas partizanas Pranas Kazlauskas-Vampyras iš Valengiškių. Jis spėjo pasislėpti miške, tačiau nukraujavęs mirė, nesulaukęs pagalbos. Lavonas surastas tik po kelių savaičių. Palaidotas Šiliuko kalnelyje.

Rugpjūčio pradžioje iš Vokietijos per Skuigės kaimą traukėsi didelis rusų armijos dalinys. Ūkininko Marcinkevičiaus šeimyna, kaip ir kiti kaimynai, dirbo laukuose. Netikėtai į neužrakintą trobą, kurioje buvo paliktas partizanas Albinas Povilaitis-Karklas iš Klebiškio, įėjo du karininkai. Praskleidę drobės užuolaidą, dengusią praviras kambario duris, karininkai įžengė į vidų.

- Tu šeimnininkas? - paklausė vienas kariškis rusiškai.

Staigiu judesiu išsitraukęs iš už juostos paslėptą pistoletą, Karklas šovė kelis šūvius į karininkus, kurie susipainioję užuolaidoje nuvirto priemenėje ant grindų. Albinas, pasinaudojęs akimirka, šoko per langą ir, žengęs kelis žingsnius, sukniubo suvarpytas kieme buvusių kareivių automatų kulką.

Išimtę kareiviai sužeisto karininko įsakymu padegė Marcinkevičiaus, Seiliaus, Juodsnukio ir dar kelias Skuigės kaimo sodybas ir sušaudė pirmus aštuonis po ranka pakliuvusius niekuo nekaltus gyventojus. Egzekucija neaplenkė ir moterų - žuvo dvi. Viena, kaip pasakoja tų įvykių liudininkai, su rugių varpų sauja sustingusioje rankoje buvo nuvežta į Igliauką su kitais nukautais. Suėmę keliolika artimesnių sodybų gyventojų, enkavedistai nusivarė į Igliauką tardymui. Palaikę kelias dienas, visus paleido.

Raudonoji giltinė neaplenkė ir 1936 m. Suvalkijos valstiečių sukilimo dalyvio ir organizatoriaus Juozo Marazo. Doras Šilavoto ūkininkas, kaip buvęs Smetonos "režimo" opozicionierius ir "klumpių karo" Išlauže dalyvis, galėjo užimti naujoje Šilavoto sovietų valdžioje aukštą valsčiaus valdininko kėdę, tačiau pamatęs tikrąją bolševikinės tvarkos veidą, talkininkauti okupantams atsisakė. Be to, jo sūnus Levas, tvirtas, drąsus vyras, Tetėno slapyvardžiu priklausė pasyvių laisvės kovotojų grupei. Todėl tėvas, atmetęs visas buvusių bendražygių - kominterno agentų - pasiūlymus, ramiai dirbo savo ūkyje.

Visą 1945-ųjų pavasarį ir vasarą Skriaudžių-Prienų vieškeliu iš užgrobtos Vokietijos ūkių rusų kariauna į "klestinčią" Rusiją varė didžiules galvijų bandas. Vieną naktį partizanai, apšaudę kareivius-varovus, iš Pagraižio pievų į Rūdodos girią nusivarė būrį galvijų. Be to, varovai nevengė ir savanaudiškų sandėrių su vietiniais gyventojais. Už butelį samagono ir gabalą lašinių apsukresnis ūkininkas išsigydavo vieną kitą išvaizdesnę karvutę. Apetitas atsiranda bevalgant... Taigi ir Marazas, vienam sandėriui pavykus, nutarė pasinaudoti gera proga ir dar pasipelnyti.

Ne tik Pagraižio pievos, bet ir visos pakelės ties Šilavotu buvo nugautos iki grynos žemės. Varovai su galvijais postovių čia jau nestodavo, varydavo toliau, kur dar buvo galima šiek tiek paganyti išvargusius, beveik nuvarytus nuo kojų peralkusius galvius.

Vieną priešpietę vieškeliu pro sodybą varant vos judančią galvijų bandą, Marazas su varovais sutarė eilinį sandėrį ir nusekė į Klebiškį. Mažeikos ir repatrijavusio į Vokietiją Leimono ganyklose varovai su galvijais stojo poilsio. Marazas, Mažeikos sodyboje samagonu pavaišinęs kareivius-varovus, suderėjo pridėti dar kelis desėtkus červoncu, kuriuos at-

skaičiuosias pasirinkęs pirkinį. Pirkėjas su kareiviais išėję iš sodybos pasuko į pievą prie besiganančių galvijų. Girti kareiviai beeinant Marazą apiplėšė ir nušovė. Palikę lavoną pievoje, žudikai nuginė galvijus Prienu šilo link.

Mažeika, pažinojęs Juozą, apie tragediją pranešė į Šilavotą namiškiams. Žuvusio Juozo Marazo kūną pavakare parvežė į namus. Šilavoto NKVD viršininkas ltn.V.Kolesov uždraudė be jo leidimo rengti laidotuves ir laidoti žuvusį Šilavoto kapinėse. Sakė, jog laidimą duosias tik tada, kai prisistatys "banditas" - velionio sūnus Levas. Namiškiai užtarimo kreipėsi į buvusį velionio Juozo 1936-ųjų Suvalkijos valstiečių riaušių bendražygį kažkokį Žvirblį. Jo pakviesti į laidotuves atvyko ir dar keli buvę "klumpių karo" organizatoriai, dabar užimantys apskrities valdžioje aukštus postus. Labai apgailestavo dėl "nesusipratimo"...

"Negali būti, kad karys-išvaduotojas galėjo taip pasielgti, - netikėjo partiečiai.- O ir velionis Juozas!... Galėjo pasirinkti teisingesnį kelią ir garbingiau baigti savo gyvenimą..." Matyt, buvę sėbrai apgailestavo, kad Marazas netapo stribu ar panašiu į juos "aktyvistu"... Ką padarysi!... O dabar jie įtikino namiškius, kad jie Levą užtars, laiduos Kolesovui - tegul jis pareina į tėvo laidotuves. Levas, buvęs Pašlavanty ir per seserį gavęs komunistų patikinimus, kad nebus suimtas, į laidotuves parėjo...

Marijampoliečiai duotą žodį, bent tuokart, tesėjo. Levas Marazas, jų įkalbėtas, perdavė Kolesovui Pirmojo pasaulinio karo laikų ilgavamzdę "berdanką" ir, palaidojęs tėvą, apie metus ūkininkavo be šeimininko likusiame ūkyje, bet du ar tris kartus per savaitę privalėjo registruotis "mūrelyje".

Buvo ir daugiau skaudžių netekčių. Sukrečianti Siaurusevičiaus - Siaurukų Prano - dvidešimtmečio taikaus būdo jaunuolio žūtis. Nepavykus kažkokiai Šilavoto enkavedistų naktinei operacijai, būrys "žaliakepurių" ir stribų ankstų rytą sugužėjo į Siaurusevičių sodybos kiemą Pagirėlių kaime. Išnaršę kluoną, kitus trobesius ir nieko neradę, įtūžę budeliai suvirto į trobą. Išgriozdę stalčius bei visas pakampes, už kaimiškos krosnies surado pasislėpusį Praną. Be jokių aiškinimų ir klausimų azijatas į Praną paleido šūvį. Sužeistas vaikiną, iššliaužęs iš slėptuvės, dar bandė aiškinti stribams, kad turi dokumentus, tačiau jaunuolį nušovė kambario viduryje. Laidoti Šilavoto kapinėse Prano palaikus Kolesovas neleido. Jaunuolio kūną palaidojo prie vietinio keliuko savo lauke, prie Kupčiaraisčio krūmų.

MOKYTOJAS

*Tave, tolstantį į mišką, akimis toli lydžiu:
Skrustu ašarą nubraukus, širdy ilgesį slepiu...
Tau kovoje, Partizane, tenesudreba širdis -
Tiktai Tu savo Tėvynei Laisvės saulę parneši!*

Rytinės Suvalkijos lygumose išrėžusi gilią vagą, skaidrius Igliaukos Palių šaltinių vandenį ramiai plukdo juodalksnių ir žilvičių guotais pasidabinusi gražuolė Jiesia, surinkusi Lašašos, Juodupės, Kiauliškės, Šaltupio ir kitų, pakelėje išiliejančių upokšnių vandenį, jaunesnioji Šešupės sesuo Jiesia nenuilstamai neša savo amžiną duoklę Nemuniui.

Žvelgiant nuo Šilavoto aukštumos žemyn, pietvakarių link, gero kilometro atstumu, už karklynų juosta nusagstyto Lašašos upelio lygiame Jiesios slėnyje iki Rūdgirės pagirio plytėjo 52 ha Stravinskių laukai. Čia, Miлдаžiškių kaime, Šilavoto vls., Marijampolės aps. (dabar Prienų r.), 1914 m. gimė Juozas Stravinskas, būsimasis partizanas, Geležinio Vilko rinktinės vadas.

Baltraus ir Antaninos Stravinskių šeimoje augo du sūnūs ir trys dukros. Stravinskių atžalų, kaip ir kitų Lietuvos ūkininkų vaikų, likimas nelepino. Stambus ūkis reikalavo darbo rankų, todėl vos paūgėję Stravinskių vaikai pratinosi užsidirbti sau duoną. Tamsa nuo tamsos dirbdami žemės ūkio darbus, visi išaugo tvirtais, dorais, darbščiais ir pareigingais Lietuvos piliečiais.

Sūnūs Antanas ir Juozas, baigę pradžios mokyklą, mokėsi Prienų "Žiburio" gimnazijoje. Tėvui anksti mirus, vyresnysis Antanas, baigęs keturias gimnazijos klases, mokslus buvo priverstas nutraukti ir imtis ūkininkavimo. Jaunesnysis Juozas, baigęs Vytauto Didžiojo universiteto fizikos-chemijos fakultetą Linksmadvaryje, buvo pašauktas būtinu karo tarnybon. Juozas Stravinskas įstojo į Kauno Karo mokyklą, kurią baigęs leitenanto laipsniu paleistas į atsargą, tęsė studijas universitete.

Paskutiniaisiais Nepriklausomybės metais ats. ltn. Juozas Stravinskas topografinėje tarnyboje ruošė topografinius žemėlapius, statė trianguliacijos punktus. Pamenu, 1939 m. vasarą ir visą gražų saulėtą rudenį Šilavoto trakeliuose galėjai pamatyti žydrą didžiulį lietsargį, tada mūsų vadintą "parasnyku"... Po jo kupolu prie instrumentų stovų triūsė jaunas šviesiaplaukis vyras, kurio rankose skirtingų spalvų vėliavėlių mostai "negailėstingai vaikė" po laukus kelis vyrus su ilgomis juodai-raudonai-bal-

tai išmargintomis liniuotėmis. Buvo labai įdomu ir paslaptinga! Niekaip nesupratome - "kurių velnių tie vyrai brenda į nenupjautas avižas?... Nejaugi negalima tų lineikų statyti kur nors dobilienoj ar ant tako?!" Dar 1940-ųjų pavasarį matydavome "paslaptinę parasyką" Šilavoto apylinkėse, o vasarą jis dingio.

Vokiečių okupacijos metais okupantai ltn.Juožą Stravinską norėjo išsiųsti į Gudiją karinių objektų statybai. To Stravinskas išvengė pradėjęs dirbti fizikos-chemijos mokytoju Prienų "Žiburio" gimnazijoje. 1942-1944 mokslo metais mokytojas Juozas Stravinskas buvo mūsų klasės auklėtojas. Kaip buvęs jo mokinys, drąsiai tvirtinu - tai buvo labai nuoširdus ir doras žmogus, puikus psichologas. Mokytojas mėgo bendrauti su savo auklėtiniais. Per kūno kultūros pamokas ir ilgųjų pertraukų metu kartu su auklėtiniais sportuodavo.

Daug metų mano dėdės - būsimieji partizanai Andrius-Spirgis ir Petras-Šeškas Juodsnuikiai tarnavo samdiniais Stravinskų ūkyje. Visi, kas dirbo jų žemę, buvo lygūs ir sėdėjo už vieno stalo. Ko vertas bolševikinė pasaka apie išnaudojimą, kuria taip mėgo spekuliuoti komunistiniai ideologai, jei net rusų belaisvis, vokiečiams pasidavęs Ivanas, išbuvęs jų ūkyje visą vokiečių okupacijos laikotarpį, valgė su visais prie bendro stalo.

- Kaip verkė atsisveikindamas Ivanas, kai 1944-ųjų rudenį "išvaduo-tojai" jį išsivedė... Gaila buvo žiūrėti į tvirto vyro ašaras, - prisimena Konstancija Stravinskienė.

Dėdė Andrius šeštadieniais po pamokų atvažiuodavo į Prienus parvežti mokytojo į tėviškę, o sekmadienio vakare veždavo atgal. Aš, gimnazistas, tuos dvylika kilometrų į Šilavotą matuodavau pėsčiomis. "Tprū! Sėsk, pavėžysim!" - sustabdęs arklius Mokytojas pasislinkdavo ant pastotės, palikdamas vietos man.

Apkabinęs per pečius visą kelią kalbėdavo lyg su lygiu... Kartais neptikamai pabardavo: "Pritingi, brolau, o mokytis gali gerai - gabumų užtenka. Žinia, gimnazistai visi truputį pritingi... Ir aš, būdamas gimnazistu, patinginiaudavau kartais. Kitą sykį nepavėžysim! Ar taip, Andriau?!..." - linksmi baigdavo "moralą" Auklėtojas.

Sovietų armijai antrą kartą okupavus Lietuvą, J.Stravinskas dar pusę metų dirbo mokytoju Prienų gimnazijoje. Gyveno "Žiburio" gimnazijos įkūrėjo, buvusio ilgamečio direktoriaus F.Martišiaus medelyno-"dvariuko" antrajame aukšte. Pirmajame aukšte buvo dvi klasės - gimnazijos filialas.

1945 m. pavasarį į gimnazijos auklėtinių literatūrinį vakarą atėję

NKGB čekistai atkreipė dėmesį į vieno gimnazisto deklamuojamo Mai-ronio eilėraščio žodžius:

Jau slavai sukilo prie Juodmarių krašto -

Pavasaris eina Karpatų kalnais...

To užteko - čekistai turėjo pretekstą gimnazijos klasėse atlikti kratą. Mokytojo J.Stravinsko klasėje jie išvydo ant sienos kabantį Vytį... Lyg pėdsekiai šunys užuodę grobį strimgalviais puolė ieškoti "kaltininko". Suėmė gimnazijos direktorių, išsivedė eiles deklamavusį mokinuką, reikalavo pasakyti, kieno nurodymu sakęs "nacionalistinių-fašistinių" eilėraš-tį. Gimnazistas "egzaminą" išlaikė penketui - "kalte" prisiėmė sau.

1945-ųjų Verbų šeštadienio rytą mokytoją Juozą išsikvietė saugumas. Saugume mokytoją išlaikė visą dieną. Reikalavo sekti jų pateikto sąrašo įtariamuosius - "teisėtai valdžiai priešiška nusiteikusių asmenis" ir in-formuoti saugumą. Žadėjo "tarybinį rojų" ir kalėjimą, net agentūrinį slapyvardį - Plunksna - davė...

- Abi su dukrele nerimaudamos laukėme... Diena prailgo... Gerai, kad brolis Petras buvo, - prisimena Stravinskienė. - Juozukas parėjo tik pavakare.

- Pasirašei?! - išsprūdo pirmas klausimas.

- Ne!... Žmonių neįdavinėsiu! - tvirtai atsakę žmonai Mokytojas.

- Pavalgėm vakarienę. Vyras kažką įtemptai galvojo, - pasakoja toliau Stravinskienė. - Staiga atsistojęs ryžtingai pasakė: "Man reikia išeiti!" ir pradėjo rengtis.

Petras Mieldažys, Stravinskienės brolis, nukabino nuo sienos kaimiškus kailinukus, padėjo mokytojui apsirengti, palydėjo.

Palikęs gimnaziją ir namus, mokytojas kurį laiką slapstėsi vienas. Iš-tikimiausi bičiuliai matydavo jį Prienų šile ant kelmo... Atnešdavo pa-skaityti knygų, senų žurnalų. Kartais susitikdavo su broliu Antanu, kuris dar žiemą palikęs ūkį slapstėsi. Antanas dažnai rasdavo prieglobstį "Dva-riuko" medelyne, kol brolis gyveno legaliai.

Gimnazijoje prasidėjo nuolatinės kratos, mokinių suėmimai, tardy-mai. Daugelis buvusių auklėtinių pasekė Mokytojo pavyzdžiu. Į mišką išėjo Vytautas Kabašinskas-Litas, Bronius Jieznys-Šermukšnis, Jonas Žit-kus-Žalgis, Petras Šalčius, Jonas Beinaraivičius-Vėjas, jo brolis Juozas-Gintaras ir daugelis kitų, buvusių mano klasės draugų, kurių paslaptis iki šiol tebesaugo tėviškės miškai.

Pagaliau mokytoją Prienų šile susirado Vinco Senavaičio-Žaliavelnio partizanų būrio kovotojai. Buvę "Žiburio" gimnazijos auklėtiniai Algir-

das Varkala-Žaliukas, Kazimieras Juočys-Šatas, Kazys Urbonavičius-Žai-bas, Kazys Banionis-Klajūnas, buvusi Šilavoto progimnazijos matemati-kos mokytoja marijampolietė Petrutė Pušinskaitė-Vilija ir pasiūlė Stravin-skui imtis vadovauti Geležinio Vilko partizanams. Mat, dar balandžio mėnesį, rytą po Budnikų kautynių žvalgyboje žuvo dalinio vadas ltn.Kuz-mickas-Briedis. Geležinio Vilko vadu partizanai išsirinko Kazimierą Pink-vartą-Dešinį, sumanų, greitos orientacijos kovotoją. Partizanams labai trūko karininkų, tad atsakingoms pareigoms kvietė mokytoją ir organi-zacinio skyriaus viršininkas Žaliavelnis-Šiaurys.

Leitenantas Juozas Stravinskas priimti kvietimo neskubėjo. Jis sprendė nelengvą uždavinį. Gyventi? Bet negarbingą išdaviko gyvenimą, tapti niek-šu tam, kad išliktų, Mokytojas atmetė be svyravimų. Imti į rankas ginklą ir grumtis su giltine? Vidurio nėra... Doro lietuvio garbė, sąžinė - bran-giau už gyvybę!... Ir Mokytojas pasirinko kovą.

ŽIEDAS - GELEŽINIO VILKO PARTIZANŲ VADAS

Vilkų kautynėse į skruostą sužeistas, likęs be pilnavertės akies, K.Pink-varta-Dešinys vadovauti didesniai partizanų junginiui nesiėmė. Netekę pagrindinių vadų - sužeisto Dešinio ir dingusio be žinios organizacinio skyriaus viršininko Žaliavelnio-Šiaurio - Geležinio Vilko partizanai dali-nio vadu išsirinko ats.ltn.Juozą Stravinską-Žiedą, kurį dar pavasarį Prie-nų šile Žaliavelnis su buvusiais Prienu "žiburiečiais" kvietė užimti šias atsakingas pareigas.

Nelengvas uždavinys iškilo naujai išrinktam vadui. Sutriuškinus Vo-kietiją, dalis raudonosios armijos divizijų, paverstų baudžiamosiomis da-limis, tapo kruvinąja armija. Nuolatinio miškų "šukavimo" metu, kai šie daliniai, eidami grandine kareivis prie kareivio, krėtė miškus, šniukšti-nėjo vos ne kiekvieną krūmą, partizanams likti nepastebėtiems buvo be-veik neįmanoma. Tačiau... lazda turi du galus. Fronto apkasų kareiviai, įveikę mirtį penkerių metų kare, žūti Lietuvos miškuose nematė prasmės, nes jų laukė išsiilgusi gimtinė, merginos, žmonos, vaikai... Be to, "frontovikai" čekistams, ne kartą fronte atakų metu šaudžiusiems jiems į pakaušius, jautė priešiškumą. Todėl miškų "košimas" kartais būdavo ga-na paviršutiniškas ir atskiri partizanų būreliai sugebėdavo prasmukti pro gyvos grandinės plyšelius.

Partizanams daug pavojingesni buvo Vetrovo NKVD divizijos dali-

• Mokytojas, pirmasis Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas
lt. Juozas Stravinskas-Kardas, Žiedas

niai ir pasieniečiai - "žaliakepuriai" su šunimis, turintys ilgą pavergtų tautų naikinimo patirtį.

Ltn. J. Stravinsko-Žiedo vadovaujami jau partizaninėje kovoje apšaudyti kovotojai, judriai laviruodami Garliausgirės, Prienų šilo, Rūdgirės bei mažesnių miškelių labirintuose, slėpdamiesi miškų žeminyse, rimtesnių susidūrimų su priešų sugebėjo išvengti. Masinių NKVD dalinių siautėjimo metu partizanus gelbėjo ir patikimų gyventojų-rėmėjų sodybose, net šuliniuose įrengtos slėptuvės-bunkeriai.

Žiedas partizanų padaliniuose įvedė karinę drausmę. Įpareigojo kuopų bei skyrių vadus besąlygiškai vykdyti grupės vadovybės nurodymus, derinti kovos veiksmus.

Konspiracijos sumetimais uždraudė partizanams fotografuotis, susirašinėti. Sukurtas platus ryšininkų tinklas užtikrino patikimą ryšį tarp būrių ir pasyvių kovotojų bei partizanų rėmėjų miestuose. Pagrindinis ryšys buvo patikėtas nenuilstamai kovotojai Petrutei Pušinskaitei-Vilijai, buvusiai Šilavoto progimnazijos mokytojai.

Žiedo nurodymu Vilija iš Kauno į Garliausgirę parsikvietė užsienio kalbų žinovą Meškauską-Meškiuką. Deja, kovoti už Lietuvos laisvę Meškiukui likimas lėmė vos kelias savaites. Atsitiktinis, o gal išdavikiškas partizano Viktoro Bindžiūno-Rickauso šūvis poilsio metu Šaltiniškių kaimo palaukėje nutraukė jauno kovotojo-patrioto gyvybės siūlą, kuris saugų miestiečio gyvenimą savanoriškai iškeitė į mirtinų pavojų kupiną partizano kelią. Geležinio Vilko partizanai neteko neįkainojamo kovotojo - laisvojo Vakarų pasaulio radijo žinių vertėjo, partizanų spaudos bendradarbio. Tebūnie lengva Čiudiškių kelio pakelėje Pavasarininkų kryžiumi pažymėta žemelė, priglaudusi ištikimo Lietuvos sūnaus palaikus...

Nors okupantai siautėjo, partizanų veikla neapsiribojo vien slėpynėmis. Žiedas, subūręs patikimus vyrus, sudarė partizanų vadovybės bran-

duoli. Slaptumo tikslais išsami raštvedyba nebuvo vedama, todėl to laikotarpio dokumentų nerasta. Tačiau vėlesnių dokumentų užuominos rodo, kad į vadovybės štabo sudėtį įėjo:

1. Žiedas - *ats.ltn.Juozas Stravinskas - grupės vadas.*
2. Žaliukas - *Algirdas Varkala - štabo viršininkas.*
3. Miškinis - *Antanas Stravinskas - ūkio dalies viršininkas.*
4. Siaubas - *Jonas Kleiza - h'algybos skyriaus viršininkas.*
5. Vilija - *Petrutė Pušinskaitė - ryšių skyriaus viršininkas.*
6. Laimutė - *Laimutė Dičpinigytė - sanitarijos skyriaus viršininkė.*
7. Ažuolas - *Klemensas Garbaravičius - kanceliarijos ir spaudos skyriaus viršininkas.*
8. Kurtas - *Klemensas Baltrušaitis - štabo pareigūnas.*
9. Tigras - *Juozas Baltrušaitis - štabo pareigūnas.*
10. Vėtra - *Juozas Gylis - štabo pareigūnas.*
11. Kairys - *Petras Mockapetris - vėliau 52-os kuopos vadas.*
12. Žalgiris - *Feliksas Kutkaitis.*

Geležinio Vilko partizanai vieni pirmųjų Suvalkijos miškuose pradėjo leisti ir platinti spausdintą žodį tarp gyventojų. Atsišaukimai ragino ūkininkus nepaklusti okupacinei valdžiai, nevežti plėšikiškų pyliavų, nemokėti mokesčių. Lapeliai, demaskuojantys okupantų ir jų parankinių sribų piktadarybes, buvo klijuojami ant pakelės stulpų, mokyklos pastatų, paslaptinai atsirasdavo bolševikinių aktyvistų šaukiamų susirinkimų vietose. 1945 m. vasarą pradėtas leisti partizanų laikraštis "Lietuvos partizanas", perspausdinamas "Laisvės žvalgas". Šį labai svarbų ir atsakingą darbą organizavo buvęs Šilavoto valsčiaus viršaitis Antanas Stravinskas-Miškinis ir buvęs jo pavaldinys, valsčiaus raštininkas Klemensas Garbaravičius-Ažuolas. K.Garbaravičius-Ažuolas Rūdgirėje buvo įsirengęs slėptuvę-pusiau žeminę ir pirmasis rašomąja mašinėle pradėjo spausdinti ir šapirografu dauginti pagrindinę partizanų spaudą.

...Įpusėjo 1945-ųjų vasara. Du vyrai Kaune, Miško gatvėje saulėtos dienos popietę į atvažiavusią "polutorką" pakrovė nedidelį krovinį. Krovinys tilpo po suoliuko lenta, skersai permesta prie mašinos kabinos, kartu su atsarginiu ratu ir gniužulu tepaluotų skudurų. Vyrai, atlikę šį nesudėtingą darbą, neskubėdami išėjo į gatvę ir apsidairę pamojo vairuotojui - "galima važiuoti". Vieno vyro ranka buvo be plaštakos.

Išvažiavusią iš miesto mašiną už "Maisto" sankryžos Veiverių plente stabdė būrelis keleivių, tačiau vairuotojas keleivių neėmė. Už poros šimtų metrų stovėję trys jaunos merginos sutartinai pakėlė rankas. Mašina,

pariedėjusi keliolika metrų, nenoron sustojo. Pribėgusios merginos, pasiderėję su vairuotoju, vikriai sušoko į vidų. Mašina, pravažiavusi Mauručius, įsuko į Šilavoto-Plutiškių vieškelį ir nurūko Juodbūdžio link. Pravažius penkis kilometrus Mozūriškių-Klebiškio sankryžoje mašiną sustabdė kaime pasalaujančių NKVD kareivių grupė. Vyresnysis pasilypėjo ant kabinos laiptelio, dirstelėjo į mašinos viršų ir, nieko įtartino nepastebėjęs, viena akimi mirktelėjęs merginoms, nušokęs nuo laiptelio atsainiai mostelėjo vairuotojui: "Jezžai!" ("Važiuk!")...

Nepakrauta mašina, šokinėdama per prasto vieškelio duobes, palikusi dulkių šleife keiksnojančius kareivius, greitai dingo jiems iš akių. Dar porą gerų kilometrų pavažiavusią mašiną Graižbūdės kaime, netoli Rūdgirės miško iškyšulio, pasitiko iš skystoko pakelės krūmo iššokę trys "miško vyrai". Pasiėmę "siuntą", partizanai nurodė vairuotojui Pirktavietės-Šimėkų-Gudelių keliuką, kuriuo važiuojant išvengs nepageidautino susitikimo su Leskavoje stabdžiusiais kareiviais. Merginos - Baltrušaičių Kasutė, Glambų Natalija ir Krunklevičių Nastutė - pavažiavę dar porą kilometrų iššoko iš mašinos ir per laukus nužingsniavo savais keliais. Po pusvalandžio mašina jau riedėjo Marijampolės-Kauno plentu.

Gal po valandos Cikabūdėje pasklido būriai enkavedistų. Eidami per sodybas klausinėjo, ar nematė mašinos ir trijų merginų. Gyventojai sakė matę nurūkstančią Šilavoto pusėn mašiną, bet merginų nematė...

Geležinio Vilko partizanai gavo rotatorių spaudos dauginimui.

BARTAŠIŪNO "AMNESTIJA"

*Susimąstęs Bartašiūnas, mintys pinasi galvoj:
Kaip reikėtų išnaikinti partizanus Lietuvoj,
Irvelnias jį žino, ką jis dar sumislino...
Ką jis dar sumislino... suktai.*

(Satyrinė partizanų daina)

Geležinio Vilko partizanų pulko vadas ltn.J.Stravinskas-Žiedas, kaip strategas ir doras žmogus, suprato padėties tragiškumą. Gausias, karo meno nepatyrusias partizanų gretas Lietuvos miškai nepajėgs apsaugoti nuo specialiai paruoštų priešo divizijų. Suprato vadas, kad atvira kova su frontą praėjusia kruvinąja armija veda į pražūtį, todėl pasyvesniems kovotojams ir NKVD dar neiššifruotiems partizanams vadas leido apsispręsti

ir nedraudė paklusti okupantų statytinio gen. Bartašiūno vadinamajai amnestijai. Dauguma pasyvių kovotojų, kurie tik rimtesnių akcijų metu imdavo į rankas ginklą, ėjo registruotis. Veiklesniųjų partizanų dalis, atidavę parūdijusius ginklus, daugiausia 1941 m. išmėtytus "nenugalimosios" šautuvus, surinktus vokiečių okupacijos metu, gavo vadinamąsias spraves. Vėliau už šį naivų patiklumą daugelis sumokėjo dešimčia metų katorgos, kiti ir gyvybe tolimoje Šiaurėje.

Dauguma ėjusių registruotis - paprasti kaimo artojai, darbininkai, amatininkai, neturėję dokumentų arba turintys suklastotus. Įdomu būdavo stebėti berną, kaip sakoma "vyrą iš stuomens ir iš liemens", bekišantį mongolui septyniolikmečio arba penkiasdešimtmečio dėdės dokumentą... Dažniausiai tokį "dokumentą" patikrinęs kareivis atiduodavo grupės vyresniajam, kuris jį čia pat suplėšęs savininką suimdavo. Sklido gandai, kad visų vyrų turimi dokumentai bus sutikrinti su Marijampolės apskrities metrikacijos biuro archyvuose saugomais metrikų įrašais. Jei vadinamųjų karo prievolininkų turimuose dokumentuose gimimo metai neatitiks archyve rastų metrikų įrašų, visi kaip dezertyrų bus išsiųsti "pas baltas meškas".

Dirbau Šilavoto valsčiaus buhalteriu, o kartu tvarkiau valsčiaus civilinės metrikacijos apskaitą, tačiau ir pats tikrų asmens dokumentų neturėjau, buvau porą metų "jaunesnis". Turėjau galimybę lankytis apskrities centriniame metrikacijos archyve. Buvo kalbama, kad vokiečiams traukiantis archyvas sunaikintas. Mano nuostabai patikėjo, kad visos gimimo metrikų registracijos knygos sveikutėlės! Kilo mintis Šilavoto knygas arba bent kai kuriuos išrašus išvogti ir sunaikinti. Nepavyko dėl ginkluotos milicijos sargybos prie biuro durų...

Taigi naivumas ir patiklumas nuvedė ir mane į besiregistruojančių gretas, nes buvau "potencialus Berlyno vaiduotojas", negrįžęs į gimnaziją tęsti mokslų... Tokiu būdu su Pakiauliškio vyrais vieną saulėtą vasaros dieną atsiradau prieš Marijampolės vienuolyno mūrą. Priešais vienuolyną sulapojusių medžių pavėsyje šurmuliavo daugiau kaip pusantro šimto jaunų ir pagyvenusių vyrų minia. Netikrumas, nepasitikėjimas ir įtarumas galima enkavedistų klasta atsispindėjo šių paprastų kaimo vaikinių veiduose. Kiekvienas mintyse rezgė atsitraukimo planą...

Pagaliau jau gerokai įdienesius apvalioje fligelio nišoje būrio aukšto rango karininkų apsuptas pasirodė Justas Paleckis. Daugumai čia susirinkusių vyrų tik laikraščio nuotraukose matytas "prezidentas", kaip man tada pasirodė, ne visai tvirtu, bet gana aiškiu skardžiu balsu kreipėsi į

vyrus. Išliko atmintyje jo žodžiuose juntamas netikrumas ir nenuoširdumas.

- Draugai!... Broliai!... Aš matau jus, suklaidintus buržuazinių... fašistinių nacionalistų! Jiems paklusę, jūs ėmėtės ginklo. Prieš ką?... Aš klausiu, prieš ką jūs pakėlėte ginklą?!... Tylit?... Aš atsakysiu!... Jūs pakėlėte ginklą prieš išvaduotojus, prieš savo liaudies vyriausybę!... - postringavo įsismaginęs raudonosios imperijos bernas. "LTSR prezidento" mintį nusitvėrė plačiais blizgančiais antpečiais kariškis ir su aiškiu rusišku akcentu išrėžė liaupsę tironui:

- Prieš tėvą ir mokytoją draugą Staliną!... Bet karas baigėsi... Visų tautų tėvas Stalinas, nors ir rūstus liaudies priešams, bet ir... gailestingas. Taip, gailestingas!...

Minioje nuvilnijo prislopintas nedrąsus nepasitenkinimo šurmuly. Atsirado narsuolių - pasigirdo šauksmai:

- Netiesa! Melas!... Jūs mus šaudėt... Beginklius!... Prie žagrės!... Prie dalgio!... Trobesius deginot... su vaikais!...

- Šiandien gausit dokumentus... Grįšit, arsit žemę - niekas jūsų nebus... Aš jums garantuoju! - užtikrino "prezidentas".

- Tik blogai, kad ne visi grąžinot ginklus! - sušuko gryna lietuvių kalba vienas čekistas iš "prezidento" palydos. - Grąžinkit ginklus - bijoti nėra ko... Garantuoju!... Komunisto garbės žodžiu!

Budelių ir kolaborantų svita, apsupusi "prezidentą", rūsčiai žvelgė į dorų, kaimietišškai patiklių artojų minią...

Vyrai, prastovėję tris dienas, pagaliau gavo tuos magiškus penkiakampę antspauduotus popiergalius. Rašau "magiškus", nes kiekvienas kreivakojis-siauraakis mongolas, pamatęs dokumente penkiakampę, net neskaitydamas "kirilicos", kurią vargu ar suprato, pralemendavo: "No ladno - svoji..." Kitokio antspaudu dokumente jie nepripažino...

Dokumentus tuomet gavo niekuomet rankose ginklo nelaikę kaimo vyrai. Užsiregistravo ir keli Šilavoto krašto pasyvūs kovotojai, dalyvavę kai kuriose kautynėse, ir kiti visiškai partizaninėje kovoje nedalyvavę, turėję suklastotus dokumentus arba visai jų neturėję. Tarp jų po pirmo Šilavoto puolimo 1945 m. vasario 24 d. iš sribų pasitraukęs į mišką Albinas Slavickas-Kriaušė, Motiejus Slavickas ir Varneckas iš Cikabūdės k., Vilčinsko Pranyš-Miškas iš Mikalinės, Marazo Levas-Tetėnas, palaidojęs okupantų nužudytą tėvą ir atidavęs seną surūdijusį ginklą, ir kiti. Buvo ir keletas buvusių veiklių partizanų, patikėjusių "amnestijos" garantiją.

Visi minėti vyrai 1946 m. vasarą buvo suimti ir sovietinio Karinio tri-

bunolo nuteisti už "tėvynės išdavimą" ilgiems metams Tolimųjų Rytų ir Šiaurės bei Sibiro katorgos darbuose išpirkti savo "kalnę"...

Prisimintinas gana įdomus įvykis, kurį pasakojo buvęs Išlaisvinimo Komiteto Kauno grupės dalyvis Antanas Kaminskas. 1946 m. gruodžio antroje pusėje Kauno "Geltonukės" kalėjimo bažnytėlėje-kameroje buvo sugrūsta virš 120 kalinių. Dauguma jų - politiniai, teisti pagal 58-ąją straipsnį. Bolševikai, stengdamiesi pasipriešinimo okupantams dalyviams suteikti kriminalinį atspalvį, kartu su politiniais kamerose laikė ir plėšikus bei žmogžudžius, teistus pagal 59-ąją straipsnį. Taigi šioje kameroje buvo ir kriminalinių nusikaltėlių. Dalis jų - liūdnei Kaune pagarsėjusios "Juodosios katės" plėšikų gaujos atamano "Kazbeko" žmogžudžiai, terorizavę politinius kalinius net kalėjime.

Šilavoto žaliūnai, tvirti kaimo bernai, pusbroliai Marazo Levas ir Motiejus Slavickas sutarė buvusiems plėšikams priminti, kad sunkūs kriminaliniai nusikaltimai nelieka be deramo atpildo. Vieną vakarą po vakarienės, užmetę "Kazbekui" apklotą ant galvos, ėmėsi darbo. Sunkokų kaimiškų medinių klumpių smūgiai į skaudžiausią vyrišką "Kazbeko" vietą priminė bandito naudoto būdo skonį... Tik tarp kalinių buvusių dvasininkų kun. Paukščio ir Raudos prašymų dėka maldai pašvęsta kalėjimo vieta - koplyčia-kamera netapo žmogaus gyvybės aukos vieta.

Po šios "operacijos" atamano "Kazbeko" didybės mitas išsisklaidė. Kurį laiką pagulėjęs "reprezentacinėje" žemiškųjų reikalų atlikimo indo kaimynystėje (kas plėšikų klanų vadeivai yra mirtinas įžaidimas ir nusikaltėlių pasaulio pripažinto autoriteto žlugimas) garsusis Kauno Kauko laiptų siaubas kalėjimo prižiūrėtojų iš kameros buvo išneštas...

Dalis legalizuotų ir gavusių dokumentus išvengė represijų. Tai išimtinai ramūs ir, kaip kaimiečiai sako, "biskį trenkti" nevykėliai arba prasi-gėrę asmenys. Tie, kuriems buvo nors menkiausia galimybė prikišti ryšį su pasipriešinimu - visi be išimties praėjo MGB malūną. Net tie šiaudadūšiai, kurie sutiko bendradarbiauti su šia sistema ir tapo brolių žudžiais, vėliau atlikę juodą mauro darbą, buvo nuteisti ir dabar nedrįsta grįžti į gimtąją žemę.

Kiti, legalizavęsi ir gavę dokumentus, pajutę okupantų klastą grįžo į partizanų gretas ir garbingai tęsė pradėtą kovą.

ŽALGIRIS-BARZDA. VIEŠNIA IŠ Miesto

Dar ankstyvą 1945-ųjų pavasarį Pužiškių kaime pasirodė kresnas, pilno sveikai rausvo veido, vešliais ūsais, nuolat dantyse išsprausta pypke apie 50 metų žmogėnas. Stalininio kirpimo iki smakro užsagstytas švarakas patikimai saugojo jo širdies paslaptį, kuri iki šiandien neatskleista.

Apsigyvenęs pabrendusių Pužiškių kaimo Skiečių panelių - keturiasdešimt aštuonerių metų Magdalenos ir penkiasdešimtmetės Onos neišvaizdžioje pamiškės pirkelėje, jis save titulavo "Visos Lietuvos partizanų vadu", buvusiu generolu-intendantu Barzda-Žalgiriu-Ūsu..

Savo "staliniško kitelio", suvalkietiskai tariant "frenčiaus", dešinėje krūtinės kišenėje nešiojosi mažo kalibro "Valterį", kurio rankena dažnai kyšodavo iš užsegamos kišenės.

- Vieną gražios saulėtos dienos popietę sode Žalgiris vos nenušovė mamos, - prisimena Lapinskų Konstancija, tada penkiolikmetė mergaitė. - Mama Žalgiriui kažką pasakė... Tas įsiutęs išsitraukė savo "Valterį", tokį mažą, moterišką. Gera, kad buvę kiti partizanai jį nuramino... Dabar atmintyje viskas išblukę... Bet įstrigo mamos pasakytą pavardę - Feliksas Kutkaitis...

Retkarčiais, kaimuose siaučiant NKVD daliniams, Žalgiris iš Skiečių grytelės nuslinkdavo į Mikalinės miške įrengtą partizano Klemenso Garbaravičiaus-Ažuolo, "savo adjutanto", slėptuvę.

- Dažniausiai kiurksodavo Skiečių panelių pirkelėje ant kaimiško pečiaus, už šiltos sienelės ir sėkmingai "vadovavo visos Lietuvos partizanams"... - su ironijos gaidele prisimena tuometinis Kauno studentas Antanas Kaminskas, buvęs Skiečių kaimynas. - Kartą nusivedė mane Žalgiris į Ažuolo bunkerį, pusiau ižemintą, šakomis užmaskuotą slėptuvę. Sujungęs kažkokios į radijo imtuvą panašios dėžės laidus su akumulatorium, "vadas" bandė "išeiti į eterį"... Tačiau be traškesių ir grėsmingo braškėjimo "seansas" nepavyko...

- Biesas žino, gal toji dėžė ir buvo siųstuvas, - susimąstęs šypsosi Antanas. - Nutiesta į medžius viela-antena man darė išpūdį... Buvau jaunas, patiklus...

...Vasaros pradžioje Naujo Klebiškio kaime Gluoksnų sodybos kiemo vartelius pravėrė gražiai nuaugusi juodbruva vos dvidešimties metų slenkstį peržengusi mergina. Sutikusi kieme triūsiančią šeimininę, šypsodamasi pasisveikino: "Labas, teta... Esu jūsų giminaitė".

- O, Viešpatie! - Gluoksnienė, paprasta kaimo moteriškė, skėstelėjo

nuo ūkio darbų sudiržusias rankas ir, lyg gėdydamasi jų didumo, skubiai paslėpė po ne pirmo švarumo prijuoste. Nustebęs jos veidas rodė, kad moteris perkrautinė savo atmintį, ieškodama giminėje mieste gyvenančių tolimų giminaičių. Viešnios išvaizda ir laikysena, rodos, patvirtino esant ją iš miesto.

- Irena Mikulskytė... Studentė, - priėjusi viešnia pakštelėjo nustebusiai moteriškai į skruostą. - Jūsų pusėsėsės dukra.

Suglumusi nuo netikėtumo moteris nepatikliai žvelgė į lipšniai besišypsančią merginą. Matyt, kažkurioje atminties kertelėje suradusi seniai mieste gyvenančią ir jau gerokai primirštą gal jau ne pirmos eilės pusėsėsę, nusišluostė prijuoste stambokas rankas ir plačiu mostu apkabinusi viešnią nusivedė į trobą.

Storoka kaimiškos duonos riekė, užtepta geltonu naminiu sviestu ir ašotis šviežio rytinio melžimo pieno, rodos, suartino giminaites. Užsi-mezgė jau nuoširdesnis pokalbis. Nugėrusi porą gurkšnių vėsoko pieno, "studentė" pasijuto gana jaukiai ir ėmė aiškinti savo atsilankymo tikslą.

- Žinot, teta, mudvi su mama nusprendėme, kad man vertėtų atostogas praleisti kaime...

Gilus, nenusakomos spalvos pilkai tamsių merginos akių žvilgsnis, įsmigęs į vis dar nepatiklų tetos veidą, akylai stebėjo šeiminingą reakciją.

- Labai gerai, brangute, kad prisiminėt... Ir mūsų Juozukui linksmiau bus... - Susitaikiusi su mintimi, kad tikrai Kaune gali būti gerokai atmintyje išblukusi giminaitė, jau linksmesniu balsu pagyrė šeiminingę. Ir pasi-guodė: - O tai bastosi... kaip beprotis.

Glauksnių Juozas, neišvaizdus virš 20-ies metų vyriokas, vietinių apibūdinamas kaip "trenktas per kepurę", dažnai be tikslo bastydavosi pajiesiais. Toks jauno vyro elgesys tais neramiais laikais kaimynams, o juo labiau partizanams kėlė įtarumą. Išprususiai merginai, žinoma, jis netiko nei pašnekovu, nei draugyste.

Apsipratusi su kaimo aplinka, "studentė" vis dažniau dingdavo iš tetos namų. Nors Šilavotas nuo šios Pajiesio pamiškės sodybos buvo gana toli, "studentė" Irena Mikulskytė ėmė dažnai lankytis miestelyje. Čia gana greitai "susiustė" su abejotino elgesio stribų Jono ir Alfonso seserimi Vera Saduke, vietinių pašaipiai vadinama "gailestingąja kareivių sėute", visapusiškai bendravusia su visokio rango NKVD kariškiais ir stribais. Dirbdama Šilavoto kooperatyve-krautuvėje, Vera buvo NKVD igulos viršininko ltn.V.Kolesovo "akys ir ausys"... Taigi ši "studentės" draugystė su Vera nekėlė abejonių dėl jos tikrosios "atostogų" priežasties, juo-

lab kad Pagražio girios, Švenčiaviškio miškelio ir Pajiesio-Garliavos miškų masyvo tarpumiškėje išsimėtę kaimo sodybos su Jiesios krantuose ir plačiose pievose sužėlusiais krūmais buvo nuolatinis Geležinio Vilko partizanų "karo takas"...

STIRNOS PARTIZANŲ RINKTINĖ

Piktilčio partizano Tigro užrašų duomenimis, 1945 m. pavasarį, vos ištirpus sniegui, Jankų vls. susibūrė virš 40 vyrų partizanų būrys. Iširengę du talpius bunkerius, partizanai jautėsi gana saugūs. Jų gretas kasdien papildydavo dažnų NKVD "žaliakepurį" ir siautėjimų išvengę artimų apylinkių vyrai. Išaugusi partizanų grupuotė jau nesutilpo slėptuvėse, teko stovyklauti apylinkių miškuose įrengtose stovyklose.

1945 m. kovo 13 d. Ragavyno miške stovyklaujantį 19-os partizanų būrį apsupo rusų kareiviai. Sargybinių paėmė gyvą. Kautynėse žuvo trys partizanai, kitiems pavyko prasiveržti.

1945 m. balandžio 8 d. partizanų stovyklą puolė gausus NKVD dalinys. Kautynės partizanams susiklostė gana sėkmingai. Laiku gavę pavojaus ženklą, partizanai išvengė apsupimo ir atsišaudydami be aukų pasitraukė į Kūro girininkijos miškuose esantį klampų Ovų raistą. Priešų kareivių siautimui apimus, gerokai išalkę partizanai maisto atsargoms papildyti surengė reidus į Liepaloto kooperatyvą, Baltrušių pieninę. Penkiolikos partizanų grupė žygyje į Gaisrių pieninę prie Bagotosios susidūrė su enakvedistais. Kautynėse žuvo 12 vyrų. Vienas paimtas gyvas atvedė į stovyklą... "Vėl kautynės, - rašo Piktilčio Tigras, - žuvo vienas partizanas. Nesutarimai - dalinys suskyla..."

Balandžio pabaigoje Šilupėse susitelkusiai virš 50 partizanų, pasivadinusių Lapės kuopa, pradėjo vadovauti j.ltn. Bronius Abramavičius-Abramaitis-Spyglys, g.1914 m. Jankų vls. Šunkarių k. Buvęs kadrinis kariuomenės kuopoje įvedė karinę drausmę, užmezgė ryšius su kitais partizanų būriais.

1945 m. ankstų pavasarį Baltkojų šile, Šilininų, Rėžgalių ir Švarcgirės miškuose susikūrė Šakių, Slavikų ir Kidulių apylinkių partizanų būriai. Briedžių, Plokščių ir Gelgaudiškio būrių partizanams vadovavo buvęs Lietuvos kariuomenės mokomosios kuopos viršila Pranas Runas-Gintaras, g.1916 m. Bundzų k. Plokščių vls. Šakių aps. Gintaro būrio partizanų nuolatinis prieglobstis buvo Pankliškių, Papiškių ir Žalgirio miškai.

NKVD kariuomenės antplūdžių ir miškų "košimo" metu Gintaro vadovaujami partizanai pasitraukdavo į Sutkų ir Lekėčių miškus.

Dar 1944-ųjų rudenį, vengdami mobilizacijos į sovietų armiją, vietiniai Šakių apskrities panemunės lygumų ir Lekėčių apylinkių vyrai Sutkų-Lekėčių miške Žiegždrio upelio vingio juosiamoje vadinamojoje Valkų aukštumėlėje įsirengė talpius, geležinėmis krosnelėmis apšildomus bunkerius. Pavasarį čia įsitvirtino kpt.Jurgio Valčio-Vilko vadovaujami partizanai. Ilgesnio pasipriešinimo ir prasiveržimo galimybei užsitikrinti jie aukštumėlėje išsikasė gynybinius apkasus. Kovo ir balandžio mėnesį Val-kose stovyklaudavo iki 200 partizanų.

Gegužėje NKVD daliniai surengė didelę Lekėčių ir gretimų miškų "šukavimo" operaciją. Novaraistyje ir Jančų kaime pasalose žuvo keturi partizanai. Miškų kratų banga atsirito iki Valkų partizanų stovyklos, iš kurios dalis kovotojų buvo išvykę su užduotimi. 1945 m. gegužės 12 d. pavieniais šūviais pasalūniškai nuėmė sargybinius, gausios NKVD pajėgos atvirai puolė stovyklą. Atkaklios kautynės tęsėsi iki sutemų. Apka-suose išsidėstę partizanai kulkosvaidžių ugnimi sėkmingai atmušė pirmąją puolimo bangą. Palikę kelis užmuštus ir susirinkę sužeistus kareivius, okupantai pasitraukė. Atmušta ir antroji enkavedistų įnirtingo puolimo banga, okupantams kainavusi dar keliolika nukautų kareivių, suteikė gynėjams galimybę kiek atsipūsti, suteikti būtiną pagalbą sužeistiesiems kovotojams. Tačiau įlaipinti į tankias egles priešo snaiperiai nukovė ir sužeidė kelis partizanų kulkosvaidininkus. Juos pakeitę kovotojai sutelkta ugnimi greitai "išlaipino" snaiperius iš medžių. Nesitikėję tokio atkaklaus ir sėkmingo partizanų pasipriešinimo, okupantai sutriko. Apie valandą trukusią nieko gero nežadančią tylą sujaukė tolimas mašinų variklių riaumojimas. Puolikams artėjo papildymas. Enkavedistai, sukaupę jėgas, nelaukdami artėjančios paramos, partizano Edvardo Guogos, buvusio stovyklos gynėjo, žodžiais tariant, "stati kaip reichstago šturme" puolė Valkų aukštumą. Partizanų kulkosvaidžių, šautuvų bei į pakalnę toli metamų granatų smūgiai atšaldė užpuolikų įkarštį...

Temstant sutelkta ugnimi partizanams pavyko išsiveržti iš apsupimo. Kautynėse žuvo: Juozas Vizgirda, Antanas Širvaitis, Juozas ir Vincas Vaičičiai, Antanas Jakštys, Vladas Sprindžius, Antanas Kriaučiūnas, Bronius Latvaitis, Antanas Adomaitis, Aleksas Valiukas, Pranas Bubelaitis, Antanas Rustys, Petras Marčiulaitis, Kazimieras Stračkaitis, Antanas Taraškevičius-Čečeras, Augustas Rutkus, Jonas Paukštys, Pranas Mikalauskas, Kajetonas Mozūraitis ir nežinomas Jonas.

1945 m. birželio pradžioje Kazlų Rūdos miškuose sudarytas ltн.Vytauto Bacevičiaus-Vygando vadovaujamas Stirnos partizanų batalionas. Marijampolės NKGB agentūrinių bylų suvestinėse rašoma, kad Stirnos partizanų grupės vadas Vygandas fiktyviais Jurgio Baltrušaičio, g.1908 m., dokumentais dirbo Runkių girininkijos buhalteriu. Atskirų partizanų grupių vadų pasitarime 1945 m. birželio mėn. 1 d. sukurta *"Stirnos grupė, veikia teritorijoje, kurios vakarinė riba Rytprūsiai, šiaurinė - Nemunas, rytinė - Kauno-Marijampolės plentas ir pietinė - Marijampolės-Vilkaviškio plentas. Jos sudėtyje:*

1. *Lapės kuopa - vadas j. ltн.Bronius Abromaitis-Spyglys.*
2. *Karklo grupė - vadas pskJonas Stankevičius-Viesulas.*
3. *Žilvičio grupė - vadas Stasys Grigaitis-Aras.*
4. *Beržo grupė - vadas Karvelis.*
5. *Pavasario grupė - vadas psk.Juozas Juodžbalis-Vargonykas.*

Lapės kuopą sudaro du skyriai:

1. *Drebulės skyrius - vadas Vytautas Puišys-Meška.*
2. *Pušies skyrius - vadas Juozas Jasiulaitis-Turklys.*

Rinktinės vado įsakymu Nr. 4 1945 m. birželio mėn. 6 d. prie štabo suformuota Draugiško Partizanų Teismo tarnyba, kurios pirmininku paskirtas rinktinės štabo viršininkas Nikodemus Stankūnas-Sodas. Nariai:

1. *Karklo grupės vadas Jonas Stankevičius-Viesulas,*
2. *Žilvičio grupės eilinis Juozas.*

Suformuotas Karo Lauko Teismas sovietų partiniams ir agentams bei šnipams teisti.

Štabo viršininkas N.Stankūnas-Sodas paskirtas teismo pirmininku.

Teismo nariai:

1. *Lapės kuopos vadas Bronius Abromaitis-Spyglys;*
2. *Ažuolo grupės vadas Stasys Jakštys-Katinas;*
3. *Pavasario grupės vadas Juozas Juodžbalys.*

Rinktinės vado pavaduotoju išrinktas Lapės kuopos vadas j.ltн.Bronius Abromaitis-Abromavičius-Spyglys.

Birželio 14 d. Beržupio miške stovyklaujančius Gintaro būrio partizanų puolė gausus NKVD dalinys. Žuvo trys partizanai: Vladas Bliuvas, Juozas Kuosaitis ir buvęs Jankų vls. raštininkas Naujokas. Tą pačią dieną prie Jankų kaimo Lekėčių vls. pasaloje žuvo partizanai Kazys Žilinskas-Šnipas ir Antanas Vizgirda-Tarzanas.

Liepos 2 d. Kūro kaime pasiturinčio ūkininko sodyboje Vytauto Bacevičiaus-Vygando sušauktą partizanų vadų pasitarimą išblaškė Vetrovo

baudėjų dalinys. Rinktinės vadas Vygandas su pagrindine partizanų grupe suspėjo pasitraukti. Žuvo du pasyvūs kovotojai.

1945 m. liepos 6 d. Lapės kuopos partizanų stovyklą Šilupėse puolė gausus NKVD kariuomenės dalinys. Išblaškyta kuopa be didesnių nuostolių prasimušė į Novaraistį, kiti pasitraukė į Kurinės bei Serapinų apylinkes. Suimtą partizanų ryšininką Klemensą Bukšaitį čekistai subadė durtuvais.

"EGLYNĖLIO" PARTIZANŲ SKERDYNĖS

Lietuvos kariuomenės DLK Vytenio 9-o pėstininko pulko mokomosios kuopos puskarininkis Kajetonas Naudžius, g.1910 m., iš karo tarnybos 1936 m. paleistas į atsargą. Įstojęs į Skriaudžių šaulių organizaciją, ėjo būrio vado pavaduotojo pareigas. Sovietams okupavus Lietuvą, tremties į Rusiją 1941 m. birželio dienomis Kajetonas slapstėsi. Pirmomis vokiečių okupacijos dienomis dalyvavo atkuriant Skriaudžiuose savivaldą.

Sovietams sugrįžus, gavęs "baltą bilietą", Kajetonas su kitais Skriaudžių apylinkių vyrais Kazlų Rūdos miškuose ruošė medieną. Vėly 1944-ųjų rudenį, grįždami iš darbo, medkirčiai sutiko girinkijos darbuotojo Jono Krikščiūnaičio seserį, kuri vyrus perspėjo: "Kaimuose siaučia rusai. Gaudo vyrus į kariuomenę. Ima ir turinčius "baltus bilietus"... Vyrai grįžo į mišką ir kelias naktis, susikūrę laužą, nakvojo kirtavietėje. Dienomis dirbo nenoriai, maitinosi namiškių atneštu maistu.

Vieną saulėtą popietę į kirtavietę atėjo keli ginkluoti vyrai.

- Pirmo būrio vadas Daktaras, - prisistatė vyrams Kajetono bičiulis, buvęs Skriaudžių šaulių sueigų nuolatinis muzikantas Kęstutis Brundza, Lietuvos kariuomenėje tarnavęs sanitarinės dalies puskarininkiu.

- Būrio vado pavaduotojas Vargonykas, - ištiesė ranką Kajetonui pažįstamas Juozas Juodžbalys, buvęs Garliavos policininkas.

Tarp ginkluotų vyrų Kajetonas pažino Gyvių kaimo vaikus: Vitą Paltanavičių-Grafą, Kazį Liaukų-Stumbrą, Joną Kalšinską-Ragaišį, Jurgį Paškevičių-Marsą ir kitus. K.Brundza-Daktaras pasiūlė medkirčiams stoti į jo vadovaujamą būrį, pasirūpinti ginklų.

- Pasirinkimo nebuvo, - prisimena K.Naudžius. - Gavęs Šerno slapyvardį, priėmiau pasiūlymą, tapau būrio karinio parengimo skyriaus viršininku.

1945 m. pavasarį K.Brundzos-Daktaro būryje buvo virš 20 vyrų, gin-

kluotų trimis kulkosvaidžiais, automatiniais ir paprastais šautuvais. Beveik kas trečias partizanas turėjo pistoletą, būrys buvo sukaupęs rankinių granatų atsargas. Būrio partizanai Kazlų Rūdos miškuose, Kajeckų kaimo ruože karo meto apkasuose įsirengė gerai užmaskuotą talpią slėptuvę su keliais atsarginiais išėjimais. Bunkeryje vienu metu galėjo slėptis virš trisdešimties partizanų. Nuo netikėtų okupacinės kariaunos užpuolimų patikimai saugojo sumaniai išdėstytos sargybos.

1945 m. vasarą būryje buvo 33 kovotojai. Liepos pradžioje būrio žvalgai gavo žinių, kad artimuose kaimuose sutelktos gausios "žaliakepurių" pajėgos, matyt, ruošiasi dideliai miško "šukavimo" operacijai. Būrio vadovybė nutarė palikti apkasų slėptuvę ir persikelti į klampų raistą, vadinamąjį "Eglynėlį". Persikėlimo dienos išvakarėse karinio parengimo viršininkas K.Naudžius-Šernas pasiuntė žvalgus išžvalgyti vietovę. Žvalgai miške sutiko II būrio vadą Stasį Jakštą-Katiną, per kurį Daktaro būrio partizanai palaikė ryšį su Stirnos rinktinės štabu ir kitų būrių kovotojais.

- Apie pirmą valandą atvažiavo Pačkus, Jurgio brolis, - pasakojo Jonas Sendzikas-Ožys. - Susikrovėme į du vežimus visą mantą ir išžygiavome.

Partizanų vežimams priartėjus prie "Eglynėlio" raisto, netoli miške nuaidėjo trys pavieniai vokieško automato "Šturmmašin" šūviai. Į jų pusę Šernas pasiuntė žvalgus. Už pusės kilometro žvalgai sutiko Katiną, kuris jiems pranešė, jog miške sutikęs tris vokiečių karininkus. Vokiečiai prašę Katiną suvesti juos su didesnio partizanų junginio vadovybe. Grįžę žvalgai vokiečių pasiūlymus perdavę būrio vadui K.Brundzai-Daktarui.

- Aš su Brundza ėjau paskui vežimus, - tęsia pasakojimą Ožys. - Tak-tak-tak!... Kartojosi šūviai. Aš ir sakau Daktarui: "Klausyk!... Tu iššausi tep?!... Čia gi rusų signaliniai šūviai..." Brundza netikėjo... "Čia Katinas," - sako Daktaras. Vežimai važiavo toliau... Brundza eina pirmas - aš paskui...

Privažiavus raistą, partizanai tikėjams žinomais pelkės kupstais pernešę kuklią savo mantą į raisto salelę "Eglynėlį". Jau visiškai sutemus, pasiutę eglišakių, išstatę sargybas, partizanai sumigo.

- Naktis trumpa, - pasakoja Jonas Sendzikas-Ožys. - Švito. Niekaip negalėjau užmigti. Neramu... Tak-tak-tak, - skambėjo ausyse paslaptingi šūviai...

Ryte raisto salos aukštumėlėje naujoje partizanų stovykloje "Eglynėlyje" šurmulys. Vyrai iš šakų pynė palapines, kili ruošė pusryčius. Būrio vadas Daktaras, pasitaręs su Vargonyku ir Šernu, nutarė su vokiečiais susitikti. Pasiųsti žvalgai pranešė Stasiui Jakštui-Katinui, kad partizanų

žvalgai lauks vokiečių pasiuntinių prie upelio nurodytoje vietoje. Atvesti vokiečių pasiuntinius pasiūstas Kazys Kazla, Kajetono Naudžiaus-Šerno teigimu, pabėgo. Jo vietoje pasiuntė partizaną Antaną Paškevičių, kuris su trim vokiečių karininkais priešpiet atbrido per pelkes į "Eglynėlio" stovyklą. Derybas su vokiečiais vedė neblogai vokiškai kalbantis Juozas Juodžbalys-Vargonykas ir būrio vadas Kęstutis Brundza-Daktaras. Vokiečiai aiškino, kad jie grįžta iš kapituliacijos vermachto Kuršo grupuotės Latvijoje ir pageidautų kelių partizanų palydos, kad padėtų pasiekti Rytprūsius. Už šią partizanų paslaugą jie duos ginklų ir šaudmenų, kurių stovykloje turi nemažas atsargas. Galutinai susitarti karininkai pakvietė vadus į jų stovyklą pas dalinio vadą-majorą...

Karininkai, pakviesti pietų, vaišių atsisakė. Juos labiau domino stovyklos aplinka. Smalsūs žvilgsniai sekė ir "apčiupinėjo" kiekvieną partizaną. Pamatę iš šakų palapinės išlindusį Joną Sendziką, vokiečiai sutriko. Ožio veido tipas, kumpa "vokiško kirpimo" nosis, vokiškas kulkosvaidis ir aprinta, spygliais ir šapais aplipusi vokiška uniforma... "Banditas" jiems pasirodė tipiškas vermachto kareivis... "Vokiečiai" nepatikliais žvilgsniais sekė Ožį, aiškiai vengdami "tikro vokiečio" betarpiško pokalbio su jais.

- Žiūri "vokiečiai" į aprintą, šiukšlėm aplipusią vermachto eilinio uniforma vilkintį Ožį, - nusišypsojęs pasakoja Jonas, - Ožys įtariu žvilgsniu "glamžo" naujas, rodos, ką tik iš sandėlio paimtas karininkų uniformas...

"Kaip čia gali būti, - galvoja partizanas Ožys, - grįžta iš fronto, o apranga nauja. "Mašinpistoletas" juodais dažais spindi, fronto, apkasų - nė žymės..."

Ruošiasi būrio vadas Daktaras su padėjėju Vargonyku ir Šernu vizitui pas "vokiečių majorą", renka palydai savanorius.

- Vyrų, mes tarboj, - perspėjau Juodžbalį, - prisimena Ožys. - Vargonykas glosto tankią barzdą ir gėrasi: "Kokie malonūs karininkai... Manda-gūs," - netiki Juodžbalys galima klausa.

Būrio vadas Daktaras, davęs pasiliekančioms stovykloje partizanams paskutinius nurodymus, devynių vyrų lydimas paliko "Eglynėlį". Tolstant nuo stovyklos, miške sutiktos mėlynės renkančios moterys ir paaugliai gestais perspėdavo partizanus: "pavojus!" Tačiau artėjant prie Žūklių kaimo palaukėję išikūrusios "vokiečių" stovyklos, iš aplinkos eglynų ir krūmų išlindę apsiaustais apsigaubę ginkluotos žmogystos užblokavo galimą partizanų atsitraukimą. Netoli Paplupynio raisto grupelė partizanų

ir pasiuntiniai "vokiečiai", jau lydimi gausaus apsiaustais užsimaskavusių žmogystų būrio, įžengė į nedidelę miško aikštelę. Virš aikštelės vidury sukurto laužo pakabinto katilo sklido kvapnios kavos kvapas. Aikštelės pakraštyje, medžių pavėsyje stovėjo didžiulė palapinė, matyt, karininkų majoro minėta vadavietė. Miško gilumoje matėsi dar kelios panašios palapinės, prie kurių slankiojo apsiaustais apsisiautę kareiviai.

Visą kelią nuo "Eglynėlio" iki "vokiečių" stovyklos vokiškai plepėjęs linksmas karininkas nusivedė Daktarą ir Vargonyką į majoro palapinę. Likusius palydos partizanus pakvietė prie laužo puodeliui kavos. Prie sėdusių aplink laužą partizanų iš abiejų pusių prisėdo po keletą apsiaustuotų žmogystų-kareivių. Vaišinami kava ir sumuštiniais partizanai buvo pasiruošę kiekvieną akimirką panaudoti ant kelių paruoštus ginklus.

Kajetonas Naudžius-Šernas kartu su kovotojais prie laužo nesėdo. Pasitraukęs nuošaliau, aikštelės pakraštyje atsirėmė į pušies kamieną ir, pasidėjęs ant kelių "šturmmašinę", akylai stebėjo draugišką dviejų ginkluotų grupių vyrų susitikimą. Šalia Šerno įsitaisė ir vienas palydovas-karininkas. Pašauktas apsiaustuotas kareivis atnešė jiems po sumuštinį ir kavos. Šernas vaišių atsisakė. Tuomet kareivis atnešė tabako. Berūkant suktines, majoro palapinėje pasigirdo triukšmas, šauksmai.

- Smūgis į galvą akimirkai pritemdė sąmonę, - pasakojo Kajetonas Naudžius, - šalia sėdėjęs karininkas griebė mano "šturmmašinę", prišokę keli kareiviai užlaužė rankas... Karininkas nutraukė nuo krūtinės žiūronus, išėmė iš dėklo "naganą"... Nudrasnę šaulio uniformą, nuavę batų, išrengtą, tik su baltiniais, surišo rankas ir kojas ir nuspyrė ant pušų spygliais nuklotos žemės... Tuo pat metu aplink laužą kartu su partizanais sėdėję ir juos kava vaišinę kareiviai-"vokiečiai" puolė ir nuginklavo globotinius. Tik partizanas Kazys Liaukus-Stumbrys, automato serija nušovęs apsiaustuotą savo "globėją", o kitą sužeidęs, spėjo pakilti nuo laužo ir, žengęs vos keliolika žingsnių, sukniubo pakirstas prieš automatų kulku...

- Siaubas apėmė metus žvilgsnį į aikštelėje vykdomą egzekuciją... Eidamas ratu aplink laužą, vienas budelis iš automato šaudė nuginklaučius ir surištus partizanus. Kiek truko šios skerdynės - sunku pasakyti... Laukdamas lemtingo šūvio į pakaušį, praradau nuovoką, - su ilgom pertraukom, tarsi antrą kartą išgyvendamas tą siaubą, iš lėto pasakojo sunkios ligos patale sukaustytas partizanas Kajetonas Naudžius-Šernas.

Tačiau lemtingo šūvio nebuvo. Baigę kruviną susidorojimą su eiliniaisiais partizanais, budeliai griebė už kojų surištą Šerną ir, nutempę už kokių 20

metrų, įvertė į duobę, kurioje jau gulėjo išrengti ir surišti Juozas Juodžbalys-Vargonykas ir Kęstutis Brundza-Daktaras.

"Eglynėlyje" likę partizanai sunerimę tariasi - jaučia klastą...

- Čia ne vokiečiai... Ką darysim? - klausia Ožį Bijūnas. Ožys siūlo palikti stovyklą, bėgti ir slėptis miške. Kiti siūlo bėgti pas "vokiečius"...

- Tik tu bėk!... - šaiposi Jonas Kazla-Musolinis. - Jiems prie dešimties "supakuotų" dar trūksta...

Besitariant per raistą atbrido Paškevičius, partizano Jurgio-Marso brolis, ir pranešė vyrams, kad Byliškių kaimo pusėje girdisi šūviai.

- Bėgam!... Imk mano "vintopkutę", - pasiūlė Paškui-Paškevičiui savo trumpą rusų raitelių karabiną Ožys, ir užsimetęs ant peties kulkosvaidį šūktelėjo:

- Kas nori su manim - einam!...

Visi stovykloje buvę partizanai, pasiėmę tik ginklus ir šaudmenų, perbrido raistą ir tyliai išslinko į atvirą mišką.

- Čia iškirsta biržė. Toliau - kvartalinė linija, - aiškino vyrams vietovės žinovas Paškus.

- Biržę kirsti grupėmis!... Išgirdus šūvius, gultis ir šaudyti į šūvių vietą! - sukomandavo Ožys ir pirmas, paruošęs kulkosvaidį, įsmuko į neaukštus biržės krūmokšnius.

Laimingai perbėgę 50-60 metrų pločio biržę ir kvartalinę liniją, partizanai pasiekė tankesnę mišką.

- Puolėm vieni kitiems į glėbius... Bučiavomės... Džiaugsmui nebuvo ribų... - pasakojo Jonas Sendzikas-Ožys, tuomet išvedęs iš "Eglynėlio" ir žūties apie 20 partizanų.

Džiaugsmo virpuliui atslūgus, partizanai patraukė miškų gilumon. Sutikti miške piemenys ir uogautojai sakė rusų kareiviai nepastebėję.

Paškevičius-Paškus, nuvedęs vyrus į tankų, matyt, seno kirtimo biržės ruožą, pažadėjo: "Jei tyku bus, vakare arba anksti ryte grįšiu" ir nuėjo pas patikimą partizanų ryšininką Vaitkūną.

Žvėriškai sumaitoję prie laužo nuginkluotas savo klastos aukas, "vokiečiai" apsupo "Eglynėlio" raistą. Juos pasitiko slogi apleistos stovyklos tyla ir apgriautos pasitraukusių partizanų palapinės. Surinkę menkus partizanų mantos likučius, enkavedistai-"vokiečiai" grįžo į savo stovyklą. Į brezentu dengtą mašiną įkėlė partizano Stumbro nukautą ir sužeistą čekistus, "kap malkas" sumetė surištus pusnuogius belaisvius. Po pusvalandžio suimtus partizanus "iškrovė" Veiverių gimnazijos kieme, o mašina su sužeistu "vokiečiu" nuburzgė į Kauną. Grįžusia iš Kauno mašina Dak-

tarą, Vargonyką ir Šerną su stipria sargyba nuvežė į Marijampolę ir išvertė NKVD būstinės kieme. Rausvi besileidžiančios saulės spinduliai, prasisiverbė pro Marijampolės vienuolyno medžių lapiją, ilgiems kančių metams palydėjo partizanus į tamsius XX amžiaus inkvizitorių požemius.

1945 m. liepos mėn. 10 d. skerdynių aukų: Jurgio Paškevičiaus-Marso, g.1916 m., iš Kajeckų k.; Vito Paltanavičiaus-Grafo, g.1923 m., iš Gyvių k.; Kazio Liaukaus, g.1918 m., iš Gyvių k.; Jono Kalašinsko-Ragaišio, g.1920 m., iš Pabališkių k.; Juozo Bacevičiaus-Puškinio, iš Kampinių k.; Juliaus Matulevičiaus-Gulbino, g.1927 m., iš Agurkiškių k., ir Jankausko sudarkytus palaikus tik po poros savaitių priglaudė jų pačių krauju su-laistytą Kajeckų miško žemė.

Iš "Eglynėlio" išėję Daktaro būrio partizanai, įsijungę į kitų grupių kovotojų gretas, dar kelis metus kovojo ir garbingai žuvo už šventą Lietuvos žemę.

LAKŪNAI PARTIZANŲ KELIJE

Vieną ryškiausių puslapių į Lietuvos Partizanų kovų su sovietų okupacija istoriją įrašė buvę Nepriklausomos Lietuvos lakūnai. Laisvos tėviškės padangę iki 1940-ųjų metų skrodė kapitono Leono Taunio, majoro Zigmo Drungos, leitenanto Juozo Kasperavičiaus, viršilos Jono Buloto ir kitų aviacijos karininkų rankų valdomi plieniniai paukščiai.

Kovas - pirmasis Tauro Partizanų Apygardos vadas, aviacijos kapitonas Leonas Taunys, Mykolo, g.1900 m. vasario 12 d. Šiaulių aps., Pašvitinio vls., Bučiūnų k. 1920 m. baigęs 4 gimnazijos klases, įstojo į Kauno Karo mokyklą, kurią baigė 1921 m. leitenanto laipsniu ir buvo paskirtas į DLK Algirdo pulką. 1925 m. perkeltas į karo aviaciją. 1926 m., sėkmingai atlikęs pirmą savarankišką skrydį, vyr.ltn.L.Taunys paskirtas į 2-ą oro eskadrilę. Metų pabaigoje perkeltas į pirmąją naikintojų eskadrilę.

1927 m. vasarą baigęs aukštojo pilotažo kursus lakūnas L.Taunys 1928 m. sausio 1 d. užsitarnavo kapitono laipsnį. Nuo 1933 m. pradžios kpt.L.Taunys eina 1-os eskadrilės technikos karininko pareigas, metų pabaigoje apdovanojamas "Plieno sparnų" garbės ženklu. 1934 m. balandžio 16 d. paskirtas 1-os naikintojų eskadrilės vado pavaduotoju. Už nuopelnus Lietuvai aviacijos kapitonas Leonas Taunys apdovanotas DLK Gedimino IV laipsnio ordinu.

1934 m. rudenį Respublikos Prezidento aktu kpt.L.Taunys paleistas į

• Kęstučio apygardos vadas av. lt. Pirmasis Tauro apygardos vadas,
Juozas Kasperavičius-Visvydas av. kpt. Leonas Taunys-Kovas

• Tauro apygardos vadas av. mjr. Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas

• Lietuvos karo lakūnas viršila Geležinio Vilko rinktinės štabo adjutantas,
Birutės rinktinės vadas Jonas Bulota-Anbo

atsargą. 1936 m. pabaigoje paskirtas Lietuvos Aeroklubo eskadrilės vadu. 1940 m. vasarą kpt.L.Taunys paskirtas Aukštadvario Dariaus ir Girėno sklandymo mokyklos viršininku. Sovietams užgrobęs Lietuvą, kpt.L.Taunys pasitraukė į Suvalkiją ir apsigyveno Marijampolės aps., Kalvarijos vls., Pasūdonio k., žmonos tėvų ūkyje.

1945 m. liepos 19 d. kpt.L.Taunys pirmą kartą dalyvavo Skardupio klebonijoje vykusiame partizanų pasitarime. Partizanai Vytautas Gavėnas-Vampyras, kunigas Antanas Ylius-Vilkas, Albinas Ratkelis-Oželis, Jonas Pileckis-Brokas ir kpt.Leonas Taunys nutarė įsteigti Tauro partizanų apygardos štabą, pasiskirstė pareigomis. Štabo viršininku tapo kpt.Leonas Taunys-Kovas, o 1945 m. rugpjūčio 15 d. štabo posėdyje įkūrus Suvalkijos partizanų apygardą, Tauro Apygardos vadu.

Kitas lakūnas Juozas Kasperavičius-Visvydas, Vakarų Lietuvos Kęstučio apygardos vadas, 1947 m. balandžio 12 d. Tauragės aps., Batakių miške slėptuvėje žuvo NKVD dalinių apsuptas.

Jonas Bulota-Anbo, Geležinio Vilko Rinktinės kuopos vado pavaduotojas, 1947 m. rugsėjo mėn. 20 d. paskirtas Birutės rinktinės vadu po keturių dienų (rugsėjo 24 d.) netoli Mauručių-Jūrės geležinkelio Daunoro sodyboje įrengtame bunkeryje susisprogdino nuo žmių kautynių su Vėverių NKVD metu.

Apie Lietuvos partizaną-didvyrį aviacijos majorą Zigimą Drungą-Šerną, Mykolą-Joną, Tauro apygardos vadą, spaudoje ir žmonių atmintyje likę kuklios žinios. Jis gimė 1904 m. Užpalių mstl., Utenos aps. Jo tėvas Liudvikas Drunga, kilęs iš gausios šeimos, savo jaunystę pradėjo samdiniu pas Pikčiūnų kaimo ūkininkus. Susitaukęs šiek tiek pinigų, pas kaimo kriaucių pramoko siuvėjo amato. Bet jauno energingo vyro sėdimas darbas nedomino. Išsinuomavęs ant Šventosios upės pono Zavadsko Bružų vandens malūną, tapo malūnininku. Vėliau dar nuomavo Užpalių, Šilaininkų, Kavarsko malūnus. 1933 m. su šešių vaikų šeimyna malūnininkas-klajoklis Liudvikas Drunga, išsinuomavęs prie Panevėžio Savitiškių vandens malūną, tapo sėsliu įmonininku. Vaikus išleido į mokslus. Zigmas ir Antanas tapo lakūnais, Vytautas baigė Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, trys dukterys pasirinko humanitarinius mokslus.

Zigmas Drunga, baigęs Zarasų progimnaziją, brandos atestatą gavo 1926 m. Rokiškio gimnazijoje ir įstojo į Kauno Karo mokyklą. Ją baigęs buvo paskirtas į Panevėžio DLK Mindaugo 4-ą pėstininkų pulką. Tarnyba kareivinėse, mokomosiose stovyklose jauno leitenanto netenkino. Jo siela veržėsi į erdvę, padangių platybes... Baigęs Karo mokyklos lakūnų

kursus, sėkmingai įvykdęs skridimų programą, kapitono laipsniu pradėjo karo lakūno gyvenimą. Brolio Vytauto išsaugotose nuotraukose tik keletas to gyvenimo epizodų. Vienos jų kitoje pusėje rimuotas ketureilis:

Gyvenimo slenksčiuose

O jų daug, oi daug...

Keliai žmonių susipina

Į laimės Šalį vesdami!

Aleksiejui - Zigmas, 1930 XI4 Panevėžys

Apie 1936 m. Z.Drunga vedė mokytoją Bronę Motiekaitytę iš Panevėžio. Augino sūnų Saulių ir dukrelę Danguolę. Paskutiniaisiais Nepriklausomybės metais aviacijos majoras Zigmas Drunga buvo II skyriaus viršininku. Po sovietų invazijos jis paleistas į atsargą. Vengdamas okupantų represijų, išvyko į Ramygala, kur žmona gavo pradžios mokyklos mokytojos vietą.

Vokiečių okupacijos metais buvęs lakūnas dirbo sandėlininku. Susikūrus kovos su vokiškaisiais okupantais "Lietuvių Fronto" organizacijai, Z.Drunga dirbo Kauno Apygardos štabe. Išvengęs gestapo požemių ir Štuthofio stovyklos, 1944 m. vasarą su šeima rado prieglobstį Zapyškyje pas buvusį Zarasų mokytoją Brūzgulį. Karo kanonadai nugriaudėjus į Vakarus, Drungų šeima grįžo į Kauną. Zigmas dirbo Kauno gaisrinėje, žmona - Kauno centrinėje bibliotekoje direktoriaus pavaduotoja.

MAJORAS ŠERNAS - GELEŽINIO VILKO PARTIZANAS

1945 m. vasarą Zigmą Drungą, kaip buvusiu Lietuvių Fronto nariu, susidomėjo Kauno saugumas. Draugų perspėtas, net nepranešęs namiškiams, Zigmas pasitraukė į Suvalkiją. Kelyje buvo sulaikytas kaimuose siautėjančių enkavedistų ir stribų ir uždarytas Šilavoto NKVD "mūriuko" požemyje. Kol Šilavoto NKVD viršininkas lttn.V.Kolesov laukė atsakymo iš Kauno į klausimą apie suimtojo asmenybę, belaisvis veltui laiko neleido. Po kelių naktų tylaus ir kruopštaus darbo, išlaužęs langelio grotas, majoras pabėgo. Gerai prisimenu, koks buvo stribų ir NKVD kareivių sujudimas Šilavote!... Lttn.V.Kolesov graužė nagus, pražiopsojęs tokį "stambų banditą"... Šilavote vien apie tai tekalbėjo... Pasitelkęs Prienų, Veiverių ir aplinkines igulas talkon, krėtė aplinkinius kaimus. Dieną ir naktį negailėstingai "šukavo" pamiškes, rengė pasalas, ieškojo bėglio, tikrino kiekvieno sutikto dokumentus. Tačiau veltui. Suvalkijos miškai ir geri žmonės dar metus dorai saugojo buvusį padangių arą.

Pabėgęs iš Šilavoto "mūriuko", slapstydamasis ir mėtydamas pėdas, majoras Z.Drunga pasiekė Kuprių kaimą ir trumpam apsistojo Zakarauskų-Liaukų sodyboje. Matyt, su Zakarauskais majoras buvo iš anksčiau pažįstamas.

Mikalinės-Puziškių-Janaukos-Plutiškių kaimus ribojančiame miške, mūsų vadinamoje Rūdgirėje, nuo ankstyvo pavasario prisilaikydavo atskiri Geležinio Vilko partizanų būriai. Čia slėpdavosi Liudviko Dabrišiaus-Kareivio, garbingai žuvusio Degimų-Vilkų kautynėse, skyriaus išlikę gyvi partizanai. NKVD siautėjimo metu čia prieglobstį rasdavo ir tolimesnių kaimų vyrai: Antanas Pukas-Plunksna, Jonas Naujokas-Gintaras, Juozas Išganaitis-Dėdė, Juozas Gylys-Vėtra, Antanas Vosylius-Vilkas su nuolatinio savo palydovu Andriumi Juodsnukiu-Spirgiu, Vaclovas Škėrys-Labutis, Juozas Samuolis-Strazdas, Vilius ir kiti.

Patogi geografinė padėtis į Rūdgirę sutraukdavo judrius partizanų būrius, pereinančius į Pagraižio, Švenčiaviškio girią ir tolyn į Pajiesio miškus, vadinamus bendru Garliausgirės pavadinimu, siekiančius Išlaužą, Ilgakiemį, Drebulinę. Čia dažnai užklysdavo visų Geležinio Vilko būrių partizanai ir pulko vadas lt. Juozas Stravinskas-Žiedas.

1945 m. pavasarį valsčių miesteliuose buvę NKVD įgulų, tada vadintų garnizonais, ir sribų būriai be "žaliakepurių" paramos šiuose miškuose persekioti partizanų neišdrįsdavo. Tačiau po miškų "košimų" šios įgulos rengdavo pasalas pamiškėse. Naktimis apgulę jiems įtartinas sodybas, tykodavo pavienių ir mažais būreliais iš miškų išseinančių partizanų. Prąšvitus grįždami iš pasalų terorizuodavo taikius kaimų gyventojus.

Tokiomis sąlygomis, nors ir radus laikiną prieglobstį Zakarauskų sodyboje, ilgai neišsislapstysi. Todėl majoras greitai susitiko su vietiniais partizanais. Priešo siautėjimų metu pasitraukdavo į Rūdgirę, kurioje netolimo Zakarauskų kaimyno sūnus Klemensas Garbaravičius-Ažuolas turėjo išsirengęs slėptuvę. Ažuolas buvo Geležinio Vilko partizanų laikraščio "Lietuvos partizanai" vienas leidėjų, spausdino būtiniausius tarnybinius raštus. Su Ažuolu visi partizanų būriai palaikydavo nuolatinį ryšį. Taigi majoro Šerno pasirodymas Mikalinės-Rūdgirės miške jau nebuvo partizanams paslaptis.

Per Kauno studentą A.Kaminską, laidavus partizanui Ažuolui, majoras pasiuntė žinią-raštelį žmonai Kaune. Studentas parvežė iš Kauno majorui jo karinę aprangą, batus. Šiek tiek apirimus NKVD kariaunos siautėjimui kaimuose, partizanas Šernas gavo progą susitikti su žmona ir vaikais.

Majoras Z.Drunga-Šernas, bendraudamas su Ažuolu, jo slėptuvėje susitiko su pagyvenusiu partizanu, pasivadinusiu Žalgiriu.

TAURO PARTIZANŲ APYGARDOS ĮKŪRIMAS

Dauguma Lietuvos kaimo žmonių tikėjosi, kad Vakarų sąjungininkai, nugalėję Vokietiją, pareikalaus Sovietų Sąjungą palikti užgrobtus kraštus ir, kaip sakydavo kaimo "politikai" - "privers Rosiją grįžti an savo rubežiu"... Žmonės šventai tikėjo: sovietų Rusijai nepaklusus, tarp sąjungininkų neišvengiamai kils karas. Tačiau 1945 m. vasarą didžiųjų valstybių-nugalėtojų vadovai Potsdamo konferencijoje Baltijos tautų likimo iš esmės nesprendė. Dar daugiau - prasidėjęs Vakarų valstybių politinis flirtas su budeliu Stalinu nuvylė pavergtų tautų lūkesčius. Epochos melagio ir žudiko žadamais tautų apsisprendimo plebiscitais užliūliuoti Vakarai pasitenkino tuo ir pasitenkino... "Tautų tėvas", pasiuntęs į Lietuvos kaimus iki dantų ginkluotas čekistų gaujas, jau "vykdė plebiscitą"... Būriai kareivių, pasaitėliais pririšę šunis ir stribus, pasklido po vienkiemius. Suradę namuose senutes ir paauglius, nes suaugusieji pasislėpdavo, gąsdindami viso Sibiro "baltom meškom", uoliai rinko kreivokus, nuo senatvės drebančia ranka įbrėžiamus kryžiuokus-"parašus" "padėkos laiške" draugui Stalinui už "išvadavimą ir amžiną rojų..."

Potsdamo ir San-Francisko konferencijų nutarimų atgarsiai, prasiškerbę pro geležinę cenzūros uždangą ir pasiekę bolševikų niokojamą Lietuvą, labai prislėgė kaimo žmonių, juo labiau partizanų nuotaiką. Atkaklus Lietuvos artojas vylėsi: "Pirmo... penkiolikto... prasidės karas..." Pribrendo reikalas keisti kovos taktiką. Partizanų gretose buvę aukštesnio laipsnio Lietuvos karininkai suprato, kad atėjo laikas visos Lietuvos Laisvės kovotojus suburti vienos stiprios vadovybės pavaldumui - sukurti partizanų koordinacinį centrą.

1945 m. liepos 19 d. Skardupių klebonijoje keletas Suvalkijos partizanų susirinko į steigiamąjį Tauro Apygardos štabo posėdį. Nutarta ir protokole Nr.1 užprotokoluota štabo pareigūnų asmeninė sudėtis:

1. *Kpt.Leonas Taunys-Kovas - Tauro apyg.štabo viršininkas.*
2. *Kun.Antanas Ylius-Vilkas - apygardos sanit.dalies viršininkas ir kapelionas.*
3. *Jonas Pileckis-Brokas - Ginklavimo ir komplektavimo viršininkas.*
4. *Vytautas Gavėnas-Vampyras - Baudžiamojo skyriaus viršininkas.*

5. *Vyr.ltn.Albinas Ratkelis-Oželis - Propagandos skyriaus viršininkas.*

1945 m. liepos 23-24 dienomis įvyko antrasis Tauro apygardos štabo posėdis, kuriame aptarta tolimesnė štabo veiklos programa: ryšių tvarka, spaudos ir propagandos klausimas, ginklavinimosi perspektyvos ir kiti partizanams gyvybiškai svarbūs klausimai.

Rugpjūčio 15 d. Skardupių klebonijoje įvykusiame štabo pareigūnų ir gretimų Suvalkijos sričių partizanų atstovų pasitarime nutarta:

1. *Įkurti Suvalkijoje Tauro Partizanų Apygardą.*

2. *Suformuoti Apygardos štabą.*

3. *Įkurti jau veikiančių partizanų grupuočių pagrindu rinktines su griežtai nustatyta veiklos teritorija.*

4. *Parengti Tauro Partizanų Apygardos Statutą.*

Pasitarime paruoštas pirmasis Tauro Apygardos Vado įsakymas.

Tauro apygardos

Slaptai

Įsakymas Nr.1

Būstinė, 1945 m.rugpjūčio mėn. 15 d.

I Rikiuotės dalis

1. *Nuo šios dienos kuriama Suvalkijos Partizanų Apygarda, kuriai vadovauti sudaromas štabas.*

2. *Vygandą skiriu Apygardos Štabo viršininku.*

3. *Uosį - Apyg. Štabo Komplektavimo skyriaus viršininku.*

4. *Luobą - Politinio skyriaus ir propagandos viršininku.*

5. *Broką - apygardos Štabo Adjutantu.*

6. *Spyglį - Stirnos Rinktinės Vadu.*

7. *Vampyrą - Vytauto Rinktinės Vadu.*

8. *Šerną - Geležinio Vilko Rinktinės Vadu.*

10. *Įpareigoju rinktinių vadus, kad padarymas bolševikų išgamų nekenksmingais būtų vykdomas turint pakankamai apkaltinamos medžiagos ir kad jokių būdu nenukentėtų pašaliniai asmenys.*

11. *Rinktinių vadais turi sudaryti ryšius su jų plote veikiančiomis partizanų grupėmis ir paimti savo valdžion. Nenorinčios paklausyti vado grupės bus traktuojamos kaip banditai ir žalingi organizacijai, išformuojamos ir paleidžiami.*

12. *Užpildinėti karinius objektus kol kas, be Apygardos Štabo įsakymo, draudžiu.*

13. *Partizanų organizacijos ir veikimas laikyti didžiausioje paslapytyje.*

14. Įsakau Rinktinių Vadams ligi š.m. rugsėjo 5 dienos pristatyti Apygardos Štabui /.../ karininkų, puskarininkų sąrašus.

Kovas, Apygardos Vadas
Vygandas, Apyg.Štabo viršininkas
Nuorašas tikras: Brokas, Apyg.Štabo Adjutantas

Rugpjūčio 20 d. Tauro Apygardos Vadas pasirašė įsakymą Nr.2, papildantį prieš 5 dienas paskelbtą Partizanų Apygardos Įsakymą Nr.1.

Tauro apygarda

Slaptai

Įsakymas Nr.2

Būstinė,

1945 m. rugpjūčio mėn. 20 d.

I. Rikiuotės dalis

1. Vytenį skiriu Patrimpo rinktinės vadu nuo š.m. rugpjūčio 15 dienos.
2. Tautvydą skiriu Apygardos Žvalgybos skyriaus viršininku nuo šios dienos.
3. Vilką skiriu Apygardos Sanitarijos skyriaus ir Apyg.Štabo Ūkio skyriaus viršininku.
4. Įsakau tuojau priimti priesaiką /.../.

II. Ūkio sritis

5. Draudžiu, vykdant lietuviško-rusiško bolševiko dalinį turto konfiskavimą, grobti turtą /.../.
6. Maistu ir rūbais apsirūpina patys dalinių vadai /.../.

III. Mokymo sritis

7. Vykdant mokymą vadovautis /.../Lietuvos kariuomenės Statutais /.../

Kovas, Apygardos Vadas
Vygandas, Štabo Viršininkas

Rugpjūčio 22 d. Apygardos štabo posėdyje nustatytos rinktinių ribos.

Tauro apygardai

Visai slaptai

Įsakymas Nr.1/apl

Būstinė,

1945 m. rugpjūčio mėn. 22 d.

Žemėlapis 1/500000

Apygardos veikimo plotas padalinamas į rinktines.

Patrimpo Rinktinė - Vadas Vytenis - Marijampolės miesto ribos.

Vytauto Rinktinė - Vadas Vampyras - vykdo operacijas plote: Vištytis, Rytprūsių siena ligi Kudirkos Naumiesčio, Šešupės upe iki Marijampolės, plentas Marijampolė-Kalvarija (be miesto).

Stirnos Rinktinė - Vadas Spyglys - plotas nuo Kudirkos Naumiesčio-Rytprūsių siena iki Nemuno, iki Kauno miesto ribos, plentas Kaunas-Marijampolė, Šešupė, Marijampolė-Kudirkos Naumiestis.

Geležinio Vilko Rinktinė - Vadas Šernas, plotas: nuo Marijampolės (Puskelnių) plentu iki Kauno (Veiveriai, Garliava), be Kauno miesto, Nemuno iki Alytaus (Prienai, Balbieriškis), be Alytaus miesto. Iš pietų skiriamoji - plentu Alytus-Krosna-Liudvinavas iki Marijampolės-Kalvarijos plento, Simnas, Krosna, Liudvinavas imtinai.

Perkūno Rinktinė - Vadas Perkūnas, plotas: 7 km nuo Marijampolės, Kalvarija su miestu, Liudvinavas-Krosna-Simnas-Alytus iki buvusios administracijos linijos - linija iki Kalvarijos.

Ryšiai: Perkūno Rinktinės Vadui Perkūnui palaikyti iš Apygardos štabo su Alytaus ir Užnemunės štabais ir su Suvalkų trikampio veikiančiomis partizanų grupėmis. GVRn vadui Šernui - su Kauno miesto partizanų štabu ir Užnemune. Stirnos Rinktinės vadui Spygliui - su Užnemunės veikiančiomis partizanų grupėmis - Serežžiaus-Veliunos partizanų grupėmis.

Tiekimas ginklais: Vadams Spygliui ir Vampyrui sudaryti spec.grupes rinkti ginklus Rytprūsių pasienyje.

Kiti nurodymai: Vengti aktyvios kovos su NKVD, o ypač su kariuomene, išskyrus atvejus, kai reikia gintis.

Slaptažodžiai: Rinktinių vadai nustato slaptažodžius savo veikimo ribose ir keičia sulig reikalo ir galimybių.

*Kovas, Apygardos Vadas
Vygandas, Apyg.Štabo Viršininkas
Brokas, Apyg. Štabo Adjutant*

Gauna visi Rinktinių vadai po 1x5 = 5 egz.

Politinis skyrius 1x2 = 2 "

Apyg. štabe lieka 1=1"

Viso: 8 egz.

PARTIZANO ŠERNO KOVOS KRIKŠTAS

"Rugpjūčio mėnesio dvidešimtą dieną jau nustatyta ryšio tvarka mane pasigavo Audronė (*Vilija - V.J.*), perduodama Kardo (*Žiedo*) kvietimą, kur būsiąs majoras Mykolas-Jonas" - rašo J.Lukša-Daumantas knygoje "Partizanai".

1945 m. rugpjūčio 20 dieną Rūdgirėje (Mikalinės miške) susirinko aktyviausieji Geležinio Vilko partizanai: pulko vadas ltn.Juozas Stravinskas-Žiedas, jo brolis Antanas Stravinskas-Miškinis, iškviestas Kauno studentas Juozas Lukša, Juozas Gyls-Vėtra, Ažuolas, Žalgis, Vilius, Antanas Pukas-Plunksna, Klemensas-Kurtas, Juozas Baltrušaitis-Tigras, Petras Mockapetris-Kairys ir Juozas Išganaitis-Dėdė. Čia buvo ir majoras Zigmąs Drunga-Šernas.

Pasitarime aptartas per partizaną Andrių Popierą-Naktinį gautas Tauro apygardos rinktinių vadų - Vytauto Gavėno-Vampyro, Broniaus Abromavičiaus-Spyglio, Bacevičiaus-Vygando ir kitų - pasirašytas kvietimas dalyvauti 1945 m. rugpjūčio 25 d. įvyksiančiame Suvalkijos partizanų vadų suvažiavime. Nutarta į suvažiavimą Geležinio Vilko partizanų atstovu įgalioti studentą Juozą Lukšą, kaip turintį patikimus asmens dokumentus. Šernas, dar taip neseniai ištrūkęs iš Šilavoto "mūriuko", nutarė nerizikuoti, nors gautame kvietime buvo užuomina, kad Tauro Apygarda suskirstyta Rinktinėmis ir pageidautina suvažiavime dalyvauti aukštesnio rango karininkams.

"Žalgis užsuko iš Varšuvos muzikos...", - rašo J.Lukša-Daumantas, kurią greit "išgirdo" Šilavoto NKVD įgulos viršininkas ltn.V.Kolesov, nes jau rugpjūčio 22 dienos pavakare į Rūdgirės, Plutiškių-Janaukos-Puziškių pamiškių kaimus atsibastė Šilavoto įgulų kareiviai ir sribai. Apie 19 val. užėję į Puziškių kaimo gyventojų Jono Kaminsko sodybą, gyvenamajame name padarė kruopščią kratą, patikrino studento Antano dokumentus ir nieko neradę pasitraukė vakarų kryptimi. Už pusantro kilometro nuo miško sudegino Traškausko sodybą. Priežastis iki šių dienų neaiški. Iki sutemų pašaudę "baudėjai" pasitraukė.

Rugpjūčio 23 dienos rytą gausus NKVD kareivių ir sribų būrys ties Kubeliškių kaimu išlindo iš miško ir Graižės paupiu patraukė eigulio pasodos link. Besiartinančius okupantus ir gaują Šilavoto sribų laiku pastebėjo gretimoje Garbaravičiaus-Ažuolo tėviškėje buvęs mjr.Z.Drunga-Šernas. Prisidengdamas gretimų eigulio ir Garbaravičių sodybą trobeisiais ir medžiais, partizanas bandė nepastebėtas pasiekti girią, tačiau bu-

deliai, pamatę miško pusėn sparčiu žingsniu žengiantį karišku apsiaustu vilkintį vyrą, atidengė uraganinę šautuvų ir automatų ugnį. Laimė, rusiškų automatų-"klerkų" kulkos nepasiekė, o šautuvų ugnis buvo labai netaikli. Kol sukaleno enkavedistų lėkštinis kulkosvaidis, Šernas spėjo išmukti į už 10-15 metrų buvusį miško pakraštį. Iš miško Šernas pasiuntė į vijikus atsakomąją automato seriją, kuri sutrikdė persekiotojus. Vytis bėglį miško gilumon jie nesiryžo, juo labiau kad kiti Kolesovo gaujos dalyviai jau pleškino Andriaus Kancieriaus sodybą.

Pamatęs, kad kareiviai miške persekioti jo nesiryžta, apsukęs miško pakraščiu lanką Šernas išėjo į Janaukos kaimo palaukę. Tolumoje, iš kur buvo išbėgęs, matėsi dūmų kamuoliai, ausys sugaudavo šūvių papliūpų garsus. Tai liudijo, jog visi NKVD baudėjai ten, dienos metu pasišviesdami gaisro liepsnų deglais, kelia kruviną puotą...

Atsargiai, prisidengdamas medžių ir retokų papievių krūmų uždanga, per Janaukos kaimo laukus Šernas pasiekė ūkininko Markausko sodybą. Jį nustebino iš trobos sklindanti neįprastai garsi žmonių šneka. Pasiklausęs majoras suprato, kad Andriaus Markausko sodyboje puotaujama. Praveręs trobos duris, majoras išvydo už stalo sėdinčius vyrus, nerūpestingai tuštinančius butelį naminės. Pripylę stikliuką skaidrios ruginukės, vyrai užsveikino Šerną, bet šis išgerti atsisakė, tačiau prisidėjęs prie stalo didžiausiam vyrų nustebimui persižegnojo ir neskubėdamas ėmė užkandžiauti. Per tuos metus jie buvo matę daug partizanų, bendravo su jais, visokeriopai rėmė, tačiau "tokio dievobaimingo" dar nebuvo matę. Šis kryžiaus ženklas sėdant prie stalo paprastų kaimo vyrų širdyse sužadino didžiulę pagarbą svečiui... Labai stebėjosi vyrai, kad partizano apsiausto skvernai keliose vietose išvarpyti kulku, o partizanas net neįdrėksta - "tikrai Dievas yra!" Ne mažiau nustebė ir pats Šernas, tik dabar supratus buvusį mirtiną pavojų jo gyvybei.

Mjr.Zigmas Drunga-Šernas, laimingai priėmęs pirmąją partizaninės kovos krikštą, visa savo esybe atsidadė kovai už pavergtos Tėvynės laisvę.

KAMINSKŲ ŠEIMOS TRAGEDIJA

Rugpjūčio 23 d. rytą Kaminskų šeima po išvakarėse enkavedistų atliktos kratos praleidę neramią naktį sukilo nors be slogios nuojautos, bet ir gana neramūs. Antanas, kaimyno Šiugždinio paprašytas, išėjo pavarinėti arklius maniežo šopoje - kūrė javus. Mažesnieji, kaip ir visi kaimo

vaikai, ganė galvijus. Dukra Marytė buvo išbėgusi pas kaimynus. Pats šeimininkas Jonas Kaminskas triūsė kieme. Pasipustęs senokai plaktą dalgį, švaistėsi sodelyje, plovė atolą garde žviegiantiems paršams.

Kol Šilavoto bolševikinių banditų vadas V.Kolesov su keliais kareiviais ir stribais vijosi Šerną, pagrindinė enkavedistų grupė artinosi prie Andriaus Kancieriaus sodybos. Šeimininkų nebuvo namie, tik Kancierių sūnus Kostas, 24 metų vaikinys, kažką dulpštė kieme. Išgirdęs Garbaravičių pusėje šūvius, Kostas sunerimo ir, pamatęs jau netoli sodybos kareivių būrį, net nespėjęs pažadinti troboje miegančio partizano Vaclovo Škėrio-Labučio, paskubomis metėsi iš kiemo. Trauktis į mišką vaikinui kelias buvo atkirstas. NKVD žudikų kulka pakirto jį netoli Graižės upelio krūmokšnių prie Deltuvos žvyro karjero.

Šūvių prižadintas iš kambario per langą išsoko Labutis ir čia pat, palangėje, suklupo suvarpytas kulku. Nutvėrę prie malkinės numestą tvirtą medžio šaką, užkabino už nukauto partizano drabužių ir ėmė maitoti bejausmį Vaciuo kūną. Uždegę sausius kaip parakas šiaudais dengtus trobesius, išvilko Labučio kūną iš kiemo ir, subadę durtuvais, pavilkę porą varsnų paliko pamiškėje.

Kraujo kvapo apkvaitinti žudikai, palikę tebeliepsnojančius Kancierių sodybos trobesius ir dviejų jaunų vyrų lavonus, pasuko pamiške į greitimą šešių hektarų "buožės" Jono Kaminsko sodybą.

Stengdamasis įrodyti ištikimybę ir šunišką atsidavimą okupantui, Šilavoto stribų skyrininkas mikčius Vincas Skinkys, prisiartinęs prie sode atolą pjaunančio šeimininko, nė vieno mikčiojančio žodžio netaręs iš dviejų-trijų metrų atstumo paleido nagano kulka Jonui Kaminskui į kaktą...

Viešpatie!... Dieve, duok jam amžiną atilsį!.. Tik iš sutraiškytos galvos ištryškę smegenys ir šiandien vaikams sapnuojasi...

Sugužėjusi į kiemą ruja atėjūnų ėmė siaubti kuklų gausios šeimos turta. Didžiausias laimikis plėšikams buvo vargonininku besimokančio Kaziuko pianinas. Paties Kaminskių Kaziuko, laimė, nebuvo namuose, buvo išėjęs pas mokytoją-vargonininką.

Į kieme stovintį vežimą įvertę pianiną ir pamatę, kad visko nesugrobs, plėšikai atsivarė kaimyno Jurgio Šiugždinio dvikinkį, pora arklių kinkytą ilgadrobinį vežimą. Raudonieji plėšikai sukrovė į vežimus viską, kas tik buvo įmanoma paimiti: maistą, drabužius, virtuvės reikmenis... Išvarę iš kiemo pakrautus vežimus, egzekutoriai sodybą padegė. Ir čia dar viena nelaimė... Iš degančio kluono išbėgo vyresnysis Kaminskių sūnus, 24 metų Vincas, kuris buvo pasislėpęs kluone įrengtoje slėptuvėje. Iš liepsnos

ir dūmų pragaro iššokęs Vincas nespėjo perbėgti penkiolikos metrų tarpą, skyrusį jį nuo miško. Jau pasiekęs pamiškę, pajuto stiprų smūgį ir nežmonišką karštį juosmens srityje. Automato serijos suvarpytais viduriais Vincas dar turėjo jėgų įsmukti į mišką ir nubėgti į gretimo kaimo Vinco Deltuvos kiemą. Deltuvos sodyboje buvę partizanai Kurtas ir Tigras, broliai Klemensas ir Juozas Baltrušaičiai nunešė sužeistą Vincą į šeimnininko paskubomis pakinkytą vežimą. Nuvežė jį į Meškynų kaimo gyventojų Kazio Raulynaičio sodybą, kurioje rado sužeisto Vinco seserį Marytę ir brolį Antaną. Antanas, išgirdęs Kancierių sodyboje šūvius, palikęs Šiugždinio šopos maniežę varomus arklius, nėjo namo, bet pakrūmėm nusigavo pas Raulynaičius ir iš tolo stebėjo pamiškėje degančią tėviškę.

Sužeistą Vincą iškėlė iš vežimo nunešė į Raulynaičio kluoną. Kurtas su Tigru išėjo ieškoti partizanų medikės Laimutės. Matyt, žinojo, kur ją rasti, nes po kurio laiko atėjusi Laimutė aptvarstė dviem-trim kulkom sužeisto Vinco vidurius ir, sugirdžiusi nuskausminančius vaistus, liepė skubiai vežti į Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninę operacijai.

Vincui išbėgus, įsiutinti enkavedistai ėmė nuodugnai krėsti miško kvartalą. Vietoje bėglio jie aptiko po užsodinta eglaitę partizanų paslėptą neobliuotų lentų dėžę, kurioje – tvarkingai sudėti sutepti lėkštinis kulkosvaidis, keli šautuvai, granatos. Radinio nudžiuginti ir skubėdami pasirodyti Kolesovui ir savo vyresnybei, "žaliakępuriai" metė paieškas ir su dėže išniro iš miško.

Tuo metu į degančios Kaminskių sodybos gaisro poškėjimą įsipynė kaimyno, apylinkės pirmininko Jono Kairiūkščio isteriškas klyksmas:

- Aš juos visus ištrinsiu!... Kaip blakes!... - prisimena Antanas Kaminskas tik atsitiktinumo dėka išvengęs žūties... - Dėžę su ginklais kareiviai atsinešė iš miško pas Joną Kairiūkštį. Sakė ginklus radę Kaminsko sodyboje.

Vėliau suvarytiems apylinkės gyventojams sribai rodė tuos ginklus ir gyrėsi: "Likvidavom banditų štabą..." Reikėjo pateisinti piktadarybę.

Palikę sodelyje nušauto šeimnininko lavoną, liepsnos ir žarijų karščiu žėruojančias susmegusių trobesių liekanas, su prisiplėštu aukų turtu okupantai ir jų pakalikai sribai išsinešdino. Dulkėtu Puziškių kaimo vieškelio dviejų manta pakrautų vežimų ir keiksmažodžiais atmieštais pasitenkinimo šūksniais klegėdama žudikų vilkstinė lėtaijudėjo į Šilavotą. Čia dar tą patį vakarą įvyko prisiplėšto turto dalybos... Kam atiteko Kaminskienės kraičio "kupas"-drabužių skrynias, prosenelės palikimas, paaiškėjo vėliau... Kaziuko pianinu, kol šis subyrėjo, baladojo sribai...

Beveik tuo pat metu Meškynų kaime prasivėrė Kazio Raulynaičio sodybos vartai, išleisdami pagyvenusios moters drebančią ranką laiminamą vežimą, pasukusį į priešingą pusę. Jame sėdėjo trys vyrai ir gulėjo Vincas, amžinai paliekantis tėvo ir savo krauju apšlakstyta gimtinę...

Tą dieną sužeistą Kaminskų Vincą vežė K.Raulynaitis ir broliai Antanas ir Kazys Kauno nepasiekė. Prie Garliavos užklupę sutemos vertė sustoti. Naktį vežti į miestą sužeistą vyrą buvo pavojinga.

Pernakvoję pas Vaitkūną, anksti ryte rizikavo važiuoti. Delsti jau nebuvo galima. Laimingai pasiekus Raudonojo Kryžiaus ligoninę, Vincą operavo. Išėmė tris automato kulkas, įstrigusias viduriuose.

Apie 14-ą valandą Antanas atėjo į ligoninę lankyti brolio. Dar nepasiekus palatos durų, Vinco palatos ligoniai gestais parodė: "Nesirodyk!... Bėk!"... Prie Vinco budėjo "pikto angelas". Tardė?! Ar po tardymo "suleido vaistų?"... Kaminskų Vincas mirė. Amžiną Atilsį!

Be gimtųjų namų šilumos, be duonos kšnio liko penki Kaminskų vaikai, kurių jauniausiam nebuvo vienuolikos metų. Penki našlaičiai papildė milijonines bedalių ir benamių gretas "tarybiniame rojuje".

Po keleto metų sutikęs našlaitę Kaminskų Marytę Kolesov pasakys: "Buvo padaryta klaida... Bet kas parašyta plunksna - kirviu neištašysi!"

KURTO IR PAPARČIO PARTIZANŲ GLOBOJE

*Ateina vakaras į girią,
Ateina ilgesys pas mus.
Berželių šakos prasiskyrė
Ir vėjas pučia į namus.*

(Partizanų daina)

Numalšinęs alkį, padėkojęs svetingiems vyrams už vaišes, majoras Z.Drunga popietė iš Andriaus Markausko sodybos išėjo. Tolumoje dar ruseno Kancierių sodybos trobesių likučiai. Dar už keletos varsnų liepsnojo Kaminskų sodyba. Šuvių nesigirdėjo. Pasukęs Graižės upelio šlaito link, prisidengdamas retokais krūmais, neskubėdamas Šernas artinosi Janaukos kaimo pamiškėn. Besiartinantį majorą jau iš tolo stebėjo pagiryje sugulę keli uniformuoti vyrai. Tarp jų buvęs partizanas Ažuolas, iš kariško apsiausto pažinęs majorą, atsistojęs visu ūgiu žengė kelis žingsnius priekin, jo pavyzdžiu pasekė Žalgiris. Šernas, pamatęs iš miško išnyran-

čius uniformuotus vyrus, krūptelėjo ir, instinktyviai priklaupęs krūmokšnyje, paruošė kovai "mašinpistolę". Nors netrukus atpažino Žalgirio "stalininį kitelį", bet dėl viso pikto laikydamas po apsiaustu paruoštą automatą, lėtai artinosi prie ramiai laukiančių partizanų. Švytinčiu iš džiaugsmo veidu Ažuolas apkabino sveikutėlį majorą, kurį jau manė tapusį Kolesovo enkavedistų auka. Žinojo Klemensas, kad Šernas ryte buvo kaimė, o kaimynų Kancierių bei Kaminskių sodybų gaisrai ir dažnas kulkosvaidžių kalenimas nieko gero nepranašavo. Taigi Ažuolas su neslepiamu, vos ne vaikišku džiaugsmu, kas taip nebūdinga partizanams, apkabinęs visa galva aukštesnį už save majorą, davė valią savo jausmams ir, lyg norėdamas įsitikinti, jog tai ne vizija, laikė jį savo glėbyje. Žalgiris, kaip ir dera "visos Lietuvos partizanų vadui", buvo santūrus ir paslaptingas.

Miško pakraštyje Šerną, Ažuolą ir Žalgirį pasitiko dar keli pažįstami partizanai. Jie, beveik visą dieną iš tolo stebėję "baudėjų" siautėjimą kaimė, stoti į atviras kautynes su gausiu Kolesovo enkavedistų ir stribų daliniu nesiryzo. Trumpai aptarę padėtį, palikę pamiškėje sargybą ir žvalgus, Šernas su kitais kovotojais pasitraukė į miško gilumą. Suradę tinkamą vietą, susikūrė šakų lauželį.

Pavakare, nuvežę į Meškynus sužeistą Kaminskių Vinčą, į pamiškę sugrįžo Kurtas, Tigras ir med.seselė Laimutė. Likę pamiškėje žvalgai nuvedė juos pas miško gilumoje laužą kūrenančius partizanus.

Ryte gavęs kovos krikštą, ilgiau slapstytis vienas pas pažįstamus ir patikimus gyventojus Šernas jau nerizikavo. Be to, praėjusios dienos įvykiai parodė, kad statyti į pavojų patikimus ūkininkus-rėmėjus pražūtinga ir negarbinga. Todėl Šernas nusprendė likti su šiais partizanais ir susitikti su pulko vadu Žiedu.

Apygardos vado įsakymas Nr.1 dar nebuvo pasiekęs Geležinio Vilko partizanų, todėl Šernas nežinojo, kad nuo rugpjūčio 15 dienos pulkas įgavo įkurtos Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės padėtį, o jos vadu paskirtas jis - majoras Zigmas Drunga-Šernas. Taigi būdamas kuklus ir tolerantiškas, nors ir buvęs aukšto rango karininkas, Šernas pasitikėjo sutiktų vyrų partizanine patirtimi ir nesiėmė jiems įsakinėti bei nurodinėti. Visi kartu pasitarę, nusprendė pereiti į Garliavos mišką, kur tikėjosi rasti Žiedą. Temstant, panaikinę ugniavietės pėdsakus, palikę Ažuolą, Vėtrą, Žalgirį ir Antaną Slavinską-Kadugį savo "valdose", Šernas su keletu kovotojų paliko stovyklą.

Sutarę žygio maršrutą, geriausiai žinantys vietinius miškus Dėdė ir Kurtas išėjo pirmi. Paskui žvalgus, kiek atsilikusi į nakties žygį patraukė

Tigro vedami ir likusieji su Šernu ir Laimute. Laimingai perėję Rūdgirės-Pagraižio-Pajiesio tarpumiškių kaimus, kuriuose dažniausiai buvo ruošiamos NKVD igulų pasalos, partizanai prieš švitimą jau buvo Garliausgirės lapuočių prieglobstyje. Paėję dar gerą kilometrą miško gilumon, palikę sargyboje ištvermingesnius vyrus, partizanai suvirto samanų patale poilsui. Nors nuo rasos iki juosmens permirko drabužiai, laužo nekūrė. Tyla miško ošimo liūliuojami, nakties žygio išvarginti, ilgesnį partizaninio gyvenimo buitį patyrę kovotojai greit sumigo. Tik Šernas niekaip negalėjo sumerkti akių. Atsakomybės jausmas buvo stipresnis už nuovargį. Atidžiai išiklausydamas į bundančių miško paukščių treliavimo garsus, majoras mintyse perkratinėjo paskutinių dienų įvykius. Su gilia meile žvelgdamas į šalimais suvirtusius kietai įmigusius vyrus, pajuto sieloje begalinę gėlą. Ypač negalėjo atitraukti akių nuo jaunučio, matyt, malonaus sapno šypsena nutvieksto smulkučio Laimutės veidelio... Kokia tvirtybė!... Koks pasiryžimas ruseno šios trapios jaunos būtybės sieloje!... Palikusi Marijampolės ligoninės chirurginį skyrių, mėgiamą darbą, drauges, ramią miesto namų šilumą, Vilijos pakalbinta, ši jauna mergaitė nedvejodama stojo tvarstyti Laisvės kovotojams prieš padarytas žaizdas... Nežinomas partizanas sukūrė joms dainą.

*...Jų darželiuose rūtos žaliuoja,
Jų jaunystė kaip žiedas vaiski...,
O širdis ten, kur broliai vaitoja,
Kaip ugnelė vis budi skaisti.*

*Mes išėjom Tėvynei parnešti
Brangią Laisvę - kaip saulę danguj,
Kad galėtų vėl rūtos žaliuoti
Ir daina vėl skambėtų Lietuvoj...*

Lyg paveiktas Laimutės tolygaus alsavimo, majoras pajuto užplūstančią snaudulį. Tyliai pakilęs nuo žemės, Šernas nusivilko apsiaustą ir švelniai juo apklojo giliai įmigusią merginą. Dirstelėjo į laikrodį - poilsio jau daugiau nei dvi valandos. Pažadinęs du vyrus paprašė:

- Vyrai, patikrinkit sargybą, - padelsės pridūrė. - Ir jei galit, pakeiskit juos... Tegul ir jie nusnaus truputį.

Nupurtę snaudulį, pakilo Tigras ir Vilkas. Patikrinę ginklus, netarę nė žodžio, nuslinko į miško tankmę. Netrukus sugrįžo buvę sargyboje

Dėdė ir Kurtas ir čia pat įsitaisė kiek atokiau nuo miegančiųjų. Atsirėmęs į storokos eglės kamieną, užsnūdo ir Šernas.

Priešpiečiais partizanus prižadino grįžę iš sargybos Tigras ir Vilkas. Sutikę vietinių būrio vadą Vyta Gudyną-Papartį su keliais jo vyrais ir sužinoję, kad NKVD dalinių nepastebėta, sargybiniai sugrįžo į stovyklą. Popietę į stovyklą atėjo pats Papartis ir Petras Mockapetris-Kairys, nešini kepalu duonos ir bryzu lašinių bei puodyne dar šilto pieno. Laužo kurti nereikėjo. Šlapi drabužiai nuo karštų rugpjūčio saulės spindulių, prasisksverbiančių pro medžių šakas, ir kūno šilumos jau pradžiūvo. Reikėjo tik batus bei autus numetus prieš saulutę pradžiovinti, nes buvo įpratę žygio metu miegoti apsiavę - maža kas gali atsitikti... Stovyklos apsauga buvo pasirūpinęs Papartis, todėl vyrai be rūpesčių ėmėsi malšinti alkį, nes nuo vakar dienos nieko burnoje neturėjo.

Po pietų Kurtas ir Laimutė, lydimi Kairio, išėjo į Pajiesio kaimą pasižvalgyti. Kairys užvakar Jiesios krante prie vienos sodybos įrengtoje slėptuvėje buvo sutikęs Žiedą. Slėptuvėje, kurioje pulko vadas dažnai slėpdavosi, ši kartą jo nebuvo. Pavakare Laimutė su Kurtu grįžo į stovyklą, Kairys liko kaime. Ilgiau pasilikti buvo neatsargu, nes stovyklą dieną galėjo pastebėti pikta akis. Nors tuomet tarp kaimo žmonių išdavikų pasitaikydavo labai retai, tačiau atsarga gėdos nedaro... Ir Šernas su savo palyda dar prieš saulėlydį, kruopščiai paslėpę pėdsakus, pasitraukė į miško gilumą.

Miško kvartale tarp Rutkiškių ir Klebiškio dar vasarą buvo įrengtos dvi slėptuvės-bunkeriai. Čia, žemų pušelių ir pavienių ažuoliukų jaunuo-lyne, pasipuošusiame šermukšnių raudoniu, apsistojo partizanai. Pavojaus atveju bus galima pasislėpti bunkeriuose. Papartis su Kurtu išėjo žvalgybon ir, paėję Šaltiniškių bei Pakampiškių pagiriais, užsuko į Klebiškio girininkiją. Pritemus apsilankė atokiau nuo miško stovinčioje ryšininkų Albinos ir Prano R. sodyboje. Čia sužinojo, kad po Pajiesio Bendoraičių sodybos sudeginimo kareiviai apylinkėse nesirodė.

Likę jaunuolyne vyrai griebėsi darbo. Apsaugai nuo nakties drėgmės ir lietaus iš lapuočių medelių šakų greit surentė neaukštą vienslaitę "piemenukų" stoginę. Išpynę abu šonus šakomis, priekį paliko atvirą. Jau prietemoje, pasikloję šakų gultus, vyrai suvirto atspūsti. Trumpai pasitarę, nusprendė: nakties metu vidury miško būti užpultiems priešo pavojaus nėra. Būtina kuo greičiau susitikti su Dešinio būrio vyrais, susirasti vadą Žiedą. Šioje stovykloje, kiek įmanoma pabūti ilgiau - nors porą dienų, kol bus atstatytas ryšys su Dešinio, Tabokiaus ir Pjūklo kovotojais.

Maisto parūpins Kairys ir Paparčio vyrai. Pavojaus atveju pasinaudoti bunkeriais, kuriuos žino Kurtas ir Kairys. Kai stoginėje suvirtusių partizanų veidai ėmė tirpti sutemų prieblandoje, Dėdė su Tigru pakilo nuo gultų ir, palinkėję pasiliekančiams Šernui, Laimutei ir Vilkui ramios nakties, dingo jaunuolyno krūmuose. Vietovė žinoma. Ne kartą čia būta. Neilgai klaidžioję, rado miško keliuką ir po pusvalandžio pasiekė Šaltiniškių kaimo palaukę.

Prieš saulėtekį iš žvalgybos į stoginę grįžo Kurtas ir Papartis. Parnešė truputį maisto. Nutarė sargybos nestatyti. Budėti vietoje paeiliui pasikeičiant. Jaunuolyno tankmė patikimai slėpė "piemenų būdelę". Išaušo tykus vėsokas rugpjūčio pabaigos rytas.

Pailsėję ir žvalūs majoras ir Vilkas pakilo iš gultų, užleisdami savo vietas Kurtui ir Paparčiui, kurie irgi nusenėd trejetą valandų.

Besidalijant žvalgų parneštą maistą, netoliese miške pasigirdo garsus "grybautojų čiaudulys". Vyrai sukluso. Po kelių minučių sutartas ženklas pasikartojo arčiau ir netrukus iš žemų pušaičių tankynės išnirio Kairys. Kiek atsilikusi iš paskos ėjo Petrutė Pušinskaitė-Vilija, partizanų ryšio darbuotoja.

PAS DEŠINĮ

*Ateina vakaras į girią,
Veidai užsidega ugnim:
Šviesa tamsoj sau kelių skina -
Drąsiai mes žengiame naktin.*

(Partizanų daina)

Išėję į palaukę Tigras ir Dėdė susigūžė tankiame pamiškės krūme. Išiklausė. Vakaro tylą retkarčiais trikdė iš kaimo atklydę nuo vaikystės pažįstami ir artimi sielai vakarinės namų ruošos garsai. Tolimas pavienis šunų amsėjimas pavojaus žygūnams nepranašavo.

Skardus tuščio kibiro barkštelėjimas artimiausioje sodyboje tarsi prižadino krūme prigludusius vyrus.

- Tai netikša!... Čėsas ženyt, - nusišaipė Dėdė ir išsiropštęs iš krūmo atidžių žvilgsniu permetė prieš akis plytinčią pievą. - Eime, Juozai, gaušim šilto pieno...

Pažeme nusidriekęs lengvo rūko šydas tvyrojo pamiškės ganyklų klo-

nyje. Už gero puskilometro virš rūko skraistės, sutemų prieblandoje mistiškai aukšti ir didingi dunksojo Šaltiniškių kaimo sodybų medžiai ir trobesiai. Kovai paruošę ginklus, žengę keletą žingsnių, du vyrai paniro į balto rūko putą ir po kelių minučių pasiekę sodybą prigludo prie klojimo sienos. Iš girdimos ramios šnekos partizanai suprato, kad svetimų nėra ir drąsiai įžengė į kiemą. Patvirtėję prižištas šuo, porą kartų amtelėjęs, - "nutilk, Sargiau... in būda!" - pabrukęs uodegą išmuko į savo būstą.

- Labas vakarėlis! - pasisveikino vakaro ruoša kieme užsiėmusias moteris Išganaičio Juozas-Dėdė. - Kuriaž ženyt reikia?

- Girdėjom, viedrai iš rankų krenta, - įsiterpė šiaipjau tylenis Baltrušaičio Juozas-Tigras.

- Turbūt mane! - nusikvatojo skardžiu jaunatvišku juoku kažkuri. - Piršliu pabūsi, Dėdė?.. O gal pats už kavalierių?!

- Ką čia pliauški!... - subarė šeiminkė dukrą. - Užėikit, vyrai... Sėskit, - šluostydama prijuoste prie tvoros įtaisyta suoliuką pakvietė svečius.

Vyrai, pasidėję ant kelių automatų, atsisėdo. Šalia stovėjo neseniai iškošto dar šilto pieno skardinės.

- Prašom, gerkit, vyručiai, - atsukusi čiaupą prileido du "palivotus" puodukus šilto pieno šeiminkė. - Jei truks, dar inpilsiu... Gerkit!

Vienu atsikvėpimu ištuštinę puodukus vyrai padėkojo. Šeiminkė siūlė dar po puodelį, bet pagalvojus pliaukštelėjo delnais:

- Ką aš čia - durna boba!?... Su pienu... Jūs gi išalkę... Stipriau reikia... Aš greit... Mergaitės, užkurkit "mašiną"!

Po kelių minučių užkurtos vėryklės liepsnos atšvaitų zuikučiai jau šokinėjo tamsios virtuvės sienomis. Pro praviras priemenės duris sklido uoslę erzinantis čirškinamų lašinių su svogūnais kvapas. Netrukus apytamsėje virtuvėje Dėdė ir Tigras jau dorėjo šeiminkės paruoštą kiaušiniinę. Pasiūlyto "lašelio stipresnės" vyrai atsisakė. Sočiai pavaišinti, iki vidurnakčio paerzeliavę su merginomis, partizanai atsisveikino.

- Kai išgirsim viedrų skambesį - užeisim, - pajuokavo Dėdė ir, pravėrę kiemo vartelius, vyrai dingo tamsoje.

Perkirtę Išlaužo-Klebiškio vieškelį, vengdami artintis prie sodybų, Čiudiškių ir Šiauliškių laukais žygūnai bešvintant laimingai pasiekė Prienušilą. Anksčiau su kuopos vadu Dešiniu sutartame ryšio keitimosi punkte palikę raštelį, Tigras ir Dėdė išėjo į palaukę. Paėję pamiške apie kilometrą Prienlaukio kaimo link, jau prašvitus abu partizanai sulindo į tankių krūmų guotą. Netoliese patikimo Dešinio kuopos kovotojų rėmėjo

sodyba, kurioje Tigras su vietiniais partizanais dar vasarą buvo praleidęs dieną. Užsimaskavę krūme Tigras ir Dėdė stebėjo sodybą. Ankstaus ryto vėsa užmigti neleido.

Pagaliau kaimo sodybos kilo iš miego. Sugirgždėjo ir pro klojimo kampa vyrų stebimos rėmėjo trobos durys. Iš trobos išėjęs dar mieguistas šeimininkas pasiražė, vangiais judesiais užsidegė pypkę ir neskubėdamas nužingsniavo prie nakčiai pririštų galvijų.

Negarsus krūme pasislėpusio Tigro švilptelėjimas privertė žmogų suklusti. Atidžiai apsidairęs, lėtai nužingsniavo į pamiškę ir dar paklausė. Po kelių minučių, palikęs krūme Dėdę, Tigras jau stovėjo prie nelabai nustebusio gaspadoriaus. Tokie susitikimai tada buvo įprastas reiškinys. Be ilgų išvedžiojimų priminęs žmogui, kad vasarą jo sodyboje yra dienos, Tigras paprašė rėmėją pranešti kuopos vadui ar pavaduotojui Juozui Kleizai-Jungui, kad juos nori matyti vyrai iš partizanų štabo.

Sužinojęs, ko iš jo norima, nieko neprižadėjęs, rėmėjas surado miške nulaužtą storą sausos pušaitės šaką ir užsimetęs ant peties sunkiu žingsniu nukrypavo į kiemą. Tigras su Dėde iš krūmo stebėjo ūkininką, kol šis su "malkom" dingo malkinėje. Po keliolikos minučių prasiskyrė lentinės klojimo sienos lentos ir pro jas išlindo du uniformuoti vyrai. Suglaudę prasiskyrusias lentas, atidžiai apžvelgė apylinkę ir, nieko įtartino nepastebėję, atsargiai nusėlino į pamiškę.

- Kas eina!? - vyrams pasiekus miško pakraštį, negarsiai šūktelėjo Dėdė.

- Jungas!... Audra! - sekė du trumpi atsakymai.

Iš krūmo išlindęs Tigras prisistatė: "Tigras - iš štabo!..." Jungas prisiminė vasarą rėmėjo sodyboje matęs Tigrą. Pasiruošęs automata, Dėdė, dar lindėdamas krūme, atidžiai stebėjo prisistatančius vyrus.

Juozas Kleiza-Jungas, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis, dabar 54-os (Kęstučio) kuopos vado Dešinio pavaduotojas, buvo žinomas kaip veiklus ir drąsus Laisvės kovotojas ne tik Geležinio Vilko partizanams, bet ir Šiauliškių, Giniūnų, Čiudiškių, Mačiūnų gyventojams. Jis sunkų partizano kelią pasirinko dar 1944 m. rudenį.

Pagaliau iš krūmų išlindo ir Dėdė. Persimetę keliais sakiniiais, visi keturi vyrai patraukė Prienšilio gilumon. Paėję gerą puskilometrį, partizanai atsidūrė senos biržės paaugusių pušaičių jaunuolyne. Čia Jungas paprašė vyrus palaukti, o pats dingo pušaičių tankmėje.

Maždaug po valandos, kelis kartus garsiai perspėjamai sukosėjęs, iš tankmės išnirio Jungas su Kaziu Juočiu-Šatu iš Bačkininkų. Jau anksčiau

"vyrams iš štabo" pažįstamas Šatas pasisveikinęs pakvietė Dėdę ir Tigrą eiti su jais. Nuėję išilgai biržės, vyrai pasiekė nedidelę aikštelę, kurioje susėdę prieš saulutės atokaitą ilsėjosi aštuoni partizanai. Dalinio vadas Žiedas su savo pavaduotoju Žaliuku ir kuopos vadu Dešiniu kažką aptarinėjo. Kiti vyrai, nereikšdami savo nuomonės, įdėmiai jų klausėsi.

- Tamsta vade!... - bandė raportuoti Tigras, tačiau vadas, kilstelėjęs ranką, pertraukė.

- Gerai, Juozai - vėliau! - ir toliau tęsė nutrauktą pašnekesį.

Sulaukęs pauzės, visuomet paslaugus draugams Dešinys pasiūlė:

- Vyrai, matyt, alkani... Pietų metas, - ir, pamojęs Povilui Stravinskui-Gluosniui iš Mačiūnų, priminė: - Mes čia turime šio to... Užkąskim!...

Kuklus partizaniškas davinys patenkino visus, nes, sukrimtę riekę kaimiškos duonos su lašiniais, vyrai toliau ramiai aptarinėjo kasdienius reikalus. Dalinio vadas lt. J. Stravinskas-Žiedas pabrėžė: be vadovybės žinios neprovokuoti susirėmimų su gausiais NKVD daliniais, negirtuokliauti ir be reikalo nepiktinaudžiauti nuoširdžia gyventojų parama. Antros kuopos vadams Pjūklui ir Jonui Bulotai-Anbo būti itin budriems pavojingoje Ūtos-Gudelių zonoje, nes čia NKVD daliniai dažnai rengia su-telktas ofenzyvas.

Išklausę dar keleto vado nurodymų, Anbo, Pjūklas, Žaibas ir Lapinas atsisveikino ir nužygiavo į savo veiklos apylinkes Dūmiškių-Skersabalio link. Dešinio pasiūsti išėjo patikrinti stovyklos saugumą Vincas Morkūnas-Audra su Gluosniu.

Likę vieni, vadas ir artimiausi jo patikėtiniai toliau aptarinėjo svarbesnius strateginius klausimus. Dabar ne raporto tvarka Žiedas pageidavo išklaustyti Tigro ir Dėdės apsilankymo priežastį. Tigras pranešė apie Janaukos-Puziškių kaimo įvykius ir tai, kad majoras Šernas Garliausgirėje Kairio, Kurto ir Paparčio būrių apsaugoje laukia susitikimo.

Po kai kurių patikslinimų Dešinys ir Šatas gavo užduotį palaikyti kuo glaudesnę ryšį su Pakuonio partizanų vadais Jonu Gelčiu-Perkūnu, Vytautu Marčiulioniu-Viesulu, Kazimieru Pypliu-Tigru, Mažyliu bei broliais Vytu ir Algiu Juodžiais - Šarūnu ir Vermachtu. Gerokai po pietų grįžę iš žvalgybos Gluosnis ir Audra raportavo, kad Prienlaukio pašilėje NKVD ir sribų nepastebėjo. Be to, kaime yra Aukštakalnio Kazys-Kaspinas ir Motiejus Šalčius-Stuobrys.

Prieš saulėlydį Žiedas, Žaliukas, Dėdė ir Tigras pakilo atsisveikinti. Sutaręs su pavaduotoju susitikimo vietą, Dešinys pasiūlė Jungui, Audrai ir Gluosniui palydėti vadą jiems gerai žinomais Prienlaukio kaimo ta-

kais. Temstant Žiedas su palyda jau buvo kaimo pamiškėje. Už kilometro nuo Prienlaukio ežero paviršiaus kilo lengvas rudens rūkas. Padelsus iki sutemų, septyni partizanai atsargiai slinkdami pakrūmėm pasiekė paežerės švendrus. Priėję kitoje ežero pusėje stūksantį Marcinkevičiaus vėjinį malūną, stabtelėjo trumpam poilsui. Čia Jungo vyrai atsisveikino, o Žiedas su trim savo palydovais prisitartino prie Klebiškio pakelėje išsidėsčiusių Pakampiškio kaimo sodybų. Vengdami sukelti kaimo šunis, aplenkę sodybas, partizanai perkirto kelią ir nusileido nuokalnėn į Žiūriškių pamiškėje plytinčias lankas. Rūkas, tvyrojęs virš pievų, leido partizanams be rizikos prisitartinti prie miško, tačiau įeiti buvo pavojinga: pamiškėje galėjo būti NKVD pasala. Todėl paruošę kovai ginklus, vienas paskui kitą keturi vyrai atsargiai žengė paskutinius žingsnius... Pirmasis į mišką išoko Tigras. Šūvių nebuvo. Ačiū Dievui! Visi persižegnojo ir suvirto atsipūsti minkštose pamiškės samanose. Pasitarę nusprendė: ilgą rugpjūčio naktį praleisti netoli pamiškės įrengtoje slėptuvėje.

DIVALDYSTĖ GELEŽINIO VILKO RINKTINĖJE

*Plevenk, plevenk, miela liepsnele,
Ir su mumis drauge dainuok -*

Į laimės kupinas dienas!

(Partizanų daina)

Rugpjūčio saulutė, retkarčiais pasislėpdama už pavienių debesų, neskubėdama kopė į zenitą. Po kuklių ryte iš žvalgybos grįžusių Kurto ir Paparčio parneštų pusryčių su Kairiu atėjusi partizanė Vilija trumpai papasakojo naujausias žinias.

- Prieš porą savaitių, - pasakojo Vilija, - įkurta Tauro apygarda, suformuotas štabas.

Iš Vilijos naujienų vyrai sužinojo, kad Suvalkijoje veikiantys partizanų būriai jungiami į penkias rinktines, patvirtinti rinktinių vadai, o Geležinio Vilko rinktinės vadu paskirtas Šernas.

Išklausę Vilijos pranešimo, partizanai svarstė, kaip naudingiau praleisti laiką. Pagal susitarimą, kol sugrįš Tigras ir Dėdė, keisti stovyklos vietą netikslinga. Juo labiau, kad Kairys ir Papartis užtikrino, jog vietiniai partizanai ir rėmėjai seka vietovę ir pavojaus atveju duos ženklą.

Norėdami greičiau prastumti laiką, vyrai nutarė laikinai palikti stovyklą ir, pasižvalgę miške, pavakare sugrįžti į "piemenukų" stoginę. Kai rys su Vilku nuėjo išžvalgyti Pakampiškių-Degimų kaimų palaukės, Partis patraukė Rutkiškių kaimo link susitikti su būrio skyrininko Antano Jundilos-Naro vyrais. Kurtas su Vilija, žinoję šiame miško kvartale dar vasarą įrengtos slėptuvės vietą, pasiūlė majorui išbandyti savo pastabumą ir nuojautą. Nutolę nuo stovyklos ne daugiau kaip porą šimtų metrų, Kurto vedami Šernas ir merginos išėjo į suaugusio miško ruožą. Senų, jau apsamanojusių ir dar visai neseniai nupjautų medžių, nusilupusia žieve sausulių kelmų primėtytas, pavienių žemų pušelių ir eglaičių kupstais nusagstytas, pušų ir eglų spygliais padengtas nemažas miško plotas nebuvo vaizdinga vietovė. Negalėjai patikėti, kad čia gali būti slėptuvė. Kaip besistengė majoras, jau kelintą kartą praėjęs slėptuvės vietą, rasti bunkerio angos nesugebėjo. Netgi Vilija, porą kartų buvusi šioje slėptuvėje, suabejojo. Pagaliau Kurtas, pasilenkęs prie dviejų greta augančių eglaičių, nužėrė spyglių sluoksnį ir, pakėlęs žemesniąją, pastatė šalia. Nukelta į dėžę išodinta eglaitė atvėrė požemio angą, pro kurią galėjo prasmukti toks stambus ir plačiapetis vyras, kaip Klemensas Baltrušaitis-Kurtas. Iš angos dvelktelėjo drėgno oro banga, tačiau pelėsių kvapo nesijautė. Smėlėtas gruntas gana greitai sutraukdavo drėgmės perteklių net lietingu metu. Lyg kaimiško medinio rentinio šulinio angos šone į požemį gilėjo nuožulni lentom sutvirtinta trijų-keturių metrų landa-tunelis. Išokęs į angą, Kurtas mostu pakvietė majorą sekti paskui ir pats pasilenkęs nuslinko atbulas žemyn į bunkerį. Pasišviesdamas kišeniniu žibintuvėliu, Kurtas uždegė palubėje kabančią žibalinę lempą. "Liktarnės" blausi šviesa iš tamsos išplėšė niūrią stačiakampę apie dviejų metrų aukščio patalpą, kuri galėjo priglauti šešis-aštuonis vyrus. Šakomis išpintais pasieniais suklotos lentos-gultai atstojo kovotojams minkštus molinų patalus. Viename slėptuvės kampe stovėjo atsarginiai partizanų ginklai ir kibiras vandens.

Sugavęs nusivylusio Šerno žvilgsnį, Kurtas paskubėjo majorą nurašinti: "Bunkeris įrengtas paskubomis, dar nebaigtas... Šakomis išpintos sienos bus iškaltos lentom ir įrengti viršutiniai gultai... Slėptuvė bus talpesnė, - aiškino Kurtas. - Dabar ji pritaikyta tik laikinam prieglobsčiui."

Davęs keletą patarimų, jau patenkintas majoras pasuko landos link. Užgesinęs "liktarnę", paskui Šerną išropojo ir Kurtas. Užstatę angą eglaitė, užglostę plyšius spygliais, abu vyrai nuėjo prie "grybaujančių" merginų. Visi keturi patraukė į artimiausią palaukę.

Pavakare, gerai prasimankštinę ir žvalūs, visi grįžo į stovyklą, kurioje

jau rado Kairį ir Vilką. Temstant į stovyklą grįžo Papartis su Naru bei keliais būrio vyrais, nešini ūkininkų-globėjų paaukotu maistu.

Greitai stovyklą apgaubė sutemos, nuvaikydamos ir pavojaus šmėklą. Nakties metu priešas į miškus neidavo. Pavojingiausias partizanams būdavo ankstus rytmetis, kai NKVD ir sribai, miškų palaukėse išgulėję naktį pasalose, remiami keliomis mašinomis atvažiavusių kareivių, suruošdavo vadinamąją "ablavą" - miškų košimo operaciją. Naktis miške - partizanų globėjas.

Jau gerokai sutemus, gavęs būrio vado Paparčio nurodymus, Naras su vyrais paliko stovyklą. Likę septyni partizanai susikūrė nedidelį, dar dienos metu surinktų sausų šakų laužą. Suvalgę sausą davinį, ilgai rymojo paskendę savo mintyse, kol nekurstomo laužo liepsnos liežuviai ėmė blėsti.

Paryčiais ėmė lynoti. Medžių šakose susikaupe stambūs lietaus lašai įkyriu lašėjimu į stoginės viršų anksti pažadino kovotojus. Persmelkti ryto drėgmės, vyrai greit pašoko iš gultų, net neužkandę, palikę stovykloje majorą Šerną, Viliją ir Vilką, tyliai išslinko iš tankmės.

Kairys su Paparčiu patraukė į Pajiesį stovyklautojams "sumedžioti" šilto maisto, kurio jau trys dienos nebuvo ragavę. Kurtas su Laimute pasuko priešinga kryptimi, Pakampiškių kaimo palaukės link. Jau gerokai nutolę nuo stovyklos, eidami žvėrių pramintu taku, akyiai stebėdami kiekvieną krūmą, priėjo nuo Klebiškio į Rutkiškių kaimą vedantį keliuką. Priekyje ėjęs Kurtas, dirstelėjęs į abi puses, atokiame posūkyje pastebėjo besiartinančius kelis ginkluotus vyrus. Mostu sustabdęs paskui žengiančią Laimutę, atšoko atgal ir, kiek leidžia miške matomumas, prigludęs už storos pušies kamieno atidžiai stebėjo artėjančius vyrus. Vorelės priekyje atpažinęs savo brolių Juozą-Tigrą, Klemensas žengė porą plačių žingsnių priekin ir išėjo į medžių šaknimis iškloto, vežimų ratų nutrinto keliuko vidurį. Besiartinantys vyrai akimirkai sutriko, bet greit atpažinę draugą, neskubėdami artinosi prie Kurto. Po pusvalandžio tuo pačiu žvėrių pramintu takeliu šeši partizanai pasiekė stovyklą.

Kaip visuomet, mjr.Šerno ir lttn.Žiedo susitikimo akimirka buvo jaudinanti, nors, kaip pridera karininkams, gana santūri. Abu karininkai, palikę likimo malonei šeimas, mažus vaikus, prisiėmę milžinišką atsakomybę už savo ir kitų ateitį, visada jautė sunkią, tik juos abu siejančią rūpesčių našta. Ši našta vertė vyrus ypač vertinti vienas kitą.

Iš Naro vyrų vakar atneštų maisto likučių Vilijos paruoštas sauso davinio "stalas" per minulę buvo nušluotas.

Nustoję krapnoti įkyrus lietus. Pro žemų debesų properšas nedrąsiai

žvilgtelėjo saulutė ir greit paniro juodai pilkame danguje. Vyrai, numalšinę alkį, nutarė susikurti nedidelį lauželį ir prasidžiovinti drabužius. Dėdė ir Vilkas, nieko nesakę, dingo krūmuose, jais pasekė Kurtas, Laimutė ir Tigras.

Likę stoginėje Šernas, Žiedas, Vilija ir Žaliukas pradėjo aptarinėti vakar Vilijos parneštas naujienas. Išgirdęs apie majoro Šerno paskyrimą sukurtos rinktinės vadu, Žiedas su neslepiamu pasitenkinimu pareiškė, kad "... tai teisingas ir logiškas sprendimas..." Majoras griežtai su tuo nesutiko: "Vadovauti jau suburtam, gerai organizuotam daliniui, kaip jis besivadintų - pulkas ar rinktinė - jis, majoras, neturįs nei moralinės, nei praktinės teisės... Juo labiau kad lt.n. Žiedas yra pakankamai pasiruošęs strategas, gerai žino atskirų dalinio būrių veiklos subtilybes, puikiai orientuojasi geografiniu atžvilgiu... Jeigu būtų kalba apie oro erdves - neprieštaraučiau! - pusiau juokais, pusiau rimtai pasakė majoras. - Apygardos vadovybė, nežinodama tikrosios padėties, turėdama omenyje tik karinį laipsnį, to neįvertino ir pasielgė neatsakingai".

Nesulaukęs kitų nuomonės, majoras Šernas pagalvojęs tęsė:

- Be to, pulko vadu leitenantas išrinktas pačių dalinio būrių vadų ir turi eilinių vietos partizanų, kurie jį gerai pažįsta, pasitikėjimą. O aš galiu padėti spręsti, kad ir politinius bei organizacinius klausimus... O pagaliau, kas vadovaus rinktinei formaliai, neturi lemiamos reikšmės.

Išdėstęs tokias mintis, majoras Zigmas Drunga-Šernas pasiūlė šiuo klausimu daugiau nesiginčyti. Po sekundės pridūrė:

- Pataisas įneš likimas...

Taigi, taktiškai, aukštos moralės Laisvės kovai pasiaukoję vyrai nutarė jau nustatytos dalinio struktūros nekeisti. Tokiu būdu Geležinio Vilko partizanų rinktinės vadovybėje susidarė lyg ir dvi valdystės.

Netrukus su sausų žabų glėbiais grįžo vyrai. Po kelių minučių stovykloje prie stoginės jau pleškėjo laužas. Aplink ratu susėdę vyrai, atsukdami į laužą tai nugaras, tai veidus, džiovinosi drabužius. Kartu su drėgme garavo ir slogi kovotojų nuotaika. Štabo viršininko Algirdo Varkalos-Žaliuko pasiūlymu mjr. Šernas ir lt.n. Žiedas nutarė vizituoti Pakuonio krašte veikusių Jono Gelčio-Perkūno ir Vytauto Marčiulionio-Viesulo būrių partizanus.

Priešpiečiais miško gilumoje nuaidėjo sutartas grįžtančių žvalgų ženklas. Paskui Kairį iš krūmų išnirio Papartis su Naru, nešini bidonėliu ir pintine maisto. Po minutės stovyklautojai jau vaišinosi šiltais Pajiesio šeimininkų-rėmėjų pagamintais pusryčiais. Keli gurkšniai bidonėlyje ant

laužo pašildytos kvapnios aviečių arbatos ne tik sušildė, bet ir suteikė žvalumo... Nuotaika pasitaisė, pagyvėjo pritilęs pokalbis. Majorui paprašius, Žiedas pratęsė priešpiet nebaigtą pokalbį. Pristatęs mjr.Šerną kaip apygardos štabo įsakymu paskirtą rinktinės vadą, Žiedas čia esantiems kovotojams oficialiai pareiškė, kad jis, Žiedas, nuo šios dienos lieka rinktinės vado pavaduotojo pareigose.

- Žinoma, jei vadas ir kovotojai tam pritars... - nusišypsojo leitenantas. Majoras norėjo paprieštarauti, tačiau Žiedas, mostu jį sulaikęs, pridūrė:

- Nori ar nenori - atsakomybė teks abiem.

Šis patikslinimas, matyt, sutapo su Šerno nuomone ir majoras daugiau neprieštavo.

Baigę pusryčius, tiksliau jau pietus, pasidaliję arbatos likučius, vyrai pakilo nuo laužo ir tylomis ėmėsi naikinti stovyklos pėdsakus. Sugriovę tris dienas svetingai juos glaudusią stoginę, dalį jau pavytusių šakų išvilko iš jaunuolyno tankmės ir išmėtė miške, Likusi dalis, kaip žabų krūva, liko suversta vietoje, slėpdama ilgo stovyklavimo pėdsakus.

Atlikę šį nesudėtingą, bet kruopštų darbą, vyrai susėdo aplink laužą išklausti paskutinių vadų nurodymų.

Dėdė, kaip prityręs miško darbų ir girios gyvenimo žinovas, patikrino atliktą darbą, kai ką koja paspyrė, ranka pataisė ir patenkintas klestelėjo ant šakų ryšulėlio prie laužo.

Kairiui ir Paparčiui vadai patarė nesivelti į galimus išvengti rizikingus susidūrimus su NKVD kareiviais - tausoti kovotojus. Ruošti žiemai patikimas slėptuves. Vilijai su Laimute - gauti daugiau žinių iš apygardos štabo, papildyti vaistų bei tvarsliaivos atsargas. Dėdė ir Vilkas gavo daugiau žvalgybinio ir ryšio palaikymo pobūdžio užduotį.

- Pagaliau "senus vilkus mokyti staugti nereikia...", - baigė nurodymus Žiedas.

Pro lėtai slenkančius debesis protarpiais nedrąsiai pasirodydavo saulutė ir, lyg kabindamasi už medžių šakų, pamažu sliuogė žemyn. Pakvietę Narą vadovu, Šernas ir Žiedas su palydovais Žaliuku, Tigru ir Kurtu, palinkėję pasiliekančioms vyrams ir merginoms geros kloties, greit dingo jaunuolyne. Likusieji vyrai bei Laimutė su Vilija, padelsę gerą valandą, užgesino laužą ir jau visai pavakare paliko stovyklą. Užklydęs atsitiktinis praeivis net nebūtų įtaręs, kad čia būta partizanų stovyklos. "Piemenukų darbas" ir tiek...

LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETAS

1945 m. rugsėjo 16 d. Skardupių klebonijoje susirinkę Tauro partizanų apygardos štabo vadovai nutarė įsteigti Lietuvos Išlaisvinimo ir Nepriklausomos Lietuvos Valstybės Atstatymo Komitetą.

Steigiamojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto posėdžio, įvykusio 1945 m. rugsėjo mėn. 16 d. Skardupių kaime (klebonijoje),

Protokolas

Posėdyje dalyvauja: Pulkininkas Liudvikas Butkevičius-Luobas, kapitonas Leonas Taunys-Kovas, kunigas klebonas Antanas Ylius-Vilkas, leitenantas Vytautas Bacevičius-Vygandas ir partizanas Jonas Pileckis-Brokas.

Posėdį pradeda ir jame pirmininkauja plk. Butkevičius.

Posėdyje svarstyta:

- 1. Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto steigimo reikalas.*
- 2. Komiteto narių parinkimas.*

Nutarta:

- 1. Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą skaityti įsteigtu nuo šios dienos.*
- 2. Komitetą sudaro:*

a) Pirmininkas - plk. L. Butkevičius, b) pavaduotojas - kun. Ylius. Nariai: Itn. V. Bacevičius, Jonas Pileckis ir Vincas Rudzevičius.

Komitetas papildomas partizanų apygardų ir visuomenės atstovais, kurių skaičius pareis nuo veikimo aplinkybių. Įėjus į Komitetą apygardų ir visuomenės atstovams, jis iš savo tarpo išsirenka Vykdomąją Tarybą.

Uždaviniai: Vyriausiojo Komiteto uždavinys yra Lietuvių Tautos Išlaisvinimas ir Nepriklausomos Lietuvos Valstybės atstatymas. Šio tikslo komitetas siekia per partizanų organizavimą ir jų kovos su priešų panaudojimą ir organizuojant tautiškąją visuomenę bendrai šalies pasipriešinimo pavergėjams akcijai.

Sutrupintai Komitetas vadinasi L.I. Komitetas.

Steigėjai: plk. V. Butkevičius, kun. A. Ylius, J. Pileckis, kpt. L. Taunys-Vygandas, RV.

Tą pačią rugsėjo mėn. 16 d. po trumpos pertraukos keturias valandas trukusiame įsteigto L.I. Komiteto posėdyje (Protokolas Nr.1) nariai Luobas, Kovas, Vilkas, Vygandas ir Brokas paruošė atsišaukimus į Lietuvos visuomenę ir Lietuvos partizanus.

Atsišaukime į partizanus Komiteto nariai siūlė Lietuvos teritorijoje steigti šešias partizanų apygardas.

1-oji apygarda - jau suformuota Tauro apygarda, veikianti Marijampolės, Vilkaviškio, Šakių, Kauno ir Alytaus apskričių (iki Nemuno) ir Lazdijų teritorijose.

2-oji apygarda - Telšių, Kretingos, Mažeikių, Tauragės apskričių ir Klaipėdos krašto teritorijoje.

3-oji apygarda apimtų Šiaulių, Biržų ir Joniškio apskritis.

4-oji apygarda - Kauno, Kaišiadorių, Kėdainių ir Raseinių apskrityse.

5-oji apygarda - Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Rokiškio ir Zarasų apskrityse.

6-oji apygarda - Vilniaus, Trakų, Švenčionių, Ašmenos, Eišiškių ir dešinią Nemuno pusę Alytaus apskrities.

Kauno ir Vilniaus miestuose veikiantys partizanų junginiai-rinktinės būtų pavaldūs vyr.partizanų štabui.

Protokolą pasirašė:

Komiteto pirmininkas Luobas

Nariai: Vilkas, Brokas, Kovas, Vygandas

Eiliniame LIK posėdyje rugsėjo 18 d. partizanas Jonas Pileckis-Brokas išrinktas Komiteto sekretorium, kuriam pavesta užsienio spaudos gavimo ir radijo ryšių organizavimas. Svarstyta partizanų atstovų su memorandumu Vakarų valstybėms siuntimo į užsienį galimybės. Komiteto sudėties papildymo apygardų atstovais klausimas. Rugsėjo 21 d. posėdyje LIK, pirmininkaujant plk.L.Butkevičiui-Luobui, sekretoriaujant J.Pileckiiui-Brokui, dalyvaujant nariams: Vilkui, Kovui ir Vygandui, svarstė ūkininkų ir darbininkų būrimo į demokratines sąjungas klausimą. Paruošė atsišaukimus į "istreibitelius-naikintojus" ir bolševikinius pyliavų bei mokesčių prievartavimo pareigūnus, kad "mestų pragaištingą mūsų tautai išgamų darbą..."

...Tiršti žemi debesys, sunkiai pakibę padangėje, pranašavo trumpalaikį lietų. Lauko keliuku nuo Raišupio į plentą įriedėjo dviratis neišvaizdžiu bėriuku kinkytas vežimaitis, kaimo žmonių vadinamas "bėda", lyg iš tikrųjų būtų iš bėdos suręstas lengvam krovinui pervežti. Virš keturiasdešimties metų dėdė, užsimaukšlinęs aptrintą kaimišką kepurę, išsopusęs į naminio audinio burką-apsiaustą, retkarčiais paragindavo lengva risčia risnojantį bėriuką, kuris karts nuo karto bandė pereiti į tingią žin-

ginę. Lengvas vėjelis plaukstė šalia dėdės įsitaisiusios gerokai jaunesnės "gaspadinės" ir nugara į juos atsirėmusios iš pažiūros visai jaunutės kaimo panelės perkelines skareles. Įsukęs į plentą, brikelis su Šernu, Vilija ir Laimute jau spartesne risčia per alksniais ir topoliais apaugusią upelio senvagės properšą išniro Marijampolės priemiesčio gyvenvietėje Puskelnuose. Akiračiui praplatėjus, "bėdos" keleiviai nustėro iš netikėtumo: abipus plento stovėjo kelios nedengtos kariškos mašinos, į kurias automatų buožėmis stuksendami į nugaras kareiviai sodino "liaudies priešus"... Tarp jų Vilija pažino ir savo bendražygę Izabelę Karaliūtę-Žvaigždutę, su kuria dar taip neseniai iš Kauno Geležinio Vilko rinktinės vado adjutantui Jonui Bulotai-Anbo gabeno eilinę vaistų siuntą.

Sukti "bėda" atgal buvo vėlu ir beprasmiška. Vilija, griebusi iš Šerno rankų vadeles, sodriu, įsakmios "gaspadinės" balsu paragino arklioką. Neišvaizdus bėris, įkištas tarp "bėdos" ienų, "žaliakepuriams", matyt, pasirodė labai savas... Taip nestabdomas vežimėlis su keleiviais laimingai prasmuko pro kareivius ir nudardėjo į miestą. Šalutinėm gatvelėm aplenkusi miesto centrą, "bėda" užsuko į vieno namo kiemą. Namų šeimininkas, Vilijos pažįstamas partizanų ryšininkas Katinas, pakvietė svečius į kambarį. Numetęs bėriui gniūžtę šieno, lyg tikrindamas uždarytus vartus, šeimininkas atidžiai apžvelgė tykią gatvelę. "Uodegos" Katinas nepastebėjo, tad kiek padelsęs kieme, išmuko į kambarį pas svečius. Šeimininkė su viešniomis ruošė pietus. Šernas su Kalinu pokalbyje be liudininkų sutarė slaptąžodį, pagal kurį palaikys ryšį su Tauro apygardos štabu.

Porą valandų pailsėjęs pažvalėjęs bėriukas jau smagesne ristele pavakare "bėdą" su keleiviais atridenė į Skardupius.

Prieš porą savaitių rugsėjo 16 d. LIK posėdyje nutarta: *"Šv. Mykolo Arkangelo - rugsėjo mėn. 29-oji diena - kaip simbolišką Plikto nugalėtojo dieną laikyti Lietuvos Tautos solidarumo ir vienybės diena ir ją iškilmingai švęsti, susilaikant tą dieną nuo visokio darbo. /.../. Šventę organizuoti bei minėjimus ruošti solidariai su partizanų apygardomis ir kitais daliniais..."*

Išaušo rugsėjo 29-oji, Šv. Mykolo - Plikto Nugalėtojo diena. Į šventę susirinko visi LIK nariai, Tauro apygardos štabo pareigūnai, kelių rinktinių vadai arba jų įgaliotiniai bei palydovai. Po šv. Mišių ir iškilmingų pamaldų klebonijoje įvyko pasitarimas. Išlaisvinimo komiteto pirmininkas plk. L. Butkevičius-Luobas supažindino dalyvius su komiteto tikslais bei veiklos perspektyvomis. Apygardos vadas kpt. L. Taunys-Kovas apžvelgė apygardos partizanų veiklos pasiekimus bei trūkumus. Apygardos štabo darbuotojai pabrėžė nepakankamai sklandžius štabo ryšius su daliniais,

rinktinių vadai - partizanų drausmės stoka, dažnus atskirų dalinių veiklos ribų pažeidinėjimus.

Pasibaigus pasitarimui, apygardos vadas Kovas supažindino mjr. Z.Drungą su jo paskyrimu apygardos štabo karininku.

Tauro apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr. 3

Būstinė, 1945 m. rugsėjo 13 d.

I. Rikiuotės dalis.

- 1. Vytėnį atleidžiu ir skiriu Patrimpo rinktinės vado valdžion.*
- 2. Daugvilį skiriu Patrimpo rinktinės vadu.*
- 3. Šerną iš užimamos vietos atleidžiu, perduodu apygardos vado valdžion.*
- 4. Žiedą nuo šios dienos skiriu Geležinio Vilko rinktinės vadu.*
- 5. Rinktinių vadai įpareigoti laikytis partizanų Drausmės Nuostatų, neleisti rinktinėse sunkių nusižengimų. Reikalauti iš dalinių vadų drausmės.*
- 6. Stirnos rinktinės būrio vadas Aras nesiliauja girtuokliauti /.../*
- 7. Geležinio Vilko rinktinės Dambravos būrio partizanai: Kryžiuotis, Skroblas, Pantera 1945 m. vasario 6 d. Patašinės kaime pas vieną pilietį neleistinai partizanams veiksmais užtraukė NKVD siautimų /.../*
- 8. Geležinio Vilko rinktinės nežinomo dalinio partizanai Šamas ir Pypkė, atsibastę į Liudvinavo apylinkes, nusigėrę suimti. Rinktinių vadus įpareigoju užkirsti kelią girtuokliavimui /.../ įspėti dalinių vadus /.../ pažeidėjus perduoti Karo Lauko Teismui.*

II. Ūkio dalis

Rinktinių vadams: 1. Rinkti gydytojus ir sanitarus. 2. Sutvarkyti san. inventorių. 3. Apygardos štabui iki š.m. IX.24 d. pateikti žinias apie sanitarinį stovį /.../ medikamentų atsargas.

Kovas, Apygardos vadas

Vyngandas, Apyg.Štabo viršininkas

Brokas, Apyg.Štabo adjutantas

Gautą iš štabo įsakymo nuorašą Šernas perdavė Vilijai. Perspėjęs "saugoti kaip savo akį", majoras prašė įteikti jį asmeniškai lttn.J.Stravinskui-Žiedui, Geležinio Vilko rinktinės vadui.

Vėlyvą popietę, gavę paskutinius Šerno nurodymus, Vilija ir Laimutė sėdo į savo "bėdą" ir jau kitais keliais nei buvo atvažiavę temstant pasiekė Marijampolę. Pernakvoję pas Vilijos motiną, merginos Marijampo-

lės-Prienų plentu išvažiavo iš miesto ir, už kelių kilometrų, pasuko Varnabūdės miškų link...

PARTIZANŲ ŠTABO ŽŪTIS

I eiliniį LIK posėdį spalio 21 dieną neatvyko Komiteto narys, spaudos leidėjas, Puskelnių elektros stoties inžinierius Vincas Radzevičius-Vaidila. Apygardos žvalgybos skyriaus viršininko Tautvydo nepatikrintomis žiniomis - Vaidila suimtas. Archyvuose rastas šio posėdžio nebaigto protokolo juodraštis.

Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto posėdžio, įvykusio 1945 m. spalio mėn. 21 dieną Skardupiuose,

Protokolas Nr.5

Dalyvauja: Luobas, Kovas, Vilkas, Brokas, Vygandas. Apygardos štabo žvalgybos sk.virš.Tautvydas, Tauro štabo karininkas Šernas.

Posėdį atidaro ir pirmininkauja Luobas. Sekretoriauja Brokas

1. P.Tautvydo pranešimas iš Vilniaus. Pagal duotą p.Špoko rekomendacinį laišką nuvykęs radau /.../ asmenis, dirbančius visuomeninį darbą /.../. Veikia grupelėmis, seka užsienio žinias ir informuoja veikiančias Vilniaus aps. partizanų grupes. Su Vilniaus veikėjais nustatytas nuolatinis ryšys, taip pat susitarta telegramos šifras dėl iškvietimo į Vyr.Komiteto suvažiavimą.

Komiteto pirmininkas dėkoja Tautvydui.

2. Žinios apie Vaidilos suėmimą. Gauta žinių iš p. Tautvydo apie Vaidilos suėmimą, bet jos dar ne visai aiškios - suimtas ar ne ir kokiomis aplinkybėmis suimtas, kas pas jį rasta ir pan.

Smulkiai išaiškinti visą padėtį dėl Vaidilos suėmimo p. Tautvydui.

Nutarta steigti ne mažiau dvi radijo sekimo agentūras, taip pat numatyti spausdinimo priemonėms bent dvi vietas. Priešingu atveju sušaukti artimesnius visuom. veikėjus ir sudaryti (...)

Radijo žinių agentūros steigimo reikalu pavesta teirautis Vilkuui ir Tautvydui. Vaidilos gyv. vietos ištyrimas, taip pat spaudos ištyrimas (ar išleista, ar ne) ir šias žinias suteikti pirmadienio vakarą ar antradienį, kad nebūtų pajusta spaudos stabilizavimo sąryšyje su Vaidilos prapuolimu. Šis darbas pavestas atlikti p. Vygandui.

3. Vyriausio Komiteto steigimo reikalas. Esant ramiai padėčiai, taip kad šiuo laiku, sušaukti suvažiavimas Kaune 11 lapkričio Nr.4 numatytoj vietoj.

Posėdžiui pasibaigus, apygardos žvalgybos skyriaus viršininkas Tautvydas ir štabo viršininkas lt.n.V.Bacevičius-Vygandas, nelaukdami suteimų, išvyko vykdyti jiems pavestą užduotį. Sutemus išsiskirstė ir kiti posėdžio dalyviai.

...Sviesi spalio 21-22 naktis. Ankstyva rudens šalnų šarma nuklojo pievas. Milijonų žvaigždžių šviesa, dešimtis ir šimtus šviesmečių skrodusi Visatos erdvę, blausiu mirktelėjimu skaičiavo paskutines Tauro apygardos ir Lietuvos išlaisvinimo komiteto didžiavryių veiklos sekundes. Iš Kalvarijos plento į Skardupių vieškelį, įsuko kelios "kaip kūju prigrūstos" enkavedistų mašinos. Likus iki Skardupių porai kilometrų, visiškai išjungę šviesas jos sustojo. Trumpas pusbalsiu vyresniojo įsakymas ir iš mašinų iššokę apsiaustais-palapinėm apsigaubę NKVD kareiviai, atsargiai slinkdami šerkšno nubalintais laukais, apsupo Skardupių klebonijos pastatus. Po vidurnakčio beldimas į langą prižadino sumigusius klebonijos gyventojus. Parapijos šeimininkas kunigas A.Ylius atidarė lauko duris. Į vidų sugužėjo keliolika iki dantų ginkluotų enkavedistų. NKGB pulkininkas pareikalavo šeimininką sukviesti visus klebonijos gyventojus. Išnaršę kuklius kanbarius, apieškoję sodybos pastatus, čekistai suėmė ir išsivedė kunigą Antaną Ylių ir plk.L.Butkevičių. Už klebonijos daržinės buvusios po durpių kraiku slėptuvės, kurioje slėpėsi J.Pileckis-Brokas ir mjr.Z.Drunga-Šernas, enkavedistai neaptiko.

Apygardos vadas kpt.Leonas Taunys-Kovas jau gerokai po vidurnakčio pasiekė žmonos tėviškę, kurios tvarte turėjo įsirengęs slėptuvę. Anksti ryte "žaliakepurių" dalinys apsupo kapitono uošvio sodybą. Pajutęs pavojų, Kovas per ankštą tvarto langelį mėgino išlįsti, tačiau už sienos lindėję čekistų slapukai kapitoną sučiupo.

Išdavystės sukelta suėmimų banga įgavo neregėtą spartą. Per dvi paras į MGB nagus pateko vyriausieji Tauro apygardos štabo pareigūnai ir vos ne visi LIK nariai bei dalyviai.

Devynis mėnesius trukęs suimtų Suvalkijos partizanų vadų kančių kelias ČK požemiuose baigėsi 1946 m. liepos 22 d. okupantų Karinio Tribunolo nuosprendžiu. Pirmininkaujantis justicijos kpt.Tutujev, nariai - plk.Makarov ir kpt.Kaluiskov, "advokataujant" Jakuboniui ir vertėjaujant Burokui, kpt.Leoną Taunį-Kovą ir lt.n.Vytautą Bacevičių-Vygandą nuteisė mirties bausme sušaudant.

Kitus buvusius apygardos pareigūnus nuteisė katorgos darbams. Vaclovą Pupelį-Tautvydą - 15 metų ir 5 metams tremtin, plk.Liudviką Butkevičių-Luobą - 10 metų ir 5 metams tremties, kunigą Antaną Ylių-Vilką - 10 metų, apygardos mobilizacijos skyriaus viršininką Stasį Šačkę-Uosį - 10 metų ir 5 metams. Juozą Dulinską, Klemensą Daukšą, Vladą Mikutą ir kitus - po 10 metų katorgos ir 5 metus tremties. Inžinierius.Vincas Radzevičius-Vaidila, apygardos partizanų spaudos leidėjas ir LIK narys, matyt, tardymo metu buvo nukankintas...

NETIKĖTOS ŽŪTYS

*Tu išėjai pageltus lapams,
Ruduo už lango verkė jau
Ir vyto gėlės paskutinės -
"Sudiev, kary!" kartojo Tau...*

(Partizanų daina)

Atvėsę rudens orai vertė Geležinio Vilko partizanus ieškoti prieglobsčio vienkiemių sodybose bei bunkeriuose.

"Įpratimas - antras prigimimas" - senu įpročiu, nors ir siautė okupantai, kaime žmonės didesniems rudens darbams į talkas kviesdavosi kaimynus. Ypač populiarios būdavo bulviakasio ir linamynio talkos, po sunkios darbo dienos virsdavusios pabaigtuvių vakarienėmis. Šeiminiškai į talkų vakarones pakviesdavo kaimo muzikantus, pasilinksinti, pašėlti susirinkdavo gretimų kaimų jaunimas.

Rugsėjo pabaigoje į Kazio Petraičio bulviakasio talkos vakaronę Šiauliškių kaime jau gerokai sutemus užėjo keli pažįstami partizanai, buvę kaimynai. Šeimнинkas Kazys Petraitis, nors jo uošvio brolio sūnus Mataušas Vaikšnys buvo Prienų sribas, doras vyras, partizanus pasitiko sveitintai ir kartu su talkininkais pakvietė prie stalo.

Po vidurnakčio, nuščiuvus vakaronės šėlsmui, partizanai Tvorą, Ispaną, Stuobrys, Kaspiną išėjo kartu su besiskirstančiu jaunimu. Partizanas Blakė su jaunesniu broliu, artimas kaimynas Kelmonas ir šeimninukas Petraitis dar vakarojo, šnekučiavosi, vaišinosi, bėdas skaičiavo...

- Kaimo judas Jonas Skiečius, - pasakojo Juozas Mikušauskas, - pajutęs, kad į talką pas Petraitį atėjo partizanai, sėdęs ant nakčiai palikto ganytis pievoje Juozo Žolyno arklio nujojo į Prienus ir pranešė sribams.

Paryčiais sribai ir enkavedistai apsupo Petraičio sodybą. Į uždangstytus langus trenkė automatų ugnis, sužvangėjo dūžtantis stiklas, pasigirdo sužeistųjų vaitonės. Sužeistas partizanas Jurgis Mikušauskas-Blakė, g.1924 m., iš Šiauliškių, vengdamas pakliūti čekistams gyvas, susisprogdino. Šeimininkas Kazys Petraitis ir jo kaimynas Povilas Kelmonas sukniubo nukauti pastalėje. Sprogusios granatos į koją ir skruostą sužeistą partizano Blakės brolių Juozą išiveržę sribai suėmė.

Kitą naktį žuvusio partizano Blakės palaikus geri žmonės ir kovos draugai palaidojo Prienų šile prie didžiulio akmens, sako, ano šimtmečio sukilėlių kapinaičių vietoje, Šiauliškių-Prienų pakelėje.

Pavasari partizanai ir vietiniai žmonės kapą aptvėrė tvorele, pastatė kryžių. Kapo kauburėlį papuošė gelsvo smėlio, visuomet žaliuojančių "gegutės linų" ir rausvų trintų plytų - Trispalvę vaizduojančia pastriža juosta, apsodino gėlėmis. Pavyzdinčiai sutvarkytas partizano kapas tarsi rakštis čekistams ir sribams priminė, kad Lietuvos dvasia nepalaužta. Kiekvieną kartą eidami plėšti Šiauliškių gyventojų, kapą sunaikindavo, tačiau kaimo mergaitėms netrūko išradingumo ir vaizduotės - po kelių dienų jis tapdavo dar puošnesniu. Galiausiai, eilinį kartą sribų nusiaubtą partizano kapą Dešinio vyrai atstatė ir užminavo.

KGB archyvo 36/45 byloje (psl.242) rašoma: *"1946 balandžio mėn. Prienu valsč. buvo nukautas partizanas ir palaidotas Prienlaukyje. Vietiniai gyventojai kapą papuošė gėlėmis ir vainikais. Gavę pranešimą, Prienų MVD darbuotojai 1946.05.30 išvažiavo į vietą nudraskyti kapo. Kapas buvo užmienuotas. Viena mina sprogo ir sužeidė MVD jaun.leitenantą Jerkliu..."*

"Sprogę minos kelis sribus "pakabino" pušų šakose. Varėsi iš kaimo padvadas sužeistų vežti," - pasakoja vietiniai gyventojai.

...Spalio 16 d. Pašventupio kaime Žukausko sodyboje ilsėjosi keli Perkūno būrio partizanai. Sutemus Perkūnas su Pranu Taujoniu, palikę Joną Raslauską-Paukštelį, iš sodybos išėjo. Netoli Vangų giraitės tamsoje juos prie Dičkaus kalvės pasaloje tūnousių enkavedistų šūviai. Netikėtai užklupti partizanai suvirto į pakelės griovį ir, paleidę į priešą kelias automatų serijas, bandė trauktis. Į tamsų rudens dangų viena po kitos kilo raudonos enkavedistų raketos. Joms prigesus, Perkūnas pakilo ir, žengęs kelis žingsnius, sukniubo pakirstas kulkosvaidžio serijos. Pranas Taujonis, sužeistas į kairės rankos pirštą, iššliaužęs iš apšaudymo pasitraukė.

- Pas dėdę valgė vakarienę. Per langus Vangų giraitės pusėje švito ir geso raketų pašvaistės... Širdį nusmelkė skaudi nuojauta, - pasakoja Perkūno sesuo. - Naktis prailgo... Sukilome anksti irėjome į daržus už ra-

vo... Tamošiūnų keliuku, lydimas būrio "žaliakepurių", artėjo vežimas. Pavakare sužinojom - vežė į Pakuonį žuvusį partizaną Perkūną - brolių Joną...

Jonas Gelčys-Perkūnas iš Kalvių-Pociūnų 1945 m. gegužės 25 d. Prie-nų šilo partizanų viršininkų susirinkime buvo paskirtas Geležinio Vilko pulko 8-os kuopos 2-o būrio vadu. Dar pirmojo Šilavoto puolimo metu sužeistas į petį ilgai gydėsi. Margininkų, Paverknių, Ingavangio, Budnin-kų ir daugelio kitų kautynių dalyvis, vos metus savo narsa ir organizaci-niais sugebėjimais buvęs pavyzdžiu kovos draugams, Jonas Gelčys gar-bingai žuvo už Tėvynės laisvę.

Partizano Perkūno kūną okupantai parvežė į Pakuonį, čia tris dienas išlaikę, užkasė Bajoraičio sodybos patvoryje.

1991 m. liepos 1 d. Laisvės kovų didžiavirio Geležinio Vilko pulko būrio vado Jono Gelčio-Perkūno ir kitų žuvusių Pakuonio krašto partiza-nų palaikai palaidoti Jonučių kapinėse. Pakuonyje jų atminimui pastaty-tas kryžius.

...Netoli Liusbergio (Linksmakalnio), karinio okupantų miestelio, Gra-bavos kaimo ūkininko apleistoje sodyboje įsikūrė keli NKVD karininkai. Šis nepageidautinas okupantų atsparos punktas varžė partizanų veiks-mus, trikdė saugų judėjimą. Atėjo metas tą svetimkūnį pašalinti.

Vykdyti šią operaciją rinktinės vadovybė pavedė štabo pareigūnui Kle-mensui Baltrušaičiui-Kurtui. Lapkričio 19 dienos vakarą Kurtas su Kęs-tučio kuopos partizanų Petru Mockapetriu-Kairiu ir keliais Vyto Gudy-no-Paparčio būrio vyrais prislinko prie sodybos. Nepastebėję kieme rusų sargybos, partizanai apsupo sodybą. Prislinkęs prie pravirų priemenės durų, Kurtas išgirdo kambaryje kariškių erzeliavimą. Paskui Kurtą į tam-sią priemenę įsmuko Kairys, Papartis ir Stasys Stakutis-Kirminas.

- Ruki v verch! (Rankas aukštyn!) - matyt, tiek ir temokėjęs rusiškai, atplėšęs kambario duris ir atstatęs į aplink stalą susėdusius rusų kariš-kius pistoleto vamzdį šūktelėjo Kurtas.

Rusai, iš netikėtumo išplėtę akis, kelias akimirkas spoksojo į Kurto pistoleto vamzdį. Iš priemenės į kariškius grėsmingai nukrypo Kairio au-tomato ir Kirmino dešimtšūvės vamzdžiai. Atgavęs žadą, vienas karinin-kas stvėrė nuo sienos kabantį automatą, tačiau gavęs į kaktą Kurto pisto-letu kulka, palengva sudribo pastalėje. Stingstančios rankos nuo sienos traukiamas automatas, barkstelėjęs į stalo briauną, bildėdamas nukrito šalia nukauto čekisto. Kartu su Kurto šūviu po stalu suvirto ir kiti prie stalo sėdėję kariškiai. Vienas enkavedistas, spėjęs sugrabalioti nukritusį

automatą, iš pastalės paleido seriją į atvirose duryse stovinčius partizanus. Trenkė keli Kirmino šūviai ir nutilo... Kurtas griebėsi už krūtinės ir susmuko... Paparčio pastalėn parista rankinė granata, išgusi nuvirtusiam Kurtui į kojas porą skeveldrų, užbaigė šią gana drąsią, kiek lengvabūdiškai vykdytą operaciją...

Sužeistą Kurta per patikimus žmones partizanai nuvežė į Kauną.

Partizano Stasio Stakučio, g.1910 m., buvusio Prienų gyventojų, kūną partizanai paivežė į Klebiškio Žiūriškių šiliuką. Brėkstant lapkričio 20 dienos Brolių Partizanų kapinaitėse supiltas gelsvo smėlio kauburėlis žymi partizano S.Stakučio-Kirmino kapą.

1945 m. rudenį ypač skaudžiai nukentėjo Gedimino kuopos partizanai. Palyginus mažame, be didesnių miškų Kauno-Garliavos-Pakuonio teritorijos trikampyje gausių NKVD dalinių nuolatinėse pasalose žuvo keliolika partizanų. Netoli Pakuonio, Giruliškių kaime žuvo Algirdas Maceina-Šarka iš Raiželių kaimo, Piliuonos apylinkėse - Bronius Čipulis-Ažuolas. Enkavedistų pasaloje sužeistas partizanas Motiejus Vilionis-Skrajūnas, g.1917 m., mirė pasislėpęs Paplausko klojime šiauduose. Jo brolių partizanų Joną Vilionį-Vanagėlį, g.1919 m., sužeistą prie Balčiaus sodybos Vangų pamiškėje "žaliakėpuriai", pririšę prie vežimo, parvilko į Pakuonį. Suimto Mickos liudijimu, Vanagėlį užmušė stribyne.

Partizanas Tomas Kemežys-Kęstutis, iš Pašvenčio k. ir partizanas Pranas Bukevičius-Švyturys iš Dambavos k. žuvo lapkričio 26 d. pasaloje prie Vangų miškelio. Niekšo išduoti, Gruodžio 26 d. Rūdupyje kautynių metu žuvo skyriaus vadas Kazys Bartulis-Žvaigždė, g.1924 m., iš Pašvenčio k. ir Pranas Kazlauskas-Varpas, Varnas, g.1924 m.

PRIESAIKA VĖLIAVAI

*Vėliava praskaidrins veidus,
Teiks tvirtybės, ištvermės. -
Nuvilnijęs mišku aidas
Žodžius priesaikos lydės...*

Lengvas vėjelis šiureno paskutiniuosius vėlyvo rudens šalnų nudažytus medžių lapus. Nutilęs rudens darbymečio šurmuly slogia tyla gaubė gyvybės žalumą praradusius laukus. Tik miškų gilumoje nenuilstantis miškų sanitaras genys ir Laisvės kovotojai neturėjo poilsui laiko. Artėjanti

žiema vertė partizanus išsirengti patikimas slėptuves, išrinkti ir įteisinti kuopų bei padalinių vadus, patikslinti partizanų būrių veiklos rajonus, užtikrinti patikimus ryšius.

Gavęs Vilijos parvežtą apygardos vado įsakymą Nr.3, kuriuo jis oficialiai paskirtas Geležinio Vilko rinktinės vadu, ltn.J.Stravinskas-Žiedas nutarė išigyti rinktinės vėliavą ir priėmus priesaiką pagal Partizanų Statutą įsakymais įteisinti štabo sudėtį ir rinktinės dalinių vadų paskyrimą pareigoms. Parūpinti vėliavą vadas įpareigojo ryšių skyriaus viršininkę Petrutę Pušinskaitę-Viliją. Vėliavą išsiuvinėjo pasyvaus kovotojo Strazdo - "Drobės" fabriko felčerio F.Kryževičiaus Vilijai nurodyta moteris Kaune.

Spalio pabaigoje, siaučiant MGB agentams ir suiminėjant LIK dalyvius, rizikuodama gyvybe, Vilija, prisiuvusi po palto pamušalu, vėliavą iš Kauno parnešė į partizanų stovyklą.

Spalio 30 d. Pajiesio miške susitiko daugelis Sasnavos, Iglirkėlių, Igliaukos Palių, Prienų šilo, Pakuonio apylinkėse veikiančių partizanų vadų. Saugumo sumetimais juos pasitiko ir į stovyklą atvedė vado siųsti patikimi žygūnai. Spalio 31 d. Cepeliškių k. kovotojo Petro Mockapetrio-Kairio tėviškėje įvyko Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadų posėdis. Paruoštuose įsakymų projektuose įrašytos numatytų štabo pareigūnų ir kuopų vadų kandidatūros su nežymiais pakeitimais buvo patvirtintos.

Posėdžio protokolo ir pirmųjų įsakymų (Nr.1 ir Nr.2) nuorašų archyvinuose dokumentuose neradau, tačiau iš vėlesnio rinktinės vado Žiedo pasirašytų įsakymų ir pirmuosius įsakymus spausdinusių Vilijos bei Levutės pasakojimų seka, kad Geležinio Vilko rinktinės štabas buvo sudarytas šios sudėties:

1. ltn.J. Stravinskas-Žiedas - rinktinės vadas ir štabo viršininkas.
2. Psk.Jonas Bulota-Anbo - rinktinės adjutantas.
3. Algirdas Varkala-Žaliukas - spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas.
4. Gr.Jonas Kleiza-Siaubas - komplektavimo skyriaus viršininkas ir Algirdo kuopos vadas.
5. Antanas Stravinskas-Miškinis - ūkio dalies viršininkas.
6. Petrutė Pušinskaitė-Vilija - ryšių skyriaus viršininkė.
7. Damutė Didžpinigaitytė-Laima - sanitarinės dalies viršininkė.
8. Petras Mockapetris-Kairys - globos skyriaus viršininkas.
9. Klemensas Baltrušaitis-Kurtas - GVRn. pareigūnas.
10. Juozas Baltrušaitis-Tigras - GVRn. pareigūnas.

Tauro apygardos vado rugpjūčio 22 dienos įsakymais Geležinio Vilko rinktinėje iš atskirai veikiančių partizanų būrių, sutarus su jų vadais, suformuotos 6 kuopos, kurioms suteikti Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių vardai, paskirti jų vada, nustatytos veiklos ribos. Išimties tvarka viena kuopa pavadinta žuvusio Geležinio Vilko rinktinės pradininko ir organizatoriaus Vinco Senavaičio-Žaliavelnio, Šiaurio vardu.

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinėi

Įsakymas Nr.3

Būstinė, 1945 spalio mėn. 31 d.

§ 1 Geležinio Vilko rinktinės plotas padalinamas į aštuonias kuopas.

*§ 2 Gedimino kuopos vadas akt.part. Viesulas užima ir vykdo operacijas plote: iš vakarų skiriamoji riba eina plentu Garliava-Kaunas, mst. Garliava imami, Kaunas išimami. Iš Šiaurės rytų skiriamoji eina Nemunu nuo Kau-
no iki Bagrėno kaimo, toliau keliu Bagrėnas-Strielčiai iki plento. Bagrėnas ir Strielčiai išimami. Toliau plentu Kaunas-Prienai iki Garliavos.*

*§ 3 Kėstučio kuopos vadas akt.part. Dešinys užima ir vykdo operacijas plote: iš vakarų skiriamoji eina plentu Mauručiai-Garliava iki Garliavos, Mauručiai išimami, Garliava imami. Iš šiaurės skiriamoji eina plentu Gar-
liava-Prienai iki Strielčių kelio. Toliau minėtu keliu iki Nemuno, priimant Strielčius ir Bagrėną. Iš rytų skiriamoji eina aukštyn iki Drobengių. Iš pietų - nuo Prienų šilelio pasukant į Meškapievį, toliau - keliu Prienlaukis-Kle-
biškis. Prienlaukis ir Klebiškis imami. Toliau skiriamoji eina Garliavos miš-
kais iki Pakeklės, keliu Pakeklės-Mauručiai. Pakeklės ir Jurginiškiai imami, Mauručiai išimami.*

*§ 4 Laikiniai einąs Algirdo kuopos vado pareigas akt.part. Siaubas užima ir vykdo operacijas plote: iš vakarų skiriamoji riba eina plentu Marijampolė-
Kaunas, nuo geležinkelio (7 km nuo Marijampolės) iki Mauručių. Iš šiaurės rytų skiriamoji eina Kėstučio kuopos skiriamąją ribą nuo Mauručių iki Pa-
graižio girios, toliau iki Pagelumbiškių. N. Klebiškis ir Cikabūdė išimami. Jasnava, Pečiuliškės, Smalinyčia ir Obelinė imami. Iš pietų skiriamoji eina
keliu Pagelumbiškių-Barštinė-Topoliškiai iki plento Kaunas-Marijampolė.*

*§ 5 Laikiniai einąs Vytauto kuopos vado pareigas akt.part. Eumas užima ir vykdo operacijas plote: iš vakarų skiriamoji eina plentu Marijampolė-Kau-
nas, nuo Marijampolės iki Būdviečių geležinkelio stotelės, iš šiaurės - piet-
ne Algirdo kuopos riba, nuo plento iki Stuomenų k. Iš rytų - keliu Stuome-
nai-Kuišiai, toliau per pelkes iki Serbentinės, nuo ten iki kelio Skriptiškių.*

Iš pietų skiriamoji eina keliu Skriptiškiei-Asiūklė-Sakališkiai-Iliškės-Paužiškiai-Trakiškiai-Marijampolė imtinai.

§ 6 Šarūno kuopos vadas Jovaras užima ir vykdo operacijos plote: iš vakarų skiriamoji eina plentu Kalvarija-Marijampolė, nuo Liudvinavo plento iki naujo plento Marijampolė-Prienai. Iš šiaurės - minėtu plentu iki Meškėnų, toliau - keliu Meškėnai-Beliūniškiai-Igliškis. Iš pietų skiriamoji eina keliu

Sventragis-Gudeliai-Pušiniai-Vorobiejai-Naujininkai-Krokialaukis-Krakštėnai iki plento palei Santaką, paimant Gudelius, išimant Krokialaukį. Iš pietų skiriamoji eina minėtu plentu iki plento Kalvarija-Marijampolė.

§ 7 Mindaugo kuopos vadas Liekana užima ir vykdo operacijas plote: iš vakarų skiriamoji riba eina rytine Šarūno kuopos riba nuo Krokialaukio iki Šventragio. Iš šiaurės eina keliu Sakališkiai-Asiūklė-N. Ūta iki Aviniškės upelio. Toliau Aviniške žemyn iki Poraisčių, iš ten - iki Nemuno. Iš rytų - Nemunu iki Mikasos upelio, upeliu iki Sabališkių kaimo. Iš pietų skiriamoji eina keliu Sabališkiai-Karklynai. Toliau Jackonių-Kieliškių k. riba iki Kallesnykų miško eigulio. Toliau - mišku iki kelio Pramezys-Peršėkė, paskui keliu Peršėkė-Ziugždai-Krokialaukis. Krokialaukis išimamai.

§ 8 Laikinai einąs Siaurio kuopos vado pareigas akt.part.Pranukas užima ir vykdo operacijas plote: iš vakarų skiriamoji eina rytine Algirdo kuopos riba, nuo Stuomenų k. iki N.Klebiškio. Iš šiaurės - Kęstučio kuopos riba, nuo Klebiškio iki Drebengio. Iš rytų - Nemunu aukštyrą iki Mindaugo kuopos šiaurinės ribos ties Pabarsčiais. Iš pietų - eina rytine Mindaugo kuopos riba nuo Pabarsčio iki N. Ūtos, toliau šiaurės rytų Vytauto kuopos riba iki Jiesios ties Stuomenais.

§ 9 Visiems kuopų vadams įsakau smulkmeniškai nustatyti kuopos veikimo ribas tarp savęs susitarus. Kilus ginčui, kreiptis į Rinktinės vadovybę.

§ 10 Kuopų vadai suskirsto kuopų veikimo rajonus į būrių rajonus.

§ 11 Kuopų vadai turi tuojau pristatyti Rinktinės vadui būrių vadus jų patvirtinimui (pristatymas vykdomas raštu).

§ 12 Kuopų vadai per būrių vadus privalo savo veikimo rajone esančius kovotojus bei kovotojų dalinius sujungti po bendra vadovybę. Paskirai veikiantys partizanai, nenorintys eiti į dalinius, nuginkluojami.

§ 13 Svetimame rajone liek pavieniams kovotojams, tiek partizanų daliniams vykdyti kokias nors operacijas draudžiu. Be pavedimo ir be jokio reikalo besibastą kovotojai turi būti sulaikomi ir perduodami su atitinkamu raportu tiesioginiams viršininkams. Atvykus į svetimą rajoną, susirišama su to rajono vadovybe.

Kuopų vadams įsakau kovoti su plėšikaujančiais ir besidangstančiais

partizanų vardu ginkluotais asmenimis. Tokie asmenys turi būti sulaikomi ir patraukiami atsakomybėn juos griežtai baudžiant.

*Žiedas, Rinktinės vadas
Anbo, Rn.v. adjutantas*

Visų Šventųjų dieną Klebiškio miške, tarp Šakalraisčio ir Cepeliškių įrengtoje partizanų palapinių ir eglišakių stoginių stovykloje visą dieną netilo prislopintas kovotojų klegesys. Gera ginkluotos sargybos ir plačiu žiedu aplink stovyklą išsidėstę žvalgų grandys neleido "net girios tankmėje išlikusiam uodui pralįsti..." Sukurtų laužų skleidžiama šiluma šildė ne tik kūną, bet ir sunkios metų kovos kelią praėjusių kovotojų dvasią. Susėdę aplink laužus partizanai dalijosi praėjusių metų išpūdžiais, prisiminė žuvusius kovos brolius, bandė išvelgti būsimos pergalės vizijas. Iškilmingai paslaptinę kruvinos ateities paslaptį laužų išildyto oro dvelkimo pagauta lengvai plazdėjo dar nepašventinta Rinktinės vėliava. Vytis - kalaviją iškėlusio raitelio pentinų skatinamas baltas žirgas, rodos, vienu galingu šuoliu bandė peršokti iš kruvinos vergijos į šviesią ateitį... Kitoje vėliavos pusėje išsiuvinėtas nugalimas Geležinis Vilkas, aukštai iškėlęs galvą, skelbė visam pasauliui: "Mes laisvi!... Mes nugalimi!... Mes kraujo auka išpirksim laisvę!..." Ir vyrai, pagarbiai žvelgdami į vėliavą, buvo pasiryžę priimti bet kurią auką.

*Gana tų judų išdavikų!
Gana tų ašarų žmonių!
Prikelsim iš kapų Tėvynę,
Jei negailėsime aukų...
Į kovą, Lietuvos sūnūs!
Numeskim jungą svetimų!...*

Temstant, palikę stiprią stovyklos apsaugą, virš 30 partizanų pakilo žygiui. Pakelėje sutartoje vietoje jų laukė mašina, kuri prieš vidunaktį nuvežė partizanus į Išlaužą.

Be iškilmingos žvakių liepsnos, be bažnytinių sietynų spindesio, be vargonų gausmo, vien amžinosios ugnies žiburėliui spingsint, Išlaužo bažnyčia pasitiko partizanus. Užrakintoje bažnytelėje, lyg pirmųjų krikščionybės amžių požemių katakombose, pasirėmę ant ginklų suklupo prieš tamsoje skendintį altorių Laisvės kovotojai prašyti Aukščiausiojo palai-

minimo. Prie blankios vidury bažnyčios uždegtos žvakės šviesos išklausę šv.Mišias, suvedę su sąžine sąskaitas, partizanai, paruošę galimai kovai ginklus, atsargiai tarsi nebylūs vaiduokliai išslinko iš bažnytėlės. Išlaužo klebonas V.Gurevičius važiuoti su partizanais pašventinti vėliavos pabūgo. Nakties tamsoje per kapines nusileido partizanai nuokalnėn, kur netoliese buvo palikta sargybos saugoma mašina.

Vėlyvą Vėlinių rytą klampiname Skardupio kelyje partizano Antano Stravinsko-Miškinio vedamas partizanų būrelis pasitiko Plutiškių klebono pora arklių kinkytą vežimą ir, eidami pakelės mišku, atvedė į partizanų stovyklą.

Partizanų rikiuotę ir kelis kviestus civilius svečius vėliavos šventinimo proga trumpa kalba pasveikino Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas.

- Paprašytas tarti žodį brolis atsisakė... Pamatęs tarp svečių kelis pažįstamus, buvo labai sutrikęs, gal nusigandęs, - prisimena Žiedo žmona Konstancija, Plutiškių klebono sesuo.

- Ramiai!... Vėliavą gerbk! - miško rimtį sutrikdė rinktinės adjutanto, viršilos Jono Buloto-Anbo komanda.

Be saliotų, be triukšmingų ovacijų tylus ir susikaupęs Plutiškių klebonas Antanas Mieldažys virpančia iš susijaudinimo ranka pašventino Taurų apygardos Geležinio Vilko rinktinės vėliavą.

- Aš, aktyvus partizanas Žiedas, prisiekiu... - pirmas pašventintai vėliavai prisiekė rinktinės vadas J.Stravinskas.

Po jo prisiekė štabo pareigūnai, šventėje dalyvavę kuopų vadai: K.Pinkvarta-Dešinys, Kęstučio kuopos, J.Demikis-Eumas, Almas, Vytauto kuopos, P.Senavaitis-Pranukas, Tabokius, Šiaurio kuopos, V.Marčiulionis-Viesulas, Gedimino kuopos.

Vienas po kito žengė iš rikiuotės jauni ir pagyvenę partizanai, priklaupe bučiavo vėliavos kraštelį ir jaudulio apimti kartojo: "Aš, aktyvus partizanas..., prisiekiu..."

ANTRASIS ŠILAVOTO PUOLIMAS

Artėjo 1945 m. didžioji bolševikų šventė - spalio revoliucijos metinės. Šilavoto NKVD igulos viršininko lt.n.V.Kolesovo įsakymu sribai, kaip įprasta prieš šventes, kuopė sujauktą ir pašvinkusį savo būstą. Keli kareiviai ir "liaudies gynėjai" grėbstė spygliuotos vielos tvora aptvertą sribyno teritoriją, degino šiukšles.

Priešais "mūriuką" nusavintos Gruzdžiaus krautuvėlės, dabartinio kooperatyvo, atviroje verandoje pypkiavo keli miestelio vyrai. Kelio nuo mokyklos kooperatyvo link žvalgydamasis pro storus masyvių akinių stiklus artinosi Straigio Klemensas. Tvarkingai apsirengęs, kaip visuomet "išsičiustinęs", per petį nerūpestingai permetęs fotoaparato odinį dirželį Klemensas aplinkiniams sudarė truputį lengvabūdiško dabitos išpūdį.

- Klemensai, nufotkyk! - šūktelėjo prieinančiam "ponaičiukui" krautuvėlės gonkose pasirėmęs Šilavoto gyventojas Spūdžio Motiejus. Tais laikais fotoaparatas kaime buvo retenybė, todėl progai pasitaikius kiekvienas norėjo nusifotografuoti.

Klemensui nespėjus atsakyti, Motiejus išspraudė tarp dantų pypkutę ilgą cibuką ir išleidęs porą tirštų dūmų kamuolių demonstratyviai nutaisė pozą. Metęs į kitoje kelio pusėje šią sceną stebinčius sribus nepatiklų žvilgsnį, Klemensas pritaikė savo aparatą ir kelis kartus spragtelėjo. Klemensas nufotografavo Motiejų ir atokiau stovinčius dviaukštės Šilavoto mokyklos fone.

- Ir mane... ir mane!... - metę grėblius susigundė įsiamžinti sribai Bražukas, Lapinskas, Paškevičius, Pažėra ir kiti. Prie "mūrelio" sargyboje su ginklu stovėjęs sribas Vincas Laužius taip pat panorą būti "įamžintas"... Spragtelėjo fotoaparatas - Laužas su "mūrelio" fasadu liko negatyve.

Neįprasto šurmilio kieme sudomintas "mūriuko" laiptuose išdygo iguolos viršininkas.

- Ty što, Straigis!?... A nu - pralivai! (Tu ką, Straigis!?... Dink iš čia!) - subarė nuo laiptų Kolesovas.

- Načialnik... pered prazdnikami!... (Viršininke... prieš šventes!...) - nuolankiai mikseno sribų būrininkas Vincas Skinkys.

- Godovščina... Revoliucija! (Metinės... Revoliucija!) - metė svarų argumentą sribų vyresnysis Klemensas Matusevičius.

- Nu ladno - nu geras!... - pakartojo "lietuviškai" mongolišką veido bruožų čekistas.

- Vyrai!... Kap čia dabar... Be ginklų?... Prastos fotkės bus! - po Kolesovo "palaiminimo" išidrąsinęs provokavo Klemensas, nesitikėjęs tokio pasisekimo.

Spragsėjo aparatas, fiksuodamas negatyve ginkluotus ir beginklius sribus ir iš visų pusių reikiama atstumais, su visomis smulkmenomis ir vaizdais Šilavoto sribyną.

Geležinio Vilko rinktinės partizanas Kazys Urbanavičius-Žaibas iš Dū-

miškių dar prieš karą kartu su Straigio Klemensu mokėsi Šilavoto pradžios mokyklos 5-6-ame skyriuje. Gyveno Straigio sodyboje, vos keli žingsniai nuo Šilavoto. 1944 m. rudenį stojęs į partizanų gretas Kazimieras su Vincu Senavaičiu-Žaliavelniu, Pjūklų, Zigmantu, Pranu Senavaičiu-Tabokiu ir kitais kovos draugais rasdavo prieglobstį Straigių klojime šiene įrengtoje slėptuvėje. Klemensas dėl trumparegystės buvo atleistas nuo tarnybos sovietinėje armijoje, turėjo "balta bilieta". Žaliavelnio suteiktu Vikruolio slapyvardžiu Klemensas glaudžiai bendradarbiavo su partizanais, vykdė jam pavestas užduotis. Dabar, ruošiantis Šilavoto sribyno puolimui, Žaibas davė Vikruoliui-Klemensui fotoaparata ir įsakė nufotografuoti sribų būstinės aplinką.

Užduotis buvo įvykdyta su kaupu ir svarbiausia - be jokios rizikos, viešai. Po kelių dienų per Žaibą partizanams atiteko Šilavoto sribų lizdo ir jo aplinkos nuotraukos. Aišku, ir sribai gavo savo "fotkes"... Ir Motiejus su savo pypke buvo puikiai "išėjęs" - nieko nepasakysi...

Gandai, kad spalio 21-25 dienomis Skardupyje suimti Tauro apygardos partizanų štabo vadai ir daug pareigūnų iš dalies sujaukė Geležinio Vilko rinktinės partizanų planus. Rugsėjo pabaigoje į apygardos štabą išvykusio Geležinio Vilko rinktinės vado Z.Drungos-Šerno likimas buvo nežinomas. Rinktinės štabo viršininkas ltn.J.Stravinskas-Žiedas jau buvo gavęs rugsėjo 13-os apygardos vado įsakymą Nr.3, kuriuo rinktinės vadu paskirtas jis - Žiedas, o Šernas - Tauro apygardos štabo karininku. Todėl anksčiau planuotas partizanų "šventinis fejerverkas" Šilavoto sribams lapkričio 8-osios naktį buvo atidėtas.

Jau daugiau nei dvi savaitės nutrūkęs ryšys su apygardos štabu vertė nerimauti. Išsiaiškinti padėties ir atstatyti ryšio su likusiais apygardos štabo pareigūnais į Marijampolę buvo pasiūsta rinktinės štabo ryšių tarnybos viršininkė Petrutė Pušinskaitė-Vilija. Iš patikimų žmonių Vilija sužinojo, kad išvengti suėmimo pavyko tik apygardos adjutantui J.Pileckiui-Brokui ir štabo karininkui mjr.Z.Drungai-Šernui. Mėgindama gauti tikslesnių žinių, galbūt sutikti ir patį Šerną, Vilija buvo įviliota į saugumo agentų pinkles. Lapkričio 9 dieną užėję į NKVD agentų surežisuotą susitikimą prie cukraus fabriko abu su inž.Dulinsku buvo suimti. Todėl Vilijos žinia, kad Šernas ir Brokas laisvi, Geležinio Vilko rinktinės partizanų štabo nepasiekė, bet pasiekė kita, daug nemalonesnė - apygardos vado įsakymo-falsifikato nuorašas.

Įsakymas Nr.6

Būstinė, 1945 m. lapkričio mėn. 1 d.

Rikiuotės sritis

1. Apygardos štabo karininką Šerną, patekusį į NKVD nagus, nuo š.m. lapkričio 1 d. iš einamų pareigų atleidžiu.

2. Apygardos štabo adjutantą Broką, patekusį į NKVD nagus, nuo š.m. lapkričio 1 d. iš einamų pareigų atleidžiu.

3. Nuo š.m. lapkričio mėn. 1 d. Apygardos štabo Adjutantu skiriu partizaną Šarūną.

4. Rinktinių vadams: stropiai prižiūrėti, kad kovotojai be tikslo nesibastytų po rinktines.

Kovas, Apygardos Vadas
Vygandas, Štabo Viršininkas
Šarūnas, Adjutantas

Išvykdama į Marijampolę, Vilija buvo išpėjusi štabo vadovybę, kad iki planuoto Šilavoto puolimo dienos būtinai sugrįš. "Jeigu negrįšiu iki lapkričio 9-os vakaro - nelaukite," - pasakė.

Likimas lėmė, kad tą dieną Vilija jau buvo tardoma NKVD tardytojo Greiso ir kitų genocido vykdytojų. Drąsi ir kovos užgūdinta Vilija, meldama Visagalį apsaugoti nuo suluošinimo ar visiško sunaikinimo, didvyriškai laikėsi - budeliai nieko apčiuopiamo iš jos neišgavo.

Nesirodė rinktinės ribose ir Šernas, turėjęs dalyvauti kautynėse. Raštas-falsifikatas "patvirtino", kad majoras suimtas, todėl J.Stravinskas-Žiedas ėmėsi iniciatyvos ir atsakomybės. Juk būtina įrodyti okupantams, jog ir patyrę skaudžių nuostolių partizanai išliko stiprūs ir nepalaužti, toliau siekia savo tikslo.

Eiliniame rinktinės štabo pareigūnų pasitarime žvalgybos skyriaus viršininkas Siaubas informavo dalyvius, kad artimiausių Iglirkėlių, Sasnavos, Veiverių ir Kazlų Rūdos NKVD įgulų pajėgos sutelktos Marijampolės apylinkėse, todėl dabar puiki proga išspirginti Šilavoto "mūriuką". Juo labiau, kad tam pasiruošta - Vikruolio nuotraukos, gerai išstudijuotos štabe, pranašavo sėkmę. Bet viena, rodos, neesminė aplinkybė partizanų nebuvo numatyta. Apgulties išvakarėse, prieš prasidedant šalčiams,

stribai nuo šventoriaus pusės iškasė gilų griovį ir aptvėrė spygliuotos vielos raizginiu.

Lapkričio 17-os naktis niekuo nesiskyrė nuo kitų. Tik tą naktį spaudė nedidelis šaltukas. Žvarbus šiaurės vakarų vėjas kedeno ir plėšė nuo medžių rudens šalnų pakastus lapus. Prie stribyno stypsantis sargyboje stribas retkarčiais praeidavo būstinės pasieniu ir trindamas kandaus šiaurio žnaibomas ausis paskubom išmukdavo į "mūrelio" prieangį nors minutei pasislėpti užuovėjoje.

Po vidurnakčio partizanai Miškinis, Kurtas, Kadugys ir dar keli vyrai iš Naujasodžio kaimo gyventojų Petro Matusevičiaus kiemo į Šilavoto bažnyčios šventorių atridenė ilgą dyseliu (ieną) dvikinkio vežimo pirmagalį. Šventoriuje aplink bažnyčią būrelis partizanų baigė paskutinius stribų landynės šturmo pasiruošimus. Priešais "mūrelio" galinį fasadą Šiaubas ir Tigras su dviem partizanais, nupjovę skersinius, išėmė visą 4-5 metrų šventoriaus tvoros tarpsnį ir pastatė šalia. Nuo angos šventoriaus tvoroje iki galinės "mūrelio" sienos skyrė vos 50 metrų tamsoje skendinčio stribyno kiemo. Miškinio vyrai atsargiai, vos ne nešė atnešė vežimą prie tvoros angos. Netrukus Dešinys ir Pjūklas atnešė sprogmenis.

Bažnyčios pagrindinio įėjimo - didžiųjų durų nišoje dalinio vadas lt. J. Stravinskas-Žiedas padalinių vadams pusbalsiu dėstė paskutinius nurodymus. Erdvus bažnyčios "babinčiaus" skliautas su nišomis buvo patikima priedanga, čia stribų šūviai negrėsė, todėl čia ir įsikūrė sanitarinis punktas, vadovaujamas štabo medicinos viršininkės Laimutės.

Vado nurodymu prie šventoriaus tvoros betoninio pamato buvo pastatyti du kulkosvaidžiai, kurie turėjo kontroliuoti "mūrelio" galinio fasado langus. Kiti du kulkosvaidžiai įsitaisė bažnyčios pasienio įdubimuose. Jie gavo užduotį apšaudyti "mūrelio" antro aukšto-salkos langus, užgniaužti gynybą pačiame tinkamiausiame stribų pasipriešinimo taške, iš kurio matosi visa kairioji šventoriaus pusė. Kiti kovotojai užėmė patogias puolimui pozicijas išorinio šventoriaus pamato kampų priedangoje. Pagal numatytą planą būrelis partizanų užėmė pozicijas šiaurinėje "mūrelio" pusėje. Mokyklos pirties pastato betoninių laiptų priedangoje įsitaisė keli vyrai su kulkosvaidžiais. Snaiperis su dešimtšūviu pusautomatiu užlindo už mokyklos šulinio betoninio rentinio.

Rytų pusėje, prie ūkininko A. Alviko sodybos trobesių pastatytas kulkosvaidis ir keli kovotojai saugojo stribyno požemių "akis"-langelius, pro kuriuos galėjo veržtis "rūkinami" stribai.

Šios dvi grupės turėjo sudaryti pagrindinių puolimo pajėgų įvaizdį -

tratinti į "mūrelių" negailėdami šovinių, kad atitrauktų sribyno gynėjų dėmesį nuo bažnyčios pusės, kur buvo pagrindinė šturmo grupė. Nuo jos veiksmų sėkmės priklausė viso puolimo sėkmė.

Ypatingą dėmesį partizanai skyrė sribyno būstinės fasadinei-vakarinei pusei. Čia reikėjo išskirtinio puolamosios grandies kovotojų akylumo. Šiame bare buvo sunku patikimai įsitvirtinti. Mokytojo Kosto Dlungausko namas ir A.Gruzdžiaus krautuvėlė teikė menką priedangą. Be to, pastatai stovi nuokalnėje - geras taikinyš gynėjams. Vienintelė patikimesnė priedanga prieš pagrindinį įėjimą į "mūrelių" - kitoje gatvės pusėje už tvoros tankūs K.Dlungausko sodo alyvų ir žemaūgių akacijų krūmai. Čia, už krūmų šaknų kupstų, ir buvo "išodinti" du prityrusių kovotojų Valiaus ir Špoko kulkosvaidžiai ir keliolika vyrų su automatais. Ši apgultųjų grandis turėjo sekti "mūrelio" sargybinio veiksmus ir atsiradus reikalui nukirsti jį - pradėti kautynes.

Artėjo lemiama akimirka. Dalinio vadas Žiedas, gavęs ženklą, kad visos išeities pozicijos užimtose, davė nurodymą pradėti puolimą.

Kadangi betoninis šventoriaus tvoros pamatas vos ne visu pusmetriu aukščiau išorės žemės paviršiaus, nuleisti vežimą su pritvirtintais sprogmenimis buvo pavojinga. Supuolę keli vyrai vežimą nukėlė žemyn. Ir tik tada jau visai atviroje nuo "mūrelio" vietoje prityrę "frontovikai" Pjūklas ir Dešinys, padedant Siaubui su Tigru, pritvirtino sprogmenis prie vežimo viršaus. Pavyko. Stribyne "nė lapė nesulojo"...

Dabar liko pats rizikingiausias uždavinys: pristumti vežimą su sprogmenimis prie "mūrelio" sienos ir susprogdinti užtaisą.

Ir štai - ta nelemta aplinkybė... "Keturi vyrai, vairuodami "dyseliu", nustūmė vežimą su mirties kroviniu nuokalnėn "mūrelio" sienos link ir vežimas su kroviniu įstrigo pusiaukelėje ir toliau nė krust", - po kurio laiko pasakojo J.Baltrušaitis-Tigras.

Į pagalbą atskubėję dar keli kovotojai bandė vežimą iškelti. Veltui...

Kol partizanai kėlė įstrigusį vežimą, kurį laikė išipainiojusios spygliuotos užtvaro vielos gabalai, patvoryje už krūmų sugulusių partizanų atidžiai stebimas sargybinio šešėlis pamažu nuslinko "mūrelio" pasieniu. Prie pastato kampo sribas akimirką stabtelėjo ir vikriai apsisukęs jau skubėsniau žingsniu žengė įėjimo link. Čia neišlaikė kažkurio sribą taikiklyje laikusio partizano nervai ir pirštas spustelėjo nuleistuką... Driks-telėjo šūvis.

Kelias akimirkas spengė mirtina tyla. Rodos, ir vėjo keliamas ošimas pritilo medžių šakose, bet nakties rimtis buvo sutrikdyta. Iš "mūrelio"

langų viena po kitos į dangų pakilo raudonos raketos. Ir prasidėjo!... Į stribyno fasadinės pusės langus ir paradines duris trenkė Dlungausko sode užsimaskavusių partizanų kulkosvaidžiai, šautuvai. Prabilo ir Alviko sodyboje įsitvirtinusių partizanų ginklai. Užvirė kautynės. Partizanų kulų spiečius sproginėjo, mūro sienų plytose išmušdamos tik nežymius įdubimus. Kulkosvaidžių sienos nepramuši. Tyku buvo tik bažnyčios pusėje - šventoriuje. Čia partizanai iš paskutinių jėgų bandė iškelti įstrigusį vežimą ir pristumti prie "mūrelio" sienos. Iš trijų pusių partizanų apšaudomi stribai tik po keliolikos minučių pastebėjo pagrindinį pavojų. Galinio "mūrelio" skliauto-salkos lango kvadrato plykstelėjo stribų šuvių liepsnelės. Triūsę prie vežimo su sprogmenimis partizanai prigludo prie žemės. Tigras stvėrėsi už rankos ir pajuto iš rankovės per plaštaką tekančią šiltą lipnaus kraujo srovelę... Pusbalsiu piktai nusikeikė Siaubas. Uraganinė keturių kulkosvaidžių ugnis iš šventoriaus akimirksniu užgesino stribų šuvių liepsneles languose. Į šipulius sutrupėjo langų rėmai. Antrame stribyno aukšte-salkoje padegamųjų partizanų kulų įžiebtį pradėjo smilkti stribų rakandai. Aitrių dūmų tvaikas veržėsi pro išdaužto lango angą. Tuo pasinaudoję Siaubas, Tigras ir kiti, palikę vežimą, vikriai sušoko ant šventoriaus, o sužeistas Tigras nuskubėjo į medicinos punktą.

Kulkosvaidžių serijų sutrupintos stribyno čerpės braškėdamos krito žemėn, ėmė svilti stogo medinių konstrukcijų grebėstai, vietomis suliepsnojo lubų užpilo spaliai bei pastogėje sukrautas laužas. Bet stribai, matyt, gaisro atvejui buvo pasiruošę ir ugnies židinius greitai užgesino.

Paliktas apkasėlyje vežimas su sprogmenimis taip ir liko riogsoti pusiaukelėje tarp šventoriaus ir "mūrelio"... Apie tris valandas trukęs stribyno "mūrelio" šturmas neatnešė partizanams lauktos pergalės. Gerokai prieš švintant partizanai pasitraukė.

Gera suplanuota operacija nepavyko. Stribų širšyno tvirtovė liko nepaimta.

Ryte smalsesni Šilavoto gyventojai šventoriuje ir kitose partizanų pozicijų vietose pagal iššaudytų šovinių tūtelių liekanas galėjo tiksliai nustatyti puolėjų pagrindinius atsparos taškus. Po bažnyčios pagrindinio įėjimo skliautu matėsi kraujo žymės. Bažnyčios viduje rastos sukrešėjusio kraujo dėmės rodė, kad čia buvo tvarstomi sužeistieji.

Kaip visada po didelių nesėkmių įsiutęs NKVD viršininkas V.Kolesov nėrėsi iš kailio stengdamasis surasti, kas davė "banditams" bažnyčios rakatą. "Klebonėlis Jonukas?" - klebonas Jonas Kubilius - per daug bailus, ne jis, nusprendė čekistai. Suėmė vargonininką Maščinską, kažkur nuo

Stakliškių neseniai atsikėlusį į Šilavotą. Tačiau doras, tvirtos dvasios vyras Maščinskas įtikino budelį čekistą, kad "vien tik dėl gausios mažamečių vaikų šeimos likimo nebūtų galėjęs ryžtis tokiam beprotiškam žingsniui..." Azijatas patikėjo. Dvi paras patardę, vargonininką paleido. Juo labiau kad raktą nuo bažnyčios jis turėjo ir kartu su Kolesovu atrakino bažnyčią. Vis tik įtarimas liko, ir vargonininką Maščinską su visa gausia šeimyna vėliau ištremė į Sibirą.

Po dviejų metų Geležinio Vilko vadas Algirdas Varkala-Žaliukas, Daumantas raportuos:

LLK Tauro apygardos GVR Vadas

1948.1.17 Nr.52

Tauro Apygardos Vadui

Raportas

Pranešu Tamstai, kad žuvęs Žalgirio rinktinės vadas Žalvaris 1945 m. lapkričio 17 d. dalyvavo Šilavoto atsparos punkto puolimo šturmuojančioje grupėje. Mūsų buvo apie 60 ir tiek pat įsitvirtinusio priešo. Priešų žuvo 2, mūsų trys buvo lengvai sužeisti.

Šiose kautynėse Žalgirio Rinktinės vadas Žalvaris pasižymėjo kirviu kirsdamas spygliuotų vielų tvorą, kuria yra aptvertas įtvirtintas...

Daumantas, GVRn Vadas

Lapkričio 25 d. Marijampolės aps. NKVD viršininkas kpt.Zazajev raporte gen.mjr.Jefimovui rašo: "1945 11 17 d. 40-50 banditų puolė Šilavoto įgulos atsparos punktą. Čekoslovakų "Škodos" sistemos 5 kulkosvaidžiai, 3-6 automatai ir šautuvai... Nupjauti telefono stulpai nutraukė ryšį... Apšaudymas tęsėsi iki 7.30 ryto... Bandė 5-iom prieštankinėm minom, surištom tarpusavy, detonuojant kapsulėm, į kurias įvestas įvadas, susprogdinti būstinės pastatą. Bet minų sprogdintojas buvo nukautas ar sužeistas ir minos nesprogo. Viena mina, mesta iš šventoriaus, sprogo... Užmuštas milcininkas Obuolevičius. Pagal kraujo pėdsakus banditų nukauta ar sužeista 4. NKVD karių ir stribų buvo 17.

Rasta iš gyventojų rinktų aukų knygelė. Aukas rinko Šupas."

STIRNOS RINKTINĖS ŠTABAS

*Jūs žuvot už laisvę garbingoj kovoj,
Narsieji tautos sakalai...
Ne vienas lietuvis minės Jus dainoj,
Garbė Jus lydės amžinai...*

(Iš partizanų poezijos)

1945 m. rudenį skaudus smūgis sukrėtė Stirnos rinktinės partizanus. Degučių k., Jankų vls., Juozo Tamaliūno sodyboje buvo įsikūręs rinktinės štabas. Sodybos pastatuose įrengtos keturios slėptuvės masinių NKVD dalinių siautėjimo metu ne kartą tapo patikimu partizanų prieglobsčiu. Klojimo šalinėje po šiaudais įrengtoje slėptuvėje dažniausiai slėpdavosi rinktinės vadas Spyglis. Pro klojimo lentų sienos plyšius stebėdamas aplinką pavojaus atveju vadas pereidavo į kitoje šalinėje po grįstais iškastą žeminę-bunkerį. Trečia slėptuvė buvo ant tvarto. Gyvenamojo namo kambario kampe medine statinaite maskuojama anga vedė į šalia bulvių rūšio įrengtą erdvų bunkerį.

Šiame bunkeryje vasarą, lankydamas Stirnos rinktinės partizanus, slėpėsi spalio 22 d. NKVD suimtas lt. J. Bacevičius-Vygandas. Rinktinės štabo pareigūnai, gavę apygardos ryšininkės Juzės Petrulionytės-Pinavijos pranešimą, kad Vygandas suimtas, angą į bunkerį kambaryje užvertė, tačiau bunkerį paliko, o landą išsikasė kitoje vietoje.

Lapkričio 20 d. ankstų rytą rinktinės vadas Spyglis, dvi dienas lankęs Vytauto Puišio-Meškos partizanus Bagotosios miškuose, su keturiais štabo kovotojais grįžo į Tamaliūnų sodybą. Vėlyvo rudens darganų ir nakties žygio išvarginti vyrai vos išengė į trobą suvirto poilsio. Nei senasis Tamaliūnas, paprašytas pasergėti, nei partizano Stumbro žmona Marcelė, ruošusi vyrams pusryčius, nepamatė pilkšvo rūko priedangoje sodybą supančių enkavedistų.

"Kažkas iš gretimų gyventojų, jautę Tamaliūnų paramą partizanams, išgirde tolumoje mašinų variklių ūžesį bandė perspėti kaimyną, tačiau sodyba jau buvo enkavedistų blokuojama", - vėliau pasakojo tų įvykių liudininkai.

Šeimininkė, pamačiusi iš ryto miglos išnirusius enkavedistus, pažadino skersai lovos nuvirtusį vadą ir įmigusius partizanus.

"Pakilęs Spyglis ramiai susišukavo plaukus, pasiėmė automatą ir nuėjęs į gretimą kambarį pravėrė langą. Iš lauko trenkė enkavedistų šū-

• Tauro apygardos Stirnos rinktinės vadas, lt. Bronius Abromavičius-Abramaitis-Spyglys, ž. 1945 11 20

• Tauro apygardos Stirnos rinktinės vadas Jonas Kleiza-Siaubas, Žalvaris, ž. 1946 04 19

viai... Nuvertęs prie lango pastatytą gėlę, kambaryje krito nukautas rinktinės vadas "Spyglys", - jo žmonai vėliau pasakojusi Tamaliūnienė.

Vos pravėręs kitą langą, ant palangės sukniubo kulkosvaidžio serijos sukaptas partizanas Jonas Tamaliūnas.

Virtuvės duryse išstrigusius rusus pasitiko partizano Tauro automato ugnis...

Nelygių jėgų kautynės greitai prigeso, nutilo partizanų šūviai... Tik aplink sodybą dar kaleno rusų kulkosvaidžiai ir trumpos išsiveržusių Stumbro ir Aro automatų serijos...

Buvęs kuopos vadas Aras perbėgo pievutę, peršoko keliuką ir, nubėgęs apie 200 metrų nuo sodybos, krito netolimo raisto krūmokšniuose. "...Partizanai rado jį gulintį krūmuose, lyg geros rankos atverstą...", - pasakojusi Stasė Švilpaitė.

Iš glaustos enkavedistų apsupties laimingai išsiveržė tik partizanas Juozas Tamaliūnas-Stumbras. Iš krauju paplūdusių namų per šūvius išbėgusią jo žmoną čekistai atsivijo pas kaimyną Žemaitį. Tik laimingo atsiktinumo dėka išmukusi į bulvinę, radusi kampe sumestų po bulviakasio neskalbtų maišų kupstą, Marcelė prigludo prie sienos, užsitraukė ant sa-

vęs purvinus bulvių maišus ir susigūžusi laukė savo valandos...

"Tėve mūsų... neleisk sugundyti... bet gelbėk nuo pikto..." - meldėsi moteris, skaičiuodama plūktoje kamaros asloje sunkius čekistų žingsnius.

Po kruopščios kratos, neradę "tos prakeiktos banditkos", enkavedistai keikdamiesi išėjo. Netoli namų suėmė Bronių Švilpą ir atsivarė į nusiaubtą Tamaliūnų sodybą.

"Prie lovos kraujo klane gulėjo partizanas Tauras... Persisvėręs per palangę kabėjo nukautas Tamaliūnų Jonas", - pasakojęs Švilpa. Jo teigimu, enkavedistai net neieškoję nurito šalin kambario kampe stovėjusią statinaitę ir durtuvu pakėlė bunkerio landos dangtį. Duslus sumestų granatų sprogdymas išplėšė grindis. Dulkėms nusėdus, čekistai aptiko landą į bunkerį, bet jis buvo tuščias...

Palikę apiplėštoje sodyboje nukautų partizanų kūnus, "žaliakepuriai" pasitraukė.

Buvęs Stirnos rinktinės partizanas P.Šiupaila-Žiogas prisimena: "Pro mūsų mišką Bagotosios kryptimi pravažiavo 2-3 mašinos enkavedistų. Maždaug po valandos pasigirdo šaudymas, dar po kelių valandų enkavedistų mašinos grįžo atgal"...

Pavakare Žilvičio kuopos partizanai, stropiai išžvalgę vietovę, paėmė žuvusių kovos draugų kūnus. Kitą naktį kaimo meistrų sukaltuose karsuose žuvusiuosius nuvežė į senąsias Degučių kapines. Viena duobė priglaudė tėvo ir sūnaus Tamaliūnų palaikus, viduryje palaidotas rinktinės vadas Spyglis, kitoje pusėje atgulė partizanų Tauro ir Aro palaikai. Dar vieną garbingą mūsų tautos istorijos puslapį krauju įrašė didvyriškai žuvę Stirnos rinktinės kariai: vadas lttn.Bronius Abramaitis-Abramavieius-Spyglis, štabo kovotojai Stasys Grigaitis ir Albinas Klimas-Tauras, pasyvus kovotojas-partizanų globėjas senasis Tamaliūnas ir jo sūnus partizanas Jonas Tamaliūnas-Kardas.

Žuvus rinktinės vadui, gruodžio pradžioje Žilvičio-Sakalų kuopos vadas Bronius Brazauskas-Sakalas, jo pavaduotojas Albinas Staniulis-Papartis ir ryšių partizanas Vladas Čibirka-Vikis pasiūlė Kazimierui Savičiui-Sakalui būsimo rinktinės vado adjutanto pareigas. Pakeitęs Sakalo slapyvardį į Uraną, K.Savičius gavo užduotį susitikti su apygardos vadu ir perduoti "sakalų" prašymą skirti naują rinktinės vadą.

ŠERNAS - TAURO APYGARDOS VADAS

Po Lietuvos išlaisvinimo komiteto posėdžio, spalio 21-osios naktį, štabo adjutantas Brokas ir štabo karininkas Šernas pasislėpė klebonijos klojime įrengtoje slėptuvėje. Ištisą parą trukusios kratos metu durpių kraiku užmaskuotos slėptuvės enkavedistai nesurado. Kitos dienos vakare dar girdėjosi už klojimo pasalaujančių rusų prislopintas pokalbis ir žingsniai. Pagaliau viskas nurimo.

Po vidurnakčio Brokas, pravėręs slėptuvės angą, išiklausė. Spengiančią tylą drumstė tik savos širdies dūžiai. Susirinkę kuklų bunkerio turta, buvę mirtininkai, paruošę kovai ginklus, išlindo iš bunkerio ir pravėrę lauko duris atsargiai išslinko iš klojimo. Po daugiau nei parą kvėpuotos požemio drėgmės ir pelėsių tvaiko į bėglių veidus plūstelėjo gaivus spalio šalnų oras.

Palanki lemtis tarsi įkvėpė naujų jėgų. Šernas ir Brokas, pakeitę slapyvardžius, ėmėsi atkurti Tauro partizanų apygardos štabo veiklą. Laukė sunkus, daug fizinių ir dvasinių pastangų reikalaujantis darbas.

Tauro partizanų apygardai

Visiškai slapta!

Įsakymas Nr.5

Būstinė, 1945 m. gniūdžio mėn. 10 d.

Rikiuotės dalis

1. Apygardos Vadui Kovui pakliuvus į NKVD nagus, nuo š.m. spalio 22 dienos pradėjau eiti Apygardos Vado pareigas.

2. Apygardos štabo pareigūnus Uosį, Kovą, Vaidilą, Luobą, Vilką, Tautvydą, Broką dėl išdavystės pakliuvusius į NKVD nagus iš einamų pareigų atleidžiu nuo š.m. spalio 22 dienos.

3. Apygardos štabo viršininką Vygandą-Bacevičių-Baltrušaitį, NKVD agentą, vykdžiusį išdaviko ir provokatoriaus darbą, nuo š.m. spalio 22 d. iš einamų pareigų atleidžiu, atimu partizano vardą ir teises.

Įspėju Rinktinių Vadus, kad Vygandas-Bacevičius dabar yra Marijampolės kalėjime atskiroje kameroje. Iš čia siunčia savo šnipus su rašteliais, pasirašytais "Ap.št.viršininkas-Vygandas", tikslu išprovokuoti visą organizaciją.

Imtis visų atsargumo priemonių, kad partizanų dalinių vadai ir eiliniai kovotojai nepakliūtų į šnipo "Vygando" provokacijų ir išdavysčių tinklą.

Pastebėjus Bacevičių-Vygandą, sulaikyti kaip išdaviką, atiduoti Karo Lauko Teismui. Nesant galimybės sulaikyti - sunaikinti vietoje.

4. *Stirmos Rinktinės Vadą Spyglį, žuvusį 1945 m. lapkričio 21 d. kautynėse, išduotą Vygando, išbraukti iš partizanų sudėties.*

5. *Šarūną skiriu Apygardos Štabo Adjutantu nuo X.22 d.*

6. *Siaubą skiriu Stirmos Rinktinės vadu nuo XI. 22 d.*

7. *Rinktinių vadams ir partizanams baudžiant išdavikus reiškiu padėką.*

8. *Ipareigoju Rinktinių vadus rinkti kaltinamąją medžiagą ir bausti išdavikus tik sudarius bylas, saugoti Rinktinių archyvuose.*

Mykolas-Jonas, Apygardos Vadas

Šarūnas, Apygardos Adjutantas

Šiuo įsakymu mjr.Z.Drunga, Mykolo-Jono slapyvardžiu, ir apygardos adjutantas J.Pileckis-Brokas, pakeistu Šarūno slapyvardžiu, formaliai atstatė Tauro apygardos partizanų vyriausios vadovybės veiklą. Reikėjo kuo skubiau iš naujo sudaryti Apygardos štabą, parinkti jam laisvės kovai atsidavusius štabo pareigūnus, bet nesilpninant nusistovėjusių partizanų struktūrą. Ne lengviau buvo ir parinkti štabui tinkamą vietą.

Paskutinėmis metų dienomis partizanai irgi neturėjo ramybės. Šv.Kalėdų naktį Gedimino kuopos vadas Vytautas Marčiulionis-Viesulas ir du kovotojai viešėjo netoli savo tėviškės Pašventupio k. gyventojų sodyboje. Jau pakilus išeiti, į duris pasibeldė nekviesti svečiai. Lietuviški ir rusiški šūkavimai kieme leido partizanams pasiruošti kovai. Atsakydamas į grėsmingą beldimą ir reikalavimą atidaryti duris iš tamsios priemenės trenkė partizano Kvainausko-Gaidžio kulkosvaidis. Prie durų krito užpuolikų vadeiva Prienų NKGB kapitonas A.Kruglov. Į kiemą iššokę partizanai nukovė ltn.Marcinkevičių ir rusą vyr.seržantą, sužeidė keletą eilinių. Iš kieme sukrautos šiaudų stirtos supyškėję automatų šūviai lengvai sužeidė kuopos vadą Viesulą ir partizaną Tigrą. Padegamųjų kulku serija, uždegusi šiaudus, išspirgino enkavedistus. Priešo šūviams pritilus partizanai pasitraukė.

Antrąją šv.Kalėdų dieną Stirmos rinktinės Žilvičio kuopa šventė Bagotosios miške, ties Krūvelių kaimu įrengtoje stovykloje. Šventiškai nusiėmusių partizanų stovyklą puolė gausios NKVD kareivių ir stribų pajėgos. Laiku pastebėjus priešą, kuopos vado Broniaus Brazausko-Sakalo vadovaujami partizanai sutelkta kelių kulkosvaidžių ir lengvųjų ginklų ugnimi nukovė 8 užpuolikus prasiveržė iš apsupties ir kaudamiesi atskirais būreliais išėjo į Kazlų Rūdos miškų gilumą. Sutrikus kulkosvaidžio mechanizmui, kautynėse žuvo partizanas Pranas Andriušis-Šapalas.

Gruodžio pabaigoje keliolika Šiaurio kuopos partizanų, apsistoję pamiškės gyventojų sodyboje, gavo ryšininko pranešimą, kad apylinkėje pasirodė Balbieriškio "aktyvistai" prievartauja iš ūkininkų pyliavas. Partizano Pjūklo vyrai, sušokę į netoliese buvusius apkasus, apšaudė pro šalį važiuojančių "aktyvistų" roges. Į šūvių vietą atskubėjusi valsčiaus aktyvą lydėjusi enkavedistų grupė privertė partizanus trauktis. Persekiojami partizanai "užlipo" ant kito NKVD kareivių dalinio. Lapinas ir Giružis, atskirti nuo pagrindinių jėgų, traukėsi Baltramurgio giraitės link. Partizanui Stasiui Marčiulynui-Lapinui pavyko laimingai pasitraukti, sužeistas Giružis pakliuvo į čekistų nagus.

Skaudžios žūtys ilgiems metams išliko bendražygių ir artimųjų atminyje. Daug skaudesnės, negyjančiom žaizdom kraujavo suimtų gyvų partizanų ir jų ryšininkų ČK budelių "apklausose" po gyslelę išpeštų būtų ir nebūtų "prisipažinimų" pasekmės.

Suimto Kairio ryšininko agentūrinėje MGB byloje 1945 m. gruodžio 21 d. "apklausos" parodymų išrašas: *"Su būriu esu susijęs nuo 1945 m. liepos mėnesio /.../ Mūsų namuose dažnai vykdavo partizanų susirinkimai. Ateidavo 5-6 partizanai, o spalio mėn. atėjo 50... 1945 m. gruodžio 21 dieną buvo 20 vyrų, ginkluotų kulkosvaidžiais, automatiniais šautuvais. Pats mačiau, kad turi rašomąją mašinėlę."*

Marijampolės MGB archyvinėje byloje Nr.36/45 rašoma: *"1945 m. gruodžio mėn. sulaikytas partizanas/.../apklausoje parodė, kad brigados "Geležinis Vilkas" štabas įsikūręs Šilo miško kelių susikirtime esančiame bunkeryje. Miškas-šilas susijungia su Prienų šilu."*

Štabo viršininkas Juozas Stravinskas-Žiedas. Jo adjutantas Jonas Bulotas-Anbo. Jis saugo brigados "Geležinis Vilkas" štabą. Anbo grupę sudaro 20 partizanų. Veiklos teritorija: Prienų šilas-Mačiūnai-Dūmiškės.

Pradėta agentūrinė byla 323, slaptažodis "Geležinis Vilkas".

Marijampolės NKGB suimtų gyvų partizanų ir jų ryšininkų žiaurių tardymų metu išmuštų "parodymų" sukauptas žinias patvirtindavo ir slap-tų pranešėjų bei agentų tinklo teikiamos. Į iššifruotus partizanų dislokacijos ir veiklos rajonus buvo siunčiamos gausios NKVD ir pasienio kariuomenės pajėgos. Tačiau Suvalkijos partizanų kova su XX amžiaus rusų Čingis chano ordomis neblėso. Su viltimi ir nemažėjančiu kovos ryžtu Tauro partizanai žengė į Naujuosius - 1946-uosius metus.

1946-IEJI

SUTIKUS NAUJUOSIUS

Praslinko daug kraujo ir nekaltų aukų pareikalavę 1945-ieji. Rytų okupantas negailestingai niokojo užgrobtų kraštų kaimus ir miestus. Žuvo tūkstančiai partizanų kelią pasirinkusių jaunų vyrų. Jų vieton stojo kiti Laisvės kovai pasiaukoję Tautos sūnūs: karininkai, inteligentai, studentai, gimnazistai, kaimo artojai.

Sugrįžus sovietams, Vinco Šukio šeima rado prieglobstį Drebulinės kaime žmonos pusbrolio Ylos namuose. Vengdamas pakliūti į okupacinę rusų armiją, Vincas po grindimis įsirengė slėptuvę. Eilinių gaudynių metu, pamatęs kaimo link atsilenkančią žaliakepurių grupę, Vincas išmuko į slėptuvę. Žmona išėjo į kiemą. Trečių metų Šukių dukrelė, likusi kambaryje viena, žaisdama atidarė besikūrenančios viryklės pakuros dureles. Iš pakuros pliūptelėjusi ugnies liepsna pagavo mergaitės drabužėlius. Išgirdęs kraupų mergaitės klyksmą, iš slėptuvės iššokęs tėvas ir iš kiemo atbėgusi motina vos suskubo užgesinti mergaitę apgobusią liepsną. Tačiau ugnis nepagydomai sužalojo gležnutį kūnelį...

Nuolatinis enkavedistų siautėjimas netoli Kauno-Išlaužo plento prigludusiame Drebulinės kaimelyje privertė Šukių Vinčą ieškoti nuošalesnės ir saugesnės aplinkos. Pasitraukusių į Vakarus garsių Lietuvos lakūnų Rimų giminės neprieštaravo, kad Vincas Šukys su šeima apsigyventų apleistoje sodyboje. Dar ne visai nusiaubtas didokas Rutiškių kaimo Rimų ūkis susilaukė "gaspadoriškos" rankos. Čia dažnai lankydavosi Geležinio Vilko partizanai: trobesiuose slėpė atsarginius ginklus, rašomąją mašinėlę bei pagrindinės spaudos dauginimo reikmenis. Erdvus gyvenamasis namas dažnai priglausdavo poilsiui išvargusių laisvės kovotojų būrius.

Naujųjų 1946 m. išvakarėse Geležinio Vilko rinktinės partizanus lankė Tauro partizanų apygardos vadas mjr.Z.Drunga-Mykolas-Jonas. Apygardos vadas su rinktinės vadu ltn.J.Stravinsku-Žiedu, štabo pareigūnais Miškiniu, Žaliuku, Kurtu, Laimute, Šatu ir būriu apsaugos partizanų buvo apsistoję netoli Išlaužo, šalia Kozerų miškelio esančioje ūkininko sodyboje. Čia kovos kelią pradėjo iš legalaus studentiško gyvenimo pasitraukę laisvės kovų didvyriai Juozas Lukša-Vytis ir jaunesnysis jo brolis Stasys-Juodvarnis.

"Naujiems metams (1946) su Stepu nuvykome į sutartą vietą - Kardu vienkiemį (...) Nuo šios dienos jau buvau partizanas ir turėjau numatytas

man pareigas - Rinktinės spaudos skyriaus vado", - rašo knygoje "Partizanai" J.Lukša-Daumantas.

Sutikus Naujuosius metus, išklausius apygardos vado ir Žiedo sveikinimus ir numalšinus alkį, mjr.Z.Drunga-Mykolas-Jonas trumpai apžvelgė pirmojo apygardos štabo žlugimo priežastis ir skaudžias pasekmes, nušvietė paskutinių dienų įvykius. Prašė partizanus būti atsargiais, ypač dėmesį skirti konspiracijai, vengti įtartinų pažinčių, nes paskutiniu metu suaktyvėjo NKGB šnipų ir provokatorių veikla.

Vyresnybės akivaizdoje partizanai buvo santūrūs, susikaupę. Ramioje, draugiškoje aplinkoje besidalijant partizaniško gyvenimo išpūdžiais, artėjo rytas.

Bešvintant Išlaužo - Dambravos dvaro kelyje sargybiniai pamatė keliolikos mašinų šviesas. Pavojaus pakelti partizanai, parengę kovai ginklus, tykia apleido sodybą ir, perėję Jiesią, pasitraukė į Garliavos miškus.

...Nors didžiosios metinės šventės buvo enkavedistų siautėjimo ir pasaulų metas, tačiau vien bunkeriuose partizanų gyvenimas neįmanomas. Šaltis ir maisto atsargų stygius vertė kovotojus bendrauti su gyventojais: naudotis rėmėjų parama, nors kelioms minutėms ištrūkti iš drėgnų, šalčių sukaustytų miško žeminių-bunkerių.

Geležinio Vilko rinktinės Kęstučio kuopos vadą Dešinį su būreliu Prienu šilo partizanų sutikti Naujuosius pakvietė II būrio vadas V.Gudynas-Papartis. Dešinio partizanai: Jungas, Audra, Ramutė, Gluosnis, Rambynas, Kaspinas, Berželis, Griausmas, Tvora, Ispanas ir dar keli vyrai - pavakare išnirio iš Prienu šilo. Palaukėje sulaukę sutemų, vengdami sodybų, nelodydami Prienlaukio šunų, partizanai laukų takais patraukė Klebiškio šiliuko link. Laukus gaubė rimtis. Lengvas smulkių snaigių pūkas greit paslėpė "žąsele" - pėda į pėdą - žengiančių vyrų pėdsakus. Žygis netolimas, bet atsargumas vertė sukarti vieną kitą kilometrą toliau, kad piktą akis negalėtų nustatyti tikrosios maršruto krypties.

Dešinio grupę Cepeliškių kaimo palaukėje sutartoje vietoje pasitiko Paparčio būrio vyrai.

- Kas eina?... Parolis!...-paprastas, tačiau būtinas partizanų gyvenime pasikeitimas slaptažodžiu sudrumstė nakties rimtį...

Po pusvalandžio Paparčio siųsti žvalgai - pasiuntiniai atvedė Dešinio vyrus į kuopos vadui žinomą ir ne kartą lankytą Rutiškių kaimo Rimų sodybą, kurioje buvo įsikūrusi partizanų rėmėjo Vinco Šukio šeima.

- Tamsta vade!... - pradėjo raportuoti tiesioginiam savo viršininkui būrio vadas Papartis.

- Nereikia... Su Naujais metais, vyrai!... - pertraukė kuopos vadas.

Visuomet reiklus pavaldiniams, ypač drausmės ir partizanų Statuto atžvilgiu, Dešinys šį kartą paprastai spaudė rankas "ramiai" pasitempusiems savo kuopos antro būrio kovotojams. Metęs žvilgsnį į vaišėms paruoštą stalą, ant kurio puikavosi "stipresnės", vadas su jam būdingu priekaišto šypsniu veide, rodos, kvietė vyrus būti santūriems su šiuo... "pirmu partizanų priešu" - "šnapsu", kaip tada žmonės vadindavo degtinę... Paparčio būrio senbuviai - 2-o skyriaus vadas Antanas Jundilas-Naras, 3-io skyriaus skyrininkas Antanas Gudynas-Speigas ir kiti, gerai žinoję kuopos vado nusistatymą svaigalams, supratę "kreivą" Dešinio šypsni, užtikrino: "mūsų vyrai gėdos nepadarys"...

Išstatę lauko sargybas, vyrai sėdo prie šventinio stalo. Papartis su būrio vyrais Naujųjų metų šventei buvo sukaupę pakankamas maisto atsargas. Jaukios namų šilumos, juo labiau šilto maisto pasiilgę partizanai vaišinosi iki švintant. Net labiau "ruginukei" palankūs vyrai kuopos vado, medseklės Raselės-Aušros ir partizanės Ramunės akivaizdoje buvo gana santūrūs ir laikėsi nuosaikiai... Pagaliau švintant visi, išskyrus sargybą, sumigo.

Lauke snyguriavo. Retkarčiais įsisiautėjęs šiaurys, stūgaudamas pastačių sąsparose ir kamine, raminausiai veikė poilsui suvirtusius partizanus. Nors troboje miegančių ramybę saugojo sargyba ir kaime buvo tylu, tačiau po bemiegės nakties šeiminkų miegas neėmė. Šeiminkas vis ėjo į malčinę malkų, pernelyg dažnai "šėrė" gyvulius, akylai stebėjo apylinkę.

Betemstant namas atgijo. Numigę ir pailsėję partizanai kilo, prausėsi šaltu šulinio vandeniu, užkandę valė ir tikrino ginklus, rengėsi nakties žygiui.

- Velnias juos čia neš, - valydamas ginklą, pratarė kažkuris.

- Tokią dieną... - pasigavo ano mintį kiti...

"Kaip gera būtų dar kelias valandas praleisti jaukioje namų šilumoje", - užvaldė mintys partizanus. Ir pasiliko dar vienai nakčiai Rimų sodyboje. Čia pat miškas. Paryčiais išeis...

Sieninio laikrodžio rodyklės palengva atskaičiavo paskutines pirmosios 1946-ųjų metų dienos valandas. Lauke spyguriavo. Paparčio būrio vyrai, pragydus pirmiesiems gaidžiams, padėjo šeiminkams už svetingumą ir palinkėję pasiliekančioms svečioms sėkmės paliko sodybą.

Pailsėję ir sotūs Dešinio partizanai aptingo, nutilo kalbos, kur kas nuvirtęs snūduriavo. Tik šeiminkė niekaip negalėjo nuraminti pravirkusio mažylio - vos pusės metų sūnelio. Su neramiu kūdikio verksmu į tamsoje skendinčią trobą įslinko įkyriai baigi nelaimės nuojauta. Sūpuo-

dama ant rankų mažąją, motina su vidine įtampa, slinkdama lyg šešėlis nuo lango prie lango, neramiu žvilgsniu dairėsi į nakties tamsą.

- Rusai! - įpuolęs į vidų šuktelėjo sargybinis ir vėl pranyko tamsoje.

-Traukitės, aš pridengsiu! - stvėręs kulkosvaidį, šuktelėjo broliui Rambynui tarpduryje stabtelėjęs partizanas Audra.

Pašokę partizanai čiupo ginklus ir spėjo tyliai išslinkti iš namo. Plūptelėjo okupantų šuvių serijos, suskambo dūžtančių langų stiklas, trobos sienas suvarpė kulų spiečius. Suspurdėjęs ant motinos rankų, kulų pervertas amžiams nutilo mažylis... Tą pat akimirką sprogstamosios kullos perverta su negyvu kūdikiu rankose sukniubo motina Šukienė... Pagaliau... Kas gali atpasakoti to tragiško ryto įvykių smulkmenas?!...

Kiemo patvoryje, prie augalotos liepos kamieno sukaleno Audros kulkosvaidis. Pagrindinė partizanų grupė atsišaudydama traukėsi laukais, tolimesnio miško pakraščio link. Brėško blankus žiemos rytas. Pasiuntęs dar keletą kulkosvaidžio serijų, Audra šuoliu įsmuko į girios tankmę.

Kuopos vado Dešinio vedami partizanai, Vinco Kleizos-Sakalo, Povelio Buzo-Žvejo ir Klemenso Maceinos-Griausmo kulkosvaidžių ugnimi praskynusi blokados žiedą, be nuostolių prasimušė į senojo miško kirtimo brūzgynus. Tačiau čia partizanai netikėtai susidūrė su kitais enkavedistų kareiviais. Pirmųjų šuvių pakirstas krito sunkiai sužeistas Rambynas. Į kelmą susižeidusi koja, suklupo šalia bėgusi jo sesuo Kastutė-Ramunė. Prišokęs kuopos vado brolis Jurgis Pinkvarta-Berželis pakėlė merginą ir tempte ištempė iš apšaudymo. Smarkiai prieš apšaudomi ir persekiojami partizanai galiausiai prasiveržė į augesnę mišką. Tačiau pasilikti buvo pavojinga, nes likę sniege pėdsakai kiekvieną akimirką galėjo atvesti persekiotojus. Dešinys, įsakęs išsirikiuoti "žąsele", pasitikslinęs kompasu kryptį, išvedė partizanus į Šaltiniškių palaukę. Įsisiautėjusi pūga pažeme ginė sniego pūką, kuris per kelias akimirkas uždengė į pamiškės lygumas išėjusių partizanų pėdsakus. Priartėjus prie Išlaužo-Klebiškio vieškelio, kurį reikėjo žūt būt pereiti, vėjo švilpesyje pasigirdo mašinų variklių gausmas. Sniego migloje vieškeliu lėtai slinko NKVD mašinų kolona. Nutaikę proga partizanai peršoko vieškelį ir sulindo į kalvelės klonyje sniego pusnyse styrančių krūmokšnių gojelį. Kiek atsipūtę, pakaitomis nešdami jau nebepaeinančią Ramutę, vengdami sodybų, pavakariais pasiekė savo "namus" - Prienų šilą.

Prasimušęs į girią, V.Morkūnas-Audra, pasinėšė mišku Klebiškio link. Laimė, prasidėjusi laukuose pūga nespėjo užkloti prieš šventės miške išpaustų pėdsakų. Sutryptas sniegas palengvino Audrai "mėtyti pėdas"...

Pagaliau įsmukęs į medkirčių sukrautų malkų rietuvių tarpą, sustingęs į ledo gabalą, Audra pratūnojo iki sutemų. Prienų šile pas saviškius parsirado tik kitą dieną.

"... Kai niekas iš namo nebešaudė, - pasakoja Šukio sesuo Petronėlė, - tai in vidų intėję rusai, tiek davė..., tiek davė Vincui... Viską sudaužė, supjaustė in skudurus... Visą sudaužytą Vincą rusai išsivedė... Kai viskas nutilo, mes su Reškiniene nuėjom pasižiūrėti. Negyvą vaikutį radom an lovos... o lovuke mergaitės - vienu skylių, kaldra sudarkyta kulų - tik skudurai... O mergaitei - tam kankiniui... visai nekluvo...

- Iš Dypartynės atsivarę roges, parsivežėme mergaitę... Kūdikio kūnelį palaidojom kapinėse"..., - braukdama ištryškusią ašarą, nutyla Šukų Petronėlė.

Pirmosios 1946-ųjų metų Geležinio Vilko rinktinės partizanų aukos kūną, vietinių gyventojų pasakojimu, Kremliaus kraugeriai, nuvilkę pusantro kilometro, paliko griovyje. Pavasarį partizano Juozo Morkūno-Rambyno palaikus Klebonišio miško pakraštyje priglaudė miško brolių kapinių smėlis.

...Partizano gyvenimas - tai žygiai, nuolatiniai pavojai, mirties grėsmė, trumpas nesaugus poilsis, netikėtos kautynės, dažnai ir žūtis... Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas ir rinktinės vadas Žiedas, sutikę Naujuosius metus Geležinio Vilko rinktinėje, keliolikos partizanų lydimi, lankė Gedimino kuopos kovotojus. Viesulo pavaduotojas lttn.J.Jasaitis-Naktis su keliais kovotojais trimis rogėmis atvežė apygardos vadą ir jo palydą į Kozerų miškelį. Išsiskyrę į dvi grupes partizanai apsistojo dviejose pamiškės gyventojų sodybose ir, išstatę sargybą, sugulė dienos poilsio.

Vidurdienį įpuolęs sargybinis pranešė vadams, kad nuo Jiesios pusės artinasi enkavedistai. Pavojaus ženklą pakelti kovotojai, stvėrę ginklus, pasiruošę gynybai. Tačiau apygardos vadas įsakė trauktis į Kozerų miškelį. Prisidengdami trobesiais, partizanai nepastebėti priešo pasiekė mišką ir pasiruošę pridengti iš antros sodybos besitraukiančius kovos draugus. Veltis į kautynes su stipria bolševikų grupuote nebuvo prasmės, nes antroji partizanų grupė, nors ir pastebėta rusų, be šuvių dingo miške.

Į kitą miškelio pusę perėjusius partizanus pasitiko žvarbaus rytų vėjo gūsių genama pūga ir Išlaužo-Dambravos keliu judančios NKVD mašinų kolonos variklių gausmas. Kilo grėsmė, kad Kozerų miškelį NKVD daliniai gali užblokuoti ir tada partizanai neišvengs aukų. Pasitarę nusprendė rizikuoti ir prasimušti į strategiškai patikimą Klebiškio mišką. Kirtę miškelio kampa, partizanai išėjo į Rutkiškių palaukę.

Dešinio vyrai, ryte sėkmingai išsiveržę iš rusų apsuptos Rimų sodybos, traukėsi į kitą miško pusę. Visas Rutkiškių apylinkėse pasalaujančius enkavedistus kaudamiesi Dešinio partizanai nusivedė paskui save, todėl apygardos vadą lydintys partizanai, pažįstančių vietovę Kairio ir Žaliuko vedami, saugiai pasiekė užsibrėžtą tikslą - Klebiškio mišką.

Ankstyvų sutemų gaubiamas miškas sunkaus, tris dienas trukusio žygio išvargintus partizanus sutiko drąsinančia ramybe. Stipraus ryčio lenkiamos liaunos pušelės ošė, kviesdamos partizanus į savo prieglobstį. Pakankamai nuo palaukės nutolę, partizanai rado iškirstų sausulių malkų rietuves. Nuristos nuo jų viršaus kelios perskeltų rąstų pliauskos tapo vyrams "krėslais"... Laužo liepsna priminė seniai paliktų gimtųjų namų židinio šilumą ir jausmą.

Po trumpo poilsio apygardos vadas ir Žiedas, nelaukdami šviesos, Algirdo kuopos vado Kurto, "savo" miško žinovo Kairio ir kelių kovotojų lydimi, paytaukė toliau...

STIRNOS RINKTINĖJE

Amžininkai prisimena Tauro apygardos vadą mjr.Zigmą Drugą kaip ištvermingą, mėgstantį daug vaikščioti, keliautoją.

Jau sausio 6-ą dieną Mykolas-Jonas su neseniai paskirtu Stirnos rinktinės vadu Jonu Kleiza-Siaubu apsistojo Gavaltuvos kaime Kuzmų sodyboje. Apygardos štabo ir Stirnos rinktinės ryšio partizanas Vladas Čibirka-Vikis pavakare vadui pristatė Kazimierą Savičių-Uraną, Sakalų siūlomą rinktinės vado adjutanto pareigoms.

Išvargęs apygardos vadas aptarti rinktinės reikalus pasiūlė kitos dienos ryte. Nakvoti Uranas nuėjo pas netolimą Kuzmų kaimyną partizanų rėmėją Vagonį. Nors kluone buvo slėptuvė, bet K.Savičius, turėjęs asmens dokumentus, nutarė miegoti troboje. Krosnies dūmtraukio angoje paslėpęs granatą ir pistoletą, Uranas užmigo. Ankstų rytą jį prikėlė suremti enkavedistų automatai. Paėmęs pateiktus dokumentus, NKVD karininkas nusišaipė:

- Banditui Uranui dokumentai nereikalingi... Kur ginklai?..

Kazimieras suprato: "Masiukonio išdavystė"... Tik jis žinojo pakeistą Sakalo slapyvardį.

Prie surišto Urano palikę sargybą ir užsakę šeimininkei pusryčius, enkavedistai puolė krėsti trobesius. Netrukus klojime surado slėptuvę. Ne-

šini slėptuvėje rastais įkalčiais, enkavedistų vyresnieji suvirto į trobą kvosti suimtąjį ir šeimininkus. Tuo metu trobą sudrebino dūmtraukio angoje K.Savičiaus-Urano paslėptos granatos trenksmas. Sužvangėjo krosnies koklių nuolaužos, išdaužtas langų stiklas. Po akimirkos kėlėsi nuo grindų suglumę čekistai ir atsargiai išslinko į kiemą. Atburzgė netoli už upelio stovėjusi enkavedistų tanketė, tačiau kautis su "in skradžiais žemę prasmegusiais" "banditais" neteko... Kruopščiai apieškoję visas patalpas, enkavedistai išsivarė suimtuosius - Uraną ir šeimininkus Vagonius.

"Tikslinė" enkavedistų operacija pagal anksčiau suimto Plutono išdavystę, tik atsitiktinai sprogusios granatos dėka šįkart neatnešė partizanams skaudesnių aukų. Nekrėtę gretimų sodybų, enkavedistai paliko Galtuvos kaimą.

Kuzmų troboje nakvoję apygardos vadas Mykolas-Jonas su palydovais, sprogimą girdėjusio šeimininko perspėti, atidžiai žiūronais išžvalgę apylinkę pasinaudojo Vagonių sodyboje vykstančiu enkavedistų kratų šurmiliu ir iš kaimo pasitraukė.

Sausio pabaigoje apygardos vadas, Siaubas ir Vikis atvyko į rinktinės Žilvičio-Sakalų kuopos veiklos rajoną. Patikimi V.Čibirkos-Vikio ryšininukai apie jų atvykimą pranešė kuopos vadui B.Brazauskui-Sakalui.

Sausio 31 d. Bagotosios miške Sakalų stovykloje Tauro apygardos vadas mjr.Z.Drunga-Mykolas-Jonas partizanams pristatė naujai paskirtą Stirnos rinktinės vadą Joną Kleizą-Siaubą. Trumpo svečių, kuopos vado ir būrių vadų pasitarimo metu nutarta sušaukti visų rinktinės kuopų ir atskirai veikiančių Zanavykų krašto partizanų dalinių vadų susirinkimą.

Apygardos vadas paskelbė kuopos kovotojams įsakymą:

Partizanų Tauro apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr.8

Būstinė, 1946 sausio mėn. 31 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Pavadinimą "Stirnos rinktinė", duotą išdaviko Vygando-Bacevičiaus, buv. Ap.št. viršininko, pakeičiu į pavadinimą "ŽALGIRIO RINKTINE".

§ 2 Partizano slapyvardį "SIAUBAS", jam pačiam prašant, pakeičiu į slapyvardį "ŽALVARIS"

§ 3 "Geležinio Vilko" Rn. Kęstučio kuopos vadui DEŠINIUI ir jo vadovaujamiems partizanams reiškiu padėką už sėkmingai pravestas Cepeliškių kautynes šių metų sausio 1 d.

§ 4 Žalgirio rinktinės Žilvičio kuopos vadui SAKALUI ir jo vadovaujamiems partizanams reiškiau padėką už sėkmingai praveistas kautynes Krūvelių rajone 1945 12 26 dieną.

§ 5 Susidūrimuose su NKVD lengvai abūdiškai paliekami kulkosvaidžiai /.../ Išpėjau, už kidkosvaidžio praradimą atsakys kovotojas pagal Tauro apygardos drausmės nuostatus.

MYKOLAS-JONAS, Apygardos vadas
ŽALVARIS, Už Adjutantą

Vasario pradžioje Žilvičio kuopos veiklos rajone, viename Kazlų Rūdos miškų kvartale, susirinko Žalgirio rinktinės dalinių vadai.

- Ginklu gerbk! - miško tylą sudrumstė įsakmi Sakalų kuopos vado komanda.

- Tauro apygardos vadas mjr. Mykolas-Jonas! Žalgirio rinktinės vadas Žalvaris! - sustingus partizanų rikiuotei, vadus pristatė Bronius Brazauskas-Sakalas.

Partizanus pasveikino apygardos vadas. Įsakymą Nr.8 perskaitė naujasis Žalgirio rinktinės vadas Jonas Kleiza-Siaubas. Rinktinės pavadinimas kuopos kovotojams patiko. Kiekvieno mintyse nušuoliavusi praeitin Stirna, kaip baikštaus žvėrelio simbolis, rodos, nusinešė dalį taip dažnai kovotojų patirtų nesėkmių, prislopino žuvusių kovos brolių atminties širdgėlą... Naujasis Žalgirio pavadinimas kovų užgrūdintiems vyrams priminė garsiojo Žalgirio mūšio neblėstančią šlovę... Žalieji Kazlų Rūdos, Bagotosios, Sutkų ir Lekėčių miškai nuteikė partizanus būti vertais Didžiojo Vytauto karžygių kovų tęsėjais... Ypač vyrus nudžiugino apygardos vado pareikšta padėka už sėkmingas kautynes - kovos ir pasiaukojimo įvertinimas.

Po trumpos pertraukos prasidėjo vadų pasitarimas. Apygardos vadas glaudai ir aiškiai apžvelgė pavergtos Lietuvos išlaisvinimo perspektyvas ir kovotojų padėtį apygardos ribose. Kvietė partizanus trukdyti okupantams pasiruošti vadinamiesiems rinkimams. Raginti gyventojus nebalsuoti, sustiprinus kuopų ir būrių drausmę, vengiant aukų, rengti okupantų agitatoriams ir jų apsaugai pasalas, apšaudyti rinkiminius punktus.

Pabaigoje, Lietuvos išlaisvinimo komiteto Šakių skyriaus atstovas Erškėtis pasiūlė partizanams išvaduoti Plokščiuose NKVD suimtus "liaudies priešus". Nežinojo Erškėtis, kad galbūt šią minutę Kauno NKGB opersektoriaus viršininkas plk. Egorov kalė telegramą 081 SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvai:

Generolui-majorui drg.Tkačenko. 1946 m. sausio 25 d. Kaune sulaikyta LIK-o narių grupė. Kazys Naujūnas-Montė ir Povilas palaikė glaudų ryšį su Šakių pagrindžio veikėju Viktoru Motuza-Erškėčiu. [...] Montės nurodymu Erškėtis Šakių rajone sukūrė pagrindinę organizaciją.

1946 m. sausio 15 d. iš Kauno į Šakių kraštą išvyko naujai paskirtas sukilėlių vadas Pavalkis ir LIK-o narys Viktoras Motuza-Erškėtis... [...] sutarta, kad sukilėlių štabas bazuosis miške tarp Plokščių ir Lukšių.

1946 m. sausio 29 d. Molėtų gt. 18 sulaikytas Kazys Petraitis, kuris 1945 m. lapkričio mėn. LIK-o nurodymu susitiko su Ševelėnų k., Plokščių vls. gyventojais, vietinės brigados vadais Pranu Runu-Gintaru ir Juozu Aleksa. [...] Plokščių vls., Vaiguviškių kaime Sabaliauskienės (Sakalauskienės) namuose saugoma štabo rašomoji mašinėlė. Kita mašinėlė, šapirografas, juostelės, popierius, tušas paslėpta pas Šilvinų kaimo gyventoją Aleksienę.

Partizanams padeda Šakių kunigas (pavardė nežinoma), ryšį palaiko Pa-ežerėlių kunigas Sroganas...

Tauro ir Algimanto apygardų ryšininkas Brogaitis-Šepetys turi dokumentus, dirba Kazlų Rūdos miško kombinate.

Nr.081 1.11.46 plk.Egorov

Žvalgam pranešus, kad Griškabūdyje sutelktos gausios NKVD pajėgos, matyt, ruošiasi "sukuoti" miškus, Erškėčio pasiūlymo nesvarstė. Po pasitarimo Mykolas-Jonas, lydimas Žvirgzdaičių partizanų vado Juozo Jasiulaičio-Turklio ir jo vyrų, patraukė Vytauto rinktinės kryptimi. Žalvaris su būrių vadais Vytautu Puišiu-Meška, Jonu Pauža-Vilku ir jų vyrais nužygiavo miškais lankyti šiaurinėje Žalgirio rinktinės teritorijoje veikiančius partizanų dalinius.

RINKIMŲ IŠVAKARĖSE

Valsčių karinių įgulų būstinėse - stribelnyčiose, prigeso įvairiaspalvių naujametinių raketų saliotų atšvaitai. Sausio viduryje Šilavoto stribų "mūriuko" įgulų kasdien papildydavo iš apskrities siunčiamų instruktorių ir agitatorių apsaugos enkavedistai. Rodant artėjančių rinkimų "demokratiškumą", dažnai atburgzdavo 3-4 "žaliaketuriais" aplipusios tanketės.

Prasidėjo "priešrinkiminė kampanija". Į susirinkimus kaimo žmonės nėjo. Bolševikiniai aktyvistai - agitatoriai buvo priversti su stribų ir enkavedistų apsauga eiti į kaimus ir brukte brukti gyventojams "geriausių

liaudies atstovų rinkimus", kaip "laimingo" sovietinio vergo gyvenimo garantą...

Sausio 18-os naktį į Šmurų kaimo gyventojo Tado Naujoko sodybos duris pasibeldė du Almo kuopos partizanai. Naujokų sodybą dažnai lankydavo Geležinio Vilko partizanai, todėl šeimnininkas nenustebo ir svečius priėmė palankiai. Nors klojimo šalinėj po šieną buvo įrengta slėptuvė, tačiau partizanai liko nakvoti seklyčioje.

Brėško blankus viduržiemių rytas. Anksti sukilo Naujokų šeimyna. Seimininkas, pašėręs gyvulius, išėjo pasižvalgyti, sūnūs Jonas su jaunesniu Vytautu, paskubom užkandę, nuskubėjo į Veiverių gimnaziją. Išleidusi į mokyklą vaikus, Naujokienė užkūrė "plytą", įmetė į kunkuliuojančių kopūstų puodą didesnę bryzą lašinių ir porą rinkių kvapniai parūkytos dešros. Puodo dangtį kilnojantis kopūstų garas žadino partizanų apetitą. Nesulaukusi grįžtant vyro, šeimnininkė padengė stalą ir pakvietė svečius pusryčių. Nespėjo vyrai dorai numalšinti alkio, kai piktas patvartėje pririšto šuns lojimas privertė juos suklusti. Per erdvų sodybos kiemą artinosi slepiamos spalvos apsiaustais apsigaubę kareiviai. Subildėjo lauko durys. Vos spėjus partizanams išmukti į seklyčią, į valgomąjį suvirto stribų ir enkavedistų lydimi agitatoriai. Visi puolė prie kvapniai garuojančių pusryčių stalo. Įtariai apžvelgęs kambarį, NKGB vyr. tardytojas j. ltn. V. Krievickas, žengęs pro stalą, pravėrė seklyčios duris. Trenkė partizanų automato serija. Kulku suvarpytas tarpduryje sukniubo išžulusis čekistas. Kiti per duris išvirto laukan ir, nušliaužę pasieniu iki trobos galo, nuskudė alksnynėlio link.

Partizanai, iššokę per seklyčios langą, trobesių ir belapių sodo medžių priedangoje spėjo pakankamai nutolti nuo sodybos. Kadangi jų niekas nepersekiojo, abu partizanai peršoko Skriaudžių-Leskavos vieškelį ir, paslėpę po apsiaustais automatus, atidžiai stebėdami aplinką neskubėdami patraukė Kuprių kaimo sodybų link.

Priešpiet Naujokų kiemą užplūdo NKVD "baudėjų" dalinys. Kruopščios kratos metu enkavedistai klojime surado buvusio samdinio per gaudynes įrengtą slėptuvę. Nusiaubtoje sodyboje palikę pasalą, pasiėmę nukautą čekistą, išibrovėliai išsinešdino.

Nukauto čekisto pasekmių atgarsiai greit pasiekė ir Veiverių gimnaziją. Dar nesibaigus pamokoms, gerų žmonių išpėti gimnazistai Naujokai į nusiaubtus namus negrįžo. Aštuoniolikmetis Jonas, slapyvardžiu Gintaras, netrukus įstojo į Geležinio Vilko Algirdo kuopos partizanų gretas. Jaunasis Gintaras, kaip ir daugelis Veiverių gimnazistų, pasirinkęs kovą

prieš tautos pavergėjus, tėvų iškiepyto drausmingumo ir greit įgyto laisvės kovotojų pasitikėjimo dėka susilaukė partizanų vadų įvertinimo. Išaušus pavasariui, Gintaras buvo paskirtas į rinktinės štabo apsaugos kovotojų grupę, kuri žygiuose dažnai lydėdavo rinktinės vadą Žiedą.

Jaunesnysis Vytautas, partizanų Siaubo ir Dėdės parūpintais dokumentais, iki 1948 m. gyveno čekistų persekiojamo klajoklio gyvenimą.

...Neleido Geležinio Vilko partizanai okupantams ir jų parankiniams stribams laisvai plėsti Šilavoto krašto gyventojų. Sausio 30 d. skystos sniegės palengva sklandė ramiame ore, plonai padengdamos murzinai tamšias, po atlydžio išnirusias šaltuko kaustomas arimų dėmes. Šilavoto stribai, priešpiečiais susėdę į du vežimus, nudardėjo į Mieldažiškių kaime, Jiesios slėnio lygumose niūriai rymančią partizanų Stravinskų šeimos paliktą sodybą. Grįžtant į Šilavotą, neprivažiavus Jiesios tiltelio, šieno prikrautus stribų vežimus iš Rūdgirės pamiškės pasivijo partizanų šūviai. Pirmos kulkosvaidžio serijos nukautas nuo vežimo šieno nuvirto kairiarankis stribas kulkosvaidininkas Mieldažio Kazys. Šūvių išgąsdinti nevaldomi arkliai pasinėšė Rūdos kaimo sodybų link. Prišliaužę Jiesios šlaitą, pakelėje išbarstyti nuo šieno stribai pradėjo akiai šaudyti pamiškėn. Dėl didoko atstumo kautynės neįvyko.

Priekinis stribų vežimas, spėjęs peršokti Jiesios tiltelį, šlaituose iškerojusių alksnių priedangoje nutolęs nuo partizanų šūvių židinio įriedėjo į Šilavoto gatvelę. Stribas Juozas Riauba, peršauta alkūne, atsipirko lengvu išgaščiu.

Pajiesyje likę stribai greit sulaukė iš Šilavoto atskubėjusios NKVD igulos paramos. Tačiau Kurto partizanai, palikę pamiškėje kupstelį iššaudytų kulkosvaidžio tūtelį, mėtydami pėdsakus pasitraukė į Rūdgirės gilumą. NKVD kareiviai ir stribai, krėsdami pamiškės sodybas, suėmė kelis pagirio gyventojus. Vienoje Raudonupio kaimo sodyboje radę Bartašiūno "amnestuotą" buvusį partizaną Antaną B.-Erelį kartu su suimtais vyrais parsivarė į Šilavoto stribyną - "mūriuką". Stribų atpažintas ir Klemenso Matusevičiaus bei Vinco Laužiaus "atestuotas" Antanas buvo pasmerktas Marijampolės NKGB "krumpliaračiams"...

Pagijusiam stribui Juozui Riaubai už "nuopelnus" buvo suteiktas milicijos jaunesniojo leitenanto laipsnis. Doros prigimties, paprastas kaimo vyras, vėliau partizano Kazio Urbonavičiaus-Žaibo užverbuotas iki suėmimo teikė partizanams vertingas žinias, kiek leido galimybės, globojo suimtus ir "mūrelyje" tardomus "liaudies priešus". Už nusegtą girto NKVD karininko pistoletą, perduotą partizanams, Juozas Riauba 1950

m. pradžioje buvo suimtas ir nuteistas 25-eriems metams. Juozas Riauba žuvo 1954 m. Vorkutos 29-os kasyklos lagerio politinių kalinių sukilimo metu...

J.Daumantas knygoje "Partizanai" rašo: "Kardas, Uosis ir aš pasiėmėm apšaudyti Šilavoto "tvirtovę" [...] Pakeliui sutikom Dešinio kuopos būrio vadą Papartį (...) išsidėstę (...) giliam griovyje. [...] laukėme Kardo komandos". Taigi kelias dienas prieš "rinkimus" Geležinio Vilko vadas lttn.J.Stravinskas-Žiedas, Kardas su štabo pareigūnais A.Varkala-Žaliuku, K.Juočiu-Šatu ir J.Lukša-Skirmantu, sutikę K.Pinkvartos-Dešinio kuopos būrio vadą Vytautą Gudyną-Papartį su keliais gerai ginkluotais vyrais, nutarė patikrinti Šilavoto NKVD įgulos ir sribų budrumą. Nors kelias dienas trukusi lijudra buvo atleidusi pašalą ir pažliugusią žemę dengė įkypai vėjo genama silpna šlapdriba, partizanai, išsidėstę Laukščioto upeilio ištakų gilios griovos vingiuotame šlaite, atidengė į sribyną nepertraukiamą dešimtšivių pusautomatų ugnį. Greit iš "mūriuko" prapliupo atsakomieji kulkosvaidžių ir automatų šūviai. Jų kulkos, sprogę Švenčiališko pagirėje ir ravo šlaituose augančių alksnių šakose, įsiliejo į partizanų šūvių garsus, sudarydami keleriopai didesnio puolėjų būrio vaizdą. Nuo šviečiamųjų kulku spiečių, skriejančių aukšta trajektorija į Švenčiališki, raketų šviesų, pakibusių šlapdribos snaigių vėrinuose, buvo taip šviesu, kad galėjai skaityti. Po gero pusvalandžio staiga, kaip ir buvo prasiidėję, ginklai iškart nutilo, tik įvairiaspalvių raketų atšvaitai be perstojo švietė padangėje. Pagaliau užgeso ir paskutinė virš vietovės suplazdėjusi raudona raketa. Stojų tyla. Buvo antra valanda nakties.

Jau ir snausti pradėjome. Išrūkęs kažkelintą pypkę atsigulė ir tėtis. Po gerą valandą trukusios tylos Šilavote vėl sutratėjo kulkosvaidžių ir automatų salvės. Rodos, užvirė žūtbūtinės kautynės. Tik artimų šūvių, kaip anksčiau, nesigirdėjo. Matyt, partizanai Šilavotą apšaudė iš kitos pusės. Išgąsdinta "mūriuko" įgula be pertraukos dar porą valandų pyškino raketą į miglos gaubiamą padangę. Iš visų turimų ginklų tratino į nematomus partizanus, kurie palikę Šilavoto prieigas buvo už kelių kilometrų.

Ryte šilavotiškai pašnibždom kalbėjo: "Šianakt apie penki šimtai partizanų puolė Šilavotą"... Tik neatsirado nė vieno, kuris būtų tą naktį miestelyje matęs bent vieną partizaną.

"DEMOKRATIŠKIAUSI" PASAULYJE "RINKIMAI

*Turime mes teisę dirbti, pailsėti,
Dešimt kartų tuoktis, skirtis - vėl mylėti...*

Taip bolševikų laikais šmaikštuoliai ironizavo vieną pagrindinių Stalino konstitucijos nuostatų.

1946 m. vasaris. Artėjo "rinkimų" į TSRS aukščiausiąją tarybą diena. Šilavoto valsčiaus būstinės, mokyklos, kooperatyvo bei kitų miestelio pastatų sienas bolševikiniai aktyvistai nukabinėjo plakatais. Iš raudonais dažais įrėmintų lakštų išūliai žvelgė TSKP(b) ir nepartinių bloko, vadinamųjų liaudies kandidatų - gen.Vinco Vitkausko ir prieškarinių laikų bolševikinės santvarkos propaguotojos Izabelės Laukaitytės portretai. Dar prieš "rinkimus", okupantų pakrikštyti "geriausiais lietuvių liaudies sūnumis ir dukromis", jie be svyravimų stėjo į savo šalies duobkasių eiles.

Žinodami, kad kaimo žmonės balsuoti neis, okupantai ir jų parankiniai pradėjo neregėtos apimties bauginimą ir represijas. Sudarytos kelios grupės po 15-20 NKVD kareivių ir stribų išėjo į kaimus, jų žodžiais tariant, "pravesti agitacinio darbo tarp valstiečių"... Iki dantų ginkluoti "agitatoriai" krėtė sodybas, metaliniais strypais - šampalais badė šalinėse sukrautus iškultų javų šiaudus, ieškojo slėptuvių. Nieko neradę, reikalavo samagolio, "cibulio" ir lašinių. Prisigėrę stribai naršydavo gyvenamąsias patalpas, šeimininkų podėlius, neretai pasiglemždami vertingesnį daiktą, lašinių bryzą, dešrigalį... Nebalsavusiems žadėjo: "Ir platus gi kraštas Sibiras..."

...Partizanams buvo nurodyta visais įmanomais būdais trukdyti okupantams: rengti pasalas, apšaudyti rinkimines apylinkes, ardyti telefono ryšių linijas, užminuoti kelius. Kaimuose ant pakelės stulpų, medžių kamienų bei negyvenamų pakelės pastatų bolavo partizanų iškljuoti atšišaukimai, raginantys dorą lietuvių nepaklusti okupantui ir laisva valia neįteisinti atėjūno primetamo vergovės jungo - nebalsuoti.

Marijampolės aps. NKVD viršininkas kpt.Petras Raslanas 1946 m. vasario 1 d. atskaitoje LTSR MGB liaudies komisarui gen.mjr.Jefimovui skundėsi: *"Iš 96 rinkiminių punktų 21-ame punkte visiškai nesudarytos rinkiminės komisijos. (...) Į susirinkimus žmonės neina. Sasnavos vls. 9-juose iš 10-ies rinkiminių punktų nėra komisijų pirmininkų. Igliškėlių vls. iš 17-os rinkiminių punktų tik 3 turi balsavimo komisijos pirmininkus.*

Gudelių, Sasnavos, Igliškėlių, Balbieriškio, Prienų, Šilavoto, Veiverių,

Kazlų Rūdos valsčiuose į kaimus agitbrigados išeina tik su stipria, gerai ginkluotų kareivių apsauga. Gyventojai į susirinkimus eina tik ginkluotų kareivių varomi..."

Vasario 10 d. ataskaitoje buvęs Telšių budelis dar atviriau dėsto savo "bėdas": "1946 m. sausio 17 d. Balbieriškio vls. ribose, grįžtant agitbrigadai, partizanų pasaloje sužeisti trys enkavedistai ir keli agitatoriai - civiliai...

1946 m. sausio 17 d. Prienuose, Kęstučio gatvėje prie kunigo namo šaltu ginklu žvėriškai užmuštas komjaunimo darbuotojas 17-os metų gimnazistas Bubnys". (Beje, buvusių bendraklasių teigimu, Prienų "Žiburio" gimnazijos komsorgas Bubnys net pamokose ant suolo laikydavęs užtaisytą naگانą..). Jo tėvas partizanų užmuštas 1944 m., atliekant savo pareigas.

Šaltinis "Studentas" informavo, kad sausio 2 d. jis buvo užėjęs pas Sasnavos vls. Aukštosios k. gyventoją Petrą Petkelį, kurio brolis būryje, agitavo nebalsuoti...

1946 m. sausio 22 d. prie pat Marijampolės nuplėštas grupės Geležinis Vilkas Įsakymas Nr.1, raginantis gyventojus neiti balsuoti... Tokie pat įsakymai rasti prie Iglirkėlių, Šilavoto, Sasnavos... Sausio pabaigoje Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto ir Geležinio Vilko rinktinės vadovybė minėtuose valsčiuose išplatino atsisaukimus...

1946 m. sausio 28 d. šaltinis išprovokavo Balsėnų kaimo buožę Petrą Masaitį, kuris šaltiniui sakė, kad rusai Lietuvoje išsilaikys 2-3 mėnesius, pranešė agentas Studentas.

1946 m. vasario 1 d. 18 val. 3 km nuo Prienų, Balbieriškio kelyje 13-os partizanų pasala su 8 rankiniais kulkosvaidžiais sudegino tris automašinas... Užmuštas raudonarmietis Pancerev Timofej".

Kpt.Raslanas nepamiršo išsamiai išvardyti ir savo "nuopelnų":

"Iki 1946 m. sausio 25 d. Marijampolės aps. NKGB agentūroje dirbo 378 žmonės: rezidentai 7, agentai 23 ir 246 informatoriai. Labiausiai vertinamas rezidentas Nikolaj. Vertingi agentai: Mažeika ir Lapė (...)

Priešrinkiminiame periode 94-o pasieniečių pulko daliniai surengė "čekistines-kovines operacijas:

1946 m. vasario 3 d. Meškučių k. Juozo Povilaičio sodyboje NKVD dalinys rado bunkerį, kuriame buvę du partizanai susisprogdino...

1946 m. vasario 5 d. pagal anoniminių laišką Šiauliškių k. bunkeryje slėpėsi Vincas Gerulis-Tvora. Susišaudymo metu sužeidęs enkavedistą, prisidengęs tamsa, partizanas pasislėpė...

Bunkeryje rasta: rankinis kulkosvaidis, 2 šautuvai, rankinė granata, 500 šovinių.

Operacijų metu sulaikyta 26 partizanai, 135 ryšininkai, ir kitų elementų - iš viso 220 asmenų. Rasti 3 bunkeriai, iš kurių paimta 5 prieštankinės minos, daug šovinių...

*1946 m. vasario 9 d. 94-o pasieniečių pulko dalinys vienoje Šarabūdės k. sodyboje rado 3 partizanus. Maždaug 40 m. Radzevičius-Vėjas nukautas, du pasitraukė. Paimta: automatas, naganas ir 6 pasai, atimti iš Veiverių ir Šilavoto gyventojų. Pas nukautąjį rastas atsišaukimas: "... **Prieš rinkimus reikia paimti pasus ir namų ūkio lapus, kad žmonės galėtų pasiteisinti... kodėl nebalsavę...** (...) **Paskleisti gautą literatūrą ir visaip trukdyti rinkimams. (Pas) Žiedas.**"*

Marijampolės aps. NKGB organai imasi visų reikiamų agentūrinių - operatyvinių priemonių, kad užtikrintų rinkimų sėkmę. (...) "

Vasario septintosios paryčiais po kelias dienas trukusios šlapdribos pradėjo šalventi. Sustiprėjęs šiaurės rytų vėjas pažemė ginę smulkias snaioges, užklodamas purvu patamsėjusias arimų viršūnes. Įdienojus jau siautė tikra viduržiemio pūga. Per pora valandų užpustė kelius, patvoriuose supūtė sniego pusnynus. Popietė, rėždama ratais galias purvino sniego provėžas, buksuodama kelio kloniuose supūstose pusnyse, į Šilavotą įriedėjo pilna kareivių mašina. Iš sustojusios prie "mūriuko" mašinos į pusnį kareiviai išvertė žuvusio partizano lavoną. Iš partizano kariškos milinės rankovės likučių styrojo kraujo krešuliais aptekėjusi, per riešą granatos nutraukta ranka, nukreipta į "liaudies deputatų" plakatų liekanas...

"Rinkimų" išvakarėse partizanai apšaudė Kazlų Rūdos, Veiverių bei kitų vietovių rinkimines apylinkes. "Prieš rinkimus, - rašė savo atsiminimuose Marijampolės NKGB tardytojo-budelio Arono Greiso "mokyklos" auklėtinis Kazys Martusevičius, - su grupe Marijampolės liaudies gynėjų buvome pasiūsti į Šilavoto valsčių. (...) Vakare išėjome iš miestelio, apsistojome pamiškėje. Prieš auštant pamiške sėlino grupė žmonių... Prisiartinus atidengėm ugnį. Banditai priešinosi - po kelių minučių jų šūviai nutilo. Toje vietoje., radome vieną negyvą banditą... Prašvitus eidami pėdsakais, užtikome dar vieną, mirusį nuo žaizdų. Tą patį rytą kita banditų grupė apšaudė rinkiminę apylinkę, valsčiaus vykdomąjį komitetą..."

Šiandien saugumo tardytojo-vertėjo "atsiminimų pasaką" į tikrovę "išverčia" senesni Cikabūdės ir Raudonupio kaimų gyventojai. Taigi Skriaudžių-Šilavoto vieškeliu dviem vežimais važiuojančius "talkininkus" - Marijampolės stribus, vos pravažiavusius pakelės gyventojų Kazio Matusevičiaus, žmonių praminto Mariotuku, sodybėlę, iš Pagraižio pamiškės ir

Rūdgirės palaukės pasitiko kryžminė partizanų ugnis. Vidury dienos užklupti sribai, nespėję paleisti nė vieno šūvio, išvirto iš vežimų į apsemtus pakelės griovius. Šliauždami grioviais, sribai prisikapstė iki pirmųjų Mikalinės kaimo pakelės sodybų. Iš Šilavoto atskubėję NKVD "žaliakepuriai" išgelbėjo "talkininkus" nuo žūties. Jų sunkaus kulkosvaidžio ugnis privertė partizanus pasitraukti. Apie nukautus Šilavote ir apylinkėje nebuvo kalbos. Tik šilavotiškiai, girdėję šūvius, matė išmaudytus ir purvais aplipusius "gynėjus" su kareiviais grįžtančius į "mūriuką", o čekisto "prisiminimų" epizodas vyko jau po "rinkimų". 1946 m. vasario 11 d. naktį NKVD "žaliakepuriai" ir sribai Žaliosios miške susirėmė su Almo kuopos partizanais, čia kareiviai durtuvais subadė sužeistą partizaną.

Veiverių sribų viršininkas, čekistas iš Baltarusijos Vadim Macych ir jo bendraautorius A.Žukas "Liaudies gynėjų žodyje" rašė: "... buvo pavesta saugoti netoli Kazlų Rūdos miškų kaimo mokykloje įsikūrusią 47-ą rinkiminę apylinkę. Septintą valandą banditai puolė ir mus. Jie padegamom kulkom ilgom serijom šaudė į medinį pastatą, kurio pakraigėje pasirodė liepsna (...) Aušo diena. Banditai pasitraukė. Kaimiečiai balsuoti nėjo. Išėjom grupėmis į kaimus su rinkimų urnomis. Kaimiečiai sutiko mus nuoširdžiai, aktyviai balsavo, stengėsi pavaišinti. Vakarop visos grupės, patenkintos gerai atliktu darbu, su urnomis sugrįžo į apylinkę"...

Taigi "kaimiečiai balsuoti nėjo", o kai išėję į kaimus NKVD kareiviai ir sribai surėmė į kaimiečių nugaras durtuvus - "nuoširdžiai sutiko ir aktyviai balsavo"... Net... "stengėsi pavaišinti"?! Žinoma, buvo patenkinti "gerai atliktu darbu" - klastojimas užtikrino rezultatą - 99,97 procento.

O Šilavote išaušo tykus ūkanotas vasario 10-osios rytas. Iš Švenčioniškio pagirio sodybų kaminų į viršų vinguriavo melsvų dūmelių "stygos", lyg ramstydamos paūkavusios padangės žemus debesis, iš kurių palengva leidosi smulkios pavienės snaigės. Šeimininkės gaminti pusryčių neskubėjo. Nors ir buvo sekmadienis, eiti į bažnyčią niekas nesiruošė - "pagaus sribai, nuvarys balsuoti. Geriau neiti, nesirodyti Šilavote"... Po pusryčių vyresnieji susėdė prie langų dairėsi į Šilavoto pusę, pasiruošę kiekvieną akimirką, pamatę rusus su raudona dėže, sprukti į girią. Vaikus įspėjo: "Jei klaus, sakykit, kad išėjo balsuoti".

Apie antrą valandą įkalnėn nuo Šilavoto pasirodė keliolikos sribų ir kareivių grupė. Perėję Pagirėlių kaimo "biedniukų" gryteles, kareiviai su balsavimo urna artintis į pagirį nedrįso. Pastoviniavę kiemų patvoriuose, palodinę kaimo šunis, sribai nusprendė: "ir šie tiks"... ir, sukišę į raudo-

na dėžę gniūžtę biuletenių, pasuko Šilavoto link. Kareiviai neprieštarau-
dami nusekė paskui. Šmaikštuolis Girnių Klemensas pajuokavo: "Šilavo-
to rinkiminei komisijai į rinkimų balansą tiks ir... žiurkmieseio šunų bal-
sai". Ir tiko...

Žmonių tvirtinimu, Jiestrakio - Sarginės kaimų keliu keliomis rogėmis
važiuojančius kareivius ir stribus su urnomis iš Rūdgirės pamiškės apšau-
dė partizanai. "Iš strioko net dėžę su balsais buvo Jiestrakyje pametę", -
pasakojo jiestrakiškiai.

Durtuvo ir nagano teise "demokratiškai" išrinktų, teisingiau pasakius,
Stalino-Berijos vietininko M.Suslovo paskirtų "liaudies deputatų" -
gen.V.Vitkausko ir I.Laukaitytės - darbus, vykdant lietuvių tautos geno-
cidą, įvertins istorija.

"Deputatės" Izabelės Laukaitytės "kadencija" baigėsi 1948 m. kovo
mėn. Marijampolėje. Gen.Vincas Vitkauskas dar ilgus metus bolševizmo
bacilomis nuodijo Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų protus.

PO RINKIMŲ

Sovietų imperija mėgo rodyti "demokratiją" - Maskvos ir Vilniaus
klastočių meistrai rinkimų vaidinimą Lietuvoje pateikė kaip... "visišką
KP(b) ir nepartinių bloko pergalę"...

Nors įprastinis, per tris dešimtmečius nusistovėjęs 99,97 procento "liau-
dies balsų" rezultatas tenkino Maskvą, tačiau tikrasis balsavusių Lietu-
vos gyventojų skaičius Krekliui ir jo statytiniams kėlė didžiulį įtūžį. Aki-
vaizdų lietuvių nepakantumą grobikams NKVD inkvizitoriai paskubėjo
susieti su išaugusiu Laisvės kovotojų pasipriešinimu. Per kaimus ir mies-
tus nusirito žiauri teroro banga.

Siekiant sutrukdyti masinį gyventojų trėmimą, Suvalkijos partizanų
vadovybė ėmėsi ryžtingų priemonių.

Tauro partizanų - Laisvės kovotojų apygardai

Visiškai slapta

Įsakymas Nr.4 (sp)

Būstinė, 1946 m. vasario 20 d.

Bendroji padėtis

*Rusų bolševikų kompartija didžiojoje trejukėje, nežmoniškais rusų tau-
tos aukomis laimėjusi kovą prieš Vokietiją, nepelnytai pučiasi, bet iš antros*

pusės Tarybų Sąjungos viduje pašlijusį bolševizmą ir visur vykstantį partizaninį karą bolševikai liekanomis savo NKVD ir NKGB satrapų ir įvairių tautų išsigimėlių, stengėsi išsilaikyti viduje ir propagandai beriamais milijonais užsienyje. Greta to ruošiamasi karui, Tarybų Sąjungos diplomatai Suv.Nacijų konferencijoje stato sąjungininkams, ypač anglams, akiplėšiškus reikalavimus, bet tik kad nukreiptų dėmesį nuo Tarybinės Tautų vergijos ir užmaskuotų ruošimąsi neišvengiamam karui:

1. Tarybų Sąjungai reikalingas išlošti laikas.
2. Išvalyti Raudonosios armijos bei būsimo fronto užnugarį.
3. Surinkti visą internacionalą "mėsos patrankoms" ir darbininkų pramonėi.

Tik tuo tikslu dalyvauja konferencijose, tik tuo tikslu jau atvirai nesiškai su okupuotų kraštų gyventojais. Ir tik tuo tikslu pradėtas masinis lietuvių išvežimas.

Ypatingos apystovos

Lietuvių tauta kietai ir ryžtingai laikosi Laisvės kovotojų kovoje ir ypač gerai išsilaikė priešrinkiminėje kampanijoje, ir nors bolševikai naudojo visokias gudrybes, kaip pvz., Tarybų Sąjungos pilietis, nors ir pagal rinkiminius nuostatus dar neturėjo teisės balsuoti, bet jis atėjo į rinkiminę ir savanoriškai atidavė, nors ir neturimą balsą, už "geriausią ir geriausią", už tai jis buvo premijuojamas 5 kg dešros ir 200 rb. Taip pat atvykę ir pirmieji rinkikai į Marijampolės balsavimo apylinkę gavo premiją - po 5 kg dešros. Tai buvo iš Tarpučių Kabelka ir iš Tabariškių k. Liudvinavo vls. N.Smulkščiūtė.

Kur negelbėjo pažadai ir grasinimai išvežimu į "didžiąją tėvynę", ten buvo pavartotas azijatiškas durtuvus ir varu varomi piliečiai į rinkiminius balaganus.

Nors išdavikai griebėsi visokių gudrybių, grasymo ir net smurto, bet balsavimo rezultatai rodo jau susipratusį ir gana atsparų lietuvių esant prieš Tautos pavergėjus, nes niekur daugiau nebalsuota kaip nuo 1 iki 40 proc. Kaip pagal rinkiminius nuostatus yra per mažai, kad rinkimai būtų laikomi pavykusiais. Iš čia ir kyla vietinių bolševikų apmaudas. Rusų bolševikai tai išnaudojo savo imperialistiniams - strateginiais tikslais, paminėtiems Bendroje apystovose (1, 2, 3), nuo rinkimų dienos vykdo masinį lietuvių trėmimą, pradėję nuo įtariamųjų su laisvės kovotojais turint ryšius šeimomis, bet tai tik priedanga. Bus vežami ir kiti lietuviai. LTSR Aukščiausios Tarybos Pirminko Paleckio sutikimas esąs duotas 25000 lietuvių ištremti. Pirmoje eilėje trėmimas palietė Tauro apygardos veikimo plote. Miškingi:

Alytaus, Prienų, Kazlų Rūdos, Lekėčių-Plokščių rajonai. Kalvarijos, Laz-

dijų, Seirijų rajonai ir miestai - Marijampolė, Kalvarija, Prienai.

Užduotis Tauro apygardai

Trukdyti lietuvių trėmimų pasalaų kova prieš NKVD stribus, o jei bus įtraukta, tai ir prieš kariuomenę. Sprogdinant geležinkelius, geležinkelių ir plentų tiltus, minuoiant pravažiavimus į vežamųjų ūkius, sudeginti pakelių sniegotvoves, sunaikinti bolševikų šeimas.

Gamtos sąlygos

Sniego pūgos, stiprūs šiaurės-vakarų vėjai. Temperatūra ž - svyruojanti 1-15 laipsnių. Mėnulio atmainos: dviejų savaitių laikotarpis - delčia. Matomumai dienos metu įvairūs. Matomumas naktį mažas.

Užduotis rinktinėms

Geležinio Vilko rinktinės vadui:

Organizuoti gyventojų trėmimo trukdymą. Ardyti kelius ir tiltus:

1. Plentą - Alytus-Prienai-Kaunas.
2. Plentą - Garliava-Marijampolė iki Puskelių.
3. Geležinkelį - Kaunas-Mauručiai-Kazlų Rūda-Marijampolė.
4. Vieškelį - A. Panemunė-Pakuonis-Garliava.

Žalgirio rinktinės vadui:

Organizuoti trėmimų trukdymą. Ardyti kelius ir tiltus.

1. Geležinkelį - Mauručiai-Kazlų Rūda-Pilviškiai. Tiltas per Šešupe.
2. Vieškelius - Pažerai-Viškio Rūda-Griškabūdis-Lukšiai-Šakiai. Gelgaudiškis-Plokščiai-Ž. Panemunė-Zapyškis-Kaunas.

Vytauto rinktinės vadui:

Organizuoti trėmimų trukdymą. Ardyti:

1. Geležinkelį - Pilviškiai-Kybartai.
2. Plentą - Puskelniai-Marijampolė-Vilkaviškis-Kybartai.
3. Vieškeliai - Virbalis-Kunigiškiai-Gražiškiai-Kalvarija.

Perkūno-Auksčio rinktinės vadui:

Organizuoja gyventojų trėmimų trukdymą. Ardo kelius:

1. Geležinkelį - Marijampolė-Kalvarija-Šeštokai.
2. Plentą - Turgalaukis-Liudvinavas-Krosna-Simnas-Alytus.
3. Plentą - Marijampolė-Kalvarija-Cipliškiai.
4. Plentą - Kalvarija-Krosna-Lazdijai-Seirijai-Alytus.
5. Vieškeliai - Lazdijai-Seirijai-Beržiniai-Seirijai-Kapčiamiestis-Leipalingis-Seirijai-Alytus.

Lengvinantieji nurodymai

1. Dėl rinkinių ribose esančių didesnių objektų naikinimo tartis rinkinių vadams ir kuopų vadams.

2. Dėl prieštankinių minų (8-10 kg) kreiptis pas GVRn vadą.

Terminai: 1. Įsakau užduotis nuolatinės.

*2. Pranešimų santrauką apie atliktus uždavinius paruošti ne
vėliau 1946 m. kovo 15 d.*

Aš būsiu pagal mano numatomą reikalą Rinktinėse.

Mykolas-Jonas

Tauro apygardos vadas

Šarūnas

Apyg. adjutantas

Tačiau vykdyti tokios apimties veiksmus partizanų jėgos ir ginkluotė buvo pernelyg menkos. Juo labiau, kad okupacinės kariuomenės dalinių persekiojami partizanai patyrė daug skaudžių nuostolių.

Vasario 16 d. Sarginėje suimtas pistoletu "Parabellum" ginkluotas buvęs policininkas Simas S. Neišlaikęs čekistų kankinimų, Šarabūdės kaimo rajone nurodė partizanų užminuotą tuščią bunkerį. "Išminavus viduje rasti lietuviški ir vokiški kariškių drabužiai", - ataskaitoje rašė enkavedistai.

Dar 1945 m. gruodžio mėn. Živavodės kaime kautynėse su Igliškėlių sribais ir enkavedistais nukirstu kojos kaulu į Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninę buvo paguldytas Vytauto kuopos pirmo būrio partizanas Juozas Prajera-Erelis. Pastebėjusi, kad gydomą partizaną ėmė "globoti" NKVD agentai, med. seselė Anastazija Rinkevičiūtė, partizanų-rezervistų Panteros ir Strėlės sesuo, ryžosi Erelį išvogti. Sutartą naktį iš ligoninės išvestą partizaną Nastė ir kuopos vado Dešinio siūstas patikimas ūkininkas parvežė į Kęstučio kuopą. Gailestingosios sesutės stropiai gydomas ir prižiūrimas Erelis pastebimai pasitaisė, sustiprėjo. Nutarta partizaną tolimesniam gydymui pervežti į savą dalinį. Drąsioji seselė Nastė nuvažiavo į Vytauto kuopą ir 1946 m. vasario 24 d. pats kuopos vadas Almas su aštuoniais kovotojais dviem rogėm išvyko kovos draugą parsivežti.

Partizano Petro Šiupailos-Žiogio pasakojimu, pravažiavus Plutiškes, prie Pužiškių k. Šiugždinio sodybos, partizanų roges pasitiko netikėta "žaliakepurių" pasalos ugnis. Kautynėse žuvo pirmose rogėse važiuojęs Vytauto kuopos vadas Jonas Demikis-Almas-Eumas, kulkosvaidininkas Juozas Medelis-Pavasaris ir dar vienas nežinomas partizanas. Iš pirmose rogėse važiuosiu vyrų pasitraukti pavyko lik S. Vaitulevičiui-Kazokui. Antrose rogėse važiuojusi į kojas sužeista Nastė paliktu partizano Šarūno pistoletu sužeidė enkavedistą ir žuvo. Būrio vadas Jurgis Ilgūnas-Šarūnas, partizanai Žiogas ir peršauta gerkle Garnys spėjo pasitraukti.

"Marijampolės saugumo daržinėje, ant šerkšno nubalintos šiaudų gniūžtės gulėjo numesti 4 partizanų kūnai... Nebodama mane atvedusių čekistų keiksmų, priklaupusi pabučiavau blyšką mergaitės skruostą... Lygūs baltučiai dantys ir smulkutis veidelis labai priminė Laimutės veidą", - pasakojo Petrutė Pušinskaitė-Vilija.

"1946 m. vasario 24 d. Plutiškių rajone karinės-čekistinės operacijos metu pasaloje nukauti 4 partizanai, - byloja trumpas įrašas MGB agentūrinėje byloje Nr.36/34. - Pas nukautuosius rasta: kulkosvaidis, 4 šautuvai, 2 pistoletai, 760 šovinių ir dokumentai. Atvesta areštuota Vilija atpažino Anbo, Almą ir Laimą. Ketvirtą nepažino." Toje pat byloje: "1946 m. kovo 1 d. Iglirkėlių vls. operacijos metu NKVD dalinių užmušti partizanai: Radzevičius-Lovikas, Aksenis (pavardė nenustatyta) ir 2 vokiečiai - Žalfredis ir Keitel. Paimta: kulkosvaidis, 2 šautuvai ir 200 šovinių".

Marijampolės MGB surinktais duomenimis, 1946 m. vasario mėn. į Stirnos rinktinę įėjo: 1.Katino - S.Jakšto apie 25 partizanų būrys, veikiantis Kazlų Rūdos miškuose; 2.Broniaus Venciaus 10-15 partizanų būrys, veikiantis Aukštoje Rūdoje, Jankų valsčiaus ribose, Simokų kaime turėjęs pastovią buveinę; 3.Žvirblis - Antano Gudyno 8 vyrų būrys, veikė Kazlų Rūdos vls., Kardokų ir Goricų kaimuose; 4.Turklio - Juozo Jasiulaičio, g.1923 m. Bobių k., Žaliosios vls., buvusio Kauno policininko virš 20 vyrų būrio partizanai dislokavosi Vilkaviškio aps., Žaliosios, Barzdų ir Žvirgždaičių valsčių kaimuose. *"1946 m. vasario 21 d. MGB agento Ninos pranešimu, Turklio grupė žada vasario 26 d. susirinkti Vilkaviškio vls., Kaušių k. partizano Vlado Kučiausko-Genio ūkyje. MGB organai davė jai užduotį įstoti į būrį (...). Vasario mėnesį buvo suimtas kulkosvaidžiu ginkluotas partizanas Žvirblis. Inscenizavus pabėgimą, Žvirblis gavo užduotį grįžti į partizanų gretas ir per MGB agentų Lenkutį teikti organams žinias. Jo parodymais Pilviškių apylinkėse veikė Jono Bielskaus-Raitelio iš Gaisrių kaimo vadovaujama 20 asmenų Aro-Sakalo grupė", - rašoma agentūrinės bylos ataskaitoje.*

GELEŽINIO VILKO RINKTINĖS ŠTABE

Siekdama nustatyti enkavedistams talkinusių ir sovietams pasidavusių tautos atplaišų veiklą, Geležinio Vilko rinktinės vadovybė paskelbė įsakymą.

Visų dalinių vadams įsakau savo rajonuose vykdyti sekančias užduotis:

- 1. Sudaryti visų balsavusių 1946 02 10 sąrašus, pažymint pavardę, vardą ir tėvo vardą, jo vaidmenį ir kurioje apylinkėje balsavo.*
- 2. Sužinoti ir suregistruoti istribitelių skaičių Jūsų rajone.*
- 3. Užvesti bylas visiems išdavikams.*
- 4. Pranešti rinktinės žvalgybos skyriui rusų kariuomenės skaičių Jūsų dalinio rajone, nurodant dislokacijos vietą ir jų paskirtį.*

Paaiškinimai:

- 1. Tėvynės išdavikų sąrašuose balsavusių asmenų neįtraukti, balsavusių ir istribitelių sąrašus sudaryti atskirai.*
- 2. Sudarant istribitelių ir kitų Tėvynės išdavikų sąrašus pažymėti:*
 - a) pavardė, vardas, tėvo vardas,*
 - b) gyvenama vieta, išsilavinimas ir užimta vieta,*
 - c) ką veikė Nepriklausomybės metais ir pirmos bolševikų okupacijos metu, vokiečių ir dabartinės okupacijos metu,*
 - d) kokią priešišką veiklą vykdo visuomenei ir laiką,*
 - e) kada ir kokius nusikaltimus įvykdė, savo veikla padėdamas okupantams,*
 - f) ar balsavo 1946 02 10,*
 - g) šeimos sudėtis.*
- 3. Likviduotų asmenų į sąrašus netraukti, o sudarius likviduotų sąrašus, nedelsiant pranešti rinktinei, kur bus iš sąrašų išbraukti.*
- 4. Į sąrašus įtraukti ir tuos asmenis, kurie išsigandę pasislėpė dalinio rajone ir gyvena mieste arba kitoje vietoje.*
- 5. Visas žinias surinkti kiek galima tiksliau ir tik raštiškai perduoti rinktinės žvalgybos skyriui.*

GVRn vadas Žiedas

GVRn Žvalgybos skyriaus viršininkas Žaliukas

Apygardos vadui Mykolui-Jonui Naujųjų metų proga lankant Geležinio Vilko rinktinės partizanus, buvo sutarta pakeisti štabo pareigūnus. Tačiau tik po rinkimų kiek atslūgus enkavedistų aktyvumui, rinktinės vadas pasirašė įsakymą:

*Tauro apygardos Geležinio Vilko rinkinei
įsakymas Nr. 6
Būstinė, 1946 m. kovo 7 d.*

§ 1 Akt. part. Vilių nuo š.m. sausio 1 d. iš Ryšių skyriaus viršininko pareigų atleidžiu.

§ 2 Akt. part. Siaubų nuo š.m. sausio 1 d. iš komplektavimo skyriaus viršininko ir Algirdo kuopos vado pareigų atleidžiu.

§ 3 Akt. part. Žaliukų nuo š.m. sausio 1 d. iš spaudos ir propagandos skyriaus viršininko pareigų atleidžiu.

§ 4 Nuo š.m. sausio 1 d. Ryšių skyriaus viršininku skiriu akt. part. Tigrą (...)

§ 5 Nuo š.m. sausio 1 d. Algirdo grupės vadu skiriu akt. part. Kurtą.

§ 6 Nuo š.m. sausio 1 d. Spaudos ir propagandos skyriaus viršininku skiriu aktyvų partizaną Vyty (...)

§7 GVRn teritorijoje pavadinimą "kuopa" supaprastinama. Vietoje "kuopa" naudoti žodį "grupė". Grupės pavadinimas atitinka kuopos pavadinimą.

§ 8 Sanitarinis darbas nepatenkinamas (...) Grupių vadams įsakau... savo rajonuose įrengti bunkerius-ligonines (...) 2-3 ligoniams. Bunkeriai turėtų būti apšildomi (...)

§ 9 Daugelyje grupių pastebėtas didelis girtuokliavimas. To pasekoje būna nereikalingų aukų. Įsakau visiems partizanams nuo šios dienos vengti vartoti alkoholį.

Grupių vadai savo pavyzdžiu ir autoritetu, o reikalui esant ir nubaudžiant, privalo mokyti partizanus nevartoti alkoholinių gėrimų.

*GVRn vadas Žiedas
GVRn adjutantas Anbo*

LEMTINGAS ŠŪVIS

Permaininga 1946-ųjų žiema nelepino miško brolių. Dažnos pūgos ir dar dažnesnis okupantų siautėjimas vertė Laisvės kovotojus slėptis slėptuvėse bei miškų bunkeriuose. Todėl pasirodęs pavasario pranašas vyturėlis kvietė partizanus dažniau išlįsti iš tamsių ir drėgnų požemių, pilna krūtine įkvėpti tyro bundančios gamtos oro. Vis aukščiau į zenitą įkop-

dama saulutė pamažu tirpdė stogus slegiantį sniegą ir kabino virš langu smailius lyg viduramžių riterių ietys ledo varvekliaus.

Šv.Kazimieras - pirmoji pavasario šventė. Senoje, aukštu akmenų pamatu Mačiūnų gryčioje prie šventinio stalo vaišinosi ir savas godas godojo trys varduvinkai: Kęstučio kuopos vadas Iln.Kazimieras Pinkvarta-Dešinys, partizanas žvalgas Kazimieras Juočys-Šatas ir sodybos šeiminkas Kazimieras Petruškevičius. Pagal išgales dosni partizanų rėmėja Magdalena Petruškevičienė, kaip ne sykį anksčiau, sočiai vaišino garbius svečius. Nors "stipresnės" ant stalo nesimatė, iš bunkerių tamsos ištrūkė vyrai buvo žvalūs ir gerai nusiteikę. Nuolaiką kėlė varveklių vėrinuose lūžęs saulės spindulių pluoštas, gainiojantis sienomis "zuikučius"...

"Ypač linksmas ir pakilios nuotaikos buvo Šatas... Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas... Po keturių dienų pasiekė skaudi žinia - žuvo partizanas Šatas...", - po dešimties metų, man grįžus iš Vorkutos, pasakojo krikštatėvis dėdė Kazys.

Kovo 8-osios pavakare iš "Tėviškės" bunkerio išėję Dešinys ir Šatas pasuko Rūdgirės kryptimi. Buvo sutarę aplankyti Šato tėviškę, kaimynės Baranauskienės prikūrentoje pirtelėje nuplauti žiemos nuosėdas, pakeisti jau senokai vilkimus baltinius. Sutemų prieblandoje pro medžių kamienus jau matėsi Mačiūnų - Pačiudiškių kaimų ribos palaukė.

Staiga lyg perkūnas iš giedro dangaus trenkė šūvis... Vienintelis šūvis! Suklupo greta drauge ėjęs Šatas. Šoktelėjęs šalin, prie pušies kamieno prigludo Dešinys ir užtaisė kovai automatą... Įsiklausė. Širdies dūžiai ir sužeisto kovos draugo dejonės skaičiavo amžinybe virtusias minutes. Daugiau šūvių nebuvo.

Sutirštėjus sutemoms, Dešinys prislinko prie sužeisto Šato ir, atsargiai apglėbęs per pažastis, nusitempė į eglaičių tankmę. Tyla ir įprastas miško ošimas teikė drąsos. Užsikabinęs ant kaklo savo ir sužeisto draugo automatus, pastatė Šatą prie medžio ir pritūpęs užsimetė ant nugaros. Pamažu žengė su brangia našta kuopos vadas... Trukdė ant krūtinės automatai, veržė pasmakrėje sunertos Šato rankos... Klampus sniegas vertė Dešinį retkarčiais sustoti. Naktis, žvėrių praminto tako nesurasi...

"Pėdsakas!" - staiga minčių raizgalynėje atklydo mintis.

Nusilaužė eglės šaką.

- Laikykis, broli!... Tvirčiau... Rankų trūksta, - maldavo vadas.

Viena ranka laikydamas sunkią našta, antrąją vilkdamas šaką, užbraukiančią sniege pėdų įspaudus, žengė Dešinys... Net nejautė savo prakaitu atmiešto šilto lipaus Šato kraujo... Milinė sugėrė...

- Parnešė į bunkerį Dešinys sužeistą Šatą prieš pat švitimą... Pakėliau galvą sau ant kelių... Raminau, - pasakoja buvusi partizanė Ramutė - Morkūnų Kastutė.

Porai valandų praslinkus Kęstučio kuopos partizano-žvalgo Kazimiero Juočio-Šato gyvybė užgeso.

Paryčiais į bunkerį grįžo Klemensas Maceina-Griausmas ir abu su Dešiniu liūdna žinia nešini išskubėjo į Pakumpri. Kovo devintosios naktį kaimynų sukaltame karste parvežė Šato kūną ir palaidojo tėviškės klojime.

Šato brolis - Juozas, dar 1945 m. kaimyno Daukšių Kazio pakviestas, išėjo antros Šv.Kalėdų dienos popietė. Prie šventinio stalo, aptariant savus rūpesčius ir ūkinius reikalus, netruko ir vakaras atslinkti. Užsidegęs žibintą, Kazys išleido kaimyną. Tarpuvartėje paspaudė dešinę ir nuėjo į tvartą nakčiai gyvulių šerti. Netolimoje Burinskų sodyboje įnirtingai plėšėsi patvartėje pririštas šuo. Kieme šeiminkavo grobikai: prievartavo šeiminką samagono. Girti enkavedistai, išsiutinti nesėkmės, išvirto iš kiemo ir pamatė į kelią išėjusį vaikną. Ramią šventės vakaro tylą perskrodė automatų serijos. Vos kelių žingsnių pritrūko iki namų - suvarpytas kulku krito doras Bačkininkų pamiškės artojas Juozas Juočys.

Nekalto vaikinio krauju numalšinę troškulį, žudikai šaudydami pasitraukė Šaltupio paplentės link.

Dar nespėjus nudžiūti skausmo ašaroms, kovo 9-osios naktį parvežė karste ir antrąjį sūnų Kazimierą...

- Dangaus Visagali... Kur teisingumas? - aimanavo Pakumprio žmonės...

Staiga pražilo senasis Jurgis Juočys, per pusmetį netekęs antro sūnaus. 1946 m. kovo 18 d. skaudžių netekčių visiškai sugniuždytą tėvą raudonasis komunizmas pasmerkė kančioms ir mirčiai atšiauriuose Sibiro sniegynuose...

Dešimtmečius slėpė partizano kapą tėviškės žemė... Dešimtmečius šlamėjo pakluonėje liepos, laistydamos virpančiuose lapuose sukauptas lietaus lašų ašaras ant Laisvės kovų partizano Šato amžino poilsio vietos. Tik po pusės amžiaus kankinio Tėvo ir sūnaus karžygio nepamirštamo partizano Šato palaukų likučiai amžinam poilsiui atgulė Prienų kapinių smėlyje.

TAURO APYGARDOS ŠTABE

Tauro partizanų apygardos vado mjr. Zigmo Drungos-Mykolo-Jono neišsenkamos energijos ir pavydėtinos ištvermės dėka buvo atkurta apygardos štabo veikla. Nepaliamajam siaučiant okupacinei kariaunai, sunkiomis žiemos sąlygomis lankydamas partizanų rinktinės apygardos vadas per stebėtinai trumpą laiką atstatė ryšius, nutrūkusius spalio mėnesį.

Grįžęs iš Žalgirio rinktinės, vadas pasirašė keletą apygardos partizanų veiklą įvertinančių įsakymų.

LLK (Partizanų) Tauro apygardai

Visiškai slaptai

įsakymas Nr. 9

Būstinė, 1946 m. kovo mėn. d.

§ 1 Lietuvos Laisvinimo Komiteto patarimas, mūsų organizacijos pavadinimą "Lietuvos Partizanai" pakeičiu į pavadinimą "Lietuvos Laisvės Kovotojai". Nuo šios dienos tarnybiniuose raštuose rašyti LLK.

§ 2 Vytauto Didž. rinktinės vadui Vampyrui, Žinių skyriaus viršininkui Oželiui, apygardos štabo adjutantui Šarūnui ir "Laisvės Žvalgo" vyr. redaktoriui Žvejui už 1945 m. lapkričio-gruodžio mėn. "Laisvės Žvalgo" redakcijos vietovės ir priemonių sutvarkymą reiškiu padėką.

§ 3 Vytauto rinkt. vadui Vampyrui ir jo kovotojams už labai drąsų Keturvalakių bolševikinio aktyvo ir rinkimų agitatorių sunaikinimą š.m. sausio 13 d. Vidgirių kaime reiškiu padėką. (Vidgirių kaime buvo nukautas Keturvalakių saugumo viršininkas vyr.leitenantas P.Mešalkin - V.J.)

§ 4 Apygardos kovotojams už "rinkimų" trukdymą tarnybos vardu dėkoju. (...)

Mykolas-Jonas, Apygardos vadas

Šarūnas, adjuntas

Lietuvos Laisvės Kovotojų (Partizanų) Tauro apygardai

įsakymas Nr. 10

Būstinė, 1946 m. kovo 15 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Laisvės Kovotojų Žvejį skiriu apyg. štabo Spaudos ir Propagandos viršininku ir vyriausiuoju "Laisvės Žvalgo" redaktoriumi nuo 1945 m. lapkričio 20 d.

§ 2 Vytauto rinkt, vadui Vampyrui: kuopos vadui Karijotui, "Laisvės Žvalgo" vyr. redaktoriui Žvejui, Laisvės kovotojui Giedruliui už "Laisvės Žvalgo" redakcijos priemonių sutvarkymą š.m. kovo 14 d. ir paruošimą darbui reiškiau padėką.

§ 3 Vytauto rinkt, vadui Vampyrui ir jo vadovaujamiems laisvės kovotojams už š.m. kovo 5 d. sėkmingą bolševikų partinio aktyvumo ir šnipų sunaikinimą tarnybos vardu ir asmeniškai reiškiau padėką. (Vampyro vadovaujami partizanai apšaudė Keturvalakių stribų būstinę. Oficialūs bolševikų šaltiniai nurodo žuvus tik vieną "liaudies gynėją" B.Galevičių.)

§ 4 Žalgirio rinkt, kuopos vadui Turkliui ir jo vyrams, Žalgirio operat. kuopos vadui Ginučiui už drąsą, lydint mane asmeniškai per patvinusios Šešupės sugrūstą ledą š.m. vasario 9 d., reiškiau padėką.

§ 5 Laisvės kovotojų judėjimas (...) terorizuoja gyventojus, užtraukia NKVD siautimą. Griežtai išpėju vadus, kad kovotojai nepažeistų drausmės nuostatų, be reikalo nesibastytų po vienkiemius ir l.l.

§ 6 Geležinio Vilko rinktinės L.Kovot. Apynį ir jo draugus, š.m. vasario 20 d. perėjusius Vytauto rinkt, ribas ir terorizavusius vietinius gyventojus ir Vytauto rinktinės Laisvės Kovotojus, tarnybos vardu išpėju ir reiškiau papeikimą.

Pagr. Vytauto rinkt, vado raportas.

Mykolas-Jonas, lauro apygardos vadas
Šarūnas, Apygardos adjutantas

ŽUVO MIŠKINIS

Neskubėjo pavasaris į okupantų batų trypiamus tėviškės laukus. Trečia savaitė įpusėjo, o pirmasis pavasario šauklys vyturėlis, žvarbių šiaurės vėjų pustomas, kaip ir jo bendravardis partizanas Vyturys, stribų ir enkavedistų medžiojamas, buvo priverstas ieškoti prieglobsčio daubose ir parkrūmėse. Jau ir pempė savo klyksmu "gyvi... gyvi!" turėjo sveikinti papieviais einantį artoją, tačiau šaltis atkakliai kaustė žemę.

Šv.Juozapas - kovo devynioliktoji. Iš pat ryto apniukęs dangus pamažu barstė pavienės snaiges, kaskart stiprėjo vėjas. Popietė jau siautė viena iš tų pavasario pūgų, kai dangus maišosi su žeme, kai stambios snaigės lipdo pakeleiviui akis ir per kelias akimirkas užkloja puriame sniege išpaustas pėdas.

Iš Rūdgirės Elzbiecinkos kaimo link, išišėlusios pūgos dengiama, sutemose atsargiai slinko keturi partizanai. Iš Raguckų sodybos per neuždangstytus trobos langus pūgos miglą skrodė šviesa. Partizanus kieme pasitiko tingus šuns amsėjimas ir Juozinės švenčiančių kaimo vyrų garso-
kas šurmuly. Nusipurtę snieguotus drabužius, nuo įraudusių skruostų nubraukę tirpstančio sniego rasą, partizanai suėjo į trobą. Netikėti svečiai, buvę kaimynai Antanas Slavickas-Dinamitas, Juozas Gylis-Vėtra ir Klemensas Garbaravičius-Ažuolas, šeimininkų pakviesti, sėdo prie stalo malšinti nuolatinio savo palydovo - alkio. Negaluojuantis Antanas Stravinskas-Miškinis, išgėręs šeimininkų paruoštos karšios liepžiedžių arbatos stiklą, nuvirto ant lovos.

Mūsų seneliai sakydavo, kad nuo savo likimo nepabėgsi... Pikta niekšo akis, matyt, pastebėjo nuo miško tolstančius partizanus. Po vidurnakčio enkavedistai ir sribai jau supo Raguckų sodybą. Į duris trenkė batų spyriniai. Partizanai Ažuolas, Dinamitas ir Vėtra, išsiveržę per langus, laimingai pasitraukė į pajiesio krūmus. Automatų serijų pakirstas verandoje suklupo sunkiai sužeistas Miškinis. Padegtą namą greit pasiglemžė gaisro liepsna. Iš degančios trobos išbėgusius šeimininkų sūnų Stasį Ragucką, kaimynus Stasį Paužą ir Širvinską kieme nukirto enkavedistų šūviai. Sužeistą į kojas Raguckų Magdutę toliau nuo ugnies nutempė sribų ranka. Jaunesnioji jos sesutė, iššokusi su partizanais per langą, basa ir viename marškinė nubėgusi pasislėpė po Jiesios tilteliu. Nutilus šūviams, mergaitė nusigavo pas savo seserį - Mikališkio Kaminskus.

Negesinama gaisro ugnis greit persimetė į ūkinius pastatus. Išliko tik klėtis.

Ryte į sribų atvartytas Kazio Dabrišiaus roges sumetę nukautų vyrų lavonus ir sužeistą, kiek aptvarstytą merginą, nusivežė į Šilavotą.

KGB archyve bylos Nr.36/34 trumpoje ataskaitoje rašoma: *"1946 m. kovo 20 d., pranešus agentams, Šilavoto apylinkėse atlikta kovinė-čekistinė operacija. Operacijos metu Elzbiecinkos kaime (6072 kv.) Ragucko sodyboje dalinys susidūrė su grupe partizanų. Prasidėjus susišaudymui, 5 partizanai užmušti, vienas sudegė. Be to, susišaudymo metu sunkiai sužeista būrio pagalbininkė ir sulaikytas būrio pagalbininkas Sarginės gyventojas Kazys Dabrišius, g.1910 m.*

Partizanų asmenybės dar nenustatytos. Paimtas automatinis šautuvas ir naganas. Sužeistas 94-o pulko raudonarmietis".

Kitą dieną Rūdgirės eigulys Branickis su Raguckų mergaitėm surinko sudegusio partizano palaikų liekanas į sukaltą dėžutę ir palaidojo gėlių

darželyje prie trobos. Renkant palaikus, rasta baltinių skiautė, plaukų sruoga ir apskrudęs peiliukas leido nustatyti žuvusiojo partizano - Antano Stravinsko - tapatybę. Tai patvirtino ir Cikabūdės Karčiauskas, atpažinęs peiliuką, kuris buvęs Miškiniui dovanotų kailinių kišenėje.

Partizanai neteko veiklaus kovotojo, rinktinės štabo ūkio dalies viršininko Miškinio.

MGB BUDELIŲ NAGUOSE

Juozines menu kaip savo būties negrižtamų pokyčių dieną. Kaip ir visų vardinių švenčių metu, Raštinėje atsirado varduvininkų, išivyravo šventinė nuotaika. Nesulaukę darbo dienos pabaigos, su Šilavoto seniūnu Juozu Pauža nusileidę nuokalnėn į Mikalinės kaimo prie Jiesios prigludusią jų sodybą, sėdome švęsti Juozinių...

Parbridau namo jau seniai po vidurnakčio. Vos numigus porą valandų, miegą nutraukė kieta čekisto automato buožė: "Kelkis, bandite..!" ir keiksmazodžių virtinė. Šalia pakilusios iš lovos mamos, stovėjo stribas Lapinskas.

- Juozai, kas čia bus? - klausia stribą virpėdama iš išgąščio mama.

- Seip... Magduk... Seip... aš nežinau..., - kaltai mikčioja šis ir, kaip katinas į girtas pridirbęs, nudiria akis į plūktą gryčios aslą.

Kiek toliau, šalia tėčio stovėjo suktas ir klatingas, tikra gamtos klaida stribas žvairys Vincas Laužikas, taikliai žmonių pramintas Laužu...

Spėjo tėtis užmesti ant pečių vatinių, mama įbruko į rankas surištą maisto mazgelį. Bukų enkavedistų žvilgsnių bei automatų suremtas, išėjau nenusipėjamos lemties pasitikti. Pakeliui į Šilavotą grupė "žaliakepurių", lydinčių suimtą pusbrolių Joną Kursevičių.

"Ačiū Dievui... Nors ne vienas", - atklydo nuodėminga mintis... "Menkysta!... Bails!" - koneveikė sąžinės balsas... Tačiau artimas žmogus veikė raminančiai...

Maža viltis, kad mus suėmė per klaidą ir išsiaiškinę Šilavote paleis, išblėso. Nevedė mūsų į "mūriuką", tiesiog sulaipino į "studbekerį" ir suklupdė ant grindų. Į mašiną sušoko daugiau kaip 20 kailiniuotų enkavedistų ir po kelių minučių pajudėjome Prienų link. Per Garliavą, Veiverius, sukorusi apie 80 kilometrų, mašina pagaliau įriedėjo į Marijampolės vienuolyno kiemą. Išalusi mašinos grindų geležis, spaudžiant 10 laipsnių šalčiui ir košiant stipriam rytų vėjui, iki kaulų smegenų sukaustė kū-

nus. Sušalę į ragą sąnariai vos pakluso raginimui išlipti. Iš mašinos enkavedistai mus nuvedė į buvusio vienuolyno, paversto MGB tardymo kalėjimu, požemius. Atvėrus geležimi kaustytas duris, trenkė nenusakomas tvaikas. Ant cementinių grindų numestų sukaltų lentų gulėjo įvairaus amžiaus tardymų iškankinti, išsekę, neskustais skruostais vyrai - vaizdas priminė pasakose skaitytų urvinių žmonių būstą. Blaasioje vienintelio kameros langelio prieblandoje mus pasitiko apie 20 porų nepatiklių žvilgsnių. Tačiau brutalūs mus atvariusių prižiūrėtojų spyriai į sušalusius pasturgalius įtarimą kiek išsklaidė. Kaip paprastai, vieta ant gultų mums teko "representinės bačkos" kaimynystėje, prie durų.

Pirma pažintis su čekistų budeliais įvyko kitą rytą. Šeši enkavedistai, iš visų pusių surėmę automatus, nuvedė į MGB pastatą tardymui.

Vytauto gatvės 48-asis pilkšvai nutinkuotas namas, kuriame buvo įsikūrusi MGB - Saugumo įstaiga, dažnam marijampoliečiui kėlė siaubą. Vakara ir naktimis kraupus čekistų kankinamos eilinės aukos klyksmas, prasiveržęs pro sandariai uždarytus grotuotus langus, versdavo suvėlavusių praeivių pereiti į kitą gatvės pusę ir paspartinti žingsnį.

Šiam "eksperimentiniam žmonių luošinimo cechui" vadovavo 1941-ųjų birželio Telšių budelis kpt.Petras Raslanas. Žudiko komandą 1945 m. pabaigoje papildė naujai iškepti tardytojai-vertėjai Kazys Martusevičius ir Stasys Naujokas.

Buvęs Kvietišio žemės ūkio mokyklos auklėtinis K.Martusevičius Nepriklausomybės metais 1935 m. vadinamojo Suvalkijos valstiečių sukilimo dalyvis ir organizatorius, Išlaužo-Šaltupio susirėmime ragavęs policininkų "bananų", karo metu ištikimai tarnavo Sovietų armijoje. 1945 m. gegužės 3 d. sprogus minai buvo sužeistas, gydėsi ligoninėje. Sveikstančiam vyr.seržantui K.Martusevičiui pulko komisaras Mičiuda ir papulkininkis B.Dlugovskij pasiūlė stoti į NKGB - Saugumo mokyklos karininkų kursą. Išklaušęs "teorijos kursą", j.ltn. K.Martusevičius, paskirtas Marijapolės NKGB tardytoju-vertėju, pasižymėjo ypatingu cinizmu ir žiaurumu. Kas buvo pakliuvęs į šio neeilinio budelio kruvinus nagus, niekuomet nepamirš ant kaktos sruogomis pilipusių gelsvų retokų plaukų ir krauju pasrūvusių, "balana nužeriamų" kaktoje išsprogusių akių. Šis neeilinių "gabumų" įmantrių ekzekucijų vykdytojas žiaurumu pranokdavo net savo mokytoją - vyr.tardytoją Aroną Greisą...

Taigi jau pirmąją tardymo dieną į mano "apklausą" susirinko visi MGB operatyvinio skyriaus tūzai: mjr.Žukov, mjr.Tkačiov, kpt.Zazajev, vyr.ltn.A.Greisas ir vertėjas j.ltn.K.Martusevičius.

- Kur Žiedas?! - pirmas netikėtas klausimas suglumino mane. - Nežinai?!... Banditskaja svoloč! - trenkė kumščiu į veidą.

- Nežinau jokio Žie..., - žodžio neleido pabaigti smūgis į dantis...

Sutalžytu veidu, "išmuštas iš balno" nuvirtau nuo prie grindų pritvirtintos taburetės. Perdžiūvęs gomurys nespėjo ryti iš nosies ir dantų plūstantį kraują.

- Kur Žiedas!? - pasodinę į vietą, neatlyžo budeliai.

"Nepasakysi... kad nevedęs... ir jokio žiedo nežinai", - šmėstelėjo kvailoka mintis... Sukandęs kraujuojančius dantis, tylėjau.

Gal dvi valandas trukęs pirminis apdorojimas, matyt, įtikino aukštuo-sius opersektoriaus pareigūnus, kad esu menka "nacionalistinio pogrindžio žuvis". Vengdami tepti "munduro garbę", metę mįslingą "prodol-žaj" ("tėšk"), abu majorai pakilo iš užstalės ir išėjo iš kabineto.

Gavę majorų "palaiminimą", budeliai-profesionalai išbandytais būdais tęsė "apklausą"...

- Kur Žiedas!? - žvėrių klyksmu šaukė Greisas ir "vertėjas"...

Nudrėkstą nuo pečių vatinį "vertėjas" nusviedė į kampa ant grindų. Nepaliaujami guminio kabelio smūgiai deginte degino baltinių drobės menkai saugomą nugarą... Rodos, atšoko rankų mentės... lyg viduramžių riterių šarvų plokštės...

Apimtas kažkokio siuto rėkte išrėkiau:

- Nežinau jokio žiedo! - ir gavęs smūgį į sprandą nusiritau ant grindų.

"Tylėti... tik tylėti, - smelkėsi padrikos mintys. - Tarsi pusę žodžio - naujiems klausimams nebus galo..."

Pasiutęs įtūžusių čekistų spardymas... "Tylėti", - temstančią sąmonę užvaldė vienintelė mintis... Dar jaučiau minkštų rusiško chromo ilgaau-lių batų ir kietesnių už medį "amerikoniškų branavykų" spyrius į šonkau-lius, kol nutrūko sąmonė.

Kibiras šalto vandens grąžino į tikrovę... Braukė nuo kaktos prakaitu sulipusius plaukus vertėjas Martusevičius, vilkdamasis "darbo metu" ant kėdės atlošo numestą švarką... Triaukščius "matus" tebematavo "ope-ras" kpt.Zazajev... Paniuręs Greisas, išijautęs į "vyresnio brolio" vaid-menį, blausiu žvilgsniu varstė sumaitotą mano veidą. Vertėjas ir prie du-rų stovėjęs kareivis pakėlė už pažastų ir pasodino į kabineto kampe pa-statytą kėdę su atlošu. Suprato, kad ant taburetės neišsilaikysiu...

- Kvailys! - pro sukąstus dantis prašvokštė "vertėjas", drėgnu skudu-ru šluostydamas krauju aptekusį veidą - iš "cecho" teks vesti gatvele ir dar koks atsitiktinis praeivis pamatys...

- Prisipažink ir būsi laisvas... Pagalvok! - padelsęs išstėnėjo Greisas ir liepė pašaukti sargybini.

Tie patys šeši enkavedistai nuvedė atgal į KPZ - laikino sulaikymo kamara. Dvi paras nugara ir aplamdyti šonkauliai nepriėmė kietų lentų paslaugų. Tik kniūpsčias, rymodamas ant alkūnių ir kelių, galėjau užsnūsti...

Trečią dieną "eksperimentas" pasikartojė. Tik klausimų padaugėjo ir mėsinėjimo būdai keitėsi. Svarbiausias klausimas liko tas pats - "Kur Žiedas?" Laimei, MGB budeliai nežinojo, jog Žiedas - Geležinio Vilko rinktinės vadas ltn.Juozas Stravinskas 1942-1944 m. buvo mano mokytojas ir klasės auklėtojas Prienų gimnazijoje. Kaip sako seni žmonės, "būtų skūrą nulupę"...

- Kur tavo broliai banditai Šeškas ir Spirgis?! - šaukė apsiputojęs tardytojas Aronas Greisas. - Banditams perdavei žinias apie Šilavoto garnizoną!.. Nesigink! - "vertė" Martusevičius.

Vėl smūgiai į aptinusį veidą... Šautuvo buožės smūgiai į sprandą, rodes, iškals iš galvos smegenis... Gana veiksmingas būdas žinioms išpešti - į tarpupirščius lyg į nagano volelį sukišti šoviniai ir pirštų laužymas... Rankų pirštų traiškymą pravertų durų plyšyje iškenčiau staugdamas vilko ar bepročio balsu...

Pagaliau aprašinėti ČK budelių kankinimų būdus - beprasmiška. Kas penktas doras lietuvis patyrė tai savo kailiu.

- Vytautas J... Su daiktais! Penkios minulės pasiruošti, - balandžio 9-os rytą sargybinio šūksnis privertė eilinį kartą krūptelėti.

Kameroje prislopintas sujudimas. Spėlionės. Kameros senbuviai ramina - "į laisvę", kiti pranašauja Marijampolės kalėjimą.

Paskutiniam tardymui vedė du kareiviai be automatų. Neagresyvi jų laikysena ir dėkluose prie šlaunų tabaluojantys naganai išvalgiam kaliniui būtų artimos laisvės ženklas. Tačiau man, vos pirmą "akademijų" kursą praėjusiam berniokui, ši mintis neužklydo.

- Na, Žiedo nežinau, bet banditams žinias teikė... Prisipažink ir būsi laisvas... Jei ne - kalėjimas! - dar bandė "užmesti jauką" vertėjas K.Martusevičius.

Tylėjau. Rodos, amžinybę trukusią tylą sudrumstė ramiai įsakmus už stalo sėdėjusio čekisto balsas:

- Niekam nepasakoti... Ką malei - valstybinė paslaptis... Pasirašyk! - mestelėjo pasirašyti paleidimo protokolą.

Lauko durų sargybinis bereikšmiu žvilgsniu kelis syk atidžiai perme-

tęs mane lydėjusio kareivio įteiktą leidimą, tyliai pravėrė duris. Lauke pasitiko žiemiškai žvarbus rytų vėjas. Nepatiklumas ir neatslūgusi nervinė įtampa vertė atsigręžti - ar niekas neseka. Svarstydamas, kur eiti, palengva žengdamas gatve, sutikau maisto mazgeliu nešinę tėtį.

- Ka... Paleido! - lyg netikėdamas sušuko tėtis.

- Parėjęs Jonas sakė, kad labai sumuštas... Ryte buvau - nepriėmė... Sakė - nėra... Buvau prie kalėjimo... Nėra tokio... Sakau bandysiu dar syki, - padrikai dėstė tėvelis. - Na, dėkui Dievui... Paleido...

Pakeleiviu sunkvežimiu parvažiavome į Veiverius. Dvylika kilometrų pėsčiomis, rytų vėjo genamų sušalusių į ledą snaigių čaižomais veidais, pavakare parėjome į Švenčiaviškį. Išlindus iš girios, linksmi amsėdamas prišoko ištikimasis Topas...

Artėjant sutemoms, šoktelėjo temperatūra, krėtė šaltis. Kaip pirtis prikūrenta gryčia ir mamos sukloti patalai nesusildė išsekusio, šalčio pagaugais krečiamo kūno. Vos užsnūdus, Greiso ir "vertėjo" vaiduokliai vertė krūpčioti ir dar kartą išgyventi neseniai patirtą tardymų siaubą...

Prieš vidurnaktį nepiktas Topo amtelėjimas į trobą atlydėjo kelis uniformotus partizanus. Tėtis puolėsi dangstyti langų, tačiau Tigras sulaukė:

- Nereikia, dėde... Mūs čia daug... Ilgai nebūsim.

Aplink stalą susėdę Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnai Algirdas Varkala-Žaliukas, Kazimieras Pyplys-Mažytis, Juozas Lukša-Skirmanas, Juozas Baltrušaitis-Tigras, jo brolis Klemensas-Kurtas ir dar du aukšti vyrai, pasitiesę ant stalo žemėlapi, matyt, aptarė žygio maršrutą. Atmintyje ištrigo partizanas Mažytis, kuris, būdamas labai aukštas, turėjo sėdėti susirietęs prie stalo, o jo garbanota galva rėmėsi į neaukštas mūsų trobos lubas.

- Gal teko sutikti Antaną?! - prie gulto prisėdęs paklausė Kurtas.

- Buvo mūsų kameroje... vyras nuo Sasnavos... Pasakojo, kad Antaną žiauriai kankina... Sėdi potvynio užlietame "saugumo" požemyje, - nerišliai dėščiau.

- Greit užeisim... Tada smulkiau papasakosi... Sveik! - palinkėjo Kurtas ir nuėjo prie stalo.

Pagaliau jaunas organizmas nugalėjo karštinę. Prasivartęs vos ne dvi savaites, prieš Velykas pakilau. Antrą šv.Velykų dieną šventėme kartu su Juozu Baltrušaičiu-Tigru.

VERČIŠKĖS KAUTYNĖS

Nakties rimtį sudrumstė padrikas Maslauskų kaimo šunų lojimas. Į trijų gretimų sodybų duris pasibeldė Žalgirio rinktinės Vilko, Meškos ir Turklio būrių partizanai.

"Vyručiai, pas mus liko nakvoti kažkokia nematyta boba... sakosi ubagė... Išplepės - pražūsime", - sunerimęs maldavo vyrus sodybos šeimininkas. Tačiau dėl elgetos lodyti šunis ir ieškoti prieglobsčio kitur partizanams nebuvo prasmės. Nuraminę šeimininką ir pastatę sargybas, partizanai sugulė poilsio.

Išaušo apniukęs vasario pabaigos rytas. Neišleisdami iš akių "bobos-elgetos", partizanai visą dieną ilsėjosi: valė ginklus, šeimininkų paruoštais užkandžiais malšino alkį, keitė sargybas. Netruko praslinkti ir kiek pailgėjusi artėjančio pavasario diena. Sutirštėjus vakaro sutemoms, partizanai išpėjo "ubagę" ir šeimininkus iki ryto neišėiti iš namų ir paliko sodybą.

Jau ryte Barzdų valsčiaus sribai ir NKVD igulos kareiviai su šunimis šniukštinėjo kaime partizanų paliktus pėdsakus.

Verčiškės kaimo sodybose dienojusių partizanų sargyba, žiūronais žvalgydama lygius apylinkės laukus, pastebėjo iš priekio artėjančią rusų kareivių ir sribų grupę. Palikę jaukią trobos šilumą, partizanai atsargiai nuslinko į netolimą alksyną ir, užėmę kovai tinkamas pozicijas, laukė artėjančio priešo. Vos pasirodžius kelyje rusams, partizanų pozicijose pokštelėjo priešlaikinis, matyt, nervų įtampos neišlaikiusio naujoko šūvis. Šių kautynių dalyvio J.Armonaičio-Triupo teigimu, sribams išpėjama šūvį iššovė tarp partizanų buvęs okupantams prijaučiantis niekadėjas... Netikėto šūvio išprovokuota partizanų ginklų ugnis nukirto kelis "baudėjus". Kiti, suvirtę į pakelės griovius, atidengę į alksyną atsakomąją automatų ir kulkosvaidžių ugnį. Atsargiai slinkdami flangais, partizanai dviejų kulkosvaidžių ir kelių dešimtšūvių ugnimi greit palaužė sribų pasipriešinimą. Nukauti Jankų MVD j.ltn.V.Juktonis ir šeši sribai, sribas P.Buragas ir dar vienas pasidavė gyvi.

Alksynėlis - menka apsauga, būtina prasimušti į miškus. Vos išlindus į kitą pusę, plyname lauke partizanus pasitiko nuo pamiškės slenkančių Jankų enkavedistų ir sribų kulkosvaidžių ugnis. Pirmieji šūviai nukirto priekyje varomus sribus - belaisvius. Pasiuntęs pamiškėn porą serijų, nutilo sužeisto Jurgio Astrausko-Slibino kulkosvaidis. Nespėjęs perimti nevaldomo draugo kulkosvaidžio, krito Zigmas Rudzevičius-Žai-

bas. Laukais prasiveržti į mišką buvo neįmanoma. Kautynių vadas Meška davė komandą trauktis atgal į alksyną. Suklupo į koją sužeistas Juozas Karalius-Rambynas, peršauta šlaunimi šlubčiodamas traukėsi Vyturys. Pagaliau pavyko pasiekti belapio alksnyno retokus krūmus. J.Armonaitis-Triupas puolėsi į sodybą paliktų partizanų arklių. Tačiau perbėgęs alksnyno kampa, išvydo enkavedistų padegamųjų kulų padegtos sodybos liepsnas ir dūmų kamuolius. Įsmukęs į gretimo ūkininko tvartą, nutvėrė arklių ir užsodinęs sužeistą kovos draugą, pasivijo alksnyno priedangoje besitraukiančius partizanus. Sukorę laukais kelių kilometrų lanką, partizanai pasuko miško link. Šį manevrą pastebėję enkavedistai sušoko į pamiškėje paliktą Jankų sribų vežimą ir bandė blokuoti pamiškę. Sutelkta ginklų ugnimi partizanai be aukų prasiveržė į mišką.

Kad išdavė "elgeta", buvo aišku. Partizanų Karo lauko teismo sprendimu ji buvo nuteista mirties bausme. Partizanam duotas nurodymas, atpažinus elgetą-išdavikę, įvykdyti nuosprendį.

vytenio būrys

1946 m. kovo pabaigoje iš pietų staiga plūstelėjusi karšto oro banga sukėlė vieną didžiausių Lietuvos istorijoje potvynių. Tirpstantis sniegas ir ledas, išsiveržęs iš upių vagų, užtvindė ne tik laukus, bet ir miestų gatves. Daugelis vyresnės kartos žmonių gerai prisimena didįjį Kauno potvynį, atnešusį miesto gyventojams didžiausius nuostolius.

Patvinę laukų kloniai ir pažliugę dirvonai dalinai paralyžiavo partizanų judėjimą, vertė laikytis miškuose ir aukštesnėse vietose įrengtose slėptuvėse. Apygardos vadas, vengdamas rizikingų žygių, kiek ilgiau užsibuvo štabo adjutanto J.Pilecko-Šarūno slėptuvėje. Balandžio 1 d. įsakymu dar 1945 m. vasarą sudarytai Marijampolės miesto jaunų partizanų grupei suteikė Laisvės Kovotojų būrio vardą.

LLK Tauro apygardai

Visiškai slapta

Įsakymas Nr. 10a

Būstinė, 1946 m. balandžio 1 d.

§ 1 Veikiančią Laisvės kovotojų Siaubo grupę įsakau nuo š.m. balandžio 1 d. perorganizuoti į būrio sudėtį ir pavadinti Vytenio Laisvės Kovotojų būrio vardu.

§ 2 Vytenio būrys, kaip atskiras vienetas, tiesiogiai pavaldus apygardos štabui.

§ 3 Laisvės kovotoją Žaibą nuo š.m. balandžio 1 d. skiriu Vytenio būrio vadu.

§ 4 Laisvės kovotoją Radvilą nuo š.m. sausio 1 d. skiriu apygardos štabo ryšininku ypatingiems reikalams.

§ 5 Apygardos štabo ryšininkui Radvilai ir Vytenio būrio kovotojams Žaibui ir Kimui už drąsų žygi aprūpinant apygardos štabą rašomąja mašinėle tarnybos vardu dėkoju.

Mykolas-Jonas, Apygardos vadas

Šarūnas, Apygardos adjutantas

1946 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr.11 apygardos vadas Mykolas-Jonas partizanų veikloje pasižymėjusius kovotojus ir rėmėjus įsakė apdovanoti juostelėmis. Jos buvo:

"Už narsumą" - raudonos spalvos su juodu išilginiu kantų viduje 35 mm pločio juostelė, skirta kautynėse pasižymėjusiems aktyviems partizanams.

"Už uolumą" - žalios spalvos su geltonu išilginiu kantų viduryje 35 mm pločio juostelė, skirta uolumu pasižymėjusiems partizanams.

"Už uolumą" - geltonos spalvos su žaliu išilginiu kantų viduryje 35 mm pločio juostelė, skirta uoliems partizanų rėmėjams apdovanoti.

PIETŲ LIETUVOS PARTIZANŲ ŠTABO ĮKŪRIMAS

Atslūgus potvyniams, Mykolas-Jonas su negausia palyda išvyko į Dzūkiją susitikti su Dainavos krašto partizanų vadais. Šarūno rinktinės partizanų veiklos rajone, Samūniškių miške, balandžio 9 d. susitiko Dainavos krašto A apygardos ir Tauro apygardos partizanų vadai.

Iš A apygardos atvyko: apygardos vadas plk.ltn.Juozas Vitkus-Kazimieraitis; jo pavaduotojas lttn.Adolfas Ramanauskas-Vanagas, vado adjutantas Albertas Perminas-Jūrininkas; Šarūno rinktinės vadas Antanas Kulikauskas-Daktaras; Mindaugo grupės vadas lttn.Vladas Stepulis-Mindaugas; jo adjutantas lttn.Vytautas Vabalas-Grambuolys. Iš Tauro apygardos partizanų: apygardos vadas mjr.Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas; jo pavaduotojas kpt.Vaclovas Navickas-Auksutis; mjr.Sergijus Staniškis-Antanaitis-Litas, kurį sutikęs Žuvinto paliose Mykolas-Jonas pakvietė.

Dar neprasidėjus posėdžiui, susitikimo vietos apsaugai paskirto Šarūno rinktinės Karininko Juozapavičiaus grupės vado Antano Grušausko-Siaubo dalinio žvalgai pranešė, jog gretimose apylinkėse pastebėtos kelios enkavedistų grupės. Vengdami užpuolimo, sueigos dalyviai pasitraukė į strategiškai patogesnę vietovę.

Lietuvos partizanų Tauro ir A apygardos vadų posėdžio, įvykusio 1946 m. balandžio 9 d.

Protokolas Nr.1

Posėdyje dalyvavo Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas, A apygardos vadas Kazimieraitis, Antanaitis, Auksutis, Vanagas, Grambolis, Mindaugas ir Daktaras.

Posėdį atidarė A apygardos vadas Kazimieraitis, apibūdindamas dabartinę Pietų Lietuvos partizanų organizacinę schemą ir pranešdamas apie Tauro apygardos vadovybės siūlymą sudaryti aukštesnįjį partizanų štabą.

Pasidalinus nuomonėmis prieita išvados, kad šios abi apygardos turi sudaryti Aukštesnįjį partizanų Štabą, kuriam priklausytų Tauro ir A apygardos. Be to, vienbalsiai priimta į tas apygardas įjungti atskirą Dzūkų rinktinę.

Būsimąjo štabo uždaviniai pradžioje nustatyti šie:

Parengti turimai erdvei operatyvinį ir mobilizacinį planus, stengtis susirišti su visos Lietuvos esamais štabais, iš regionalinio štabo stengtis sudaryti Vyr. Lietuvos partizanų Štabą. Sudarytą štabą pavadinti Pietų Lietuvos Partizanų Štabu. Pietų Lietuvos Partizanų Štabą sudaro:

Vadas, vado pavaduotojas, I - operatyvinio skyriaus viršininkas, II - informacijos skyriaus viršininkas, III - mobilizacijos skyriaus viršininkas.

Pareigomis pasiskirstyta taip: vadas - Kazimieraitis, vado pavaduotojas - Mykolas-Jonas, I-o skyriaus viršininkas - Antanaitis, II-o skyriaus viršininkas - part.Daktaras, III-o skyriaus viršininkas - Ažuolis.

Posėdžio dalyviai įpareigojo Mykolą-Joną apie šiame posėdyje priimtus nutarimus pranešti Dzūkų rinktinės vadui Ažuoliui ir su juo susitarti dėl Dzūkų rinktinės įjungimo į A ir Tauro apygardas.

Be to, nutarta 1946 m. balandžio 16 d. sušaukti pirmąjį Pietų Lietuvos Partizanų Štabo posėdį, kuriame tuojau pat būtų svarstyta partizanų organizacija ir tolimesnė veikla.

Šis protokolas surašytas dviejuose egzemplioriuose.

Nuorašas atitinka originalą.

Parašai: Mykolas-Jonas, lauro apygardos vadas

Kazimieraitis, A apygardos vadas

Dalyviai: Antanaitis, Mindaugas, Auksutis, Daktaras, Grambolis, Vanagas.

Pasibaigus posėdžiui, Tauro apygardos partizanų atstovai, kelių A.Grušausko-Siaubo žvalgų lydimi, temstant išvyko į savo veiklos ribas. Lai-
mingai grįžęs Mykolas-Jonas, artėjant šv.Velykoms, įsakymu kreipėsi į
rinktinės dalinių kovotojus:

Lietuvos Laisvės Kovotojų Tauro apygardai

Įsakymas Nr.12

Būstinė, 1946 m. balandžio 15 d.

*Rinktinių vadams, būrių vadams, skyrių viršininkams ir visiems Laisvės
kovotojams*

Kristus kėlės. Aleliuja!

*Kovų dėl Tėvynės laisvės ir šviesesnės ateities užgrūdinti ir ant Laisvės
Aukuro aukojantys brangiausių žemėje turtą - savo gyvybę,*

*Broliai, sveikinu Jus, brangios mūsų Tėvynės Laisvės Kovotojai, šios taip
brangios Kristaus Prisikėlimo šventės proga. Linkiu Jums visiems asmenišk-
kos laimės, nugalimos drąsos ir energijos kovose, ištvermingos meilės sa-
vo Tėvynei ir prisiimtoms pareigoms.*

*Nors šiandien sunki bolševizmo našta tebeslegia mūsų Tėvynę, bet turė-
kime viltį Dievuje, kad su pavasariu ir su Kristaus Prisikėlimu prisikelsime ir
mes..., ir mūsų Tėvynė.*

*Prisiminkime, Kristus - Dievas turėjo pirma kentėti didžiausias kančias
ir mirti ant kryžiaus, kad po to nugalėtų mirtį garbingu savo prisikėlimu.*

*Brangia Kristaus prisikėlimo proga prisikeikime ir mes, kiekvienas bran-
gus Laisvės Kovotojau.*

*Prisikeik ir mesk visus blogus įpročius, žalingus Tau ir mūsų brangiai
Tėvynei ir atsinaujink dvasioje. O tuomet, nugalėjusiam mirtį ir prisikėlu-
siam Kristui padedant, bendromis jėgomis ir stipria dvasia nugalėsime pikta
ir žiaurų, mūsų krašte sėjantį mirtį bolševizmą ir prikelsime mūsų brangią
Tėvynę naujam gyvenimui.*

Mykolas-Jonas, Apygardos vadas

Šarūnas, adjutantas

Balandžio 22 d. Punios šile įvyko kitas pietinės Lietuvos partizanų vadų pasitarimo posėdis. Jame dalyvavo Pietų Lietuvos Partizanų Štabo vadas plk.ltn.Juozas Vitkus-Kazimieraitis, vado pavaduotojas mjr. Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas, štabo pareigūnai: mjr.Sergijus Staniškis-Antanaitis, Antanas Kulikauskas-Daktaras ir Dzūkų rinktinės vadas kpt.Do-minykas Jėčys-Ažuolis.

Pasitarimo metu Dzūkų rinktinės vadas kpt.Ažuolis, išsiaiškinęs su štabo vadu plk.ltn.Kazimieraičiu kai kuriuos nesutarimus, pritarė Pietų Lietuvos Partizanų Štabo įkūrimui ir sutiko vadovauti A apygardai, kuri, įjungus į ją Dzūkų rinktinę, buvo pavadinta Dainavos apygarda.

Posėdyje nutarta pakoreguoti Dainavos ir Tauro apygardų ribas. Seinų apskrityje A apygardos pavaldumui priklausę Veisiejų, Leipalingio ir Kapčiamiesčio partizanų batalionai Pietų Lietuvos Partizanų Štabo įsakymu Nr.1 nuo 1946 m. gegužės 1 d. buvo priskirti Tauro apygardai ir kartu su Perkūno rinktine sudarė Gedimino rinktinę. Rinktinės vadu paskirtas vyr.ltn.Vladas Stepulis-Stepulevičius-Mindaugas.

Balandžio 23 d. pasitarimo dalyviai pasirašė Pietų Lietuvos Partizanų vadų Deklaraciją. Krašto visuomenės inteligentų atstovo teisėmis Deklaraciją pasirašė Alytaus mokytojų seminarijos mokytojas Konstantinas Bajerčius-Garibaldis.

TAURO APYGARDOS PARTIZANŲ KAPELIONAS

MGB vadai kovai su partizanų pasipriešinimu stengėsi užverbuoti ne tik pasauliečius, bet ir dvasininkus. Vilkaviškio MGB vadai paversti informatoriumi pasirinko demokratiškai nusiteikusių, tarp žmonių didelį autoritetą įgijusių Lankeliškių parapijos kleboną Justiną Lelešį.

Justinas Lelešius gimė 1917 m. Navasadų k., Iglirkėlių vls., Marijampolės aps. 40 ha ūkį valdančio ūkininko gausioje šeimoje. Erdviame Juozo Lelešiaus name nepriklausomybės, vokiečių ir pirmaisiais bolševikų okupacijos metais buvo pradinė Navasadų mokykla. Nuo mažens augdamas triukšmingoje jaunimo aplinkoje Justinas subrendo linksmu, valdin-gu jaunuoliu.

Baigusį šešias Marijampolės Marijonų gimnazijos klases, Justiną pamaldūs tėvai nusiuntė tęsti mokslų Vilkaviškio kunigų seminarijom Jau-nas dvasinės seminarijos auklėtinis, atostogaudamas Sasnavos, Igliaukos ir Plutiškių parapijose, nuolat bendravo su vietiniu jaunimu, vadovavo

• Pulkininkas leitenantas Jonas Vitkus-Kazimieraitis

• Tauro apygardos kapelionas kunigas Justinas Lelešius-Krivaitis, Grafas

• Vytauto rinktinės štabo pareigūnai: Albinas Ratkelis-Oželis, Vytautas Gavėnas-Vampyras, Bronius Kavaliauskas-Karijotas

• Tauro apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Brokas, Šarūnas

parapijų katalikiškų jaunimo organizacijų veiklai. Nuoširdus, mėgstantis dainą, oratoriaus gabumais apdovanotas klierikas greit įgydavo kaimo jaunimo pasitikėjimą, draugiškumą ir pagarbą...

1943 m. vasarą Justinas Lelešius baigė seminariją ir Sasnavos bažnyčioje buvo išventintas kunigu. Vilkaviškio vyskupo Karoso skyrimu vikaro teisėmis teikė dvasines paslaugas Vištyčio ir Klampučių parapijų tikintiesiems. 1945 m. pavasarį paskirtas Vilkaviškio aps., Alvito vls., Lankeliškių parapijos klebonu, Justinas Lelešius, guosdamas karo audrų nusiaubto krašto žmones ir stiprindamas jų dvasią, netruko nusipelnyti parapijiečių pagarbą ir pasitikėjimą. Jauno kunigo populiarumas atkreipė vietos bolševikų ir saugumiečių dėmesį. Kaip "buožės" sūnus kelis kartus emgebistų kviestas "pokalbiams" ir įkalbinėjamas bendradarbiauti su "teisėtos liaudies valdžios atstovais", kunigas griežtai atsisakė tapti išdaviuku. Nepavykus užverbuoti įkalbinėjimais, Vilkaviškio NKGB čekistai prieš kun. Justiną Lelešių pradėjo šmeižto, šantažo ir prievartos kampaniją.

1945 m. rudenį Vilkaviškio NKGB pareigūnai kunigą suėmė. Po kelių dienų tardymų ir kankinimų, pamatęs, jog iš čekistų gniaužtų sveikas neišsisuks, Justinas Lelešius "sutiko bendradarbiauti" ir kaip "agentas Kiškis" buvo paleistas.

1945 m. Visų Šventųjų dieną paaukojęs šv. Mišias už mirusiuosius, kunigas J. Lelešius pasikinkė į brikelį Sartį ir su senyva šeimininke paliko Lankeliškių kleboniją ir parapiją. Prasidėjo sunkus persekiojamo bėglio gyvenimas. Penkis mėnesius pažįstami geri žmonės ir giminės slėpė ir globojo klajojantį po Suvalkijos vienkiemius kunigą. Retkarčiais Sasnavos apylinkėse susitikdavo su vyresniuoju broliu Viktoru, kuris nuo 1945 m. pavasario Jovaro slapyvardžiu partizanavo Geležinio Vilko rinktinės Vytauto kuopoje. Su Viktoro parūpintais laikiniais dokumentais kunigas Justinas dar kurį laiką slapstėsi.

Vieną vasario naktį į sodybą, kurioje slapstėsi kunigas, užėjo keletas Tauro apygardos štabo pareigūnų. Susipažinę su kunigo sunkumais, partizanų vadai iki paryčių aiškinosi čekistų apšmeižto, MGB agento šešėlio sutepto dvasininko veiklą. Apygardos adjutantui Jonui Pileckui-Šarūnui pasiūlius, vadai nusprendė kunigą Justiną Lelešių skirti apygardos partizanų dvasiniu vadovu. Kapelioną nutarta pavesti Žalgirio rinktinės partizanų globai.

Apygardos vado 1946 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr.13 nuo kovo 1 dienos kunigas Justinas Lelešius-Krivaitis skiriamas Tauro apygardos partizanų kapelionu.

SKAUDI NETEKTIS

*Tu suklupai ant Laisvės tako -
Likimas skyrė... "Jau gana!"
Žiaurių kautynių Tau pakako...
Tau baigės kruvina kova...*

Į Katinų miško kvartalo pušų ošimą išipynė stovyklaujančių Žalgirio partizanų šurmuly. Įprastą partizanų stovyklos gyvenimo ritmą balandžio 18-os popietė pagyveno iš kaimo grįžusių žvalgų pranešimas, kad vienoje sodyboje apsistojusį "ubagė", kurios pranešimu kovo 26 d. Verčiškės kautynėse žuvo keli kovotojai. Už išdavystę partizanų karo lauko teismas buvo jai paskelbęs mirties nuosprendį. Pavakare nurodytoje sodyboje sulaikytai išdavikei perskaityta teismo nutartis ir pamiškėje įvykdytas nuosprendis. Prie šnipės lavono, balandžio 19-os ryte partizanai Jankų sribams surengė pasalą.

"Išaušo ūkanotas rytas, - rašo dienoraštyje rinktinės kapelionas Justinas Lelešius-Krivaitis. - Rinktinės vadas Žalvaris man paliko visus tarnybinius raštus... Likome tik trys. Mes persikėlėme į kitą vietą, į kurią turėjo atvykti visa kuopa"...

Prieš pietus šnipės palaikų atėjusią Jankų sribų ir enkavedistų grupę pasitiko partizanų ugnis. Nukovus kelis "istribitelius", vengiant nušauti tarp jų atpažintą Vilkų partizanų būrio ryšininką Juozą Labūnaitį, ugnis buvo sutelkta tik į sprunkančius iš kovos lauko sribus.

"Būtų nė Žalvaris nežuvęs... Bet mes tyčiomis atidengėm ugnį pro šalį, kad nežūtų Balandis", - po kautynių grįžęs aiškino kuopos vadas Juozas Jasiulaitis-Kazokas. - "Mes galėjome visus likviduoti, kai buvo sustoję prie tos bolševikės lavono"...

Ši apmaudi klaida partizanams kainavo rinktinės vado gyvybę. Partizano Juozo Armonaičio-Triupo teigimu, besivejant sribus, Žalvaris pirmas įbėgo į sodybos kiemą ir suklupo. Sprogstama kulka, pataikiusi į kaklą nutraukė jo gyvybės siūlą.

Buvęs Lietuvos kariuomenės artilerijos pulko grandinis Jonas Kleiza (g.1917 m.) į laisvės kovą įsijungė 1945 m. pavasarį. Geležinio Vilko rinktinės vado 1945 m. spalio 31d. jis buvo paskirtas štabo komplektavimo skyriaus viršininku ir Algirdo kuopos vadu. Lapkričio 17 d. puolant Šilavoto sribyną J.Kleiza buvo lengvai sužeistas. Veiklų ir nepaprastai drąsų partizaną Joną Kleizą, žuvus Stirnos rinktinės vadui Spygliui, Tauro apygardos

vadas gruodžio 10 d. Žalgirio rinktinės vadu. Per trumpą vadovavimo rinktinei laiką nusipelnė Žalgirio partizanų pagarbą ir pasitikėjimą. Staigi ir netikėta Žalvario žūtis Katinų kaimo kautynių lauke sukrėtė bendražygius. Penki nukauti sribai ir su kulkosvaidžiu pasidavęs ryšininkas Balandis buvo menka paguoda partizanams. Visos pastangos surasti lemtingojo šūvio kaltininką rezultatų nedavė.

Liūdesio rimtyje susikaupusių partizanų palyda Triupo pasiskolintu vežimu parvežė žuvusio vado kūną į stovyklą. Keli partizanai parnešė kaime sukalta karstą.

Tos atmintinos 1946 m. balandžio 19 d. pavakare tartus dvasinio partizanų vadovo Krivaičio žodžius: "Netekome brangaus vado... Amžina šlovė Tauro apygardos Žalgirio rinktinės vadui Žalvariui... pirmose kautynių gretose pasitikusiam lemti!... Amžiną atilsį" - pasigavo ir nuplukdė į miško gilumą šimtamečių pušų šlamesys...

Ginklų salvės, tylos minutė... "Ilsėkis ramybėje, brangus Vade", - minityse atsisveikino su vadu partizanai ir tyliai paliko supiltą smėlio kauburėlį Paskarlupių miške.

Po trumpo pasitarimo kapelionas Krivaitis, žuvusio vado adjutantas Juozas Černiauskas-Vasaris ir kuopos vadas Turklys, kelių vyrų lydimi, su liūdna žinia išskubėjo į apygardos štabą. Pavasariškai pažliugę laukai, persikėlimas per patvinusią Šešupę, enkavedistų pasalų grėsmė trukdė žygiui. Šv.Velykas šventė palankios partizanams šeimos sodyboje.

Pagaliau naktinių žygių išvarginta Krivaitį lydintys partizanai susitiko su Vytauto rinktinės kovotojais. Trumpai paviešėję, Turklys su vyrais išėjo į savo "valdas". Krivaitis, rinktinės vadas Vytautas Gavėnas-Vampyras ir "Laisvės Žvalgo" redaktorius Antanas Baltūsis-Žvejys su keturiais vyrais tęsė žygį Marijampolės link. Besibaigiant antrai nakčiai, kelyje palikę palydovus, Krivaitis ir Vampyras pasibeldė į apygardos adjutanto Šarūno buveinės duris.

Ryte apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Šarūnas, Vampyras ir kapelionas Krivaitis svarstė naujo Žalgirio rinktinės vado kandidatūras. Po ilgų svarstymų, nesant apygardos vado Mykolo-Jono, išvykusio į Pietų Lietuvos Partizanų Štabą, kapeliono Krivaičio pasiūlymu nutarta Žalgirio rinktinės vadu skirti Geležinio Vilko rinktinės partizaną Šarūną.

Vytauto kuopos būrio vadas Jurgis Ilgūnas, g.1915 m. Brastos k., Sasnavos vls., pašauktas į būtinąją karo tarnybą išsitarnavo vyresniojo puskarininkio laipsnį. 1941 m. birželio sukilimo dalyvis, Sasnavos policijos vachmistras. Nuo 1944 m. rudens slapstydamasis subūrė partizanų būrį, 1945 m.

pavasari partizanams vienijantis, J. Ilgūnas, pasirinkęs Šarūno slapyvardį, tapo Jono Demikio-Eumo-Almo partizanų junginio skyriaus vadu. 1945 m. spalio 31 d. Geležinio Vilko rinktinės vado Žiedo įsakymu Almo-Eumo vadovaujamas partizanų būrys pertvarkyta į Vytauto kuopą. J. Ilgūnas-Šarūnas vadovavo Sasnavos apylinkių partizanų būriui.

Išklausę kapelioną Krivaitį, Šarūnas ir Vampyras pasirašė įsakymą:

LLK Tauro apygardai

Visiškai slaptai

Įsakymas Nr. 13

Būstinė, 1946 m. balandžio 23 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 *Žalgirio rinktinės vadą Žalvarį š.m. balandžio 19 d. kautynėse su NKVD Katinų kaime žuvusį didvyrio mirtimi išbraukti iš Rinktinės asmeninės sudėties.*

§ 2 *Nuo 1946 m. balandžio 19 d. Žalgirio rinktinės vadu skiriu Geležinio Vilko rinktinės Almo kuopos kovotoją Šarūną.*

§ 3 *Nuo 1946 m. kovo 1 d. apygardos kapelionu skiriu kovotoją Krivaitį.*

§ 4 *Pavadinimą "Perkūno-Auksučio rinktinė" dėl to, kad šis pavadinimas vėliavos emblemai per mažai reikšmingas, pakeičiu į pavadinimą "LDK Gedimino rinktinė".*

Vampyras už Apygardos vadą

Šarūnas, Adjutantas

Gavęs Šarūno paskyrimo raštus, tos pačios dienos vakare apygardos kapelionas išvyko į Žalgirio rinktinę. Per kelias žygio naktis Krivaitis susitiko su Turklių kuopos vadu Juozu Jasiulaičiu-Kazoku, ir keleto vyrų lydimi perėjo į Broniaus Brazausko-Sakalo veiklos miškus. Netrukus, padedant ryšininkams, pavyko surasti ir kuopos vadą. Po kelių dienų atsitiktinai užklydo ir rinktinės vadu paskirtas Šarūnas su keliais kovotojais.

Apygardos kapelionas Krivaitis įteikė jam paskyrimo raštus ir pristatė kuopų vadams Kazokui ir Sakalui bei kovotojams. Labai nustebęs Vytauto kuopos būrio vadas Jurgis Ilgūnas-Šarūnas pradėjo vykdyti Žalgirio rinktinės vado pareigas.

PRISIKĖLIMO ŠVENTĖ IR IŠDAVYSTĖ

Pasaulis šventė Kristaus prisikėlimo šventės.

Geležinio Vilko rinktinės Kęstučio kuopos vadas ltn.K.Pinkvarta-Dešinys, lankęs Garliavos miškuose jam pavaldaus būrio vado Vytauto Gudyno-Paparčio vyrus, grįžo į nuolatinę savo gyvenvietę Prienų šilė. Vengdami pašilėje sutikti "žaliakėpurių" pasala, kurias didžiųjų švenčių naktimis pamiškėse ypač mėgo rengti NKVD daliniai, partizanai nutarė į šilę esantį talpų "Tėviškės" bunkerį neiti. Prityrę ir atsargūs Paverknių, Degimų, Rimų kautynėse užgrūdinti partizanai V.Morkūnas-Audra ir M.Šalčius-Stuobrys, kuopos vado pasiūsti, atsargiai įslinko į artimiausią Mockapetrio sodybą. Porą kartų amtelėjęs, Stuobrio pašnekintas nutilo patvartėje pririštas Margis. Po penkiolikos minučių, palikę lauke sargybą, partizanai jau šnekučiavosi su išbudintais šeimnininkais erdvioje Mockapetrių troboje. Šeimninkų dukra nusivedė partizanę Konstanciją Morkūnaitę-Ramutę į seklyčią, o vyrai suvirto kas kur troboje ir tuoj pat sumigo. Tik Mockapetrių Poviliukas ir sargybiniai, budėję kieme, persimesdavo vienu kitu žodžiu, o laikrodis raminančiu tikslėjimu skaičiavo likusias nakties valandas.

Jau gerokai įdienojus pailsėję partizanai sėdo už šeimninkų paruošto stalo ir šveitė šventinį pyragą, rideno margučius. Pakilusi saulutė kvietė jaunos vyrus šėlti ir džiaugtis Prisikėlimo švente, pavasario dvelkimu alsuojančia gamta. Tačiau kuopos vado Dešinio savaizgos pojūtis ir kitų kovotojų nueito pusantrų metų partizanų kovos kelio patirtis neleido jauniems vyrams užsimiršti. Partizanai, nuoširdžių šeimninkų vaišinami ir akylai saugomi, nuslopinę šėlsmo troškulį, ramiai ilsėjosi, valė ginklus, ruošėsi tolimiesiems žygiams.

Vėlyvą popietę Mockapetrių Poviliukas išėjo į kaimą pasižvalgyti. Nenujautė vaikas, kad paskutinį kartą peržengia gimtųjų namų slenkstį...

Aplenkęs kelis kiemus, Čepulionių sodybos troboje Povilas išgirdo virkdomos armonikos garsus, triukšmingą besilinksminančio jaunimo šurmulį. Neatsilaikė pagundai - užsuko į Čepulionių kiemą. Visi pažįstami, savi jaunučiai vaikinai ir kiek augesnės merginos... Ką darysi - vyresni vyrai miške, partizanuose, kiti jau Sibire... Plėšomos armonikos garsai, pasak senų kaimo žmonių, lubas kilnojo... "Vyže, skelk ugnies!" - lyg per rugiapjūtę braukė nuo kaktos prakaitą išišėlęs jaunimas. Sunkūs, iš rusų "frontavikų" dar 1944-ųjų rudenį už puslitrį samagono iškeistų amerikoniškų "branavykų" kieti guminiai padai tarsi spragilai dusliai bumpsėjo į medines grindis. Sutrenkė kaimišką pasiutpolkę, apsuko valsą Poviliukas, prisėdo prie vaišių

stalo - stikliuką kitą ruginės paragavo... Nepastebimai ir sutemos užslinko. Pajuto vaikinai nuovargį. Naktį budėjęs su partizanais, neišsimiegojęs... Nesuvaldomai merkėsi blakstienos, nejučiom nusviro Poviliuko galva ant šventiška paklotos lovos pagalvės...

Jau gerokai sutemus Dešinio partizanai, padėkoję svetingiems šeiminiškams už vaišes, tyliai paliko Mockapetrių sodybą. Pasukę kaimo link

Čepulionio sodyboje partizanai išgirdo vakaruškų triukšmą. Motiejus Pranka-Ispanas su Jurgiu Pinkvarta-Berželiu atsargiai prislinko prie trobos. Metę per langą žvilgsnį, švilptelėjo - "pavojaus nėra" - kaimo jaunimas linkminasi... Palikę kieme sargybą, partizanai suėjo į trobą. Sodybos šeiminiškai puolė vaišinti netikėtus svečius, kurių ne vienas buvo pažįstami, kaimynai. Drąsesnė mergina ir šokiui "išsitempė" partizaną... Kuopos vadas Dešinys, pabaręs šeiminišką - "nuimk butelį nuo stalo... Negamink samagono ir negirdyk jaunimo", vis tik neatsisakė kviečiamas ir su keliais vyrais sėdo už stalo. Kiek pasivaišinę, partizanai pakilo išeiti.

- Rusai! - staiga šūktelėjo iš medžio iššokęs sargybinis. Kartu su šūksniu nakties rimtį suplėšė automatų serijos. Į langus plūstelėjo priešo automatų kulku spiečius. Užgeso Dešinio pistoleto šūvio nutrenkta lempa. Kambarys paskendo tamsoje. Viduje buvę partizanai išsiveržė iš trobos ir atišaudydami trumpais perbėgimais traukėsi į nakties tamsą. Dengdamas besitraukiančius kovos draugus, kieme krito Matas Šalčius-Stuobrys. Perbėgęs kiemą, į kluoną įsmuko Kaspinas. Duslus granatos sprogdymas klojime išplėšė iš tamsos liepsnos ir dūmų pluoštą. Aplink sodybą ir laukuose padrikai poškėjo šūviai. Į padangę kilo užpuolimų raketos, keliom akimirkom apšviesdamos apylinkę. Išsiveržę į trobą čekistai rado ant grindų sukritusius vakarotojus, nušovė tebegulintį Mockapetrių Poviliuką...

Iš kambario išsprukusi Konstancija Morkūnaitė-Ramutė, prašliaužusi namo pasieniu, pakilo ir bėgte įkalnėn, krūmokšniais apaugusio upokšnio link. Jau gerokai nuo sodybos nutolusį raketų šviesoje siluetą pastebėjo enkavedistai ir ėmė šaudyti iš automatų. Sužeista Ramutė, persiritusi per kalniuką, dingo persekiotojams iš akių. Nutvėrę iš degančios sodybos tvarto kažkieko paleistus Čepulionio arklius, kareiviai raiti ėmė vytis bėglę. Pribėgusi patvinusį upelį Ramutė negalvodama šoko į jį ir, pašiaušusi virš galvos krante nupeštos pernykštės sausos žolės kuokštus, paniro iki kaklo geliančiame vandenyje. Nei gyva, nei mirusi vargšė mergina išgirdo upelio šlaitu vos už kelių metrų šuoliuojančių baudėjų keiksmus. Kelis kartus prajoję neiprastą Ramutės slėptuvę, kiek pastoviniavę kaimo kelių sankryžoje, kareiviai metė paieškas ir keikdamiesi grįžo prie degančios sodybos.

Šalto vandens geliamais sąnariais, nuo skausmo temstančia sąmone Ramutė vargais negalais išsiropštė iš upelio ir, šliauždama pavasario drėgmės prisodrintais dirvonais, pasiekė Prienų šilą. Paklaidžiojusi miške, švintant sugrįžo į "Tėviškės" bunkerį.

Judo išduotas Išganytojas trečią dieną kėlėsi, kad paliktų žmonijai Prisikėlimo džiaugsmo šventę - Velykas. Šventą Prisikėlimo dieną budiams išduoti partizanai Kazys Aukštakalnis-Kaspinas, Matas Šalčius-Stuobrys ir Mockepetrių Poviliukas prisikelia atmintyje kaip kilnūs kovotojai už pavergtos Tėvynės laisvę.

Marijampolės aps. NKVD viršininkas kpt. Raslanas ataskaitoje gen.mjr. Efimovui raportavo: *"Agento Gapulio pranešimu Šiauliškių kaime 1946 m. balandžio 23 d. atlikta kovinė operacija, sunaikinia grupė partizanų su vadu "Aukštainisu", buvusiu Lietuvos karininku. Paimta: PPS automatas, SVT šautuvas, TT pistoletas ir 6 granatos".*

GELEŽINIO VILKO VADŲ ATASKAITA

Kupiną pavojų partizanų gyvenimo kasdienybę pagyvino gaivus pavasaris. Miškų labirintuose nuaidėjo partizanų sukurtos naujos nuotaikingos dainos posmai.

*Šaltis į šiaurę jau rieda ekspresais,
Vėjai dar pučia šalti...
Ryt gal poryt jau gojeliuos ku-kū!..
Pakeis akordai nauji...*

*Vyrai iš miško Trispalvę iškėlė
Ir, Vytim širdy nešini -
Merdinčių žemę pažadins ku-kū!..
Kulkosvaidžių ugnimi...*

Ryžto ir negėstančios vilties kupini, partizanai žengė kruvinos kovos keliu, šventai tikėdami, kad Vakarų šalys pareikalaus sovietų išvesti savo armiją iš okupuotų kraštų ir greit suskambės Laisvės varpas. Tačiau pasaulio tautų Laisvės šaukliu pasivadinęs Vakarų pasaulis, veidmainiškai skelbęs "laisvo tautų apsisprendimo" teisę ir užgrobimo nepripažinimą, nuolankiai tenkino grobuoniškus Kremliaus apetitus. Pusantrų metų trun-

kanti kova iš partizanų gretų išplėšė daug jaunų kovotojų ir talentingų vadų. Prieš pusmetį sudaryto Geležinio Vilko rinktinės štabo veikla, netekus kelių pareigūnų bei atkakliose kautynėse pasižymėjusių būrių vadų, prarado sąveikos darnumą.

Siekdamas sustiprinti vadų atsakomybę ir kovotojų drausmę, rinktinės vadas Žiedas įsakė visiems štabo pareigūnams ir kuopų vadams paruošti pusės metų veiklos ataskaitas. Geležinio Vilko rinktinės vadų pasitarimą, šaukiamą gegužės pradžioje Prienų šile, pageidavo išklausti ir pareigūnų veiklą įvertinti pats Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas. Todėl pasitarimui ruošiasi atsakingai. Rinktinės vadas įsakė pakeisti kuopų veiklos ribas.

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei

Slaptai

Įsakymas Nr. 7

Būstinė, 1946 m. balandžio 20 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Geležinio Vilko rinktinės Kęstučio grupės vadui Dešiniui už sėkmingai pravestą operaciją 1946 m. sausio 11 d. Cepeliškių rajone su NKVD tarnybos vardu dėkoju.

Taip pat reiškiu padėką jo vadovaujamiems partizanams. **Tauro apygardos vado įsakymas Nr.8 § 3.**

§ 2 Žuvus Vytauto grupės vadui, nuo š.m. kovo 1 d. skiriu akt. part. Apynį.

§ 3 Vytauto grupės vado pavaduotoju skiriu akt. part. Šrapnelį nuo š.m. kovo 1 d.

§ 4 Neparodžius reikiamos veiklos ir nesistengiant susirišti su GVRn vadovybe, adjutantą akt. part. Anbo nuo 1946 m. balandžio 1 d. iš užimamų pareigų atleidžiu ir skiriu Siaurio grupės vado žinion.

§ 5 Geležinio Vilko rinktinės adjutantu nuo š.m. balandžio 1 d. skiriu aktyvų partizaną Mažytį.

§ 6 Algirdo grupės vadas Kurtas operacijas vykdo šiose rajono ribose: skiriamosios - Marijampolės - Kauno plentas nuo kelio Mikalavas - Mikališkis iki Veiverių. Iš šiaurės rytų, keliu Veiveriai - Juodbūdis - N.Klebiškis - Pakiauliškis - Klebiškis. Toliau pietų - vakarų kelias: Klebiškis - Ingavangis - Žarsta - Pašlavantis - Skrynupis - Kuišiai. Toliau, iš pietų - vakarų kelias, Kuišiai - Mikališkis - Jiestrakis - Šarabūdė - Sinkaviškis - Subačiškės - Pavabalkšnis - Mikalavas - (N.Klebiškis - Siūrups - Pakiauliškis imtinai, išimtinai - Veiveriai).

§ 7 Kartu keičiasi Algirdo grupės kaimyninių rajonų ribos.

Todėl 1945 m. spalio 31 d. įsakymu nustatytos Algirdo ir kaimyninių grupių veiklos ribos likviduojamos.

§ 8 Balbieriškio rajone veikianti Mindaugo grupė, kaip priklausanti Dzūkų rinktinei, iš Geležinio Vilko rinktinės išskiriama.

§ 9 Gedimino grupės partizanų veiklos teritorija skiriama į dvi dalis: šiaurinę ir pietinę.

Skiriamoji tarp jų eina nuo plento Garliava - Prienai, toliau Jiesia ir upelis Pirmanis iki Girininkų kaimo, toliau grunto keliu Raželiai - Petninkai iki Vyčiaus upelio. Toliau Vyčiaus upeliu Stravnia iki kelio Margininkai - Gislioniai, toliau Margininkai - Piliuona iki Nemuno. (Margininkai ir Piliuona priskiriami šiaurinei daliai, o Girininkai - pietinei.)

§ 10 Buvusios Gedimino grupės šiaurinės dalies partizanų veiklos teritorijoje suformuota Mindaugo part. grupė.

Pietinėje dalyje lieka Gedimino partizanų grupė.

§11 GVRn štabo tiekimo skyrių nuo šios dienos likviduoti. Visi grupių vadai ir štabo skyrių viršininkai privalo GVRn štabui ne vėliau š.m. gegužės 1 d. pristatyti veiklos ataskaitas 1945 11 01 - 1946 05 01.

Ataskaitos rinktinės vadui įteikiamos per ryšininkus asmeniškai į rankas.

Žiedas, GVRn vadas
Mažytis, Rn adjutantas

Balandžio 23 d. Punios šile pasirašius Pietų Lietuvos Partizanų Vadų Deklaraciją, posėdžio dalyviai išvyko į savo vadavietes. Mykolą-Joną Dzūkų rinktinės vado kpt.D.Jėčio-Ažuolio skirti kovotojai atvedė į Prienų šilą. Per jiems žinomą ryšininkę Aldoną Marčiulynaitę-Astrą palydovai susitiko su Kazimiero Degučio-Raginio vyrais. Po poros dienų Astros plataus ryšio dėka apygardos vadas pateko Šiaurio kuopos vado Pranuko (Tabokiaus) pavaduotojo, buvusio rinktinės adjutanto Jono Buloto-Anbo ir Zigmanto Juškos-Pjūklo globon. Prienų šile, netoli Meškapievio girininkijos, Pjūklo įrengtoje slėptuvėje praleista poilsio diena grąžino vadui įprastą žvalumą ir energiją. Kitos dienos ryte Tauro apygardos vadas mjr.Z.Drunga-Mykolas-Jonas jau sveikino Kęstučio kuopos vadą Dešinį ir jo vyrus.

Balandžio 30 d. atvykus rinktinės vadui, apygardos vadas ir Žiedas įsakymais įvertino aktyvesnių kovotojų veiklą.

LLK Tauro apygardai

Įsakymas Nr.14

Būstinė, 1946 m. balandžio 30 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Geležinio Vilko rinktinės būrio vadui Paparčiui už drąsą ir uolų plėšikų ir bolševikinio aktyvo naikinimą tarnybos vardu dėkoju.

§ 2 Geležinio Vilko rinktinės kuopos vadui Vermachtui-Merkiui už drąsą ir uolų bolševikinio aktyvo naikinimą tarnybos vardu dėkoju.

LLK Tauro apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr.15

Būstinė, 1946 m. balandžio 30 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Geležinio Vilko rinktinės štabo bendradarbiai organizavo ir leidžia laikraštį "Kovos keliu", kurį laikyti Tauro apygardos organu ir laikinuoju "Laisvės Žvalgo" pakaitalu.

Pagrindas: GVRn vado raportas.

§ 2 Geležinio Vilko rinktinės vadui Žiedui, Laisvės Kovotojams Vyčiui, Žaliukui, Juodvarniui už laikraščio "Kovos keliu" organizavimą ir leidimą tarnybos vardu dėkoju.

§ 3 Laisvės kovotojui Ažuolui už nuolatinį, sąžiningą ir uolų bendradarbiavimą 1945 m. leidžiant laikraštį "Lietuvos partizanas" ir perspausdinant "Laisvės žvalgas" bei nuolat spausdinant tarnybinius raštus tarnybos vardu dėkoju.

§ 4 Laisvės kovotoją Ažuolą skiriu Tauro apygardos štabo raštvedžiu GVRn ribose puskarininkio vietoje nuo 1945 m. lapkričio 1 d.

§ 5 Laisvės kovotoją Žalgirį skiriu Tauro apygardos štabo bendradarbiu ypatingiems reikalams karininko vietoje nuo 1945 m. lapkričio 1 d.

§ 6 Pastebėtas nuolatinis kai kurių Laisvės kovotojų girtuokliavimas. Į pavojų statoma (...) mūsų organizacijos drausmė, garbė, moralė-geras vardas. Siūlau praveisti priešalkoholinį vajų... Kuopų ir būrių vadams (...) pristatyti nedrausmingųjų sąrašus.

Mykolas-Jonas, lauro apygardos vadas

Žiedas už adjutantą

Geležinio Vilko partizanų dalinių vadai susirinko gegužės pradžioje.

Išklauses štabo pareigūnų ataskaitas, apygardos vadas įžvelgė kai kurių skyrių veikloje nemažą trūkumą.

Žuvus rinktinės štabo ūkio dalies viršininkui Miškiniui, sutriko štabo aprūpinimas. Rimtų vado priekaištų susilaukė žuvusių partizanų, suimtų ryšininkų ir rėmėjų, ištremtų į Sibirą Lietuvos piliečių, sudegintų ir nugriautų sodybų apskaitos trūkumai. Vadas reikalavo pagerinti štabo raštinės darbą, kuopų vadams įsakė teikti tik kruopščiai ištirtas ir patikslintas žuvusių kovotojų ir okupantų nusikaltimų apskaitai reikiamas žinias.

Rinktinės štabo ryšių ir rinktinės skyrių vadų veiklai apygardos vadas priekaištų neturėjo. Pagyrimo susilaukė štabo sanitarinio skyriaus viršininkės Damutės Dičpinigaitytės-Laimos pasiaukojama veikla. "Nors jaunos mergaitės pečiams Laisvės kovotojo našta tikrai per daug sunki, tačiau kovos brolių-partizanų gydymas ir nuoširdi slauga vykdoma gana sėkmingai", - pabrėžė vadas.

Partizanų spaudos darbuotojų ir bendradarbių veiklą apygardos vadas Mykolas-Jonas ir rinktinės vadas Žiedas įvertino padėka. Pagyrimų susilaukė sumaniai organizuojama ir vykdoma Kęstučio kuopos partizanų veikla. Pirmojo būrio vadui Vytautui Gudynui-Paparčiui ir Mindaugo grupės vadui Algirdui Juodžiui-Vermachtui vadas pareiškė tarnybinę padėką.

Gedimino kuopos vadas Vytautas Marčiulionis-Viesulas ataskaitoje pranešė, kad vasario ir kovo mėnesiais buvo sunaikinti du Panemunės valsčiaus sribai, Vyčiaus kaime kautynių metu nukautas NKVD j.leitenantas, vyr.seržantas ir keturi eiliniai enkavedistai. Kovo 13 d., partizanams užėmus Pakuonį, buvo sunaikintas valsčiaus MVD leitenantas Danulevičius, sužeistas aktyvus sribas Sugintas ir likviduotas valsčiaus pirmininkas PBerūkštis.

1946 m. vasario 7 d. Panemunės ir Garliavos enkavedistai Pakuonio vls., Girininkųkaimo Valentossodyboje netikėtai užpuolė Gedimino kuopos partizanus. Nelygiose kautynėse žuvo Martynas Misiūnas-Skroblas, Juozas Vasiliauskas-Diena iš Raželių k., Vladas Vasiliauskas-Jaunutis iš Raželių k., Juozas Mekšraitis-Nemunas iš Garliavos, Povilas Brūzga-Audra iš Raželių kaimo ir Alfonsas Dapkevičius iš Suvalkėlių. Susišaudymo metu žuvo ir trys civiliai: septynerių metų Valentų dukrelė Regina, 70-ies metų Marija Giedraitienė ir Valentų augintinis Antanas Mikušauskas iš Prienų vls., Šiauliškių kaimo, žuvusio partizano Blakės jaunesnysis brolis. Rugienių-Mėnulių enkavedistai paėmė gyvą.

Vasario 10 d. - bolševikinių rinkimų dieną - Pranas Karalius-Vėjas ir Kazys Žitkus su keliais vyrais nutarė išvaikyti Ašmintos rinkiminės apylinkės komisiją. Prisiartinus prie Bartkevičiaus sodybos, kurioje buvo mokykla, iš kiemo netikėtai iššoko ir partizanus puolė tarnybinis enkavedistų šuo. Automato serija nukirtęs keturkojį priešą, Vėjas paleido į mokyklos langus porą serijų. Prie mokyklos sienos sprogsi Kazio Žitkaus mesta rankinė granata ant grindų suguldė ne tik komisijos narius, bet ir enkavedistų apsaugą. Pasinaudoję kareivių sutrikimu, partizanai traukėsi Bagrėno link. Į petį sužeistą Vėją kovos draugas atvedė į tėviškę. Sesuo Felicija, skubiai aprišusi žaizdą, su Kaziu Žitkum brolių paslėpė Antano Zujaus sodyboje įrengtoje slėptuvėje. Sūnaus automato šūviais pasitikęs partizanus persekiojančius enkavedistus, garbingai žuvo Vėjo tėvas Kazimieras Karalius.

Vasario 16 d. iškėlus Kruonyje Trispalvę, buvo suimti keli partizanų rezervinio būrio pasyvūs kovotojai. Jų išlaisvinimo operacijos metu kautynėse žuvo partizanai Jurgis Krušinskas-Žiedelis, g.1925 m., ir Antanas Lekavičius. Sunkiai sužeistas Pranas Žukauskas, nušovęs čekistų vilkšuni, susisprogdino.

Kovo 16 d. Pagaršvio k., Prienų vls. eidamas pro Antano Kemežio ūkį pasaloje žuvo būrio vadas Jonas Šiugždinis-Radastas, g.1919 m.

Suimtas gyvas Rugienius-Mėnulis buvo užverbuotas Panemunės MGB (Sokolovo smogikų - red.pastaba). Kovo 18 d. ryte jo atvesti enkavedistai glaustu žiedu apsupo Garliavos vls., Ražiškių k. Štuopio sodybos pastatus. Išdavikas parodė prie Jiesios šlaito klojime patikimai įrengtos "Palegono" slėptuvės vietą. Išgirdę buvusio kovos draugo Mėnulio raginimą pasiduoti, partizanai atsakė šūviais. Pakėlę bunkerio angos dangtį, pakloję kelis enkavedistus, jie išlindo iš bunkerio ir išsidėstę padargų priedangoje atkakliai priešinosi. Partizanai didvyriškai kovėsi, kol priešo padegtą kluoną pasiglemžė ugnis. Praradę viltį išsiveržti iš liepsnos, trokšdami nuo dūmų ir kaitros Benediktas Juodsnukis-Žvalgas, Antanas Rakauskas-Vijoklis ir Vanagas susisprogdino.

Po Gedimino kuopos vado ataskaitos apygardos vadas kritiškai įvertino ir pernelyg drąsius ir rizikingus Šiaurio grupės vado Prano Senavaičio-Pranuko (Tabokiaus) kovos būdus, nors apskritai Geležinio Vilko rinktinės partizanų veiklą įvertino gerai.

Vytauto kuopos vadas Pranas Kučinskas-Apynys pranešė, kad kovo 30 d. NKVD suimta veikli partizanų ryšininkė Emilija Žemaitytė-Rūta.

PASALOS PASKOLŲ RINKĖJAMS

*Prakeiktas stribe, ko taip dažnai
tu mano tėviškę lankai?..
Ar ašarota aš tau graži,
kad mano turtą grobi, veži?..*

(Iš partizanų dainos)

Išaušo saulėtas gegužės devintosios rytas. Partizanų krauju apšlakstytos Prienų turgaus aikštės grindiniu vikšrų geležimi keldamos kurtinanti triukšmą, į kareivines nudžergę paskutinės karinio parado kolonos tanketės. Iš raudona drobe apkaltų tribūnų vangiai skirstėsi TSKP(b) rajono partorgai, ordinuoti okupacinės kariuomenės ir NKGB karininkai. Po pusvalandžio partikome susirinkę partijos galvos ir aukštieji kariniai atstovai jau kėlė tosus "za pobiedu" - šventė Vokietijos kapituliacijos metinių sukaktį.

Ištuštėjus rusiškos "vodkos" buteliams, įkaušę vyresnieji komunistai, pavaldiniams "pravedę aiškinamąjį darbą", paliko vaišių stalą. Likę žemesnės grandies čekistai, stribai ir partiečiai, nevaržomi pulkininkų ordinų ir medalių blizgesio, įniko uoliai tuštinti vietoje tuščių "Moskovskaja" butelių išrikiuotus kaimiško ruginio samagono... Stiklinėmis maukia ma lietuviška krūminė lėbautojams temdė protą, žadino karingumą.

Išsekus gėrimams, užplūdo sovietinio patriotizmo banga... Prisimintas partijos ir vyriausybės priesakas: "...besąlygiškai įvykdyti ir viršyti valstybinės paskolos pasirašymo planą..."

Paskubom organizuota apgirtusių partinių aktyvistų grupė, lydimą A.Mozūro vadovaujamų stribų, suvirtę į vežimus išvažiavo į kaimus.

Popietė Giniūnų ir Pačiudiškių apylinkių rimtį sutrikdė kimus kaimo šunų skalijimas. Pasiskirstę grupėmis, slinkdami iš sodybos į sodybą aktyvistai ir stribai atkakliai prievartavo mokesčių ir pyliavų nualintus ūkininkus pasirašyti dar vieną "laisvanorišką" paskolą valstybės ūkiui atkurti...

Ypatingą nerimą gyventojams sukėlė tarp stribų atpažinta prieš kelias dienas kaime aukas "broliams žaliukams remti" rinkusi aktyvistė. "Provokatorė!" - nusmelkė baugi mintis tuomet partizanus šelpusius patiklius kaimiečius. "Pasirašai paskolą... arba... už palankumą "banditams" - Sibiras"... Ir brėžė paskolų lapuose sunkiai įskaitomus parašus arba kreivokus kryželius įbauginti žmonės. Niekur nedingsi... Dar ir bryzą lašinių atrėžė nuo palties, dešrigalį įbruko... "Tik, panele - drauge, nesa-

kyk Mozūrai... kad aną sykį... Žinai, dabar toki čėsai... inbauginti žmonės..." O sribai kaip paprastai tokių akcijų metu ir butelį samagono išsi-bausdavo... bus "pergalės šventei" pratęsti...

Apie aktyvistų ir sribų siautėjimą Pačiudiškiuose greit sužinojo partizanai. Kęstučio kuopos vado pavaduotojas psk.Juozas Kleiza-Jungas su septyniais kovotojais Prienų šilo Rūdgirės palaukėje grįžtantiems aktyvistams surengė pasalą. Pavakare į vieškelyje pasirodžiusių paskolų rinkėjų vežimą trenkė Vinco Morkūno-Audros "Bruno", Vinco Kleizos-Sakalo ir Povilo Stravinsko-Gluosnio lėkštinių kulkosvaidžių ugnis. Kiek atsilikę antruoju vežimu važiaavę sribai, spėję išvirsti į šalikelės griovius, atsišaudydami traukėsi. Sprunkančius bolševikinės liaudies "gynėjus" gaudė Vinco Gerulio-Tvoros, Jurgio Pinkvartos-Berželio, Motiejaus Prankos-Ispano dešimtšivių automatų pavieniai šūviai.

Kelias minutes trukęs sribų atsišaudymas nutilo. Kruopščiai patikrinę automatus, Jungas, Simas Kleiza-Šarvas ir Audra atsargiai prislinko prie nukautų aktyvistų. Paėmę grupės vyresniojo planšetę su "paskolintais" červoncais ir parašų žiniaraščiais, surinko žuvusiųjų ginklus ir neskubėdami pasuko pagirio link. Staiga į grįžtančius pamiškėn vyrus pliūptelėjo NKVD dalinio kulkosvaidžių serijų švinas. Grėsmingai iššiepęs nasrus partizanus vijosi čekistų vilkšunis. Pamiškėje likusių partizanų kulkosvaidžių ir automatų ugnis kiek pristabdė nuo vieškelio slenkančius enkavedistus. Gailiai unksdamas, apsivertė Jungo ir Šarvo automatų šūvių sukapotas čekistų šuo. Pasinaudoję trumpa sutrikimo akimirka, bėgliai keliais šuoliais sušoko į girios pakraštį.

- Vyrai, trauk... ! - enkavedistų kulka pusėje žodžio nukirto sunkiai sužeisto Jungo įsakymą.

- Veskit Jungą!.. Mes pridengsimi - nuspaudęs ilgą patikimo čekiško kulkosvaidžio seriją, įsakė partizanas Audra.

Įnirtingos trijų kulkosvaidžių serijos dalinai atšaldė okupantų atakos įkarštį ir leido partizanams nusinešti sužeistą Jungą į Rūdgirės gilumą. Palikdamas kautynių pozicijas, priešo kulkos perverta pėda suklupo Audra. Prišokęs Sakalas ir Tvoras padėjo Audrai laimingai išmukti į tankesnią mišką. Artėjant vakarui, rusai persekioti partizanus nedrįso.

Šiauliškiuose Tvoros namuose po dviejų valandų kančios Jungo gyvybės siūlas nutrūko.

Nevertino enkavedistai pataikūnų ir kolaborantų. Išdavęs savus - ne-lauk svetimų pasitikėjimo. Vietiniai prisimena: "... atvažiavo rusų kareiviai, sumetė partizanų nukautus aktyvistus... kaip koki bevertį balastą...

Tik savo šunį - lyg žymų veikėją, atnešę ant apsiausto - palapinės, pagarbiai įkėlė į mašiną..."

...Nesėkmingai susiklostė Šiaurio kuopos partizanų pasala Šilavoto sribams. Gegužės dvyliktosios rytą Pakiauliškio kaimo sodybose apsi-stoję partizanai, pamatę iš Šilavoto-Prienų vieškelio išsukančias dvi stri-bų padvadas, paskubom užminavo Pakiauliškio kelią. Sugriuvę apleista-me Krūvelienės ūkio sode partizanai laukė sparčiai artėjančių vežimų. Važiuojant pro sodą, sprogsių minų trenksmas sudrebino rytmečio rim-tį, tačiau sribų vežimai užminuotą kelio ruožą jau buvo spėję prašokti. Minų skeveldrų ir sproginio bangos iš vežimo išverstus sribus prie žemės priplojo springstančio partizanų kulkosvaidžio ir automatų serijų pažer-ta kulų kruša. Pavėluoto minų sproginio metu žymesnių nuostolių nepa-tyrę sribai, sugriuvę kelio griovyje, atkakliai priešinosi. Užsimezgas po-ziciniam susišaudymui, partizanai lauktos sėkmės galimybes prarado. Tik laimingo atsitiktinumo dėka, laiku pastebėję nuo Pajuodupio slenkan-čius Šilavoto igulos enkavedistus, partizanai skubiai atsitraukė, praradę kulkosvaidį ir palikę žuvusį Juozą Slavinską-Vyturį. Laimei, minų sprogi-mo ir kautynių sukrėsti sribai persekioti be kareivių paramos nesiryzo. Atskubėję enkavedistai, talkinami atsipeikėjusių sribų, krėsdami Pakiau-liškio ir gretimų kaimų sodybas, suėmė keletą vyrų. Tačiau visą dieną trukusios partizanų paieškos liko bevaisės.

Šiuos įvykius patvirtina ir KGB archyvų bylose rasti dokumentai. *"1946 m. gegužės 9 d. 18 vai Šiauliškiuose partizanai nukovė Prienų Ukomo in-struktorių Žuravliovą ir 8 komjaunuolius, nukautas vienas partizanas... Pa-imtas kulkosvaidis ir PPŠ automatas. Suimti 4 ryšininkai..."*

Buvusio KGB archyvo fondo Nr.3 byloje įsegta "Operatyvinė suvestinė Nr.0087" gen.mjr.Bartašiūnui: *"1946 m. gegužės 9 d. Prienų part.aktyvo grupė, grįžianti iš Pačiudiškių kaimo, apie 18 val. prie Burbulienės sodybos pateko į partizanų pasalą. Trijų kulkosvaidžių ugnimi sunaikinti 7 aktyvis-tai:*

Žuravliov Michail - Marijampolės aps. KP(b) instruktorius, Elena Bie-lauskaitė - Prienų komjaunimo aktyvistė, Kastutė Burnickaitė - krautuvės pardavėja, Pranas Kazla - gimnazijos komsorgas, Ruslojus - agronomas, Marčiulionis - Vykdomojo Komiteto sąskaitininkas, Šumauskas - komu-nalininkas, demobil. iš Raudonosios armijos.

Pasalą vykdė Franukas - Skanaitis (Senavaitis - V.J.) ir devyni aktyvūs partizanai, ginkluoti dviem rankiniais kulkosvaidžiais, automatais ir ranki-nėm granatom... Vykdamt karinę operaciją, 34-o motošaulių pulko 2 sb.,

įjungus dar vieną kuopą, gegužės 9-13 d. Prienų miške tris kartus aptiko ši būrį, dukart jiems pavyko išvengti smūgio. Gegužės 13 d. 18 val. Prienų miške, 4 km į vakarus, užmušti du partizanai. Vienas iš jų būrio vadas Pranukas.

Paimta: kulkosvaidis, 2 automatai, pistoletas, žiūronai, stereovamzdis, kulkosvaidžio šovinių juosta, 3 kulkosvaidžių diskai, 700 šovinių ir 3 rankinės su dokumentais. Būrio persekiojimas tęsiamas. Jo sudėtyje 7 partizanai, ginkluoti vienu rankiniu kulkosvaidžiu ir disku šovinių.

Perdavė: Zalatariov. Priėmė: Chodkin; 12.30, 13.05.46."

1946 m. birželio 3 d. telegramoje pplk.Trofimovui pranešta, kad "1946 m. gegužės 13 d. kovinės-čekistinės operacijos metu Prienų miške nukauti grupės Saulis du partizanai -1946 m. gegužės 9 d. Pačiudiškiuose prieš partinį aktyvą įvykdytos pasalos dalyviai. Vienas jų - būrio vadas Skanaitis, slapyvardžiu Franukas. Tęsiant persekiojimą, 1946 m. gegužės 26 d. nukauti dar du. 1946 m. gegužės 29 d. Prienų miške nukauti du: Juozas Pužauskas iš Rudokų k., buvęs policininkas, ir buvęs gestapo bendradarbis Pranas Šumauskas iš Prienų. Paimta: 2 šautuvai, 2 granatos, 160 šovinių ir įvairūs susirašinėjimo dokumentai". Telegramą pasirašė pplk.Burylin.

Šie dokumentai rodo, kad MGB operatyvinės žvalgybos tarnyba neturėjo pakankamai duomenų apie partizanų kovinių junginių struktūrą ir teritorinį jų veiklos pasiskirstymą. Kariniai okupantų daliniai, kėsdamiesi Prienų šilą, Kęstučio kuopos partizanų nesurado. Todėl Jungo būrio Prienų kolaborantams įvykdytą pasalą Pačiudiškiuose ir jos pasekmes NKGB vadai priskyrė aptiktos Šiaurio kuopos partizanams.

Pranas Senavaitis-Tabokius kovą su okupantais pradėjo 1944 m. rudens mėn. brolio Vinco-Žaliavelnio organizuotame Prienų šilo Geležinio Vilko partizanų būryje. Kaip veiklus Šilavoto, Ingavangio, Budninkų, Degimų ir kelių mažesnės reikšmės kautynių dalyvis, Tabokius rinktinės vado Žiedo įsakymu Nr.3 nuo 1945 m. spalio 31d. Pranuko slapyvardžiu pradėjo vadovauti Vilko mūšyje žuvusio brolio Vinco - Šiaurio vardu pavadintai kuopai.

Saulėtą 1946 m. gegužės rytą Prienų šilo Pečiukų pasodos kvartale gausus NKVD dalinys aptiko keliolika partizanų. Dalis netikėtai užkluptų vyrų prasiveržė ir atsišaudydami pasitraukė. Žuvusiųjų kuopos vado Pranuko-Tabokiaus ir nežinomo partizano paskutinius kraujo lašus sugėrė Prienų turgaus aikštės grindinio akmenys...

Įsakymas Nr. 16

Būstinė, 1946 m. gegužės 18 d.

Rikiuotės dalis

§ 1 Geležinio Vilko rn. štabo Sanitarijos skyriaus viršininkui Laisvės kovotojai Laimai už uolų sužeistų ir sergančių L. kovotojų gydymą, kuris buvo ypatingai sėkmingas, tarnybos vardu dėkoju.

§ 2 Geležinio Vilko rn. laisvės kovotojui Geležiniam Vilkui už uolumą ir aktyvumą, remiant partizanus ir spaudą, tarnybos vardu dėkoju.

§ 3 Geležinio Vilko rn. Algirdo kuopos vadui Tigrui ir jo vyrams už narsų ir uolų bolševikinio aktyvo naikinimą tarnybos vardu dėkoju.

§ 4 GVRn Algirdo kuopos vadui Tigrui ir jo vyrams už uolumą, renkant aukas spaudai ir priemonėms, tarnybos vardu dėkoju.

§ 5 GVRn kuopos vadas Pranukas 1946 m. gegužės 12 d. ruošė pasalas prieš NKVD ir stribus. Operaciją tiriant paaiškėjo: 1. Operacija vykdyta svetimoje teritorijoje. 2. Operacijai nepasiruošta (L.K. iš anksto neįspėti). Aplinkybės neištudijuotos. Kulkosvaidis "Elektrik" po žiemos nevalytas - neparuštas. Pasalos metu buvo valomi ginklai. Pasalose pastebėtas priešas nedavertintas. Neatsargumas.

Neįvykdytų operacijų išdavoje: 1. Prarastas kulkosvaidis. 2. Visai apylinkei užtrauktas NKVD siautimas. 3. Žuvo pats kuopos vadas Pranukas. 4. Sužeisti kiti Laisvės kovotojai.

Įvykdžius tokią nesėkmingą operaciją, krenta moralinis jausmas, puola entuziazmas, ir visiems parodė, kaip neleistina vykdyti panašias operacijas. Tik dėl kuopos vado žuvimo susilaikiau nenubaudęs už betvarkę daliniuose ir vertingų ginklų praradimą.

§ 6 Geležinio Vilko rn. Kęstučio kuopos kovotojams, kurie š. m. gegužės 9 d. Šiauliškių rajone, vadovaujami Laisvės kovotojo Audros, žiauriose kautynėse sunaikino aštuonis (8) bolševikų aktyvistus, tarnybos vardu dėkoju.

Mykolas-Jonas, apygardos vadas

Žaliukas už adjutantą

Įsakymas Nr.II

Būstinė, 1946 m. gegužės 19 d.

§ 1 Šiaurio kuopos vadu nuo š.m. gegužės 1 d. skiriu akt. partizaną Pjūklą.

§ 2 Akt. partizaną Kurtą nuo š.m. gegužės 5 d. iš Algirdo grupės vado pareigų atleidžiu.

§ 3 Akt. partizaną Tigrą nuo š.m. gegužės 5 d. iš GVRn. Ryšių skyriaus viršininko pareigų atleidžiu.

§ 4 Algirdo grupės vadu nuo š.m. gegužės 5 d. skiriu akt. partizaną Tigrą.

§ 5 GVRn Ryšių skyriaus viršininku nuo š.m. gegužės 5 d. skiriu akt. partizaną Kurtą.

§ 6 Skelbiu Tauro apygardos vado Įsakymą Nr.16 iš š.m. gegužės 18 d.

Žiedas, GVRn vadas

Mažytis, GVRn adjutantas

MGB AGENTO MARKULIO VIZITAS

Miškų skardžiuose ir giraičių palaukėse prisimerkę peržydėję žibuoklių akys. Plačias pagirių lankas ir žalius miškų samanų kilimus linksmy pavasario spalvų varsom išdabino baltažiedžių ir gelsvųjų plukių žiedų raštai. Lengviau atsikvėpė sunkios žiemos negandų išvarginti Suvalkijos partizanai. Kasdien tirštėjantis žaliasis laukų ir miškų augmenijos rūbas teikė Laisvės kovotojams patikimesnę ir saugesnę prieglobstį.

I gimtąjį Garšvinės kaimelį, ištigusį šiaurinėje Klebiškio miško dalyje, pavasario atostogų grįžusią studentę Albina tėvų sodyboje aplankė Geležinio Vilko partizanai. J.Daumanto "Partizanuose" Maskolikės slapyvardžiu pavadinta Vilniaus universiteto studentė Albina jau nuo 1945-ųjų vasaros vaistų bei tvarstomosios medžiagos siuntomis rėmė partizanus ir buvo įgijusi jų pasitikėjimą. Pokalbyje su rinktinės ryšių skyriaus viršininku Tigru Albina paprašė jį perduoti vadams Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto katedros vedėjo Juozo Markulio pageidavimą susitikti su Tauro apygardos partizanų vadovais. Sudomintas Tigro pranešimo, rinktinės vadas Žiedas susitiko su Albina. Išklausęs jos užtikrinimų

apie Markulio "pamaldumą" ir antisovietinį nusistatymą bei jo dėka gautus medikamentus, Žiedas informavo apygardos vadą.

Gegužės pabaigoje Albinos-Maskolikės pristatytas partizanams prof.Markulis savo išvaizda, kalbos maniera bei kukliai santūriu elgesiu apygardos vadui ir Žiedui paliko gerą įspūdį. Oficialus Markulio, pasivadinusio Ereliu, kaip Vilniaus Vienybės Komiteto nario ir Aukštaičių partizanų įgalioto asmens, pasitarimas su Tauro apygardos partizanų vadovais įvyko gerai užslėptoje vietovėje.

Pietų Lietuvos Partizanų Štabo įgaliotinio, Tauro apygardos vado, Aukštaitijos partizanų Štabo įgaliotinių susitikimo, įvykusio 1946 m. gegužės 28 d.,

Protokolas

Dalyvavo Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas, Aukštaičių Partizanų įgaliotinis Erelis, Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas, Mažytis, Vytis, Lai-ma, Kurtas ir kiti svečiai.

Posėdį atidarė Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas, paaiškindamas šio susitikimo tikslą: sudaryti aukštesnę Partizanų Vadovybę (...)

Aukštaičių partizanų įgaliotinis Erelis pareiškė, kad jam pavesta tartis šiais klausimais:

1. Vieningo ateities darbo klausimais. 2. Darbo metodų klausimais. 3. Ryšių klausimais. 4. Tiekimo ir sanitariniais klausimais.

Erelis pabrėžė, kad (...) tarptautinė politika būtinai reikalaujanti iš mūsų susijungimo ir vieningumo. Aukštaičių Partizanų vadovybė esanti sujungta ir veikia be ideologinių ir tikybinių pažiūrų skirtumo.

Darbo metodų klausimu Erelis siūlė (...) savas pajėgas išsaugoti ateities veiksmams (...)

Ryšių klausimu Erelis siūlė įvesti slaptažodžius dažniau keičiamus ir dubliuotus ta pačia ar kita ryšio priemone, nes mūsų veikla (...) masiniai iššifruojama.

Erelis praneša, kad susijungimo atveju yra galimybių gauti medikamentų ir ginklų.

Jis pareiškė, kad Aukštaičių (Vidurio, Rytų ir Siaurės Aukštaitijos) partizanų vadovybės yra susijungusios į vieną Aukštaičių Partizanų Štabą. Dedama pastangų sudaryti Lietuvos Išlaisvinimo Tarybą, kuri dabar yra užsienyje esančio Vyr.Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto filija. (...) Lenkų partizanai siūlė tokį bendradarbiavimą: paskirti mūsų Partizanų daliniai persikelia

veikimui į Lenkiją, o Lenkų partizanų daliniai privalo būti įleidžiami į Lietuvos teritoriją. Toliau Erelis pareiškė, kad jis esąs įgaliotas pareikšti dėl bendros vadovybės sudarymo sutikimo, bet nėra įgaliotas dalyvauti galutiname (...) partizanų vadovybės sudaryme.

Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas suteikė žinias apie Tauro apygardos partizanų veiklą. (...) Svečio pareikšti pageidautini darbo metodai esą Pietų Lietuvoje jau įgyvendinami.

Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas perskaitė turimus Pietų Lietuvos Partizanų vadovybės susijungimo protokolus ir partizanų vadų Deklaraciją. Be to, painformavo apie Pietų Lietuvos Partizanų štabo nusistatymą flankuojančia kryptimi budėti prieš galimas atsikuriančios Lenkijos partizanų pastangas prasiveržti į Lietuvos teritoriją.

Nutarta:

1. Sudaryti tamprų ryšį tarp abiejų šalių.
2. Artimiausiu laiku eiti prie bendro vadovybės sudarymo.
3. Abiems pusėms gaudyti Žemaitiją ryšiu dėl susijungimo ir bendros partizanų vadovybės sudarymo.
4. Bendrai laikytis Partizanų vadų paskelbtos deklaracijos atsikuriančios Lietuvos reikalais.

Protokolas surašytas trijuose egzemplioriuose.

Mykolas-Jonas, Juozas Erelis, Žiedas, Laima, Mažytis, Kurtas, Vytis

Įrodyta, kad Juozas Markulis-Erelis šiuo vizitu pradėjo vykdyti MGB generolų kabinetuose kruopščiai parengtą Lietuvos partizanų štabų sunaikinimo planą. Taigi išvykdamas susitikti su Tauro partizanų vadais, Erelis nurodė kontržvalgybos "Smerš" generolams numatytą susitikimo vietą. Šią prielaidą patvirtina gegužės pabaigoje ir birželio pradžioje miškinguose Suvalkijos rajonuose prasidėjęs NKVD ir kitos kariuomenės telkimas.

Baigus pasitarimą, sutarus dubliuotus ryšius ir pasirašius protokolą, Erelis labai jausmingai atsisveikino kiekvieną posėdžio dalyvį. Vaidmainiškai Judo bučiniiais paženklinęs žūčiai pasmerktus Mykolą-Joną ir Žiedą, kelių vyrų lydimas, Markulis paliko stovyklą. Kas galėjo įtarti, kad garbus Lietuvos inteligentas - profesorius Juozas Albinas Markulis yra išdavikas?..

MGB agento Ažuolo - Juozo Markulio-Erelio klastingai išgautos artimiausiu metu numatomos partizanų veiklos ir organizacinių struktūrų

paslaptys, ilgam sužlugdė vieningos Lietuvos partizanų vadovybės sudarymo perspektyvas. Visame Suvalkijos krašte prasidėjo neregėtos apimties teroras.

1946 m. gegužės antroje pusėje Lenkijoje veikusios Ožio grupės partizanai Punsko-Vaičiuliškių ruože per sieną pervedė Lietuvos diplomatinės tarnybos užsienyje atstovus - buvusį Lietuvos karininką Vytautą Stanevičių-Andrių ir Joną Deksnį-Alfonsą. Tauro apygardos Vytauto rinktinės 4-os kuopos partizanų Kosto Kubiliaus-Meškos ir Antano Sniževičiaus-Erelio lydimi atstovai per kelias naktis atėjo į Sasnavos apylinkes. Užėjęs pas ūkininką, Andrius ir Alfonsas paprašė šeimininką, kad šis suvestų juos su vietiniais partizanais. Netrukus į trobą užėję keli Geležinio Vilko Vytauto kuopos partizanai atstovus ir jų palydovus nuginklavo ir paryčiais atvedė kuopos vadui. Išsiaiškinęs jų tikslus, kuopos vadas Apynys ir jo vyrai palydėjo pasiuntinių ketvertą į Mikalinės miške susirinkusių Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnų ir jų apsaugos stovyklą. Kitą naktį štabo pareigūnų K.Pyplio-Mažyčio ir Juozo Lukšos-Vyčio lydimas, į stovyklą atėjo apygardos vadas mjr.Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas. Gegužės 31d. Mykolas-Jonas, Žiedas, Andrius ir Alfonsas, dalyvaujant štabo pareigūnams Žaliukui ir Vyčiui, svarstė svarbius Lietuvos išlaisvinimo klausimus.

Protokolas

1946 m. gegužės 31 d. Pietų Lietuvos Partizanų Vado pavaduotojas Mykolas-Jonas ir Lietuvos diplomatinės tarnybos atstovai Andrius ir Alfonsas, aptarę svarbiausius Lietuvos išlaisvinimo klausimus, priėjo sekančių išvadų:

1. Aukščiausias Lietuvos Išlaisvinimo Kovos karinis ir politinis centras yra Lietuvoje.

2. Vyriausias viso krašto išlaisvinimo veiklos organas turėtų būti Lietuvoje, jį sudarytų demokratinės Lietuvos partijų, pasipriešinimo organizacijų partijų ir Vyriausios Partizanų vadovybės atstovai.

3. Ginkluotoms krašto pajėgoms vadovauti Vyriausioji Partizanų Vadovybė. Vyr.Partizanų vadovybė turėtų būti subordinuota Vyr.politiniam organui.

4. Lietuvos Išlaisvinimo veikla turėtų būti koordinuota su visais lietuviškais veiksmais visame pasaulyje. Visam Lietuvos Išlaisvinimo darbui vadovauti užsienyje pavedama Vyr.Politinio organo delegatūrai.

5. Lietuvos diplomatinės tarnybos atstovai Andrius ir Alfonso, turėdami galvoj iš Lietuvos Išlaisvinimo kovą suderinti su krašto ir užsienio veiksmais, prašo Mykolą-Joną paskubinti partizanų apygardų vadovybių pasitarimuose Vyr. Partizanų vadovybių sudarymą. Jie iš savo pusės bendradarbiaudami su partizanais dės pastangų Vyr. politinio organo sudarymui.

Minėtų organų skubotas sudarymas šiuo metu yra lemiantis Lietuvos valstybės kovai ir jos ateičiai.

Mykolas-Jonas prašomas partizanų vadovybės smulkiau painformuoti šiuo reikalu susijusiais klausimais.

Šis protokolas surašytas vienam egzemplioriui.

Nuorašas atitinka originalą:

Parašai:

Mykolas-Jonas

Alfoncas

Andrius

Mykolas-Jonas pasiūlė Vakarų atstovams Lietuvos išlaisvinimo tarnybų organizavimo ir ryšių tvarkos klausimų aptarimą atidėti vėlesniems susitikimams. Iš pamiškės sargybos postų į stovyklą atėję žvalgai išpėjo vadovybę, jog pamiškėse pastebėtas okupacinių karinių dalinių telkimas, matyt, ruošiamasi "šukuoti" miškus.

Pavedę svečius Algirdo Varkalos-Žaliuko ir Juozo Lukšos-Vyčio globai, Mykolas-Jonas, Žiedas-Kardas, kuopos vado Apynio ir jo vyrų lydimi, išskubėjo į apygardos štabo būstinėje kviestą visų apygardos rinktinių vadų pasitarimą.

TAURO APYGARDOS VADŲ PASITARIMAS

Jau du pavasariai praslinko,

Vasara kloniais atskubė...

Už tėvų žemę broliai kovės,

Negrįžta jie, nors grįžt žadė...

(Iš partizanų dainos)

Atskubėjo vasara. Rausvai pražydusių dobilų plotuose dūzgė darbštuolės bitės. Virš išplaukusių rugių varpų jūros lengvo vėjelio dvelksmas plukdė blyškius žiedadulkių debesėlius - duonelės mūsų kasdieninės užuomazgą...

Plačias Sūduvos lygumas išraižę Šešupės ir jos intakų slėniai priglau-

dė ir žalia karklynų bei alksnių lapijos skraiste slėpė iš miškų masyvų į pasitarimą vykstančias atskiras partizanų vadų ir jų palydovų grupeles. Apygardos vadas Mykolas-Jonas su Geležinio Vilko rinktinės vadu Žiedu, lydimi kuopos vado P.Kučinsko-Apynio ir Vytauto rinktinės ryšio partizano Andriaus Popieros-Naktinio, atėjo į sutartą vietą. Čia jų laukė kiek anksčiau atvykę apygardos spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas, "Laisvės Žvalgo" redaktorius Žvejys, Žalgirio rinktinės vadas Šarūnas, kapelionas J.Lelešius-Krivaitis ir jų palydovai.

"Tarp mūsų kilo mažas nesutarimas. Mykolas-Jonas reikalavo, kad į posėdį vyktų ir rinktinių vadų adjutantai... Mykolas-Jonas dar reikalavo, kad kartu vyktų ir Geležinio Vilko kuopos vadas Apynys, bet tam pasipriešino Žvejys", - rašo dienoraštyje Grafas. Išsiaiškinus, kad posėdžiui numatytoje sodyboje įrengta slėptuvė galimo pavojaus atveju talpintų tik aštuonis vyrus, ginčas neteko prasmės.

Nepriklausomos Lietuvos Tauro apygardos kovotojams

Slaptai

Įsakymas Nr.18

Būstinė, 1946 m. birželio 1 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 "Laisvės Žvalgo" redaktorių Žvejį nuo š.m. birželio 1 d. skiriu apygardos štabo viršininku.

§ 2 "Laisvės Žvalgo" vyriausiu redaktorium nuo šios dienos skiriu Geležinio Vilko rinktinės kovotoją Vytį.

§ 3 Apygardos adjutantui Šarūnui nuo šios dienos pavedu apygardos ūkio skyriaus viršininko pareigas.

§ 4 Žalgirio rinktinės vadui kreipti ypatingą dėmesį į kuopos vado Katiną nepaslankumą ir apsileidimą.

Mykolas-Jonas, apygardos vadas

Brėško birželio antrosios rytas. Skaisčiūnų kaimo pievų takais žengė būrelis partizanų. Atsargūs vyrų žingsniai trumpam sutrikdė įprastai skardų griežlių riksmą. Tolumoje ankstyvo ryto migloje skendinti Nepriklausomybės kovų savanorio Vosyliaus sodyba artėjantiems partizanams įtaringo nekėlė. Vasaros rūko gaubiamose pakrūmėse vėl pagyvėjęs griežlių ir putpelių ansamblis užtikrino, jog šioje išskirtinai jautrių paukščių karalijoje okupantų pasala bent tuo metu negrėsė.

"Nors jau pamažu pradėjo švisti, bet mes buvome vis tiek pavargę ir

tuojau visi sugulėm", - rašo Grafas. Čia birželio 2 d. Skaisčiūnų kaime netoli Marijampolės ištikimų partizanų rėmėjų Motiejaus-Daunoro ir Onos-Audronės Vosylių sodyboje dvi dienas vyko Tauro apygardos štabo pareigūnų ir rinktinių vadų pasitarimas.

Suvažiavimas prasidėjo 9 val. ryto apygardos kapeliono Krivaičio pamaldomis už žuvusius Laisvės kovotojus. 10.30 val. sugiedoję Tautos himną, pasitarimo dalyviai pradėjo posėdį.

Posėdyje dalyvavo Tauro apygardos vadas mjr.Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas, Apygardos vado pavaduotojas, atstovavęs ir Gedimino rinktinės partizanus, kpt.Vaclovas Navickas-Auksutis, Apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Šarūnas, Apygardos partizanų kapelionas kun.Justinas Lelėšius-Krivaitis, Spaudos ir propagandos skyriaus ir štabo viršininkas ltn.Antanas Baltūsis-Žvejys, Vytauto rinktinės vadas Vytautas Gavėnas-Vampyras, Geležinio Vilko rinktinės vadas ltn.Juozas Stravinskas-Žiedas, Žalgirio rinktinės vadas Jurgis Ilgūnas-Šarūnas ir svečio teisėmis - apygardos štabo ryšininkas Kazys Matulevičius-Radvila.

Apygardos vadas pasveikino visus posėdžio dalyvius, padėkojo štabo pareigūnams ir Vytauto rinktinės vadui Vampyrui už suvažiavimo organizavimą ir programos paruošimą. Šarūnas trumpoje apygardos štabo veiklos apžvalgoje išvardijo nuveiktus darbus, patirtas nesėkmes ir nuostolius. Nusiskundė rinktinių vadų dėmesio stoka ryšiams su štabu, nepakankamu štabo įsakymų bei instrukcijų vykdymu.

Toliau sekė rinktinių vadų pranešimai: *"Gedimino rinktinės vadas Auksutis pateikė jo vadovaujamų partizanų veiklos ataskaitą. Rinktinės ribose 1944 m. lapkričio mėnesį susikūrė trys didesnės atskirai veikiančios partizanų grupės. Vadas Perkūnas (Auksutis) jau tuomet su jomis palaikė ryšį. 1945 m. rugpjūčio 15 d. Tauro apygardos vadų suvažiavimo nutarimu įkurtoje Perkūno rinktinėje veikę būriai sudarė keturias kuopas. Tuomet rinktinės sudėtyje kovojo apie 400 gerai ginkluotų vyrų. Dabar rinktinėje - trys kuopos, kuriose yra apie 90 aktyvių kovotojų...*

Didžiausius nuostolius rinktinė patyrė Kalniškės mūšio metu, kur Lakūno kuopa... beveik visa sunaikinta. Priešas Kalniškės kautynėse neteko apie 400 enkavedistų. Kitose rinktinės kovose sunaikinta apie 100 enkavedistų. Stribų ir vietinių aktyvistų sunaikinta apie 40 žmonių.

Žymesnių kautynių metu žuvo apie 120 partizanų. Suimta ir pasitraukę - apie 180 žmonių.

Apie Vytauto Didžiojo rinktinės partizanų veiklą pranešė rinktinės vadas Vampyras.

Partizanų veiklos užuomazga 1944 m. rugpjūčio mėnesį pradėjo trys žmonės, subūrę 13 kovotojų būrį. 1945 m. rugpjūčio 15 d. įkurta Vytauto rinktinė, kurioje buvo apie 40 aktyvių ir apie 70 pasyvių partizanų. Dėl sunkių gyvenimo ir išlikimo sąlygų didesnių akcijų prieš okupantus neruošta. Sunaikinta apie 70-80 bolševikinio aktyvo ir sribų. Nukauti du enkavedistai.

Rinktinės ribose žuvo 7 kovotojai. Ginkluotė labai gera. Be automatų ir pusautomatinių šautuvų, kiekviena grupelė turi lengvą kulkosvaidį. Trūksta šaudmenų atsargų. Beveik visi kovotojai turi kariškas uniformas. Medicinos reikmenimis ir vaistais rinktinė pilnai aprūpinta. Rinktinėje dvi nuolatinės sanitarės ir gydytojų parama gaunama esant reikalui.

Žalgirio rinktinės vadas Šarūnas, neseniai pradėjęs vadovauti rinktinei, ataskaitą apygardos štabui prižadėjo artimiausiu laiku pristatyti raštu. Pranešė, kad rinktinės ribose NKVD dalinių 15-20 kareivių grupės pamiškėse dažnai rengia pasalas.

Geležinio Vilko rinktinės partizanų veiklos ir padėties rinktinėje pranešimą perskaitė rinktinės vadas Žiedas.

Partizaninė veikla rinktinės ribose prasidėjo 1944 m. rugpjūčio mėnesį. Veikė trys atskiros partizanų grupės, kuriose buvo apie 400 vyrų. Rinktinė įsisteigė tik 1945 m. spalio mėnesį. Suformuotos šešios kuopos, kuriose dabar yra apie 200 aktyvių ir pasyvių kovotojų. Per tą laikotarpį įvyko 15 didesnės ir mažesnės reikšmės kautynių. Jų metu žuvo 39 kovotojai ir du suimti.

Sunaikinta 40 bolševikinių aktyvistų. Nukauta apie 100 enkavedistų ir sribų. Likviduota 8 asmenų plėšikų gauja.

Miškinguose rajonuose partizanai gyvena stovyklose ir bunkeriuose. Turi slėptuvių pas gyventojus. Daugelis kovotojų uniformuoti. Ginkluotė labai gera. Rinktinė turi 45 lengvus kulkosvaidžius, pakankamai automatų ir automatinį šautuvą. Šaudmenų atsargos šiuo metu labai mažos.

Iki rinktinės susikūrimo buvo leidžiama sava spauda - "Lietuvos Partizanas", gaunamas iš apygardos "Laisvės Žvalgas". 1946 m. kovo mėn. pradėtas leisti laikraštis "Kovos keliu". Išleista 800 egzempliorių, gaunamas Dzūkų rinktinės organas "Už tėvų žemę".

Rinktinėje nuolat dirba trys gailėstingosios seserys. Vaisių ir tvarstomosios medžiagos turima pakankamai, visuomet gaunama gydytojų pagalba.

Moralinis ir dvasinis kovotojų lygis gana aukštas. Religinis patarnavimus teikia vietos kunigai.

Gana daug rėmėjų ir spaudos platintojų suimta, į Sibirą ištremta 12 šeimų.

Apygardos vadas Mykolas-Jonas pranešime apžvelgė paskutinių įvykių ir susitikimų raidą.

Gedimino rinktinės vizitacijos metu Perkūnas-Auksutis pranešė, kad Alytaus krašto partizanų vadovybė ieško ryšio su Tauro apygarda.

Nuvykęs į A apygardą, Mykolas-Jonas susitiko su jos vadu Kazimieraičiu. 1946 m. balandžio 9 d. pirmojo posėdžio metu įsteigtas Pietų Lietuvos Partizanų štabas. Vado pareigoms paskirtas Kazimieraitis, vado pavaduotoju - Mykolas-Jonas.

Pietų Lietuvos Partizanų štabo 1946 m. balandžio 22 d. posėdžio nutarimu Džukų rinktinė įjungta į A apygardos sudėtį, o Seinų apskritis, priklausanti A apygardai, įjungta į Tauro apygardą.

Suvažiavime priimta PLP štabo vadų Deklaracija. Apygardos vadas Mykolas-Jonas, kaip PLP štabo vado pavaduotojas, gegužės 28 d. susitiko su Aukštaičių partizanų įgaliotiniu Ereliu ir pasirašė pasitarimo protokolą.

Gegužės 31 d. apygardos vadas susitiko su Lietuvos Diplomatinės Tarnybos atstovais Andriumi ir Alfonsu, kurie iš Vakarų perdavė viltį teikiančią informaciją.

Pagal PLP štabo 1946 m. gegužės 22 d. nutarimą dėl apygardos ribų, kuriame numatyta Gudelių ir Balbieriškio valsčius įjungti į A apygardą, nutarta prašyti PLP štabą, kad ši teritorija paliktų Tauro apygardos ribose.

Gedimino rinktinės ribas nutarta palikti Lazdijų apskrities sienose. Kalvarijos ir Liudvinavo valsčius priskirti Vytauto rinktinei. Lazdijų apskrities ribose veikiančią Mindaugo partizanų grupę įjungti į Gedimino rinktinės sudėtį, o grupės vadą Mindaugą paskirti Gedimino rinktinės vadu.

Gedimino rinktinės vadas Auksutis perkeltas darbui į apygardos štabą apygardos vado pavaduotojo pareigoms.

Vytauto rinktinei priklausančias dešinėje Marijampolės-Vilkaviškio-Kybartų plento pusėje esančias Pilviškių, Žaliosios, Alvito ir Kybartų valsčių teritorijas nutarta priskirti Žalgirio rinktinei.

Kadrų klausimas: Pietų Lietuvos Partizanų štabo įsakymu, trūkstant rinktinėse vadovaujančių darbuotojų, aktyviems kovotojams galimas grandinių puskarininkių ir viršilų laipsnių suteikimas.

Nutarta: kreiptis į PLP štabą ir prašyti patvirtinti partizanų vadovams ir štabų pareigūnams pagal užimamas pareigas karinius laipsnius.

Pareigūnų pažymėjimas laipsniais:

Apygardos vadas (3 žvaigždės ovale) - pulkininkas

Apygardos vado pavaduotojas (2) - pulk. leitenantas

Apygardos štabo viršininkas (2) - pulk. leitenantas

Politinės dalies viršininkas (2) - pulk. leitenantas
Apyg.štabo skyrių viršininkas (1 žvaigždė ovale) - majoras

Apyg.gydytojas ir kapelionas (1) - majoras

Rinktinės vadas (1) - majoras

Apygardos adjutantas (3 paprastos žv.) - kapitonas

Rinktinės štabo viršininkas (3) - kapitonas

Rinkt.štabo skyrių viršin. (2) - leitenantas

Rinktinės adjutantas (1) - jaun. leitenantas

Kuopos vadas (1) - jaun. leitenantas

Būrio vadas (1 plati juostelė) - viršila

Būrio vado pavaduotojas (būrininkas) (3 siauros juost.) - puskarininkis

Skyrininkas (2) - jaun.puskarininkis

Grandininkas (1 siaura juost.) - grandinis

Pareigūnai, nelanę Karo mokyklos, skersai antpečio prie įsiuvo žemiau laipsnių prisiuva geltoną (auksinę) juostelę. Kovose pasižymėję kovotojai apdovanojami narsumo ir uolumo juostelėmis.

Išklaustas Vytauto rinktinės vado Vampyro skundas dėl Apynio kuopos kovotojų provokacinio elgesio Vytauto rinktinės ribose.

Nutarta: paveisti Geležinio Vilko rinktinės vadui Žiedui išsiaiškinti žalingų veiksmų aplinkybes ir kaltininkus nubausti. Apynio kuopos ribose veikiančių kažkokio Simono 7-8 asmenų gaują skubiai nuginkluoti, o jeigu nepaklustų - sunaikinti.

Spaudos klausimu nutarta: Žvejį paskyrus apygardos štabo viršininku, "Laisvės Žvalgo" vyr.redaktorius Vytis laikraštį leidžia Geležinio Vilko rinktinės ribose. "Kovos keliu" leidimas sustabdomas. "Laisvės Žvalgą" leisti kas dešimt dienų.

Nutarta: Prie apygardos štabo sudaryti Vyriausią nukentėjusių kovotojų, kalinių ir tremtinių šalpos komitetą. Komiteto nariais išrinkti: apygardos kapelionas Krivaitis, apygardos vado pavaduotojas Auksutis ir apygardos adjutantas Šarūnas.

Baigdamas pranešimą, apygardos vadas pulkininkas Z.Drunga-Mykolas-Jonas padėkojo suvažiavimo dalyviams už pateiktus vertingus pasiūlymus bei sumanymus. Pareiškė padėką apygardos pareigūnams, apygardos adjutantui Šarūnui, kapelionui Krivaičiui, štabo viršininkui lt. Antanui Baltūsiui-Žvejui už kruopštų ir vaisingą darbą Tauro apygardos štabe bei inicijavę organizuojant vadų suvažiavimą".

Birželio 3 d. pavakare padėkos malda ir Tautos himnu Tauro apygardos štabo pareigūnų ir rinktinių vadų suvažiavimas baigė darbą. Padėko-

ję šeimininkams už pasiaukojančią drąsą ir nuoširdų svetingumą, suvažiavimo dalyviai pasiruošė skirstytis. Vytauto rinktinės vadas Vampyras įspėjo vadus, kad Karijoto vadovaujami operatyvinės kuopos vyrai Šunskų kelyje ruošia Marijampolės sribams pasala.

Vos sutemus, Mykolas-Jonas su Geležinio Vilko ir Žalgirio rinktinių vadais nuskubėjo į sutartą vietą. Trumpa vasaros naktis žygiui į Kazlų Rūdos miškus mažai miškingais Suvalkijos laukais vertė partizanus pasirinkti artimiausią ir dalinai saugiausią maršrutą per Šunskų girią.

Apygardos kapelionas Krivaitis, žadėjęs vykti į Geležinio Vilko rinktinę, iškeliavo su apygardos vado pavaduotoju Auksučiu į Gedimino rinktinę. Sutartoje vietoje jų laukė Vytauto rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas Oželis, pirmos kuopos vadas Diemedis su kovotoju Aru ir Gedimino rinktinės štabo viršininkas Grambuolys. Ankstų birželio ketvirtos rytą užėję pas Deivoniškių kaimo gyventoją, partizanai pasiprašė dienos prieglobsčio. Kluono šalinėje ant šiaudų likučių suvirtusius vyrus netrukus pažadino sargyboje likęs Oželis. Įkyrus kaimo šunų skalinimas įspėjo apie gresiantį pavojų. Iš klojimo išslinkę partizanai pasislėpė išplaukusių rugių lauke. Vos prašvitus sodybos kieme pasigirdo darančių kratą enkavedistų šūkaliojimų ir rusiškų keiksmų nuotrupos. Pakilus saulutei, parugė Skardupių link praėjo būrys enkavedistų. Tik per plauką išvengę žūties, karšios birželio saulės spindulių kepinami, visą dieną išgulėjo ruguose ir tik sutemus kovotojai susiruošė tolimesniam žygiui...

ŽALGIRIO IŠDAVYSTĖ

Marijampolės MGB Tauro apygardos partizanų Geležinio Vilko rinktinės veiklos tyrimui 1946 m. pavasarį pradėjo agentūrinę bylą "323 - Geležinis Vilkas". Buvusio KGB archyvo 3-io fondo agentūrinėje byloje įsegtas Alfonso Kalašinsko, Antano, 1945 m. balandžio 4 d. apklausos protokolo išrašas: *"Su Feliksu Kutkaičiu susipažinau 1944 m. gruodžio mėnesį savo namuose per seserį Liudą Kalašinskaitę. Kutkaitis agitavo organizuoti partizanų būrį.*

Po antro susitikimo 1945 m. sausio mėnesį sesuo Liuda sakė, kad Feliksas Kutkaitis Lietuvos armijos pulkininkas, gyvena Kaune, bet nepasakė nei gatvės, nei namo numerio. 1945 m. paskutinėmis sausio dienomis Kutkaitis ruošėsi išeiti į Šilavoto valsčių, kur miške yra jo pažįstama moteris, pas kurią nori slapstyti.

Sesuo Liuda Kalašinskaitė gerai pažįstama su Alfonsu Arlausku, be to, dalyvavo visuose Arlausko ir Kutkaičio susirinkimuose".

Agentų-maršrutininkų Lietuvos ir Juozaitytės teikiamų žinių ir suimtų partizanų bei ryšininkų žiaurių tardymų metu išmuštų ("dobytych") parodymų pagrindu, Tauro apygardos štabo nario Geležinio Vilko rinktinės vado ltn.Juozo Stavinsko-Žiedo, kaip agentūrinės bylos "323 - Geležinis Vilkas" pagrindinės "figūros likvidavimui", MGB pradėjo atskirą "Ž - 7" agentūrinę bylą.

Veiverių MGB sulaukė už vagystę leistą ir 1946 m. vasario mėnesį iš kalėjimo pabėgusį kriminalinį nusikaltėlį, kurį Marijampolės čeka "specialistai" balandžio 23 d. Ažuolo slapyvardžiu užverbavo ir 26 d. pasiuntė į Algirdo kuopos partizanų veiklos rajoną. Netrukus MGB agentas Ažuolas susipažino su Skriaudžių partizanų rėmėju Pranu Simanavičium ir jo rekomenduotas susitiko su vasario mėnesį žuvusio Antano Pūko-Plunksnos skyriaus partizanais. Gegužės 18 d. buvęs vagis Garnio slapyvardžiu oficialiai priimtas partizanų į Algirdo kuopos kovotojų gretas pradėjo savo išdavystę...

Balandžio 30 d. Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas ir už adjutantą pasirašęs Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas Įsakymu Nr.15 nuo 1945 m. lapkričio 1 d. paskyrė: *"§ 4 Laisvės kovotoją Ažuolą Tauro apygardos štabo raštvedžiu GVRn ribose puskarininkio vietoje; § 5 Laisvės kovotoją Žalgirį Tauro apygardos štabo bendradarbiu ypatingiems reikalams karininko vietoje."*

J.Daumantas rašė: "Dvidešimt septintą rytą... prasidėjo posėdis. Daunoro ir Lokio atvykimas išsprendė ryšio su užsieniu klausimą... Kalbėjome ligi vakaro, dalyvaujant Daunorui, Lokiui, Mykolui-Jonui, Kardui (Žiedui), Uosiui (Žaliukui), Žalgiriui, Tigrui ir man. Pavakare Mykolas-Jonas ir Kardas išskubėjo į apygardos štabo pareigūnų ir rinktinių vadų posėdį, palikdami svečius globoti man ir Uosiui". Tuo metu Mikalinės miške stovyklavo Algirdo kuopos partizanai. Naktį trys partizanų grupės buvo išėję į kaimus. Jiems grįžtant į stovyklą, paryčiais teko susidurti su pasalaujančiais rusais.

"Laimingai, be nuostolių į stovyklą grįžę vyrai pranešė, kad padėtis labai rimta... Švintant Skirmantas su trisdešimt savo kuopos vyrų ir keliais rinktinės štabo kovotojais žygiavo Mikalinės miško pakraščio link, ieškodami saugesnės vietos išsimušti į Žaliają", - rašo J.Daumantas.

Likę keturiose, Algirdas Varkala-Žaliukas, Juozas Lukša-Vytis, rinktinės štabo spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas, su svečiais iš

vakarų Loku ir Daunoru, palikę stovyklą, pasitraukė priešinga kryptimi. Netrukus prie jų prisijungė pavėlavę iš kaimo grįžti žvalgai Plechavičius, Šerkšnas, Jūrelė ir Vilkas. Suradę tankiais krūmais sužėlusį brūzgyną, įsitaisė prie dviejų aukštai nupjautų medžių kelmų ir nutarė laukti suteimų.

Staiga Žaliosios miškų kryptyje sukaleno kulkosvaidžiai, dunksėjo granatų sprogimai. Matyt, Algirdo kuopos partizanai pateko į pasalą. Neilgai trukę šūvių salvės pritilo, tik pavienių šūvių garsai, atklydę iš įvairių pusių, dar kuri laiką išsipindavo į monotonišką miško ošimą...

"Apie trečią valandą po pietų netoliese prapliupo rusiškų automatų serijos ir keli granatų sprogimai", - rašo Daumantas.

- Turbūt surado Ažuolo ir Žalgirio bunkerį, - su nerimu pratarė Vincas Karalius-Plechavičius.

Vykdydamas MGB užduotį, "partizanas" Garnys (agentas Ažuolas) per trumpą laiką įgavo partizanų pasitikėjimą, sužinojo Tauro apygardos štabo raštvedžio psk.Klemenso Garbaravičiaus-Ažuolo žeminės-bunkerio vietą. Buvusio KGB archyvo fondo Nr.3 agentūrinėje byloje sausas įrašas: *"Realizuojant vidaus agento Ažuolo per pranešėją 1946 m. gegužės 31 d. gautus agentūrinius davinius Puziškių miške 1946 m. birželio 1 d. Šilavoto MVD atliktos karinės-kovinės operacijos metu sulaikytas Tauro apygardos štabo bendradarbis - karininkas ypatingiems reikalamis Feliksas Kutkaitis-Žalgiris"*.

Taigi tą nelemtą birželio 1 d. Šilavoto įgulos karinis dalinys, kartu su pasieniečiais, "šukuodami" Mikalinės-Plutiškių miškus, netoli Graižės upelio kranto, tankiame eglyne surado Ažuolo slėptuvę. Bunkeryje buvęs Žalgiris, kuris paprastai kiurksodavo Puziškių kaimo pamiškės grytelėje, pagyvenusių Skiečių panelių Magdalenos ir Onos globoje, iškėlęs baltą nosinaitę pasidavė. Po trumpo susišaudymo nutilo ir sunkiai sužeisto Ažuolo ginklas. Miške išviešpatavo tylą. Supuolę kareiviai iš bunkerio išvilko sprogusios granatos išplėštu šonu vos gyvą Ažuolo kūną.

Sužeistą Ažuolą ir pasidavusį gyvą Žalgirį vežti į Šilavotą sribai atvarė Ažuolo - Klemenso seserį Antaniną su Garbaravičių vežimu. Paskutinės Ažuolo kančios akivaizdoje ištartas Žalgirio pasiteisinimas: "Aš katalikas, man nusižudyti nuodėmė... Tegul mane nužudo mano priešai", - tebuvo tik niekšingų išdavysčių pradžia...

Pusiaukeleje į Šilavotą, ties Cikabūde, Klemenso Garbaravičiaus gyvės siūlas nutrūko...

Žalgiris, titulavęs save generolu-intendantu Barzda, kartais Ūsu, kaip

Tauro apygardos štabo bendradarbis, dalyvavęs apygardos vado ir Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnų bei svečių iš Vakarų Daunoro ir Lokio gegužės 27 d. pasitarime, žinojo arba bent nujautė Mykolo-Jono ir Žiedo, išvykusių į pasitarimą, žygių maršrutus. Jau birželio 3 d. Šilavoto čekistų apklausoje Kutkaitis nurodė spėjamą Marijampolės apylinkėse vykstančio apygardos štabo pareigūnų ir rinktinių vadų pasitarimo vietą, kurioje po gegužės 27 d. buvo Mykolas-Jonas ir Žiedas.

Gavę pirmąsias vertingas išdaviko pateiktas žinias, Marijampolės MGB suūžė lyg įaudrintas milžiniškas širšynas. Sutelktos visos Marijampolės apskrityje 94-o pasieniečių pulko štabo žinioje NKVD spec.dalinių ir rezervinės bei manevrinių grupių, užkardų karinės pajėgos dieną naktį siautėjo Marijampolės, Kazlų Rūdos, Sasnavos ir Iglirkėlių, Šilavoto bei Veiverių apylinkėse ir miškuose. Birželio 4 d. Skardupių, Gintautų, Gulbiniškių apylinkėse NKVD daliniai vykdydami didelę karinę operaciją Gulbiniškių kaime aptiko kelių Vytauto rinktinės štabo viršininko Plunksnos partizanų pėdsakus. Vengdamas atvirų kautynių su stipriu priešu, Mykolas Žilionis-Plunksna su savo vyrais, kruopščiai maskuodami brydės, sulindo į išplaukusių rugių lauką. Nuo vyrų kiek atsilikusi Plunksnos žmona, enkavedistų pastebėta, išmuko į Juodzevičiaus sodybos kluoną, kuriame slėpėsi rinktinės eilinis partizanas B.Žaldaris. Apsupus sodybą, einančius į klojimą baudėjus pasitiko partizanų ginklų ugnis. Žilionienė žuvo vietoje, partizanas B.Žaldaris, išlupęs kluono sienos lentas, išsoko laukan ir, sugavęs netoliese besiganiusį arkli, raitas atsišaudydamas bandė atsiplėšti nuo persekiotojų. Bliūdžiaus lauke partizanas žuvo nuo enkavedistų kulkosvaidžio serijos.

Buvusio KGB archyvo agentūrinėje byloje įrašas: *"Realizuojant suimtojo F.Kutkaičio-Žalgirio 1946 m. birželio 3 d. apklausos parodymus, vienoje Gulbiškių kaimo sodyboje 1946 m. birželio 4 d. 8 val. ryto du partizanai pasipriešino ir buvo nukauti. Rastas ginklų sandėlis. Iš nukautųjų paimta 1 SVT, 3 pistoletai ir 3 granatos. Susišaudymo metu sandėlyje sproginėjo ginklai, sudegė 7 šautuvai, 5 automatai, 8 pistoletai. Nukauti: Regina Žilionienė, Juozo, g.1919 m., antras neatpažintas".*

MOZURIŠKIŲ MIŠKE PAMOKYTI

Prisiminės veržlią tų dienų įvykių raidą, buvęs Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės kovotojas Antanas Lukša pasakojo. *"Poilsui mes, devyni vyrai, atvykome prie tėviškės. Gražų Šeštinių rytą brolis Vincentas, neva ganydamas galvijų bandą, atnešė į Mozūriškių mišką šventinius pusryčius. Trumpai pasikalbėjęs su mumis, brolis patraukė namų link. Vos spėjus sudoroti atneštas vaišes, sargyboje stovėjęs partizanas Juozas Išganaitis-Dėdė pranešė, kad artinasi apie 50-ies Šilavoto enkavedistų dalinys. Pastvėrę ginklus pasitraukėme apie 300 metrų į tankų eglynėlį. Netoli eglynėlio augo senas ąžuolas, pro kurį ėjo miško takas. Dėdės pranešimas greit pasitvirtino - pro eglynėlį prabėgo iš gulto išbaidytas kiškis. Laukėme, gal praeis pro šalį ir enkavedistai. Tačiau netrukus pamatėme taku pro ąžuolą artėjančius pirmuosius priešo kareivius. Nusitaikę į enkavedistus, laukėme apygardos vado Mykolo-Jono įsakymo. Trys kareiviai pro ąžuolą praėjo, bet ketvirtas - leitenantas, matome, lenda į mūsų užkardą - eglynėlį. "Ugnis!"... Sutratėjo Vilemo ir Špoko kulkosvaidžių salvės, trenkė Žaliuko ir Dėdės dešimtšūvių šūviai, sukleno Mažyčio "Šturmgever" ir Mykolo-Jono, Skirmanto, Arūno ir Kurto automatų serijos. Krenta leitenantas ir dar keturi enkavedistai... Kritus vadui likusieji enkavedistai pakriko, tačiau ir jų atsakomoji ginklų ugnis sudrebino Mozūriškių miško palaukę... Laimingos buvo mums valandos, nes jų šūviai mūsų vyrams net skverno nepalietė. Skaudžių nuostolių įsiutinti enkavedistai iš miško triukšmingai įsiveržė į pamiškės gyventojų sodybą. Šlykščiai keikdami "banditus", įtūžę čekistai įsakė šeimininko sūnui Algimantui kinkyti arklius - paruošti vežimą. Susikrovę nukauto karininko ir septynių enkavedistų kūnus į vežimą pajudėjo Šilavoto link. Į vežimą ant lavonų kojų įsodintas Tūtlių Algis vėliau pasakojo: "Arkliai, jausdami vežime suguldytų lavonų kraujo tvaiką, visą kelią šnarpštė, blaškėsi - vis suko namų link"... Šilavote, privažiavus prie igulos vartų, Algimantui įsakė išlipti ir vežimas įvažiavo į kiemą. Po kelių minučių iš kiemo išvaryti arkliai, pajutę laisvę, vos suvaldomi į vežimą sėdusio Algio, galvotrūkčiais pasinėšė į namus. Subiro vežimo drobynos... Algimantas per stebuklą liko gyvas ir nesužeistas.*

Traukėmės per Skardupį. Išėję į Klebiškio miško palaukę, pamatėme į savo gūžtą grįžtančius tuos pačius enkavedistus. Ir vėl atsirado proga sumažinti igulos sudėtį, bet pamatę vežimo gale pasodintą sesers sūnų Algimantą susilaikėme. Praleidę vežimą ir jį lydinčius kareivius, pro Liepabūdžio ir Kalveliškių kaimų sodybas perėjome į Pagraižio girią. Pavakare kvartaline miš-

ko linija išėjome į Cikabūdės palaukę. Pritemus perėję Pagraizžio ir Mikalinės girių tarpumiškį, po pusvalandžio pasiekėme su Vakarų atstovais J. Deksniu-Hektoru ir V. Staneika-Meškiu numatytą susitikimo vietą.

Kitą dieną Mikalinės miške partizanų stovykloje įvyko vadų ir Vakarų pasiuntinių pasitarimas. Išklause Hektoro ir Meškio pranešimą apie tarptautinę padėtį, jų atvykimo tikslus ir ateities planus, gavome žvalgų pranešimą, kad gausios priešų pajėgos apsupę mišką, matyt, ruošiasi masinei operacijai - miško "košimui". Majoras Drunga toliau vesti derybas su Vakarų atstovais įgaliojo mano brolių Skirmantą, o Žaliuko pakviesti svečiai iškeliavo Išlaužo link, į Varkalų sodyboje įrengtas patikimas slėptuves.

Apygardos vadas Mykolas-Jonas ir Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas, ryšio partizano Naktinio ir kuopos vado Apynio bei jo vyrų lydimi, išvyko į Tauro apygardos štabo pareigūnų ir rinktinių vadų pasitarimą.

Mes, stovykloje pasilikę partizanai, nutarėme trauktis į palias. Brėkstant rytui, išvargęs ir budrumą praradęs žvalgas-vedlys Saugūnas, mūsų, 36 partizanų grupę, išvedė į Mikalinės miško Šarabūdės palaukę, kurioje buvo sugulęs enkavedistų dalinys. Susidūrimo su NKVD daliniu išvengti nepavyko. Prasidėjo įsimintinai įnirtingos kautynės. Šiame atkakliame mūšyje Lietuvos partizanų laimėjimą lėmė tik susiklausymas ir drausmė. Niekuomet nepamiršiu brolių Baltrušaičių Klemenso-Kurto ir Juozo-Tigro, bėgijusių po išsidėsčiusią kovotojų ugnies liniją su žaibus spjaudančiais automatais ir komanduojančius: "Vyrai, už Lietuvą! Už laisvą Tėvynę Lietuvą!" Nukovę devynis priešus ir nepatyrę aukų, buvome priversti grįžti į miško gilumą ir galvoti, kaip prasiveržti iš apsupties. Vėliau paaiškėjo, kad mūsų rinktinės veiklos ribose priešas buvo sutelkęs visą diviziją enkavedistų, tačiau tuomet apie priešų pajėgas nežinojome, todėl pasitarę nusprendėme gauti kelis vežimus ir mėginti pervaziuoti į Prienų šilą. Išslinkę grupėmis į kitą miško pakraštį, sušokome į penkis iš gyventojų paimtus vežimus ir, jau pakilę į kalvą, pamatėme tarsi pilką debesį atslenkančią rusų kareivių bangą. Pagal komandą, be panikos iššokome iš vežimų ir trumpais perbėgimais artėjome pamiškėn, iš kurios staiga išnirio keletas priešų kareivių. Sutelkta ginklų ugnimi išblaškėme pasirodžiusius enkavedistus ir įsiveržėme į mišką. Nors ir labai kelių kautynių išvarginti ir alkani, tačiau šio miško ir apylinkių žinovų patarimu, nedelsiant pasitraukėme į jų nurodytą miško kvartalą. Išsikasę apkasėlius ir sugulę juose, pasiklojėme Aukščiausiojo valia ir likimu... Tačiau priešas, matyt, kaupė jėgas ir mūsų dar nepuolė. Sulaukę sutemų nutarėme išsiskirstyti atskiromis grupelėmis ir slėptis miško tankmėse bei patikimų gyventojų sodybose.

Mes su Kuriu švintant priartėjome prie pat Šilavoto ir, praradę paskutines jėgas, nusprendėme rizikuoti. Įsitaisėme alksnyne sužėlusiam karklų krūme netoli Kurto namų. Priešais kalvoje kaip ant delno matėsi Šilavoto bažnyčia, greta jos esantis stribyno "mūrelis" ir apie jį slankiojančios stribų ir karinės įgulos enkavedistų figūros. Pakaitomis kiek nusnaudę, pajutome alkį. Laimei, pro šalį iš Šilavotoėjo Kurto pažįstamos seserys Glambaitės (o gal Juodsnuokytės), kurios netrukus atnešė sočius pietus. Tai buvo didelės rizikos iš jų pareikalavęs patarnavimas.

Po kelių dienų poilsio atkeliavau į Žaliuko tėviškę į pasitarimą su Hektoru ir Meškiu bei su iškviestu iš Vilniaus Markuliu-Ereliu.

ŠUNSKŲ PASALA

Gana tų judų - išdavikų! Gana tų ašarų žmonių!

Prikelsim iš kapų Tėvynę, jei negailėsime aukų...

Į kovą, Lietuvos sūnūs, numeskim jungą svetimų!

Į kovą, brangią žemę gint reikia...

(Partizanų daina)

Kol MGB čekistai užrašinėjo F.Kutkaičio-Žalgirio parodymus, likimas iškrėtė nenumatytą staigmeną. Vytauto rinktinės partizanai birželio 4 d. Šunskų valsčiuje likvidavę sovietinius aktyvistus: apylinkės pirmininką Nemūrą ir buvusią Maskvos Kominterno Lietuvoje agentę Elzę Laukaitytę, Grybinės kaimo pamiškėje Marijampolės-Šunskų kelyje surengė baudėjams pasalą.

Marijampolė, birželio 4 d. Saulėto vėlyvo ryto dangumi tingiai slinko retoki kamuoliniai debesys. Apie pusę dešimtos Kęstučio gatvėje gaisrinės kieme dėmesį patraukė neįprastas sujudimas - lietuviški ir rusiški šūkalojimai, su tradiciniais "vyresniojo brolio" keiksmožodžiais. Skatinamas smalsumo, stabtelėjau prie Civilinės metrikacijos biuro durų ir slapčia stebėjau skubotą kariškių ir civilių šurmulį gaisrininkų kieme. Iš gatvės pro atvirus gaisrinės kiemo vartus įriedėjo rusiškas "viliukas". Padrikus šūkalojimus kieme pakeitė iš "viliuko" iššokusių karininkų griežti įsakymai. Į išridentą iš angaro "študbekerį" iširopstė keliasdešimt įgulos kareivių ir stribų. Mašina, pasišiaušusi kulkosvaidžių ir šautuvų vamzdžiais, tartum plieninis ežys nerangiai išvinguriavo iš kiemo į gatvę ir, pasukusi Šešupės tilto link, nuriedėjo Vilkaviškio plentu.

Grįžęs iš banko, skyriuje radau kelis ūkininkus - linų ir cukrinių runkelių augintojus, laukiančius leidimo gauti trąšoms. Iš jų pasakojimų supratau, kad Šunskų apylinkėje, 14 km nuo Marijampolės, partizanai išvaikė valstiečių susirinkimą. O pabėgęs apylinkės pirmininkas, matyt, pranešęs stribams, nes jie kelyje sutikę pilną mašiną stribų ir kareivių.

Pavakare grįždamas iš darbo užsukau į duonos parduotuvę Vilkaviškio gatvėje. Bestovint eilėje lyg iš kibiro prapliupo bangus vasaros lietus. Pasiėmęs kortelinę duonos normą, stovėjau ant parduotuvės laiptų, lūkuriuodamas, kol nustos lyti. Tuo metu Vilkaviškio gatve, įkalnėn nuo Šešupės tilto, vangia žingine artėjo keletas ilgadrobinių vežimų kaip malkų prikrautų stribų ir kareivių lavonų. Lietaus vandens čiurkšlės, perkošę vežimuose suguldytus nukautųjų kūnus, rausva srove tekėjo grindiniu pakalnėn į Šešupę.

Po kelių dienų atsilankę skyriuje Šunskų apylinkių ūkininkai pasakojo, kad stribų ir enkavedistų mašiną, išvažiavusią iš miško, Grybinės kaimo palaukėje sutiko uraganinė partizanų kulkosvaidžių ugnis. Okupantai ir jų parankiniai stribai, net nespėję rimtai pasipriešinti, čia ir baigė savo misiją...

Praėjus daugeliui metų Marijampolės politinių kalinių ir tremtinių klubo darbuotojas pasakos: "Tuo metu Marijampolės gaisrinėje vairuotoju dirbo pažįstamas Akelis. Jam ir teko vežti "baudėjus" į Šunskus. Mašinai išvažiavus iš miško, vairuotojas Akelis spėjęs pamatyti priešais mašiną į kelią iššokusį partizaną ir iš kulkosvaidžio vamzdžio į mašinos priekį nukreiptus ugnies plyksnius, nešančius mirtį... Gavęs į kaktą kulka, sukniubo šalia jo kabinoje sėdėjęs MGB karininkas. Akelis, pravėręs dureles, vertėsi į griovį ir sužeistas į koją nušliaužė toliau nuo kelio. Kulų suvarpyta nevaldoma mašina staigiai sustojo. Likę gyvi stribai ir kareiviai, iš mašinos nusikapstę į pakelės griovius, bandė priešintis. Kryžminė partizanų ginklų ugnis greit nuslopino jų pasipriešinimą"...

- Mes, gimnazistai, nuėjome į Marijampolės ligoninę, - tęsė šis garbus žmogus. - Nors sargybiniai neleido, bet gimnazistinio išradingumo dėka pavyko įeiti į lavoninę. Vaizdas šiurpus. Nenusakomas...

Šunskų pasaloje nukautus 22 NKVD kareivius ir stribus palaidojo sovietinių karių kapinėse prie Mokytojų seminarijos.

Tarp archyvinių partizanų dokumentų yra raportas apie pasiruošimą kautynėms ir jų eigą.

Raportas

1946 m. birželio 3 d. pradėjome ruošti bolševikams pasalas, kurioms vadovavo Karijotas.

Atėjom nakčiai į kautynių vietą, apžiūrėjom visas pozicijas, nustatėm kovotojų vietas, įsakėm pasiruošti apkasus ir laukti priešo.

Karijotas su šešiais kovotojais užėmė pirmą gyvenamą vietą nuo Marijampolės prie kelio, vedančio į Šunskus, o aš su keturiais vyrais - antrus trobesius, o Sakalas su dviem kovotojais - trečius, esančius kitoje kelio pusėje.

Kadangi man matomumo nebuvo, aš prašiau Karijotą, kad priešui pasirodžius, jis duotų ženklą. Apie dešimtą valandą suūžė mašina, bet tuo tarpu dar ženklo negavus pasirodė mašina su priešu. Tuomet aš pranešiau savo vyrams, kad mašina čia pat ir pradėjau taikyti į šoferį.

Kai buvo duotas ženklas, pradėjome šaudymą. Kadangi mašina ėjo dideliu greičiu, tai šoferį nenukoviau, bet tik sužeidžiau, ko pasekoje mašina nevirto, bet labai staiga sustojo. Mašinai stojant, priešas palikęs joje tris nukautuosius, iššoko iš mašinos ir išsidėstė pakelės grioviuose. Priešo užimtos pozicijos liko mums neapšaudomos. Tuomet priėjom mes išilgai griovio ir pradėjom puolimą.

Mūsų pusėje žuvo Karijotas. Kovotojai Vanagas ir Vaidotas sužeisti.

Per kautynes drąsumu pasižymėjo sekantieji kovotojai: Herbas, Vaidotas, Klaidas, Teras, Vanagas, Riteris ir Karijotas.

Baigę sėkmingai kautynes, pradėjome ruošti pasitraukimui. Įsakiau paimti geruosius ginklus, žuvusį Karijotą ir sužeistą Vanagą, o aš su Vaidotu nuėjau pas gailestingąją seserį.

Pranešus apie galimą pavojų iš Marijampolės, nebuvo galima dėl stokos laiko vietoje aptvarstyti sužeistąjį Vanagą. Pasiėkė Šunskus, pakeitėm arklius, nes šie jau buvo pavargę. Pavažiavau dar du kilometrus, Vanagas pradėjo vaitoti. Tuomet nusprendžiau jį palikti pas ūkininką ir gerai sutvarkyti. Aš su dviem kovotojais ir sužeistuoju pasilikome, o Sakalas su kitais dviem kovotojais ir ginklais nuvažiavo toliau.

Žuvus kautynių vadui, rikiuotės skyriaus viršininkui Karijotui, pasirašęs raportą rinktinės ūkio skyriaus viršininkas Giedrulis - Senkus, gavęs pranešimą apie gresiantį pavojų, įsakė partizanamams skubiai trauktis. Broniaus Kavaliausko-Karijoto, Vlado, g.1920 m. Marijampolėje, sesuo patikslina: "Grybinės kaimo kautynėse, pereinant kelią, žuvusių brolių partizanai vežėsi vežime. Pradėjus vyti, partizanai jį paliko. Karijotas ir Šaulys buvo paguldyti Marijampolės turgavietėje. Juos tris (trečias nežinomas) užkasė už Miškų ūkio, durpyne. Dabar ten kolektyviniai sodai..." Reikia manyti, kad iš kautynių lauko besitraukiantys partizanai, kurie vežėsi žuvusį vadą, susidūrė su skubančiais į pagalbą NKVD kareiviais. Susišaudymo metu žuvo Šaulys ir tas trečiasis nežinomas partizanas.

Be raporte išvardintų kovotojų, Šunskų pasaloje dalyvavo kuopos vadas Bronius Dzindziliauskas-Perkūnas, g.1922 m. Ožkasvilių k. Buvo sužeistas, Valaičių Anelės slaugomas gydėsi, bet besveikstantį jį NKVD šnipas Pušis-Demonas - A.Podolskis apgaulės būdu iš Valaičių išvedė ir prie Rudžių giraitės nušovė.

Po kautynių atsitraukęs Perkūno netikras brolis Viktoras Augustinavičius-Griausmas, pasiekęs Pilviškių apylinkes, pasislėpė savo žeminėje slėptuvėje Šilakojo miškelyje. Išgirdęs virš bunkerio žingsnius, partizanas pagalvojo, kad savi ir atidarė angos dangtį. Įsiutę čekistai su Griausmu čia pat miške žiauriai susidorojo - išpjovė nugaroje kryžių ir nukirto galvą.

"Geri žmonės ČK sadistų sumaitotą Griausmo kūną nakčia palaidojo. Ryte, patikrinę paskubomis atliktą nakties darbą, apsižiūrėjo, kad liko neužkasta partizano galva. Atkasę kapą, palaidojo ir partizano-kankinio galvą", - jau kalėjime A.Akelaitytei pasakojusi Salomėja Petrulionienė.

Sunkiai į vidurius sužeistą partizaną Antaną Gecevičių-Vanagą, g.1913 m., iš Siberijos kaimo, Keturvalakių vls., partizanai paliko patikimo Paršelių k., Šunskų vls. ūkininko Voveraičio sodyboje. Pakviesta gydytoja Pečiulytė, aptvarsčiusi sužeistąjį, jo globotojams pasakė, kad sužeidimas sunkus, nepagydomas. Po pusantros paros nepakeliamų kančių Vanagas mirė. Jo kūną Voveraičiai palaidojo savo sodybos gėlių darželyje.

KGB agentūrinėje byloje Nr.36/45 pateikia šios partizanų pasalos aprašymą: *"1946 m. birželio 3-4 d. Šunskuose, 8 km nuo Marijampolės, partizanai užmušė apylinkės pirmininką Nemūrą ir tarybinę aktyvistę Elžę Laukaitę. Apie įvykdytą teroro aktą Marijampolės MVD organams pranešė partizanų pasiūsta moteris.*

į Šunskus išvažiavo MVD vyr.ltn.Subotino vadovaujama dviem kulkosvaidžiais, šautuvais ir automatais ginkluota liaudies gynėjų ir įgulos karių grupė. Likus dviem kilometrams iki įvykio vietos, mašiną pasitiko partizanų pasalos ugnis. Pirmieji šūviai į kojas sužeidė vairuotoją ir nukovė šalia sėdėjusį vyr.ltn.Subotin.

Prasidėjus susišaudymui, nukauti du operatyviniai MVD darbuotojai, Marijampolės valsčiaus partorgas A.Nerūnas ir aštuoniolika liaudies gynėjų. Valsčiaus pirmininko pavaduotojas Petrovas ir MTS direktoriaus pavaduotojas - politinis vadovas Bubnys lengvai sužeisti pabėgo.

Partizanai paėmė du rankinius kulkosvaidžius, automatinius šautuvus ir kitus ginklus. Atvykę į vietą, karinis pasienio dalinys, persekiodamas partizanus, vieną vežimą su prarastais ginklais ir dviem nukautais pavijo. Patys partizanai, metę arklius ir ginklus, pasklido miške. Partizanų persekiojimas tęsiamas".

Kituose šaltiniuose išvardytos partizanų pasaloje nukautų sovietinių aktyvistų pavardės ir pareigos: Marijampolės MVD vyr.ltn.Subotin, NKVD ltn.J.Glambickas, NKVD j.ltn.Kropotin, Marijampolės MVD ltn.B.Glambinskas, Šunskų MVD ltn.J.Matulevičius, stribas B.Lapėnas, Marijampolės vls. partorgas A.Narūnas. Eilinių kariškių ir stribų pavardės nenurodytos.

PER NKVD UŽKARDAS

*Išdavikų tartas piktas žodis
Lydėjo jus per Kazlų Rūdos miškus.
Švinu springstantis kulkosvaidis*

*Ugnimi jūs skyrėtės sau kelią
Per klampus Raudonplytės raistus -
Kad netryptų okupantas šventą žemę,
Likimas jums buvo paskirtas rūstus...*

Iš Šilavoto į Marijampolės saugumą skubiai atvežtas Kutkaitis birželio 4 d. apklausoje tvirtino, kad po susirinkimo Mykolas-Jonas su Žalgirio rinktinės Žilvičio grupės Sakalo vadovaujamais 24 partizanais surengė pasalą kelyje. Remiantis jo parodymais, apskrities MGB vadovybė atšaukė Gintautų, Gulbiniškių, Skardupių apylinkėse enkavedistų ir stribų

vykdomas partizanų paieškų pasalas ir visas 94-o pasieniečių pulko bei Marijampolės kareivinėse dislokuotas karines pajėgas pasiuntė tariamos Mykolo-Jono partizanų grupės persekiojimui.

F.Kutkaitis teikė čekistams vis naujus vertingus parodymus.

Apklauso protokololas

1946 m. birželio 5 d., Marijampolė

Aš, Marijampolės AS MVD vyr. tardytojas kpt.Zazajev, šiandien apklausiau sulaikytą Feliksą Kutkaitį, Juozo, g.1900 m. Vandenių k., Kazlų Rūdos vls.

Klausimas: Papasakokit Tauro apygardos vado Drungos ir ryšininko Naktelės požymius.

Atsakymas: Zigmas Drunga, 42-43 m., vidutinio ūgio ir kūno sudėjimo, juodbrūvis, plaukai tamsūs, sušukuoti į viršų. Skutasi, paskutines dvi savaites nesiskutęs, juodas kostiumas, kaklaraištis, žalsvo angliško digonalo milinė, antpečiuose Lietuvos armijos majoro žvaigždutė. Žalia Smetonos laikų kepurė be kanto ir kokardos. Į klausimus atsako greit, glaustai, religingas iki fanatizmo. Mėgsta daug vaikščioti (...) Naktelės (Naktinio?) požymiai: 24-26 metų amžiaus, liesokas, blondinas, ilgi plaukai, nosis ilga, tiesi; tamsus kostiumas, be kaklaraiščio.

Kuo apsiavęs?... Rodos, auliniais batais. Naktelė, rodos, turi dokumentus, gyvena legaliai. Todėl kad vaikšto civiliais drabužiais ir be ginklo. Nešioja juodą skrybę.

Klausimas apie Geležinio Vilko štabą: Kokie Žiedo požymiai?

Atsakymas: Apsirengęs žalios spalvos paltu, pilkos kelnės, juodi bateliai, marškiniai žalsvos spalvos, naminio audinio. Kepurė žalsva be kantų ir kokardų. Mažai geria, nekalbus, apsišvietęs, paslaugus, mandagus. Paskutiniu metu jaučiasi kažkoks pasimetimas, susirūpinimas.

Žaliuko požymiai: 22-24 metų, vidutinio ūgio, vidutinio kūno sudėjimo, nosis liesi su maža kuprele. Apsirengęs civiliai languotu rudos spalvos kostiumu. Batai juodi.

Juodžio - Vyčio požymiai: 24-26 metų, vidutinio ūgio, tamsių plaukų, apvalaus veido, nosis tiesi... Civiliu tamsiu kostiumu. Vaikšto vienplaukis.

Mažyčio - adjutanto požymiai: 20-21 metų, labai aukštas, stambaus kūno sudėjimo, šviesių plaukų, balto apvalaus veido, akys mėlynos. Pilkos spalvos kostiumas, vaikšto be kepurės. Plaukus šukuoja į viršų.

Med.seselės Laimos požymiai: 30 metų, vidutinio ūgio, vidutinio kūno

sudėjimo, juodų plaukų, apvalaus veido, nosis tiesi. Kaip moteris, dažnai keičia viršutinius drabužius. Vaikšto po visas kuopas, medikamentus ir perrišimo reikmenis nešiojasi odiniame portfelyje.

F.Kutkaitis (parašas)

Apklausė: kpt.Zazajev (parašas)

Iš Skaisčiūnų kaime vykusio vadų pasitarimo Mykolas-Jonas, Žiedas ir Šarūnas atėjo į pietinę Kazlų Rūdos miškų dalį. Kybartų - Kazlų Rūdos - Šeštokų geležinkelio atšakų trikampio ir Eglupio - Armališkių kaimų laukų ribojamoje Kazlų Rūdos miškų dalyje - Griešių miške jų laukė Žalgirio rinktinės štabo viršininko Broniaus Brazausko-Sakalo vadovaujamas nemažas partizanų dalinys. Sakalo ir Meškos kuopų kovotojų junginį papildė Geležinio Vilko rinktinės Algirdo kuopos vado Tigro penkiolika partizanų, atvykusių pasitikti grįžtantį savo vadą Žiedą.

Vadus Armališkių kaimo palaukėje pasitikęs Sakalo pasiųstas partizanų patrulis atvedė į stovyklą. Kita žvalgų grupė parsivedė kelis Vytauto rinktinės kovotojus, kurie Šunskų pasaloje sunaikinę Marijampolės baudėjus, enkavedistų persekiojami, per Šilakojo giraitę buvo priversti trauktis į Kazlų Rūdos miškus. Vytautėnai įspėjo vadus, kad juos persekioję enkavedistai, kruopščiai iškretę Šilakojo giraitę, gali "sukuoti" ir Griešių mišką. Tačiau Mykolas-Jonas ir rinktinių vadai, neįtarę Markulio-Erelio ir suimto Kutkaičio-Žalgirio išdavysčių, prieš vykdant partizanų paiešką įvertino kaip eilinį okupantų siautėjimą. Be to, per septyniadešimt prityrusių, kovų užgrūdintų partizanų daliniui, ginkluotam bent dvylika kulkosvaidžių ir turint pakankamai automatinį ginklą, persekiotojai buvo nebaisūs.

"Sekančią dieną rusai užpuolė Kazlų Rūdos miškus... Mūsiškiai laiku pastebėjo enkavedistus ir, nieko nelaukdami, patys puolė. Įvyko kova. Enkavedistai, staiga užklupti, pradėjo trauktis, palikdami dvidešimt du nukautus ir daug sužeistų. Iš mūsų pusės aukų nebuvo", - rašo dienoraštyje kapelionas kun.Justinas Lelešius-Grafas.

Šių kautynių dalyvio Žalgirio rinktinės kovotojo Petro Šiupailos-Žio-go pasakojimo ir kitų liudininkų prisiminimų pagrindu nustatytas toks partizanų pasitraukimo iš Griešių kautynių aplinkybės ir žygio per Kazlų Rūdos miškus maršrutas. Pasinaudoję prieš sutrikimu, partizanai traukėsi Ažuolų Būdos link. Pagrindinė kliūtis sėkmingam partizanų pasitraukimui buvo Kazlų Rūdos - Šeštokų geležinkelis ir Ažuolų Būdos plentas į Kazlų Rūdą. Jų laimei, nei geležinkelio pylimo, nei plento enkavedistai

nespėjo užblokuoti. Be kliūčių peršokę geležinkelio sankasą, partizanai atsargiai prislinko prie plento, kuriuo nuo Ažuolų Būdos Kazlų Rūdos link pravažiavo kariškų mašinų su kareiviais kolona. Nutilus variklių gausmui, paruošę ginklus kautynėms partizanai grupelėmis peršliaužė plentą ir nužygiavo Jūrės kryptimi. Ažuolų Būdos miško gilumoje - Gudelių miške partizanai sustojo trumpam poilsiui. Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas, kuopų vadai Apynys ir Tigras, pasitarę su apygardos vadu Mykolu-Jonu, nutarė sulaukę sutemų su savo ir Karijoto vyrais žygiuoti į rinktinės teritorijos miškus. Pusvalandį atsikvėpę Mykolas-Jonas, Žalgirio rinktinės vadas Šarūnas ir kovotojai pakilo atsisveikinti su pasiliekančiais Geležinio Vilko partizanais.

Jausmingesnis negu įprasta buvo Mykolo-Jono ir Žiedo atsisveikinimas. Geležinio Vilko partizanuose pradėjęs kovos kelią, mjr.Zigmas Drunga labai vertino ltn.J.Stravinsko karinę drausmę, toleranciją ir kovose užgrūdintą draugystę. Tartum nujausdami artėjančią amžino išsiskyrimo valandą, atsisveikindami vyrai nesivaržė kovotojų akivaizdoje nubraukti ir netikėtai ištryškusią vyrišką ašarą...

PAGRAIŽIO TRAGEDIJA

*Žemę tvindo kraujas, laisto miško žiedą,
Su rasa nubėga stiebelių žaliu...
Motinoms per skruostus ašaros vis rieda -
Kovose neteko Jos vaikų kelių...*

(Iš partizanų poezijos)

Triuškinanti nesėkmė, patirta Griešių kautynėse, įtikino Marijampolės MGB vadus, jog aptiko Tauro apygardos vado Mykolo-Jono vadovaujamą didelę partizanų grupotę. Marijampolės NKVD karinių pajėgų pulkininkų radiogramos užtvindė eterį, telegramų ir telefonogramų srautas nuklojo gen.mjr.Bartašiūno ir MGB gen.mjr.Jefimovo kabinetų stalus.

Prasidėjo viena didžiausių sovietų armijos baudžiamųjų akcijų Suvalkijos krašte. NKVD ir kitų armijos dalinių ir žvalgybinės aviacijos "kukurūznykų" persekiojami Tauro apygardos partizanai pateko į nuožmių kautynių ir tragiškų netekčių sukūrį.

...Sutemus Geležinio Vilko rinktinės vado Žiedo vadovaujamas dvidešimties partizanų būrys Gudelių miškais, nepasiekę Ažuolų Būdos gy-

venvietės, perėjo į Mikalavos girią. Nedidelis miškelis išvargusiems partizanams buvo menka prieglauda. Vytauto kuopos vadas Pranas Kučinskas-Apynys su Šunskų kautyinių bėgliais, atsiskyrę nuo Žiedo, nuėjo į Varnabūdės mišką. Žiedo partizanai, kruopščiai išžvalgę Gelginų kaimo palaukę, Subačiškių - Pavabališkių laukais prieš švitimą pasiekė Kuprių kaimo Lapinskų sodybą. Rinktinės vadas Žiedas, med.seselė Laimutė, Tigras, Saugūnas ir keli labiau išvargę partizanai užėjo į trobą. Likusieji vyrai, suvirtę sode prie Leskavos - Plutiškių kelio, įsiklausydami į ankstyvo ryto tylą, akylai stebėjo aplinką. Kaime, rodos, buvo ramu, tik iš tolimesnių sodybų atklysdvo pavienių šunų amsėjimas.

• Geležinio Vilko rinktinės vadas
lt. Juozas Stravinskas-Žiedas

"Iš vakaro mama buvo kepusi Sekminėms didelį pyragą, - pasakojo tada šešiolikmetė Lapinskų Kastutė. - Vyrai buvo taip išvargę, kad, suvirtę ant suolų, vos pajėgė mamos atneštais sausais autais pervynioti iki kraujų nutrintas kojas. Stiklinė pieno ir riekė pyrago sunkiai lindo pervargusiems partizanams... Kurti ugnį ir išvirti karštos arbatos nebuvo kada. Švito, reikėjo skubėti."

"Kažkuriam partizanui skaudėjo dantį, - prisimena Kastancija. - Laimutė paprašė atnešti anksčiau pas mus paslėptą vaistų dėžutę. Atnešiau ir padaviau kiek pažvalėjusiai mamos dovanotais sausais drabužiais persirengusiai Laimutei..."

Brėško birželio 7-os rytas. Partizanai tyliai išejo iš Lapinskų sodybos ir laukais nubrido Pagraižio girios kryptimi. Vietinis partizanas Juozas Samuolis-Strazdas ir Antanas Šiupienius-Saugūnas nuėjo į Šmurų kaimą sumedžioti vyrams maisto. Blindžiakupsčio kaime, ties Bielskaus sodybos bažnytelė, vienuolikos partizanų grupė įsmuko į girią. Partizanų žvalgai Juozas Išganaitis-Dėdė ir Antanas Vosylius-Vilkas, žvalgydami vietovę, pamiške nužingsniavo Mozūriškių link.

"Jau prašvitus užėjo Vilkas ir Dėdė, - pasakojo Veiverytė-Liorentie-

nė. - Tėvai buvo išėję į Veiverius. Namuose buvome tik su jaunesniu broliu Vytuku... Buvo labai neramu. Krėtė nervinis drebulys. Niekad anksčiau taip nebijodavau. Staugė prie būdos pririštas šuo, lyg pranašaudamas nelaimę... Anksčiau miško brolius jis sutikdavo santūriai... Daugelį jų pažinojo... Vyrui paprašė pieno. Laukdami, kol pamelšiu karvę, pasibėrė ant stalo šovinius... Lenktyniavo, kuris greičiau sudės juos į apkasas... Atsigėrė šilto pieno, partizanai išėjo. Pagiry dar iššovė - du ar tris kartus... Matyt, signalą... Gal po valandos, kažkur ties Bielskyne, girioje pasigirdo smarkus šaudymas..."

Kiti to tragiško ryto liudininkai pasakojo, kad bešvintant nuo Šilavoto pusės į Pagraizžio pamiškę prigužėjo daug rusų kareivių. Vienas karininkas, užsiropštęs ant Cikabūdės gyventojų Motiejaus Slavicko trobos aukšto, per "čyto" langelį žiūrėdamas žvalgė Skriaudžių pusės apylinkes. Manoma, kad auštančio ryto prieblandoje jis pastebėjo nuo Leskavos laukais einančius Žiedo partizanus. Jau pakilus saulei, enkavedistai, košdami mišką, aptiko sumigusius partizanus. J. Daumantas "Partizanuose" rašo: "Vilius ir Špokas, geriausi kuopos kulkosvaidininkai, sukniubo ant savų kulkosvaidžių, suspėję išleisti vos po kelis šūvius"...

Po pusmečio Algirdo kuopos vadas Juozas Baltrušaitis-Tigras pasakojo: "Pajutau įtartinus garsus... Sušukęs - "rusai", pašokau ir, žengęs vos porą žingsnių, suklupau... Po kojomis pasipynusi šaka, o gal iškilis šaknis parvertė mane... Virš nugaros prazvimbė automato serijos kulkos. Iš rankų šaudydama iškrito "mašinpistolė"... Aklai šaudydamas iš pistoleto "FN", nėriau į tankų eglėnėlį... Mentėje pajutau lipnų perštėjimą"...

Mažiau nei pusvalandį trukę kautynės staiga užgeso. Pernelyg nelygios buvo jėgos. Iš apsupties išbėgo tik Skirmantas ir Tigras. Žuvo devyni: rinktinės vadas lt. n. Juozas Stravinskas-Žiedas, Damutė Dičpinigaitytė-Laimutė, Juozas Gylys-Vėtra, Jonas Naujokas-Gintaras, Pažėra-Špokas, Vilhelmas-Vilius, Jazminas (sl.), Butkus (?) - Studentas ir nežinomas partizanas.

Žuvusius partizanus vežti į Šilavotą enkavedistai atvarė Barsukynės kaimo gyventojų pusbrolių bendravardžių Vincų Januškevičių dvikinkius vežimus.

"Patekėjus saulutei, tėvai pas daktarą į Veiverius išvežė karščiuojantį broliuką. Grįžtant iš Veiverių, nuo Brundzos dvaro iki Leskavos sankryžos šalikelėse stovėjo kelios dešimtys enkavedistų mašinų. Išbadę durtais vežimo šiaudus ir įsitikinę, jog berniukas tikrai serga, enkavedistai leido tėvams važiuoti namo... Priešpriešais į mūsų kiemą dviračiu įvažia-

vo purvais apskretęs Juozas Baltrušaitis-Tigras. Atsigėręs šalto vandens, tepasakė: "Aš ir Vilkas..." Ir sėdęs ant dviračio išvažiavo", - prisimena Lapinskų Kastutė.

*Tave trypia, spardo, aikštėje paguldę...
Tave uoliai slepia priemiesčio griovy...
Vyturėliui giesmę rytmetinę čiulbant,
Dar lašelio kraujo ieško jie Tavy...*

Švenčiaviškio drebulių lapų šnarėjime ištirpęs Pagraižio kautynių šūvių aidas mūsų nepasiekė. Tik šeštadienio pavakare kaime pasklido gandas, kad Pagraižio girioje žuvo Prienų Žiburio gimnazijos mokytojas, mano klasės auklėtojas Juozas Stravinskas. Dar pavasarį įtartas kaip Žiedo ryšininkas, Marijampolės "saugume" gerokai aplamdytas, bijodamas vėl patekti V.Kolesovo ir jo gaujos akiratin, į Šilavotą nėjau. Ruošiantis į bažnyčią Sekminių pamaldoms, paprašiau motiną ir seserį atidžiai išsižūrėti į žuvusius partizanus. Mama atpažino Mokytoją... "Ištaršyti geltoni plaukai... Guli kaip gyvas... Prie tako, šalia šventoriaus, tarp numestų vyrų - žmogaus protui nesuvokiamai begėdiškai nudraskytais drabužiais išniekintas... jaunutės mergaitės kūnas", - braukdama ašaras pasakojo iš Šilavoto grįžusi mama.

Tą šventą Sekminių valandą bažnyčioje gaudžiant vargonams įniršio apimti sribai, tarsi kraujo ištroškę grifai, supuolę maitojo šalia šventoriaus prieš bažnyčios paradines duris numestus aukų kūnus... "Geriau būčiau nėjus... Kiba Dievo nėra?" - aimanavo mama.

Žmonės pasakoję, kad parvežus į Šilavotą partizanų kūnus ir išvertus prie šventoriaus, sribų sesuo Vera Sadukė, pripuolusi prie Mokytojo lavono, bandė numauti nuo piršto auksinį vestuvių žiedą.

- Juozeli, jis tau jau nereikalingas!... - apkvaitusi nuo naminės vapičiojo "gailestingoji" MGB agentė Izabella.

- Stribas Pašukevičius, atsinešęs kastuvą, nukirto partizano pirštus... - teigia tuomet pro šalį iš mokyklos ėjęs Masčinskų Justinas.

Sekminių antrą dieną Žiedo, Vėtros ir Laimutės lavonus nuvežė į Prienus ir numetė ant turgaus aikštės grindinio šalia dviejų žuvusių partizanų. Likusius šešių kūnus sribai sumetė į Šilavoto kapinių patvoryje įrengtas bulvių saugyklų duobes...

Birželio šeštą dieną apie aštuntą valandą vakaro Tartupio kaime, Dėriaus sodyboje, Prienų enkavedistai apsupo du Šiaurio kuopos partiza-

nus. Žuvusį Mozūraitį-Girinį, g.1909 m., ir sunkiai sužeistą be gyvybės žymių Joną Senavaitį-Rainį, g.1925 m., parvežę į Prienus "pašarvojo" turgaus aikštėje. Ryte trumpos vasaros nakties rasos atgaivinto Rainio silpnos dejonės atkreipė stribo Vaikšnio vaikiščio dėmesį.

- Tėte!... Tas mėlynakis... gyvas! - atbėgęs į stribyną šūkčiojo.

Prie jaunuolio kūno prišokę stribai iš "Tiesos" susuktų machorkos suktinių žarijomis degino merdinčio partizano Rainio veidą... Į atmerk-tas mėlynas akis mėtė degančius degtukus ir liepsnojančias Prienų KP(b) organo "Naujo gyvenimo" skiautes... - pasakojo prieniškiai.

- Kam kankinat an bruko gyvą žmogų? - šaukė praeiviai.

- Neškitės in stribyną!... Ir ten parceliuokite! - išsprūdo neatsargus senyvos moteriškos piktas šūksnis.

Stribai nusitempė jaunuolio kūną į savo būstinės kiemą. Netrukus pokštelėjęs stribo Vaikšnio "nagano" šūvis sustabdė kankinio Rainio širdies plakimą...

Smalsesnių moterų paklaustas, kas šaudo kieme, aikštėje žaidžiantis Vaikšniukas atsakė:

- Tėtė nušovė... tą vyrą...

- Mėlynakis... Jau užsimerkė, - mestelėjo jo motina.

"Sutemus užėjo Kęstučio kuopos Paparčio būrio partizanai: mano brolis Antanas-Naras ir Kaziukas Senavaitis-Zuikis. Rainio brolis paprašė nueiti į Prienus atpažinti vakar enkavedistų parvežtus partizanus", - prisimena Izabelė Jundilaitė-Monikutė.

Nedidukė penkiolikos metų mergaičiukė su būreliu smalsesnių miesto vaikų priėjusi prie grindinio dulkėse numestų partizanų lavonų vos atpažino stribų sumaitotą Rainio veidą. "Juosmens srityje krauju permirkę baltiniai... Apanglėję antakiai ir akys... Apdegę, pūslėti,usių nutūpti skruostai... kėlė nesuvaldomą drebulį... Užsižadėjau daugiau niekada neiti žiūrėti nušautų partizanų", - pasakojo buvusi Geležinio Vilko rinktinės partizanų ryšininkė Monikutė.

Pavakare į atvarytą stribo Vaikšnio vežimą sumetę trijų partizanų lavonus, liaudies smaugėjai nuvežę išvertę į raistą prie Revuonos upelio. Kitų dviejų Laisvės kovotojų palaikus atvažiavusi mašina nuvežė už Smalinės ir išsukus iš Marijampolės - Alytaus plento sumete į buvusius vokečių apkasus Prienų šilo pakraštyje.

1992 m. vasarą Geležinio Vilko rinktinės vado lttn.Juozo Stravinsko-Žiedo žmona Konstancija apkasų vietoje surinko dviejų Karžygių palai-kus ir parvežusi į Šilavotą, deramai palaidojo Partizanų kape.

NAKTIES ŽYGLIAI

Palikusi Gudelių miške Geležinio Vilko vyrus, apygardos vadą lydin-
tis Žalgirio rinktinės partizanų būrys pasuko Jūrės link. Atsargiai išžval-
gę vietovę, partizanai po kelis peršoko Jūrės - Kazlų Rūdos geležinkelio
pylimą ir nužygiavo į Kajackų miško raistus. Dar galutinai neatslūgus
Griešių kautynių įtampai, žygis kovinėje parengtyje pelkėtais vasariškai
sužėlusiu miškų takais visiškai išsekino troškulio kamuojamus vyrus. Pa-
vakare dalinys atėjo į tankiais krūmokšniais apaugusį Kajackaraisčio pel-
kių pakraštį. Skaidrių Jūrės upelio intakų šaltinių vandeniu numalšinę
troškulį ir apsiplovę per veidus žliaugiantį prakaitą, partizanai suvirto į
kemsynų samanas pailsėti. Iš sužėlusiu krūmų brūzgynų išstypę pavieniai
liekni berželiai ir žemaūgės pušaitės tarsi uolūs sargybiniai stropiai sau-
gojo pavargusius Laisvės kovotojus, tačiau įkurių ir skaudžiai geliančių
uodų debesys ir alkis nugalejo nuovargį ir privertė ieškoti žmonių. Porą
valandų pailsėję, vyrai nuėjo į artimiausią Višakio Rūdos miško laukymė-
je išsimėčiusių kelių sodybų kaimą. Runkių kaimelio gyventojai, anks-
čiau ne kartą svetingai priglaudę ir maitinę užklystančius miško brolius,
ir šį kartą nuoširdžiai juos priėmė, paruošę sočią vakarienę. Tik suneri-
mę šeimininkės išpėjo vadus, kad pavakare į Višakio Rūdą atvažiaavę ke-
lios "žaliakepurių" mašinos kelia grėsmę ne tik partizanų, bet ir gyvento-
jų saugumui. Po vakarienės kiek pažvalęję partizanai aptarė padėtį ir
pasitikrinę ginklus pakilo į sunkų nakties žygį.

Tauro apygardos vado Mykolo-Jono misija susitikti su žemaičių parti-
zanų vadais vertė skubėti. Šio krašto partizanai, vietinių miškų žinovai,
retkarčiais pasitikrindami kompasu kryptį, atvedė būrį į Briedžkampio
mišką. Miško aikštelėje sustojus trumpam poilsiui, Mykolas-Jonas, Šarū-
nas ir kuopų vadai aptarė tolimesnį partizanų dalinio maršrutą. Paryčiais
pereiti Garankščių ar Braziūkų tarpumiškių gyvenvietes buvo rizikinga -
galima susidurti su enkavedistų pasala ir įsivelti į kautynes, o nakties
žygio išvargintiems partizanams tas kėlė grėsmę. Todėl kuopos vado Vy-
tauto Puišio-Meškos pasiūlymu nuspręsta iki aušros nueiti į Plikraisčio
mišką ir ten praleisti dieną.

Jau prašvitus pelkėti Plikraisčio kemsynai partizanus pasitiko uodų
zvimbimu. Tačiau pasirinkimo nebuvo. Išsiuntę žvalgybon kelis savano-
rius žvalgus, pelkės aikštelėje įsirengė stovyklą. Vos ne parą laiko truku-
sio sunkaus žygio galutinai išsekinti partizanai, saugomi dažnai keičia-
mos sargybos, greit sumigo. Miško ošimą trikdantys tolimi uogautojų šūks-

niai vos sulaikė nuovargio merkiamas sargybinių akis... Grįžę žvalgai pranešė, jog Kluoniškių, Papiškių ir Šulių kaimų pamiškėse NKVD dalinių nepastebėjo. Ramiai pailsėję vyrai pasitikrino ir išvalė ginklus, o pavakare susiruošė antros nakties žygiui. Nors buvo gerokai išalkę, tačiau vengdami rodytis gyventojams ir palikti pėdsakus, pasitenkino kašneliu duonos ir plėvele lašinių, gautų kelionei iš Runkių gyventojų. Betemstant Mykolą-Joną lydintis partizanų dalinys paliko stovyklą. Po vidurnakčio kirtę Kauno - Šakių plentą, jie perėjo į Altoniškių ir Vincentavo miškus.

"Į Lekėčių mišką atvykome jau švintant. Susiradome ryšininę, kuri mus suvedė su to krašto partizanais", - prisimena šio žygių dalyvis Petras Šiupaila-Žiogas. Ryšininės ir vietinių partizanų žiniomis šioje vietovėje aktyvesnės okupantų veiklos tuomet nepastebėta. Beržo vyrų saugomi svečiai sumigo. Popietė sukilusiems Mykolo-Jono partizanams ryšininės ir vietinių partizanų rūpesčiu geri žmonės paruošė sočius pietus.

"Apie 7 val. vakaro Mykolas-Jonas pranešė, kad jam reikia susitikti su Žemaitijos partizanais. Tyliai sugiedojome Lietuvos himną, pasimeldėme, ir jis su šešiais partizanais išsiruošė į žygį. Kartu su juo išvyko ir mūsų kuopos vadas Sakalas, savo vietoje palikęs Joną Staniulį-Šarūną", - pasakojo Žiogas. Apygardos vadas Mykolas-Jonas, Žalgirio rinktinės vadas Šarūnas, jo adjutantas Brangutė, štabo viršininkas Sakalas, einaš ir kuopos vado pareigas, štabo pareigūnas Tauras ir kuopos vadas Meška su kovotoju Perkūnu dar nesutemus atėjo prie Nemuno.

Apygardos kapelionas kun. Justinas Lelešius-Grafas dienoraštyje rašo: "... Priėję Nemuną išgirdo, kad anoje pusėje vyksta susišaudymai matyt, buvo košimai. Nutarta iki įtempta padėtis atslūgs, grįžti atgal į saugesnę vietą..."

PASKUTINIS MŪŠIS

*Melsvus padangių tolius drąsiai skrodęs,
Tėvynės laisvę gint miškuos pasirinkai;
Girių galiūno Tauro vyrus kovon vedęs,
Garbingai nelygioj kovoj Tu suklupai...*

Remiantis išdaviko F.Kutkaičio parodymu, jog apygardos vadas Mykolas-Jonas turėjęs vykti pas Žemaitijos partizanus, didelės okupantų pajėgos blokavo Nemuno prieigas, Lekėčių-Altoniškių ir Kūro bei Nova-

raiščio tarpumiškių palaukėse ir kaimuose išdėstė glaustų pasalų tinklą.

Nepavykus prasimušti į Žemaitiją, birželio 12 d. ankstų rytą Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas su palyda atėjo į Gerdžių mišką. Eidami laukymės Agurkiškių kaimo palauke, partizanai sutiko karves pamelžusią moterį, kuri pavaišinusi vyrus šiltu pienu perspėjo, kad apylinkėse siaučia rusai. Partizanai, atsakę, jog padėtis jiems žinoma, padėjo moteriškai ir nuėjo į artimiausio miško gilumą. Netrukus ta pačia kryptimi praėjo didelė grupė enkavedistų.

Stasė Muraškaitė prisimena: "Dar buvau piemenaitė. Ganydavau miške gyvulius. Tą rytą man išginus gyvulius tėvelis pasiuntė mamą su jaunesne sesute parvežti iš miško plynės statomam namui samanų. Vos pakilus saulutei, karvės leidosi nuo kalniuko į Rūšduobės miško kirtimą, į kur savo gyvulius buvo atginę Pasvaičių Algimantas ir Skiečių Albinas. Pamačiau kirtimo pakraščiu iš rytų į vakarus vorele einančius ginkluotus vyrus, kurie, stabtelėję prie piemenukų, nuėjo į mišką. Suskaičiavau - jų buvo keturiolika... Pakilus saulutei, netoli miške sutratėjo šūviai... Ap link mus, suvirtusius už kelmų, krito kulų nukirstos šakos, kulų nukopotų lapų skutai"...

"Kadangi buvome dvi paras nemiegoję, šešiese sugulėme miegoti, kitai liko sargyboje. Vos pradėjus migdytis, pasigirdo smarkus šaudymas. Visi stvėrėmės ginklų... Rusai puolė iš trijų pusių..." - pasakojęs apygardos kapelionui Grafui Žalgirio rinktinės vadas Jurgis Ilgūnas-Šarūnas. Išblaškyti partizanai atsišaudydami traukėsi. Kuopos vadas Meška ir partizanas Perkūnas, išstumti iš miško, žuvo rugių lauke prie Bartkaus sodo... Greit nutilo pelkės alksnyne kalenęs enkavedistų apsuptų Sakalo ir Brangutės kulkosvaidis... Apygardos vadas su Justinu Sendžiku-Zuikiu traukėsi per plynę. Zuikį priešų kulka pavijo pačioje plynėje. Mykolas-Jonas, išsiveržęs į raisto pakraštį, sužeistas į kojas, patraukė granatos saugiklį...

*Galingas sau skirtos granatos trenksmas,
Sudrebinę žalius Agurkiškės miškus...
Krūtinėje krauju pasruvęs sunkus skausmas
Paliko amžiams Tavo pėdsakus ryškius...*

Nelygioje kovoje už Tėvynės laisvę garbingai žuvo mjr. Zigmas Drunga-Mykolas-Jonas, Tauro apygardos vadas ir Pietų Lietuvos Partizanų štabo vado pavaduotojas, Bronius Brazauskas-Sakalas, Žalgirio rinktinės

štabo viršininkas ir Sakalų kuopos vadas, Juozas Sidabras-Brangutė, Žalgirio rinktinės vado adjutantas, Vytautas Puišys-Meška, Žalgirio rinktinės 54-osios kuopos vadas, šios kuopos partizanai Antanas Gudaitis-Perkūnas ir Justinas Sendžikas-Zuikis bei Jonas Vilmonis-Vaidila, Raudondvario partizanų būrio kovotojas, 1941-ųjų birželio sukilimo dalyvis.

Žalgirio rinktinės vadas psk.Jurgis Ilgūnas-Šarūnas, rinktinės štabo pareigūnas Kostas Zaranka-Bitė, Jonas Kvietkauskas-Gaidys ir Zigmas Adomaitis-Vanagas kaudamiesi pasitraukė.

"Mama su sesute parvažiavo vėlai po pietų, - pasakojo buvusi piemenaitė Stasė Muraškaitė-Vasaitienė. - Juodvi neprivažiavus plynės sustabdė enkavedistai. Vežimą su arkliais nuvarė į griovį, o joms liepė gultis ant žemės... Nutilus šūviams, žuvusių partizanų lavonus iš plynės enkavedistai išvilko už kojų... Liko šliūžės... Rusai atvarė mamos vežimą, į kurį sumetė keturis žuvusius partizanus... Mama atpažino vieną pas mus anksčiau buvusį partizaną, kurį draugai vadino "daktaru"... Jis turėjo auksinį laikrodį ir... burnoje buvo auksinių dantų... Nuo kito žuvusio šviesaus aukšto partizano rankos mažojo pirštelio rusas numovė balto metalo žiedą... Tą mėlyna apvalia akute žiedelį enkavedistas atidavė mano sesutei... Mama ir sesutė tuos keturis žuvusius partizanus nuvežė iki Viliušių kaimo kelio, kur stovėjo daug enkavedistų mašinų... Bartkaus lauke žuvusius partizanus atvežė Bartkus... Pavakare netoli tos vietos ganėme galvijus. Sekdami šliūžėmis, atėjome į partizanų žuvimo vietą. Ant eglės šakos rado pakibusią laikrodžio grandinėlės dalį... Matyt, partizanas buvo susisprogdinęs.

Kitą dieną pas mus atėjęs vidutinio ūgio tamsių garbanotų plaukų mums nepažįstamas partizanas paprašė valgyti. Įsiminė, kad viena jo ranka, nepamenu kuri, buvo be "dičkio" piršto... Mes jį maitinome kelias dienas, nes visur buvo pilna rusų... Žmonės kalbėjo, kad pelkėje žuvo septyni partizanai... Rudenį su sesute pelkėje rinkome spanguoles. Radome kuprinę su šovininiais. Ją parvilkome netoli namų... Mūšio metu pelkėje paliktą ir mūsų atrastą kuprinę pasiėmė vieną vakarą pas mus užėjęs partizanas Kostas Zaranka-Bitė."

1946 m. birželio 11 d. MGB žinių pateikėjo "Krušinis" pranešimu Žalgirio dalinio *"likvidavimo operacijos metu NKVD daliniai Agurkiškės miške aptiko nenustatyto skaičiaus Sakalo partizanų grupę. Užsimezgas kautynėms, šeši partizanai buvo sunaikinti. Trys iš jų vilkėjo Lietuvos karininkų uniformas. Atvežti į Kazlų Rūdą, atpažinti: Bronius Brazauskas iš Bartnikų k., būryje nuo 1945 m.; Jonas Brazauskas iš Barzdinkų k., Pilviškų vls. -*

nuo 1944 m.; Antanas Taraškevičius, Juozo, g.1905 m., iš Kulšėnų k., Kazlų Rūdos vls.; Jonas Pauža iš Žitkelės k., Barzdų vls., būryje nuo 1946 m. Užmuštas vienas policijos vachmistras, dirbęs Marijampolės policijoje, pavadė nenustatyta. Tą pačią dieną Ladiškių, Pockaplynės, Kazliškių, Papilvės ir Jūrės apylinkėse nukauti dar 7 partizanai.

Iš žuvusių paimta: 3 rankiniai kulkosvaidžiai, 5 automatai, 5 šautuvai, 9 pistoletai, 7 granatos, 5 žiūronai, fotoaparatas, 3310 šovinių, daug vertingų dokumentų.

Vietinių gyventojų žiniomis, Kazlų Rūdos miškų "košimo" metu žuvo buvęs Sasnavos policijos vachmistras, Žalgirio rinktinės partizanas Vincas Stankevičius-Kapsas, g.1916 m., iš Krūvelių kaimo, Jonas Rabkevičius-Steibas ir Pijus Valickas.

Birželio 10 d. išėjęs iš Tvarkiškių k. Deltuvos sodybos klojimo susidūręs su enkavedistais žuvo Motiejus Pauliukevičius-Smilga. Antaną Pažėrą-Aušrą, išėjusį iš kluono pasižvalgyti, enkavedistai suėmė gyvą.

Birželio 11 d. Novaraisčio miškuose netikėtai užklupti žuvo Žalgirio rinktinės kovotojai: Martynas Raulynaitis-Aidas, Jonas Oleka-Smauglys, g.1924 m., iš Pašilupių kaimo ir Kačerginės krašto partizanas Zigmąs Griktis-Varnas, g.1919 m.

Pereidami į Papilvės raistų kemsynus, į enkavedistų pasala pateko keli Žalgirio rinktinės Dariaus ir Girėno kuopos partizanai. Tarpumiškės kaimelio palaukėje sugulę enkavedistai nušovė Veiverių gimnazijos moksleivius Joną Seniūną ir Juozą Valentą iš Kampinių.

ANTRASIS MGB AGENTO AŽUOLO VIZITAS

...Geležinio Vilko štabo pareigūnas Žaliukas ir Vytis su savo globotiniais - užsienio pasiuntiniais ir keturiais žvalgiais išslinkę iš krūmų atsargiai išėjo į miško palaukę. Pasiuntę žvalgius Jūrelę ir Vilką priekin, visa partizanų grupė per Cikabūdės tarpumiškį perėjo į Pagraižio girią. Trumpos vasaros nakties paryčiais palikęs keturis žvalgius Pagraižio girioje (reikalui esant pridengti juos) sumažėjęs vyrų būrelis per Kalveliškių ir Liepabūdžio kaimus perėjo į Mozūriškių mišką. Netrukus palaukėje sutikti Kęstučio kuopos antrojo būrio žvalgai juos palydėjo pas būrio vadą. Išvargusius svečius būrio vadas Vytautas Gudynas-Papartis atvedė į savo tėviškės, vadintos Gustaityne, palaukėje įrengtą slėptuvę pailsėti. Popie-te kiek numigusius svečius prižadino Paparčio vyrų parnešto rėmėjų pa-

ruošto kepsnio kvapas. Pailsėję ir numalšinę dviejų parų alkį, Naro ir kelių vyrų lydimi pavakare atėjo į Šaltiniškių kaimo palaukę. Žiūronais atidžiai išžvalgę vietovę ir vietiniam partizanui Narui pas artimą ryšininką susižinojus padėtį kaime, sutemus Algirdas Varkala-Žaliukas Vytį, Andrių ir Alfonsą parsivedė į Šaltupio kaime atokiau nuo Kauno - Prienų plento esančią savo tėviškę.

Prie tvarto požemyje įrengtoje patikimoje Geležinio Vilko štabo slėptuvėje įsikūrę vadai ir užsienio svečiai veltui laiko neleido. Vakarų diplomatinės tarnybos atstovas Jonas Deksnys ir štabo Spaudos-propagandos skyriaus viršininkas Juozas Lukša-Vytis suredagavo ir pateikė svarstyti dviejų tolimesnei partizanų veiklai ypač svarbių dokumentų projektus. Žaliuko atspausdintus "Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio steigimo aktą" ir "Vyriausiojo Lietuvos Atstatymo Komiteto Deklaraciją" birželio 6 d. pasirašė visi keturi bunkeryje buvę pareigūnai.

MGB agentui Ažuolui - J.Markuliui-Ereliui, matyt, labai rūpėjo jo išdavystės pasekmės. Su MGB 2-ojo skyriaus viršininku Ilja Počkaj suderinęs tolimesnės partizanų veiklos žlugdymo planą ("Zapad") jis skubiai išvyko į Kauną. Birželio 18 d. susitikęs su ryšininke Albina - Maskoliuke, Juozas Markulis-Erelis atvažiavo į Išlaužą. Iššokę iš pakeleivės mašinos agentas ir Albina, pėsčiomis sukorę porą kilometrų, užsuko į vieną sodybą. Kieme juos pasitiko vyras, prisistatęs Alfonsu, ir pakvietė užėti į vidų. Netrukus į kambarį atėjo du pistoletais ginkluoti partizanai: Algirdas Varkala-Žaliukas ir Juozas Lukša-Vytis. Dar po kelių minučių į kambarį įėjo civiliais drabužiais pistoletu ginkluotas stambus vyras.

- Sveikas, Juozai! - pasisveikinęs apkabino Markulį buvęs Karo mokyklos kurso draugas lt.n.Vytautas Staneika-Andrius-Meškis.

Kelias dienas pas partizanus viešėjęs MGB agentas Markulis posėdžiuose atstovavo Lietuvos Laisvės Armijos organizacijai ir pasirašė Aktą ir Deklaraciją.

VYRIAUSIOJO LIETUVOS ATSTATYMO KOMITETO DEKLARACIJA

1946 m. birželio 10 d. Vyr. Lietuvos Atstatymo Komitetas, sudarytas iš kovojančių partizanų, Bendrojo Pasipriešinimo Sąjūdžio ir demokratinų Lietuvos partijų atstovų, reikšdamas tautos valią, imasi sunkios, kruvinos kovos metu vadovauti Lietuvos nepriklausomybės atstatymui ir deklaruoja lietuvių tautai ir visam pasauliui sekantį:

1. Vyr.Lietuvos Atstatymo Komitetas yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujās politiniam ir kariniam Valstybės atstatymo darbui.

2. Vyr.Lietuvos Atstatymo Komitetas randasi krašte, kur vyksta sunkiausia tautos laisvės kova.

3. Vyr.Lietuvos Atstatymo Komiteto ir Lietuvos atstatymo reikalams atstovauti ir jiems ginti užsienyje skiriama Užsienio Delegatūra. Jai suteikiami pilni įgaliojimai atstovauti Lietuvos reikalus Sąjunginių Tautų Organizacijoj, Taikos Konferencijoj ir kitose tarptautinėse institucijose ir konferencijose. Savo uždaviniams įgyvendinti VLAK Užsienio Delegatūra koordinuoja užsienio lietuvių veiklą sėkmingam krašto išlaisvinimo darbui ir bendradarbiauja su Lietuvos Diplomatiniais Atstovais, akredituotais prie Vakarų Demokratijų Valstybių.

4. VLAK Užsienio Delegatūros nariai skaitomi lygiateisiais VLAK'o nariais.

5. Bendrojo abiejų institucijų - krašto ir Užs.Delegatūros - pirmininko pareigas eina pirmininkas krašte, Užsienio Delegatūros nariai iš savo tarpo išsirenka Užsienio Delegatūros pirmininką. Abiems institucijoms susijungus, Lietuvos Nepriklausomybę atstačius, balsų dauguma renkamas nuolatinis pirmininkas.

6. Valstybinė Lietuvos santvarka - laisva demokratinė.

7. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai.

8. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais, demokratinius, lygius, slaptais, proporcingais rinkimais išrinktą Seimą ir sudarytąją Vyriausybę.

9. Iki bus išrinktas 8-ame paragrafe nurodytas Seimas, jo funkcijas eina VLAK, kurio narių skaičius, atsižvelgiant reikalo ir galimybių, gali būti proporcingas jį sudarančių kovos organizacijų ir sąjūdžių bei politinių partijų praplėstas.

10. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė yra sudaroma susitarimo keliu koaliciniais pagrindais VLAK'e. Laikinoji Vyriausybė en-block atsakinga prieš VLAK'ą.

11. Iki demokratinio Lietuvos Seimo išrinkimo įstatymų leidžiamoji galia priklauso VLAK'ui, įstatymų vykdomoji galia - sudarytai laikinai Vyriausybei.

12. VLAK'o pirmininkas iki Seimo išrinkimo, paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, eina prezidento pareigas.

13. Valstybės atstatymas, kol Seimo nebus priimta ir paskelbta tautos laisvės ir demokratijos siekiamas atitinkanti Valstybės Konstitucija, vykdomas pagal šioje deklaracijoje paskelbtus nuostatus ir 1922 m. Lietuvos Kon-

stitucijos dvasia ir organizacijų kova, sujungtomis gerai organizuotomis jėgomis tęsti iki galutinės pergalės ir laimėjimo.

BDPS kviečia prie šios kovos prisidėti kovojančių organizacijų narius, visus geros valios lietuvius, kur jie negyventų ir kokį darbą nedirbtų, kviečia visus, kovojančius už pasaulio žmonių laisvę ir teises, paremti šią sunkią mūsų tautos kovą, BDPS idėjų įgyvendinimą.

Parašai: Lietuvos Partizanų vardu

(pas.) Alg.Žaliukas

L.Laisvės Kovotojų S-gos vardu

(pas.) Alfonsas Hektoras

Lietuvių Fronto vardu

(pas.) Juozas Vytis

Lietuvos Laisvės Armijos vardu

(pas.) Juozas Erelis

"Nepriklausomos Lietuvos" Sąjūdžio vardu L.J.V.S.

(pas.) Andrius Meškis

Lietuva, 1946 m. birželio 6 d.

BENDRO DEMOKRATINIO PASIPRIEŠINIMO SĄJŪDŽIO ĮSTEIGIMO AKTAS

Siekdami tikslesnių ir vaisingesnių rezultatų kovoje už Lietuvos Nepriklausomybės atstatymą ir didžiųjų demokratijos idealų įgyvendinimą atkūrus Lietuvos valstybę, mes, žemiau pasirašę kovos ir pasipriešinimo organizacijų įgalioti aktingai kovojančių ir siekiančių tų pačių tikslų atstovai, steigiamo Bendrą Demokratinį Pasipriešinimo Sąjūdį (BDPS).

BDPS yra politinis kovos sąjūdis, išaugęs ilgų metų kovoje su Lietuvos okupantais ir viso pasaulio žmonijos priešais - fašizmu ir bolševizmu.

BDPS yra kovojančios Lietuvių tautos valios reiškėjas, nesusijęs nei su viena iki šiol veikusia srove bei partija (...)

Tiek tautininkų režimo metu, tiek vokiečių ir bolševikų okupacijos metu Lietuvos ūkininkas, darbininkas, inteligentas, senimas ir jaunimas, vyrai ir moterys, kovoję ir žuvę už savo ir savų ipėdinių visišką išlaisvinimą (...), išreiškę pagrindinius savo siekimų bruožus, dėl kurių buvo verta kovoti ir mirti.

BDPS, nustatydamas savo veiklos gaires ir darbo programą, vadovausių tų žuvusių ir kovojančių mintimis, idėjomis ir troškimais.

BDPS gerai supranta, kad (...) nėra įmanomas grynai savitas nacionali-

nis, izoliuotas sąjūdis. Todėl BDPS, siekdamas įgyvendinti savo idealus (...), atsižvelgs ir kitų kaimyninių tautų ir viso pasaulio žmonių gerbūvio ir gyvenimo racionalumo.

Užsienio politikoj BDPS remis pastangas sudaryti bendrą pasaulio vyriausybę, kaip geriausią pastovios taikos laidininę.

Savo krašto vidaus politikoj BDPS laikysis Vakarų Demokratijos principų ir sieki Keturių Didžiųjų Laisvių įgyvendinimo (...)

Socialinių problemų (...) išsprendimo, BDPS laikysis to nusistatymo, kad socialinė globa (...) vienas pirmųjų valstybės uždavinių.

Tarpusavio žmonių organizacijų ir visuomeninių grupuočių santykiuose BDPS laikysis visu griežtumu krikščioniškosios moralės dėsnų, Vakarų Demokratijos principų, artimo meilės, sąžinės, žodžio, minties laisvės...

Viena svarbiausių priežasčių, stumiančių žmoniją į karus ir kitas gigantiškas nelaimes, yra pernelyg lėtas jos kultūros pažangumas (...) Kad naujos humaniškos idėjos paplistų, būtina sąlyga bendras plačių masių kultūrinio lygio pakėlimas.

BDPS tiki Lietuvių tautos neišsemiamu kūrybingumu ir moralinių bei fizinę galių supratimu, tiki savo idėjų teisingumu, pasaulio gerosios valios žmonių galingumu, Pasaulio Viešpaties maloningumu ir palaima. Tiki ir ryžtasi tęsti pradėtą atskirų asmenų, grupių ir organizacijų kovą, sujungtomis gerai organizuotomis jėgomis tęsti iki galutinės pergalės ir laimėjimo.

BDPS kviečia prie šios kovos prisidėti kovojančių organizacijų narius, visus geros valios lietuvius, kur jie negyventų ir kokį darbą bedirbtų, kviečia visus, kovojančius už pasaulio žmonių laisvę ir teises, paremti šią sunkią mūsų tautos kovą, BDPS idėjų įgyvendinimą.

Parašai: Lietuvos Partizanų vardu

(...) Alg.Žaliukas

L. Laisvės kovotojų S-gos vardu

(pas.) Alfonsas Hektoras

Lietuvos fronto vardu

(pas.) Juozas Vytis

Lietuvos Laisvės Armijos vardu

(pas.) Juozas Erelis

"Nepriklausomos Lietuvos" Sąjūdžio vardu

L.J. V.S. "Atžalynas" vardu (pas.) Andrius Meškis

Lietuva, 1946 m. birželio 6 d.

ŽLUGUSI VILTIS

Okupacinės kariuomenės dalinių siautėjimą Lietuvoje partizanų štabo vadovybė siejo su galimu tarptautinės padėties pakitimu. Tauro apygardos štabas gavo Pietų Lietuvos Partizanų vado plk.ltn.J.Vitkaus nurodymų paketą.

LLK Tauro apygardai

Visiškai slaptai

Pietų Lietuvos Partizanų štabo

Operaciniai nurodymai Nr.23

I. Veiksmų galimumai

Sekant tarptautinę padėtį ir užsienio politines žinias, atrodo, kad bolševikai iš mūsų Tėvynės artimiausiu laiku turės pasitraukti:

1. Galimumas: Karo prievarta - kilus karui, Sąjungininkai stengis išlaipinti Pabaltijyje desantus (...)

Uždaviniai: Partizanų daliniai sueina į sąlytį su desantais. Apie tai informuoja štabus (...)

2. Galimumas: Laisvu susitarimu su SSSR kariuomenė pasitraukia iš mūsų žemių. Jų įkandin slenka Sąjungininkų kariuomenė su lietuviškais daliniais (...)

Uždaviniai: Partizanų daliniai susiriša su Sąjungininkų pirmaisiais daliniais. Informuoja štabą (...)

3. Galimumas: Laisvu susitarimu Lietuvoje lieka SSSR įgulos. Valstybės santvarka... mišri tarptautinė (...)

Uždaviniai: Štabai susiriša su Sąjungininkų komisijos nariais. Štabai duoda partizanams nurodymus (...)

4. Galimumas: SSSR palieka lietuvišką R.Diviziją (...)

Uždaviniai: Štabai sudaro bendrą frontą su vadovybe (...)

5. Galimumas: Jokio tarptautinio susitarimo mūsų naudai.

Uždaviniai: Partizanai saugo kraštą nuo apiplėšimų. Nuginkluoja sukilėlių būrius ir siunčia į savo kraštą.

II. Bendri uždaviniai vidaus operacijoms.

1. Apygardų ribose į numatytas vietas: apskričių viršininkais, burmistrais, policijos vadais, Rinktinių vadams pasiūlius, skiria apygardų vadai.

2. Sudaryti planus nuginkluoti bolševikų miliciją, stribus ir t.t.

3. Sudaryti planus užimti kalėjimus, apsaugoti nuo išvežimo suimtus asmenis (...)

4. *Perimti savo kontrolieri visas gyvenimo sritis... Apsaugoti kraštą nuo apiplėšimo (...)*

(pas.) Kazimieraitis

Pietų Lietuvos Part. vadas

(pas.) Antanaitis

PLP štabo I sk. viršininkas

Tačiau plk.ltn.Juozo Vitkaus ir visų partizanų puoselėta sąjungininkų karinio konflikto ir Lietuvos išsivadavimo iš Kremliaus tironijos galimybė vis labiau tolo. "Košimų" banga, nusiritusi visame Suvalkijos krašte, neaplenkė ir Dainavos apygardos.

Prienų - Punios - Balbieriškio miškuose partizanų ir jų ryšininkų pastebėtas NKVD dalinių telkimas pranašavo didelės apimties operaciją. Pajutę pavojų, Dzūkų rinktinės Vaidoto grupės vadas Raginis ir pirmojo būrio partizanai susirinko Balbieriškio girioje aptarti susidariusią padėtį ir rasti geriausią išeitį. Daugelis kovotojų siūlė išeiti į tolimesnius nuo miškų kaimus ir, išsiskirsčius po kelis vyrus, slėptis ūkininkų sodybose bei žemesnių pelkių krūmuose. Grupės vadas Raginis daugumos nuomonei neprieštaravo, tačiau manydamas, jog patikimiausias partizanų prieglobstis yra girių tankumynai ir klampūs raistai, nutarė pasilikti miške. Sutemus būrio partizanai pasiskirstę grupelėmis išėjo iš miško.

Birželio 13-ąją jau sužėlusiam biržės kirtimo jaunuolyne nugriaudėjo šūviai. Su vadu pasilikęs partizanas Petras Mitrulevičius-Kilbukas žuvo nuo pirmųjų šūvių. Kazimieras Degutis-Raginis, nukovęs čekistų karininką ir eilinių, bandydamas pasitraukti, krito prie medkirčių palikto ažuoliuko. Žuvusių partizanų kūnus vežti į Balbieriškį sribai atvarė Petrą ir Antaną Venskūnus. "Raginio ir Kilbuko lavonus vilko per raisto dumblą iki Būdos kaimo... Paskui įtempė į Kamarios upelį, kad vanduo nuplautų purvą... Nežmoniškumo skatinami okupantai ir sribai "prausė" partizanus, kad numestus aikštėje atpažintų atvaryti žmonės..." - pasakojo broliai Venskūnai.

Buvęs Balbieriškio policijos viršininkas K.Degutis vokiečių okupacijos metais medžiodamas šiame miške dažnai lankydavosi vidury girios Būdos kaimo gyventojų Šreiberio sodyboje. Ir partizaną Raginį Šreiberiai kartais pamaitindavo, Šreiberienė ir į mišką atnešdavo valgyti. Tačiau sklandė žinios, kad ir raudoniesiems partizanamų vokiečių laikais Šreiberiai nebuvo abejingi... Juo labiau, kad girti sribai prasitardavo, jog "banditų" buvimo vieta tiksliai nurodyta...

Šreiberiai, nustačius šią išdavystę, buvo sunaikinti.

Džukų rinktinės Vaidoto grupės vado Kazimiero Degučio-Raginio, buvusio Geležinio Vilko rinktinės Mindaugo kuopos vado Liekanos ir jo bendražygio Petro Mitrulevičiaus-Kilbuko, g.1915 m., žuvimo vieta, kurią žymi prie ažuolo pritvirtintas kryželis, vietinių žmonių pavadinta "Kryželio birže", išliko iki šių dienų.

Žuvus Raginiui, Džukų rinktinės vado Ažuolio įsakymu Vaidoto partizanų grupės vadu paskirtas buvęs DLK Birutės II ulonų eskadrono puskarininkis Juozas Petraška-Patrimpas.

Pietų Lietuvos Partizanų vadas Kazimieraitis su trimis štabo pareigūnais, rusų karinių dalinių persekiojimų nustumti į Liškiavos krašto miškus, apsistojo Žaliamiškyje kalvos šlaite įrengtoje slėptuvėje. Karštomis liepos dienomis ištūnoti ankštame vėsiam požemyje be vėdinimo, nuolat jaučiant deguonies stoką, keturiems vyrams buvo neįmanoma.

Adolfas Ramanauskas-Vanagas prisiminimuose "Partizanų gretose" rašė, kad 1946 m. liepos 2 d. pavakare bunkeryje tarp PLP štabo viršininko Antanaičio (mjr.S.Staniškio) ir štabo informacijos skyriaus viršininko Daktaro (A.Kulikausko) kilęs ginčas. Kazimieraitis, bandęs ginčo dalyvius sudrausti ir išpėjęs, kad sutemus jų laukia sunkus žygis pas Vanagą, išlindo iš bunkerio į paviršių. Vadu pasekė ir štabo raštvedys Juozas Gegužis-Diemedis. Pasitraukę atokiau nuo bunkerio, vadas su pareigūnu tyliai šnekučiavosi, nusiavę batus prieš saulutę džiovinosi autus.

Tuo metu okupacinės kariuomenės 261-ojo šaulių pulko RPG - žvalgybinės paieškos grupės - štabas gavo agento maršrutininko Volk pranešimą, kad prie Merkinės - Leipalingio valsčių ribos, Žaliamiškio kvartale, gali būti A apygardos štabo bunkeris. Liepos 2 d. į Žaliamiškį pasiųstas enkavedistų dalinys kruopščiai "šukavo" agento Volk nurodytą miško kvartalą. Apie 14.30 val. seržanto Kapustin vadovaujamas devynių kareivių būrys netoli nuo kelio į Guobinius pamalė du partizanus. Arčiausiai buvę enkavedistai Syniagin ir Povarenko bandė juos paimti gyvus. Partizanai atsišaudydami traukėsi. Pamatęs Syniaginą, Kazimieraitis pistoleto šūviais sužeidė jį ir privertė gultis į priedangą. Enkavedistas Povarenko, prišliaužęs per tris metrus prie pulkininko, trimis šūviais jį sužeidė, tačiau ir pats buvo nukautas ar sunkiai sužeistas. Lengvai sužeistas Syniagin, prišliaužęs artyn, metė rankinę granatą, kuri mirtinai sužeidė pulkininką Kazimieraitį.

"Diemedžiui pavyko pasprukti. Kazimieraitis, iš pistoleto nušovęs du rusus, mestos granatos sunkiai sužeistas, dar gyvas pateko į priešo ran-

kas (...) Rusai Kazimieraitį vežėsi į Leipalingį, bet pakeliui jis mirė", - rašė Vanagas.

Aukščiausio rango karininkų - partizanų plk.ltn.Juozo Vitkaus-Kazimieraičio ir mjr.Zigmo Drungos-Mykolo-Jono netikėtos žūtys buvo skaudus smūgis Lietuvos Laisvės kovų sąjūdžiui. Tačiau laisvės troškimas, nepaykanta pavergėjams ir sribams, dveji metai bekompromisinės kovos išugdė naujas asmenybes, naujus vadus.

ŽVEJYS - TAURO APYGARDOS VADAS

Remiantis gautu PLP vado įsakymu Nr.1. Tauro apygardos vado pavaduotojas kpt.V.Navickas pasirašė įsakymą:

LLK Tauro apygardai

Įsakymas Nr.21.

Būstinė, 1946 m. birželio 25 d.

1. Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas nuo 1946 m. balandžio 22 d. paskirtas Pietų Lietuvos Partizanų (PLP) vado pavaduotoju.

Pagrindas PLP vado įsakymas Nr.1. §2

2. Nuo 1946 m. gegužės 1 d. Seinų apskritis iš A apygardos sudėties išimama ir priskiriama Tauro apygardai. Apskrities ribose veikiantys Veisiejų, Leipalingio ir Kapčiamiesčio batalionai priskiriami Tauro apygardai.

Pagr. PLP vado įsakymas Nr.1

3. Seinų apskrityje veikusios Algimanto ir Šarūno rinktinės išformuojamos. Iš jų sudaroma nauja Šarūno rinktinė, kurios sudėtin įeina visa Seinų apskritis.

Pagr. A apygardos vado įsakymas Nr.15

4. Gedimino rinktinė dėl sudarytos naujos rinktinės Seinų apskrities ribose išformuojama. Rinktinės kuopos, veikiančios Kalvarijos ir Liudvinavo valsčių ribose, priskiriamos Vytauto Didžiojo rinktinei. Vytauto rinktinės vadui Vampyrui minėtus kovotojų dalinius perimti su visu turtu ir apginklavimu.

5. Šarūno rinktinės vadu skiriamas Mindaugas.

Pagr.A apygardos vado įsakymas Nr.15/5

6. Iš Vytauto rinktinės išskiriami visi dešinėje plento Marijampolė-Vilkaviškis ir Vilkaviškis-Kybartai pusėje valsčiai ir jų dalys. Nuo vakarinės Gižų

vis. ribos Vilkaviškio, Pilviškių, Alvito, Kybartų, Žaliosios ir Naumiesčio valsčius prijungti Žalgirio rinktinei.

(pas) Auksutis,
Apygardos vadas
Žvejys,
Štabo viršininkas
Nuorašas tikras: Šarūnas, adjutantas

Birželio pabaigoje apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Šarūnas, gavęs Žalgirio rinktinės vado raportą, patvirtinantį apygardos vado mjr. Zigmo Drungo-Mykolo-Jono žuvimą, išskubėjo į apygardos štabo būstinę. Užėjęs į Balsupių k., Marijampolės vls. ryšininkės Vitalijos Juselytės-Naktibaldos namus, rado Vytauto rinktinės vadą Vytautą Gavėną-Vampyrą ir kelis štabo pareigūnus. Netrukus atėjo apygardos vado pavaduotojas kpt.V.Navickas-Auksutis ir Vytauto rinktinės vado adjutantas Vytautas Vabalas-Grambuolys. Liepos 4 d. ryte Šarūnas pranešė susirinkusiems liūdną žinią: sovietų kareiviai nukovė Tauro apygardos vadą Mykolą-Joną, Geležinio Vilko rinktinės vadą Žiedą ir kelis pasižymėjusius partizanus. Apygardos kapelionas kun.J.Lelešius-Krivaitis už žuvusiuosius aukojo šv.Mišias. Tylos minute pagerbė jų atminimą, pradėjo posėdį.

*Tauro apygardos pareigūnų
1946 m. liepos 4 d. įvykusio posėdžio*

Protokolas

Dalyvavo:

- 1. Apygardos vado pavaduotojas Auksutis*
- 2. Apygardos kapelionas Krivaitis*
- 3. Apygardos adjutantas Šarūnas*
- 4. Vytauto rinktinės vadas P.Vampyras*
- 5. Vytauto rinktinės P.Grambolis*

Nutarta:

- I. Apygardos vadu numatomas Ap. štabo viršininkas Žvejys.*
- II. Geležinio Vilko rinktinės vadu, apygardos kapeliono Krivaičio pasiūlymu, vienbalsiai skiriamas Žalgirio rinktinės kuopos vadas Kazokas.*
- III. Vytauto rinktinės vadas Vampyras iš rinktinių surinktas žinias pateikia apygardos štabui.*
- IV. Palaikyti glaudesnę ryšį su Šarūno buvusia Perkūno rinktine.*

V. Spaudos reikalu išsiaiškinti su Geležinio Vilko rinktinės štabu dėl spausdinimo priemonių stovio suėmus ir žuvus spaudos darbuotojams.

Parašai: Apygardos vado pavaduotojas Auksutis

Apygardos kapelionas Krivaitis

Apygardos adjutantas Šarūnas

Vytauto rinktinės vadas Vampyras

*Vytauto rinktinės kovotojas Grambo-
lis*

• Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys

Praleidę dieną ryšininkės Naktibaldos namuose, sutemus posėdžio dalyviai išsiskirstė. Kapelionas Krivaitis ir Vampyras, lydimi Albino Ratkelio-Oželio ir trijų kovotojų, išėjo į Žvejo būstinę.

Antanas Baltūsis gimė 1915 m.

Gulbiniškių k., Pilviškių vls., Vilkaviškio aps. ūkininko šeimoje. Nebaigęs Vilkaviškio kunigų seminarijos kurso, A. Baltūsis pasirinko mokytojo darbą. 1936 m. pašauktas į būtinąją karo tarnybą, baigė Kauno karo mokyklą. 1940 m. sovietų armijai okupavus Lietuvą, Itn. Antanas Baltūsis, paleistas į atsargą, grįžo į gimtinę. Vokiečių okupacijos metu atkūrus valsčiaus savivaldą, laisvai vokiečių ir anglų kalbomis kalbantis karininkas buvo paskirtas Pilviškių policijos viršininku. 1944 m. grįžus sovietams, kurį laiką slapstėsi ir buvo priverstas stoti į partizanų gretas. 1945 m. rugpjūčio 15 d. įkūrus Tauro partizanų apygardos štabą, Itn. A. Baltūsis-Žvejys dirbo spaudos ir propagandos srityje, o rudenį suėmus V. Radzevičių-Vaidilą, buvo paskirtas "Laisvės Žvalgo" vyr. redaktoriumi. Apygardos vadas Mykolas-Jonas, išvykdamas į Žemaitiją, Žvejį paskyrė apygardos štabo viršininku.

Sumanus, ryžtingas ir nepaprastai pareigingas Itn. A. Baltūsis-Žvejys, svarių ir logiškų Vampyro ir Krivaičio argumentų įtikintas, sutiko vadovauti apygardai ir pasirašė pirmuosius įsakymus.

Įsakymas Nr.23

Būstinė, 1946 m. liepos 5 d.

Rikiuotės sritis

1. Žuvus Tauro apygardos vadui Mykolui-Jonui, apygardos vadovavimą perėmiau. Įsakau visiems rinktinių, kuopų, būrių ir skyrių vadams nuo šios dienos klausyti mano įsakymų.

2. Didvyriškai žuvusį apygardos vadą Mykolą-Joną išbraukti iš asmeninės apygardos sudėties nuo 1946 m. birželio 12 d.

Pagrindas: Žalgirio rinktinės vado raportas.

3. Įsakymą apygardai Nr.18 § 2 dėl GVRn kovotojo Vyčio paskyrimo "Laisvės Žvalgo" vyr. redaktoriumi atšaukiu.

4. Įsakymą apygardai Nr. 11 § 5, kuriuo Auksutis paskirtas apygardos vado pavaduotoju, atšaukiu.

5. Įsakymą apygardai Nr.22 § 3 ir 4 kaip nesąmoningus ir Statuto neleistinus, kad pats asmuo save skirtų ir atleistų iš užimamų pareigų, panaikinu.

Įsakymas Nr.22 paliekamas tik iš § 1 ir 2.

6. Patvirtinti ir suteikti partizanų vadams ir štabų pareigūnams karinius laipsnius pagal užimamas pareigas, kaip nutarta 1946 m. birželio 2-3 d. vykusio Tauro apygardos vadų susirinkimo protokole.

7. Kovose pasižymėję kovotojai apdovanojami narsumo ir uolumo juostelėmis.

8. Rinktinės vadų teikimu apygardos štabas gali suteikti aktyviems kovotojams grandinių, puskarininkių ir viršilų laipsnius.

9. Įsakymas Vytauto rinktinės vadui Vampyrui dėl tampresnio ryšio sudarymo tarp apygardos štabo ir rinktinių bei formuočių vadų.

Žvejys

Apygardos vadas

Šarūnas

už štabo viršininką

Įsakymas Nr.24

Būstinė, 1946 m. liepos 6 d.

§ 1 Bendroji dalis

Liečia organizacijos ir pavienių kovotojų provokavimą. Pav. 1945 m. gruodžio mėn. NKVD suimtas apygardos kapelionas kun. Lelešius-Krivaitis.

Po kelių dienų užverbuotas ir gavęs slapyvardį Kiškis, paleistas. Tas "kiškis", dingęs iš NKVD akiračio, gana aktyviai įsijungė į partizaninę veiklą.

Negalėdami jo sugauti ir atkeršyti, NKVD stengiasi Krivaitį apšmeižti, išprovokuoti, sukompromituoti kovotojų akyse. Per tardymus suimtiems pasakoja apie Krivačio išdavystes, kad jis - NKVD agentas. Tai yra šlykštus bolševikų melas ir provokacija. Krivaitis ištikimai kovoja prieš okupantus.

§ 2 Liečia organizacijos drausmę

Laisvės kovotojų organizacija yra karinė, todėl turime būti kariais.

Kovotojai dažnai nesiskaito su savo tiesioginiais ir aukštesniais viršininkais... Nekaltai žūsta kovotojai... Sabotuojami vadų įsakymai, ruošiami smokslai. Nuo šiol įsakau Rinktinių vadams imtis griežtesnių priemonių prieš neklaužadas.

§ 3 Kovotojai be vado žinios ar leidimo palieka stovyklas - bastosi, "vaišinasi". Prisigėrę kelia triukšmą, šaudo, net sukelia tarpusavio kivirčus ir muštynes. Juos paseka NKVD ir šnipai - atveda į stovyklas, įvyksta kautynės, žūsta kovotojai...

§ 4 Saugumas stovyklaujant

Nvesti į stovyklas civilinių asmenų, šeimų ir t.t. Daliniuose įvesti rytinį ir vakarinį patikrinimą.

§ 5 Dėl kovotojų skundų ir pareiškimų įvesti inspekcinės apžiūras.

Žvejys

Apygardos vadas

Šarūnas

už štabo viršininką

Kitos dienos paryčiais atėjo Žalgirio rinktinės 55-os kuopos vadas Kazokas. Išklausęs apygardos štabo pareigūnų liepos 4 d. posėdžio nutarimą, Kazokas bandė Geležinio Vilko rinktinės vado pareigų atsisakyti, tačiau Žvejys nutarimą patvirtino ir įpareigojo apygardos kapelioną nedelsiant Kazoką pristatyti į paskyrimo vietą.

LLK Tauro apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr.25

Būstinė, 1946 m. liepos 10 d.

§ 1 Apygardos adjutantą Šarūną už drausmingą, sumanų, stropų ir sąžiningą darbą kovoje dėl mūsų Tėvynės laisvės pakeliu į jaun. puskarininkio laipsnį.

§ 2 Vytauto rinktinės vadą Vampyrą už sąžiningą, sumanų, pavyzdingą jam pavestai rinktinei vadovavimą ir drąsų kautynių su tautos priešais pravedimą pakeliu į jaun. puskarininkio laipsnį.

§ 3 Geležinio Vilko rinktinės vadą Kazoką už sumanų, sąžiningą ir pavyzdinį vadovavimą ir drąsų kautynių su tautos priešais pravedimą pakeliu į jaun. puskarininkio laipsnį.

§ 4 Apygardos štabo ryšininką Radvilų už sąžiningą, sumanų ir stropų atlikimą pakeliu į grandinio laipsnį.

§ 5 Apygardos kapeliono Krivaičio slapyvardį, jam pačiam prašant, pa-keičiu slapyvardžiu Grafas.

§ 6 Kovotoją Žvalgą nuo 1946 m. gegužės 15 d. skiriu "Laisvės Žvalgo" administratoriumi.

Žvejys

Apygardos vadas

Šarūnas

už štabo viršininką

Išaušo apniukęs vidurvasario rylas. Dangaus skliautu lėtai slinko žemi drėgmės pritvinkę debesys. Netrukus žemėn pabiro stambūs lietaus lašai, vėjo gūsių plėšė ir draikė sukrautų šieno kupetų kepures... Ūkininko sodyboje išsikūrę partizanų vadai kantriai stebėjo išsišėlusią audrą ir laukė vakaro. Pavakare nustojo visą dieną be paliovos pliaupęs lietus. Sutemus Žvejys, Grafas ir Kazokas, padėkoję šeimininkams, išėjo susitikti su Kazoko vyrais. Įmirkę laukai trukdė sparčiam žygiui. Sutartoje vietoje vadai rado vyrus, kurių lydimi nuėjo į numatytą dienos poilsiui ūkininko sodybą. Apygardos vadas pranešė partizanams, kad Kazokas, paskirtas aukštesnėms pareigoms, palieka kuopą. Jo vieton kuopos vadu nutarta paskirti veiklų kovotoją Juožą Jakštį-Tarzaną.

Naktis - partizanų žygių metas. Apygardos vadas Žvejys, atsisveikinęs, su kelių vyrų palyda išskubėjo į savo būstinę.

Kazokas, Grafas ir Tarzanas su būriu vyrų, sukorę keliolika kilometrų, paryčiais užsuko į Babrininkų kaimo Gudaičio sodybą, kurią dažnai lankydavo Pilviškių sribai ir partinis aktyvas. Švintant eiliniai partizanai sulindo į klojimą pailsėti, o vadai, palikę sargybas, pasiliko troboje.

Popietė sukilę partizanai valė ginklus, ruošėsi artėjančios nakties žygiui... Debesų properšose išnirusi saulutė pamažu slinko horizonto link.

- Vyrai, sribai! - įbėgęs riktėlėjo sargybinis.

Keli partizanai perėjo į gretimą kambarį, kiti, pasiruošę susitikti ne-

prašytus svečius, susimetė kluone. Nieko neįtardami liaudies skriaudėjai sugriuvo į vidų, pareikalavo pas šeiminius vaišių. Vos pakėlus pirmąją tostą, sribokus automatų švinu pavaišino netikėtai į kambarį išokę partizanai... Buvo nukautas Dulskis, aktyvus partietis Bakūnas ir du vietiniai kolonistai - sribai. Susirinkę teroristų ginklus: rusišką "Degterio-va", automatą, du šautuvus ir porą pistoletų - partizanai trofėjinio sribų vežimaitiu "lineika" ir šeimnininko pakinkytu pora arklių vežimu pasuko Kazlų Rūdos miškų link. Pavakare, įvažiavę į miško pakraštį, partizanai sutiko parginantį gyvulius pagyvenusį pamiškės gyventoją. Nurodę Gudaičio vežimą nuvaryti į Babrininkų kaimą, o už sąžiningai atliktą paslaugą sribų vežimaitį su arkliu naudoti savo ūkelio reikalams, partizanai dingę sutemų prieblandoje skendinčiame miške.

Kitos dienos paryčiais iš miego prikeltas ryšininkas Kazoko partizanų būrį nuvedė į žuvusį Sakalą pakeitusio Jono Staniulio-Šarūno kuopos kovotojų stovyklą. Kiek pailsėję pas "sakalus", Kazokas ir Grafas, lydimi Tarzano bei kelių kovotojų, miškais patraukė ieškoti Žalgirio rinktinės vado Šarūno.

Po varginančio dviejų naktų žygio ryšininkų padedami partizanai surado Dariaus ir Girėno kuopos vado Stasio Jakšto-Katino vyrus. Pelkėtos vietovės klampus raistų samanų kilimas, iki pusės blauzdų išsiurbiantis kojas, įkyrus uodų ir vapsvų spiečių persekiojimas pareikalavo iš partizanų daug jėgų ir prakaito. Maždaug trijų kilometrų kelią įveikti prireikė daugiau negu dviejų valandų.

Po okupacinės kariuomenės ir NKVD dalinių miškų kratų raisto apsuptyje išsikūrusioje Katino stovykloje buvo susirinkę daugiau nei pusšimtis laisvės kovotojų. Iš Agurkiškių kautynių išsiveržęs Žalgirio rinktinės vadas Šarūnas, enkavedistų atvytas į šiuos raistus, liepos 10 d. įsakymu Nr.1 suformavo naują rinktinės štabą.

Vado adjutantu paskirtas Aleksandras Grybinas-Faustas, buvęs mokytojas, štabo viršininku - Mykolas Adomavičius-Plienias, g.1898 m., Nepriklausomybės metais dirbęs prezidentūros apsaugoje, ūkio skyriaus viršininku - Jonas Jasiulaitis-Perkūnas, Kazoko brolis, žvalgybos skyriaus viršininku - Aidas. Žuvusį Vyčio 54-os kuopos vadą Mešką pakeitė Vincas Štrimas (Štrimaitis)-Šturmas, g.1920 m.

Stovykloje nuotaika buvo niūroka. Užslinkę skystoki debesys retkarčiais pakrapnodavo smulkiu lietumi. Kurti didesnę laužą buvo pavojinga, nes pelkes dažnai žvalgydavo rusų "kukurūznykai". Be to, pelkėse trūko sausų šakų. Susėdę prie nedidelio lauželio, atvykėliai su vietiniais vyrais

dalijosi neseniais išgyvenimais, suręstoje šakų palapinėje Grafas, Kazokas su Šarūnu, Faustu ir Katinu aptarinėjo padėtį, kūrė ateities planus..

Prityręs partizanas, žvalgų mokslų kursą Vokietijoje baigęs Katino pavaduotojas Jonas Čižeika-Stepas, pavakare išžvalgęs pamiškes, pritemus nuvedė vadus į kaimą. Patikimo gyventojų sodyboje praleidę naktį ir socialiai pamaitinti, vadai paryčiais grįžo į stovyklą - laukė pavojingas žygis į Geležinio Vilko rinktinės teritoriją.

Su Šarūnu sutarę susitikti Skriaudžių-Gudelių apylinkėse, Grafas, Faustas ir Kazokas su Tarzano ir kelių vyrų apsauga sutemus nužygiavo į Garliavos miškus. Tačiau susitikti su vietos partizanais ir įvykdyti Žvejo užduotį kapelionui nepavyko. Palikęs Katino nurodytą ryšininkui Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnams adresuotus tarnybinius laiškus, Grafas, pasitaręs su Kazoku, nutarė eiti į sutartą su Šarūnu susitikimo vietą. Pereidama iš Mozūriškių miško į Pagraižio girią, Grafą lydintys partizanai Kalveliškių kaime vos nesusidūrė su Šilavoto igulos enkavedistais. Vietiniai gyventojai išpėjo partizanus, kad tik prieš pusvalandį Kolesovo gauja, palikusi šį rajoną, pasitraukė Šilavoto link. Perėję Pagraižio girią, Grafą lydintys partizanai popietę išėjo į Graižbūdės kaimo palaukę ir sulaukę sutemų nuskubėjo į sutartą vietą.

Nepavykus Grafui susitikti su Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnais, Kazokas taip ir liko tik formaliu vadu. Rinktinės partizanams vadovavo buvęs Žiedo pavaduotojas Algirdas Varkala-Žaliukas.

NIEKŠYBĖ IR AUKOS

Siaučiant NKVD daliniams, padrąsėjo ir MGB agentai, slapti informatoriai Apskričių ir valsčių MGB skyriai sustiprino įtariamų asmenų persekiojimą ir bauginimą Sibiru. Išdavikų ir seklių tinklas plėtėsi.

Gegužės 17 d. Geležinio Vilko rinktinės Vytauto kuopos partizanų sekimui Sasnavos MGB Laikrodžio slapyvardžiu užverbavo Žaliosios kaimo gyventoją Juozą Viržaitį. Agentė Jurgeliūtė-Ona iš Grabavos kaimo pranešė, kad Paplauskaitės sodyboje dažnai lankosi "banditai" Vincas Baltuška-Šeškas iš Trakiškių, Antanas Červinskas-Tankas ir Antanas Bražinskas-Simanas. Tai patvirtino ir slapta informatorė Marytė.

Vytautas Čekaitis, g.1925 m., iš Barsukinės k., Sasnavos vls. nuo 1944 m. slapstėsi. 1946 m. vasario 15 d. eidamas į namus, prie Vinčių giraitės sutiko Vytauto kuopos būrio vado pavaduotoją Vincą Bridžių-Žaibą ir

du nepažįstamus partizanus. Atėjus į Pagirėlių-Uteliznos miške išikūrusią partizanų stovyklą, Žaibas pristatė Čekaitį būrio vadui. Šarūnas, apklausęs svečią, pasiūlė stoti į partizanus. Čekaitis sutiko ir Mėnulio slapyvardžiu buvo priimtas į Albino Ledo-Ūdros vadovaujamą skyrių.

Mėnulis per pusę partizanavimo metų dalyvavo keliose atsakingose partizanų operacijose, be priekaištų vykdė jam pavestas vadovybės užduotis. Liepos 3 d. Tigras ir Mėnulis, būrio vado Žaibo pasiūsti į kaimą parnešti maisto, užėjo į Didžiųjų Zoriškių kaimo Vinco Valaičio sodybą. Tigras su maistu grįžo į stovyklą, o Mėnulis, sutikęs pažįstamą vyrą, nuėjo aplankyti tėvus.

KGB agentūrinėje byloje rašoma, kad Vinco Valaičio pranešimu 1946 m. liepos 3 d. Dembavos Būdos kaime sulaikytas Vitas Čekaitis ir Juozas Bujauskas. Iš Čekaičio paimtas užsieninis pistoletas. Bujauskas iš arešto liepos 15 d. paleistas.

Tardomas Čekaitis-Mėnulis "davė daug vertingų parodymų". Prisipažino, kad birželio mėnesį būrio vadas V. Bridžius-Žaibas, Kostas Kižys-Gintaras, Vytautas Vyšniauskas-Paukštis ir jis - Mėnulis - sušaudė Sasnavos sriabą Šliumbą ir sudegino Salemos Būdoje jo namus, su kuopos vado Apynio partizanų grupe dalyvavo Padvariškių kaime sušaudant komunistą Dulinską. Šių "įkalčių priremtas", V. Čekaitis-Mėnulis sutiko bendradarbiauti su čekistais ir, užverbuotas Reiso slapyvardžiu, buvo paleistas.

Ypač MGB sudomino Reiso apklausose išgauti parodymai, kad gimnazistas Jonas Valaitis-Žaibas, aplankęs būrio vadą Šarūną, pranešė birželio 20 d. apie 9 val. ryto likvidavęs Kauno plentų važiuosį Marijampolės aps. profsąjungos pirmininką Juozą Gutauską. Per ryšininkus Dramblį, Naktibaldą ir Tumosaite-Padaužą Žaibas palaiko nuolatinį ryšį su Geležinio Vilko rinktinės kuopos vadu Apyniu, su savo grupe vykdė jo pavedimus. *"Realizuojant agento Reiso duomenis, 1946 m. liepos 19 d. suimto Vytenio grupės vado Jono Valaičio-Žaibo namuose rasti ginklai, medikamentai ir Tauro apygardos dokumentai"...* - rašoma agentūrinėje byloje.

Liepos 22 d. ataskaitoje apskrities MVD skyriaus viršininkas pplk. Kliučionok rašė, kad pagal suimtojo Čekaičio parodymus Narto, Trakiškių, Patašinės ir Netičkampio kaimų apylinkėse Vytenio grupės likvidavimo operacijos metu suimti penki asmenys, o Vilniuje per Dainų šventę suimti Jonas Valaitis-Žaibas ir Stasys Gudaitis-Husaras.

Suimtas Jonas Valaitis, neatlaikęs čekistų "apklausų", sutiko bendradarbiauti su MGB pareigūnais. Užverbuotas Laukinio slapyvardžiu ir ga-

vęs užduotį - išaiškinti ir pranešti saugumui Tauro apygardos štabo slėptuves - buvęs Vytenio būrio vadas Žaibas, atgavęs paimtą ginklą, "pabėgo"... Pakeistu Viesulo slapyvardžiu, nuslėpęs nuo partizanų duotą čekistams pažadą, "bėglys - Laukinis", priimtas į Geležinio Vilko rinktinę partizanų, ryšių su MGB pareigūnais nepalaikė...

Tragiškai susiklostė Vytenio būrio narių - gimnazistų likimai. Būrio vado adjutantas Algimantas Gustaitis-Kimas, pirmo skyriaus vadas Jurgis Bekampis-Šalmas, antro skyriaus vadas Alfonsas Žukauskas-Lizdeika ir Vincas Baronas-Vyšnelis sovietinio karo lauko teismo sprendimu nuteisti mirties bausme. Po pusmečio nuosprendis buvo įvykdytas.

Kazys Klimas-Aras, Stasys Gudaitis-Husaras, Edmundas Simanaitis-Meilutis, Juozas Vosylius-Sidas, K.Rainys-Akmenėlis, Sigitas Akelaitis-Vinetu ir Juzas Kiniauskas-Balandis buvo nuteisti 10-iai metų katorgos.

MGB ministro gen.mjr.Jefimovo 1946 m. liepos 13 d. potvarkiu Marijampolės aps. MGB skyriaus viršininką kpt.Raslaną pakeitęs plk.Pachomyčėvas suaktyvino slaptąją veiklą. Nuo liepos 20 d. atskiriems partizanų junginiams pradėtos agentūrinės bylos: *"Remiantis 1945 m. suimtų Tauro štabo narių parodymais, 1946 m. liepos 17 d. užvesta agentūrinė byla Nr.352 kodu "Atnaujintojai" ("Obnovlency")*. Byloje egzistuoja:

1. Garulis - sl. Šernas - tai Zigmas Drunga, 42 m., slapyvardžiu Mykolas-Jonas, dabar vadovaujantis Tauro apygardos štabui.

2. Jonas Pileckis-Brokas, Vinco, g.1906 m.

3. Povilas Raila, Petro, g.1912 m., inžinierius-statybininkas.

4. Vytautas Gavelis, g.1921 m., iš Ožkasvilių.

Vėliau areštuotas Kutkaitis 1946 m. birželio 4 d. apklausoje jų parodymus patvirtino. Jo parodymais, keturi asmenys išvengė arešto, likę laisvėje tęsė darbą. Tai patvirtino ir agentas Lapė, 1946 m. pradžioje išėjęs į būrį...

Sudarytų agentūrinių bylų realizavimui patvirtinti atsakingi apskrities ir valsčių MGB ir MVD skyrių aukšto rango pareigūnai:

- 1.Žalgirio rinktinės štabo likvidavimo kontrolė pavesta apskrities MVD skyriaus viršininkui pplk.Kliučionok. Agentas Syčio.

- 2.Žalgirio rinktinės Žilvičio grupės veiklos sekimui ir likvidavimui pradėta agentūrinė byla Nr.582 "Grobuonys", atsakingas MVD skyriaus viršininko pavaduotojas mjr.Ošurkov. Agentai: Nina, Staryj, Špokas, Tulpė.

3. Žalgirio rinktinės Dariaus ir Girėno kuopos likvidavimui pradėta agentūrinė byla Nr.476 "Išdavikai", atsakingas Veiverių MVD poskyrio viršininkas vyr.ltn.Barabašin. Agentai: vidaus agentas Ažuolas, Kovaliov, Syčio, Kulikov.

4.Žalgirio rinktinės Vytauto kuopos likvidavimui pradėta agentūrinė byla "Šakalai", atsakingas apskrities MVD vyrđtn.Čistiakov. Agentai: Šura, Kudirka ir kiti."

...Šilakojo miške surengę kelias palapines ilsėjosi keturiolika partizanų. Ankstų liepos 24 d. rytą į stovyklą atbėgusi partizanų ryšininkė Salomėja Bučinskaitė-Skruzdė išpėjo vyrus, kad miško link artėja kelios grupės enkavedistų. Kuopos vado Šarūno pasiūlymu partizanai, sunaikinę stovyklos žymes, pasitraukė į tankiais krūmais sužėlusią pelkę. Tikėtina, kad enkavedistai partizanų pėdsakų neaptiko, nes kovinėje parengtyje pralaukę kelias valandas vyrai prarado budrumą ir sumigo.

Staiga pelkėje supyškėjo automatų šūviai. Prabilo partizanų kulkosvaidžiai, tačiau netikėtai enkavedistų užklupti vyrai, nespėję deramai pasipriešinti, pakriko. Neatsargumo ir kovinės drausmės stoką partizanai apmokėjo septynių kovotojų gyvybėmis. Prasiveržimo metu žuvo pats Žalgirio rinktinės kuopos vadas puskarininkis Jonas Staniulis-Šarūnas, štabo viršininkas Mykolas Adomavičius-Plienas, štabo Globos poskyrio viršininkas Bajoras, eilinis kovotojas Jonas Šuopys-Barsukas, ant kulkosvaidžių sukniubo vokiečiai Hansas, Karolis ir Paulius. Prarasti trys kulkosvaidžiai...

"Mūsų agento Staryj pranešimu 1946 m. liepos 24 d. karinės-čekistinės operacijos metu sunaikinta aštuonių asmenų Žilvičio grupė. Tarp jų - Taurų apygardos vadas Garulis - Mykolas-Jonas"... - ataskaitoje prirašę prieš pusantro mėnesio žuvusį vadą džiaugėsi okupantų vadeivos.

GELEŽINIO VILKO RINKTINĖJE

Pagraižio miške žuvus Geležinio Vilko rinktinės vado Žiedo būriui, Marijampolės MGB vadai suskubo raportuoti ministrams, kad karinės operacijos metu birželio 7 d. suimto Kutkaičio parodymais nukauti "brigados Geležinis Vilkas" vadas Žiedas ir keturi štabo vadovai: Žaliukas, Vytis, Mažytis ir Laima... Tačiau tai buvo tik čekistams pageidautinų rezultatų išmonė.

Sovietinių karinių dalinių paieškos mėginant surasti Geležinio Vilko rinktinės ir Algirdo kuopos štabus nedavė MGB vadovams norimų rezultatų, nors miškų šukavimų ir pasalų metu enkavedistams pavyko nušauti kelis partizanus.

Birželio 12 d. po įprastų nakties žygių tankiame Grabavos miško kvar-

tale ilsėjosi šešiolika Kęstučio kuopos pirmojo būrio partizanų. Popietei poilsiui suvirtusius partizanus prižadino maloniai kvapnus oro dvelkimas. Nepakeičiamas būrio virėjas Antanas Jundilas-Naras baigė virti partizanams pietus. Išbudę vyrai nekantriai žvilgčiojo į garuojantį katilą, mėgavosi busimom vaišėm...

- Supa rusai! -- vyrų mintis nutraukė sargybinio šūksnis.

Sviedęs į šalį samtį, Naras čiupo automatą... Pilkšvo garo gūsiu virš laužo sušnypštė partizanų laukti pietūs... Sukaleno Vinco Kleizos-Sakalo ir Povilo Buzo-Žvejo kulkosvaidžiai, pratisom serijom sutarškė automatai, trenkė duslūs dešimtšūvių SVT šūviai... Būrio vado Vytauto Gudyno-Paparčio įsakymu partizanai sutelkta ugnimi veržėsi dviem kryptimis. Tik sargybinio aklumo ir ryžtingo pasipriešinimo dėka, nespėjus enkavedistams apsupti stovyklos, partizanams pavyko prasimušti. Deja, kautynėse žuvo Kazys Černevičius-Šimtinis ir Jonas Vyšniauskas-Lokys. Pasututinis, jauniausias iš penkių Pakiauliškio Senavaičių partizanų šeimos Kaziukas-Zuils, prieš kelias dienas apraudojęs brolio Jono-Rainio žūtį, enkavedistų šūvių nukirstom rankom suklupo netoli Drebulinės.

Šilavoto įgulos enkavedistai, krėsdami Leskavos apylinkes, liepos 4 d. Kuprių kaimo Pijaus Narijausko lauke sužeidė Algirdo kuopos partizaną Juozą Samuolį-Strazdą. Nepraradęs sąmonės, vengdamas pakliūti į budelių čekistų nagus gyvas, partizanas Strazdas nusišovė. Sunkiai sužeistas, netekusį sąmonės Vytauto-kuopos partizaną Leonardą Blusevičių-Durtuvą čekistai paėmė gyvą. MGB dokumentų suvestinėse rašoma: *"Šilavoto įgulos karinės čekistinės operacijos metu 1946 m. liepos 4 d. nukautas partizanas Strazdas-Samuolis ir sužeistas Leonardas Belasevičius-Dobilas, g.1926 m., suimtas gyvas. Paimta du automatai ir du pistoletai"*.

Kita enkavedistų grupė vakarinėje Varnabūdės miško dalyje aptiko du partizanus. Susišaudymo metu partizanams Juozui Skaržinskui-Drambliui ir Vincui Prajerai-Meteorui pavyko pasitraukti į miško pelkes.

Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnai: vado pavaduotojas Algirdas Varkala-Žaliukas, "Laisvės Žvalgo" vyr.redaktorius Juozas Lukša-Vytis ir Vakarų diplomatinės tarnybos atstovai Alfonsas-Hektoras ir Andrius-Meškis tuo metu slėpėsi Šaltupio kaime Žaliuko tėviškėje įrengtoje slėptuvėse. Rinktinės vado adjutantas Kazimieras Pyplys-Mažytis, štabo ryšių skyriaus viršininkas Klemensas Baltrušaitis-Kurtas ir iš Pagraižio apsupties išbėgęs Algirdo kuopos vadas Tigras enkavedistų siautėjimų laikotarpį praleido Klebiškio miškų Šakalraisčio kemsynuose ir netoli jo įrengtame bunkeryje.

Geležinio Vilko rinktinės vado pareigas vykdomas Žaliukas ir adjutantas Mažytis, stengdamiesi palaikyti kovotojų drausmę, pasirašė gana griežtą įsakymą.

Partizanų Tauro apygardos

Slaptai

Geležinio Vilko rinktinėi

Įsakymas Nr.14

Būstinė, 1946 VII 10

§ 1 Pastebėta, kad atskiri kovotojai per mažai informuojami grupių vadų, negauna nurodymų, kaip veikti ir laikytis. Dėl to įsakau visiems GVRn grupių vadams perskaityti savo kovotojams vadovybės duodamus įsakymus.

§ 2 Dažnai nevykdomi įsakymai, kurių sąlyga - siekti geresnių rezultatų. Kiti mažiau svarbūs nurodymai atliekami su malonumu.

Įsakau ir paraginu GVRn kovotojus ir vadus skirti ypatingą dėmesį žinių rinkimui, ryšio palaikymui ir kitus vadovybės duodamus uždavinius.

§ 3 GVRn Rikiuotės skyriaus, t.y. I-o skyriaus, reikalų viršininku skiriu akt.part.Dešinį, kaip labai patyrusį šiuose reikaluose. Visiems Rinktinėje esantiems grupių vadams ir kovotojams įsakau klausyti jo nurodymų, liečiančių rikiuotės sritį, suteikti ryšio ir kitokius galimumus.

§ 4 Grupių vadams sudrausti kovotojus nuo moralę žeminančių veiksmų. Už plėšimus ir išprievartavimus be pasigailėjimo sudaryti Karo Lauko teismą ir sušaudyti.

§ 5 Nusikalstančias piliečius už plepumą ir kitus kenksmingus veiksmus bausti ir medžiaginėmis bausmėmis (bausmės dydis ir natūra nustatoma pagal apygardos instrukcijas).

§ 6 Partizanams daryti dokumentus ir kitas kombinacijas be grupės vado leidimo draudžiama.

Pastaba: kiekvienas kovotojas, aktyvus ar pasyvus (su ginklu ar be ginklo), privalo pateisinti savo buvimą kovotojų organizacijoje. Jis privalo uoliai vykdyti vadovybės nurodymus ir įsakymus, kad kova būtų prasmingesnė. Be priežasties neatlikę uždavinių kovotojai nusikalsta organizacijai.

Įsakymas galioja nuo jo gavimo dienos.

Perskaitęs ir įsisąmoninęs gerai paslėpk arba sudegink.

(pas.) Žaliukas, GVRn vado pavaduotojas

(pas.) Mažytis, adjutantas

Kiek aprimus NKVD siautėjimui, Geležinio Vilko rinktinės štabo vadovai, neįtarę MGB agento Markulio-Erelio dvilypės veiklos, per Albiną-Maskoliką atstatė su juo ryšius. Po kelių dienų į Žaliuko tėviškę atskubėjęs Markulis susitiko su vakariečiais Hektoru ir Meškiu, kuriems paliko patikimo partnerio išpūdį. Skubančiam grįžti į Vakarus Meškiui Markulis, suminėjęs kelių įžymių išeivijos veikėjų - rezistentų pavardes, dar labiau sutvirtino jų pasitikėjimą.

Išvykus Meškiui, atsilankęs Erelis įkalbėjo Hektorą vyksti su juo į Vilnių, kur turėtų įsikurti Lietuvos laisvės kovotojų koordinacinis centras. Siekdama išaiškinti Lietuvos rezistentų tinklą užsienyje, sovietų kontržvalgyba Hektoro nelietė. Dar daugiau - per agentą Markulį sudarė palankias sąlygas grįžti į Vakarus. Perdavęs Markuliui-Ereliui visas ryšio paslaptis ir Lenkijos teritorijoje esančių ryšio taškų slaptažodžius, Jonas Deksnys-Hektoras, MGB priskirto šnipa Antano lydimas, "repatrijavo" į Lenkiją. Dar vienos profesoriaus Markulio niekšybės dėka MGB pradėjo kontroliuoti partizanų ryšius su užsieniu ir parengė partizanų vado-lybės likvidavimo planą.

Tačiau čekistai padarė klaidą paskubėję suimti ir, matyt, Markulio pastangomis greit paleidę ryšininkę Maskoliką. Tai sukėlė partizanams įtarimą. Jį sustiprino ir tai, kad vos Markuliui su Hektoru išvykus, prasi-dėjo nuolatinė Varkalų sodybos apgultis ir enkavedistų kratos. Vengdami netikėtumų, partizanai iš sodyboje įrengtų slėptuvių persikėlė į netoli namų žvyro karjere iškastą bunkerį.

Visą vasarą trukęs okupantų kariaunos aktyvumas dalinai paralyžia-vo Suvalkijos partizanų štabų veiklą, tačiau atskiri partizanų būriai savo veiklos nenutraukė. Pavienių kovotojų netikėtos žūtys, įtarus išdavystes, ir gautas rinktinės vado pavaduotojo Žaliuko įsakymas Nr.14 paskatino partizanus imtis griežtų veiksmų prieš MGB agentus ir informatorius.

Šiaurio kuopos vadas, buvęs savisaugos dalinių karys Zigmas Juška-Pjūklas savo draša, taiklia akimi ir tvirta ranka bei ryžtingais sprendi-mais žavėjo net patyrusius partizanus. NKVD dalinių siautėjimų metą Pjūklas praleido Šilavoto sribyno kaimynystėje. Iš Straigio tvarto palė-pėje įrengtos slėptuvės sribų "mūriukas" buvo kaip ant delno... Slėptu-vės saugumą stiprino ir dažnoki sribų bei igulos enkavedistų apsilanky-mai sodyboje. Nerimą kėlė tik valsčiaus MVD pasų stalo ir karinės įskai-tos viršininko Vinco Petraškos, komsorgo Kazio Mikušausko ir kelių kom-jaunuolių įtartinas slampinėjimas ir gyventojus provokuojanti veikla. Rei-kėjo mažinti riziką.

Jau kuris laikas Pjūklo ir jo vyrų pastangos sugauti V.Petrašką buvo nesėkmingos. Vos pasirodžius partizanams Juodaraiščio pamiškėje, kur gyveno jo tėvas, tuoj pat sekdamas enkavedistų kratos. Pjūklo vyrai nutarė apklausti Petraškas. Kvotos metu nustatyta, kad Vinco tėvas ir broliai teikia Šilavoto MGB darbuotojams žinias. Šiaurio kuopos partizanų Karo lauko teismo nuosprendžiu liepos 21 d. naktį Antanas Petraška, g.1890 m., ir sūnus Kazys, g.1922 m., bei Albinas, g.1928 m., buvo sušaudyti.

...Tyliai ošę pietinėse Šilavoto kalvose rymančios trakelių pušys, gilioje rimtyje paskendęs tingiai snaudę sustingęs Durneikos vėjinis malūnas, ant kurio aukštai iškeltų sparnų grebėstų retkarčiais sudejuodavo paklydęs vėjas.

Laukdami sutemų, pušynėlio avietyne sėdėjo trys partizanai. Pamatę pro malūną išnirusią vyro figūrą, iš tankmės išlindęs Pjūklas pasitiko nusigandusį pakeleivį.

- Sveikas, brolau!.. Pas panas išsiruošei? Lyg ir ankstoka... - taikiai užkalbino komsorgą Pjūklas.

- Turbūt numanai kas mes, - prisistatė ir Žaibas su Lapinu. - Matom, kad esi tvirtas ir nebailus vyras...

- Gal norėtum su mumis pakovoti už Lietuvą? - šypsodamasis mestelėjo Pjūklas.

- Kodėl gi ne!? - manydamas, jog partizanai jo nepažino, priėmė pasiūlymą kiek apimęs Senkus.

- O gal ir ginklą turi? - paklausė Žaibas.

- Ne, ginklo neturiu... Bet šovinių gal ir atsirastų... Dvi dėžės turiu užkasęs, - padelsęs pasigyrė Kazys. - Reikėtų kastuvo... Nubėgsiu pas Dumeiką, - pagudravo komjaunuolis.

- Apseisi! Rankutėm... Būsimam partizanui terliotis su kastuvu... Lapinas turi aštirus nagus, - nusišaipė Pjūklas.

Keturis kilometrus naujasis "partizanas" - Kazys Mikušauskas tempė ant nugaros užkrautą sunkią naštą. Retkarčiais leisdami nubraukti kakta žliaugiantį prakaitą vieną dėžę panėšėdavo partizanai.

- Pratinkis!.. Mūsų gyvenime žygiai tolimi, sunkūs ir pavojingi, - kiek atsikvėpusiam komsorgui vėl užkroves antrą dėžę, drąsino Pjūklas.

- Grūdinkis!.. Partizano kelias - ne červoncais už išdavystes klotas! - piktokai priminė Žaibas.

Jau gerokai sutemus keleiviai užsuko į vieno Dūmiškių gyventojų sodą. Pusvalandį pailsėję, partizanai pakilo.

- Dabar į žygį, vyrai! - paragino Pjūklas. Pora vienišų šūvių, sudrums-

tusių Dūmiškių miško nakties rimtį, nutraukė eilinio MGB šnipuko išdavikišką veiklą.

...Aktyvaus Prienų stribo Vaikšnorio brolio sūnus dvidešimtmetis Mataušas, sugautas į sovietinę armiją "pabėgo" iš karinio dalinio. Grįžęs į Šiauliškius, stribo-dėdės globojamas, "slapstėsi" ir sekė vietinius partizanus, iškundinėjo laisvės kovotojus remiančius kaimynus. Liepos 26 d. naktį Kęstučio kuopos partizanų nuosprendžiu už išdavikiškus veiksmus buvo likviduotas. *"MGB organų nustatyta, kad Mataušą Vaikšnį dviem šūviais nušovė Gerulis - Šaulys ir Pranka. Šiuo metu ter. aktą vykdę partizanai persekiojami"*, - rašoma okupantų agentūrinėje byloje.

SMŪGIS PAKUONIO PARTIZANAMS

Dar 1946 m. pavasarį Marijampolės MGB viršininko kpt.P.Raslano kabinete buvo pradėta agentūrinė byla Nr.323 - "Geležinis Vilkas". Pa grindiniams agentūrinės bylos asmenims: rinktinės vadui ltn.J.Stravinskui ir Gedimino kuopos vadui ltn.Vyt.Marčiulioniui sunaikinti buvo sudarytos atskiros personalinės bylos - formuliarai "Ž-7" ir "Viesulas".

Pašventupio kaimo Marčiulioniai Jonas, g.1917 m., ir Vytautas, g.1923 m., kovos kelią prieš rylų okupantus pradėjo 1944 m. vasarą. Griaudint prie Nemuno karo veiksmų kanonada, pirmas į gimtinę, pasitraukęs iš reicho tarnybos, ginkluotas grįžo buvęs Dailės mokyklos auklėtinis Vytautas. Sovietų armijai pralaužus Nemuno fronto liniją ir vermachto daliniams pasitraukus į Rytprūsius, savisaugos dalinio karys Jonas, sukaukęs ginklų, pasiliko tėviškėje ir su broliu Vytautu įsirengė požeminę slėptuvę.

Prasidėjus gaudynėms į sovietų armiją ir siaučiant pasieniečių - "žaliakepurių" daliniams, Pakuonio krašto vyrai subūrė partizanų grupę. Rytų fronte "uostęs parako" karys Jonas Marčiulionis, pasirinkęs Audronio slapyvardį, buvo išrinktas dalinio vadu. 1945 m. sausio 30 d. Alšininų kautynėse žuvus Audroniui, dalinio vadu partizanai išsirinko jo brolių Vytautą-Viesulą. Šilavoto apgulties, Ingavangio, Daukšiagirės, Margininkų kautynių dalyvių Wiesulą Geležinio Vilko rinktinės vadas Žiedas 1945 m. spalio 31 d. įsakymu Nr.3 paskyrė Gedimino kuopos vadu. Aktyvi Wiesulo partizanų veikla varžė bolševikų statytinių ūkinę "pertvarką", ne kartą grėsė NKVD įgulos ir stribų citadelės Pakuonio saugumui. Dažnai Pakuonyje pasigirdavę gandai, "siaučia Wiesulas!", keldavo

siaubą ir paniką vietiniams kolaborantams ir karinės sovietų įgulos enkavedistams. Pusantrų metų Kauno zonoje dislokuoto 298-o NKVD pulko Prienų, Pakuonio, Garliavos ir Panemunės karinių įgulų enkavedistai dienomis ir naktimis krėtė kaimus ir "šukavo" miškus, rengė nuolatinės įtartinų sodybų pasalas. Žiauriose kautynėse kuopa neteko daug patyrusių kovotojų, tačiau Viesulas buvo nesugautas.

Sprendžiant iš kpt. Raslano ataskaitų, Viesulo sunaikinimui čekistai sudarė platų agentų ir slapčių informatorių bei seklių tinklą. Už jo išdavimą buvo žadama didelė piniginė premija. MGB vadeivos nesidrovėjo užverbuoti agentu net Šluotraį - kurčią invalidą...

1946 m. liepos 18 d. Pakuonio rajone enkavedistai aptiko ginklų slėptuvę ir suėmė partizaną Jurgį Maceiną-Vilką. Slėptuvėje rado 4 šautuvus, du automatus, du žiūronus, prieštankinę miną ir 1000 šovinių.

Liepos 27 d. Dangstyčių kaimo gyventojas Stasio Petruškevičiaus sodyboje susitiko du Gedimino kuopos kovotojų būriai. Partizanai pasitarę po vidurnakčio išsiskirstė. Kuopos vadas Viesulas, pasilikęs su Naru ir Vaidotu sodyboje, sumigo. Ankstų rytą juos prižadino įnirtingas šunų skaliėjimas - pro alksnyno properšą į kiemą slinko būrys enkavedistų.

Per langą pasėta Viesulo kulkosvaidžio kulku kruša išblaškė enkavedistus. Pasinaudoję užpuolikų sutrikimu, Naras su Vaidotu išsoko iš trobos ir, pro klojimo kampą įsmukę į alksyną, dešimtšūvio SVT ir automato PPŠ serijom pridengė vado pasitraukimą. Į alksyną trenkė enkavedistų ginklų ugnis. Sužeistas Vincas Blusevičiaus-Naras bėgdamas neteko jėgų ir suklupęs raiste susisprogdino. Kol rusai krėtė alksnyno krūmus, Viesulas ir Vaidotas, perbėgę alksyną, per Prano Kazlausko sodelį bandė pasitraukti į laukus. Tačiau juos pasitiko kitos čekistų grupės kulkosvaidžių šūviai...

- Viesulas su Vaidotu būtų pabėgę, bet ištremto į Sibirą Vainatrakio kaimo ūkininko partizano Blusevičiaus-Naro svainio Juozo Kazlausko namuose buvo įsikūrusi Panemunės karinio dalinio kariškių grupė. Išgirdę alksnyne šaudymą, skubėdami padėti saviškiams, pamatė per sodelį bėgančius partizanus ir atidengė priešpriešinę kulkosvaidžių ugnį... Likimas!.. - susimąstęs pasakojo Kazimieras Gelažius, tuomet gyvenęs Žuvinto kaime.

"Pagal agentūrinius davinius ir mūsų agento Šluotražio pranešimu, kvadrante 78-10, Martininkų apylinkės Petruškevičiaus sodyboje 1946 m. liepos 28 d. slėpėsi trys partizanai. Tarp jų buvo ir Viesulas. Karinės - čekistinės operacijos metu nukautas būrio vadas Viesulas ir du jo štabo pareigūnai,

kurių asmenybės nenustatytos. Paimta: kulkosvaidis, automatas, šautuvas SVT, du pistoletai ir žiūronai..." - įrašyta agentūrinėje byloje Nr.36/45.

Žuvus Geležinio Vilko rinktinės Pakuonio krašto Gedimino kuopos partizanų vadui, dar keletą metų MGB vadų ataskaitose mirgėjo įrašai: "Viesulo banda... Viesulo bandgrupė... Viesulo..."

"Mūsų krašte veikė Viesulas!" - su pasididžiavimu taria legenda tapusio Laisvės kovų karžygio Viesulo slapyvardį plataus rytinės Suvalkijos krašto jį pažinoję vyresnio amžiaus žmonės.

1946 M. RUGPJŪTIS. PASALOS, AREŠTAI, AUKOS

Nukirstų rugių ražienomis atskubėjo rugpjūtis. Su karštu vasaros dvelksmu nusirito Bartašiūno įsaku "amnestuotų" buvusių partizanų suėmimų banga. Rugpjūčio pradžioje per dvi dienas enkavedistai vien Šilavoto apylinkėse surinko daugelį "amnestuotų" mūsų krašto vyrų.

Agentūrinėje byloje Nr.14/3 įrašyta: *"Realizuojant agentūrinės bylos "Ž-7" davinius, 1946 m. rugpjūčio 6 d. areštuota grupė buvusių pasipriešinimo pagrindžio dalyvių: Levas Marazas-Tetėnas, Šilavoto gyventojas; Antanas Išganaitis-Barsukas, statybininkas iš Lankelių k.; Petras Rimas-Juokas, moksleivis iš Palaukščioto kaimo; Juozas Milušauskas-Meška, Svenčioniškio eigulio sūnus; Pranas Vilčinskas-Miškas iš Pagraižio kaimo; Albinas Slavickas-Kriaušė ir jo brolis Motiejus Slavickas, Cikabūdės k. ūkininkai; Jurgis Varanauskas iš Cikabūdės; Antanas Šiugždinis iš Degimų ir kiti."* Jų antitarybinei veiklai "demaskuoti" akistaton stėjo MGB parinkti liudininkai Barauskai ir 1945 m. sausio 22 d. Šilavoto MGB užverbuotas slaptas pranešėjas Antanas Milušauskas-Juozas, Meškos brolis. *"Agentūrinės bylos "Podpolkovniki", pradėtos Prienų MGB agento Briedžio daviniais 1946 m. pavasarį, ieškomi Prienų gimnazistai: Albinas Kazakevičius iš Jiestrakio, Vytautas Kabašinskas ir Albinas Šukelis - abu iš Birštono, Bronius Danilevičius ir kiti, platinę pagrindinę spaudą - "Laisvės Žvalgą" ir "Džūką". Kabašinskas ir Šukelis pirkto partizanams ginklus. Ieškomas gimnazistas, Prienų MGB agentų užverbuotas Šernas, kuris rugpjūčio mėnesį išėjęs į būrį nuo užverbavimo dienos MGB organams žinių neteikia."*

Okupantų rengiamų pasalų šūviai iš partizanų gretų išplėšė daug patyrusių kovotojų. Rugpjūčio aštuntos rytą tris Kęstučio kuopos pirmo būrio kovotojus, grįžtančius į savo slėptuvę, Čiudiškių kaime pasitiko Prienų enkavedistų ir stribų pasalos šūviai. Pavyko pasitraukti tik skyriaus

vadui Vincui Geruliui-Tvorai. Partizanas Motiejus Pranka-Ispanas sužeistas įbėgo į Gelbūdo kluoną ir, nenorėdamas pakliūti į čekistų nagus, susisprogdino. Kuopos vado Dešinio brolių Jurgį Pinkvartą-Berželį priešokulka nukirto netoli kluono lauke...

Galbūt pražūsiu greitai... Viena tu liksi čia...

Apleistą mano kapą mėnuo nušvies nakčia.

Klausysies - miškas ošia kur nors toli nuo čia...

Nors ir retai, Kastute, atmink ir mane. 1945 XIŠl.B.P.

Šis paprasto kaimo artojo - partizano Berželio posmas, liko įrašytas jo bendražygės Kostancijos Morkūnaitės-Ramutės užrašų knygelėje... Vos dvidešimt antrą gyvenimo pavasarį sutikę laisvės kovotojai Berželis ir Ispanas, garbingai atlikę pareigą Tėvynei, didvyriškai pasitiko jiems skirtą lemtį...

Neliko "skolingi" ir partizanai. Gavę ryšinių pranešimą, Gedimino kuopos Serbento būrio vyrai Bačkininkėlių - Pakuonio kelyje surengė stribams pasalą. Kulkosvaidžių serija partizanai nukovė žiaurumu ir žemumūgiu išsiskiriantį milicininką Kazį Vaičiukyną, pakuoniškių pramintą Grūšiniu, ir stribą Gediminą Antanaitį.

Tačiau teko apgailestauti, kad per apsirikimą žuvo ir stribus vežęs penkiolikmetis Milkevičius Juozukas.

Rugpjūčio 12 d. išdaviko pranešimu NKVD dalinys surado vieną Gedimino kuopos partizanų slėptuvę. KGB archyvo fondo 3 byloje Nr.36/45 įrašyta: "1946 m. rugpjūčio 15 d. naktį šaltinio Palionis daviniaus Pašvenčio k. Jurgio Bieliūno lauko krūmuose j.ltn.Silavičiaus ir NKVD 353 pulko trečios kuopos mjr.Kurycino vadovaujamas karinis dalinys surado Viesulo kuopos Nakties grupės bunkerį. Partizanams pasipriešinus, enkavedistų apmėtyti granatomis pasidavė: Kazys Loda-Vargas, g.1904 m.; Pranas Raižys-Miškas, g.1922 m., iš Pašvenčio; Juozas Garmus-Žalgiris, g.1918 m., iš Antakalnio; Juozas Maceina-Vasara, g.1923 m., iš Patrakiemio; Vladas Sebastijauskas-Lapė, g.1922 m., iš Kauno. Suimto (...) parodymais rugpjūčio 17 d. sulaikytas Bačkininkų k. gyventojas Kazys Žioba, g.1909 m., paimtas pistoletas "Parabellum".

...Išaušo vaiskus saulėtas rugpjūčio penkioliktosios - Tauro apygardos štabo įkūrimo metinių rytas. Į apygardos štabo būstinę atvykusių kviesių pareigūnų ir rinktinių štabų atstovų veiduose atsispindėjo slogi nuotaika. Tarp dalyvių nesimatė Šarūno ir Geležinio Vilko rinktinių štabų

pasiuntinių. Kruvinosios armijos siautimas ir užkardos sutrukdė daugeliui kviestų vadų atvykti į iškilmingą šventės posėdį.

Sukalbėjus malda ir tylos minute pagerbus žuvusių kovos brolių atminimą, adjutanto Šarūno kvietimu žodį tarė apygardos vadas Žvejys.

LLK Tauro apygardai

Slaptai

įsakymas Nr. 26

Būstinė, 1946 m. rugpjūčio 15 d.

Brangūs vadai ir kovotojai!

1. Minėdami mūsų apygardos metinę kovos sukaktį, sveikinu Jus, brangūs kovos draugai, šios sukakties proga ir dėkoju visiems vadams, kovotojams ir rėmėjams už pasišventimą ir pasiryžimą, tinkamą pareigų atlikimą.

2. Dėkoju Apygardos štabo, Rinktinių, Kuopų, Būrių ir Skyrių vadams už sąžiningai ir garbingai atliktas pareigas.

3. Žalgirio Rinktinės vadą Šarūną pakeliu į viršilos laipsnį.

4. Apygardos Adjutantą Šarūną pakeliu į puskarininkio laipsnį.

5. Vytauto Rinktinės vadą Vampyrą pakeliu į puskarininkio laipsnį.

6. Šarūno Rinktinės vadą Mindaugą apdovanoju juostele "Už narsumą" ir "Už uolumą".

7. Apygardos Kapelioną Grafą apdovanoju juostele "Už uolumą".

8. Apygardos Adjutantą Šarūną apdovanoju juostele "Už uolumą".

9. Žalgirio Rinktinės vadą Šarūną apdovanoju juostele "Už uolumą".

10. Vytauto Rinktinės vadą Vampyrą apdovanoju juostele "Už uolumą".

11. Geležinio Vilko rinktinės vadą Kazoką - juostelėmis "Už narsumą" ir "Už uolumą".

12. GV Rn štabo viršininką Žaliuką - juostelėmis "Už narsumą ir uolumą".

13. GV Rn kuopos vadą Dešinį apdovanoju juostelėmis "Už narsumą ir uolumą".

14. GV Rn žuvusį vadą Žiedą apdovanoju juostelėmis "Už narsumą ir uolumą".

15. Stirnos-Žalgirio Rn. žuvusį vadą Žalvarį už drąsą ir ryžtą kovoje su okupantu - "Už narsumą ir uolumą".

16. Stirnos-Žalgirio Rn. žuvusį vadą Spyglį už drąsumą ir ryžtingumą dėl Tėvynės - "Už narsumą ir uolumą".

17. Buvusį Polit. dalies viršininką Luobą - "Už uolumą".

18. Buvusį Apygardos Sanitarinio ir Ūkio skyriaus viršininką Vilką - "Už uolumą".

19. Buvusį Apygardos Žvalgybos skyriaus viršininką Tautvydą - "Už uolumą".

20. Buvusį Apygardos Politinės dalies viršininko pavaduotoją Vaidilą - "Už uolumą".

21. Buvusį Patriumpo Rn. vadą Vytenį - "Už uolumą".

22. Apygardos štabo ryšininką Radvilą - "Už uolumą".

23. Apygardos organo "Laisvės Žvalgas" administratorių Žvalgą už sužeisto kovos draugo išnešimą apdovanoju juostelėmis "Už narsumą ir uolumą".

24. Buvusią "Laisvės Žvalgo" vyr. redaktoriaus ryšininkę Giedrę juostele "Už uolumą".

25. Laisvės kovotoją Dūšelę už sužeisto kovotojo slaugymą - juostele "Už uolumą".

26. Rėmėją Daunorą, priėmusį gyventi Apygardos štabo pareigūnus - "Už uolumą".

27. Rėmėją Audronę - juostele "Už uolumą".

28. Rėmėją Šaltyšių - juostelę "Už uolumą".

29. Rėmėją Šaltyšienę - juostele "Už uolumą".

30. Rėmėją Dėdžiuką - juostele "Už uolumą".

31. Rėmėją Tetulę - juostele "Už uolumą".

Žvejys, Apygardos vadas
Šarūnas už štabo viršininką

Paskutinių rugpjūčio dienų karščiu alsuojančią Prienų šilo Naravų girią rugpjūčio 23 d. sudrebino kulkosvaidžių ir automatų šūviai, granatų sprogdimai. Piktos išdaviko akies pastebėta ir išduota Dzūkų rinktinės Vaidoto grupės Jono Kučinsko-Spyruoklio būrio partizanų požeminę slėptuvę apsupo NKVD dalinys. Nepavykus prasiveržti, buvęs ulonų puskarininkis Vytautas Jurkevičius-Plaukas susisprogdino. Sužeistus Petrą Jakulevičių-Valdemarą ir Marytę Liorentaitę enkavedistai paėmė gyvus ir parvežė į Prienus.

Prienų MGB viršininkas plk.Vorošilov 1946 08 26 pranešime gen. mjr.Bartašiūnui rašė: "Remiantis agentūriniais duomenimis, 1946 08 23 Prienų miško 54-90 kvadrato kpt. Golovač vadovaujamas karinis dalinys surado bunkerį. Susišaudymo metu nukovė Vytautą Jurkevičių-Plauką ir suėmė gyvus Petrą Jakulevičių, Mykolą, g.1912 m., slapyvardžiu Uosis, ir partizanę

Marytę Liorentaitę, Juozo, g.1925 m., slapyvardžiu Ramunė. Nurodyti partizanai priklausė Algirdo skyriui, kurio vadas Saugiklas pavaldus A apygardos Vilko grupei.

Suimtas partizanas Petras Jakulevičius-Uosis tardyme pasakė, kad nuo 1945 m. sausio mėn. iki 1946 m. balandžio 15 d. dirbo Vilniuje milicininku, iš kur pabėgęs įstojo į būrį.

Suimtų partizanų parodymais mūsų sulaikytas ryšininkas, Naravų kaimo gyventojas Petras Matulaitis, Vinco, g.1895 m., pas kurį šis būrys ateidavo maisto.

Paimta: 2 kulkosvaidžiai, 3 šautuvai, 1 automatas, 2 pistoletai, 3 diskai kulkosvaidžių šovinių ir 1000 šovinių." (F.3 B. Nr.36/45j

Marijampolės MGB viršininkas pplk.Kliučionok visiškai slaptoje rugsėjo 1 d. suvestinėje rašė: "Realizuojant agentūrinių bylų "323 - Geležinis Vilkas" ir "2.-7" davinius, apytiksliai birželio 6 d. sumaniai sukurto plano dėka Vidaus ir Pasienio NKVD kariuomenės daliniai likvidavo Žiedo vadovaujamą 22 kovotojų grupę. Nukautas brigados vadas Žiedas.

Paimta: 3 kulkosvaidžiai, 6 šautuvai, 2 automatai, 10 granatų, 3 pistoletai, 1 raketinis pistoletas, žiūronai ir 500 šovinių.

Rasta Tauro apygardos 1946 m. birželio 2 d. vadų susirinkimo dienvarkė ir kiti Geležinio Vilko rinktinės dokumentai.

Suirtojo Kutkaičio birželio 7 d. parodymais Mikalinės, Klebiškio, Išlaugo apylinkėse nukauti 23 partizanai, tarp jų 4 Geležinio Vilko rinktinės štabo vadovai.

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Algirdo grupėje (...) (vadas Tigras) iki 1946 m. birželio 7 d. buvo 20 kovotojų. Ginkluotė: 3 lengvi kulkosvaidžiai, 6 SVT šautuvai, 3 automatai ir 8 vokiški šautuvai. Trūko šaudmenų.

Pužiškių miške sutriuškinus Algirdo grupę, užmušta 14 partizanų. Kiti išbėgiojo miške, su jais pabėgo ir mūsų agentas Ažuolas, pasiūstas į 52-q Katino kuopą. Paimta: 3 rankiniai kulkosvaidžiai, 3 automatai, 6 šautuvai, 4 pistoletai ir 6 granatos...

Iki rugsėjo 1 d. Algirdo grupės kovotojai veikė pavieniui, aktyvesnės veiklos nepastebėta.

Visiškai likviduota Franuko-Senavaičio grupė. Nukauti Geležinio Vilko štabo bendradarbiai: Garbaravičius-Ažuolas, Stravinskas-Miškinis, Radauskas-Alytė, Mindaugo grupės komandoras Kazys Degutis-Raginis ir vadas Viesulas. Per septynis šių metų mėnesius nukauti 63 ir sužeisti 29 brigados Geležinis Vilkas kovotojai.

Sutriuškinus Žalgirio ir Geležinio Vilko rinktinių štabus ir dalinai likvidavus Vytauto, Žilvičio, Katino ir Algirdo grupių štabus, jų vadai pakeitė savo veiklos taktiką - veikia mažomis grupėmis po 3-5 partizanus.

Turimais agentūriniais daviniais dar likę: Vytauto grupė (vadas Apynys ir 30 kovotojų). Grupės išaiškinimui 1946 m. liepos 20 d. pradėta agentūrinė byla Nr. 579 kodu "Žudikai". Grupės sekimui pasiūsti MGB užverbuoti agentai: Laikrodis, Liuda ir Gaidys.

Pagal agentūrinę bylą Nr.582 - "Grobuonys", pradėtą 1946 m. gegužės 20 d., dar veikia Žilvičio grupė - vadas Plienas ir 45 partizanai. Grupę seka agentai: Špokas, Staryj ir Tulpė.

Pagal agentūrinės bylos Nr.476 "Išdavikai", pradėtos 1946 m. gegužės mėn., davinius, dar veikia 52-a grupė - vadas Katinas ir 40 kovotojų. Jiems sekti ir MGB informuoti pasiūsti agentai: Kovaliov, Kulikov, Malūnininkas ir mūsų vidaus agentas Ažuolas.

Vidaus agento Ažuolo pateiktomis žiniomis, Algirdo grupė Pagraižio miške iš dalies likviduota. Grupės vado Tigro ir 15 jo kovotojų sekimui mūsų turima agentūra perduota Prienų MGB skyriui." (F.3. 13.36/45)

KRUVINAS 1946-ŪJŲ RUDUO

Šilti rugsėjo saulės spinduliai nudažė išlakių berželių ir plačiašakių klevų bei kaštonų lapijos kupolus. Lygių vagų juostomis raižydamas žiemkenčiams ruošiamų dirvų plotus, artojas negailėstingai keitė jau gyvumą praradusią tėviškės laukų kraštovaizdį. Rudens sėjos ir bulviakasio darbų klegesys, deja, nepajėgė nuslopinti okupantų kulkosvaidžių kalenimo ir duslių granatų sprogių.

1946 m. rugsėjo antrosios priešpiečiais Trakiškių kaimo Mykolaičių sodyboje vyko kūlimo talka. Vadinamosios šopos manieže sukinkytų keturių arklių išuktos kuliamosios mašinos spragilų gausmas aidėjo lygiais laukais. Vakare nuplovę dienos darbų prakaitą ir dulkes, Mykolaičiai su talkininkais sėdo prie pabaigtuvių stalo. Sutemus į pabaigtuves užsuko du Geležinio Vilko rinktinės partizanai. Vos svečiai spėjo numalšinti alkį, kai patvirtėje pririšto šuns įnirtingas skalijimas privertė vyrus stvertis ginklų. Išslinkę iš trobos partizanai atsišaudydami traukėsi. Sunkiai sužeistą Vladą Baltuševičių-Špoką enkavedistai paėmė gyvą (jis mirė Marjampolės ligoninėje). Būrio vadas lttn.Juozas Stanaitis-Liūtas sėkmingai pasitraukė.

Stribų ir okupantų apiplėšta Mykolaičių sodyba liko be šeiminių. Suimtas Jonas pateko į lagerius. Vyriausias Kazys, g.1909 m., Lakūno slapyvardžiu, ir Vytas, g.1928 m., Aido slapyvardžiu, papildė Geležinio Vilko rinktinės Vytauto kuopos kovotojų gretas.

...Rugsėjo 3 d. MGB agento Artojo pranešimu kitos dienos 12 val. NKVD spec. grupės 2/34 enkavedistai, vadovaujami lt. Irkin ir j. lt. Stebo, Pociūnų kaime 60-10 kvadrato rado Viesulo kuopos partizanų slėptuvę. Enkavedistams pareikalavus pasiduoti, partizanai, pakėlę bunkerio dangtį, šaudydami iš kulkosvaidžio ir automatinių šautuvų bandė prasi-veržti. Sutelkta enkavedistų ginklų ugnis ir ant bunkerio angos dangčio sumestų granatų sprogimai privertė partizanus pasirinkti: garbingai žūti ar pakliūti gyviems į čekistų "mėsmales"... Duslus požeminis sproginimas, išsiviedęs bunkerio angos dangtį, buvo narsuolių partizanų Juozo Gelčio-Gegužio, g.1919 m., ir Antano Čepulio-Vabalo, g.1921 m., sprendimas.

...Aplenkdamas Klebiškio miškų ir Bačkininkų girios tarpumiškyje išsimėčiusias neaukštas Liepaloto, Giniūnų ir Čiudiškių laukų kalveles, nenuilstamai vinguriuoja siaurutė upelė - Kumprė. Kiek aukščiau už kitas iškilusios Čiudiškių kalvos šlaite dar pavasarį iškastą Kęstučio kuopos partizanų slėptuvę nuo piktos išdavikų akies slėpė tankiais krūmokšniais ir avietyvais sužėlęs Jurgio Petraičio alksnynas. Nuo aukštumėlės viršaus pro alksnių šakų properšas matėsi Bylų sodybos trobų stogai ir sodo medžiai. Kiek arčiau, kalvos įdubime iš požemio trykštantis mažas šaltinėlis pripildydavo švariui vandeniu šalia iškastą kūdrą. Jos krante augo senas uosis ir aukštai išstypęs beržas. Tarp jų kamienų ištempę virvę Bylų moterys džiaudavo išplautus skalbinius. Ant virvės užmestas kad ir ne pirmo švarumo rankšluostis ar drobės atraiža išpėdavo partizanus, jog apylinkėje ramu. Tuomet vyrai, pravėrę slėptuvės angą arba palypėję į kalvos viršų, mėgaudavosi gryno oro dvelksmu... Drobulės nėra - ženklas partizanams: "Pavojus!.. Siaučia kaime stribai, enkavedistai arba apylinkėje slampinėja nematyti įtartini tipai..." Bunkerio vietą žinojo tik jų artimieji ir keli patikimiausi rėmėjai.

- Sutemus kuopos vadas Dešinys, palikęs slėptuvėje tris vyrus, išėjo į Prienų šilą... Būtų ir jis... - prisimena Morkūnų Kastutė-Ramutė.

Vos prašvitus rugsėjo 9 d. rytui, dar pievas dengiant skystokam rudens rūkui, kelios dešimtys Prienų enkavedistų ir stribų apsupo Juozo Petraičio alksnyną. Per automato šūvio atstumą prie slėptuvės prislinkęs čekistų karininkas, iššovęs išpėjamąjį šūvį, pareikalavo pasiduoti. Tapo aišku - bunkeris išduotas.

Tyla bunkeryje suglumino čekistus.

- Pusvalandis apsispręsti!.. Jūs apsupti!... Pasiduokit!...

"Nusišauti?.. Susisprogdinti?.. Ne! - nusprendė narsuoliai. - Gintis iki paskutinio šovinio... Žūti tik kovoje..." Pasiryžę gintis, partizanai pas-kubomis naikino - į skutelius plėšė kuopos štabo dokumentus...

Apsikabino partizanai, atsisveikino... "Pasimatysime Prienų šile... arba... Ten... Veržtis iš šio kapo", - vienintelė mintis užvaldė vyrų sąmones.

Apylinkėje viešpatavo mirtina tyla. Enkavedistai nešaudė - laukė partizanų sprendimo.

Staiga pakilo bunkerio angos dangtis. Daugelį kartų sudėtingose sąly-gose gelbėjusi prabilo Audros "meilužė" - "Bruno" kulkosvaidis.

Užvirė įnirtingos kautynės. Prislinkti arčiau bunkerio ir granatom už-gesinti partizanų pasipriešinimo židinį enkavedistams neleido atkakli gy-nyba. Audrai keičiant šovinių apkalbas, priešo puolimą stabdė Tvoros ru-siško kulkosvaidžio serijos. Vengdami didesnių nuostolių, enkavedistai pasirinko pozicinių kautynių taktiką ir įnirtingą kulkosvaidžių ir auto-matų ugnį į gynėjus.

Partizanams pradėjo stigti šovinių. Liko paskutinė galimybė - prasi-veržti. Enkavedistų apgulties ugnies taškų pusėn išmetę kelias granatas, partizanai ryžosi paskutiniam bandymui. Pirmas iš bunkerio iššoko Aud-ra ir metėsi artimiausių krūmų link. Paskutinių šovinių švinu springda-mos "Bruno" serijos praskynė Audrai plyšį enkavedistų blokados žiede...

Vos kelis žingsnius nuo bunkerio žengęs, suklupo priešo kulkos pa-kirstas Genys. Stingstančios kovotojo rankos mestelėjo šalin paskutinio šūvio atatrankos išmuštą automatą... Kiek toliau pievutėje nutilo kale-nės Šiauliškių linksmuolio - partizano Tvorelės "torielkiniu" vadintas rusiškas lėkštinis kulkosvaidis... Partizanai Vincas Gerulis-Tvora ir Ma-čiūnų eigulys Jurgis Kučinskas-Genys, garbingai įvykdę priesaiką Tėvy-nei, didvyriškai pasitraukė iš kovų verpeto...

Keliais šuoliais peršokęs enkavedistų apgulties grandinę Audra, akiai šaudydamas savo ištikimuoju "Bruno", veržėsi į gyvenimą ar mirtį... Rau-donųjų budelių kulų sukapoto Audros veidas tarsi paskutiniam pabu-čiavimui įsmigo į krauju prisotintą Pačiudiškų laukų žemę.

Automatų serijom apšaudė bunkerio vidų, į požemį įsmukę sribai rado tik smulkiai suplėšytų popierių skiautėmis nuklotą kartelėmis grįstą slėptuvės aslą. Kareiviai atvarė artimiausio ūkininko vežimą ir, sumetę žuvusiųjų partizanų kūnus, atvežė į Čiudiškus. Prievara suvaryti kaimo žmonės žuvusių savo krašto vyrų "nepažino"...

Prienu MGB viršininkas pplk.Vorošilov gen.mjr.Bartašiūnui raporto-vo: *"1946 m. rugsėjo 6 d. mūsų agentų Andrejev ir Tigro pranešimu, Giniūnų kaime, 64-88 kvartale rastas bunkeris. Automatų ir granatų ugnimi partizanai pasipriešino. Kautynių metu visi trys smogikai: Vincas Gerulis-Tvora, Jurgis Kučinskas-Genys, ir Morkūnas (vardas nenustatytas) - sunaikinti. Paimta: 1 automatas, 2 šautuvai, 3 pistoletai ir 230 šovinių. (B.36/45)*

Enkavedistams sunaikinus gerai įrengtą slėptuvę ir netekus trijų patyrusių kovotojų, Kęstučio kuopos vadas, nuo liepos 10 d. vykdamas ir rinktinės štabo Rikiuotės skyriaus viršininko pareigas, ltн. Dešinys įsakė kuopos vyrams surasti ir nubausti išdavikus. Apylinkėje sklido gandai, kad slėptuvės išdavystė - Mačiūnų gyventojų Tamošiūno darbas. Dažnos jo išvykos į Prienus ir partizanų bei rėmėjų kelis kartus pastebėtas įtartinas elgesys įtarimą sustiprino. Sugavus ir apklausus įtariamąjį, išdavystė pasitvirtino. Partizanų Karo lauko teismo sprendimu Tamošiūnas sulaukė teisėto atpildo - buvo pakartas jo išduotos slėptuvės vietoje. Buvęs partizanas Kipšas, žinojęs slėptuvės vietą ir įtariamą išdavimu, trūks- tant įkalčių, bausmės išvengė.

Partizanė Kastutė Morkūnaitė-Ramutė tą skaudžią netekties dieną buvo išėjusi aplankyti sunkiai sergančią sesers slaugomą motiną. Žuvus paskutiniam broliui Audrai, kuopos vadas Dešinys nusprendė: "Gana vie- nai šeimai keturių vyrų aukos Tėvynei... Ramutę būtina išsaugoti..." - ir parūpino mergeitei padirbtus Agotos Nodaitės iš Vangų dokumentus. Atėjęs vizituoti Gedimino kuopos partizanus, Dešinys Kėbliškių kaimo K.Geležiaus sodybos tvarte įrengtame bunkeryje rado Ramutę. Įteikęs dokumentus, paprašė kuopos vadą Šarūną ir jo brolių Ungurių pagloboti čekistų persekiojamą mergeitę. Taip šios kuopos partizanų globojama, dorų žmonių priklausta Ramutė, pradėjusi pusiau legalų gyvenimą, iš- vengė KGB inkvizicijos ir sulaukė Tėvynės atgimimo aušros.

TAURO VADŲ PASITARIMAI IR PARTIZANŲ KOVOS

Tris mėnesius trukęs sovietų divizijos siautėjimas Suvalkijoje kiek ap- rimo. Miškuose ir jų prieigose nutraukus karinę blokadą, padidėjo parti- zanų judėjimo galimybės ir saugumas. Rugsėjo pradžioje kruopščiai pa- rinktoje vietoje susirinko apygardos štabo pareigūnai ir rinktinių vadai.

"Atlaikiau už žuvusius pamaldas", - rašė dienoraštyje apygardos ka- pelionas Grafas.

- Vytauto rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininkas Albinas Ratkelis-Oželis, apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys, Vytauto rinktinės vadas Vytautas Gavėnas-Vampyras, apygardos politinės dalies viršininkas, einantis štabo viršininko pareigas Alfonsas Vabalas-Gediminas, apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Brokas, Šarūnas, apygardos štabo pareigūnas Vladas Stepulevičius-Mindaugas

- Apygardos ryšininkas Kazys Matulevičius-Radvila, Vytauto rinktinės vadas Vytautas Gavėnas-Vampyras, Geležinio Vilko rinktinės vadas Algirdas Varkala-Žaliukas, apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Brokas, Šarūnas, Žalgirio rinktinės vadas Jurgis Ilgūnas-Šarūnas, apygardos kapelionas Justinas Lelešius-Krivaitis, Grafas, Žalgirio rinktinės štabo viršininkas Juozas Jasiulaitis-Turklys, Kazokas. 1946 m.

Posėdį pradėjo apygardos vadas Žvejys. Išanginėje kalboje vadas kvietė pareigūnus kelti viešumon visas negeroves, pastebėtas klaidas ir trūkumus, siūlyti būdus bei priemones jiems pašalinti. Visą dieną trukusiuose svarstymuose aptarta nemaža organizacinių, buitinių, ginkluotės klausimų, kovos būdų keitimo būtinybė, savalaikis okupantų agentų ir seklių išaiškinimas. Buvo priimti griežti sprendimai drausmės pažeidėjams ir savivaliautojams sutramdyti, nesąžiningų kovotojų žalingiems įpročiams išgyvendinti... "Garbingoje kovoje turi dalyvauti tik garbingi ir taurūs Laisvės kovotojai", - pabrėžė apygardos vadas.

Kitą dieną uždaramė posėdyje buvo aptartos apygardos ir rinktinių štabų veiklos perspektyvos. Apygardos štabo viršininko ir štabo Politinio vadovo pareigoms nuo rugsėjo pirmos dienos paskirtas teisės mokslų daktaras Vytautas Vabalas-Gediminas, Giedrio slapyvardžiu nuo rugpjūčio 15 d. ėjęs Partizanų Karo Lauko teismo pirmininko pareigas.

Tik formaliai Geležinio Vilko rinktinės vado pareigas vykdęs Juozas Jasiulaitis-Turklys-Kazokas buvo patvirtintas Žalgirio rinktinės štabo viršininku. Geležinio Vilko rinktinės vado pareigas vykdyti paskirtas rinktinės štabo viršininkas Algirdas Varkala-Žaliukas, g.1924 m., kuris, žuvęs ltn.Juozui Stravinskui-Žiedui, vadovavo rinktinei.

Geležinio Vilko rinktinės štabas, rugsėjo 10 d. gavęs apygardos vado įsakymą, paskelbė:

LLK Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei

Įsakymas Nr.1 5

Būstinė, 1945 m. rugsėjo 10 d.

Bendroji sritis

Remiantis Apygardos vado įsakymu, nuo š.m. rugsėjo 10 d. perimu GVRn vadovavimą. Įsakau visiems vadams ir kovotojams klausyti mano įsakymų bei nurodymų.

§ 1 Nauja GVRn štabo sudėtis yra tokia:

- 1. LK Dešinys - Rikiuotės skyriaus viršininkas.*
- 2. LK Mažytis - Žvalgybos skyriaus viršininkas.*
- 3. LK Apynys - Ūkio skyriaus viršininkas.*
- 4. LK Kurtas - Ryšių skyriaus viršininkas.*

§ 2 Visi štabo pareigūnai taip pat eina ir seniau jų eitas pareigas.

§ 3 Buvusį Propagandos skyriaus viršininką LK Vytį, perėjusį kiton žinybon, iš turėtų pareigų atleidžiu.

§ 4 Žodiniai kuopų pavadinimai panaikinti. Vieton jų įvedama numeracija sekančia tvarka:

Buvusi Vytauto kuopa tampa	I-a kuopa
" Algirdo	II-a
" Kęstučio	III-čia "
Gedimino	IV-ta
" Mindaugo	V-ta kuopa

§ 5 Kovotojo vadinimas "aktyvus partizanas" pakeičiamas "Lietuvos Laisvės Kovotojas" arba "Laisvės Kovotojas".

§ 6 Kuopų vadai privalo savo daliniuose įvesti baudų knygeles.
(...)

§ 14 Dalinio pavadinimas "grupė" keičiamas pavadinimu "kuopa".

§ 15 4-os kuopos vadu skiriu Šarūną. Tuo pačiu įpareigoju (...) atstatyti tvarką ir padaryti reformą.

§ 16 Visiems Geležinio Vilko rinktinės kovotojams, skyrių, būrių ir kuopų vadams įsakau tiksliai vykdyti tiesioginių savo vadų įsakymus.

Žaliukas, GVRn Vadas
Mažytis, Adjutantas

Nesirengė pasiduoti ir kitų partizanų būrių vadai bei kovotojai. Spyruoklio partizanai Žagariu kaime Balbieriškio bolševikų aktyvui paspėdė pasala. Šis įvykis užrašytas buvusio KGB archyvo byloje (F.3, B.36/45, L.166-190): "1946 m. rugsėjo 17 d. Balbieriškio part.aktyvas išėjo į Žagariu kaimą rinkti pyliavų. Prisiartinus prie buožės Jono Marcinkevičiaus sodybos, iš 20-25 metrų atstumo nukauti: Lietuvos KP(b) CK atstovas Michail Bobrikov, Prienų aps. komjaunimo II sekretorius Juozas Jusys, komjaunuolis Gavelis, Balbieriškio milicijos įgaliotinis Juozas Armonas ir trys liaudies gynėjų būrio nariai: J.Lukaševičius, Plėda ir K.Iškevičius."

Rugsėjo 18 d., NKVD 2/34 dalinio kareivių lydimas, įvykio vieton atvyko pats Prienų MVD viršininkas plk.Vorošilov ir jo pavaduotojas kpt.Antonov. Partizanų paieškų metu enkavedistai surado slėptuvę, kurioje buvo paslėpti nukautų bolševikinių aktyvistų ginklai: kulkosvaidis, šautuvai, 2100 šovinių ir 60 pasų, kurie, matyt, buvo atimti iš nepaklusių "buožių" - pyliavų skolininkų. Partizanų pėdsakai buvo dingę.

Tęsdami "kaltininkų" paieškas, enkavedistai 42-76 kvartale, Gelčių kaimo sodyboje, rugsėjo 19 d. netikėtai užklupo kelis partizanus. Atkaklių kautynių metu iš enkavedistų padegto namo išbėgę žuvo trys laisvės

kovotojai, kurių pavardžių nustatyti nepavyko. *"...Sudegusių partizanų skaičius nenustatytas. Liudininkų parodymais, manoma, kad name buvę penki partizanai"*, - rašė čekistai.

Deja, uoliai veikė ir partizanų neišaiškintų ir nebaudžiamų MGB agentų tinklas Pakuonio - Panemunės krašte. Rugsėjo 2 d. naktį, remiantis agento Polis pranešimu, NKVD dalinys, vadovaujamas Prienų MVD viršininko pavaduotojo kpt. Antonovo, 76-14 kvadrato Dobilės kaime užklupo penkis 4-os kuopos partizanus. Juozą Abugėlį-Povą iš Dubravos enkavedistai sučiupo gyvą. Keturi partizanai, pasinaudoję tamsa, atsisaukdami pasitraukė. Rugsėjo 16 d. agento Stogus pranešimu Bačkininkų miškelyje 12-68 kvadrato enkavedistai surado Gedimino - 4-os kuopos j.ltn.J.Jasaičio-Nakties būrio partizanų bunkerį - ginklų sandėlį.

Ieškodamas pasitraukusių partizanų, kpt.Dovgij ir lt.n.Pičkasov vadovaujami 2/34 pulko enkavedistai 80-20 kvadrato Panemunės vls., Kampiškių k., Juozo Juškevičiaus sodyboje rugsėjo 23 d. apsupo 4-os (buv.Gedimino) kuopos Nakties būrio partizanus. Jie atkakliai priešinosi. Raketai padegus šiaudinį tvarto stogą, partizanai bandė pramušti enkavedistų apsupties žiedą. Archyvinės bylos Nr.36/45 duomenimis gaisro liepsnose žuvo: skyriaus vadas viršila Alfonsas Aliukevičius-Saulė, Motiejus Stravinskas-Slibinas iš Pilėnų, Algirdas Dranginis-Beržas iš Taurakiemio ir Puodžiūnas-Jaunutis. Apdegusius partizanų lavonus čekistai parvežė į Pakuonį.

Dubravos miške, prie Paliepių kaimo 5-os (buv.Mindaugo) kuopos partizanai buvo išsirengę talpią vasaros slėptuvę. Margininkų k. Simono Kapočiaus sodyboje šeimininkės brolis Viktoras Kasperavičius-Čiulbutis su kovos draugais baigė išsirengti patogų žiemos bunkerį, kurį žinojo tik keli partizanai ir kuopos vadas Algirdas Juodis-Merkys.

Rugsėjo 24 d. paryčiais į sesers Marijos sodybą užėjęs Čiulbutis su Motiejum Juodžiu-Zuikučiu pasiliko pailsėti. Baigiant ruošti vyrams pietus, šeimininkas Simanas dar iš tolo pamatė sodybos link laukais slenkantį enkavedistų ir stribų būrį. Susiremti su gausiu priešu buvo beprasmiška, slėptuvė dar neparuošta, tad vyrams teko trauktis. Trobesių ir sodo dengiamus partizanus jau netoli miško pasivijo okupantų kulkosvaidžių sėjamos kulkos. Raudonoji giltinė pirmiausiai pakirto Zuikutį. Už kelių varsnų sukniubo ir Čiulbutis.

Nedrįso pravirkti prie žuvusio brolio stribų atvartyta sesuo... Garbinagai savo gyvybes Tėvynei paaukojusius karžygius apraudėjo Zuikučio brolių Merkio, Šarūno, Ungurio ginklų melodijų aidai...

APDOVANOJIMAI

Rugsėjo 20 d. Vytauto rinktinės 2-os kuopos partizanai puolė Gižų sribyną. Puolimo metu nukauti Gižų milicijos viršininkas ltn. Baranovas, MTS direktorius - bolševikų kolaborantas J. Rimavičius, sribas J. Grečaitis. Deja, neišvengta ir skaudžių aukų. Atkaklioje kautynėse žuvo kuopos vadas, rinktinės Ūkio dalies viršininkas Jonas Senkus-Giedrulis iš Kazliškių, ryšio partizanas Andrius Popiera-Naktinis iš Dambraukos ir kovotojas Aras.

Rugsėjo 24 d. Ungurinių k., Elzės Akelaitienės sodyboje, Vytauto rinktinės štabo būstinėje, įvyko iškilmingas kovose pasižymėjusių partizanų apdovanojimas. Iškilmėse dalyvavo Tauro apygardos vadas, keli štabo pareigūnai ir Vytauto rinktinės štabo vadai. Nuo piktos seklių akies ir netikėto priešo užpuolio saugojo gretimų gyventojų sodybose išsidėstęs gerai ginkluotas partizanų dalinys.

Po įžanginio rinktinės vado Vytauto Gavėno-Vampyro žodžio apygardos adjutantas Šarūnas skaitė apdovanojamų kovotojų slapyvardžius. Apygardos vadas plk. Žvejys kiekvienam įsakyme įvardytam kovotojui ar rėmėjui prisegė pasižymėjimo juosteles.

LLK Tauro apygardai

Įsakymas Nr.28

Būstinė, 1946 m. rugsėjo 24 d.

Apdovanojimai

§ 1 Apdovanoti Vytauto rinktinės štabo pareigūnus:

Žvalgybos skyriaus viršininką Oželį juostele "Už uolumą"

Sanitarinio skyriaus viršininką Aušrą juostele "Už uolumą"

Rinktinės adjutantą Kunigaikštį juostele "Už uolumą"

§ 2 Vytauto rinktinės aktyvius ir pasyvius kovotojus:

Aktyvų kovotoją Vytį juostele "Už uolumą"

" Drūtį " "Už uolumą "

Pirmos kuopos vadą Diemedį " "Už uolumą" ir "Už narsumą"

Aktyvų kovotoją Šiurmą " "Už uolumą"

" Tramvilį " "Už uolumą"

Antros kuopos vadą Skydą " "Už uolumą"

Aktyvų kovotoją Kardą " "Už uolumą"

Rinktinės ūkio sk. v-ką Sarvą " "Už uolumą"

• Geležinio Vilko rinktinės štabo viršininkas Povilas Vanagas-Vylius, Nemunas. 1947 m.

• Vytauto rinktinės štabo viršininkas Vytautas Vabalas-Kunigaikštis

• Vytauto rinktinės štabo pareigūnai: organizacinio skyriaus viršininkas Bronius Kavaliauskas-Karijotas, žvalgybos skyriaus viršininkas Albinas Ratkelis-Oželis, 44 kuopos vadas Račius-Ažuolas, rinktinės vadas Vytautas Gavėnas-Vampyras, Maironio kuopos vadas Jonas Cipliauskas-Sakalas, ūkio skyriaus viršininkas Jonas Senkus-Giedrulis. 1946 m.

<i>Trečios kuopos vadą Giedrulį</i>	"	"Už uolumą" ir "Už narsumą"
<i>Aktyvų kovotoją Vaidotą</i>	"	"Už narsumą"
<i>Riterį</i>	"	"Už narsumą"
<i>Žuvusį akt. kovotoją Vanagą</i>	"	"Už narsumą"
<i>Aktyvų kovotoją Naktinį</i>	"	"Už uolumą"
<i>Klidą</i>	"	"Už uolumą"
<i>Žuvusį Rinktinės Rikiuotės sk. v-ką Karijotą</i> " "Už uolumą ir "Už narsumą"		
<i>Būrio vadą Tarzaną</i>	"	"Už uolumą" ir "Už narsumą"
<i>Žuvusį kovotoją Petrą</i>	"	"Už uolumą"
<i>Stalių</i>	"	"Už uolumą"
<i>Anbo</i>	"	"Už uolumą"
<i>Liūtą</i>	"	"Už uolumą"
<i>Varną</i>	"	"Už uolumą"

§ 3 Vytauto rinktinės pasyvius kovotojus apdovanoti juostele "Už uolumą": Pušelę, Aguonėlę, Žibuoklę, Saulutę, Gėlę, Savanorį, Liepą, Kęstutį, Berželį.

§ 4 Vytauto rinktinės pirmos kuopos pasyvius kovotojus apdovanoti juostele "Už uolumą": Mėlynę, Žibutę, Vaidilutę.

§ 5 Vytauto rinktinės antros kuopos pasyvius kovotojus apdovanoti juostele "Už uolumą": Briedį, Sviedrį, Mėnulį, Audrą, Gainį, Lakštutę, Šatriją, Jovarą, Kęstutį.

§ 6 Už ypatingą pasiaukojimą ir teikiamą paramą Vytauto rinktinės partizanams apdovanoti Rėmėjo juostele "Už uolumą": Serbentą, Tauzą, Krugždą, Naktibaldą, Antelę, Saulę, Barzdelę, Vargdienę, Kreolę, Veteraną, Ašarėlę, Zaunių, Radijušą, Ropę, Kunigaikštutę, Šarką, Dėdžiuką, Žemaitę, Avietę, Bumburninką, Vaidilą, Ramunę, Lapę, Erškėtį, Šnektutį, Obelį, Slenkstį, Kęstutį, Traną, Mačekėlę, Savanorį, Solistę, Razetę, Botagą, Voveruką, Korespondentę.

*Žvejys, Tauro Apygardos Vadas
Šarūnas, Adjutantas*

Ne visi vado įsakyme minėti partizanai ir jų rėmėjai dalyvavo apdovanojimo iškilmėse. Jiems skirtus apdovanojimo raštus ir juosteles pavesta įteikti rinktinės vadui Vampyrui.

Sveikinimų kalbos, linkėjimai sėkmės, ryžtas siekti pergalės, užvaldę jaunų vyrų nuotaiką, neblėso iki vėlyvo vidurnakčio. Pagaliau tuštėjant vaišių stalui, pamažu grįžo ir tikrovės jausmas. Apygardos vadas prašė

kovotojų vengti abejotinos reikšmės veiksmų, artėjant sunkiam žiemos laikotarpiui išsirengti patikimas ir patogias slėptuves, tausoti jėgas lemiamam momentui. Laukė ilgi nuožmių kautynių ir skaudžių netekčių metai...

Pakilia nuotaika skirstėsi vyrai į savo veiklos sritis kruvinos savo lemties pasitikti.. Apygardos vadas Žvejys, adjutantas Šarūnas ir Žalgirio rinktinės štabo viršininkas Kazokas, apsaugos kovotojų lydimi, išvyko į Kazlų Rūdos miškus.

Piktilčio partizanas F.Žindžius-Tigras dienoraštyje rašė, kad 1946 m. rugsėjo pabaigoje prie Višakio Rūdos dvi dienas vyko Garliavos, Vilkaiviškio, Ažuolų Būdos apylinkių partizanų vadų pasitarimas. Atvykęs apygardos vadas plk.A.Baltūsis-Žvejys spalio 1 d. įsakymu Nr.29 pasižymėjimo juostelėmis apdovanojo Žalgirio rinktinės Dariaus-Girėno ir Vytauto kuopų kovotojus bei partizanų rėmėjus.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Tauro apygardai

Įsakymas Nr.29

Būstinė, 1946 m. spalio 1 d.

Apdovanojimai

Žalgirio Rinktinės Laisvės kovotojus už ypatingą drąsą ir sumanumą kautynėse kovoje dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo apdovanoju:

- 1. Žalgirio rinktinės adjutantą Faustą - juostele "Už narsumą".*
- 2. Žalgirio rinktinės štabo ūkio dalies viršininką Perkūną - juostelėmis "Už narsumą" ir "Už uolumą".*
- 3. Žalgirio rinktinės sanitarinės dalies viršininką Taurą - juostele "Už uolumą".*
- 4. Vytauto kuopos vadą Varną - "Už narsumą".*
- 5. Vytauto kuopos kovotoją Dėdžiuką - "Už narsumą".*
- 6. Žalgirio rinktinės Vytauto kuopos kovotojus:*
 - L.K. Part. Barzdele apdovanoju juostele "Už uolumą"*
 - L.K. Part. Peslį " "Už uolumą"*
 - L.K. Part. Papartį " "Už uolumą".*
- 7. Žalgirio rinktinės Dariaus ir Girėno kuopos*
 - Vadą Katiną - juostele "Už uolumą"*
 - Kovot. Stepą - "Už uolumą"*
 - Rūtelę - "Už uolumą"*

8. Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos
Vadą Šturmą - juostele "Už narsumą "

Kovot. Papartį - "Už narsumą"

Kovot. Narą - "Už narsumą"

Kovot. Triupą - "Už narsumą "

Kovot. Gaidelį - "Už narsumą"

Kovot. Žandarą - "Už narsumą"

9. Žalgirio rinktinės gen. Plechavičiaus kuopos

Būrio vadą Tarzaną - "Už narsumą ir uolumą "

Kovot. Vyturį - "Už uolumą "

Kovot. Trimitą - "Už uolumą"

Kovot. Tigrą - "Už uolumą"

Kovot. Kapsą - "Už uolumą"

10. Žalgirio rinktinės Vinco Kudirkos kuopos

Vadą Gintarą - "Už narsumą"

Žalgirio rinktinės pasyvius kovotojus ir rėmėjus apdovanoju juostele "Už uolumą ".

Pas. kovot. Sodininką - Vytauto kuopa

" Pušaitę - "

Švebelį

Rėmėją Genovaitę -

" Žibutę - "

Pas. kovot. Miško Garsą - Dariaus-Girėno kuopa

" Knygnešį - "

" Sesutę - Vyčio kuopa

Vikį

Uošvį

Rėmėją Neužmirštuolę (vyr.) "

" Neužmirštuolę (jaun.) "

Pas. kovot. Eglę- gen. Plechavičiaus kuopa

" Šermukšnį

Rėmėją Ūkininką

" Svečią

" Grafienę

Žvejys, Tauro Apygardos Vadas
Šarūnas, Adjutantas

Baigiantis apdovanojimų įteikimui gautas pranešimas, kad į priešo nagus pateko du Vytauto (Žilvičio) kuopos partizanai. Griešių kaime Vossylius sodyboje rugsėjo 27 d. naktį į enkavedistų pasala įkliuvę Leonas Gutauskas-Vilkas ir Stasys Urbonas-Radvila nuginkluoti ir suimti.

Rinktinės vado Šarūno įsakymu skubiai panaikinę stovyklos žymes, partizanai, pasiskirstę būreliais, susiruošę žygiui. "Apygardos vadas su štabo pareigūnais tęsia Žalgirio rinktinės dalinių vizitaciją (...) Vos išsiskirsčius pasitarimo dalyviams, vietovę "košia" NKVD daliniai", - dienoraštyje rašė Tigras.

Vadų sprendimu kuopos vadas Šturmas su keletu kovotojų išėjo iš žvalgyti numatytos vietovės ir parinkti partizanų sueigos stovyklai vietą. Į Lekėčių miškus buvo pasiųsti žygūnai sukviesti vietinių partizanų vadų. Novaraisčio miške prie Kūro gyvenvietės susirinko per pusšimtis Žalgirio rinktinės kovotojų. Dauguma Vyčio kuopos partizanai. Sargybos glaudžia grandine apjuostose stovyklose spalio 16 d. įvyko vadų pasitarimas. Vyčio kuopai atstovavo vadas Vincas Štrimas (Štrimaitis)-Šturmas, iš gen.Plechavičiaus kuopos atvyko grupės vadas psk.Petras Jurkšaitis-Beržas ir būrio vadas Stasys Puskunigis-Tarzanas su gausia palydovų grupe. Gelgaudiškio, Plokščių, Kriūkų, Paežerėlio krašto partizanams atstovavo dr.V.Kudirkos kuopos vadas Pranas Runas-Gintaras. Tarp pasitarimo dalyvių minimi ir ryšininkai Ažuolas bei Žemuogė.

"Žalgirio rinktinę vizituoja Tauro apygardos vadas A.Baltūsis-Žvejys (...) Vizitacijos momentą fotografuoja partizanas Genys...", - rašė Piktilčio Tigras.

Pagrindinė pasitarimo tema - tinkamai pasiruošti artėjančiai žiemai, miškų slėptuvėse sukaupti pakankamai maisto ir šaudmenų atsargų.

Po vadų pasitarimo Žvejys priėmė išrikiuotą Laisvės kovotojų "Ginklu gerbk!" paradą.

Apygardos adjutantas Šarūnas kvietė vado įsakymu Nr.29 pristatytus garbingam apdovanojimui kovotojus. Apygardos vadas įteikė pasižymėjimo aktus ir prisegė Narsumo ir Uolumo juosteles.

1946 m. lapkričio 27 d. kautynėse sunkiai sužeistas ir žiaurios tardymus bei Gulago kalėjimus išgyvenęs partizanas Juozas Armonaitis-Triupis išsaugojo tą atmintiną dieną jam įteiktą apdovanojimo aktą.

L I E T U V O S R E S P U B L I K A " T A U R O " A P Y G A R D A .

Laiivės Kovotojų Apdovanojimo

A T A S Nr. 149

Lietuvos Respublikos Laiivės Kovotojų "Tauris" Apy-
gardos Belgijos ... rinktinės Vyčio kuopos...

... šios kovotojas Tripas...

... jo vadovas Demonstis ... s. Kazimiera.

Kovoje už Lietuvos ilgąs Lietuvos Nepriklausomybės at-
statymą laikė męjo ...

... laikė męjo ...

Už nurodytus žygius ir nuopelnus "Tauris" Apygardos
Vadovybė apdovanojo jo vadovą Už. Narsimskis

Zvejys
APYGARDOS VAD.

1946 m. ... d. ... d. APYGARDOS ADJUTANTAS

Pavertojo Lietuva.

NEŠĖKMINGA VIZITŲ BAIGTIS

*Ar ilgai dar tryps krūtine
Priešai Tėviškės šventos?..
Ar ilgai tironai mindys
Krantus Šešupės... Ventos?..*

(Iš partizanų poezijos)

Spalio vėjai plėšė ir barstė rudens šalną pakastus lapus. Gelsvu kilimu padengtais Novaraisčio, Braziūkų, Panoreikupių miškų takais nesku-bėdamas žengė šešiolicos Tauro partizanų būrys. Žygis mažai miškingų Barzdų-Pilviškių lygumų laukais reikalavo ypatingo budrumo ir atidumo.

Spalio 21 d. ryte apygardos vadas su štabo pareigūnais ir apsauga at-ėjo prie Šešupės. Viltrakių giraitėse praleidę dieną, pailsėti ir karšta sriu-ba numalšinti alkį, sutemus užėjo į ūkininko Kalingausko sodybą. Po kuk-lios vakarienės eiliniai kovotojai įsitaisė kluono puriame šiene... Vadai, suvirtę jaukioje troboje, sumigo įprastu "zuikio miegu"...

Ankstų spalio 22 d. rytą Kalingauskų sodybą apsupo enkavedistai.

Apygardos kapelionas Grafas dienoraštyje rašė: "Iš apygardos vado pasakojimų sužinojau, kad juos užpuolė dar miegančius (...) Pasigirdo pragariška kulkosvaidžių daina. (...) Padėtis buvo beviltiška. Mūsų vyrai sugulė ant grindų, tik apygardos vadas stovėjo namo kertėje ir beviltiškai žiūrėjo į šią pragarišką ugnį. Prie jo kojų už Lietuvos Laisvę ir Nepri-klausomybę paaukojo savo jaunystę du jauni Lietuvos didvyriai - kovo-tojai Briedis ir Jūreivis."

- Aš negaliu užmiršti, - kalbėjo apygardos vadas Žvejys, - kovotojo Tauro žvilgsnio, kuris mirštančiojo akimis žvelgė į mane. Tos akys prašė pagalbos, bet aš buvau bejėgis. Kiekvieną sekundę grėsė mirtis. Tuo tar-pu prabilo Tauras: "Vade, nepalikite manęs". Ir nežinau, kuo viskas būtų baigęsi, jeigu ne kuopos vadas Kazokas.., - pasakojęs Grafiui vadas.

Išgelbėjo Žalgirio rinktinės štabo viršininko ryžtingumas. Iššokęs per langą, Kazokas, "šturminės" ugnimi nutildęs rusų kulkosvaidį ir užėmęs gerą poziciją, sudarė palankias aplinkybes išsiveržti iš apsupto namo.

"Sumažėjo rusų šaudymas. Įsakiau vyrams šokti per langus. Aš, iškė-lęs sužeistą Taurą, iššokau pats", - pasakojęs kapelionui Žvejys.

Šokant per langą, į petį sužeistą apygardos adjutantą priešo šūviai pavijo perbėgant nedidelę aukštumėlę. Kiek atsigavęs sužeistas Tauras bėgdamas pateko į priešo kulkosvaidžio apšaudomą zoną... Netoli jo žu-

vo Paukštis. Žalgirio rinktinės vadą enkavedistų kulka atrado šliaužiantį paimti žuvusio apygardos adjutanto "planšetės" su slaptais štabo dokumentais. Tik apygardos vadui ir Kazokui su dešimčia kovotojų pavyko pramušti enkavedistų blokadą ir pasitraukti į pašėsupio gojelius.

Bolševikinė giltinė iš kovojančios Lietuvos kovotojų gretų išplėšė šešis vyrus. Mūšyje žuvo vienas Tauro partizanų štabo kūrėjų, ilgametis apygardos adjutantas Jonas Pileckis-Šarūnas, Žalgirio rinktinės vadas Jurgis Ilgūnas-Šarūnas, Žalgirio rinktinės štabo sanitarinės dalies viršininkas studentas-felčeris Kazimieras Naginionis-Tauras, Žalgirio rinktinės laisvės kovotojai: Kęstutis Žemaitis-Dagys, Briedis, g.1923 m., iš Degučių k., Julius Bulevičius-Jūreivis, Jonas Sakalauskas-Paukštis iš Kaušių k.

Piktilčio Tigras rašė, kad enkavedistams pateko Genio fotografuotos vizitacijos nuotraukos.

Tą skaudžiai atmintinę spalio 22 d. Suvalkijos žemė sugėrė dar kelių Tauro apygardos laisvės kovotojų kraują.

Šedvygų k., Griškabūdžio vls., Jono Kaminsko sodyboje keturis besilsinčius Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos partizanus užklupo pagėrusių stribų ir enkavedistų būrys.

- Kur banditai!... Kur bunkeris!? - kiemo vidury sulaikę sodybos šeiminką kvotė įsiutę stribai.

- Kur bunkeris?... Banditskaja svoloč.. - trenkęs į sprandą automatu, "lietuviškai" sušovė "vyresnis stribų brolis" - azijatų leitenantas. Tačiau žiauriai mušamas ir spardomas ištikimas partizanų rėmėjas "nieko nežinojo ir nematė"...

Kol kieme vyko egzekucija, partizanai spėjo iššokti pro langus ir bėgo Šedvygų miško link. Pamatęs per lauką bėgančius vyrus, sužvėrėjęs enkavedistas automato serija peršovė sudaužyto Jono Kaminsko kūną.

Į bėgančius partizanus pasipylė enkavedistų ir stribų ginklų ugnis. Nenutrūkstamai liepsną svaides lėkštinis kulkosvaidis pataikė į kelias varsnas nuo sodybos nubėgusį partizaną nuo Jankų - Bronių Vaičaitį-Pipirą. Partizaną Bronių Balsevičių-Gaurą sunkiai sužeidė jo tėvo suartame lauke. Atšliaužęs iki netoli buvusio kaimyno Levicko sodybos, netekęs jėgų toliau trauktis dvidešimtmetis Bronius nusišovė.

Kiek toliau nuo persekiojimų pavyko atsiplėsti Paluobių krašto partizanui Jonui Mackevičiui. Įsmukęs į Šedvygų girios pakraštį, Drugys taikliais dešimtšūvės šūviais pridengė kiek atsilikusį kovos draugą. Lengvai sužeistas Simas Storpirštis-Eigulys laimingai pasiekė girią.

Septyniolikmetis Kaminskų sūnus, spėjęs pabėgti ir pasislėpti pas kai-

mynus, išvengė tėvo likimo. Po kelių dienų Juozas Kaminskas, Rolando slapyvardžiu, tapo Vyčio kuopos Žandaro būrio kovotoju.

Spalio 22-oji nesėkminga buvo ir Geležinio Vilko rinktinės partizanams. Vietinio išgamos nurodymu Prienų kareivių dalinys Vazgaikiemio apylinkėje surado antros kuopos kovotojų slėptuvę. Žuvo trys partizanai: Vincas Karalius-Plechavičius, g.1898 m., Vytautas Laukaitis-Briedis, g.1923 m., iš Uosos kaimo ir Alfonsas Milušauskas-Slapukas, g.1924 m., iš Vartų k.

1946 m. rudenį enkavedistų pasalose žuvo ir keli Marijampolės krašto partizanai. Rugsėjo 28 d. Pustapėdžių k., Vilkaviškio vls. žuvo Vytauto rinktinės pirmos kuopos vadas Albinas Brokas-Ažuolas, g.1917 m. Gaistriškių k., Keturvalakių vls. Santakos k., Kalvarijos vls., Citavičiaus sodyboje spalio 12 d. enkavedistų apsupti žuvo Šarūno rinktinės kovotojai Ciprijonas Miliauskas-Sopranas ir Vitalius Valenta-Dobilas, g.1925 m. Zavodos k. Spalio 23 d. Rolių k. žuvo Vytauto rinktinės 5-os kuopos būrio vadas Antanas Aleškevičius-Ateitis.

Spalio 28 d. negailestinga okupanto kulka iš partizanų gretų išplėšė Kalvarijos krašto partizanų organizatorių, Tauro apygardos Perkūno rinktinės įkūrėją kpt. Vaclovą Navicką-Perkūną, Auksutį.

Vaclovas Navickas gimė 1909 m. Pakirsnių k., Kalvarijos vls., Marijampolės aps. Baigęs karo mokyklą, kapitonas V.Navickas tarnavo Marijampolės 9-ame pėstininkų pulke. Vokiečių okupacijos metu tarnavęs Savisaugos daliniuose, kadrinis karininkas nesitraukė į Vakarus - jautė pareigą tęsti kovą dėl Lietuvos nepriklausomybės.

1944-1945 m. žiemą subūrė vienminčių, gerai ginkluotų vyrų Perkūno partizanų grupę, kuri 1945 m. rugpjūčio 15 d. įjungta į Tauro partizanų apygardos sudėtį. Nuo 1946 m. balandžio 5 d. iki liepos 5 d. kpt.V.Navickas, pakeitęs Perkūno slapyvardį į Auksutį, vykdė Tauro apygardos vado pavaduotojo pareigas.

Spalio 28 d. popietę grupelę Vytauto rinktinės 5-os kuopos partizanų Kalvarijos valsčiuje užpuolė enkavedistai. Išblaškyti vyrai atsišaudydami traukėsi. Nuo grupės atskirtą kapitoną Paliūną k. persekiotojai nušovė.

Spalio 30 d. Trakėnų k., Mikulionio sodyboje čekistų apsupti garbingai žuvo Vytauto rinktinės laisvės kovotojai: Jonas Lasavickas-Basanavičius, g.1911 m., ir Petras Misiukevičius-Strazdas.

NUGALĖJĘ GILTINĘ

*Buriasi į gretą vyrai nuo Kybartų...
Šypsos baltaplaukis Prienšilio sūnus -
Kas kad juoda žemė pridengė Juos kartą,
Dirbti, kurti, laimėti Jie ir vėl išbus.*

(Iš partizanų poezijos)

Rudens rūko gaubiamą Mozūriškių kaimo pamiške žengė keturi Geležinio Vilko rinktinės Paparčio būrio partizanai. Iki slėptuvės dar geras kilometras. Nuolatinis partizanų palydovas alkis vertė vyrus užsukti į artimiausią pamiškės sodybą.

Įprastas "žaliukų" beldimo būdas į trobos lango stiklus neišgąsdino šeimininkų. Ištikimo rėmėjo Mozūriškių kaimo gyventojų Jančioros šeima visuomet vaišingai priimdavo Garliavos miškų partizanus. Pakilusi iš patalo šeimininkė suskubo kurti krosnį ir ruošti svečiams pusryčius.

- Nėra laiko... greitai švis, - įžiebusią viryklės pakurą moterį sulaikė vyrai. - Geriau ką nors sauso...

Net neprisidėję, stovėdami vyrai "sušveitė" po storą riekę duonos su rūkytų lašinių bryzu, išgėrė po puodelį šalto vakaro melžimo pieno ir, padėkoję Jančiorams, tyliai išslinko į kiemą.

Dar vasarą Garančiškės girioje partizanai buvo išsirengę nedidelę ke-turių kvadratinį metrų ploto vos vieno metro aukščio slėptuvę. Drėgmei sumažinti ir bunkerį apšildyti vyrai pasikurdavo kampe pastatytą ke-taus krosnelę. Dūmams ištraukti buvo įstatytas vamzdis, viršuje maskuo-tas samanomis. Slėptuvės vietą žinojo tik būrio vadas Vytas Gudynas-Papartis ir keli antro būrio partizanai.

Brėkstant spalio 30 d. rytui iš Jančiorų sodybos į girią atėję vyrai at-kėlė eglynėlyje užmaskuotą slėptuvės angos dangtį ir sulindo pailsėti. Nak-ties žygio išvarginti partizanai, suvirtę samanų gultuose, greit sumigo.

Apie vienuoliktą valandą įmigusius vyrus prižadino neaiškus žemės dunksėjimas. Per nestorą, šakomis ir samanomis užmaskuotą slėptuvės perdengimą girdėjosi enkavedistų šūkaliuojimai. Slėptuvės link artėjo dū-žių į žemę smūgiai. Suprato partizanai, kad jų slėptuvė išduota ir tik lai-ko klausimas, kada enkavedistai ją suras.

- Supratom... jau viskas - mes grabe, - pasakoja šią tragediją išgyve-nęs Povilas Buzas-Žvejas. - Užsidegėm ant žemės padėtame stiklainyje įstatytą žvakę... Turėjom maldaknygę... Sukalbėjom litaniją...

- Buvo medaus... Gal pusė stiklainio, - prisimena Žvejas. - "Nors medų reikia suvalgyti, - pajuokavo Albinas Slavinskas-Linas. - Negi paliksi sribams... Nežinau, gal jis ir valgė... Tikriausiai, kad valgė", - svars-tė balsu Povilas.

Šalia bunkerio viršuje žingsniai... smūgis į slėptuvės angos dangtį... Vibruoja slėptuvės perdengimo kartelės... Staiga pakilo angos dangčio kraštas... Į keliama landos dangtį trenkė Antano Markausko-Žaibo pus-automačio ir Povilo Buzo-Žvejo pistoleto šūviai. Viršuje kažkas suvaito-jo... Į vietą nukrito pradėtas kelti dangtis... Viskas nutilo.

Slėptuvėje pradėjo stigti deguonies, sumažėjo žvakės liepsna. Pradėjo svaigti galva, užgulė ausis... Viduje kaupėsi šūvių išmestos dujos... Išba-lęs Žaibas atšlijo į bunkerio sieną, iš rankų iškrito ginklas... Nenumatyta įvykių eiga sutrikdė smalkių nuodijamų vyrų mąstymą - buvo sutarę nu-sišauti. Buvęs Lietuvos karininkas Juozas Liuiza-Kalnas, lyg klausdamas, ką daryti, gestais rodė Linui ir Žvejui į sąmonę praradusį Žaibą.

- Nežinau kuris... aš ar Linas... Tik likęs sąsąmonėje šalto prie smil-kinio priglausto pistoleto vamzdžio jutimas ir nepaprastai ilgas sunkus nuleistuko "gaiduko" spaudimas... Negirdėjau nei Lino, nei Kalno šūvių garso... Viskas ištirpo nebūties tamsoje, - pasakoja giltinės naguose pabu-vojęs Žvejas.

Kuris iš jų atliko Žaibui skirtą paslaugą, liko neįmenama paslaptis.

Po daugelio metų Barauskinės gyventojas Venclovas grįžusiam iš Si-biro katorgos Žvejui pasakojęs, jog rusai su sribais atsivarę jį į Garančiš-kės girią. Įbrukę į rankas kartį, liepė atidaryti bunkerio angą. Vos pakė-lus dangčio kraštą, iš vidaus pasipylė šūviai. Į veidą sužeistą žmogelį stri-bai nuvežė į Veiverius pas gydytoją. Kareivių atvartytas Baranauskis kaimo gyventojas Antanas Vyšniauskas, čekistų šūvių pro ausis "paska-tintas", pakėlė slėptuvės angos dangtį. Iš požemio padvelkė stipraus pa-rako ir dūmų tvaikas. Automato serija apšaudė bunkerio vidų, enkave-distai įgrūdė Vyšniauską. Paskui jį įlindęs čekistas surinko ginklus: rado kulkosvaidį, vokišką "koltą", automatą ir pusautomatį. Iš nusišovusių par-tizanų stingstančių rankų išplėšė pistoletus.

"Iš bunkerio iškėlus negyvus partizanus, vienas lyg sujudėjo... Atsi-vertė... Nežinau, ar čekistai tai pastebėjo, ar ne", - pasakojęs Povilui-Žvejui Vyšniauskas.

Nejuto Žvejas, kaip žuvusius vyrus ir jį sribai sukėlė į vežimą. Va-žiuojant nelygiu, duobėtu miško keliuku, viršuje užmesto Žvejo sąmonė-je šmėstelėjo miglotos medžių viršūnės... Tačiau akimirką trukęs mirażo

blyksnis paskendo nebūties tamsoje... Neprivažiavus Veiverių, grįžtanti partizano sąmonė lyg slogiame sapne užfiksavo paskutinių akimirų bunkeryje vyksmą. Vėl pajuto Žvejas priglaustą prie smilkinio pistoleto vamzdį... sukaupęs pastangas nuspausti šūviui ginklo nuleistuką... Tačiau šūvio Žvejas neišgirdo... Tik skausmas, nusmelkęs sužeistą rankos pirštą, palengva grąžino sąmonę ir tikrovės supratimą. Sutrikusioje klausoje ryškėjo vežimą lydinčių enkavedistų erzelynės garsai...

- Atlėgo galvos svaigulys... Nerišlių minčių kratinyje žaibiškai nusmelkė... "aš gyvas!" ... Blaivėjančią sąmonę užvaldė vienintelė mintis, kaip susinaikinti? - prisimena Povilas.

Vežimas įriedėjo į Veiverių sribyno - dabartinės ligoninės - kiemą. Negyvu apsimetusį Žveją sribai nutempė į antrą čekistų būstinės aukštą. Šliūkstelėjo kibirą šalto vandens. Šalčio ir nesuvaldomo drebulio krečiama partizano rankas ir kojas surišo prišokę sribai. MGB viršininkas ltн. Barabašin su vyresniųjų čekistų svita pradėjo kvotą. Tačiau Žvejas, nusprendęs vaidinti nebylį, tylėjo. Nepadėjo nei supiltas antras kibiras vandens, nei panaudotos, čekistų žargonu tariant, "pirminės apklausos poveikio priemonės..." Neišpešę nė garso, čekistai pakvietė gydytoją.

"Kontūzytas, - apžiūrėjęs "nebylį" patvirtino daktaras. - Gal vėliau, kai praeis šokas, prakalbės... Dabar reikia ramybės ir laiko", - išgirdo gydytojo išvadą Žvejas.

- Tai buvo neįkainuojama gydytojo, berods, Juodžbalio paslauga, iškėlusį kibirkštelę vilties, - lėtai pasakojo to vakaro išgyvenimus buvęs partizanas. - Sribus - stamboką Dovydonį su naganu ir smulkesnį, vokišku geležiniu automatu ginkluotą Kuklierių - palikę saugoti, "vyresnieji broliai" išėjo. Pradėjo temti. Uždegta žibalinė lempa be stiklo patalpoje skleidė blankią šviesą. Atsargiai prišliaužiau prie prikūrentos koklinės krosnies. Apšilau, praėjo drebulys... Apėmė palaimingas snaudulys, matyt, užsnūdau. Šalia lango, parimę ant stalo galų, snūduriavo ir sribai. Pabandžiau išlaisvinti rusiškų kareiviškų pusbačių blauzdų apvijom (rusų vadinamom "obmotkēm") surištas rankas. Prie šiltos krosnies pradžiūvęs mazgas netrukus pasidavė. Įmigę sribai nepajuto, kai išlaisviniau ir kojas. Žaibo greitumu mintis vijo mintį... Stverti šalia įmigusio stribo ant taburetės padėtą automatą, paleisti seriją į sribus ir veržtis laukan... Nukaus - menka bėda... Krūtinėje nesuvaldomai daužėsi širdis. Ar pavyks? Spėsiu, jei ne - nersiu per langą, nusprendžiau ir atsistojau... Sribai net nesujudėjo. Žąsies žingsneliais prislinkau prie stalo, užpūčiau lempą - sribai neišbudo... Stvėriau automatą. Su perkūnišku trenksmu virto au-

tomato diržo apversta kėdutė... Nespėjęs užvesti nutverto automato, nėriau per stalą lango link. Įstrigusį ant palangės sučiupo išbudę sribai ir įtempė į vidų. Grumtynių metu, matyt, nagano rankena gavęs smūgį į sprandą, kažką šūktelėjau. Į vidų sušoko keli čekistai, atskubėjo karininkai... "Banditas simuliuoja. Gavęs į sprandą, šaukė", - aiškino sribas Dovydonis savo viršininkui Barabašinui.

- Čekistams guminio kabelio galu "išskalbus" apnuogintą sėdynę, buvau priverstas kažką rašyti, - juokauja Povilas. - Bet "nebylio" reputaciją išlaikiau iki Marijampolės kalėjimo vartų...

Kiekviena niekšybė anksčiau ar vėliau išaiškinama ir susilaukia tinkamo įvertinimo. Netrukus buvo išaiškintas Garančiškės girioje įrengtos partizanų slėptuvės išdavikas.

Visur ir viską matantys paaugliai, gandydami miškuose gyvulius, kartais sutikdavo partizanus. Atnešdavo jiems maisto, pastebėję kaime enkavedistus, perspėdavo miško vyrus. Piemenukai dažnai pateikdavo vyrams vertingų žinių apie atskirų gyventojų priešiškas "žaliukams" nuotakas. Okupantų išblaškytos Pagraižio pamiškės mažažemio Antano Makausko daugiavaikės šeimos jauniausią vaikį priglaudė Pajiesio gyventojas Jurgis Drūlia. Į bevaikio ūkininko sodybą kartais užsukdavo Paparčio būrio partizanai, retkarčiais viešėdavo ir Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnai: Baltrušaičiai-Kurtas ir Tigras, Petras Mockapetris-Kairys. Baltrušaičiai su Makauskais buvo netolimi kaimynai, žinojo jų šeimos likimą, todėl šeimininko globotiniu Vincuku pasitikėjo, viešnagių metu paveddavo aplinkos stebėtojo - sargybinio vaidmenį.

Makauskų Vincas, tuomet dažnai susitikdavęs su Garančiškės girios piemenukais, prisimena: "... O tokio kaip Kačkaus iš Garančiškės, Deltuvos kaimyno, niekas nepagailės... Kačkus tuomet buvo eigulys ir, aptikęs miške bunkerį, nubraižė ant popieriaus lapo vietovės planą, kirviu pratašė medžių kamienus, kad sribai ir kareiviai lengviau surastų bunkerį... Įdavęs planą penkiolikmečiui sūnui, pasiuntė jį pas Veiverių sribus (...) Sribai su enkavedistais, atvažiavę į mišką, surado bunkerį ir iššaudė partizanus... Už išdavystę partizanų karo lauko teismas nusprendė Kačką pakarti. Nuosprendis įvykdytas."

"Tokio žmogaus niekas nepagailės... Kartuvės per menka bausmė", - rašė buvęs piemenukas Vincas Makauskas.

...Visų šventųjų diena. Liūdnai aidėjo parapijų vargonai bažnyčių skliautuose. Vėlinės - mirusiųjų atminties ir pagerbimo diena. Žvabūs lapkričio vėjai neplaikstė žvakučių liepsnų jūros Suvalkijos parapijų ka-

pinėse. Naujo bolševikinio pasaulio kūrėjai nepripažino pomirtinio gyvenimo. Visa, kas šventa, bolševikų supratimu - atgyvenos... Uždegti žvakutę, o dar ant partizano kapo - MGB budelių buvo traktuojama kaip nusikaltimas.

Mirusiųjų atminimą kaimo žmonės pagerbė susirinkę erdvesnėje kaimyno pirkioje gedulingu Rožančiumi ir giesmėmis.

Pirmas tris 1946-ųjų lapkričio dienas mūsų krašte gatvės grindinio neplovė nė vienos aukos kraujas. Tačiau jau lapkričio ketvirtą Sasnavos MGB pasaloje prie Smalinyčios žuvo Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos antro būrio vadas psk.Jurgis Petruškevičius-Pinavijas, g.1921 m., Nepriklausomybės metais tarnavęs policijoje.

Lapkričio 11 d., Jankų sribai nužudė besitraukiantį iš Zaveckų k. Jurgio Skučo sodybos, Žalgirio rinktinės Žandaro būrio partizaną iš Katališkių k. Antaną Kasparą-Audriūną.

Lapkričio 16 d. žuvo Vytauto rinktinės antros kuopos pirmo būrio vadas Jonas Jurgelaitis-Kardas, g.1928 m., iš Šopinų k., Pajevonio vls.

Tą dieną Trakiškių kaime pasaloje žuvo du broliai Unguraičiai: Feliksas-Kovas, g.1913 m., ir Klemensas-Viršila, g.1909 m., Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos antro būrio partizanai.

Lapkričio 23 d. okupantų pasaloje žuvo Antanas Kumikevičius-Gusaras. Prie Griškabūdžio, Šukėtų k., žuvo partizanas Zigmas Stalioraitis-Mėrūnas.

Lapkričio 27 d. ryte Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos vadas Šturmas su devyniais kovotojais, kaimuose "pasimedžioję" maisto, grįžo į Panoreikupių mišką. Naujai supilto Zukų-Serapinų miško kelio posūkyje juos pasitiko Jankų įgulos kareivių ir sribų pasalos šūviai. Netikėtai užpulti partizanai metėsi į abi kelio puses ir atsišaudydami traukėsi į miško gilumą. Šūvių išgąsdinti nevaldomi arkliai išsuko iš kelio ir, griovyje apvertę vežimą, įstrigę pakelės brūzgynuose sustojo. Neilgai trukęs susišaudymas pritilo, tik aidėjo pavieniai šūviai. Partizanai be nuostolių pasitraukė. Miške įsiviešpatavo tylą. Atrodė, kad užpuolikai, persekiodami kita kelio puse besitraukiančius vyrus, pasitraukė.

Priešo neveiklumo padrasinti, dešinėje kelio pusėje likę penki vyrai po trumpo pasitarimo nusprendė paimti dar neprarastą maistą. Netoli apvirtusio vežimo prie kelio prislinkusius vyrus pasitiko, matyt, enkavedistų paliktų slapukų šūviai. Sprogstamosios kulkos išplėšta kairės kojos šlaunimi ir nukirsta arterija suklupo kovotojas Juozas Armonaitis-Triupapas. Atsakomieji partizanų šūviai prigesino priešo ugnį. Staiga prišokęs

kuopos vadas Šturmas ištempė iš apšaudymo rato sužeistą Triupą ir, paguldęs ant savo kailinukų, vyrų padedamas nuvilko į miško gilumą. Atsisakę vežime likusio maisto, partizanai traukėsi. Serapinų kryptyje girdėjosi tolimas kulkosvaidžių ir automatų serijų aidas. Tai palengvino Šturmo vyrų padėtį, nes slapukai jų nepersekiojo.

Pasigesta kovotojo Paparčio... Likę trys sveiki partizanai, nešdami sužeistą kovos brolių, pavakare išėjo į Baginskių kaimo palaukę. Atidžiai patikrinę saugumą, užėjo į patikimo gyventojų sodybą ir suteikė Triupui pirmą rimtesnę pagalbą. Prieš vidurnaktį į sodybą atėjo trys iš penkių gyvi likę vyrai, kurie, pagrindinės enkavedistų pasalos grupės persekiojami, traukėsi kairės kelio pusės miškais. Nuotaika slogi. Be prarasto maisto, skaudus kautynių balansas: žuvo kovotojai Vytautas Pauža-Šaulys, g.1925 m., iš Žičkalnių ir Zigmas Šipaila-Tūzas iš Barzdų, sunkiai sužeistas Triupas ir, kaip vėliau paaiškėjo, dezertyravęs Papartis.

Po vidurnakčio su keliais vyrais atėjęs būrio vadas Jonas Pauža-Vilkas skaudžiai išgyveno jaunesniojo brolio žūtį.

Pasitarus nuspręsta sužeistą partizaną Triupą gydyti patikimai įrengtoje slėptuvėje. Vytauto Svotelio-Naro ir kelių vyrų lydimą ant arklio užsodintą Triupą po kelių valandų skausmingos kelionės paslėpė numatytoje slėptuvėje. Tačiau pagyti partizanui Triupui nebuvo lemta. Kovos draugų paruoštais padirbtais dokumentais paguldintas į Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninę, Juozas, išduotas sutana prisidengusio niekšo, buvo įduotas į MGB budelių letenas.

Kauno saugumo budelių daužytą, Šakių MGB sadisto stribo K.Gliko purve mindytą ir spardytą, gangrenos apimtą Triupo koją nurėžė Kauno kalėjimo - "Geltonukės" "daktarai-specialistai"... Bet kovose užgrūdinęs partizanas, tvirtos dvasios vyras Juozas Armonaitis-Triupas, nugalėjęs raudonosios giltinės šmėklą ir Sibiro negandas, sulaukė atgimimo...

Nepavykus sunaikinti Šturmo grupės vyrų, Jankų NKVD įgulos vada, pasikvietę Barzdų ir Griškabūdžio enkavedistus, surengė pasitraukusių paiešką. Krėsdami pamiškių sodybas, okupantai ir stribai lapkričio 28 d. Ožkinių k. nušovė Šunkarių krašto partizaną Praną Valaitį-Nevėžį. Lapkričio 29 d. naktį į Zaveckų kaime esančią tėviškę su dviem kovos draugais parėjo Zaveckų Vytas. Anksti ryte enkavedistams apsupus sodybą, nelygioje kovoje žuvo Vyčio kuopos vadas Bronius Duoba-Žandaras, Vytautas Zaveckas-Vabalas ir partizanas iš Maliejiškės kaimo Bronius Balsys-Žandaras.

Kiti okupantų kareivos, krėsdami Sūkuriškės girininkijos pamiškes,

nužudė Stasį Pranskaitį-Liūtą, Pijų Lukšą-Alksnį ir Stasį Totoraitį-Audrą iš Plieniškių kaimo. Keli vyrai pasitraukė.

Tik po rudens siautėjimų Suvalkijos miesteliuose dislokuotų NKVD pajėgų veikla kiek apribo. Įgulos vadai "nurašinėjo" prarastus "viščiukus" - partizanų sunaikintus šnipus, verbavo naujus, ruošėsi didžiųjų žiemos švenčių - Šv.Kalėdų ir Naujųjų metų karinėms akcijoms, kurių metu partizanai patirdavo ypač didelių nuostolių.

Buvusio KGB archyvo byloje (F.3, B.14/3) užrašytas nemažas būrys vien tik Šilavote užverbuotų agentų. Rugsėjo mėn. Šilavoto MVD užverbuotas agentas Vėžys (Rak) spalio mėn. pranešė, kad pas Tigro - Baltrušaičio ryšininką Viktorą Spūdį dažnai renkasi Vincas Mioldažys, Juozas Gustaitis ir kitas antisovietinis elementas...

Siekiant išaiškinti ryšininkus Antaną Milušauską ir Juozą Bukotą užverbuoti Liepa(ag.sl.) ir Antanas(ag.sl.).

Spalio 25 d. užverbuota agentė Vera Sadukė-Izabella, g.1921 m. Vartenburge, JAV, baigusi 4 pradžios mokyklos skyrius, ištejęsusi, gyvenusi Šilavote ir dirbusi valsčiaus vykdomajame komitete statistė. 1946 m. Vera Sadukė už valstybinių (kooperatyvo) lėšų iššvaistymą 12 mėnesių sėdėjo KPZ (laikino sulaikymo izoliatoriuje), buvo naudojama kaip kameros agentas. Agentas Izabella paskirta Šilavoto inteligentų "apdorojimui" - atvirai pranešime dėstė ją užverbavęs "kūmas".

Gruodžio 22 d. užverbuotas agentu Agronomas(ag.sl.), su Domu Simonaičiu tarnavęs vokiečių kariuomenėje. "Kompromituojančių davinių" pagrindu Prienų MVD užverbuotas agentas Jurgis, g.1924 m. Prienuose tarnautojo šeimoje. Mokytojas vokiečių laikais išdavinėjo žydus. Savo "priešišką veiklą vykdė per savo giminaitį Domą Simonaitį, dirbusį vokiečiams ir pabėgusį į Vakarų. Pasiūstas sekti mokytojus ir inteligentus".

Gruodžio 28 d. Šilavoto MGB užverbavo slaptą informatorių Paukštį, kuriam pavedė sekti Kostą Dlugauską ir mokytojus, paruošti verbavimui "ryšininką" Viktorą Spūdį. Šilavoto progimnazijos mokytojas (pavardė iškirpta), g.1928 m., nebaigęs aukštojo mokslo, klasės auklėtojas leido auklėtiniams dainuoti senas "buržuazines" dainas... Būdamas atsakingu sieninio laikraščio darbuotoju, leido mokiniams po rašiniiais pasirašinėti "banditiškais" slapyvardžiais... Apklausoje prisipažino turėjęs ryšių su "banditais", paminėjo kelis "organus" dominančius asmenis... Šių "kompromituojančių davinių" pagrindu pripažino savo "kaltę" ir gailėjosi... Verbuojamas pasirinko Juozo slapyvardį ir gavo pavedimą sekti K.Dlugauską ir kitus asmenis.

PRIE KŪČIŲ STALO

Gruodžio sukaustytus laukus dengė puraus sniego danga. Sutemus į numatytą sodybą švęsti Kūčias rinkosi Tauro apygardos štabo pareigūnai ir kviesti svečiai. Jų paliktus pėdsakus greit paslėpė žvarbaus šiaurio pažeme genamas smulkučio sniego pūkas.

Prieš vidurnaktį prie šventinio Kūčių stalo kalėdaitį laužė ir linkėjimais dalijosi apygardos vadas Žvejys, keli štabo pareigūnai, Vytauto rinktinės vadas Vampyras, štabo viršininkas Kunigaikštis, Žalgirio rinktinės vadas Kazokas ir jo brolis, rinktinės štabo Ūkio dalies viršininkas Perkūnas bei sodybos šeimininkai. Pirmosios Šv.Kalėdų dienos naktį atvykęs apygardos kapelionas Grafas, nustebintas vaišių gausumu, savo dienoraštyje įrašė: "Man nemažas siurprizas. Apygardoje suruoštos vaišės. Susirinkę visi apygardos pareigūnai, (...) be to, vaišėse dalyvauja keletas ryšininkų, kurios savo pasiaukojimu į mūsų organizaciją yra įdėjusios didelį indėlį".

Antrąją Kalėdų dieną apygardos vadas Žvejys, kapelionas Grafas, rinktinių vadai Vampyras ir Kazokas svarstė, kaip pagyvinti apygardos štabo veiklą. Nutarta pakviesti į štabą veiklius, kovose užgūdintus kovotojus. Vadas pasirašė įsakymą:

LLK Tauro Apygardai

Įsakymas N r. 3 9

Būstinė, 1946 m. gruodžio 26 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Apygardos adjutanto slapyvardį Margis, jam prašant, pakeičiu slapyvardžiu Rymantas.

§ 2 Apygardos adjutantą Rymantą iš užimamų pareigų atleidžiu ir skiriu Apygardos štabo Rikiuotės skyriaus viršininku.

§ 3 Šarūno rinktinės štabo viršininką Krūmą skiriu Apygardos adjutantu nuo šios dienos.

§ 4 Geležinio Vilko rinktinės 4-os kuopos kovotoją Naktį perkeliu į Žalgirio rinktinę.

§ 5 Buvusį GVRn pirmos kuopos vadą Apyrą perkeliu į Šarūno rinktinę. Rinktinės vadas Apyrą paskiria į rinktinės štabą.

§ 6 Išformuojama Vytauto rinktinės 5-a kuopa (...)

Apdovanojimai

GVRn 6-os kuopos pirmo būrio vadą Šarūną ir kovotoją Delfiną apdovanoju juostelėmis "Už narumą".

GVRn 6-os kuopos vadą Sakalą, antro būrio vadą Boką ir kovotojus Žaibą ir Žilvitį apdovanoju juostelėmis "Už uolumą".

*Žvejys, Apygardos vadas
Gediminas Už štabo viršininkų*

Žalgirio ir Vytauto rinktinių partizanai Šv.Kalėdas šventė gana ramiai. Tik Kūčių dieną Vytauto rinktinės 3-ios kuopos penkiems vyrams Balsupių kaime susidūrus su enkavedistais teko kautis. Nukovę kelis rusus, keturi partizanai laimingai pasitraukė. Deja, kovos lauke liko žuvęs Albinas Kižėnaitis-Šermukšnis.

Geležinio Vilko rinktinės trečios kuopos antro būrio vado Vytauto Gudyno-Paparčio ir jo brolio Antano-Speigo pakviesti Skardupio k. Juočių sodyboje susirinko partizanai. Prie Kūčių stalo sėdo kuopos vadas, rinktinės štabo Rikiuotės skyriaus viršininkas Dešinys, antros kuopos vadas, Žvalgybos skyriaus viršininkas Tigras, Ryšių skyriaus viršininkas Kurtas, Globos skyriaus viršininkas Kairys ir per dvidešimt kovotojų. Vos pasidalijus šventines plotkeles, sargybiniai pranešė Skardupio-Pajiesio kelyje pastebėję priešą. Palikę vaišių stalą, partizanai išsiskyrė į du būrius ir, tyliai pasitraukę į priešingas pamiškes, atidengė į keliu slenkančius enkavedistus kryžminę ugnį. Nesivėlę į atviras kautynes, okupantai "nešė muilą"... Apie porą kilometrų partizanų persekiojami ir apšaudomi jie, matyt, trūkstant jėgos ir nesitikėdami paramos, traukėsi Šilavoto link.

Grįžę į Juočių sodybą, žymiai sustiprintos ir dažnai keičiamos sargybos saugomi, partizanai tęsė vaišes. Pragydus antriems gaidžiams, kruopščiai slėpdami sniege pėdsakus, žengdami pėda į pėdą, partizanai patraukė į Klebiškio mišką.

Prašvitus nuo Rutkutės sankryžos pusės į Skardupį atburzgė trys amerikietiškos mašinos enkavedistų. Tačiau sniegu užnešti partizanų pėdsakai jau seniai buvo "ataušę". Porą valandų pašaudę, palodinę kaimo šunis, baudėjai pasitraukė.

Geležinio Vilko rinktinės antros kuopos vado pavaduotojas Nemunas su keliais kovotojais Kalėdas šventė vienoje Skuigės kaimo sodyboje. Čia partizanus pasiekė gandai, kad Skuigės, Žemaitkaimio, Skersbalio ir gretimuose kaimuose pastebėta elgetaujanti moteris. Įtarimą kėlė, jog ši jau anksčiau pastebėta nevietinė dar stiproka "ubagė", nebodama šalčio,

pamiškių kaimuose slankiojo net švenčių dienomis. Nuo senų laikų Lietuvos kaime galiojo nerašyta taisyklė, jog kiekvienas save gerbiantis elgeta, sukaupęs pakankamas maisto atsargas, didžiąsias šventes švėsdavo savo būstuose.

Trečią Kalėdų dieną, gavę rėmėjų pranešimą, vyrai Žemaitkiemio kaime sulaukė įtartiną "ubagę", dar vasarą likviduoto Šilavoto komsorgo Kazio Mikušausko motiną.

Aktas Nr. 48

1946 m. gruodžio 27 d. mes, Geležinio Vilko rinktinės antros kuopos kovotojai: Nemunas, Bizūnas ir Žaibas, sulaukėme Šilavoto vls. Žemaitkiemio k. elgetaujančių pil. Mariją Mikušauskienę, Antano.

Kaip iš agentūriniu būdu surinktų žinių buvo jau anksčiau žinoma, Mikušauskienė talkindavo savo sūnui Kaziiui Mikušauskui, šnipinėdama kaimuose ir jam pranešinėdavo žmonių nuotaikas ir t.t.

Pareikalavus dokumentų, sakėsi neturinti. Taip pat slėpė savo tikrąjį pavardę ir net pavartojus fizinę bausmę, norėjo savo asmenį nuslėpti. Atpažinta pagal vietinių gyventojų parodymus. Savo amžiaus sakėsi taip pat neatsiimananti.

Be to, Mikušauskienė grasino kai kuriems asmenims, kuriuos ji įtarė esant prisidėjus sulaukiant jos sūnų Kazį Mikušauską. Tardant gynėsi sūnaus visai neturėjusi.

Už visus jos minėtus nusikaltimus buvo nutarta pil.Mariją Mikušauskienę, Antano, likviduoti.

Likvidavimo aktas

1946 m. gruodžio 27 d. buvo likviduota pagal aukščiau spausdinamą aktą Nr.48pil.Marija Mikušauskienė, Antano, gyvenanti Naujasodžio k. Šilavoto vls.

Laisvės kovotojai Nemunas, Bizūnas, Žaibas

1947 M.

SUTIKUS NAUJUOSIUS

Gruodo sukaustyti laukai, per upes šalčio nutiesti tiltai palengvino partizanams tolimus žygius, tačiau sėsti į roges dar trūko sniego.

Naujųjų metų išvakarėse Tauro apygardos vadas partizanų pulkininkas Žvejys kreipėsi į kovotojus.

LLK Tauro apygardai

Įsakymas Nr. 40

Būstinė, 1946 m. gniodžio 31 d.

§ 1 Reiškiu padėką Tauro apygardos Laisvės kovotojams už sunkų ir kruviną šešių okupacijos metų kovos kelią į nepriklausomybę. Linkiu kovos ryžto ir ištermės žengiant į 1947-us metus.

§ 2 Žalgirio rinktinės vadui Kazokui suteikiu viršilos laipsnį ir reiškiu padėką.

§ 3 Geležinio Vilko rinktinės vadui Žaliukui suteikiu puskarininkio laipsnį ir reiškiu padėką.

§ 4 Šarūno rinktinės vadui Mindaugui reiškiu tarnybinę padėką.

§ 5 Vytauto rinktinės vadui Vampyrui reiškiu tarnybinę padėką.

*Žvejys, Apygardos vadas
Gediminas, Štabo viršininkas*

Geležinio Vilko vadas Algirdas Varkala-Žaliukas į savo tėviškę Šaltupio kaime sutikti naujuosius pasikvietė kelis štabo pareigūnus. Negiliai me laukų sniege prieš vidurnaktį išpaustus vyrų pėdsakus netruko užlyginti retokos snaigės. Sodyboje įrengtos keturios slėptuvės pavojaus atveju užtikrino partizanų saugumą.

Jaukioje namų šilumoje kiek pasivaišinę vyrai išdrįso negarsiai sutraukti ir vieną kitą pamėgtų dainų posmą. Negailėstingos giltinės persekiojamiems partizanams malda ir daina teikdavo stiprybės, kėlė dvasią ir teikė vilties sulaukti laisvės. Pirmąją naujųjų metų dieną praleidę sodyboje, prieš vidurnaktį vyrai perėjo į patikimesnę buvusio žvyro karjero lauke įrengtą slėptuvę.

Siekdamas sustiprinti rinktinės štabo veiklą, Geležinio Vilko rinkti-

nės vadas Žaliukas, pasitaręs su pareigūnais, pasirašė pirmąjį 1947 metų įsakymą.

Vietoje Prano Kučinsko-Apynio, apygardos vado 1946 12 26 įsakymu perkelta į Šarūno rinktinę, pirmos kuopos vadu paskyrė L.k. Albiną Šveda-Radastą. Antros kuopos vadą Juozą Baltrušaitį-Tigrą paskyrė rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku, o kuopos vadu - Zigimą Jušką-Pjūklą. Rinktinės štabo Ryšių skyriaus viršininkui Klemensui Baltrušaičiui-Kurtui pavedė ir Ūkio skyriaus viršininko pareigas.

Pavakare į slėptuvę užsuko iš Vilniaus grįžęs Vyriausiojo Ginkluotų Partizanų Štabo (VGPS) adjutantas kpt. Juozas Lukša-Arminas, Skirmantas. Jis pakvietė Žaliuką vykti su juo pas apygardos vadą Žvejį. Sulaukę vakaro, visi patraukė Klebiškio miško link. Po vidurnakčio partizanai, užėję į Antaniškių gyventojų miške esančią sodybą, keisdami sargybą iki paryčių išsėjos. Brėkstant rytui, sukilę pavalgė šeimininkės paruoštus pusryčius ir miškais nužygiavo Veiverių link.

Mozūriškių girioje palikę apsaugą, Skirmantas ir Žaliukas, ginkluoti tik trumpais ginklais, popietė išėjo į Skriaudžių - Marijampolės plentą, žadėdami pakeleive mašina važiuoti Marijampolės link. Atsitiktinai sutiktas ryšininkas Pistoletas atpažino partizanus ir pranešė, kad apygardos vadas Žalgirio rinktinės slėptuvėje laukia Kazoko. Betemstant Žaliukas ir Skirmantas atėjo į ryšininko nurodytą vietą pas vadą.

Be ilgesnių įžangų Skirmantas įtikinamai išdėstė Žvejui, kad nepa-neigiamai atskleista "Barzdočiaus" - Juozo Markulio-Erelio išdavikiška veikla.

Apsvarstę susidariusią padėtį, vadai nutarė sausio 18 d. numatytą partizanų vadų suvažiavimą, kuriam kruopščiai ruošėsi ir provokatorius Markulis, pavaizduoti netikroje vietoje, netoli Noreikiškių nesamoje sodyboje. Nesulaukdami Žalgirio rinktinės vado Kazoko, apygardos vadas Žvejys su Skirmantu ir Žaliuku paruošė melagingą partizanų vadų suvažiavimo scenarijų. Kruopščiai parinktų nesamų ryšio taškų, iš kitų apygardų atvykusių partizanų atstovų sueigos punktų ir slaptažodžių davinius perduoti Markuliui-Ereliui vadas pavedė Skirmantui-Vyčiui. O vadų suvažiavimą nutarta sušaukti savaite anksčiau, t.y. sausio 10 d. Žalgirio rinktinės ribose. Tačiau Kazokas vis nesirodė.

...Rami sausio ketvirtosios naktis. Pro tirštokus debesis retkarčiais išnirdavo pablyškęs mėnulio pilnatis skritulys. Puriu sniegu padengtais laukais mėnesienos prieblandoje atsargiai slinko du baltais apsiaustais apsigobę vyrai. Sunkaus nakties žygio išvarginti partizanai užsuko į Kam-

piinių kaimo gyventojų Laukaičio sodybą truputį atsikvėpti, tačiau pastebėję įtartinais abejingą šeimininko elgseną net nenubraukę prakaito išėjo. Vėliau manyta, jog tai buvo lemtinga jų klaida. Netrukus vyrai pabėdė į gerai pažįstamų geraširdžių Ogonių trobelės duris. Tyla, miško vyrams įprasto beldimo prižadinta Ogonienė atvėrė duris.

- Antanėlis... Ačiū Dievui, gyvas! - atpažinusi Martynaičių Antaną, nudžiugo Ogonienė. - Prašom, vyručiai... Apšilkit... Aš greit, - ir užsimečiusi skrandutę išsmuko per duris.

- Magduk... Turiu svečių... Paskolyk mėsos... Greit dursim paršiuką... Atiduosiu, - atbėgusi pas kaimyną padrikai dėstė "bėdą" Ogonienė.

Nukabino Tamoliūnienė nuo kartelės porą dešros ritinėlių, atpjovė gabalą šviežios, dar neįsisūrėjusios mėsos, atrėžė pusę kepalą duonos ir, palinkėjusi "in sveikatą", palydėjo per duris kaimynę.

Netrukus ankštokoje trobelėje pasklido kepsnio su svogūnais kvapas. Iki pusės nusirengę vyrai šeimininkės pašildyto vandens dubenyje nu-prausę prakaitą, kiek pažvalęję sėdo prie stalo. Sočiai pavalgę, pasidėję šalia ginklus, partizanai nuvirto valandėlę pailsėti ir užsnūdo.

Brėkstant rytui, Tamoliūnienė pastebėjo karo meto apkasų grioviu pasalūniškai sėlinančią raudonąją giltinę... Baltame apsnigtų laukų fone nuo Veiverių pusės slinko tamsiai pilka enkavedistų ir stribų masė.

- O Viešpatie! Klemensėli, bėk! Gal suspėsi, - šuktelėjo jau pakilusiam iš gulto sūnui doroji moteriškė.

Tačiau berniukas įspėti partizanus jau nespėjo. Prieigos į Ogonių sodybą okupantų buvo atkirstos.

- Vyrai, kieme ruskiai! - dirstelėjusi per langą ir pamačiusi artėjančią enkavedistų gaują klaikiai sušuko Ogonienė ir metėsi į kiemą.

Partizanai stvėrė ginklus ir šoko per langus... Žalgirio rinktinės štabo Ūkio dalies viršininką partizanų ltn. Antaną Martynaitį-Kapsą enkavedistų šūviai pasitiko prie gėlių darželio vartelių. Vakarų Sūduvos krašto partizanų grupės organizatorius Turklys, Viltrakių kautynių narsuolis, Žalgirio rinktinės vadas partizanų majoras Juozas Jasiulaitis-Kazokas, kirtęs į priešo kulkosvaidžio ugnies židinių kelias "šturminės MP-43" serijas, emgebistų kulku pervertas sukniubo plyname sniego lauke.

Į kiemą išbėgusią Ogonienę stribai ištūmė į priemenę. Troboje nuaidėjo du sausi šūviai... Nesuvokdama, kas įvyko, moteris instinktyviai atplėšė gryčios duris. Į veidą tarsi kieta kuoka trenkė Veiverių stribų vadeivos Albino Dovydonio sugniaužtas kumštis. Blankioje žibalinės šviesoje moteris išvydo klaikų vaizdą: plačiai atmetęs į šalis stambias sudiržusias

rankas prie durų aukštiekninkas gulėjo jos vyras, prie krosnies skausmo į kamuoliuką suriestas dejavo keturiolikmetis sūnus Kaziukas.

- Smotri! Banditų išpera, - pakėlęs nuo grindų parmuštą moterį, trenkė antrą smūgį Dovydonis. - Būtum pranešus - negulėtų čia tavo piemengalys ir senis! - šaukė sužvėrėjęs stribas.

Nusiaubę trobą, stribai ir "vyresnieji broliai" išvilko į kiemą negyvą šeimnininką ir vos alsuojantį berniuką. Atvilkę žuvusių partizanų lavonus, stribai puolė į tvartą arklio. Muistėsi, nesidavė į vežimą kinkomas Bėris. Plačiai išplėtęs šnerves prunkstė, tarsi laukdamas šeimnininko rankos prisilietimo...

Sumetusi į vežimą savo aukas, budelių procesija, barstydamą sniege raudonus kraujo lašus, pajudėjo Veiverių pusėn. Sudaužyta ir iškankinta Ogonienė vos spėjo eiti paskui lėtai judantį vežimą.

- Priřišti ją prie vežimo!... Suspės! - šaukė Veiverių krašto budelis.

- Ne nado... Stydno... Vsio-taki ženščina (Nereikia. Gėda... Vis tik moteris), - "susigėdo" čekistų vyresnysis Karatajevas.

Atvažiavus į stribyno kiemą, nelaimingoji motina, jei ne žvilgsniu, tai širdimi sugavo silpną basos sūnaus kojos judesį... "Gyvas... Gal Viešpats parodys stebuklą", - padrikose mintyse guodėsi motina. Tačiau stebuklas neįvyko. Kada Ogonių Kazelio sielą priglaudė dangus, niekas negali pasakyti.

Jau vidurdienį plačioje apylinkėje pasklido žinia, kad į Veiverius parvežti keturi žuvę partizanai. "Negi... Kazokas?" - nusmelkė skaudi nuojauta Žveją. "Negali būti... Juk Kazokas - drąsos ir nemirtingumo simbolis..." Tačiau tiesa buvo skaudi. Patikimas žmogus, grįžęs iš Veiverių, gaudus patvirtino: stribyno kieme matęs du uniformuotus partizanus ir du civilius...

- Niekšai turi mirti! - skaudžios žinios pritrenktas sušuko visuomet santūrus Tauro apygardos vadas Žvejys.

Skubiai aptarę padėtį, Žvejys pavedė Skirmantui ir Žaliukui išdaviką Markulį-Erelį sunaikinti. Dar kartą patikslinę sutarto sausio 10 d. šaukiamo vadų suvažiavimo klausimų smulkmenas, Skirmantas su Žaliuku, sutemus išvyko į Vilnių.

Grįžęs į apygardos štabą paskutinių žinių giliai sukrėstas Žvejys slėptuvėje rado jo laukiantį kapelioną Grafą. Pasiguodę, jog žiauri kova su okupantu kasdien reikalauja kruvinų aukų, vadas ir kapelionas nutarė paskelbti apygardoje dvisavaitinį gedulą.

Būstinė, 1947 m. sausio 6 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Š.m. sausio 4 d. didvyriškoje kovoje su Veiverių NKVD žuvusį Žalgirio rinktinės vadą Kazoką išbraukti iš apygardos kovotojų asmeninės sudėties.

§ 2 Laikiniai eiti Žalgirio rinktinės vado pareigas skiriu Vyčio kuopos vadą Šturmą, nuo šios dienos.

§ 3 Pagerbimui žuvusio Žalgirio rinktinės vado Kazoko bei visų kitų, kurie žuvo 1946 m. laikotarpyje, skelbiu visoje apygardoje gedulo dvisavaitį, š.m. vasario 1 d. iki vasario 15 d. imamai. Šioje geduloje draudžiu visiems apygardos vadams, kovotojams ir rėmėjams gerti svaig.gėrimus, dainuoti ir linksmintis. Įsakymas turi būti įvykdytas visu griežtumu.

(...)

Žvejys, Apygardos vadas
Gediminas, Štabo viršininkas

Prieš Tris Karalius stipriau spustelėjęs šaltukas ir žvarbūs šiaurės - rytų vėjai vertė partizanus dažniau lindėti savo slėptuvėse arba ieškoti šiltos pastogės pamiškių gyventojų sodybose. Tačiau okupantų baudėjai, vykdydami Bartašiūno 1946 m. kovo 26 d. įsakymą Nr.0026, kuriame įsakmiai pabrėžta: "... bet kokio oro sąlygom dieną ir naktį ieškoti partizanų...", nebodami šalčio didelėm pajėgom "šukuodavo" pamiškes, apgulę pamiškių sodybas, pasalose laukdavo aukų.

Sausio 5 d. Agurkiškių apylinkėse žuvo keli Žalgirio rinktinės Žandarų būrio partizanai: Juozas Andziulis-Anupras iš Degutiškės kaimo, Vytautas Mažeika-Šnekutis, g.1927 m., iš Jūrės apylinkės, Juozas Matveikis-Dėdulė, g.1902 m., į Kazlų Rūdos miškus užklydusį latvis ir Juozas Danusevičius-Gorila.

Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos antro būrio vadas Vincas Kučinskas-Robinzonas buvo sutaręs sausio 6 d. ryte Igliaukos paliose susitikti su Antanu Kamičaičiu-Skroblu ir jo vyrais. Vidurnaktį atėję į palių pakraštį ir iki susitikimo turėdami dar pakankamai laiko, žvarbaus vėjo košiami vyrai užsuko į eigulio Mieldažio sodybą apšilti. Kiek atsipūtę partizanai prieš švitimą iš sodybos išėjo. Eidami palių pakraščiu, negilio-

je sniego dangoje palikdami "vienos pėdos" pėdsaką, šeši partizanai atėjo į sutartą vietą. Iki dešimtos valandos nepasirodžius Skroblo vyrams, partizanai nutarė eiti į palių gilumą ir ten palaukti vėluojančių draugų. Perėję tankiau sužėlusią juostą, vyrai pastebėjo paskui juos atsargiai slenkančią žmogystą, kuris į slaptažodį atsakęs nereikšmingu "savi", greit dingo iš akių. Neaiški padėtis vertė skubiai trauktis į užšalusius pelkynus. Iki artimiausių medžių plytėjo apie pusės kilometro tik skurdžiais pelkynų berželiais nusmaigstytas atviras kupstų laukas, tačiau paskui vyrus, bandydamos juos apsupti, plačiu lanku jau slinko pilkos žmogystos.

Būrio vadui Robinsonui įsakius, partizanai, išsiskyrę į dvi grandis, ginklų ugnimi prilaikydami flangus, buvo priversti trauktis atviru lauku. Akivaizdu, jog dalis enkavedistų jau buvo spėję pasiekti kemsyną. Staiga dešinėje partizanų suterškęs PPŠ automatas, skabydamas berželių šakas, pašovė partizaną Juozą Prajerą-Erelį. Netrukus kurtinantis granatos sproginimas sudrebino palių kemsynus. Buvo aišku, jog sužeistas partizanas Erelis, vengdamas pakliūti budeliams gyvas, susisprogdino.

Robinsonas ir tų kautynių dalyvis Juozas Jurgaitis-Katinas, prisidengdami kupstais, atsišaudydami perbėgo pelkę ir, nesutikę pasalos, įsmuko į eglaičių tankumyną. Kairiuoju sparnu traukęsi kovotojai Andrius Gustaitis-Karvelis, Leonas Juodis-Klajūnas ir Vitas Skučas-Vytis iš Ūtos, deja, žuvus Antanui Kučinskui-Vampyrui, prasimušę į Igliaukos palių gilumą.

"Vieno partizano buvo labai sužalotas veidas ir galva. Kitą, vilkėjusį lengvu rausvu apsiaustu, buvo galima atpažinti... Rusų karininkui buvo nukirstos abi kojos", - vėliau partizanams pasakojęs žuvusius vyrus ir sužeistą okupantų karininką į Prienus vežęs ūkininkas.

LIETUVOS PARTIZANŲ VADŲ SUVAŽIAVIMAS

Trijų Karalių dieną prasidėjusi ir daugiau nei parą siautėjusi pūga laukų kloniuose ir pamiškėse suplūkė neišbrendamus sniego pusnynus. Gerai pamenu sausio septintosios popietę, kai aprimus pūgai, vos kilnodamas iki žirklių pusnyne stringančias kojas, iš tėviškės pamiškių, partizanų vadinamos "Afrikos", yriausi Kauno - Marijampolės plento link...

Ūkininkų ištrauktos iš pašiurių rogės ir lengvi riestanosiai vienkinčiai važeliai dažnai palengvindavo tolimus partizanų žygius. Rėmėjų skolintomis, pora arklių kinkytomis rogėmis, išimėtą porą kulkosvaidžių ir pakankamai šovinių, partizanai drąsiai leisdavosi į tolimas keliones.

Grižę iš Vilniaus ir skubėdami į vadų susirinkimą, Skirmantas, Žaliukas ir Algimantas Zaskevičius-Tautvaiša, Lizdeikių kaime paleidę juos pavėžėjusį gaspadorių, užsuko į Juozo Skėraičio sodybą. Rimtam pokalbiui be pašalinių svečiai pasikvietė šeimnininką. Praardęs švarko rankovę, Žaliukas išėmė šešis baltos medžiagos gabalėlius ir susukęs ritinėliu įleido juos į tuščią butelį. Visų akivaizdoje užlydę vašku, Žaliukas su šeimninku nunešė butelį į malkinę ir užkasę kruopščiai paslėpė. Tai buvo Vakarų pasiuntinių palikti ir iki šiol į išdaviko Markulio-Erelio nagus nepakliuvę ryšio su užsieniu šifrai. Rinktinės vadas Žiedas, išvykdamas į 1946 m. birželio 2 d. vykusį Tauro apygardos partizanų vadų pasitarimą, gautus iš V.Staneikos-Andriaus ir J.Deksnio-Alfonso ryšio šifrus buvo pavėdęs saugoti savo pavaduotojui Žaliukui. Žuvus Žiedui ir į Markulio-Erelio pinkles pakliuvus J.Deksniui-Alfonsui-Hektorui, Žaliuko išsaugoti šifrai buvo vienintelė gija, galinti atstatyti ryšį su užsienio rezistentais. Todėl išeidamas Žaliukas griežtai įspėjo Skėraitį, kad apsaugai patikėtą butelį saugotų kaip savo akį ir be jo arba Skirmanto niekam neatiduotų.

Pakeliui į vadų suvažiavimą Žaliukas ir jo bendrakeleiviai aplankė neseniai paskirtą pirmos kuopos vadą. Geležinio Vilko rinktinės vadui Radastas įteikė raportą, siūlantį keliems veikliams kovotojams suteikti karinius grandinių laipsnius. Atskiru raportu kuopos vadas pranešė, jog sausio 4 d., vykdydama tarnybinę užduotį, į priešo nagus pakliuvo aktyvi rinktinės štabo ryšininkė - sanitarė Onutė Tumosaitė-Padauža.

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei

Įsakymas Nr.3

Būstinė, 1947 m. sausio 12 d.

1. Rinktinės štabo adjutantą Mažytį iš einamų pareigų atleidžiu. Pagrindas: adjutanto Mažyčio raportas.

2. Sanitarijos viršininkę Padaužą, pakliuvusią į NKVD nagus, iš pareigų atleidžiu.

3. Skirmantą skiriu Rinktinės štabo viršininku.

4. Pirmos kuopos ryšininką Jupiterį už sumanumą pakeliu į grandinio laipsnį.

5. Pirmos kuopos Žvalgybos skyriaus viršininką Drugelį už sumanumą pakeliu į grandinio laipsnį.

6. Tarp pirmos ir antros kuopų skiriamoji riba eina plentu: Marijampolė-Prienai iki Igliškėlių vls. ribų. Igliškėlių valsčius atitenka pirmai kuopai. Nuo

Putriškių kaimo skiriamoji riba eina per palias Amalviškių ežero link, pro Amalviškių ežero pietinį kampą eina pro Amalviškių, Vidgirėlių, Pašlavančių ir Leiciškių k. Gudelių miestelio link.

7. Pirmos kuopos pirmo būrio būrininką Žvalgą už sąžiningą pareigų atlikimą pakeliu į grandinio laipsnį.

8. Pirmos kuopos antro būrio skyrininką Tango už gerą pareigų vykdymą pakeliu į grandinio laipsnį.

9. Pirmos kuopos pirmo būrio pirmo skyriaus skyrininką Skroblą už sąžiningą pareigų vykdymą pakeliu į grandinio laipsnį.

10. Pirmos kuopos antro būrio skyrininką Žaibą už sumanų pareigų atlikimą pakeliu į grandinio laipsnį.

Žaliukas, GVRn vadas

Skirmantas, Štabo viršininkas

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei

(sakymas Nr.4

Būstinė, 1947 m. sausio 12 d.

1. Pirmos kuopos pirmo būrio skyrininkui Vėjui už sumanų pareigų vykdymą suteikiu grandinio laipsnį.

Suteikiu grandinių laipsnius sumaniai vykdžiusiems pavestas pareigas GVRn ketvirtos kuopos kovotojams:

2. Meteorui - pirmo būrio skyrininkui,

3. Pavasariui - pirmo būrio būrininkui,

4. Paparčiui - antro būrio skyrininkui,

5. Vėjui - antro būrio būrininkui ir apdovanoju juostele "Už uolumą".

Žaliukas, GVRn vadas

Skirmantas, Štabo viršininkas

Sausio 12 d. Pilviškių vls., Nedrausų k., Lietuvininko sodyboje susirinko Lietuvos partizanų apygardų atstovai. Savaite paankstinus suvažiavimo datą, į posėdį spėjo atvykti tik Dainavos ir Kęstučio apygardų atstovai: j.ltn.Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir Kęstučio apygardos vado ltn.Juozo Kasparavičiaus-Visvydo įgaliotinis Gandrimas.

Posėdį pradėjo Tauro apygardos vadas pik. Antanas Baltūsis-Žvejys. Pa grindinis suvažiavimo tikslas buvo sudaryti Vyriausią Lietuvos partizanų ir civilinės valdžios vadovybę. Išaiškinus Markulio-Erelio išdavikišką veik-

lą, nutarta: Vyriausią Ginkluotųjų Partizanų Štabo (VGPS) būstinę iš Vilniaus perkelti į Tauro apygardą, o civilinės politinės vadovybės atstovais kviesti tik žinomus, pagrindyje dirbančius politinius veikėjus. Svarbiausias uždavinys, kaip rašė J. Lukša, "nutarta kuo skubiau atstatyti ryšius su užsieniu." Ši svarbų darbą vykdyti buvo įpareigoti posėdžio dalyviai: Dainavos apygardos štabo Organizacinio skyriaus viršininkas Rimvydas ir Tauro apygardos vado pavaduotojas Tautvaiša.

Po posėdžio Žvejys su štabo pareigūnais ir rinktinių vadais, aptarę apygardos partizanų veiklos trūkumus, nutarė įkurti dvi naujas rinktines. Žvejo pasirašytu įsakymu Nr.1 (op) steigiamai Birutės rinktinei priskirtos Geležinio Vilko rinktinės penkta (buvusi Mindaugo) ir Žalgirio rinktinės Dariaus ir Girėno kuopos bei Kauno mieste veikiančios laisvės kovotojų grupės. Pilviškių apylinkėse sudaromos Kęstučio rinktinei perduoti Pilviškių, Vilkaviškio, Kybartų, Vištyčio, Žaliosios ir gretimuose valsčiuose Vytauto ir Žalgirio rinktinių sudėtyje veikiantys partizanų būriai.

LLK Tauro apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr. 2

Būstinė, 1947 m. sausio 12 d.

§ 1 Laisvės kovotoją Tautvaišą skiriu Apygardos vado pavaduotoju, nuo šios dienos.

§ 2 Vytauto rinktinės vadu skiriu dabartinį Vytauto rinktinės vadą Vampyrą, nuo šios dienos.

§ 3 Kęstučio rinktinės vadu skiriu dabartinės Geležinio Vilko rinkt. 2-os kuopos vadą, Rikiuotės skyriaus viršininką Dešinį, nuo sausio 20 d.

§ 4 Žalgirio rinktinės vadu skiriu dabartinį Žalgirio rinktinės vado pareigas laikinai einantį Šturmą, nuo šios dienos.

§ 5 Geležinio Vilko rinktinės vadu skiriu dabartinį GVRn vadą Žaliuką, nuo šios dienos.

§ 6 Šarūno rinktinės vadu skiriu dabartinį Šarūno rinktinės vadą Mindaugą, nuo šios dienos.

§ 7 Birutės rinktinės vadu skiriu dabartinį GVRn štabo viršininką Skirmantą, nuo š.m. sausio mėn. 20 d.

§ 8 Visi Rinktinių vadai kuo skubiausiai perima rinktinių vadovavimą, užima paskirtus pagal Ap. vado įsakymą Nr.1 (op) postus... ir raportu praneša man.

§ 9 Kovoje su NKVD žuvusį apyg. kovotoją Auksutį išbraukti iš apygardos sąrašo.

dos kovotojų asmeninės sudėties nuo 1946 m. spalio mėn. 28 dienos. Apyg. kapeliono Raportas Nr.1.

*Žvejys, Apygardos vadas
Gediminas, Štabo viršininkas*

LLK Tauro Apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr.3

Būstinė, 1947 m. sausio 12 d.

§ 1 Apygardos vado pavaduotojo slapyvardį Tautvaiša, jam pačiam prašant, pakeičiu į slapyvardį Nerimantas. Raportas Nr.1

§ 2 Geležinio Vilko rinktinės vado slapyvardį Žaliukas, jam pačiam prašant, pakeičiu į slapyvardį Daumantas. Raportas Nr.40

§ 3 Vytauto rinktinės vadui Vampyrui ir jo štabo pareigūnams už tikslų, išsamų ir punctualų raštų pristatymą reiškiau tarnybinių pagyrimą ir padėką.

§ 4 Iš daugelio dalinių vadų sulaukiama nusiskundimų... (dėl laipsnių ir ženklų žymėjimo). Kariniai laipsniai suteikiami Apygardos vado įsakymo Nr. 17 nuostatų pagrindu...

(...)

§ 8 GVRn 4-os kuopos II būrio skyrininką Papartį apdovanoju juostele "Už narsumą".

§ 9 GVRn 4-os kuopos kovotojus:

Kardą apdovanoju juostele "Už uolumą",

Vėją apdovanoju juostele "Už uolumą ",

Auksinuką apdovanoju juostele "Už uolumą",

Skirgaudą apdovanoju juostele "Už uolumą ",

Pasyvų kovotojų Kolumbą apdovanoju juostele "Už uolumą".

GVRn 4-os kuopos rėmėjus: Žirkles, Ūsą, Ūsiene, Skirpstą ir Skirpstienę už paramą Laisvės kovotojams apdovanoju juostelėmis "Už uolumą ".

*Žvejys, Apygardos vadas
Gediminas, Štabo viršininkas*

Sausio pradžioje iškritus daug sniego, pasunkėjo partizanų veiklos ir buitinės sąlygos. Miškuose įrengtos slėptuvės tapo bevertės, nes tinkamai paslėpti sniege pėdsakus praktiškai buvo neįmanoma. Daugelis kovotojų dažniausiai slėpėsi ištikimų rėmėjų leidimu po pastatais iškastuose ankštuose bunkeriuose arba įsirengdavo landas sukrautame šiene klojimuose.

Net netikėčiausiose vietose pastebimai padažnėjo nepažįstamų žmogų slėpinėjimas. Iglisėlių MVD slapto pranešėjų "Onos" ir "Marytės" skundimu jau nuo rudens enkavedistai ir sribai atidžiai sekė Užupių kaimo Jono Paplausko sodybą. Sausio 14 d. ankstų rylą Iglisėlių sribai ir NKVD įgulos kareiviai apsupo jo namą. Kratos metu buvo nuginkluotas ir suimtas Geležinio Vilko pirmos kuopos kovotojas Antanas Čirvinskas-Tankas.

Sausio 15 d. antros kuopos partizanai už šnipinėjimą Šilavoto emgebistams sušaudė Skersabalio apylinkės pirmininką Kazį Sušinską.

*LLK Tauro apygardos
Geležinio Vilko Rinktinės
II-os kuopos Vadas
Nr.1 5
Būstinė*

1947 m. sausio 18 d.

Geležinio Vilko Rinktinės Vadui

Raportas

Pranešu, kad už šnipinėjimą bolševikų naudai buvo š.m. sausio mėn. 15 d. pil.Sušinskas Kazys, Kazio, gyvenantis Šilavoto valsč., Dūmiškių kaime (Dūmiškiuose), likviduotas.

Likviduojant konfiskuota 50 kg rugių.

Už kuopos vadą Nemunas

Sausio 15 d. pasaloje žuvo Žalgirio rinktinės partizanas dvidešimtmetis Albinas Markevičius-Klajūnas.

Sausio 22 d. įskundus agentui Špokui Aukštosios Būdos kaime Kazlų Rūdos enkavedistų dalinys rado Žalgirio rinktinės Žilvičio būrio partizanų stovyklą. Kautynių metu garbingai žuvo keturi kovotojai: skyriaus vadas Juozas Dudonis-Barsukas, g.1925 m., iš Višakio Rūdos, Justinas Andziulis-Agronomas, g.1921 m., iš Jankų vls., Jonas Pavilonis-Žentukas, 20 m., ir jaunas partizanas Lenkutis-Klevas. 23 d. rytą, remiantis to paties išdaviko "Špoko" skundu, Kazlų Rūdos enkavedistai apsupo Armališkių kaime V.Banišausko sodybą. Kratos metu mūrinio rūsio pogrindyje šuo surado slėptuvę. Į rūšį atvartyta Banišauskienė įkalbėjo vyrus pasiduoti, kadangi padėtis beviltiška, čekistai tiksliai žino net kiek jų yra, matyt, išdaviko nurodyta. Žalgirio rinktinės Vytauto kuopos Žilvičio būrio vado pavaduotojas Pranas Starkevičius-Dėdžiukas ir eilinis Petras Šiupaila-Žiogas pasidavė.

Sausio 29 d. Kazlų Rūdos miške prie Naudžių kaimo Birutės rinktinės Dariaus ir Girėno kuopos partizanų būrys pateko į okupacinės kariuomenės dalinio pasalą. Garbingoje kovoje žuvo: Antanas Balasevičius-Čigonas iš Dievogalos, Antanas Marčiūnas-Vaidila, g.1926 m., iš Digrių, Petras Dagilis-Žaibas, Antanas Siaurys-Strazdas, 22 m., iš Naudžių kaimo.

Negalėdami pasigirti savo "laimėjimais", Prienų MGB vadovai suskubo pranešti viršininkams... "apie atliktą tam tikrą darbą" verbuojant naujus agentus ir informatorius (B.27/23) sausio 25 d. ataskaitoje MGB II skyriaus viršininkui pplk.Poekaj Prienų "kūmai" rašė: *"Iš naujai užverbuotų agentų: "Danguolė", g.1929 m., Prienų gimnazijos 7 klasės mokinė, 1945 m. palaikiusi ryšį su pogrindžiu. Davė vertingų davinių...*

"Šluota" - dirba Prienų kortelių biuro viršininke, davė daug vertingų davinių. Paskirta sekti vidutinius tarnautojus.

"Leka", g.1930 m., mokosi Prienų gimnazijos 7 klasėje. 1945-1946 m. Onos Ilčytės pavedimu rinko gimnazijoje partizanams pinigų. Paskirta "Gimnazistų" bylų tyrimui.

"Žibutė", g.1913 m., iš Pabališkių, gyvena Prienuose, užverbuota kompromituojančiu pagrindu, kad pas ją gyveno vokiečių karininkai. Brolis agronomas pasitraukė į Vokietiją. Pas ją gyvena gimnazistai.

Agentas "Šernas", Prienų gimnazijos gimnazistas, nuo verbavimo dienos žinių neteikia. Nustatyta, kad vo.v užverbuotas išėjo į būrį", - skundžiasi "šefui" Prienų MGB viršininkas kpt.Nesterov.

KRAUJO DĖMĖS VASARIO PUSNYSE

*Būk per amžius nesugriaunama, Lietuvos sodyba,
pakėlus smūgius viesulo žvarbaus!*

(Irašas kryžiaus lentelėje)

Ir vėl bolševikinio centro komiteto parinktų, MGB patvirtintų, okupantams ištikimų deputatų "rinkimai". Kaip ir prieš metus, "aktyviai agitacijai" Suvalkijos kaimus užplūdo iki dantų ginkluota sovietų kariuomenė.

Sausio pabaigoje kiekvienai Šilavoto valsčiaus "rinkiminei" apylinkei bu-vo sudarytos kariškių grupės bei patvirtinti atsakingi "už rinkimus" MGB viršininkai (B.36/46): Šilavoto apylinkėje - lt.n.Kolesov Vasilij Michailovič; Plutiškių - kpt.Žukov Michail Petrovič; Mikališkio - j.ltn.Bendoraitis Gediminas Jonovič; Tartupio - vyr.ltn.Grigorjev Ivan Ivanovič;

Ingavangio - ltn.Karaliov Andrėj Vasiljevič; Pakiauliškio - ltn.Chudakov Vasilij Stanislovič.

Šių čekistų, kurias sudarė nuo 8 iki 12 šiltais kailiniais aprengtų ir veltiniais apautų enkavedistų, pastoviai krėsdavo gyventojų sodybas, paryčiais sugulę pamiškėse laukdavo partizanų. Jiems pasitraukus, stribų ir kareivių apsaugos lydimi kaime pasirodydavo agitatoriai, kurie eidami iš kiemo į kiemą varydavo gyventojus į "agitpunktus". Prievarta suvarytiems kaimiečiams "agitbrigados" vyresnysis "atlikdavo aiškinamąjį darbą" - bandydavo įpūsti bolševikinę mąstyseną ir komunistinę dvasią... Nepaklusniam "elementui" agitatoriai siūlė "sovietinį rojų"... su baltom Sibiro meškom... Įžulesni tapo ir MGB agentai bei slapsti informatoriai.

Trys kilometrai nuo Išlaužo pietų kryptimi, Gražučių kaime, kelios dešimtys metrų nuo Išlaužo-Klebiškio kelio rymo tvarkingai prižiūrimos sodybos pastatai. Žaliai dažytos gyvenamojo namo sienos tarsi negyjančią žaizdą slepia šiurpios tragedijos relikvijas - laisvės kovotojų ginklų ir juos užpuolusių okupantų kulkosvaidžių įstrigusias kulkas.

1946 m. vasarą Geležinio Vilko trečios kuopos partizanas Antanas Jundilas-Naras, g.1919 m., su kovos draugais tėviškės sode, už svirno įsirengę patikimą slėptuvę. Kol nebuvo priešų seklių ir išdavikų, čia poilsiuo prieglobstį rasdavo būrio vadas Papartis, rinktinės vadas Žaliukas, adjutantas Mažytis bei kiti štabo pareigūnai.

Sausio pabaigoje būrio vado slėptuvių rajone prasidėjo smarkios enkavedistų kratos. Ilgiau pasilikti čia buvo rizikinga. Klebiškio miške kuopos vasariniai bunkeriai ir prieigos prie jų užsnigti. Nesaugu ir pas gyventojus...

Vasario ketvirtosios paryčiais Papartis, med.seselė Aušra, jos brolis Krienas ir Serbentas su nepažįstamu partizanu, labai pavargę, atėjo į Jundilų sodybą. Visą dieną ramiai pailsėję slėptuvėje, sutemus suėjo į trobą. Keturiolikmetė Naro sesutė Izabelė perspėjo vyrus, kad pavakare buvo užėjusi įtartina vyriško stoto elgeta. Išeidama iš kiemo "ubagė", smalsiai stebėdama praviras klojimo duris, matyt, pamiršo savo vaidmenį... Plačiais vyriškais žingsniais perkopusi pakluonėje supūstą sniego pusnį, pro kluono kampaną nužirgliojo gretimų kaimelio sodybų link. Tačiau prie nuolatinių pavojų pripratę vyrai keistos žmogystos elgesiui neteikė reikšmės.

- Nusiprausė vyrai, pakeitė baltinius... Vakarojo ilgai... Patyliukais dainavo gaudžias... iki sielos gelmių smelkiančias laisvės ilgesio dainas, - mena Jundilų Izabelė. - Tik Kleizų Nastutė-Raselė (Aušrelė) negalėjo nurimti... Vis priminė vyrams: "atrodo, mums iškastą duobę mačiau košmariškame sapne... Greičiau išėikim..."

- Anksti paryčiais išeisim, - nuramino ją vyrai.

Po vidurnakčio prasidėjo pūga. Tarsi išalkęs vilkas trobos pasieniais už lango stūgavo nuo Šaltupio slėnio atklydęs žvarbus rytų vėjas...

- Vėlai naktį, gal po antros, partizanai iš trobos išėjo į svirną. Pažeme stipraus vėjo nešamas sniegas greit užlygino jų pėdas, - prisimena buvusi mažoji partizanų patikėtinė Monikutė.

Prieš švitimą į Jundilų sodybos kiemą atslinko mirties šmėkla. Rusiškų "triaukščių" keiksmų prižadintos, iš šiltų patalų pašoko šeimninė ir dukra. Brolis Vytautas, dirbęs Prienu šile miško medžiagos ruošoje, tą naktį į namus negrįžo, nakvojo pas bendradarbius. Į trobą įpuolę enkavedistai kruopščiai krėtė kambarius, vertė šeimninę lipti ant aukšto... Kiti, išsivargę į kiemą mergaitę, reikalavo atidaryti svirno duris ir parodyti "banditų" bunkerio vietą. Mušama ir brutaliai stumdoma mergaitė garsiai klykė: "Nežinau jokių "banditų"!.. Nėra jokio bunkerio!" Atplėšę svirno duris, enkavedistai pradėjo lupti grindis. Iš požemio trenkė partizanų ginklai... Šiandien nustatyti smulkmenas neįmanoma, tačiau aišku, jog iš slėptuvės ir svirno partizanams išsiveržti laukan pavyko.

Vytautas Gudynas-Papartis, g.1922 m. Gustaitynėje, atsišaudydamas perbėgo sodelį ir, peršokęs tvorą, priešo kulų pakirstas sukniubo patvorio pusnyje. Nepribėgęs prie tvoros, žuvo ir sodelyje gulėjo partizanas iš Pakampiškių Jurgis Kleiza-Krienas, g.1924 m. Paskui brolių bėgusi kuopos ir būrio medicinos sesutė Kauno Medicinos instituto paskutinio kurso studentė Anastazija Kleizaitė-Aušra, g.1922 m., partizanų vadinta Rasele, tvirtai suspaudusi rankose automatą gulėjo žuvusi ten, kur dabar stovi paminklinis akmuo.

Broniaus Simonaičio-Serbento ir nepažįstamo partizano likimas Monikutei nežinomas. Tarp žuvusiųjų nebuvo. Gal pavyko prasiveržti, o gal, išėję iš trobos, nuėjo kitur ieškoti prieglobsčio.

Į kiemą įvažiavo enkavedistų sunkvežimiai. Sukėlę partizanų lavonus, mašinos viršuje ant grindų susodino suimtas moteris. Šoniniuose suoluose, ant kelių pasidėję automatus, sudribo kailiniuoti kareiviai, letenom apglėbęs partizanų kūnus drybsojo dresiruotas vilkšunis. Kiekvieną nuo žvarbaus vėjo besislepiančių pašiurpusių moterų judesį sekė šiepiami keturkojo "čekisto" nasrai ir grėsmingas urzgimas... Kraupi kelionė baigėsi Veiverių stribyno kieme.

Vietinis niekšas, apsimetęs elgeta, pasekęs ir išdavęs mirčiai partizanus, vėliau tapo "etatiniu" čekistų agentu. Archyvinėje agentūrinėje byloje (B..36/45, 1.236) likę įrašai (su iškarpytom eilutėmis): "*Agentas "Jonas"*,

užverbuotas Prienų MGB organų 1947 m. liepos 12 d. Jo daviniais buvo nukauti 6 partizanai... Apklausoje prisipažino, kad 1945 m. balandžio mėn. Rutkiškių kaime sutiko du partizanus, kurie perspėjo nedirbti apylinkės pirminku. Pažino iš Skardupio kaimo Juozą Valkevičių. 1947 m. liepos 4-5 d. antrą valandą nakties pas jį atėjo Vytautas Jundilas ir kitas nepažįstamas partizanas, kurie įpareigojo jį platinti partizanų spaudą, jei ne - užmuš... Verbuojamas "Jonas" noriai sutiko ir pateikė susijusių su partizanais asmenų davinįs"...

Remiantis Tauro apygardos vado įsakymu, Rinktinės vadas paskelbė:

Tauro apygardos Geležinio Vilko Rinktinei

Slaptai

Įsakymas Nr. 9

Būstinė, 1947 m. vasario 6 d.

§ 1 Skelbiu Tauro apygardos vado įsakymo Nr.4 § 8

Artinantis bolševikinių rinkimų komedijai, įsakau visiems Rinktinių vadams pagal Politinės dalies teikiamas direktyvas nuteikti visuomenę boikotuoti rinkimus... Vieną kitą bolševikų statytinį viešai pakarti. Vengti sudėtingesnių akcijų... Būstinių ir agitacinių punktų apšaudymas - betikslis ir reikalaujantis nereikalingų aukų... Pasirašė Žvejys

§ 2 Žvalgybos skyriaus viršininką Tigrą už nesugebėjimą ir nenorą atlikti jam uždėtą pareigą, už apsileidimą ir t.t., už kivirčius su beveik visų kuopų vadais iš einamų pareigų atleidžiu ir skiriu 4-os kuopos vado Šarūno žinion, nuo š.m. vasario 10 dienos.

§ 3 Žvalgybos skyriaus viršininku skiriu Arūną, nuo vasario 10 d.

§ 4 Laikintai eiti adjutanto pareigas skiriu kovotoją Vilką, nuo š.m. vasario 6 dienos.

§ 5 Vadovaudamasis Apyg. vado Įsakymu Nr.2 ir Op. Įsakymu Nr.1, 3-ios kuopos vadą - Rikiutės skyriaus viršininką Dešinį iš einamų pareigų atleidžiu, nuo š.m. vasario 6 dienos.

§ 6 2-os kuopos pavaduotoją Nemuną skiriu 3-ios kuopos vadu, nuo š.m. vasario 10 dienos.

§ 7 Nemuno slapyvardį, jam pačiam prašant, pakeičiu į slapyvardį Vylius.

Pagrindas: jo raportas.

§ 8 Dešiniui, prieš perduodant kuopą Vyliui - Nemunui, įsakau paimiti kovot. Juodvarnį ir pristatyti į 2-ą kuopą. (Juodvarnį surasti per Švogeri). Kuopą perdavus pranešti man ir vykti į Apygardos Vado nurodytą vietą.

§ 9 Vadovaudamasis Apygardos vado raštu Nr. 76, Ūkio skyriaus viršininkui Kurtui įsakau parinkti visose kuopose bent šešis šimtus (600) červoncu, gražią lietuvišką karininko uniformą ir aulinius batus.

Minėtos vertybės reikalingos labai svarbiems organizacijos reikalams. Geležinio Vilko rinktinė yra įpareigota duoti pilną išlaikymą ir darbo priemonės dviems Apygardos štabo pareigūnams. Jiems reikalingą kiekį vertybių surinkti kuopose ir persiųsti. Pasirūpina Ūkio skyrius.

Daumantas, GVRn vadas

Vilkas, L. e. adjutanto p.

Rinktinės vadui teko pasirašyti ir liūdnius įsakymus.

Vasario 6 d. ryte Dangstytes kaimo Baltraus Rudzinsko sodyboje Paneunės karinio dalinio enkavedistai užklupo tris Geležinio Vilko rinktinės 4-os kuopos partizanus. Susišaudymo metu žuvo 2-o būrio vadas Vytautas Pečkys-Sakalas, priešas paėmė vokišką kulkosvaidį ir 50 šovinių. Būrininkas Pranas Eglinskas-Liepsna ir partizanas Plečkaitis-Uraganas, siaučiančios pūgos dengiami, atsišaudydami laimingai pasitraukė.

Krėsdami Rudzinsko sodybos pastatus, enkavedistai surado slėptuvę, iš kurios paėmė du šautuvus, du PPŠ automatus ir dežę šovinių.

GVRn vado vasario 25 d. įsakymu Nr. II žuvęs kovotojas Sakalas iš asmeninės kovotojų įskaitos išbrauktas.

Vasario 8 d. naktį Prienų MGB vyr.ltn.Koroblino ir j.ltn.Irkin'o vado-vaujama NKVD dalinio 2/34 grupė, "škuodama" 64-88 kvartala, Pačiu-diškių kaime Radkevičiaus sodyboje surado partizaną. Trečios kuopos pirmo būrio 3-io skyriaus skyrininkas psk.Simas Kleiza-Šarvas bandė pasitraukti. Slenkantį pro namo kampą Šarvą šautuvo buožės smūgiu apsaigino pasislėpęs priešo slapukas. Prišokę kiti enkavedistai partizaną nuginklavo: paėmė SVT šautuvą, TT pistoletą, dvi granatas ir keturias apkabas šovinių.

GVRn vado balandžio 8 d. įsakymu Nr.17 Šarvas išbrauktas iš rinktinės kovotojų asmeninės sudėties.

Vieni veiklesnių Geležinio Vilko partizanų buvo Vytauto kuopos Albino Ledo-Ūdros vadovaujamas būrys. 1945 m. spalio mėn. būrio kovotojai Živavodės kaime susirėmė su Igliskėlių stribais. Gruodžio 15 d. Ažuolų Būdoje būrys pateko į NKVD dalinių pasala. Tik būrininko A.Ledo-Ūdros ryžtingos kontratakos dėka partizanai išėjo iš gresiančios enkavedistų apsupties ir išvengė tragiškų pasekmių.

• Geležinio Vilko rinktinės partizanai 1946 m. žiemą. Priekyje guli Albinas Ledas-Ūdra, Gintautas. Stovi 4-as Vitas Naujokas-Jupiteris.

Už sumanumą ir drąsą kautynėse Tauro apygardos vadovybė 1946 m. gruodžio 7 d. aktu Nr.351 būrininką Ūdrą apdovanojo juostele "Už narsumą". Tos pačios dienos aktu Nr.352 už sąžiningą ir uolų patikėtų pareigų vykdymą jau būrio vado pavaduotojui Ūdrai prisegta juostelė "Už uolumą".

Laisvės kovotojas Albinas Ledas, Juozo, gimė 1925 m. Stuomenų k., Šilavoto vls. gausioje vidutinio ūkininko šeimoje. 1944 m. rudenį šauktas į sovietinę armiją pasirinko partizano kelią. Pasirinkęs Ūdros slapyvardį, apsukrus kaimo vaikiną greit išsikovojo kovos draugų pasitikėjimą ir buvo išrinktas būrio vado pavaduotoju. Konspiracijos tikslu 1947 m. sausio mėn. pradžioje paskirtas pirmo būrio vadu, pakeitė slapyvardį į Gintautą. Neaukšto ūgio, labai judrus, energija trykštantis partizanas A.Ledas-Gintautas dėl savo veiksmų ir rizikingų sprendimų kartais susilaukdavo kuopos vadų kritikos.

Švito apniukęs vasario devintos - "rinkimų" į LTSR aukščiausiąją tarybą - rytas. Nors apygardos štabe buvo nutarta, kad aktyvių partizanų veiksmų prieš rinkimų punktus reikia atsisakyti, tačiau buvo atvejų, kai atskiri kovotojų skyriai šiai nutarčiai nepakluso. Tikėtina, jog Gintauto vadovaujamo būrio kovotojai šį vadovybės sprendimą gavo pavėluotai,

nes apdovanotas "Už uolumą" vadas nebūtų nepaisęs Apygardos štabo potvarkio.

Būrio vadas Gintautas, rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas Petras Sližauskas-Arūnas, skyrininkai Kostas Kižys-Gintaras ir Benediktas Budrys-Vytenis vasario devintosios naktį, išimė į roges porą kulkosvaidžių, atvažiavo į Smilgių gyvenvietę. Užėmę tinkamas gynybai pozicijas, partizanai laukė aušros. Aštuntą valandą Smilgių mokyklos rinkimų punkte susirinkus komisijos nariams ir vietos partiniams, partizanai atidengė uraganinę kulkosvaidžių ugnį. Negausi Sasnavos strībų ir kelių kareivių apsauga, nesugebėjo tinkamai pasipriešinti ir tik padrikai atsišaudydami išsigelbėjo. Kaip pelės iš skęstančio laivo spruko lauk ir aktyvistai su komisijos nariais. Po kelių minučių karštos kulkosvaidžių pylos, susėdę į prie ūkininko klojimo paliktas roges, partizanai pasitraukė į Varnabūdės mišką.

Gal po valandos iš Sasnavos į Smilgius atburzgė dvi mašinos enkavedistų ir strībų. Nedrąsiai susirinkę išgąsdinti komisijos nariai visą dieną laukė kaimuose surinktų "balsų"...

Vasario 9d. 6-ą valandą ryto prasidėjo "demokratiški", NKVD dalinių durtuvais remiami "rinkimai". Iki 12-tos valandos Suvalkijos kaime balsavusių rinkėjų skaičius tesiekė vos kelias dešimtąsias procento. Prie rinkiminių apylinkių būstinių suvartų ūkininkų pastotėmis į kaimus rinkti balsų išvyko po 10-12 enkavedistų ir strībų apsaugos lydimi komisijų nariai. Tačiau daugelis gyventojų buvo "išvykę balsuoti", o namuose likę vaikai ir seneliai tegalėjo sumesti vos po kelis balsus. Kai kurios į kaimus išvykę balsų rinkimo grupės priėmė "racionalų" sprendimą - pakeliui sukišdavo į urnas pagal sąrašus reikiamą kiekį biuletenių ir patenkinti grįždavo į rinkimų būstines.

Rinkimų eigą ir rezultatus sekęs Tauro apygardos partizanų prokuras, juridinių mokslų daktaras Alfonsas Vabalas-Budrys pateikė išsamią ataskaitą.

Aktas Nr.4

Suvalkija, 1947 m. vasario 14 d.

Aš, Tauro apygardos prokuroras Budrys, bolševikų įvykdytiems ir vykdomiems Lietuvoje nusikaltimams tirti ir byloms kelti, pasirėmęs liudininkų parodymais, savo stebėjimais ir kitais žinių rinkimo šaltiniais, surašiau šį dokumentą apie bolševikinės valdžios, bolševikų partijos ir bolševikinio aktyvo

įvykdytą lietuvių tautos valios suklastojimą, pravedant smurtu klastotus rinkimus į Lietuvos tarybų socialistinės respublikos aukščiausiąją tarybą.

1. Rinkimams Lietuvoje praveisti nepakako Lietuvoje esančių apie 50000 MVD (buvusi NKVD) ginkluotų pajėgų ir vietinių raudonosios armijos įgūlių, todėl tam tikslui buvo atsiųsta apie 60000 reguliariosios kariuomenės... (...)

(J.Daumantas. Partizanai. 241-248 psl.)

Vasario 15 d. naktį į apygardos štabo būstinę Vytauto rinktinės vado Vampyro lydimas atvyko dar gruodžio 26 d. įsakymu Nr.39 apygardos adjutantu paskirtas Krūmas. Apygardos vadas Žvejys, trumpai apžvelgęs partizanų sėkmingai atliktą bolševikinių rinkimų boikotą, supažindino su apygardos prokuroro paruoštu aktu Nr.4, taip pat Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo 29-ųjų metų proga pasirašė apygardos kovotojams įsakymą.

LLK

Slaptai

Tauro apygardai

Įsakymas Nr. 7

Būstinė, 1947 m. vasario 15 d.

§ 1 Prieš dvidešimt devynis metus, praliejusi upes kraujo ir ašarų, lietuvių tauta sutraukė šimtą dvidešimt tris metus kausčiusias Rusijos imperijos grandines. Vos nusimetę vergijos pančius mūsų tėvai ir broliai, kariai-savariai savo kraujo ir gyvybių kaina apgynė gimtąjį kraštą nuo raudonųjų ordų, išvijo Bermonto gaujas ir sustabdė Želigovskio kariaunos antplūdį.

Per dvidešimt du laisvo ir nepriklausomo gyvenimo metus sunkiu darbu ir sūriu prakaitu užgydė vergijos ir nuožmių karų paliktas žaizdas. Bet Rusijos imperija, grobuonišką dvigalvį erelį pakeitusi kruvinai raudona penkiakampe žvaigžde, vėl užgrobė mūsų brangios Tėvynės žemes ir pasmerkė mirčiai bei lėtam išnykimui Sibiro platybėse tūkstančius nekaltų laisvę mylinčių mūsų brolių ir seserų.

Nepalūžę kovoje su vokiškaisiais grobikais, jau treči metai savo krauju laistome gimtinės dirvonus, žalius miškus ir gatvių grindinį.

Brangūs Laisvės kovotojai, būrių ir kuopų vadai, ryšininkai ir partizanų rėmėjai, geros valios žmonės, lai ši mūsų tautai brangi šventė suteikia mums stiprybės ir ištvermės kruvinoje kovoje su raudonoju maru už Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę.

(...)

- § 5 *Žalgirio rinktinės vadui pusk. Šturmui suteikiu viršilos laipsnį.*
§ 6 *Geležinio Vilko rinktinės vadui Daumantui suteikiu viršilos laipsnį.*
§ 7 *Apygardos adjutantui jaun.pusk.Krūmui suteikiu puskarininkio laipsnį.*
§ 8 *Birutės rinktinės vadui Skirmantui suteikiu jaun.puskarininkio laipsnį.*

Žvejys, Apygardos vadas

Krūmas, Adjuntas

O tuo metu, vasario 10 d. agentui Garniui pranešus NKVD kareiviai krėtė Pakuonio vls., Žuvintų kaimą. Laiku pastebėję ateinančius enkavedistus, iš Simano Eglinsko sodybos bandė pasitraukti du partizanai, tačiau išvengti susišaudymo su priešu vyrams nepavyko. Sužeistą 4-os kuopos 2-o būrio skyrininką Antaną Štriupką-Papartį pasivijo ir nuginklavo. Paėmė čekišką kulkosvaidį, rankinę granatą ir 7 apkalbas šovinių. Partizanui būrininkui Pranui Eglinskui-Liepsnai pavyko pabėgti. GVRn vado vasario 25 d. įsakymu Nr.11 Papartis iš partizanų įskaitos išbrauktas.

Vasario 10 d. Sasnavos vls., Rekaviškių kaime enkavedistų pasaloje žuvo GVRn pirmos kuopos antro būrio kovotojai: Apolinaras Kabašinskas-Garnys, g.1923 m., Petras Ratkelis-Starzdas, g.1926 m., iš Stuomenų k., Šilavoto vls. ir nenustatyta pavardė partizanas Kavalierius. Žuvę kovotojai iš partizanų įskaitos GVRn vado vasario 25 d. įsakymu išbraukti.

Vasario 11 d. Skrynupio kaime pas Radzevičių Šilavoto ir Kauno NKVD pajėgos rado bunkerį. Enkavedistams pareikalavus pasiduoti, pirmos kuopos partizanai pasipriešino. Nelygiose kautynėse garbingai žuvo skyriaus vadas Antanas Kamičaitis-Skroblas ir eilinis Albinas Butanavičius (Butana)-Vyturys-Kurmis, g.1922 m., iš Kermošinės kaimo. Kazys Murauskas-Vitas, Petro, g.1931 m., suimtas (Agentūrinė byla Nr.36/46).

MAŽYČIO IR PUŠELĖS "BLYNAI"

Kolaborantų veiksmai prieš partizanus ir nusikalstama apskrities partinių vadovų veikla sudarant nekaltų žmonių ešelonus į atšiauriausius Sibiro tolius šaukėsi atpildo. Valsčių komunistinių aktyvistų naikinimas apsaugos apsuptų aukščiausius postus užimančių partijos funkcionierių nebaugino. Jau seniai Tauro partizanai brandino mintį ir laukė tinkamos akimirkos suduoti juntamą smūgį bolševikiniam apskrities elitui. Po va-

dų pasitarimo Ungurinių kaime įsikūrusiame Vytauto rinktinės štabe buvo apsvarstytas ir priimtas Marijampolės civilių ir karinių-represinių stuktūrų viršūnių sunaikinimo planas.

Užgavėnės - nuo senų laikų Lietuvos kaime triukšmingai švenčiamas blynų vaišių vakaras. Šeštadienį ir sekmadienį prieš gavėnios pradžią būdavo daug vestuvių, kurios baigdavosi antradienį Užgavėnių blynų baliumi, tuomet vadintu "užsigavėjimu".

• Kazimieras Pyplys-Mažytis

Vasario 18 d. - Užgavėnių vakarą - ir buvo nutarta sunaikinti Marijampolės partinio aktyvo tūzus. Planui įvykdyti buvo sudaryta rinktinės vado Vytauto Gavėno-Vampyro vadovaujama štabo pareigūnų grupė: adjutantas Mykolas Žilionis-Plunksna, žvalgybos skyriaus viršininkas Albinas Ratkelis-Oželis, Globos poskyrio viršininkas Antanas Pečiulis-Baritonas, pirmos kuopos vadas Jonas Šeferis-Diemedis ir trečios kuopos vadas Jonas Valaitis-Viesulas. Pagrindinę plano dalį sutiko atlikti neseniai paties prašymu iš Geležinio Vilko rinktinės į Vytauto rinktinės štabą perkeltas laisvės kovotojas Kazimieras Pyplys-Mažytis.

Žaibiškos reakcijos, keliose kautynėse drąsa ir šaltakraujiškumu pasižymėjęs dviejų metrų milžinas Mažytis žinojo, kuo teks rizikuoti, ir tinkamai tam pasiruošė.

Į surežisuotas apskrities soc. aprūpinimo skyriaus buhalterės Anelės Senkutės-Pušelės ir kauniškio "sporto instruktoriaus" - partizano Mažyčio - "sužadėtuves" buvo pakviesti aršiausi tautos engėjai. Mėgstantys liaudies sąskaita šauniai paulioti ir pamerginėti "neklystančios" partijos šulai lengvai užkibo ant šio viliojančio "blynų baliaus" jauko. Tik visais nepasitikintis ir įtarus MGB viršininkas pplk.Kliučionok, jo pavaduotojas Aronas Greisas bei žmonos "demaskuotas" apskrities Vykdomojo komiteto pirmininkas Benas Rutkauskas su sekretorium Riauba į pokylį neatvyko.

Netoli geležinkelio stoties Trakiškių gt. 4-ojo namo antrame aukšte sutemus "sužadėtinės" ir valstybinio banko kontrolierės Onos Karvelytės bute už paruošto vaišių stalo susėdo dalis kviestųjų "svečių". Lūkuriuodami

vėluojančiųjų susirinkusieji, palengva kilnodami vis pripildomas taures, pamažu "kaito"... Nepagalėjo partizanai paskutinei "draugų" puotai skirtų 300 červoncu...

Pagaliau pasirodė ir gerokai vėluojantis Marijampolės MVD pasų stalo viršininkas Boris Gurevič. Supylus pavėlavusiam porą "stakanų be eilės", visi nutarė, jog laukti pernelyg vėluojančių neverta. Nevaržomi antpečių blizgesio pajuto

laisvumą, o Juozo Tarailos virkdomas bajanas skatino "svečių" nerūpestingumą. Tik Gurevičiaus ir komjaunuolės Karvelytės elgesyje nesijautė laisvumo - tartum abejotų "sužadėtinio" tikrumu.

Neatvykus į vaišes pagrindiniams spektaklio dalyviams- čekistams, kuriems sunaikinti ir buvo skirta ši rizikinga akcija, suabejota jos tikslumu. Sulaukusi progos, Pušelė nubėgo prie Geležinkelio stoties pas ženklo laukiančius Vampyro vyrus pasitarti. Išklausęs Pušelės pranešimą rinktinės vadas Vampyras, pasitaręs su štabo pareigūnais, nutarė: "... akcijos tikslingumo ir vykdymo klausimo sprendimas priklauso Mažyčiui"...

Grįžus Pušelei, ryžtingas, staigiai priimančias sprendimus Mažytis, suvokęs, jog tinkamesnės progos nebus, ryžosi "žaidimus" baigti pats, be Vampyro ir štabo pareigūnų paramos.

Nutilus paskutinio šokio bajano garsams, "sužadėtinis" paragino šeiminkes sodinti "svečius" už stalo. Pats surinkęs nuo stalo ištuštintus butelius išėjo į virtuvę atnešti pilnų... Pasekusiai jį Pušelei trumpai nurodė: pripilti visas taures ir paskelbti mėgstamiausią okupantų tostą...

Vypjem za rodinu!... Vypjem za Stalintai... Vypjem i s nova...

Tačiau vėl pripilti taures nebuvo lemta... Tarpduryje pasirodęs milžinas Mažytis dviejų pistoletų šūviais pasiuntė "svečiams" atpildo ugnį... Per kelias sekundes buvo pakloti visi, net pistoletų iš dėklų išsitraukti nespėję nuolankūs okupantų tarnai: Steponas Bakevičius, g.1912 m., Marijampolės apsk. SSKP (b) pirmasis sekretorius; Boris Gurevič, g.1908 m., Marijampolės apsk. MVD pasų skyriaus viršininkas; Bronius Jasiūnas, g.1907 m., Marijampolės vls. Vykdomojo komiteto pirmininkas. Edvardas Frankas, g.1923 m., Marijampolės vls. Vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas, sunkiai sužeistas mirė ligoninėje.

• Trakiškių gt. 4-ojo namo numeris

Peršauta gerkle, be gyvybės žymių, tarp nukautųjų gulėjo MVD buhalteris bajanistas Juozas Taraila. Atsitiktinės kulkos pakirsta žuvo kartu su Pušele gyvenusi Ona Karvelytė.

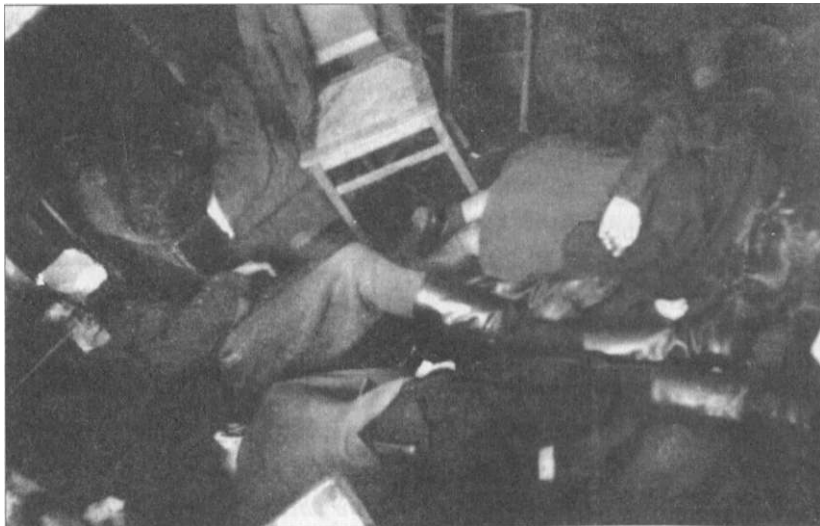
Akciją įvykdyti Mažyčiui padėjo pistoletais ginkluotos, partizanų apmokytos šaudyti į taikinius "sužadėtinė" Pušelė ir Janina Kazelytė-Saulutė. Iš peršautos Pušelės rankos riešo tekėjo kraujas. Lengvą peties žaizdą ranka spaudė Saulutė.

Sąmyšio metu išbėgusi pasų stalo pasininke Albina Kričėnaitė, kvies-ta kaip viršininko Boris Gurevič simpatija, parbėgusi į savo butą Stoties gatvėje, 2-ame name, užsirakino kambaryje.

Mažytis, Pušelė ir Saulutė, surinkę nukautų partiečių ginklus ir paė-mę bajaną, nešini trofėjais nuskubėjo pas nekantraujančius Vampyro vy-rus. Kulkosvaidžių vamzdžiais apkaišytos dvejios partizanų rogės, sma-gios širmių risčios traukiamos, netrukus iščiuožė iš miesto.

Atsigavęs muzikantas Juozas Taraila sukaupęs jėgas išlaužė užrakin-tas duris ir nusigavo į MVD skyrių. Dėl peršautos gerklės negalėdamas kalbėti, raštu parašė pranešimą apie įvykdytą "ter.aktą".

Visais ryšio kanalais buvo paskelbta nepaprastoji padėtis. Tarailos nu-rodytą geležinkelio stoties kvartalą nedelsiant blokavo Marijampolėje dis-lokuoto 94-o pasienio pulko ir rezervinės NKVD spec. grupės daliniai. Anksti ryte MGB viršininko įsakymu sudaryta jo pavaduotojo A.Greiso

• Po "blynų" baliaus

vadovaujama operatyvinė grupė. Prie glaustu žiedu enkavedistų apsupto Trakiškių gatvės ketvirto namo netrukus atvyko operatyvinės grupės čekistai. Pėdsekio seržanto Laptev dresiruojamo vilkšunio aptikti pėdsakai atvedė čekistus į Stoties gatvę. Netekusi savo "patrono" Gurevič, suminta ir žiauriai kankinama Albina Kričėnaitė tapo "atpirkimo ožiu" - "prisipažino" vykdžiusi visus tardytojų sufabrikuotus ir jai priskirtus nusikaltimus.

Milicijos ir enkavedistų patruliai užtvindė visus Marijampolės priemiesčių kelius, kruopščiai tikrino visas be išimties transporto priemones: ieškojo "teroristų" - aukšto vyro ir dviejų brunečių merginų. Jų paieškai įpareigoti gretimų valsčių MVD vadovai sudarė sribų ir karinių įgulų kareivių grupes, kurios "šukavo" paplenčių kaimus, krėtė gyventojų sodybas. Tačiau visos okupantų pastangos surasti "kaltininkus" buvo nesėkmingos.

Dar neprašvitus Skardupių kaime Žaldario sodyboje Vytauto rinktinės "daktariuke" Angelė Senkutė-Aušrelė, kilusi iš Tursučių kaimo, sužeistoms merginoms suteikė pirmąją medicinos pagalbą. Iš Janinos Kazelytės-Saulutės peties anksčiau dirbusi Marijampolės ligoninės operacinėje Aušrelė išėmė negiliai įstrigusią kulka. Karščiavo ir kiek blogiau jautėsi netekusi daug kraujo "blynų baliaus" organizatorė Anelė Senkutė-Pušelė. Suteikus pagalbą, sužeistos merginos netrukus buvo pervežtos į saugesnę vietą.

Mažyčio ir merginų paieškų metu būta ir aukų. Igliškėlių sribai ir 5060-os pasienio užkardos rezervinės grupės enkavedistai vasario 19 d. pavakare Padvariškių kaime surado tris besiilsinčius Geležinio Vilko rinktinės partizanus. Susišaudymo metu žuvo du pirmos kuopos antro būrio kovotojai: Stasys Maurukas-Eigulys, g.1918 m., iš Ringuvėlės kaimo ir Kęstutis Dabulevičius-Kėkštas, g.1920 m., iš Žiūronių kaimo. Partizanui Juozui Skaržinskui-Drambliui pavyko pasitraukti.

LLK Vytauto rinktinės VADAS

1947 m. vasario 24 d.

Nr.309

Tauro Apygardos Vadui

Raportas

1947 m. vasario 18 d. paruošiau planą sunaikinti svarbiausius Marijampolės miesto ir apskrities kompartijos NGB ir valsčiaus bolševikinius pareigūnus.

Operacijos planas.

Pas. kov. Pušėlė 1947 m. vasario 18 d. vakariu suruošia balių ir pakviečia Marijampolės apsk. ir miesto kompartijos I sekretorių St.Bakevičių, apsk. vykd. komiteto pirmininką Rutkauską, vyr.NGB tardytoją Greizą, pasų biuro vedėją Gurevičių, valsč. vykd. komiteto pirmininką Krikščiūną ir kitus. Pakviestieji gali dalyvauti su savo žmonomis ir savais svečiais.

Be šeimininkės Pušelės, baliuje dalyvauja ryšininkė Saulutė, "valdininkas iš Vilniaus" Mažytis ir kitos Pušelės draugės.

Balius vyksta antrame namo aukšte, apačioje gyvena vienas milicijos pareigūnas.

Aš su Rinkt. Štabo pareigūnais Oželiu ir Plunksna, kuopų vadais Die-medžiu ir Viesulu ir kovotoju Baritonu priartėjame prie numatytos vietos, atitinkamai išsidėstome ir aš su žvalgybos sk. virš. Oželiu turėjome įeiti į vidų sunaikinti bolševikus, gi Pušėlė, Saulutė ir Mažytis, apsiginclavę pistoletais, muša iš vidaus. Adjutantas Plunksna lieka namo viduje, likusieji išsidėsto prie namo. Visi kovotojai apsirengę rusiškam uniformom.

1947 m. vasario 18 d. 23 val. Pušėlė man pranešė, kad į balių atvyko tik kompartijos I sekretorius Bakevičius, valsčiaus vykd.kom. pirmininkas su padėjėju ir dar vienu žymiu bolševikų tarnu, kuris buvo muzikantas, ir komjaunuolė Karvelytė.

Pasirodė, kad bolševikai suprato jiems paruoštas pinkles, todėl atėjo tik neperspėtieji ir pastatė savo žvalgybą. Atėjusieji labai nejaukiai jautėsi, nerimavo, net komjaunuolė Kaselytė pradėjo verkti.

Susidėjus tokioms aplinkybėms, kad nepakenktume viduje esantiems mūsų šikiams, išpėjau Pušelei elgtis savo nuožiūra pagal aplinkybes, gi aš su kovotojais pasitraukiau į sutartą vietą.

Grįžusi Pušėlė randa atvykusį ir pasų skyriaus vedėją žydą Gurevičių.

Jau po 24 val. Pušėlė su "komjaunuoliu " Mažyčiu, išėję į atskirą kambarį, su didžiausiu susikaupimu ir nerimu tariasi apie "svečių" pavaišinimą švino patiekalu.

Po trumpos vidinės kovos kov.Mažytis su dviem pistoletais, Pušėlė su vienu pistoletu šoka į kambarį ir abu paleidžia ugnį į už stalo sėdinčius bolševikus.

Saulutė laimingai prasmunka pro šūvius į kitą kambarį ir čiumpa pistoletą pribaigti "svečius". Akimirkai praslinkus, kompartijos I sekretorius Bakevičius, pasų skyriaus vedėjas Gurevičius, abu valsč.komit. pareigūnai ir komjaunuolė Karvelytė sunaikinti. Muzikantas sunkiai sužeistas pabėgo (gauta žinių, kad ligoninėje jau miręs).

Pušelė sužeista į ranką, Saulutė sužeista į petį (sužeidimai nesunkūs) su kov.Mažyčiu, kuris dar paima Gurevičiaus pistoletą 7 kai Walter sist. ir du akordeonus, laimingai pasitraukia.

*Vampyras,
Rinktinės vadas*

Tikėtina, jog tą minutę, kai Vampyras pasirašė sėkmingai Mažyčio grupės įvykdytos akcijos raportą apygardos vadui, viename Marijampolės gatvelės name nuaidėjo keli lemtingi šūviai.

Bolševikinio Marijampolės aktyvo sunaikinimo bylos tyrimui sudaryta čekistų operatyvinė grupė dirbo jiems įprastu skubos ritmu. Grupės vadovo vyr.ltn.Arono Greiso "uoslė" vedė į Jono Jablonskio gimnaziją. Prityręs čekistas jautė, jog tarp gimnazistų dar veikia praėjusią vasarą likviduotos rezervinės Vytenio partizanų grupės likučiai.

Vasario 24 d. pamokų metu MGB vyr.ltn. Greisas pasibeldęs į gimnazijos direktoriaus kabineto duris pareikalavo išskviesti 7-os klasės mokinį Bronių Petrauską. Pasiėmęs knygas ir užrašus Bronius išėjo iš klasės. Koridoriuje prie durų jo laukęs čekistas Greisas įsakė gimnazistui eiti su juo. Prie paradinių durų juos pasitiko automatu ginkluotas MGB leitenantas Lagutin'as. Vedamas į saugumą, Bronius paprašė čekistų, kad leistų užsukti į namus, palikti knygas ir apsivilkti šiltesnį drabužį. Čekistams knietėjo apžiūrėti areštuoto gimnazisto būstą, todėl vaikino prašymą sutiko patenkinti. Palikęs automatu ginkluotą bendrą saugoti lauko duris, Greisas su vaikinu įėjo į kambarį.

Neišleisdamas iš akių gimnazisto, Greisas skvarbiu čekisto žvilgsniu narstė kuklaus kambarėlio kertes. Padėjęs ant stalo knygas, vaikiną neskučėdamas pravėrė spintos dureles ir, vilkdamasis nukabintą palatą, staigiu judesiu pabandė išsitraukti iš kišenės pistoletą.

Prišokęs Greisas stvėrė vaikinui už rankos, kuri jau spaudė šiltą metalo rankeną ir bandė atlenkti pistoleto saugiklį. Grumtynių metu, nespėjęs čekistui išsiimti savojo ginklo, trenkė keli šūviai... Dviejų kulų perskrota kakta prie Broniaus kojų susmuko "liaudies priešų" siaubas-Marijampolės MGB viršininko Kliučionok pavaduotojas vyr.tardytojas vyr.leitenantas Aronas Greisas.

Skubiai išėmęs iš nukauto čekisto kišenės ginklą, Vytenio būrio pasyvus kovotojas B.Petrauskas-Šarūnas, pakeitęs savo ginklo apkabą, atsargiai prislinkęs pažvelgė per langą.

Įsitikinęs, jog nukovęs "banditą" gimnazistą Greisas kiek užtruko krės-

damas kambarį, savo poste netoli durų šaltuko smelkiamas kantriai trypčiojo ltn.Lagutin'as. Paruošęs abu pistoletus, Šarūnas atsargiai pravėrė lauko duris. Pravertose duryse vietoj savo viršininko Greiso patenkintos šypsenos išvydęs du gimnazisto pistoletų vamzdžius, leitenantas akimirkai sutriko. Tuo momentu pro ausis prašvilpė dviejų Šarūno pistoletų kulkos. Nespėjęs pasinaudoti automatu, savisaugos instinkto vejamas ltn.Lagutin'as davė valią kojoms... Palydėjęs bėglį keliais šūviais, Šarūnas pasuko Šešupės link.

• Bronius Petrauskas-Šarūnas

Išėjęs į skersinę gatvelę, Bronius pamalė vieninkėse rogutėse atvažiuojantį gaspadorių.

- Pavėžyk, dėdė! - prisiartinus važeliui paprašė Bronius ir, nelaukdamas sutikimo, išoko į rogutes. - Čia, dėduk, per Šešupę... Ledas tvirtas, suvažinėtas, - nurodinėjo kelią nustebusiam gaspadoriui Šarūnas.

Tik dabar pastebėjęs vaikiną rankoje ginklą suprato ūkininkas, kad reikalas rimtas ir pats neprašomas paragino: "Nu, Bėriuk, risčia! Reikia skubėti", - lyg sau, lyg gerai nušertam pusiau žemaitukui priminė pagyvenęs dėdulė...

Pervaziavęs suplūkto sniego keliuku Šešupę, per Mokolų kaimelį važelis pasuko Šunskų giraitės link. Po gero pusvalandžio smagios risčios netoli Šunskų girios Šarūnas padėkojo paslaugiam ūkininkui ir iššokęs iš rogučių žengė pirmuosius partizano kovos žingsnius.

"Galėjau čekistą sutvarkyti vos išėjęs iš klasės... Visuomet vidinėje švarko kišenėje nešiojau "Zvezda" pistoletą... Tačiau būtų nekaltai nukentėję daug mokinių ir mokytojų", - 1947 m. rudenį Liepynų kaime buvusiam klasės draugui Algirdui Jakimavičiui papasakojo Vytauto rinktinės trečios kuopos Laisvės kovotojas Bronius Petrauskas-Šarūnas.

KAUTYNIŲ IR PŪGŲ VERPETE

Tauro apygardoje įkūrus dvi naujas rinktines, 1946 m. rudenį ir po naujų metų žuvus keliems kadriniams karininkams ir rinktinių vadams, tinkamų pareigūnų stygius buvo jaučiamas ir apygardos štabe.

Sukomplektuoti Kėstučio ir Birutės rinktinių vadovybę buvo gana sudėtinga. Apygardos vado potvarkiais iš kitų rinktinių perkelti prityrę padalinių vadai sudarė naujų vadovybių pagrindą. Štabų pareigūnais buvo paskirti veiklūs, turintys vadų savybių žemesnių grandžių kovotojai.

LLK

Slaptai

Tauro apygardai

Įsakymas Nr.8

Būstinė, 1947 m. vasario 22 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Šarūno rinktinės vadą Mindaugą iš einamų pareigų atleidžiu ir skiriu į Apygardos štabą, nuo šios dienos.

§ 2 Šarūno rinktinės Rikiuotės skyriaus viršininką Apynę skiriu Šarūno rinktinės vadu, nuo šios dienos.

§ 3 Žalgirio rinktinės kovotoją Naktį perkeliu į Šarūno rinktinę, nuo šios dienos.

Apdovanojimai:

Žalgirio rinktinės kovotoją Girininką apdovanoju juostele "Už narsumą". (...)

Žvejys, Apygardos vadas

Krūmas, Apygardos adjutantas

Geležinio Vilko rinktinėje:

1947 m. vasario 25 d. Rinktinės vado Daumanto ir už adjutantą pasirašiusio Kurto Įsakymu Nr. 10 buvo suteikti kariniai grandinio laipsniai:

Petrui Sližauskui-Arūnui, rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkui, Povilui Vanagui-Vyliui, trečios kuopos vadui.

Antros kuopos vado Pjūklo teikimu kariniai grandinių laipsniai buvo suteikti:

Jonui Ulevičiui-Leitenantui, II būrio vadui (Rap.65), Petrui Burinskui-Tetervinui, II būrio 2-o skyriaus skyrininkui (Rap.Nr.67), Antanui Prankai-Vytautui, I būrio 1-o skyriaus skyrininkui (Rap.Nr.70), Vincui Grigoniui-

Leopardui, I būrio 3-io skyriaus skyrininkui (Rap.Nr.69), Stasiui Marčiuly-nui-Lapiniui, I būrio 2-o skyriaus skyrininkui (Rap.Nr.71).

Šeštos kuopos vado Sakalo teikimu kariniai grandinio laipsniai buvo suteikti:

I būrio vadui Vincui Žvingilai-Šarūnui (Rap.9), pirmo būrio skyrininkui Vincui Kaminskui-Vėjui, II būrio būrininkui Petrui Zaleckui-Dagiliui, II būrio skyrininkui Juliui Iršiui-Kėkštui, ryšininkų-skyrininkui Antanui Martynai-čiui-Zaibui ir sanitarui-skyrininkui Petrui Medeliui-Delfinui.

Pasirašė: Daumantas

Kurtas

Tauro apygardos Geležinio Vilko Rinktinei

(sakymas Nr.II

Būstinė, 1947 m. vasario 25 d.

§-1 Žiaurioje kovoje dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės garbingai kritusius (žuvusius) Pirmos kuopos pirmo būrio kovotojus Erelį ir Vampyrą išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

Pirmos kuopos 3-io būrio kovotoją Tanką, patekusį gyvą į NKVD nagus, išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

Pirmos kuopos 2-o būrio kovotojus Garnį, Strazdą ir Kavalierių išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

Trečios kuopos būrio vadą Papartį ir kovotojus Krieną ir Aušrą išbraukti iš GVRn. kovotojų asmeninės sudėties.

Žuvusį ketvirtos kuopos 2-o būrio vadą Sakalą ir 2-o būrio skyrininką Papartį, sužeistą patekusį į NKVD nagus, išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

§-2 Pranešu visų kovotojų žiniai, kad 5-a kuopa Apygardos vado įsakymu Nr.1 (op), sudarant Kauno apylinkėje naują Birulės R-nę, išeina iš GVRn. sudėties su turimu rajonu ir kovotojais.

§-3 5-os kuopos vadui Merkiui už pavyzdingą ir sumanų vadovavimą pavestai kuopai reiškiau tarnybinę padėką ir pagyrimą.

§-4 6-os kuopos pavadinimą pakeičiu "5-a kuopa".

§-5 6-os kuopos kovotoją Šalmą, savavališkai perėjusį į pirmą kuopą, gražinu į 5-ą kuopą jos vado Sakalo žinion ir įspėju, kad toliau panašūs dalykai nepasikartotų. Niekur negalima pasitraukti iš savo dalinių be savo viršininkų žinios. Ateityje už panašius nusižengimus bausiu visu griežtumu.

§-6 2-os kuopos kovotojus Žaibą ir Bizūną netaktiškai pasielgus būrio vado atžvilgiu perspėju viešai ir primenu, kad ateityje už panašius nusižengimus vadovybė panaudos griežtas priemones ir represijas... Viršininkus reikia gerbti kaip pareigūnus ir vykdyti aukštesnių viršininkų direktyvas ir įsakymus.

§-7 Viešai įspėju 1-os kuopos 2-o būrio kovot. Šturmą mesti visus ožius ir sąžiningai vykdyti savo tiesioginių viršininkų įsakymus, užuot basčiusis po svetimus rajonus... Už įsakymų nevykdymą perduosim Karo Lauko Teismui.

§-8 Visiems kuopų vadams pasiruošti patikimus bunkerius.

§-9 Visi kuopų ir būrių vadai iki š.m. kovo 15 dienos pasiruošia egzaminams puskarininkio laipsniui gauti.

Šis § liečia ir rinktinės štabo pareigūnus.

Daumantas, Rinktinės vadas
Kurtas
Už adjutantą

Atšiauri 1947 m. žiema nelepino Lietuvos laisvės kovotojų. Nuolatinis enkavedistų persekiojimas ir MGB agentų veikla vertė partizanus dažniau keisti poilsio vietą, ieškoti prieglobsčio gyventojų sodybose. Dažnos pavasarinės pūgos palengvindavo partizanų žygius, užlygindavo giliame sniege paliktus pėdsakus, tačiau siaučiant pūgoms partizanai dažniau patekdavo į okupantų pasalas ir nelygiose kautynėse patirdavo skaudžių nuostolių.

Barzdų vls., Žečkailių k. vaikas Jonas Pauža, g. 1917 m., paskutiniaisiais nepriklausomybės metais tarnavo kariuomenėje. 1940 m. bolševikams okupavus Lietuvą, mokomosios kuopos karys J. Pauža buvo paleistas į atsargą. 1944 m. sugrįžus sovietams, vengdamas tarnauti okupantų kariuomenėje ir "vaduoti" Berlyną, slapstėsi. 1945 m. pradžioje, pasirinkęs Vilko slapyvardį, miškingame Bagotosios krašte subūrė partizanus. Įkūrus Stirnos partizanų rinktinę, Vilko partizanų būrys, vadovaujamas Jono Paužos-Vilko, tapo Lapės kuopos koviniu vienetu. 1946 m. pradžioje pertvarkius Stirnos rinktinės valdymą, Vilko partizanų būrys tapo Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos dalimi, dalyvavo daugelyje kautynių.

1947 m. vasario 26 d. NKVD 113-o pasieniečių pulko Barzdų valsčiuje dislokuotos manevrinės grupės enkavedistai ir stribai krėtė Bagotosios apylinkių kaimų sodybas. Tikėtini vietinių gyventojų gandai, jog čekistų užverbuoto išdaviko nurodymu Lankiškių kaime enkavedistai ap-

supo partizanų slėptuvę, kurioje slėpėsi būrio vadas. Pareikalavus pasiduoti, Vilkas ir partizanas Balandis išsiveržė iš slėptuvės ir atsišaudydami bandė pasitraukti. Sunkiai sužeistas Jonas Pauža-Vilkas nusišovė, o Juožą Labūnaitį-Balandį, prieš melus perėjusį pas partizanus, enkavedistai sužeidė ir paėmė gyvą.

Buvęs ulonų kariūnas, Punsko šaulių būrio vadas Adolfas Valenta gimė 1916 m. 1944 m. vienas pirmųjų Kalvarijos krašte organizavo partizanų būrį. Įkūrus Tauro apygardą, A.Valenta-Ožys buvo paskirtas Vytauto rinktinės 4-os kuopos vadu. Kuopos sudėtyje veikė trys būriai: pirmam vadovavo jo brolis Vitalius Valenta-Dobilas, antram - V.Matulevičius-Pempė ir trečio būrio vadu buvo Sigitas Kajokas-Kovas. Lenkijos pusėje veikė Ožio paskirto ketvirtos kuopos vadui pavaldi Stasio Gurevičiaus-Nykštuko ir A.Kvedaravičiaus-Šeško vadovaujama partizanų grupė.

Kuopos vadas Ožys 1947 m. kovo trečiosios naktį atėjo į Menkupių kaimo J.Slavinsko sodybą. Dar nepravėrus durų, pokštelėjo išdavikiškas šūvis į kuopos vadą Ožį. MGB užverbuotas niekšas, įvykdęs kruviną užduotį, pabėgo. Atėję partizanai žuvusį vadą palaidojo Gintautų kaime P.Čiuplio sodyboje. Vytauto rinktinės 4-os kuopos vadu netrukus buvo paskirtas buvęs pasienio policininkas Sergijus Bendaravičius-Špokas.

Kovo 4-oji - šv.Kazimiero, Lietuvos globėjo, ir pirmos pavasario šventės diena. Tačiau vėlokai prasidėjusi žiema užleisti pavasariui savo vietos neskubėjo. Giedresnėm dienom saulės spindulių atšildytą sniego paviršių nakties šaltis paversdavo tvirta pluta, kuri vietomis išlaikydavo žmogaus svorį.

Kovo penktosios naktį apniukęs dangus barstė retokas snaiges, kurios balta pudra slėpė tamsius šešių partizanų drabužių šešėlius. Geležinio Vilko rinktinės trečios kuopos kovotojai užėjo į nuošalią Jurginiškių kaimo gyventojų Gylis sodybą ir, nutarę čia praleisti dieną, tyliai sulindo į klojimą. Įsikasę į šalinėje sukrautą šieną, partizanai sumigo. Prašvitus eidamas šerti gyvulius, šeimininkas pamatė trobesių link laukais slenkančius enkavedistus.

- Vyrail!.. Rusai supa! - įpuolęs į kluoną perspėjo partizanus persigandęs Gylys ir, išimetęs į rezgines glėbį šieno, neskubėdamas per kiemą nunešė į tvartą.

Pasiruošę kovai ginklus partizanai išėjo iš kluono ir išsiskleidę grandimi bandė trauktis. Vos išėjusius iš kiemo partizanus pasitiko kryžminė enkavedistų ugnis. Vienintelė išsigelbėjimo viltis - prasiveržti į mišką. Kulkosvaidžių serijom pakaitomis dengdami vieni kilus, partizanai trum-

pais perbėgimais pamažu artėjo pamiškėn. Priešo kulų purenamo sniego dulkės lipdė vyrams akis, pralaužtoje sušalusio sniego plutoje įstrigę kojos sunkino pasitraukimą.

Sužeistą pirmo skyriaus skyrininką Klemensą Maceiną-Griausmą iš Mačiūnų priešo kulkosvaidžių šūviai pavijo plyname sniego lauke. Netoli jo, prie vienišo laukų berželio vėjo supūstą sniego pusnį nudažė priešo kulų peršauto partizano Antano Kasperavičiaus-Robinzono kraujas... Kritišką padėtį kiek palengvino jau pamiškę pasiekusio antro skyriaus skyrininko Vinco Kleizos-Sakalo dengiamoji kulkosvaidžio ugnis...

Pažėręs į priešą kulkosvaidžio kulų krušą, peršautomis kojomis sniege suklupo pirmo būrio būrininkas Povilas Stravinskas-Gluosnis. Prie sužeisto Gluosnio prišokęs kovotojas Vytas Jundilas-Jaunutis, stvėręs jo kulkosvaidį, taiklia ugnimi kiek prislopino enkavedistų veržlumą ir spėjo įsmukti į girios pakraštį. Pistoletu šūviu nukirtęs artėjantį enkavedistą, sužeistas Gluosnis prie smilkinio nuspaudė pistoleto gaiduką...

Laimingai pasiekę Barauskinės girios pakraštį, peršauta koja Vytas-Jaunutis ir sužeistu veidu Albinas-Bijūnas traukėsi Grabavos link. Taupydamas šovinius, trumpom kulkosvaidžio serijom prilaikė priešą Sakalas... Geraį pažįstamo miško vietovės ir purus girios sniegas leido partizanams, kiek sužeistiems įmanoma, spartinti žingsnį ir atsipalaiduoti nuo persekiojų.

Visiškai pavargę bėgliai pagaliau pasiekė partizanų rėmėjo Aliukonio sodybą ir paprašė skubiai kinkyti į roges arklius. Netrukus suvirtę į roges partizanai išsuko iš kiemo. Vos išvažiavus į suvažinėtą kelią, iš girios išlindo būrys persekiojančių enkavedistų. Vėl trumpos lemtingos kautynės... Rogių gale su kulkosvaidžiais įsitaisę Sakalas ir sužeistas Jaunutis trenkė į pasirodžiusį priešą uraganinę ugnį. Sukritę sniege enkavedistai, keliom kulkosvaidžių serijom palydėję sparčiai tolstančias roges, liovėsi persekioję partizanus.

Praėjus mirtinam pavojui partizanai įsuko į pamiškės gyventojų sodybą ir aptvarstė sužeistą Jaunučio koją. Negili žaizda Bijūno skruoste rūpesčių nekėlė. Pavakare iš giltinės letenų ištrūkusių partizanus Aliukonis atvežė į Dambravą. Giniūnų kaime partizanų įrengtoje slėptuvėje išgydytas part. Vytas Jundilas-Jaunutis po dviejų savaičių vėl stėjo kovotojų rikiuotėn.

Geležinio Vilko rinktinės vadas, dar nežinodamas apie Jurginiškės įvykusias kautynes ir jų pasekmes, trečios kuopos vado ankstesniu teikimu kovo 8 d. pasirašė įsakymą.

Įsakymas Nr.12

Būstinė, 1947 m. kovo 5 d.

1. Trečios kuopos 1-o būrio būrininku Gluosnį pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: 3-ios kuopos vado raportas Nr.10.

2. Trečios kuopos 1-o būrio 1-o skyriaus skyrininką Griausmą pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: kuopos vado Rp. 11.

3. Trečios kuopos 1-o būrio 2-o sk. skyrininką Sakalą pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: kuopos vado Rp.12.

4. Trečios kuopos 1-o būrio 3-io sk. skyrininką Sančą pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: kuopos vado Rp.13.

5. Trečios kuopos 2-o būrio 1-o sk. skyrininką Bijūną pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: kuopos vado Rp.14.

6. Trečios kuopos 2-o būrio 2-o sk. skyrininką Narą pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: kuopos vado Rp.15.

7. Trečios kuopos 2-o būrio 3-io sk. skyrininką Speigą pakeliu į grandinio laipsnį. Pagrindas: kuopos vado Rp.16.

8. Trečios kuopos kadro projektą tos kuopos rajonui administruoti tvirtinu.

9. Globos poskyrio viršininką Kairį, trūkstant žmonių vadovauti daliniams, iš einamų pareigų atleidžiu ir skiriu 3-ios kuopos 2-o būrio vadu, nuo šios dienos.

10. Pirmos kuopos vadui Radastui ir Trečios kuopos vadui Vyliui už parodytą iniciatyvą pertvarkant dalinius į reikiamą drausmę ir tvarką, už aktyvų lietuviško-rusiško aktyvo naikinimą reiškiu tarnybinių padėką ir pagyrimą.

Daumantas, Rinktinės vadas

Skirgaudas, Adjutantas

Kovo 7 d. Pilviškių valsčiaus Gurbšilio miške atkaklioje kautynėse žuvo šeši Vytauto rinktinės partizanai: Jonas Šeferis-Diemedis iš Liubavo, pirmos kuopos vadas; Albinas Bajoraitis-Šturmas, g.1922 m. Ožkasvilių k., rinktinės ūkio būrio vadas; Vainius Glinskis-Debesys, g.1927 m. Sardokų k., ūkio būrio eilinis kovotojas; Jonas Žiūrys-Žilvitis, g.1924 m. Balsupių k., Algirdas Žaldaris-Klajūnas, g.1927 m. Gižų vls., pirmos kuopos partizanai, ir Alfonsas Arlauskas-Teras, g.1924 m. Žydronių k. Kovo

13 d. pasaloje Bartninkų kaime žuvo Lietuvoje likęs vokiečių karo lakūnas, Vytauto rinktinės kovotojas kapitonas Helmut Gresser-Garnys.

L. L. K.

Slaptai

Tauro Apygardai

Įsakymas Nr. J

Būstinė, 1947 m. kovo 6 d.

Rikiuotės sritis

§ 1 Vytauto rinktinės vadui Vampyrui už sumanias įvykdyti akciją, kurios metu sunaikintas visas Marijampolės miesto bolševikinis aktyvas, reiškiu tarnybinę padėką ir pagyrimą.

§ 2 Vytauto rinktinės štabo kovotojui Mažyčiui už sumanumą, narsumą ir gerą orientaciją naikinant Marijampolės bolševikinį aktyvą reiškiu tarnybinę padėką ir pagyrimą. Pagrindas: Rn. vado Rp.312.

§ 3 Vytauto rinktinės kovotojai Pušelei už ypatingą pasiaukojimą, sumanumą ir drąsą organizuojant ir vykdant Marijampolės bolševikinio aktyvo sunaikinimą reiškiu tarnybinę padėką ir pagyrimą. Pagrindas: Rinktinės vado Rp.310.

§ 4 Vytauto rinkt., štabo darbuotojai Saulutei už sumanumą ir drąsą padedant likviduoti Marijampolės partinį aktyvą reiškiu tarnybinę padėką ir pagyrimą. Pagrindas: Rinktinės vado Rp.311.

§ 5 Apygardos įsakymas Nr.2 § 1 ir Apygardos įsakymas Nr.3 § 2 panaikinami: Tautvaiša - Narimantas atleidžiamas iš visų pareigų ir išbraukiamas iš apygardos kovotojų asmeninės sudėties.

§ 6 Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas tučtuojau atleidžia iš einamų pareigų laikinai einantį Adjutanto pareigas Vilką.

§ 7 Apygardos įsakymas Nr.8 § 3 panaikinamas: kovotojas Naktis ne perkeliamas į Šarūno rinktinę, bet paliekamas Žalgirio rinktinėje.

§ 8 Pasirodo, kai kuriose rinktinėse, ypatingai Geležinio Vilko rinktinėje, kovotojai turi asmens dokumentus, kuriais pasinaudodami vaikšto be ginklų tiek dienos, tiek nakties metu, tyčiomis statydami save į pavojų. Įsakau Rinktinių vadams atimti iš kovotojų asmens dokumentus ir duoti juos tik tada, kai yra labai svarbus tarnybinis reikalas.

§ 9 Žalgirio rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkas Stepas, Ryšio poskyrio viršininkas Aras ir kovotojas Naktis priklauso ne Birutės, o Žalgirio Rinktinėi. Jų perkėlimą iš vienos rinktinės į kitą vykdo Apygardos vadas, o ne Birutės rinktinės vadas.

§ 10 Apygardos kapelionas Grafas, vizituodamas rinktines bei kuopas, kišasi ne į savo reikalus, dėl ko susidaro nemalonumų bei įvairių nesklaidumų. Įspėju Apygardos kapelioną Grafą rūpintis tikybos, švietimo, auklėjimo bei globos reikalais, bet nesikišti į rikiuotės, drausmės, operacijų, vidaus tvarkos bei kitus vien tarnybinius reikalus.

§ 11 Apygardos kapelionui Grafiui už neteisingų žinių suteikimą, savaivališką sprendimą bei padarytą netaktą skiriant Šarūno rinktinės vadą ir perkelianč kovotoją Naktį reiškiu papeikimą.

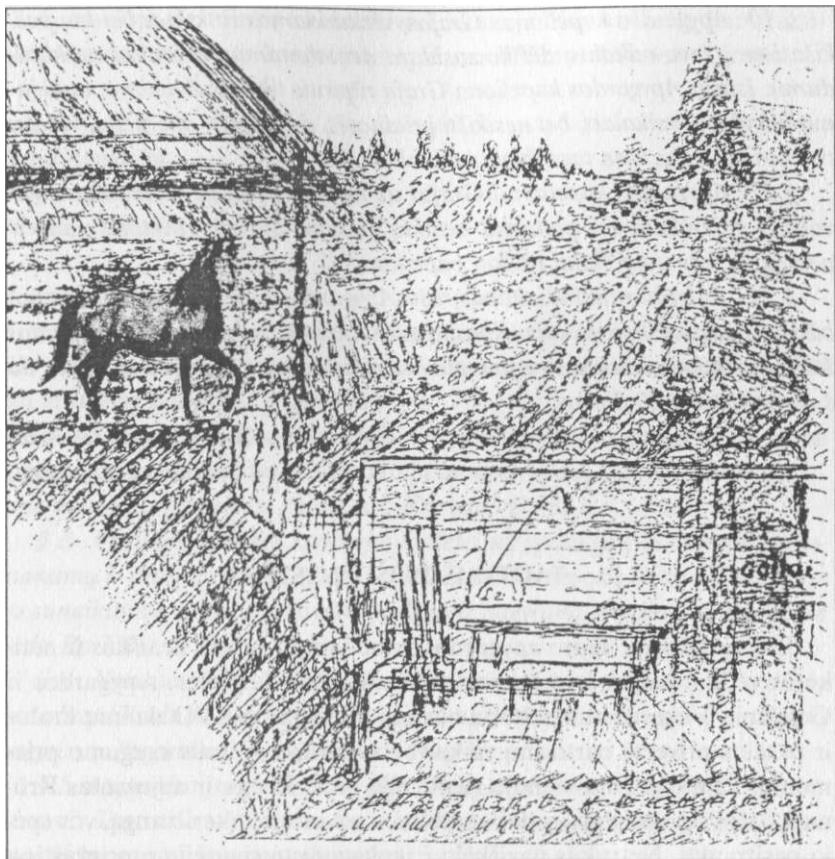
§ 12 Žalgirio rinktinės štabas rašo Apygardos kovotojų auklėjamo pobūdžio paskaitų konspektus. Konspektuose rašo pagal gautas iš Apygardos štabo instrukcijas šešiuose egzemplioriuose ir pristato Apygardos štabui iki š.m. balandžio 30 dienos.

*Žvejys, Apygardos vadas
Krūmas, Adjutantas*

TAUTVAIŠOS IŠDAVYSTĖ

Įpusėjus kovai, Tauro apygardos štabe sąmyšį sukėlė neaiškus ir netikėtas vado pavaduotojo Narimanto-Tautvaišos dingimas. Apygardos ir Geležinio Vilko rinktinės štabų buvimo vietovėse NKVD dalinių kratos ir pasalos privertė partizanų vadovybę sunerinti ir imtis saugumo priemonių. Pajutę pavojų vienoje slėptuvėje buvę Žvejys ir adjutantas Krūmas, išslapstę tarnybinius dokumentus ir užvertę bunkerio angą, vos spėjo pasitraukti. Netrukus paaiškėjo ir enkavedistų siautėjimo priežastis - kovo 11 ar 12 d. čekistų suimtas ir tardomas Algimantas Zaskevičius-Tautvaiša pradėjo teikti MGB išsamias žinias apie partizanų vadovybės veiklos ir buvimo vietas. MGB sužinojo, kad sausio pradžioje Pilviškių vls., Nedrausų k., Lietuvininko sodyboje, vadovaujant apygardos vadui Žvejui, vyko partizanų vadų pasitarimas. Stebėtina, kad aukštas partizanų pareigūnas, Lietuvos karininkas taip greit pasidavė ir jau pirmose čekistų apklausose išklojo visas jam žinomas paslaptis.

Dar 1947 m. sausio pabaigoje Tautvaiša, apygardos štabo Politinės dalies viršininkas Alfonsas Vabalas-Gediminas ir štabo ryšininkas Kazys Matulevičius-Radvila iš Nedrausų kaimo atėjo į Sasnavos miškus. Čia sutiktas Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos vadas Radastas paskyrė šešis partizanus palydėti į Skriaudžių apylinkes ir nurodė ryšio su rinktinės štabu punktą. Nurodytoje vietoje laukęs ryšio partizanas Dėdė at-

• Geležinio Vilko rinktinės štabo būstinė. Slėptuvė Pijaus Narijausko sodyboje, Kuprių k., Skriaudžių apyl. *Kopija iš buvusio KCB archyvo albumo*

vedė į Kuprių kaimo gyventojo Narijausko sodybą, kurioje įsikūręs štabas. Vasario mėn. čia atvykęs Tautvaiša Geležinio Vilko rinktinės vadui Žaliukui perdavė paskutinių apygardos vado Žvejo įsakymų nuorašus ir žodinius įsakymus. Be rinktinės vado, būstinėje tuomet buvo štabo žvalgybos skyriaus viršininkas Juozas Baltrušaitis-Tigras, adjutantas Antanas Vosylius-Vilkas, ūkio dalies viršininkas Klemensas Baltrušaitis-Kurtas ir ryšio partizanas Juozas Išganaitis-Dėdė.

Vos nepakliuvęs į enkavedistų nagus, Žvejys apygardos štabo būstinės vietos suradimą siejo su Tautvaišos dingimu. Kas galėtų patikėti, kad buvęs Lietuvos karininkas, generolo sūnus, taip lengvai paluš ir taps čekistų

parankiniu! Juk daugelis paprastų kaimo vyrų - partizanų, ryšininkų, merginų bei rėmėjų atlaikė žiaurius čekistų tardymus, nors ir suluošinti, bet liko ištikimi duotai priesaikai...

Tautvaišos išdavysčių geografija plėtėsi. Jo atvesti Kauno čekistai su okupantų vidaus kariuomenės 298-o šaulių pulko kareiviais ir Šilavoto MGB viršininko lttn.V.Kolesovo vadovaujama enkavedistų igulą, kovo viduryje apgulė Kuprių kaimo ūkininko Pijaus Narijausko sodybą. Net nekrėtę kitų pastatų, glaustu kulkosvaidžiais ginkluotų enkavedistų žiedu apsupę tvartą, pareikalavo šeimininką atidaryti bunkerio angą ir parsipėti partizanus, kad pasiduotų. Narijauskas gynėsi, įtikinėjo čekistus nežinąs jokių "banditų"... Bunkerio sodyboje nėra... Per atviras duris įgūdę šeimininką į tvartą atsargiai sulindo čekistai ir, parodę į gerai nušerto eržilo gardą, įsakė šeimininkui kampe atmesti mėslo ir šiaudų sluoksnį...

Didžiausiam čekistų apmaudui Geležinio Vilko rinktinės štabo slėptuvė buvo tuščia. Niekio slėptuvėje nelietę ir įsakę šeimininkui vėl paslėpti bunkerio angą, čekistai iš tvarto išėjo. Įsakę Narijauskui niekur iš namų neišeiti, palikę sodyboje stiprią pasalą, okupantai kelias paras stebėjo ir laukė grįžtančių "banditų". Laimė, rinktinės vadas ir štabo pareigūnai lankė kuopas, o iškilus pavojui slėpdavosi kitose slėptuvėse, kurių Tautvaiša nežinojo. Nesulaukę grįžtančių partizanų, enkavedistai atidarė bunkerio angą. Čia čekistų rado slaptų rinktinės ir apygardos susirašinėjimo dokumentų...

Šilavoto MGB viršininko lttn.V.Kolesovo ir Plutiškių kraštui paskirto "opero" kpt.M.Žukovo enkavedistų komanda, sustiprinta kpt.Nestero vadovaujamu kariniu daliniu, atkakliai krėtė Rūdgirės-Šarabūdės-Žaliosios-Sasnavos pamiškių kaimus, ieškodami surasto Kupriuose bunkerio šeimininkų. Tačiau sutelktų Šilavoto, Veiverių, Sasnavos bei Igliškėlių karinių igulų ir stribų pastangos nedavė pageidaujamų vaisių.

MGB 2-os dalies viršininko pavaduotojas pplk.J.B.Počkaj pažymyje apie įvykius nuo 1946 09 iki 1947 03 rašė: *"Agentas "Šernas" nuo 1946 m. būryje ir nuo verbavimo momento žinių iš jo negauta.*

1947 m. kovo 1 dienai MGB turi 9 agentus ir 150 agentų pranešėjų.

Prienu apskrities teritorijoje veikia dviejų - Tauro ir Dainavos - partizanų formuotųjų daliniai. Tik vienas agentas įterptas į veikiančias partizanų formuotes.

"Gimnazistų" byloje veikia tik vienas agentas "Briedis". Jo daviniai didesnio dėmesio neverti.

Agentūrinė byla "Ž-7" ir "Viesulas" reikalauja rimto dėmesio. Byla "Ž-

7" pradėta Geležinio Vilko rinktinės partizanų veiklai sekti. Nuo 1946 m. rugsėjo byloje rimtų davinių neišgauta. Vidaus agentų nėra, MGB organai nieko nežino apie partizanų štabo dislokacijos vietą. Nepajėgiama patikrinti gautų agentūrinių davinių - kurie verti dėmesio. Byla nejuda į priekį. Kovos su nacionalistiniu pagrindžiu eiga matyti ir iš to, kad iš 47 areštuotų įtariamųjų tik 13 priklausė pagrindžiui."

Akivaizdu, jog Prienų apskrities MGB viršininkas pplk.Ševčenko, gavęs Počkaj nurodymus, pareikalavo iš savo pavaldinių valsčiuose sustiprinti agentų veiklą ir užverbuoti naujų informatorių.

1946 m. vasarą Juodbūdyje, Vilčinsko-Šato sodyboje vietiniai vyrai nuginklavo šautuvu besišvaistantį Švenčiaviškio pamiškės gyventoją Šilavoto MGB viršininko V.Kolesovo slaptą šnipelį Vitą Drūlią. Pristatytas į Veiverių miliciją dažnai Būdviečio ir Lankelių gyventojus terorizavęs banditėlis 1947 m. pradžioje buvo paleistas...

Kuprių kaime čekistams suradus Geležinio Vilko rinktinės štabo bunkerį, Švenčiaviškio-Pagraižio-Garliausgirės tarpumiškių kaimuose irgi pastebimai sustiprėjo enkavedistų ir sribų siautėjimas. Krėsdami įtartinas Būdviečio sodybas, Andriaus Spūdžio sodo tuščiaje avilyje Šilavoto enkavedistai surado Klemenso Baltrušaičio-Kurto uniforminį švarką su ant rankovės išsiuvinėta partizanų emblema. Žiauriai sumuštas sodo šeimininkas išsigynė: "... avilys netoli Jiesios kranto, nežinia kas tą švarką ten įkišęs..." Iškrėtę Onos Vyšniauskienės sodybėlės pastatus, į trobą suvirtę sribai reikalavo moterų parodyti "banditų" bunkerį. Įsiutę sribai Knašys ir Vincas Laužius automatų serijom suvarpė trobos sienas ir lubas...

Partizanai, pajutę, jog apylinkėje suaktyvėjo Kolesovo šnipai, apsilankė Motiejaus Drūlios pirkelėje, tačiau sūnus Vitas sugebėjo pasprukti. Važiuojant Būdviečio link iš partizanų rogių iškrito "Laisvės Žvalgo" paketas. Ryte pasekęs rogių provėžom Drūlia surado pamestą paketą ir užėjęs pas kaimyną Aukštakalnį paprašė nunešti radinį Kolesovui. Doras žmogus atsiskakė, tačiau jo žmona Magdalena, išleidusi kaimyną, matyt, sutiko ir paketą nunešė Šilavoto MGB viršininkui Kolesovui.

Kovo septintosios naktį Vitą Drūlią partizanai sučiupo. Kvotos metu jis partizanams atidavė paslėptą trumpą rusų kavalerijos karabiną... Buvusio KGB archyvo byloje (F.3, b.36/46, 1.70) įrašyta: "1947 m. kovo 17 dieną Degimų kaime Šilavoto vls. rastas Vito Drūlios, Motiejaus, g.1927 m., lavonas. 1946 m. Vitas Drūlia buvo Veiverių MVD organų areštuotas. Metų pabaigoje paleistas. Tą naktį 23.00 trijų partizanų likviduota Liepabūdžio k. gyventoją Agota Gluosnienė, 55 metų, ir jos sūnus Jurgis, Stasio, 19 metų.

24.00 likviduota Būdviečio kaimo gyventoja Magdė Aukštakalnienė, Vinco, g.1902 metais. Pagal turimus duomenis, jos sūnus tarnavo Plechavičiaus rinktinėje ir pasitraukė su vokiečiais. Likvidavimo priežastys nenustatytos..."

Geležinio Vilko rinktinės antros kuopos partizanai, apklausę patikimus Skrynupio kaimo gyventojus, nustatė, kad Radzevičiaus sodyboje vasario 11 d. Šilavoto enkavedistų ir stribų surastos slėptuvės išdavystės ištakos veda į Naujasodį.

Plačios Šilavoto apylinkės gyventojų vadinama "Kušerka" - Antanina Radzevičienė, gyvenusi Naujasodžio kaime, netoli Šilavoto, dažnai buvo kviečiama pas gimdyves. Vasario mėn. jos paslaugų prireikė Skrynupio kaime. Parvežta į bendrapavardžio, gal vyro giminaičio Radzevičiaus sodybą, priėmė ją pamatė per kiemą su maisto kraitele į pašiūrę einančią šeimininkų dukrą.

Radzevičienė turėjo pagrindą neapkęsti partizanų. Jos sūnus Juozas, nors iš prigimties buvo raišas, savanoriškai tapęs komjaunuoliu aktyviai vykdė slaptus dėdės - stribo pavedimus. 1946 m. rudenį, partizanų sugautas šnipinėjant Pažarsčio gyventojus ir pušynėlių-trakelių tankumynus, Radzevičiukas "dingo be žinios".

Įtarusi, jog sodyboje slepiami miškiniai, grįžusi į namus Radzevičienė įtarimais pasidalijo su savo žentu - Šilavoto stribų vyresniuoju Klemensu Matusevičiumi.

Vasario 11 d., Šilavoto įgula ir stribai, apsupę nurodytą sodybą, rado pirmos kuopos partizanų slėptuvę ir nušovė du partizanus: Antaną Kamičaitį-Skroblį ir Albiną Butanavičių-Vyturį (Kurmį). Šešiolikmetį Murauskų Kaziuką enkavedistai paėmė gyvą.

Kovo 24-osios naktį už žuvusių gyvybes ir kraują partizanai pateikė išdavikei sąskaitą... MGB byloje (Nr.36/46) trumpas įrašas: "*Šilavoto vls., Naujasodžio kaime partizanų likviduota 50 metų Antosė Radzevičienė, kurios sūnus 1946 m. lapkričio mėn. dingo be žinios. Radzevičienė periodiškai ieškojo jo, klausinėjo ir buvo partizanų įtarta kaip jiems nepatikima. Kitų priežasčių dėl jos likvidavimo nenustatyta*", - slepia jos išdavystę čekistai. "1947 m. kovo 25 d. Naujasodžio k., Šilavoto vls. partizanų likviduota Anele Matusevičienė, 43-45 metų, jos duktė komjaunuolė pabėgo. Kaltininkų ieškojimai nesėkmingi, partizanai nesurasti"...

Partizanų archyvuose rastas raportas:

Raportas

Pranešu Tamstai, kad 1947 m. kovo 24 d. naktį, remdamasis vietinių gyventojų žiniomis, likvidavau pil. Anelę Matusevičiūtę.

Anelė Matusevičiūtė, kaip gyventojai tvirtina, buvo veikli bolševikų veikėja, taip pat šnipinėjo apylinkės gyventojus. Dėl susidėjusių aplinkybių tardymo prarasti buvo negalima - reikėjo paskubomis likviduoti.

Pjūklas - Kuopos vadas

IŠDAVIKO AUKA - ŠRAPNELIS

Geležinio Vilko Vytauto kuopos vado pavaduotojas ir žvalgybos skyriaus viršininkas Albinas Seliokas-Šrapnelis gimė 1918 m. Čisavos k., Igliskėlių vls. Veselavos ir Igliaukos eigulio šeimoje.

Pašauktas į Lietuvos kariuomenę, tarnavo kavalerijos pulko mokojoje kuopoje. 1940 m. Lietuvos kariuomenę performavus į 29-ą korpa, Albinas Seliokas buvo paleistas į atsargą. Vokiečių okupacijos metu buvo paimtas į jų kariuomenę, tarnavo savisaugos daliniuose. Traukiantis vokiečiams, nusprendęs, jog "nei rusas, nei vokiečiai - ne broliai... ir abu juos reikia mušti", pasiliko Lietuvoje ir ankstyvą 1945 m. pavasarį subūrė partizanų būrį, kuris bazavosi Varnabūdės miškų, vadinamojo "Vėlniokyno" raistų kvartale.

Balandžio 25 d. Beliūno raiste kautynėse žuvo du jo broliai: Julius Mažytis ir Stasys-Kropas.

1946 m. balandžio 20 d. Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr.7 Šrapnelis buvo paskirtas Vytauto kuopos vado pavaduotoju. Kuopos pavadinimą pakeitus ir jos vadą Apynį perkėlus į Šarūno rinktinę, Albinas Seliokas-Šrapnelis paskirtas naujo kuopos vado Radasto adjutantu. Šrapnelis slėpėsi patikimų gyventojų namuose įrengtose slėptuvėse. Ryšį su kuopos vadu ir kitais partizanais palaikė per ryšininkę Albiną Kirvelytę-Našlaitę. 1947 m. kovo 17 d., krėsdami Plutiškių-Šarabūdės pamiškių apylinkes, Cinkaviškių kaimo Lapinskienės sodyboje enkavedistai surado tuščią pirmos kuopos vado Radasto slėptuvę. Krėsdami artimas sodybas, kovo 18-os ryte enkavedistai apsupo išduotą Juozo Večersko sodybą. Žiau-

riai mušami ir kankinami šeimininkai enkavedistams bunkerio neparodė. Metaliniais strypais badydami išdaviko nurodytą vietą, čekistai pareikalavo ten esantį partizaną pasiduoti. Enkavedistams pradėjus lupti bunkerio angos dangtį, iš požemio trenkė partizano automatų ugnis. Šrapnelis gynėsi, kol turėjo šovinių. Tik čekistų mestai granatai pramušus bunkerio perdengimą, slėptuvėje nuaidėjo vienišas šūvis... Stribų atvarytas kaimynas Ratkelis ištumtas į bunkerį pranešė budeliams, kad partizanas jiems jau nepavojingas.

Granatos skeveldrų sužalotą, bet vis dar tebelaikantį rankoje pistoletą Albina Selioką-Šrapnelį-Kazimierą enkavedistai parvežė į Šilavotą. Byloje (27/23,1.71) įrašyta: *"1947 m. kovo 17 d. Sinkaviškių kaime, Sasnavos vls. Šilavoto MGB viršininko Itn. Vasilij Kolesov ir kpt.Nesterov vadovaujamas karinis dalinys 62-72 kvartale Kasiulės Lapinskiinės name rado bunkerį, priklausantį Radasto partizanų grupei.*

1947 m. kovo 18 d. krečiant gretimas sodybas, Večersko name rastas bunkeris. Jame buvęs Radasto kuopos Žvalgybos skyriaus viršininkas Kazimieras pasipriešino ir buvo nukautas. Paimta: du vokiški automatai, "Parabellum " pistoletas ir 200 šovinių."

• Geležinio Vilko rinktinės I kuopos vado adjutantas Albinas Seliokas-Šrapnelis

BUKTOS KAUTYNĖS

Jaunesnės kartos žmonėms sunku patikėti, kad prieš pusę amžiaus per Juozines dažnai dar būdavo gili žiema. Ilgai išsilaikiusiais rogių ke-
liais partizanai greit įveikdavo nemažus atstumus, o rengiant stambesnes
akcijas prieš bolševikinius kolaborantus nedelsiant sutelkdavo pakanka-
mas kovotojų pajėgas.

Kovo 9 d. Šimulių kaime, netoli Buktos miško Tauro apygardos Vy-
tauto rinktinės partizanai surengė Liudvinavo sribams pasala. Buvęs Vy-
tauto rinktinės 4-os kuopos pirmo būrio vadas Sigitas Kajokas-Kovas pri-
simena, kaip gavęs rinktinės vadovybės įsakymą su trimis kovotojais išsi-
ruošė į žygį. Išimetus į roges vokišką kulkosvaidį, su broliais Gurevičiais
- Stasiu-Nykštuku ir Vincu-Ateitimi bei kovotoju Antanu Pečiuliu-Bari-
tonu atvyko į Buktos mišką. Nurodymė miško kvartale jų laukė rinkti-
nės vadas Vampyras, štabo viršininkas Kunigaikštis, žvalgybos skyriaus
viršininkas Oželis, štabo pareigūnas, "blynų baliaus" vykdytojas Mažytis
ir apie 15 ginkluotų vyrų. Pagal aptartą planą, siekiant išprovokuoti Liud-
vinavo sribus, štabo viršininkas Vytautas Vabalas-Kunigaikštis, pakvie-
tęs gerai rusiškai "kertanti" Baritoną ir dar porą vyrų, nuvažiavo į Buk-
tos tarybinį ūkį. Čia pašeiminkavę, Buktos spirito bravore rekvizavę
nemažą kiekį spirito, partizanai sėdo į roges. Parašę rekvizuotų gėrybių
pakvitavimą ir "leidę" pranešti Liudvinavo milicijai, partizanai neskubė-
dami išvažiavo.

Pagrindinis partizanų būrys atvažiavo į Šimulių kaimą. Palikę vienoje
sodyboje roges, abipus Liudvinavo-Krosnos kelio užėmę tinkamas pasa-
lai pozicijas, partizanai laukė atvykstančių baudėjų... Ūkininko Baruse-
vičiaus sodyboje įsitaisė rinktinės vadas Vampyras su štabo pareigūnu
Mažyčiu. Žvalgybos skyriaus viršininkas Oželis su pirmos kuopos I-o bū-
rio vadu Tramviliu ir kulkosvaidininku užėmė poziciją kalvėje. Trečios
kuopos vadas Viesulas, būrio vadas Šarvas ir Kovas su savo būrio parti-
zanais pasislėpė ūkininkų sodybose kitoje kelio pusėje.

Storo sniego sluoksnio suvažinėtu duobėtu keliu vangia žingine artė-
jo trejos Liudvinavo emgebistų ir sribų rogės. Netikėta partizanų ginklų
kryžminė ugnis per kelias akimirkas sunaikino vos ne visus baudėjus. Liud-
vinavo MGB viršininkas kpt.Geduvanikov, su keliais kareiviais spėjęs iš-
virsti iš rogių, šliauždamas pakelės grioviais įnirtingai atsišaudė. Perbė-
gant į tinkamesnę poziciją, nuo rusų automato serijos žuvo Jonas Mi-
liauskas-Tramvilis. Sutelkta partizanų ugnis greit palaužė baudėjų pasi-

priešinimą. Tik pakelės griovyje prie storoko gluosnio prisišliejęs MGB kapitonas dar gynėsi ir sunkiai sužeidė kuopos vadą Joną Valaitį-Viesulą. Pagaliau kulkosvaidžio serija nutildė ir čekisto ginklą.

Partizanai paskubom rinko nukautų priešų ginklus. Artėjantį paimti kapitono ginklo rinktinės ginkluotės poskyrio viršininką Juozą Rašytinį-Šarvąpasitiko netikėtas nagano šūvis. Sunkiai sužeistas partizanas pakilti jau neturėjo jėgų. Nuo Liudvinavo pusės girdėjosi artėjančių NKVD dalinių mašinų variklių riaumojimas. Spėję paimti žuvusį Tramvilį, partizanai sušoko į gretimoje sodyboje paliktas roges ir skubėdami traukėsi miško link.

Sodybų medžių ir trobelių priedangoje partizanų rogės sparčiai artėjo Buktos pamiškėn. Kautynių vieton atvažiavę Marijampolės 94-o pasieniečių pulko enkavedistai, pamatę įkalnėn kylančias partizanų roges, ėmė šaudyti iš lengvųjų kulkosvaidžių. Iš rogių iššokęs Oželis vokiško šturminio automato serijom ir partizanas Kovas kulkosvaidžio ugnimi pridengė tolstančias partizanų roges. Peršokę aukštumėlę kiti partizanai dviejų kulkosvaidžių ir dešimtšūvių pusautomačių ugnimi dengė trumpais perbėgimais besitraukiančius Oželį ir Kovą. Šio susišaudymo metu lengvai į ranką buvo sužeistas Mažytis. Kovotojui Vladui Žalongeriui-Perlui priešų kulka peršovė koją, lengvai sužeistas Jonas Kmieliauskas-Aitvaras.

Laimėtų kautynių džiaugsmą slopino lik narsių kovotojų - Jono Miiliausko-Tramvilio, g.1925 m. Beržinių k., Keturvalakių vls., ir Juozo Rašytinio-Šarvo, g.1916 m. Daiginės k., Liudvinavo vls., žūtis.

Kovo pabaigoje Vytauto rinktinė neteko dar vieno prityrusio Kalvarijos krašto partizano. Buvęs Santakos šaulių būrio vadas Antanas Burba, g.1908 m., 1944 m. rudenį tapo Perkūno rinktinės partizanu. 1946 m. Antanas Burba-Ledas perkeltas į Vytauto rinktinės antrą kuopą, o kovo 28 d. Pajevonio apylinkėje sprogos prieštankinei minai žuvo...

SULAUKUS PAVASARIO

Siūbtelejusi šilto oro banga niekais vertė didžiojo statybininko šalčio triūšą. Padange slenkantys žemi, drėgme pritvinkę debesys nuo Atlanto nešė audringus šilto lietaus šuorus, kurie sparčiai tirpdė ploną sniego sluoksnį. Pradėjo braškėti vandeniu užlieta upės kausčiosi ledo danga. Virš tamsesnių lauko lopinėlių lanksčiais sparnais skrosdamos erdvę sklan-

dė ir skardžiais balsais sveikino atgimstančią gamtą vikruolės pempės. Tik nuo pamario slenkantys debesis ir parskridę pempės neparnešė nuo Atlanto partizanams viltį teikiančių žinių.

Gavęs griežtą Apygardos vado įsakymo Nr.10 nuorašą, Geležinio Vilko rinktinės vadas paskyrė naują adjutantą ir, pirmos kuopos vado teikimu atleidęs iš pareigų A.Ledą-Gintautą, būrio vadu paskyrė Vitą Naujoją-Jupiterį.

LLK

Tauro apygardos Geležinio Vilko Rinktinei

Įsakymas Nr.15

Būstinė, 1947m. kovo mėn. 29 d.

§ - 1 Ketvirtos kuopos kovotoją Skirgaudą skiriu Rinktinės štabo adjutantu, nuo š.m. kovo mėn. 10 d.

§ - 2 Už uolumą ir sumanumą mūsų vedamoje kovoje su žiauriu okupantu dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės Rinktinės štabo adjutantą Skirgaudą pakeliu į grandinio laipsnį.

§ - 3 Pirmos kuopos I būrio vadą Gintautą už savavališkus veiksmus be kuopos vado žinios iš einamų pareigų atleidžiu. Pagrindas: kuopos vado Rp.58.

§ - 4 Primenu visiems kovotojams, kad negalima daryti jokių vyriausybės dėmesį atkreipiančių veiksmų be savo viršininkų žinios.

§ - 5 Naujai paskirtą pirmos kuopos / būrio vadą Jupiterį tvirtinu einamose pareigose. Pagrindas: kuopos vado Rp.59.

Daumantas,

Rinktinės vadas

Adjutantas

Artėjant Prisikėlimo šventei Geležinio Vilko rinktinės vadovybė paskelbė įsakymą.

LLK

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinei

Įsakymas Nr.1 6

Būstinė, 1947 m. balandžio mėn. 3 d.

§1 Vėlykų švenčių proga sveikinu GVRn. vadus ir kovotojus ir linkiu

ištvermės ir kovinio ryžto kovoje su mūsų tautos pavergėjais. Tegul šis jau brėkštantis pavasaris atneša tą mūsų brolių krauju tiek aplaistytą trokštamą laisvę.

§2 Rinktinės įsakymas Nr.II §-5 panaikinamas. Kovotojas Šalmas paleikamas I kuopoje. K.VRp.51.

§3 Žiaurioje kovoje dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės kritusius Laisvės kovotojus:

Pirmos kuopos vado adjutantą Kazimierą;

" I būrio kovotoją Eigulį ir

Slapuką (patekusį gyvą į MVD rankas) išbraukti iš rinktinės kovotojų sąrašų.

§4 Antros kuopos 2 būrio I sk. skyrininką Žaibą už drąsą pakeliu į grandinio laipsnį.

§5 Antros kuopos II būrio 3-io skyriaus skyrininką Bizūną už drąsą pakeliu į grandinio laipsnį.

§6 Antros kuopos 2-o būrio vadas Leitenantas, jam pačiam prašant, iš einamų pareigų atleidžiamas. Pagr. K.v.Rp.83.

§7 Antros kuopos 2-o būrio vadu kovotoją Teterviną ein. pareigose tvirtinu. Pagrindas: 2-os kuopos vado Rp.83.

§8 Antros kuopos laisvės kovotojams Tetervinui, Anbo ir Bizūnui už parodytą uolumą atliekant pavestus uždavinius reiškiu tarnybinę padėką.

§ 9 Praėjusios gedulo dekados laikotarpyje Rinktinės vadai ir kovotojai susilaikė nuo svaig. gėrimų ir dainų. Tačiau 5-os kuopos l.k. Vidugiris tos dekados metu yra buvęs neblaivus. Už drausmės pažeidimą reiškiu papeikimą ir įspėjimą. K.v.Rp.41.

§10 Pirmos kuopos buvęs I būrys (vadovaujamas būrio vado Robinzono) perduodamas Antros kuopos vado žinion. (...)

*Daumantas,
Rinktinės vadas*

*Skirgaudas,
Adjutantas*

Dažnos pavasarinės audros, pažliugęs sniegas, laukų ir pamiškių kloniuose susikaupę platūs vandens telkiniai iš dalies sutrikdė okupacinių karinių dalinių veiksmų prieš partizanus ritmą.

Sumažėjus persekiojimų pavojui rinktinės vadovybė, ištyrusi padėtį, nustatė, jog silpnokai dirba štabo žvalgybos tarnyba. Nutarta vietoje jau no partizano Petro Sližausko-Arūno rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininku paskirti patyrusį kovotoją Stasį Lukšą-Juodvarnį.

Tauro Apyg. Geležinio Vilko Rinktinei

Įsakymas Nr.1 7

Būstinė, 1947 m. balandžio mėn. 8d.

Rikiuotės sritis

§1 *Geležinio Vilko Rinktinės štabo Žvalgybos skyriaus viršininką Arūną, jam pačiam prašant, iš einamų pareigų atleidžiu.*

Pagrindas: jo raportas.

§2 *Kovotoją Juodvarnį nuo š.m. balandžio 3 dienos skiriu Geležinio Vilko rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku.*

§3 *Žiaurioje kovoje dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės kritusius (žuvusius) 3-ios kuopos kovotojus Gluosnį, Griausmą, Robinzoną ir Šarvą (patekusį į Ml/D rankas) išbraukti iš rinktinės kovotojų sąrašų.*

§4 *3-ios kuopos / būrio 2-o skyriaus skyrininkui Sakalui už sumanų vadovavimą atsipalaiduojant nuo priešo būnant sužeistam ir per antras kautynes parodžius drąsą ir sumanumą pasipriešinant reiškiau padėką ir pagyrimą.*

§5 *3-ios kuopos I būrio l. k. Jaunučiui už parodytą drąsą kautynėse ir sužeistam nepaliekant priešiui išneštą kulkosvaidį reiškiau padėką ir pagyrimą.*

§6 *3-ios kuopos 2-o būrio 1-o skyriaus skyrininkui Bijūnui už atkaklų pasipriešinimą būnant sužeistam reiškiau padėką ir pagyrimą.*

§7 *Pasitaiko dažni atvejai, kai dingsta tarnybinių raštai. Įsakau kuopų vadams ir kovotojams apie gautus tarnybinius rašius nedelsiant pranešti Rinktinės štabui.*

Daumantas,

Rinktinės vadas

Adjutantas

Tauro apygardos vado 1947 m. sausio 12 d. įsakymu iš Vytauto ir Žalgirio rinktinių padalinių Vilkaviškio apskrityje buvo sudaryta Kęstučio rinktinė, kurios vadu buvo paskirtas Geležinio Vilko rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininkas, 2-os kuopos vadas, partizanų leitenantas Kazimieras Pinkvarta-Dešinys. Dėl sutrikusios sveikatos Dešiniui neatvykus į paskyrimo vietą, apygardos vado balandžio 10 d. įsakymu Nr.12 rinktinės vadu buvo paskirtas Geležinio vilko rinktinės 5-os kuopos vadas j.ltn.Kazys Greblikas-Sakalas.

Kazys Greblikas gimė 1913 m. Marijampolės vls., Narto k. 1935 m. pašauktas į būtinąją karinę tarnybą, Panemunėje baigęs Priešlėktuvinės apsaugos rinktinės mokomąją kuopą, 1936 m. Kazys Greblikas liko tarnauti liktiniu puskarininkiu. Paskutiniaisiais nepriklausomybės metais viršilai K.Greblikui buvo suteiktas j.leitenanto laipsnis. Bolševikams okupavus Lietuvą, j.ltn.Greblikas, išformavus Marijampolėje dislokuotą DLK Vytenio 9-ą pėstininkų pulką, išėjo į atsargą.

1944 m. rudenį, nenorėdamas pakliūti į sovietų armiją, pradėjo slapstytis. Ankstyvą 1945 m. pavasarį KGreblikas-Sakalas ir buvęs karininkas Juozas Stanaitis-Liūtas organizavo operatyvinę partizanų grupę. 1945 m. spalio 31d. Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr.3 sudarius kuopas, Sakalas buvo paskirtas Šarūno kuopos, Paliose veikusio partizanų Varnupio būrio vadu. Šarūno kuopos vadui Jovarui patekus į nelaisvę, kuopos vadu buvo paskirtas Kazys Greblikas-Sakalas ir, pakeitus pavadinimą 6-a kuopa, jai vadovavo iki 1947 m. balandžio 10 dienos.

LLK

Slaptai

Tauro Apygardai

Įsakymas Nr.12

Būstinė, 1947tn. balandžio mėn. 10d.

Rikiuotės sritis

§1 Nuo š.m. balandžio 10 dienos prie Apygardos štabo įsteigtą kuopą, betarpiškai priklausančią man, pavadinu Maironio kuopa.

§2 Maironio kuopos vadu skiriu Apygardos kovotoją Mažytį, nuo š.m. balandžio mėn. 10 dienos.

§3 Į Maironio kuopą nuo š.m. balandžio mėn. 10 dienos skiriu:

1. Geležinio Vilko rinktinės kovotoją Tigrą, 2. Kęstučio rinktinės kovotoją Genį, 3. Vytauto rinktinės kovotoją Sakalą, 4. Žalgirio rinktinės kovotoją Karolį, atvykusį iš Vytauto rinktinės 5-os kuopos ir 5. Visus Apygardos štabo viršininkus.

Minėti kovotojai tuojau privalo prisistatyti Maironio kuopos vadui.

§4 Kęstučio rinktinės vadą Dešinį dėl ligos atleidžiu iš pareigų nuo š.m. balandžio mėn. 18 dienos ir palieku GVRn. žinioje.

§5 Geležinio vilko rinktinės 5-os kuopos vadą Sakalą skiriu Kęstučio rinktinės vadu, nuo š.m. balandžio mėn. 10 d.

§6 Visiems Rinktinių vadams įsakau įsiskaityti į š.m. Apygardos įsakymo Nr.1 §-4.

§7 Vytauto rinktinės štabas iki š.m. gegužės mėn. 30 dienos paruošia auklėjamo pobūdžio paskaitų konspektus Apygardos kovotojams ir 6 egz. pristato į Apygardos štabą.

*Žvejys,
Apygardos vadas*

*Krūmas,
Adjutantas*

Dvejų kruvinos kovos metų patirtis įtikino partizanų vadovybę, jog skaudžiausi nuostoliai patiriami per didžiąsias metines šventes. Visų partizanų dalinių vadai buvo išpėti šv.Velykas švęsti kukliai, kiek įmanoma, mažesnėse grupelėse ir tik ypač patikimose vietose.

Šv.Velykas šventėme Pagraižio girios Liepaloto laukymės-pasodos Juozo Bukoto sodyboje. Kaip tuomet buvo įprasta, susirinkę patikimesni Lankelių ir Būdviečių kaimų gyventojai, pagiedoję Rožančių, susėdo prie vaišių stalo. Kiek pasivaišinę vyresnieji išsiskirstė į namus liuobti gyvulius, o mes, jaunimas, pasilikę šventėme "iki dainos"...

Prieš vidurnaktį, eidamas laukan pasižvalgyti, erdvios trobos priemėnėje sutikau automatu ginkluotą Geležinio Vilko partizaną Juozą Baltrušaitį-Tigrą. Vaišių šurmulyje pobūvio dalyviai netikėto svečio nepastebėjo. Greit išmukome į kamaraitę ir, jo paprašytas, išvardijau gerai jam pažįstamų vaišių dalyvių pavardes. Nurimęs svečias paprašė šeimininkę pašildyti vandens. Kol Tigras prausėsi, išėjęs laukan stebėjau aplinką. Miško apsuptoje pasodoje viešpatavo nedrumsčiama nakties rimtis.

Nusiprausęs ir padžiojęs pavalytą vasarinės uniformos švarką, stambokas Tigras užsimetė čiuploko šeimininko šventinį apsiaustą. Pakvietas pasivaišinti prie bendro vaišių stalo, svečias atsisakė. Šeimininkei kamaraitėje padengus atskirą vaišių staliuką, susėdę keli Tigrui patikimi asmenys vaišinėmės iki paryčių.

"Popiete mus, tris vyrus, prie Brundzos dvariuko užklupo Veiverių įgulos kareiviai. Išbėgę iš trobos, prisidengdami pastatais, traukėmės Pagraižio girios link. Laimė, plynas laukas iki Leskavos-Kalveliškių vieškelio dar nebuvo prieš blokuotas, todėl atsišaudydami galėjome trauktis. Šliaužiant per vieškelio pylimą vos nenukirto enkavedistų kulkosvaidžio šūviai. Ar pavyko pasitraukti vyrams? Neaišku..." - atslūgus patirto pavojaus įtampai, su ilgomis pauzėmis pasakojo Tigras.

Mūsų krašto partizanai 1947 metų Velykas praleido be didesnių aukų. Skaudesnę nesėkmę patyrė gretimos Šarūno rinktinės kovotojai. Miškelyje prie Dusios ežero balandžio 9 d. žuvo legendinio Kalniškės kauty-

nių vado Lakūno brolis Vladas Neifalta-Gintaras ir jo bendražygis Pantera. Tą pačią dieną gretimame Verstaminų kaime pasaloje žuvo skyriaus vadas Vytautas Bučinskas-Klajūnas, g.1920 m., iš Teizų.

Balandžio 12 d. Jankų vls., Degučių k. miške žuvo Žalgirio rinktinės Vyčio kuopos antro būrio vadas Bronius Kvietkauskas-Girininkas ir du jauni partizanai.

. . .

Vykdydamas apygardos vado rašte Nr.76 išvardytus reikalavimus, Geležinio Vilko rinktinės štabo Ūkio dalies viršininkas Kurtas sukaupęs vertybes paslėpė netoli Plutiškių patikimo gyventojų sodyboje. Pas šį ūkininką buvo paslėpta ir neseniai iš apygardos štabo gauta įvairių tarnybinių dokumentų siunta.

Atslūgęs pavasario potvyniui, balandžio 21-osios naktį partizanai Kurtas ir Juodvarnis paslėptas vertybes sukrovė į vežimą ir norėjo pervežti į saugesnę vietą. Nutarę, kad važiuoti su partizanų kroviniu dienos metu bus saugiau, nurodė šeimininko sūnui popiete atvažiuoti į Klebiškio miške nurodytą vietą, kur lauks Kurtas. Krovinsys turėjo būti atvežtas į apleistą ištremto į Sibirą Antaniškių gyventojų Bendoraičio sodybą. Prašvitus ant pavojingo krovinio užsimetęs porą maišų grūdų, ūkininkas išleido savo aštuoniolikmetį sūnų į "Čiudiškių malūną".

Tačiau likimas buvo stipresnis už ūkininko ir partizanų atsargumą. Šio ūkininko sodyba jau buvo čekistų pastebėta ir MGB informatorių akylai sekama. Tai patvirtina toks archyvinėje byloje rastas įrašas: *"1947 m. balandžio 22 d. karinis dalinys, vadovaujamas kpt.Žukovo ir leitenanto Kizlovo, agentų pranešimu Cepeliškių kaimo rajone sulaukė per mišką važiuojantį vežimą su Tauro politinio skyriaus vadovo grupei Geležinis Vilkas skirta siunta. Atlikus kratą, vežime rasta: rašomoji mašinėlė, Tauro apygardos įsakymai, instrukcijos, "Laisvės žvalgo" komplektai, milinė, kariška kepurė, karininkų uniformos - iš viso 3 maišai.*

Krovinį vežė ryšininkas Juozas Grigaitis, g.1929 m., iš Pašiekštupio k., Veiverių vls. Grigaitis sakė, kad Kurto įsakymu krovinį reikia nuvežti ir priduoti jam 19 vai negyvenamame name.

Apžiūrėjus namą, rasta naujai pakloti šiaudai, bet partizanų nebuvo. Apieškojus Grigaičio tėvo namus, rasta dėžė šovinių, Kurto laiškas Juozui Grigaičiui su apdovanojimu už aktyvią veiklą - *"Pasižymėjimo trispalvė juostelė". Pasirašo Itn.Kizlov"*

Balandžio mėnesį MGB tarnybos suėmė dar kelis veiklius Geležinio Vilko rinktinės ryšininkus bei partizanų rėmėjus.

Balandžio 22 d. suimta Geležinio Vilko rinktinės štabo ryšininkė, apygardos vado 1946 12 28 įsakymu Nr.28 juostele "Už uolumą" apdovanota Anelė Glambaitė-Vilija, g.1919 m., iš Šiurupio k., Šilavoto vls. *"Areštuota Vilija perduota oper.grupės ministro pavaduotojo gen.mjr.Kapralovo žinion"*, - teigiama MGB operatyviniuose dokumentuose. Taip pat suimti Klebiškio miškų ūkio technikas Pranas Arnastauskas, g.1901 m. Molinės k., Sasnavos vls. ir nuo 1945 m. Kurto 3-ios kuopos ryšininkė Regina Arnastauskaitė-Rozeta, Klebiškio miško techniko dukra, gimusi 1929 m. Rožeta už sėkmingą užduočių vykdymą Tauro apygardos vado 1946 12 28 įsakymu Nr.28 buvo apdovanota juostele "Už uolumą".

Apie tardymų metu išgautus ryšininkų parodymus, kurie būtų atskleidę partizanų paslaptis, buvusiose KGB operatyvinėse bylose neužsiminta. Žiauriai kankinami partizanų ryšininkai nepalūžo - garbingai ištvėrę egzekucijas, buvo pasmerkti ilgiems katorgos metams.

Po nepaprastai sunkios partizanams žiemos atbundanti gamta iš tamsių ir drėgnų požeminių slėptuvių išviliojo net sėsliausius kovotojus. Dažnesnės tapo ir enkavedistų pasalos pamiškėse, įtariamų gyventojų sodybų blokados.

Ankstų šv.Jurgio - balandžio 23 d. rytą enkavedistai apsupo Krosnos vls., Krasenkos k. ūkininko Bubnio sodybą. Mūšio metu žuvo Pėdiškių kaimo partizanas Juozas Prabulis-Negras. Buvęs vermachto karys, pabėgęs iš rusų nelaisvės ir priimtas į partizanus vokietis Rudolfas pasidavė gyvas. Čekistų primuštas vokietis greit palūžo ir atvedė kareivius netoli Vartų kaimo į Žaliosios Palių pakraštį, kur slėptuvėje slėpdavosi jo tautietis Hernas. Įvyko trumpos įnirtingos kautynės, kurių metu žuvo visi trys bunkeryje buvę Geležinio Vilko rinktinės 5-os kuopos partizanai: Juozas Vaičiulis-Audra, g.1918 m., iš Turiškių k., Pranas Svetlauskas-Kelmelis, g.1922 m., iš Pėdiškių k., ir vokietis Hernas. Rinktinės vado 1947 07 14 įsakymu Nr.26 žuvę kovotojai buvo išbraukti iš GVRn. partizanų sąrašų.

Skaudi nelaimė ištiko Žalgirio rinktinės partizanus. Balandžio 25d. Kidulių vls. ribose Laužgirio miško kvartale Lukšiuose dislokuoto pasieniečių pulko 93 būrio enkavedistai ir sribai užpuolė būrį Vinco Kudirkos kuopos partizanų. Atkaklioje kautynėse žuvo penki partizanai: Antanas Neverauskas-Šaltneris, g.1922 m., iš Jotiškių k., Juozas Neverauskas-Ostvaldas, g.1920 m., iš Jotiškių k., Stasys Kilius-Berželis, g.1909 m., Jonas Mockaitis-Marsas ir Leonas, sl. Balandis.

Bene skaudžiausią smūgį Tauro apygardoje balandžio pabaigoje pa-

tyrė Vytauto rinktinės štabas, kurio slėptuvė buvo įrengta. Kalvarijos vls., Gulbiniškių k., Štreimikio sodyboje po gyvenamojo namo grindimis. Vadinamoje "Seklyčioje" dažniausiai dirbdavo rinktinės štabo viršininkas Vytautas Vabalas-Kunigaikštis ir kiti pareigūnai.

Vytautas Vabalas gimė 1919 m. Šventežerio vls., Lazdijų aps. gausioje pasiturinčio ūkininko šeimoje. 1930 m. persikėlus gyventi į tėvo pirktą Lasavičių dvarą, Vytautas mokėsi Lazdijų "Žiburio" gimnazijoje ir baigė Alytaus girininkų mokyklą. 1941 m. birželio 14 d. Vabalų šeimą bolševikai ištremė į Magadano kraštą. Išvengęs tremties, Vytautas sukūrė šeimą ir dirbo girininku. Nuo 1944 m. rugpjūčio 1 d. girininko Vytauto Vabalos namais tapo Dzūkijos miškai.

1945 m. pavasarį pietinės Suvalkijos "puščios" miškuose susikūrė ltn. Vytauto Gončio-Alseikos vadovaujamas partizanų junginys - Šarūno rinktinė. Rinktinę sudarė keturi batalionai, o girininkas V. Vabalas-Grambuolys 1945 m. vasarą buvo paskirtas vieno iš jų - Veisiejų bataliono vado V. Stepulio-Mindaugo adjutantu.

Įkūrus Pietų Lietuvos Partizanų štabą, rinktinė nuo 1946 m. gegužės 1 d. priskirta Tauro apygardai, o Kalvarijos ir Liudvinavo valsčiuose veikiančios Perkūno rinktinės pavadinimas pakeistas į DLK Gedimino rinktinę. Jos vadas kpt. Vaclovas Navickas, pakviestas Mykolo-Jono laikinai ėjo Tauro apygardos vado pavaduotojo pareigas. Girininkas Vytautas Vabalas, pakeitęs Grambuolio slapyvardį į Kunigaikščio, buvo paskirtas Gedimino rinktinės štabo viršininku. Birželio 25 d. įsakymu Nr. 21 Gedimino rinktinė buvo išformuota. Jos partizanų daliniai, perėję Vytauto rinktinės vadovybės pavaldumui, sudarė 4-os kuopos branduolį. Vytautas Vabalas-Kunigaikštis buvo paskirtas Vytauto rinktinės štabo viršininku.

Apskrities aktyvui surengta "blynų baliaus" akcija, MGB tardytojo A. Greiso galas, partizanų pasaloje suduotas smūgis okupantams siutino Marijampolės saugumo vadovus. Sustiprinta operatyvinė MGB žvalgyba ir agentų-informatorių signalai atvedė čekistus į Marijampolės-Šeštokų geležinkelio ir Kalvarijos plento trikampiu ribojamą Gulbiniškių kaimą. Didelės 94-o pasieniečių pulko pajėgos 1947 m. balandžio 27-osios naktį apsupo Štreimikių sodybą. Brėkstant rytui enkavedistai apšaudė iš sodybos skubančią Štreimikių dukrą. Suvirtę į kiemą enkavedistai metaliniais strypais išbadė kiekvieną įtariamą žemės pėdą, išlupo svirno grindis. Nieko įtartino neradę, iškrėtė gyvenamąjį namą ir pradėjo lupti virtuvės grindis. Duslūs smūgiai į cementinį virtuvės aslos pagrindį įtikino "Seklyčioje" buvusius partizanus, jog slėptuvė surasta. V. Vabalas-Kunigaikštis, rink-

tinės štabo globos poskyrio viršininkas Antanas Pečiulis-Baritonas ir "blynų baliaus" organizatorė, štabo išdininkė Anelė Senkutė-Pušelė skubiai naikino štabo dokumentus. Pajutę degėsių ir dūmų kvapą, enkavedistai įnirtingai ieškojo slėptuvės angos...

Sudėję ant stalo ginklus, rašomąją mašinėlę ir kitą nedegantį inventorių, partizanai pasiryžo žūti. Stiprus prieštankinių granatų sprogimas sudrebino pastatą. Neišlaikę sprogimo sukeltos bangos prasiskyrė namo sienos. Išlėkė į orą betoninio perdengimo luitai, su trenksmu išvirto sandėliuke paslėptos bunkerio angos durulės...

Į suniokotą "Seklyčią" čekistų įstumta Štreimikienė išvydo šiurpų vaizdą. Sprogimo bangos parblokti požemio pasienyje gulėjo neatpažįstamai sumaitoti Kunigaikščio ir Baritono kūnai. "Pasvirusi prie sienos, kiek mažiau sužalota, tarsi miegojo krauju aptaškyta Pušelė", - kalėjime pasakojusi kaimynei šią šiurpią tragediją išgyvenusi Štreimikienė.

SĖKMINGAS ŽYGIS IR NETIKĖTOS ŽŪTYS

Lietuvos partizanų vadų 1947 m. sausio 12 d. pasitarime priimtu nutarimu atstatyti ryšį su užsieniu buvo pavesta Tauro apygardos vado pavaduotojui lt.n.A. Zaskevičiui-Tautvaišai ir Dainavos apygardos štabo pareigūnui lt.n.Jurgiui Krikščiūnui-Rimvydui. Kovo 11 d. MGB čekistams suėmus Tautvaišą ir suradus Geležinio Vilko rinktinės štabo slėptuvę, kai ką šios misijos plane teko keisti. Apygardos vadas Žvejys rengtis žygiui į Vakarus paskyrė Birutės rinktinės vadą Juozą Lukšą-Skirmantą.

Skirmanto pavedimu Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas ir štabo pareigūnas Kurtas gegužės pradžioje užėję į Lizdeikių kaimo J. Skėraičio sodybą paėmė ten paslėptus, dar čekistams Tautvaišos neišduotus butelyje vašku užlydytus ir užantspauduotus ryšio šifrus. Vėliau enkavedistų suimtas Juozas Skėraitis labai kruopščios kratos metu čekistams nesuradus butelio, žiauriai kankinamas prisipažino: "Gegužės pradžioje pas mane atėjo uniformuoti Daumantas ir Kurtas ir liepė atiduoti butelį su šifru... Ką aš ir padariau".

Gegužės septintosios paryčiais Vytauto rinktinės vado Vampyro ir jo vyrų lydimi Skirmantas ir Rimvydas atėjo į Kalvarijos vls., Menkupių kaimo Jono Pupkos sodybą. Tvarte įrengtoje "Baltųjų rūmų" slėptuvėje žygio išvarginti partizanai visą dieną ilsėjosi, atidžiai studijavo žygio per geležinę uždangą planą. Vyriausiojo partizanų štabo pasiuntinius per sieną

lydėti sutiko pasienio apylinkių žinovai - Vytauto rinktinės ketvirtos kuopos kovotojai Aleksas Keleris-Tigras, Stasys Gurevičius-Nykštukas ir Bonifacas Rutkauskas-Apuokas. Trylikos partizanų lydimi, Skirmantas ir Rimvydas sutemus išėjo Lenkijos sienos link. Po atsargaus ir įtempto žygio paryčiais jie pasiekė tankiais krūmais apaugusią vietovę ir nutarė čia praleisti dieną. Iki sienos buvo apie keturis kilometrus. Priešpiet į pasienio zoną išėję pasižvalgyti Vampyras ir du žvalgai vos nesusidūrė su raitu pasieniečių patruliu. Grįžę žvalgai pranešė, kad krūmais apaugusią vietovę nuo kasdien rytais ir vakarais akėjamos 8-10 metrų pločio "mirties zonos" skiria puskilometris plyno lauko. Palikę palydovus pridengti juos, Skirmantas ir Rimvydas, trijų vedlių lydimi, atsargiai nuslinko žvalgų ištirta vietoje. Po geros valandos kovinės parengties režimu būsimieji "sienos pažeidėjai" išėjo į krūmais sužėlusios vietovės pakraštį. Žaliomis krūmų šakomis pasikaišę galvas ir kuprines, pasiruošę kiekvieną akimirką išsitraukti ginklus, partizanai atidžiai stebėjo pasienio apsaugos patrulių judėjimo tvarką, skaičiavo sargybų pasikeitimo intervalus.

Sutemų prieblandoje, tik praėjus pasieniu sargybos patruliui ir nutilus jo šūkaliojimui, Tigras davė ženklą pradėti žygį. Nepastebėti prislinko prie pavojingiausios ribos. Žengę keliolika ypač atsargių pėda į pėdą žingsnių, penki partizanai perėjo "mirties zoną". Į prakaitu žliaugiančius drąsuolių veidus padvelkė Lenkijos laukų dvelksmas...

O pavergtoje Lietuvoje laisvės kovų verpetas kasdien pareikalavdavo vis naujų partizanų ir jų rėmėjų aukų. Gegužės pradžioje Tauro apygardos štabą pasiekė iš Žemaitijos atklydusi liūdna žinia. Tauragės krašte balandžio 18 d. Batakių miške kautynėse su okupantais garbingai žuvo Jungtinės Kęstučio apygardos vadas Juozas Kasperavičius-Visvydas. Gegužės pradžioje Grabavos pamiškėje Garliavos enkavedistų surengtoje pasaloje žuvo Stanaičių kaimo partizanas Alfonsas Mackevičius-Lokys.

Gegužės 8 d. ryte Šilavoto komsorgas Juozas Kazla, finansų tvarkytojas Petrulis ir prievolių paruošų agentas Juozas Keturakis antrųjų pergale prieš fašizmą metinių garbei išsiruošę į atokesnius valsčiaus kaimus rinkti "savanoriškus" gyventojų paskolos valstybei parašus. Aktyvistus lydėjo sribų apsauga: Klemensas Matusevičius, Juozas Pažėra, Juozas Pašukevičius ir Bražukas. Nors visi septyni "liaudies atstovai" buvo ginkluoti, jų saugumui užtikrinti numatytu maršrutu priekyje ėjo ir Baltramurgio seniūnijos ūkininkų sodybas tikrino MGB viršininko ltn.V.Kolesovo vadovaujama dylikos enkavedistų grupė.

Po vidudienio aktyvistai užėjo į Tomo Bendinsko sodybą. Paruošų agen-

tas Keturakis, patikrinęs valstybinės prievolės kvitus, paragino šeiminius paruošti pietus, surasti kelias "dvikolkes" degtinės.

Tuo metu į Naujos Ūtos giraitę susitikti su Vaidoto grupės vado Prano Kučinsko-Spyruoklio ryšininke Astra kelių kovotojų lydimi atėjo Geležinio Vilko rinktinės pirmos ir antros kuopų vadai Albinas Švedas-Radastas ir Zigmas Juška-Pjūklas. Pjūklo pasiūstas partizanas Vytautas, palikęs uniforminį švarką ir kepurę, ginkluotas dviem pistoletais, vienmarškinis išėjo pamiškėn. Bendinsko kieme pamatęs merginą ir iš trobos išeinantį šeimnininką, atidžiai žvalgydamas aplinką, nuėjo į sodybą.

Troboje vaišinęsi aktyvistai, per atvirą langą pamatę merginą ir artėjantį auliniais batais bei kariškom kelnėm vyrą, matyt, nusprendė patikrinti jų dokumentus. Iš trobos išėjusius komsorgą Kazlą ir sribų vyresnįjį K.Matusevičių pasitiko Vytauto pistoletų šūviai. Sutrikę sribai suvirto atgal į prieangį, o Astra su Vytautu, prisidengdami trobesiais, pasinešė į pamiškę.

Tolimesnėje pamiškės gyventojų Lukausko sodyboje buvę enkavedistai, išgirdę šūvius, išbėgo iš kiemo ir ėmė į bėglius pragariškai šaudyti. Vytautui pavyko pabėgti. Sužeista Astra atbėgo į pamiškę ir suklupo prie eglės išvartos. Prisiartinę enkavedistai bandė paimiti merginą gyvą, tačiau keliais pistoleto šūviais pasitikusi priešą Astra žuvo.

Giraitėje buvę Radastas, Pjūklas, P.Kleiza-Rytis, K.Urbanavičius-Žaibas ir Stasys Marčiulynas-Lapinas, išgirdę šūvius ir nežinodami priešo pajėgų, veltis į kautynes nedrįso.

Dainavos apygardos Kunigaikščio Vaidoto grupės partizanai neteko vienos iš veikliausių kovotojų-ryšininkių - "komendantu" praminta drąsioji Ringėnų kaimo dukra Aldona Marčiulynaitė-Astra .

Įrašas byloje: *"1947 05 08 miškingoje Senoji-Tarluška vietovėje Šilavoto NKVD dalinio nukauta aktyvi partizanų ryšininke Astra, kuri buvo užėjusi į Bendinsko sodybą. Du kartus buvo MGB organų sulauikyta ir abu kartus pabėgo. Tą dieną aktyvistai rinko paskolai parašus ir buvo pas Bendinską. Atėjusi į kiemą Astra išsikvietė šeimnininką ir klausinėjo, ar nėra kareivių. Netrukus atėjo partizanas, kuris išeinant iš Bendinsko brigadai atidengė iš pistoletų ugnį. Susišaudymo metu partizanas pabėgo. Įbėgusi į miškelį Astra kareivių buvo nušauta."*

Tačiau tokios atsitiktinės pergalės, NKVD dalinių vadų netenkino. MGB keisdamas kovos su partizanais taktiką, stengėsi sukurti kuo platesnį agentų ir informatorių tinklą. Geležinio Vilko rinktinės Dešinio grupės kovotojų sekimui gegužės mėnesį čekistai užverbavo ir numatė į

partizanų gretas įterpti vidaus agentą, slapyvardžiu "Oriol": *"Kompromituojančių davinių pagrindu Prienų MGB užverbuotas "Oriol" tarnavo SS daliniuose ir už nuopelnus gavo puskarininkio laipsnį. 1945 m. buvo paimtas į nelaisvę. 1947 m. kovo mėnesį grįžęs iš lagerio norėjo išeiti į būrį... Užverbuotas "Oriol" prižadėjo išpirkti savo kalnę."* (B.27/23) Be jo Dešinio sekimui užverbavo agentą "Vilką" ir pranešėją "Petronė", kuri prižadėjo teikti žinias nurodytame punkte.

Veiverių MGB Geležinio Vilko rinktinės ūkio dalies viršininko Klemeno Baltrušaičio-Kurto ir jo grupės sekimui gegužės 22 d. užverbavo agentę "Albiną". Ji prisipažino, kad jos giminaičiai glaudžiai bendradarbiauja su partizano Kurto grupe ir teikia visokeriopą pagalbą. Geležinio Vilko rinktinės 1-os kuopos partizanų veiklai sekli gegužės 21 d. užvedė individualią "Radasto-Žvalgo" agentūrinę bylą. Užverbuotas partizanų rezervinės grupės "G" dalyvis prisipažino palaikęs ryšį su kuopos vadu Radastu ir vykdė jo užduotis.

Marijampolės MGB užverbuotas agentas "Naujokas" buvo pasiūstas į I kuopą kaip vidaus agentas. Šilavoto MGB "Varnas" prisipažino padėjęs partizanams ir, pateikęs čekistams vertingų žinių, sutiko dirbti agentu.

Šilavoto MGB gegužės 20 d. gavo agento "Petrūnio" pranešimą, kad Šimėkų kaimo Bielskaus, Žėglio ir gretimų gyventojų sodybas dažnai lanko partizanai. Šilavoto igula kitą naktį prie Žėglio ir gretimų sodybų sugulė pasaloje. Po vidurnakčio išgirdę keliu artėjančio vežimo bildesį, enkavedistai prislinko prie vieškelio ir priartėjus vežimui pareikalavo sustoti. Iš vežimo trenkė Geležinio Vilko rinktinės štabo viršininko Skirgaudo automato serija... Byloje (27/23, 1.69) įrašyta: *"Agento "Petrūnio" daviniais, Šimėkų-Plutiškių keliu pravažiuodami partizanai dažnai užsuka pas Žėglį ir Bielskų. Šių davinių pagrindu NKVD dalinys 1947 gegužės 21- 22 naktį Plutiškių-Šimėkų kelių sankryžoje bandė sulaikyti vežimų ir nukovė neatpažintą, apsivilkusį kapitono aprangą partizaną Skirgaudą. Susišaudymo metu Skirgaudas automato serija sužeidė Borodiną ir Riabovą. Bandė mesti granatą, bet jaun.ltn. Fiodorovo buvo nukautas."*

Paimtas automatas PPS ir F-1 granata.

Iš paimtų dokumentų nustatyta, kad partizanas priklausė Viesulo-Šarūno kuopai. Jo žmona gyvena Kaune ar netoli jo. Rastame bloknote įrašas apie agentą "Arą"- Vaitkevičių, Pašvenčio apylinkės pirmininką, ir jo pavaduotoją Marčiulionį".

Gegužės pabaigoje į Tauro apygardos štabą atskriejo skaudi žinia, jog

kovojanti Lietuva neteko Tėvynės laisvės kovai atsidavusio štabo pareigūno vyr.ltn.Vlado Stepulio-Stepulevičiaus-Mindaugo.

Vladas Stepulis gimė 1903 m. Janėnų k., Šventežerio vls., Seinų apskrityje. Baigęs Kauno Karo mokyklą tarnavo Lietuvos kariuomenėje kadriniu karininku. Užgrobęs sovietams Lietuvą, vyr.ltn.VI.Stepulis išėjo į atsargą.

Rytprūsių pasienyje dar griaudint karo veiksmų griaustiniams, sovietams paskelbus vyrų mobilizaciją, buvęs karininkas slapstėsi. Prasidėjus pasipriešinimui, VI.Stepulis, pasirinkęs Mindaugo slapyvardį, vadovavo Veisiejų krašto partizanams. 1946 m. balandžio 18 d. Pietų Lietuvos partizanų pasitarime Mindaugas buvo paskirtas Šarūno rinktinės vadu. Partizanų labai gerbiamas, "tėveliu" vadintas, kovose patyręs karininkas Mindaugas 1947 m. vasario 22 d. Žvejo buvo pakviestas dirbti Apygardos štabe, tačiau su Šarūno rinktinės kovotojais palaikė glaudžius ryšius, dažnai lankėsi savo krašte.

Aušo 1947 metų Sekminių pirmos dienos rytas. Buvęs Šarūno rinktinės vadas, Tauro apygardos štabo pareigūnas Mindaugas ir kovotojas Jonas Vabalas-Bijūnas paryčiais užėjo į Janėnų kaimo gyventojų Lukausko sodybą. Pavaišinti ankstyvais šventiniais pusryčiais, partizanai nuėjo į klojimą ir, sugulę pernykščių šiaudų likučiuose, sumigo...

Jau prašvitus, Šventežerio miestelyje dislokuotos 1070 pasienio užkardos enkavedistai apsupo Lukausko sodybos pastatus, tikėdamiesi paimti miegančius partizanus. Tačiau Mindaugas ir Bijūnas jau buvo užmigę amžinu miegu... Matyt, išdavikas buvo padauginęs migdomųjų dozę.

Inscenizavę sodyboje susišaudymą, enkavedistai sumetė į pakinkytą vežimą negyvus partizanus ir areštavę sodybos šeimininką išsivežė į Šventežerį... Lukauskas į namus negrižo. Byloje čekistai įrašė: *"1947 m. gegužės 18 d. Krosnos vls., Virstaminos k. Marijos Maliuvienės sodyboje rastas Šarūno rinktinės štabo bunkeris. Bunkeryje sučiuptas ūkio skyriaus ir rinktinės štabo viršininkas Vincas Kiselevičius-Baravykas, Bedis, g.1901 m., Lietuvos kariškis-vyr. leitenantas..."*

Agento "Pios" duomenimis buvo nustatyta Mindaugo buvimo vieta. 1947 m. gegužės 18 d. Janėnų k., Šventežerio vls. darant kratą Juozo Lugausko sodyboje rasti du partizanai pasipriešino. Susišaudymo metu nukautas Vincas Stepulis-Mindaugas, g.1906 m., vyr. leitenantas, ir štabo viršininkas vyr. leitenantas Vincas Kiselevičius-Baravykas, Bedis.

Paimta 2 pistoletai ir 1 granata. Bunkeryje rasti štabo dokumentai."

Atidžiau perskaičius šias eilutes, galima pastebėti archyvinės bylos

įrašuose neatitikimą: vienas įrašas teigia, jog... "bunkeryje sučiuptas ūkio skyriaus viršininkas/.../ Vincas Kiselevičius-Baravykas, Begis", o antrame įrašė teigiama, kad "...Susišaudymo metu nukauti du partizanai: Vincas Stepulis-Mindaugas ir /.../ štabo viršininkas vyr.leitenantas Vincas Kiselevičius-Baravykas, Bedis (gal Briedis)". Čekistai sugebėjo klastoti ne tik partizanų, bet ir savo dokumentus.

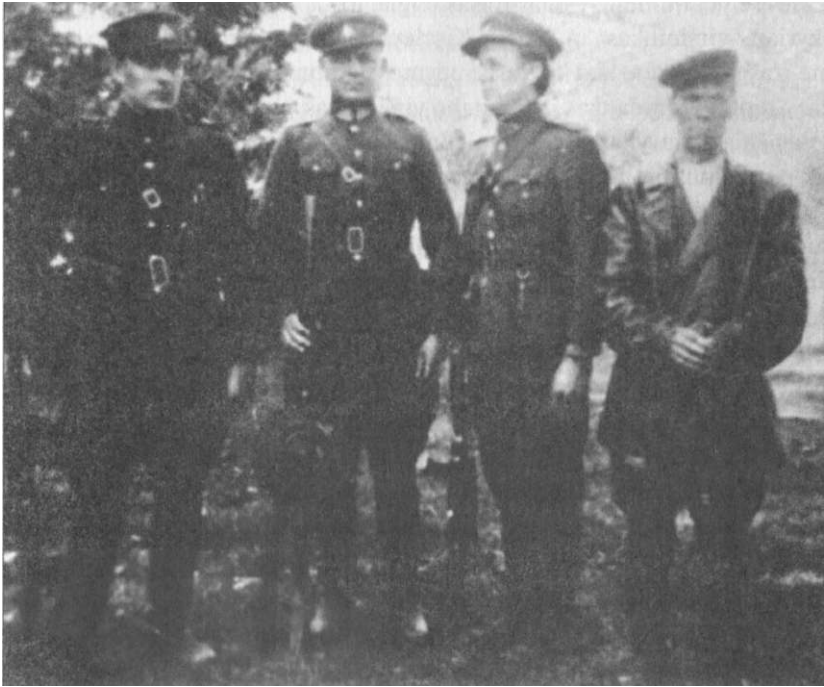
Buvęs Veisiejų krašto partizanų ryšininkas Vytautas Karaliūnas-Nesugaunamas pasakojo: "Balandžio mėnesį savo dukros, buvusios enkavedisto meilužės, išduotas Krosnos vls., Virstaminos k., Marijos Malionienės sodyboje įrengtoje slėptuvėje buvo suimtas Šarūno rinktinės partizanas, viršila Vincas Kiselevičius-Baravykas. Nuvežtas į Lazdijus, neišlaikęs čekistų tardymų, partizanas kameroje pasikorė. Išdavikė dukra Birutė netrukus buvo partizanų išaiškinta ir likviduota."...

Miškų giesmininkų ir lakštingalų balsų šėlsmo rytinės sutartines vis dažniau nuslopindavo automatų šūvių salvės. Gegužės antrą pusėje susidūrimai su pamiškėse pasalaujančių enkavedistų ir stribų daliniais iš Žalgirio rinktinės partizanų gretų išplėšė keliolika prityrusių kovotojų.

Gegužės 15 d. Agurkiškės palaukėje patekęs į enkavedistų pasala žuvo Jonas Pažėra-Kudulis. 19 - Sekminių antros dienos - ryte priešų pasaloje žuvo Lodiškių kaimo partizanas Saliamonas Rudzevičius-Žemutis. 23 d. nuo Kazlų Rūdos įgulos enkavedistų žuvo Varno būrio Vytauto kuopos partizanas Vincas Jasaitis-Kaštonas, g.1913 m. Tą pačią dieną Griškabūdžio vls., Šukėtų km. Maskvyčio sodyboje mirė sužeistas partizanas Jonas Žalnieraitis-Štrausas, g.1924 m., iš Buktiškių kaimo. 24 d. Jankų stribų ir NKVD kareivių pasaloje Paluobių parapijos Smilgių kaime žuvo Santakų kaimo partizanas Antanas Baukus-Karys, g.1923 m.

Gegužės 25 d. Barzdų 7040 rezervinės užkardos enkavedistai Paberžupio kaime Kuro sodyboje apsupo kelis Vyčio kuopos Starto skyriaus partizanus. Išsiveržę iš apsupties, dengdami besitraukiančius kovos draugus, garbingai žuvo skyriaus vadas ir du kovotojai: vadas Bronius Matijošaitis-Startas, g.1925 m., sunkiai sužeistas susisprogdino, partizanai Jonas Bendoraitis-Staršina, g.1922 m. Lukšių vls., Matarnų k., ir Vladas Kėvalaitis-Tūzas, g.1922 m. Žvirgždaičių vls., Stočkų k., patekę į priešų kryžminę ugnį. Žuvusių partizanų kūnus enkavedistai nuvežė į Griškabūdį. Tą pat dieną netoli Vilkaviškio neaiškiomis aplinkybėmis žuvo Barzdų vls., Skarbūdžio kaimo partizanas Vytautas Kudirka-Trimitas.

Švito trumpos gegužės 31-os nakties rytas. Į Beržovinės kaimo Gruzinsko sodybą nuo Antanavo pusės atėjo keturi Žalgirio rinktinės Vyčio

• Vaclovas Dereškevičius-Vanagas iš Krūvelių k., Jonas Kvedaras-Povas iš Ėgliniškių k., Vytautas Oleka-Žvalgas iš Girnupių k. ir Andrius Čibirka-Tėvukas, Dobilas partizanų žvalgas iš Krūvelių k., Kazlų Rūdos vls.

kuopos Girininko būrio partizanai. Pavargę vyrai, nepalikę sargybos, ne-trukus sumigo. Apylinkėje pasalavę Pilviškiuose dislokuotos 6040 rezervinės užkardos enkavedistai, matyt, aptikę papievių rasoje partizanų paliktos brydės žymę, pėdsekio šuns atvesti apsupo sodybą. Bandydami prasiiveržti susišaudyme žuvo: Vaclovas Dereškevičius-Vanagas iš Krūvelių kaimo, Jonas Kvedaras-Povas, g.1925 m., iš Egliniškių kaimo, Vytautas Oleka-Žvalgas, g.1926 m., iš Girnupių kaimo ir Andrius Čibirka-Tėvukas, Dobilas, patyręs partizanų žvalgas iš Krūvelių k., Kazlų Rūdos valsčiaus.

SĖKMINGAS PRASIVERŽIMAS

Rizikinga Skirmanto ir Rimvydo misija ryšiui su užsieniu atstatyti birželio pradžioje buvo įvykdyta. Partizanų pasiuntiniai įsitikino, jog Jaltoje ir Potsdame užsimezgęs Vakarų sąjungininkų ir Rytų grobikų flirtas, nors ir nesutariant tautų apsisprendimo teisės klausimu, tęsiamas. Su menkai paguodžiančiomis ir išsivadavimo viltį teikiančiomis žiniomis pasiuntiniai pasiruošė grįžti į Tėvynę tęsti kovos.

Sužėlę pievų lankos, kvapniu ievų šerkšnu pasidabinę upelių pakrantės ir raistų pakraščiai bei kaštonų žvakėmis degantys medžių kupolai teikė žygūnams priedangą ir viltį laimingai peršokti pasienio "mirties zoną".

Birželio ketvirtosios vakare, atsisveikinę su Lenkijoje veikiančios 4-os Vytauto rinktinės kuopos padalinio partizanais, Skirmantas ir Rimvydas, penkių vyrų lydimi, išėjo pasienio link. Eidami Šešupės slėnio miškais, parvyčiais partizanai prisiartinę prie sienos. Užsimaskavę pamiškės brūzgynų pakraštyje, pavargę vyrai visą dieną ilsėjosi, per žiūronus stebėjo pasienio aplinką. Pavakare Skirmantas su vedliu Aleksu Keleriu-Tigru brūzgynais Liubavo-Reketijos ruože prislinko prie pat sienos ir akylai stebėjo pagausėjusios pasienio sargybos veiksmus, žvalgė vietovės reljefo ypatumus, studijavo apkasų išdėstymo schemą. Sugrįžę iš žvalgybos, su palydovais sude-

• Kelionė į vakarus. Gulį Jurgis Krikščiūnas ir J.Lukša. 1947 m. pavasaris

Liubavo link... Tikėjom, jog rusams niekad neateis į galvą, kad mes drįstume apsisistoti prie pat jų kirmėlyno" - rašė Skirmantas.

Šio drąsaus partizanų manevro suklaidinta Liubavo pasienio užkardos vadovybė visas pajėgas sutelkė sienos pažeidimo ir Reketijos užkardos ruože. Čia visą naktį ir kitą dieną iki pavakarės, neaplenkiant nė vieno krūmokšnio, pasienio daliniai ir Kalvarijos karinės įgulos enkavedistai "šukavo" vietovę.

Sekant Skirmanto aprašytus įvykius, spėjama, kad prieš aušrą sieną perėjusių partizanų grupė apsistojo ir birželio 6 dieną praleido netoli karo metu nuniokoto Skaisčių kaimo apkasų vingiais išraustoje ir krūmais sužėlusioje vietovėje.

Per dieną pailsėję ir atgavę jėgas, pravalę ir patikrinę ginklus, pritemus vyrai pakilo nakties žygiui. Birželio septintos paryčiais Skirmantas ir Rimvydas atėjo į Menkupių kaimo gyventojų sodybą. Jono Pupkos sodyboje įrengtoje Vytauto rinktinės 4-os kuopos štabo būstinėje "Baltuosiuose rūmuose" žygūnai rado ką lik grįžusį kovotoją Antaną Murauską-Ungurį ir šešiis partizanus. Netrukus į slėptuvę atėjo Tauro apygardos štabo rikiuotės skyriaus viršininkas Iln.Jonas Aleščikas-Rymantas.

Prieš vidudienį gavus pranešimą apie artėjančias dvi grupes šunimis vedinų enkavedistų, vyrai greit sušoko į šalia tvarto įrengtą slėptuvę. Ankštoje, vos šešių kvadratinų metrų slėptuvėje, keturiolika partizanų, paruošę prieštankines granatas, nusprendė pavojaus atveju veržtis iš slėptuvės ir garbingai žūti...

Laimė, šįkart likimas partizanam buvo palankus. Enkavedistai, "apšvarinę" šeimininkės paukščių ūkio gūžtas, iš sodybos išėjo. Sulaukę sutemų, Skirmantas, Rimvydas ir Tigras, padėkoję buvusiems palydovams - Bonifacui Rutkauskui-Apuokui, Antanui Sliaužiui-Dagiliui ir Antanui Marcinoniui-Balandžiui už drąsą ir pasiaukojimą, atsisveikinę pasiliekančius kuopos vyrus, lydimi Rymanto ir kelių kovotojų išėjo į Vytauto rinktinės sanitarinį punktą - "Panerių" slėptuvę.

Birželio 8 d. dar gerokai prieš aušrą vyrai atėjo į Kalvarijos vls., Gintautų kaimo Broniaus Zavecko sodybą. "Panerių" slėptuvėje buvę Vytauto rinktinės rikiuotės skyriaus viršininkas Jurgis Vasiliauskas-Skydas ir rajono žvalgybos poskyrio viršininkas Feliksas Čereška-Karvelis nuramino svečius, jog šiuo metu apylinkėje gana ramu ir galima ramiai pailsėti.

Be didesnės įtampos praleidę ilgą vasaros dieną, Skydo ir Rymanto lydimi, Skirmantas su Rimvydu išėjo į Vytauto rinktinės štabo būstinę. Rymantui ir Skydui gerai žinomais laukais, vengdami didesnių kelių ir gy-

venviečių, partizanai sparčiai artėjo prie numatytos vietos. Paskutinius kelis šimtus metrų vyrai, slėpdami pėdsakus, slinko gana atsargiai. Pasiųsti žvalgai sutartu griežlės balsu pakvietė vyrus į sodybą.

Labai nustebinti greitai "užsieniečių" sugrįžimu, vyrus sutiko rinktinės vadas Vampyras ir štabo pareigūnas Mykolas Žilionis-Plunksna. Džiugios sutikimo akimirkos nuotaika neblėso iki paryčių. Nors užsienio naujienos teikė maža vilties greit sulaukti konkrečios Vakarų paramos, tačiau sąjungininkų nepripažintas Baltijos šalių įjungimas Sovietų imperijos sudėtin džiugino partizanus ir kėlė ryžto dvasią. Gerai pailsėję ir sočiai pamaitinti, svečiai pavakare susiruošė tolimam ir nelengvam žygiui. Rimvydą ir Skirmantą palydėti pas apygardos vadą Žvejį sutiko ir pats Vampyras bei Rymantas ir kuopos vadas Viesulas su keliais vyrais.

Mėnesį trukusi nervinė įtampa, sėkmingai įvykdžius užduotį ir prasidėjus įprastam partizanų gyvenimo ritmui, pamažu atslūgo. Betemstant aštuonių vyrų grupė, Viesulo vedama, per Šunskų girią patraukė Kazlų Rūdos miškų link.

BIRŽELIS - NESĖKMIŲ METAS

Nuosekliam Vytauto rinktinės partizanų veiklos sekimui sustiprinti Marijampolės MGB vadovai 1947 m. balandžio viduryje sudarė dvi agentūrines bylas ir užverbavo kelis agentus bei slaptus informatorius. Rinktinės vado Vytauto Gavėno-Vampyro ir jo vadovaujamo štabo veiklai sekti balandžio 16 d. buvo pradėta agentūrinė byla Nr.459 "Aktyvieji", trečios kuopos vado Jono Valaičio-Viesulo ir jo kovotojų sekimui - agentūrinė byla Nr.460 "Teroristai".

Remiantis agentų pranešimais, balandžio 27 d. ankstų rytą enkavedistai surado Vytauto rinktinės partizanų slėptuvę "Seklyčią", kurioje slėpėsi štabo viršininkas Kunigaikštis ir du štabo pareigūnai susisprogdino. Iššifravę slėptuvėje rastų apdegusių štabo dokumentų skiautes, čekistai nustatė, kad Kalvarijos MGB veiklos paslaptis Vytauto rinktinės 4-os kuopos vadui Špokui perduoda jų darbuotojas, slapyvardžiu Voverė. Čekistų pasiųsta MGB agentė "Albina" išprovokavo Voverės susitikimą su kuopos vadu Špoku, kuris birželio 7-osios naktį Tabarų kaime prie Karaliaus sodybos pateko į enkavedistų pasalą. Tik laiku pastebėjus klastą, susišaudymo metu sužeistas į ranką Špokas, naudodamasis tamsa, sugebėjo pasprukti. Kitą dieną MGB kameros agentė "Šūra" iš suimtos partizanų ryšininkės

išgautas žinias apie Gintautų kaime esantį partizanų sanitarinį punktą perdavė tardytojams. Tardymo metu žiauriai kankinama ryšininkė provokatorės žodžius patvirtino.

Dvi enkavedistų grupės birželio 10-os dienos ryte apsupo Broniaus Zavecko sodybą, kurioje buvo įrengta 4-os kuopos partizanų slėptuvė "Paneriai". Čekistams reikalaujant parodyti bunkerio vietą, mušamas šeimininkas atkakliai gynėsi. Tuomet operacijai vadovavęs MGB mjr. Vlasov sukrūvintam šeimininkui parodė sodybos trobesių planą, kuriame buvo tiksliai pažymėta slėptuvės vieta ir gerai paslėptos landos vietoje nubrėžtas ženklas.

Bandant atkelti angos dangtį slėptuvėje nugriaudėjo granatos sprogiškos. Sprogimo bangos išmesto dangčio vietoje iš požemio kiaurymės kilo susikaupe dūmai. Jiems prasisklaidžius, į slėptuvės vidų enkavedistai įstūmė keturiolikmetį Zalecko sūnų Albina. Kiek palaukus paskui berniuką į bunkerį išokę du kareiviai iškėlė partizanų kūnus į paviršių. Šalia negyvo Špoko kieme numestas būrio vadas Julius Melkus-Lubinas po kelių minučių atsigavo. Pripuolę enkavedistai partizaną surišo ir, nusiaubę namų ūkį bei suėmę šeimininką ir sūnų Albina, išsivežė į Marijampolę.

Agentų, provokatorių ir kamerose sutupdytų "perekšlių" - MGB šnipų rezgama išdavysčių gija vedė čekistus į kitas partizanų slėptuvių vietas. Praėjus vos porai dienų (birželio 12 d.), MGB agento "Spartuolio" pranešimu enkavedistai apsupo Kalvarijos vls., Menkupių kaimo buvusio Nepriklausomybės kovų savanorio Juozo Pupkos sodybą. Kruopščiai krėsdami sodybos pastatus, okupantai tvarte surado sumaniai paslėptą 4-os kuopos štabo - "Baltųjų rūmų" slėptuvės angą. Nors iš gynybai nepritaikytos slėptuvės išsiveržti gyviems buvo maža vilties, tačiau į čekistų reikalavimą pasiduoti partizanai atsakė per angą išmestų granatų sprogiškais ir automatų šūviais. Ištikimi duotai priesaikai, nelygioje kovoje žuvo Špoko adjutantas Vincas Gurevičius-Ateitis ir pirmo būrio vado pavaduotojas Bonifacas Rutkauskas-Apuokas. Buvęs Seinų krašto partizanų būrio vadas, su Skirmanto grupe prieš kelias dienas iš Lenkijos grįžęs Antanas Martinonis-Balandis paimtas gyvas.

Ištyrę slėptuvėje rastus kuopos štabo dokumentus, emgebistai nustatė, kad Liubavo MVD darbuotojas Vincas K.- Kaštonas partizanams teikia vertingas žinias. Apkaltintas "tėvynės išdavimu", Kaštonas buvo suimtas ir nuteistas.

Praslinkus kelioms dienoms, Kalvarijos vls., Kalvių kaimo Grigaičio sodyboje enkavedistai surado "Betliejum" vadinamą partizanų slėptuvę.

Tą pačią dieną Murgininkų kaimo ūkininko Stankevičiaus lauke buvo surastas kitas 4-os kuopos kovotojų bunkeris. Laimei, aukų nebuvo, nes slėptuvėse partizanai tuo metu negyveno.

Birželio 12 d. Marijampolės vls., Balsupių k. enkavedistų surengtoje pasaloje žuvo du Vytauto rinktinės partizanai: Jonas Bendaravičius-Skinutis, g.1922 m., iš Žydronių kaimo ir Gediminas Adomaitis-Spartakas iš Rudaminos apylinkių. Tą pat dieną Balsupių kaime Marijampolės MGB čekistai suėmė veiklią Tauro apygardos partizanų ryšininkę Vitaliją Juselytę-Naktibaldą, kurios tėviškėje dažnai susitikdavo apygardos ir rinktinių vadai. Drąsioji mergina buvo nuteista 25-eriems metams katorgos.

Žuvus štabo viršininkui ir Apygardos vado įsakymu pervedus į kitas rinktinės kelis prityrusius kovotojus, Geležinio Vilko rinktinėje susidarė vadovaujančių kadro trūkumas. Rinktinės vado įsakymu štabo pareigūnais buvo paskirti labiau patyrę kovotojai.

Tauro Apygardos Geležinio Vilko Rinktinei

Įsakymas Nr.24

Būstinė, 1947 m. birželio 10 d.

§1 S. m. gegužės mėn. 22 dieną, eidamas tarnybines pareigas, žuvo Rinktinės štabo viršininkas Skirgaudas.

Žuvusį Rinktinės štabo viršininką Skirgaudą išbraukti iš kovotojų sąrašų.

§2 Pirmos kuopos antro būrio būrininką pusk.Čempioną, kaip nusimanantį kariniuose reikaluose ir gerą ir uolų kovotoją, skiriu Rinktinės Rikuočės skyriaus viršininku, nuo birželio 10 d.

§3 Trečios kuopos vadą Vylių iš einamų pareigų atleidžiu ir skiriu Rinktinės štabo adjutantu, nuo šios dienos.

§4 Trečios kuopos antro būrio vadą Kairį, kaipo sumanų ir uolų kovotoją, skiriu trečios kuopos vadu, nuo šios dienos.

§5 Ketvirtos kuopos 1-o būrio kovotoją Šermukšnį perkeliu į 3-ią kuopą. Ketvirtos ir trečios kuopų vadams primenu ir išpėjau, kad paskyrimai būtų greitai ir uoliai vykdomi.

Kuopų vadų susirinkimas dėl naktų trumpumo ir dažno NKVD siautėjimo atidedamas vėlesniam laikui.

*Daumantas,
GVRn. vadas*

*Juodvarnis,
Adjutantas*

SKAUDŽIOS PATIKLUMO PAMOKOS

LSSR MGB ministro pavaduotojas, operatyvinio skyriaus vadovas gen.mjr.Kapralovas, remdamasis Markulio informacija ir Tautvaišos parodymais, 1947 m. gegužės pabaigoje-birželio pradžioje įsakė Kauno zonoje organizuoti partizanų ir pasipriešinimo pagrindžiui išaiškinti ir likviduoti plataus masto operatyvinę-karinę operaciją.

Kauno MGB štabo operatyvinis skyrius, iš savo agentų pateiktų žinių eilės Tauro apygardos štabo ryšininkų pavardes, jų slapyvardžius bei apytikres ryšio punktų koordinates. Jų paieškai MGB vadovai sudarė kelias operatyvines grupes ir į numatytus partizanų ryšio taškus pasiuntė patyrusius agentus ir provokatorius. Buvusio KGB archyvų fondo Nr.3 agentūrinėse bylose teigiama: *"MGB agento "Nemuno" surinktais daviniais nustatyta, kad Lukšų giminaičio J. name yra Birutės rinktinės vado Skirmanto ir jo brolio Juodvarnio konspiracinis butas. Pasiųsta MGB operatyvinė grupė (provokatoriai - red.) konspiraciniame bute rado jų ryšininką Kunigonį ir nustatė, jog šiame bute kartais slapstosi tik Juodvarnis, o jo brolis Skirmantas gydosi pas nežinomą gydytoją, atrodo, Lenkijoje..."*

Į Veiverių vls., Juodbūdžio kaime esančią Lukšų sodybą su pranešimu išvyko Kauno Maisto pramonės technikumо studentas A.Kunigonis, gyvenantis Technikos pr.15, kuris palaiko ryšį su Juodvarniu".

Taip Tauro apygardos štabo Ryšių skyriaus viršininkas Antanas Lukša-Arūnas gavo iš Kunigonio pranešimą, kad su juo pageidauja susitikti iš Raseinių krašto atvykęs partizanų ryšininkas Aitvaras-Aidas. Po kelių dienų Arūno ryšininkas pranešė Aitvarui, jog Tauro apygardos atstovas sutinka susitikti su raseiniškių pasiuntiniu.

Susitikti su Tauro apygardos štabo atstovu MGB pasiuntė smogikus - melagingo Josvainių-Čekiškės-Babų apylinkėse "veikiančio" partizanų dalinio Romuva vardu - atstovą "Nemuną". Susitikęs su Arūnu MGB agentas "Nemunas" parašė "raportą".

Apygardos organizacinio skyriaus "Romuva"

Viršininkui

Leitenantui "Klevui"

Raportas Nr.83 (124)

Apygardos "Romuva" įgaliotinio Jaun. leitenanto "Nemunas".

Pranešu, kad vykdydamas Jūsų įsakymą šiandien, t.y. 1947 m. gegužės 28

d., 16 (4 vai) po pietų, aš su savo ryšininku "Aidas" nuvykau į Aleksotą, netoli pagrindinio tilto į susitikimą su Antanu L. Susitikimo tikslas buvo naujai organizuoti apygardos "Romuva" padalinio su kaimynine Tauro apygardos Birutės rinktine bendradarbiavimą ir susitarti bendros vadovybės ir savitarpio pagalbos, leidžiant laikraštį, klausimu.

Ryšininkas "Aidas" pristatė mane Antanui L. Likę dviese, pradėjome pokalbį. Aš pareiškiau, kad man labai nemalonu, kad Antanas L. taip ilgai delsė susitikti, dėl to patekau į pavojingą padėtį, nes teko jo laukti tris dienas, antra, susitikimo vieta, man rodos, labai pavojinga, nes atvira pašalinių akių stebėjimui. Būtų buvę geriau, jeigu būtų nurodytas koks nors namas arba nuošalesnė vietovė. Be to, nepatogus ir susitikimo laikas – pats vidurdienis.

Į tai Antanas L. atsakė apgailestavimu, kad nepaskyrė pasimatymo kur nors kitur, ir paaiškino, kad visa tai atsitiko, nes jis norėjo geriau patikrinti juos, bijodamas provokacijos. O po to, kai vakar Kunigonis pristatė jam mano ryšininką "Aidą" ir pasirodė, kad šis jam pažįstamas, jis pradėjo tikėti, kad tai ne provokacija, o rimtas reikalas.

Po tokios ižangos pradėjau esminį susitikimo pokalbį. Antanas L. paklausė, kas aš toks. Atsakiau, kad esu Josvainių-Čekiškės-Babčių-Vandžio galos – Jonavos rajonuose veikiančio partizanų dalinio jaun. Itn. Nemunas, įgaliotas užmegzti ryšį ir susitarti bendradarbiavimo klausimu su neseniai Kauno apskrityje sukurta Birutės rinktine. Kadangi Birutės rinktinės veikla analogiška mūsų veiklai, vykdomai Kauno apskrityje, būtina Kauno apskritį išskirti į dvi dalis, nes kils neaiškumų mūsų partizaniškoje veikloje.

Turint omenyje 1947 m. sausio 12 d. Tauro apygardos vado Žvejo Įsakymą Nr.1, kuriame yra paragrafas su nuoroda, jog rinktinės vadovybė savo iniciatyva, be apygardos štabo nurodymų, užmezga ir palaiko ryšius su gretimų partizanų dalinių vadais, be to, žinodami, kad Birutės rinktinės vadas Skirmantas yra Jūsų brolis, užmegzti ryšį mūsų vadovybė pasiuntė mane. Turbūt Jums žinoma, kad mes net norėjome prisijungti prie Jūsų. Antanas man atsakė, kad jis tik šiandien matėsi su apygardos vadu, kuris taip pat pranešė jam mūsų pageidavimą ir prašė perduoti tokį atsakymą. Jūsų prašymas priimti į Tauro apygardos Birutės ar kitos rinktinės sudėtį yra labai džiuginantis. Dabar pats laikas surinkti ir organizuoti vieningą, tvirtai susimentavusį organizmą. Kadangi iš įsakymų apygardos vadui aišku, kad minimas rajonas pavaldus kapitonui Žemaičiui, kuris sutiktų jus pervesti Tauro apygardos pavaldumui.

Po to Antanas L. klausinėjo mane apie karinių NKVD dalinių veiklą mūsų rajone. Atsakęs į visus jo klausimus, apgailestavau, kad formalumams

gaišamas laikas, kad per Skirmantą viskas būtų lengviau ir paprasčiau. Tačiau Antanas L. atsakė, kad pats apygardos vadas sakęs, jog spręsti tokius klausimus Skirmantas per daug maža figūra, ir tai sprendžia jis pats. Tokiu būdu leisti užmegzti kokį nors ryšį su Skirmantu Antanas L. vengė.

Tolimesnis pokalbis vyko visiškai draugiškoje atmosferoje. Antanas patarė man susitikus su Žemaičiu pasakyti jam, kad jis kuo greičiau užmegztų raštinę kontaktą su Tauro apygardos štabu. Tikslingiausia būtų pasakyti Žemaičiui, kad jis atvyktų pats arba pasiųstų savo atstovą, igaliotą spręsti visus klausimus su Tauro apygardos vadais. Pageidavo, kad derybos vyktų per mane, Nemuną, ir aš kartu su kapitonu Žemaičiu ar jo atstovu pasiųsčiau savo ryšininką, geriausia Aidą, kuris jam jau gerai pažįstamas. "Geriausia būtų, - sakė A. Lukša, - kad į Kauną atvyktumėt jūs, bet tam reikalinga patikima vieta."

Antanas L. pasiskundė, kad susitikimams neturi konspiracinės vietos, nes Kunigonio kaimynai jį žino. Kad klausimas būtų išspręstas, aš pasiūliau savo adresą: Kaunas, Prūsų (dabar Lietuvių) gt. 12-4, pas Joną Daujotą. Antanas L. pasiūlė konspiracinį slaptažodį. Antanas paklaus: "Ar turite paroduoti duonos?" Daujotas jam atsakys: "Turiu tik du kepalukus".

Susitarėme pirmiausia susirašinėti laiškais. Aš parašysiu, kaip pavyko ryšys su Žemaičiu, jis paliks pas Daujotą laišką su paskutine savo apygardos vado nuomone. Susitikimas Antano L. su juo numatytas VI. (sekmadienį), o į sutartą vietą Kaune atvyks V. 2. (pirmadienį) apie 8 val. vakaro, kur paliks mums naujus laikraščius ir laišką ir paims mūsų laišką, kuriame bus nurodyta kokių slaptažodžių bus palaikomas ryšys... (...)

Antanas L. atsiklausė, ar neprieštarausime, jeigu jis retkarčiais pailsės ir pernakvos pas Daujotą. Aš sutikau. Pareiškiau, jog kpt. Žemaitis pagal savo rangą ir iš praeities turintis mieste pažįstamų tikriausiai pats neatvyks. Antanas L. su mano nuomone sutiko ir pareiškė, jog gerai bus, jei atvyks jo igaliotas atstovas.

Antanas L. patarė, kaip greičiau susitikti su Žemaičiu ir prašė įspėti jį, kad nutrauktų bet kokius ryšius su Vilnium. Klausiamas kodėl, paaiškino, kad Vilniuje gyvena kažkoks profesorius (...), dabar dirbantis rusams... Taip pat Antanas įspėjo, kad Žemaitis saugotųsi išdaviko - provokatoriaus, slapyvardžiu "Šalna" - buvusio Lietuvos pulkininko Zaskevičiaus sūnaus. (...)

Toliau vyko neoficialus pokalbis. (...) Baigę pokalbį tarptautinės politikos temomis, dar kartą sutarėme susitikimo vietą. Antanas Lukša pasisakė, kad slapyvardžiu Arūnas vykdamas Tauro apygardos štabo ryšininko su kito mis apygardomis pareigas. Prašė jo slapyvardį ir pavardę laikyti paslapyje.

"Aš slepiu savo pavarde, - sakė Antanas, - ne dėl savęs, bet todėl, kad su manim papuls ir kiti. Dėl savęs aš nebijau "

Pokalbis truko apie 2,5 valandos - nuo 16 iki 18.20.

Apygardos "Romuva" igaliotinis

Jaun. leit. "Nemunas"

1947 V 28

Laisvai versta iš rusų k. - V.J.

Birželio pradžioje MGB agentai "Nemunas" ir jo ryšininkas "Aidas" atėjo į konspiracinį butą ir, palikę laišką, kuriame birželio 7 dienai paskyrė Tauro apygardos štabo ryšininkui Arūnui susitikimą, išvyko į savo bazę. Spaudžiamas apygardos vado, atkakliai beieškančio ryšių su Žemaitija, Arūnas, radęs konspiraciniame bute jam skirtą laišką, susitikimo datą nurodė birželio 13 dieną.

Susitikimui su Žemaitijos atstovais numatytą birželio 13 dieną į Kauną atvykęs Tauro apygardos vadas Žvejys, lydimas apsaugos partizanų V.Buzo-Vytauto ir A.Pečiukonio, su štabo ryšių skyriaus vadovu Arūnu susitiko Aleksoto pašte. Į susitikimą su žemaičiais Arūnas į Aleksoto šlaitus atėjo vienas. Atsargiai nusileidęs nuo Fredos šlaitų, Arūnas pamatė nuo "Žaliojo" geležinkelio tilto pusės artėjančius tris civiliniais drabužiais apsirengusius vyrus. Tarp jų atpažinęs Kauno MGB operatyvinio skyriaus čekistą kapitoną Nachmaną Dušanskį, Arūnas suprato provokaciją ir šoko į pašlaitės krūmus. Į besitraukiantį Arūną pasipylė emgebistų pistoletų ir vietovėje pasislėpusių MGB slapukų automatų šūviai. Pašlaitės brūzgynų ir gyventojų pašlaitėje suręstų "balandinių" bei sandėliukų priedangoje Arūnui pavyko pasitraukti. Prasidėjus šaudymui Žvejys su apsauga irgi pasitraukė, tačiau atėjęs į Ožėškienės gatvę Jono Poškaus bute Arūnas pateko į MGB agentų ir enkavedistų spąstus.

Agentūrinėje byloje Nr. 27/17 rašoma: *"1947 m. birželio 12 dieną pradėta realizuoti A.Lukšos-Arūno byloje iš agentų surinktus agentūrinius duomenis. 1947 m. birželio mėn. 13 dienos naktį, į akciją įtraukus MGB agentūrą, atlikta operacija vienuolikoje MGB organams žinomų slaptaviečių, NKVD daliniai surengė penkiolika pasalų. Jų metu suimti 25 asmenys - buržuazinio pagrindžio organizacijų nariai: 1.Arūnas - A. Lukša, Tauro apygardos štabo atstovas, 2. Gediminas - buvęs Tauro apygardos štabo adjutantas, paskutiniu metu Birutės rinktinės vado adjutantas, 3.Radvila - Kazys Matulevičius, Vinco, g.1923m., 4. Rolandas - Jonas Poškus, Antano,*

g. 1923m., *Birutės rinktinės kuopos vadas, universiteto studentas, 5.Jaunutis-Jonas (Juozas) Raulynaitis, Antano, g.1923 m., Birutės rinktinės teritorinio būrio viršininkas, Kauno Mokytojų semi-narijos studentas ir kiti.*

Paimta: du šautuvai, trys pistoletai, 100 šovinių, "Laisvės žvalgo" komplektai, Birutės rinktinės 1947 06 10 dienos įsakymai, kuriais nuo 1947m. birželio mėn. 1 dienos Rolandas, Putinas ir Vytautas paskirti kuopų vadais, ir kiti dokumentai.

Nustatyta, kad Arūnas birželio pradžioje Marvelės apylinkėse buvo susitikęs su Tauro apygardos vadu Žveju. Susitikimą surengė Tauro apygardos adjutantas Radvila-Matulis-Matulevičius".

Birželio 13 d. Naujo Šaltupio kaime MGB darbuotojai suėmė Geležinio Vilko rinktinės 3-os kuopos ryšininką Vitą K.-Povą. Tardomas Povas prisipažino, kad Kurto užverbuotas pavasarį iš Albino gaudavo partizanų korespondencijos siuntas, kurias perduodavo 4-os kuopos ryšininkei Aldonai Kazlauskaitei-Jūratei.

Kauno MGB agentai nustatė, kad Prienų rajone, Garšvinės kaime gyvena Tauro štabo ryšininkė Albina. Birželio 10 dieną pas Albina pasiūsti agentai "Bijūnas" ir "Kirvis" jos nerado: buvo su štabo užduotimi išvykusi į Vilnių. Agentai nustatė, kad Albinos brolis yra Tauro apygardos štabo ryšininkas. Jis priėmė agentus "Bijūną" ir "Kirvį" ir sutiko jų korespondenciją perduoti Tauro apygardos štabui. Birželio 14 d. į Garšvinės kaimą pasiūsta enkavedistų grupė suėmė Geležinio Vilko rinktinės štabo ryšininką Jurgį Celiešių-Maskolių. Suimant ryšininką kruopščios kratos sodyboje metu kareiviai rado paslėptą vokišką šautuvą, kelis paketus medikamentų ir du paketus partizanų štabui adresuotų dokumentų. Agentai nustatė, kad medikamentus ir rašomąjį popierių partizanams paruošusi Maskoliaus sesuo Albina. Žiauriai kankinamas Jurgis Celiešius-Maskolius prisipažino, kad nuo 1945 m. pavasario slapstėsi. 1946 m. lapkričio mėnesį Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnui Kurtui pasiūlius, jis sutiko dirbti ryšininku. Su rinktinės štabu ryšį palaikė per ryšininkę Viliją. Geležinio Vilko rinktinės vadą Žaliuką ir štabo Ryšių skyriaus viršininką Kurtą Jurgis buvo sutikęs kelis kartus. 1946 12 28 Maskolius buvo apdovanojęs "Aktyvaus ryšininko juostele".

Maskolius ryšio partizano Juozo Išganaičio-Dėdės nurodymu gegužės pradžioje susitikti su Geležinio Vilko štabo pareigūnais ir trečios kuopos kovotojais iš Avižonių miško lydėjęs Tauro apygardos vadą Žvejį. Čekistus sudomino, kad *"vienoje kaimo sodyboje Žvejys kreipėsi į pasipriešinimo sovietams narius: "...jūs naikinate mažus žmones... Reikia likviduoti*

aukštus sovietų pareigūnus. Tam būtinai reikalingi ginklai ir ryžtas..." Paskutinį kartą su Žaliuku-Daumantu ir Kurtu Maskolius buvo susitikęs 1947 m. gegužės 31 d.

Kita enkavedistų ir Veiverių stribų grupė ankstų birželio 14 dienos rytą apsupo Juodbūdžio kaimo Simono Lukšos sodybą. Malkinėje įrengtoje slėptuvėje miegojęs sūnus Jurgis - partizanas Piršlys, pajutęs pavojų, per klouno duris išslinkęs laukan spėjo išmukti į šalia trobesių vilnijantį rugių lauką. Bandydamas pabėgti į Mozūriškių girią, enkavedistų kulkosvaidžių serijų sukaipotas partizanas Piršlys sukniubo išplaukusių rugių lauke. Prie nukauto sūnaus į rugius čekistų atvestas devintą dešimtį įpusėjęs tėvas Simonas Lukša, pamatęs Jurgį, mušamas ir murkdomas sūnaus kraujo klane, išprotėjo... *"Suimti Vincas Lukša, Simono, g.1905 m., ir Povilas Šalčius, Kazio, g.1927 m., Tauro apygardos ryšininkas, slapyvardžiu Agurkas, dirbęs apylinkės pirmininku, perduoti gen. majoro Kapralov'o vadovaujamai operatyvinei grupei"*, - rašoma agentūrinėje byloje.

Sutartu laiku nesulaukęs Arūno, apygardos vadas Žvejys ir adjutantas lttn. Justinas Jasaitis-Naktis pasitraukė į Kazlų Rūdos miškus. Žalgirio rinktinės partizanų palapinių stovykloje išvydęs Skirmantą ir Rimvydą, apygardos vadas labai nustebo. Jį glumino greitas pasiuntinių iš Vakarų grįžimas, tačiau išsami Skirmanto ir Rimvydo įvykdytos misijos ataskaita pik. A. Baltūsi-Žvejį nuramino.

Po pasiuntinių ataskaitų, Žvejys pasikvietė stovykloje buvusius apygardos štabo pareigūnus ir Žalgirio rinktinės vadus pasitarti. Analizuo-damas Aleksoto šlaituose įvykdytą Kauno emgebistų provokaciją ir neiškęs Arūno likimą, vadas perspėjo išvykstantį Rimvydą ir jį lydinčius vyrus kelionėje būti ypač atsargiems.

Nelaukus sutemų, buvusio Geležinio Vilko rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininko, balandžio 10 dieną perkeltas į Maironio kuopą, Tigro ir kelių Žalgirio rinktinės kovotojų lydimas, Rimvydas išvyko į Garliavos miškus. Iš čia iki Dainavos apygardos Rimvydą turėjo lydėti Geležinio Vilko rinktinės trečios, o vėliau antros kuopos kovotojai.

LLK Tauro Apygardai

Slaptai

Įsakymas Nr.1 7

Būstinė, 1947 m. birželio mėn. 15 d.

Apygardos Politinės dalies viršininką Gediminą, susidarius nepakenčiamai situacijai ir negalintį dirbti pavestą darbą, iš einamų pareigų atleidžiu

nuo 1947 m. birželio mėn. 12 d. ir išbraukiu iš Apygardos kovotojų sąrašų.

*Žvejys,
Apygardos vadas*

*Naktis,
Adjutantas*

ĮSIMINUSI PAŽINTIS

Likvidavus Marijampolės Žemės ūkio Technikinių kultūrų skyrių, nuo 1947 m. balandžio pradžios iki liepos buvau bedarbis. Parvykęs į tėviškę padėjau tėčiui ir vyresniajam broliui kaimo trobesių statybos darbuose, slampinėdamas Švenčiaviškio pagiriais vėl tapau aktyvesniu "neetatiniu" partizanų ryšininku. Tuomet ir įvyko pirmasis mano susitikimas su Dainavos partizanų apygardos štabo pareigūnu Rimvydu.

Birželio antroje pusėje saulėtos dienos popietę kažką triūsiantį kieme pakvietė Švenčiaviškio pamiškėje pasigirdęs gerai pažįstamas partizanų švilptelėjimas. Užsimetęs ant peties dalgį, nuėjau pamiškėn. Palaukęs tankmėje mane pasitiko Tigras, Kurias, trečios kuopos vadas Petras Mocka-petris-Kairys, antro būrio būrininkas Antanas Jundilas-Naras ir dar nema-tytas partizanas. Visi buvo uniformuoti ir, kaip visada, gerai ginkluoti. Per rugių lauką atslinkome į trobą. Mama suskubo ruošti vyrams pietus. Nusi-metęs uniforminį švarką ir kepurę, Kurtas su mano keturiolikmečiu broliu Povilu išėjo į kitą girios pakraštį pasižvalgyti.

Kol mama ruošė pietus, partizanai gyvai kalbėjosi. Klausantis kiek-vieno partizano argumentų, Rimvydo esamos padėties vertinimas paliko neišdildomą įspūdį. Labiau nei kitų išvargusio Rimvydo santūri laikyse-na, kuklumas atkreipė ir mamos dėmesį. Susėdus vyrams pietų, pama-čiusi Rimvydo apykakle ropojantį nuolatinį didžiulio vargo palydovą, ma-ma apkabino partizano pečius ir nedrąsiai pasiūlė:

- Duokit, ponuli... Kalnieruką praskalbsiu... Nesigėdykit, gerai žinom jūsų vargus, - lyg teisindama savo kaimišką netaktą aiškinosi mama.

- Nereikia, mamute... Aš pats... Kai ruskis nejos ant sprando, - pro akinių stiklus pažvelgęs į mamą, atlaidžiai nusišypsojo Rimvydas.

Po pusvalandžio grįžo ir Kurtas su Poviliuku. Atėjo dėdė Juozas, ku-rio raguočiai galvijai per karą sudegus trobesiams buvo laikomi erdvia-me mūsų tvarte. Gavę mamos ir partizanų užduotį stebėti pagirių aplin-ką, dėdė su broliu išginė gyvulius į Švenčiaviškio palaukę, iš kurios gerai matėsi Šilavotas ir jo apylinkės.

Vyrams numalšinus alkį, mamos atkaklumas vis tik nugalėjo partizano Rimvydo kuklumą. Išplovusi apykaklės juostelę ir baltinius, mama pasiūlė partizanui persivilkti drobiniais tėčio marškiniais.

Pavalgę vyrai suvirto pailsėti, kiti tikrino ir valė ginklus, nes laukė įprastinis trumpos vasaros nakties žygis. Reikėjo vyrams palydėti Rimvydą į Prienų šilą ir suradus antros kuopos vado Pjūklo vyrus perduoti jų globon.

Pasilikę saugoti poilsiaujančius vyrus, mudu su Tigru, susėdę nebaigtoje įrengti naujoje troboje, tyliai šnekučiomės. Tais laikais nebuvo įprasta klausinėti partizanų, tačiau užsiminus apie išskirtiną Rimvydo santūrumą ir pastebimą jo minčių brandumą, Tigras pats įsikalbėjo

- Tai gretimos apygardos štabo pareigūnas... Baigęs Vienos universitetą... Rimvydas moka kelias užsienio kalbas... Jo tėvas buvo Lietuvos ministras... - liko atmintyje gal ir pagražintos Tigro pasakojimo nuotrupos. Kad Rimvydas grįžta iš Lenkijos, Tigras neminėjo.

Sutemus Kurto vedami pailsėję partizanai per Kupčiaraisčio krūmus ir Jotauto Prankiškės pievas nužygiavo Prienų šilo link.

. . .

• Dainavos apygardos štabo viršininkas kpt. Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas

Jurgis Krikščiūnas gimė 1919 m. Gyveno Panemunėje, mokėsi. Paskaitas į karinę tarnybą ir baigęs Karo mokyklos aspirantūrą jaun. leitenanto laipsniu paleistas į atsargą, mokėsi Kauno universiteto Geodezijos fakultete.

1945 m. rudenį pasitraukęs į Prienų šilą, Rimvydo slapyvardžiu įstojo į Dainavos apygardos Vaidoto grupės partizanų gretas. 1946 m. vasarą Rimvydas buvo paskirtas Dainavos apygardos žvalgybos skyriaus viršininku.

1947 m. pavasarį paskirtas apygardos štabo organizacinio skyriaus viršininku, kaip partizanų atstovas kartu su Tauro apygardos atstovu

Juožu Lukša-Skirmantu pasiųstas į Vakarus ryšio su diplomatinėmis Lietuvos tarnybomis atstatymui. Birželio pabaigoje grįžęs iš Lenkijos, kpt. Rimvydas liepos mėnesį buvo paskirtas Dainavos apygardos štabo viršininku.

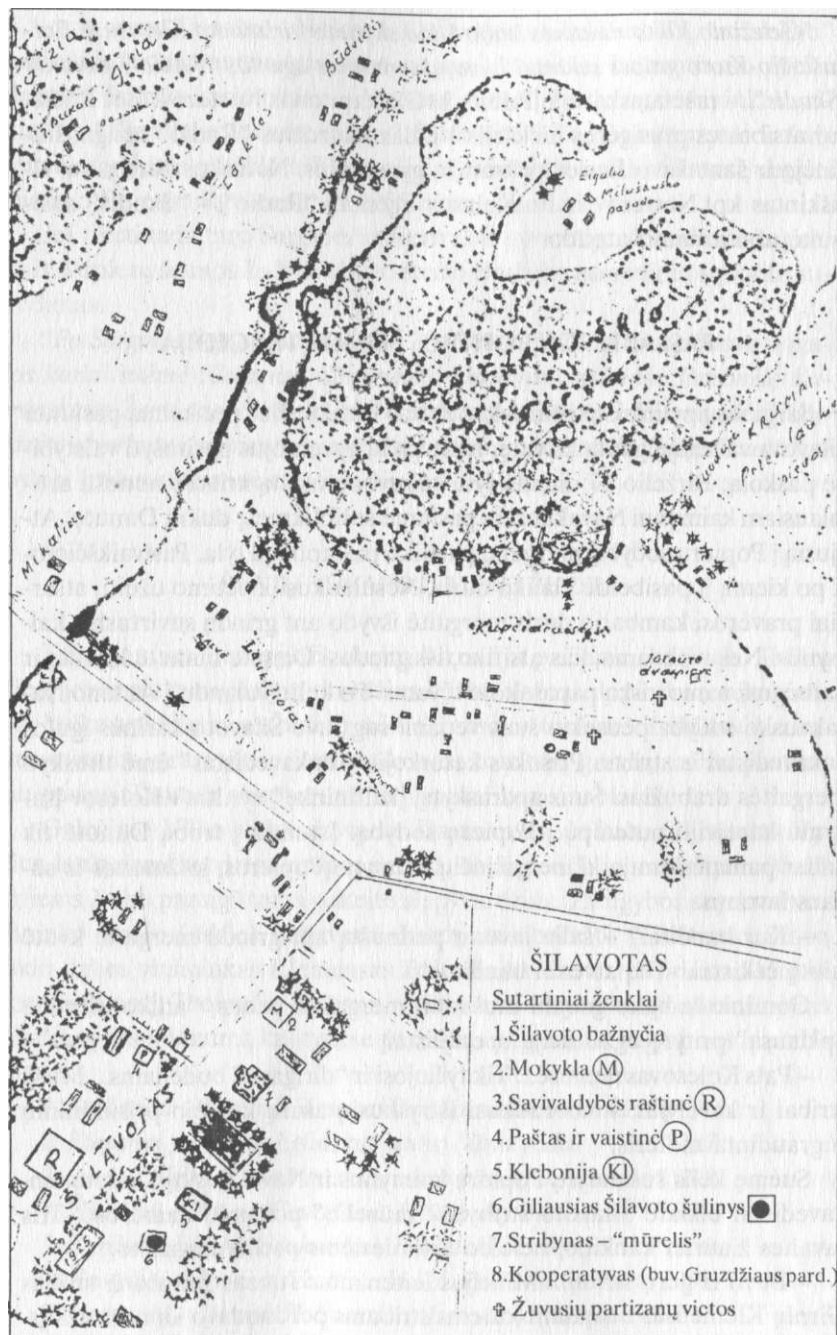
Birželio mėnesį emgebistams iššifravus kai kuriuos partizanų ryšio punktus ir suėmus kelis patyrusius ryšininkus, iš dalies sutriko pastovūs ryšys tarp rinktinės štabo ir kuopų. Siekiant atstatyti štabo skyrių veiklą, Geležinio Vilko rinktinės vadovybė 1947 ra. liepos mėn. 14 dienos į sakymu Nr.26 įpareigojo visų kuopų vadus kuo skubiau pristatyti štabui nepateiktas trijų mėnesių ataskaitas. 1. Pristatyti kuopose surinktas statistines žinias. 2. Kuopų padalinių vadovų atestacinius žiniaraščius. 3. Perspektyvinius mobilizacijos planus. 4. Laisvės kovotojų vardinius sąrašus. 5. Ištraukas iš baudų knygų. 6. Štabo Rikiuotės skyriaus veiklai reikalingus žiniaraščius. 7. Žinias ryšių pastovumui užtikrinti. 8. Žvalgybos skyriaus viršininkui Tautvydui teikti žvalgybinio pobūdžio ir kitas žinias.

Šio įsakymo §3 nuo liepos 9 d. iš pareigų atleistas antros kuopos vadas Pjūklas, paliekant jį eiliniu kovotoju kuopos sudėtyje, o vadu nuo liepos 14 dienos paskirtas Stasys Vasiliauskas-Bizūnas (§4). Antros kuopos I būrio kovotoją Vincą Kučinską-Robinzoną perkėlė į III kuopą., o trečios kuopos kovotojas Neris perkeltas į II kuopos pirmą būrį. Įsakymą pasirašė GVRn vadas Daumantas ir adjutantas Vylis.

Remiantis liepos 12 dieną užverbuoto agento "Jono" išduotais duomenimis, Prienų MGB skyrius Geležinio Vilko rinktinės trečios kuopos vado Petro Mockapetrio-Kairio ir jo vadovaujamų partizanų veiklos tyrimui pradėjo agentūrinę bylą slaptu kodu "Vilkai". Plečiant agentų tinklą, liepos 15 d. Prienų MGB slapyvardžiu "Vasiljev" užverbavo Klebiškio miškų eigulį, "bandito" Gudyno-Speigo krikštėnį Juozą Mozūrą.

"MGB organų apklausoje agentas "Vasiljev" išvardijo keletą nuo 1942-1945 metų jam gerai pažįstamų partizanų pavardes... Per mūsų agentą "Vasiljev" galėsime įvykdyti čekistines-karines operacijas..." - byloje Nr.41/46 (1.200) džiūgavo Prienų MGB kapitonas Nesterov'as.

"Liepos 15 d. Šilavoto MGB viršininkas Kolesovas užverbavo agentą "Rūtą", kurios tėvo namuose gegužės mėnesį Šilavoto enkavedistai surado tris bunkerius. Viename iš jų buvo nesenai banditų pėdsakai. Be to, rasta foto su banditų uniformomis... Apklausoje "Rūta" parodė, kad jos tėvo namuose dažnai lankydavosi pirmos kuopos žvalgybos skyriaus viršininkas Kazimieras. "Rūta" verbavosi noriai ir sutiko sužinoti banditų rėmėjus ir jų slapta vietas", - teigia agentūrinė byla Nr.36/46 (1.235).

"Geležinio Vilko rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininko Klemenso Baltrušaičio-Kurto grupės sekimui buvo užverbuotas agentas "Radio", pavarde "Skudis", - rašė ataskaitoje Prienų MGB kapitonas Nesterov. Bet iš kažkur atsibastęs prasigėręs niekšelis Vladas Skurdžius-"Radio" neilgai šnipinėjo ir šantažavo Jiesios pakrančių gyventojus. Netrukus partizanų išaiškintas kpt.Nesterov ir lttn.Kolesov agentas "Radio" - "Skudis" susilaukė užsitarnauto atpildo.

PASLAPTINGA POPIERŲ ŠEIMOS TRAGEDIJA

Sarginės apylinkės pirmininkas Petras Patalavičius per kaimą pasiuntė Šilavoto valsčiuje gautą krivulę, raginančią gyventojus pasirašyti valstybinę paskolą. Birželio 17 dienos ryte kaimyno atneštą krivulę nunešti artimiausiam kaimynui Navakauskai pasiuntė šešiolikmetę dukrą Danutę. Atėjusią į Popierų sodybą mergaitę pasitiko paslaptinė tylą. Pasivaikščiojusi po kiemą ji pasibeldė į lauko duris. Nesulaukusi kvietimo užteiti, atsargiai pravėrusi kambario duris mergaitė išvydo ant grindų suvirtusius kaimynus. Nesuvokdama, kas atsitiko, išsigandusi Danutė numetė krivulę ir parbėgusi namo viską papasakojo tėvams. Po kelių valandų į Antano Navakausko sodybą pėdsekio šuns vedami sugriuvo Šilavoto karinės įgulos enkavedistai ir sribai. Prišokęs keturkojis "enkavedistas" ėmė draskyti mergaitės drabužius. Šuns apdraskytą "kaltininkę" vyr.lttn.V.Kolesov įsakymu kareiviai nutempė į Popierų sodybą. Įstumta į trobą Danutė tik dabar pamatė kraujo klane gulinčių kaimyno Popieros, jo žmonos ir sūnaus lavonus.

- Kur banditai? - šalia lavonų parmuštą ant grindų mergaitę kvotė įsiutę čekistai. - Tu atvedei banditus!

Guminio kabelio gabalu mušdami mergaitės padus, "atliko pirminę apklausą" prityrę egzekucijų specialistai.

- Pats Kolesovas nemušė... Tik tyčiojosi ir "dirigavo" budeliams... Mušė sribai ir kareiviai, - nubraukusi ištryškusią ašarą kalbėjo prisiminimų sugraudinta moteris.

Suėmę kelis sušaudytų Popierų kaimynus ir Navakauskų Danutę, enkavedistai uždarė Šilavoto sribyno "mūrelio" požemio kameroje. Tris savaites žiauriai kankino, neleido artimiesiems perduoti maisto.

- Buvo ir gerų sribų... Milicijos leitenantas Juozas Riauba ir sribas Girnių Klemensas nematant kitiems sribams perduodavo ką nors užkas-

ti, - prisimena Danutė. - Nušovus Jiestrakyje sriabą Bražuką, "mūrelyje" pasirodė dar nematytas, gražiai nauaugęs, lietuviškai kalbantis, su pypke dantyse čekistų karininkas... Atvedus mane į tardymą, karininkas paklausė: "Kam laikote tuos vaikus? Paleiskit..." Tą popietę mane ir kaimynų mergaites paleido... Kas trečią dieną turėjau eiti į Šilavotą registruotis... Be paso išgyvenau iki 1955 metų.

Jei tikėti tada tarp Sarginės ir Jiestrakio gyventojų sklindančiais gandai, Popierių šeimos žudynės buvo stribo Bražuko asmeninių sąskaitų suvedimas.

"Po *Sarginės Popierių sušaudymo 1947 m. birželio 28 dieną Šilavoto igulos kariai suėmė Klemenso Simonaičio-Girininko ryšininkę Petronėlę Kaminskaitę-Žemuogę. Šilavoto MGB skyriaus areštuota ir "Žvaigždės" šaukimu užverbuota partizano sesuo davė sutikimą atvesti brolių legalizuotis", - byloja įrašas archyvinėje byloje Nr.36/46 (1.235).*

ŠŪVIŲ SUKAPOTI LIEPŲ ŽIEDAI

Vėluojančios šienapjūtės darbų šurmulys pačiame įkarštyje. Tačiau šienpjovių plakamų dalgių skardžius dūžius dažnai slopindavo sukalenušių kulkosvaidžių ir automatų salvės. Įpusėjus tretiems išsivadavimo kovos metams, praretėjo prityrusių laisvės kovotojų gretos, tačiau partizanų pasipriešinimas okupantams ir jų pakalikams neblėso.

Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas ir štabo adjutantas Vylius, lankydami ketvirtos kuopos partizanus, liepos 3 dienos įsakymu Nr.25 dviems štabo pareigūnams pakeitė slapyvardžius. Žvalgybos skyriaus viršininko Stasio Lukšos slapyvardį Juodvarnis pakeitė į Tautvydo, štabo ūkio dalies viršininkas Klemensas Baltrušaitis-Kurtas pasirinko Skirgailos slapyvardį. Tuo pačiu įsakymu rinktinės vadovybė kuopos kovotojams už drąsą ir sumanumą kautynėse pareiškė tarnybinius pagyrimus ir padėkas:

1. Serbentui - Broniui Simanaičiui, pirmo būrio vadui Rp.346
2. Liepsnai - Pranui Eglinskui, antro būrio vadui " 347
3. Arui - Algirdui Lenčiauskui, antro būrio būrininkui " 348
4. Žilvičiui - Vincui Gruodžiui, I būrio skyrininkui " 349
5. Kardui - Jurgiui Grajauskui, II būrio I sk. skyr. " 350
6. Kastyčiui - Broniui Vasiliauskui, Laisvės kovotojui " 351
7. Uraganui - Juozui Plečkauskui, Laisvės kovotojui " 352

Vadų įsakymuose suteikiami, nors ir kuklūs, partizanų veiklos įvertinimo atžymėjimai teikė kovotojams dvasinės stiprybės ir ryžto.

...Dešiniame Šešupės krante, Liepynų kaimo Antano Gumausko sodyje, Geležinio Vilko rinktinės šeštos kuopos partizanai buvo išsirengę "Ramovė" pavadintą slėptuvę. Marijampolės MGB būstinės ir kareivinių panosėje įrengta slėptuvė ilgą laiką buvo patikima partizanų susitikimų vieta. "Ramovėje" dažnai vykdavo partizanų vadų pasitarimai, metinių švenčių iškilmingi minėjimai, naujai priimtų kovotojų priesaikos.

1947 m. vasario 16 dieną Nepriklausomybės paskelbimo 29-ąsias metines "Ramovėje" šventė Tauro apygardos adjutantas Krūmas, Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas-Žaliukas, šeštos kuopos vadas lt. Kazys Greblikas-Sakalas, Šarūno rinktinės atstovas Pranas Kučinskas-Apyns, keli kuopos štabo pareigūnai ir kviesti svečiai.

Geležinio Vilko rinktinės vado vasario 25 dienos įsakymu Nr.11 §-4 šeštos kuopos pavadinimas buvo pakeistas "Penkta kuopa". Kuopos vadas Sakalas vasario 26 dieną rezervinio-pasyvių kovotojų būrio vadu patvirtino buvusį puskarininkį Kostą Vaitkevičių-Tip-topą. Skyrių vadais buvo paskirti: Vytautas Gumauskas-Musė, Stasys Budreika-Murkus ir Jonas Inkartas-Lapė. Būrio sudėtyje veikė jauni vaikinai, gimnazijos ir mokytojų seminarijos auklėtiniai: Algimantas Gumauskas-Šturmas, Juozas Ambrazevičius-Gužutis, Rimantas Kaukas-Žvirblis, Juozas Valinskas-Skirmutis ir keli augesni vyrai. Būrio ginkluotė - keli šautuvai ir pistoletai, granatos, turėjo net rusišką "Degteriovo" sistemos kulkosvaidį. Rezervinės grupės nariai dažniausiai rinkdavosi Gumauskų-Musės ir Šturmo tėviškėje "Ramovėje".

Sustiprėjus MGB agentų veiklai, dažnai rezervistų ir partizanų lankoma "Ramovė" negalėjo išlikti šnipų nepastebėta. Mokslo metų pabaigoje emgebistai suėmė septintos klasės gimnazistą, rezervinės grupės narį Skirmutį. Marijampolės kalėjime patekęs patyrusio MGB kameros agento "Noreikos" "globon", jaunas vaikinai, matyt, kažką neatsargiai prasiitarė. Liepos 6 dieną agentas "Noreika" pranešė MGB "kūmui", jog Skirmutis yra bendravęs su seminaristais Vytautu ir Algimantu Gumauskais. MGB operatyvininkams to užteko. Netikėtai aptikę "siūlo galą", jie ėmė artėti prie "kamuolio"...

Tauro apygardos vado balandžio 10 d. įsakymu Nr.12 Geležinio Vilko rinktinės penktos kuopos vadas lt. Kazys Greblikas-Sakalas buvo paskirtas Kęstučio rinktinės vadu. Palikdamas kuopos vado postą, Sakalas pakvietė kuopos Sanitarinės dalies viršininką Petrą Medelį-Delfiną, pir-

mojo būrio vadą Vinčą Žvingilą-Šarūną ir Vladą Senkų-Šaulį, Lenina, numatytus skirti komplektuojamo Kęstučio rinktinės štabo pareigūnais, pasitarti.

Tvankią liepos 9-osios naktį Šešupės pakrūmėse pritilo griežlių balsai, nuščiuvo pakrantės žolynuose įkyriai kvarkė varlės... Netrukus "Ramovės" lange pasigirdęs sutartinis beldimas prižadino vos spėjusią įmigti Gumauskų Juliją. Keturi ginkluoti vyrai beregint ištirpo erdvios trobos tamsoje. Po pusvalandžio beldimas į langą pasikartojo ir į trobos vidų tyliai įslinko dar trys partizanai. Trumpai pasitarę, visi vyrai Julijos lydimi per kiemą nuėjo į kluoną ir sugulė kvapnaus, vos parvežto ir šalinėje sukrauto šieno patale. Tačiau pailsėti partizanams neteko.

Palydėjusi vyrus Julija trumpos vasaros nakties prieblandoje pamatė neryškius sodybą supančių enkavedistų ir sribų siluetus. "Vyrai, supa rusai! - bėgdama trobos link garsiai sušuko mergina ir, automato serijos trenksmo parblokšta, suklupo kieme.

Iš kluono trenkę Hanso kulkosvaidžio ir kelių automatų serijos atšaldė enkavedistų įkarštį.

"Iš kluono pirmas išsoko partizanas Delfinas... Šaudydamas iš automato, partizanas perbėgo keliuką ir sunkiai sužeistas parkrito rugiuose"... - prisimena Petras Gumauskas.

Betoninės kluono arkos patikimai dengė partizanus nuo pirmųjų okupantų šūvių, tačiau gintis kareivinių kaimynystėje nebuvo prasmės, reikėjo žūtbut prasiveržti, nelaukiant visiškos blokados. Po kelių akimirku iš kluono išbėgę partizanai Šarūnas ir Šaulys-Leninas atsišaudydami traukėsi artimiausios sodybos trobesių link. Sutelkia kryžminę priešo ginklų ugnis Šaulį ir Šarūną užklupo netoli Žvinakių sodybos.

Sakalas, Apynys, Žilvitis ir kulkosvaidininkas Hansas veržėsi į kiemo pusę. Jiems pavyko ištrūkti.

Gumauskų sūnus, rezervistas Algimantas-Šturmas pusnuogis perbėgo žvyruobes ir išsoko į Šešupę. Iširopštęs į pakrantės krūmus, vaikiną iki smakro paniręs vandenyje pratūnojo kelias valandas. Brolių Vytautą-Mušę, bėgusį kartu, enkavedistai sučiupo sode.

Sribų suvartyti artimesni Gumauskų kaimynai nukautus ir apiplėštus partizanus atnešė ir sukėlė į atvažiavusį sunkvežimį. Iš rugių paimtas sužeistas Delfinas dar buvo gyvas, tačiau suteikti pirmąją medicininę pagalbą "taikos balandžio" nešėjams buvo "buržuazinė atgyvena"...

Apiplėšę ir nusiaubę pavyzdingą sodybą, ant nukautų partizanų susodinę suimtus šeimininką, jo dukrą Juliją ir sūnų Vytautą, emgebistai ir stri-

bai išvažiavo. Marijampolės miesto Vytauto gt.48 - MGB būstinės kiemo grindinių apšlakstė trijų partizanų kraujas. Nufotografavę nudraskytų ir nuautų partizanų kūnus, čekistai surašė įvykdytos akcijos ataskaitos dokumentą.

Aklas

Marijampolės m.

1947 m. liepos 10 d.

Mes, žemiau pasirašę: Marijampolės apskrities MGB majoras Mitroškin, 278 šaulių pulko 4 kuopos 2 būrio vadas vyresn. leitenantas Melnikov ir 4 ŠK eiliniai Romanov ir Korolevskij surašėme šį aktą:

Šią dieną aštuonių žmonių grupė iš 4 SK 2 būrio, vadovaujama vyresn. leitenanto Melnikov ir operatyvinio viršininko Mitroškin, 1947 m. liepos 9 d. 5 val. vykdydama operatyvinę užduotį, Marijampolės apskr., Marijampolės vls., Lapinų kaime piliečio Antano Gumausko, Miko s., ūkyje netikėtai buvo apšaudyta partizanų. Prasidėjusiose kautynėse buvo nukauti trys partizanai - Delfinas, Leninas ir kt.

Iš mūsų pusės susirėmime užmuštas 4 SK skyriaus vado pavaduotojas jaun. seržantas Arestov, sužeisti: 4 ŠK skyriaus vado pavaduotojas jaun. seržantas Boris ir eilinis Apečionok. Be to, buvo sunkiai sužeistas Marijampolės valsčiaus MGB skyriaus liaudies gynėjų būrio kovotojas Sipšinskas, vėliau miręs nuo žaizdų.

Parašai: Majoras Mitroškin

Vyresn. leitenantas Melnikov

Eiliniai: Romanov, Korolevskij

Nusiaubtoje sodyboje palikta Gumauskienė su penkiolikmečiu sūnumi Petriuku ir dvylikamete dukra Ramute nelaukė šimtų tūkstančių savo brolių likimo. Palikę gimtuosius namus, jie tapo gerų žmonių ir kaimynų globojamais klajokliais.

Po kelių dienų į apleistą sodybą sugužėjo Marijampolės MGB viršininko pavaduotojo mjr. Vlasov ir operatyvinio skyriaus viršininko mjr. Mitroškin vadovaujami enkavedistai ir sribai. Ypač kruopščios kratos metu čekistai surado dalį rezervinio partizanų būrio suslėptų ginklų ir šaudmenų. Dalį ginklų, kurių slaptavietes žinojo, buvo kitur paslėpęs apsukrusis Petriukas.

Tuomet iš apsuptų namų išbėgęs Algimantas-Šturmas 1948 m. liepos

26 d. įsakymu Nr.11 Balandžio slapyvardžiu buvo priimtas į Geležinio Vilko rinktinės 54-os kuopos partizanų gretas. Vikruolis Petriukas vėliau tapo kuopos vado Kazio Pinkvartos-Dešinio ryšininku.

Iš "Ramovės" pasitraukusių partizanų medžioklė tęsėsi. Enkavedistų dalinys liepos 10 d. Kupreliškių miške apsupo Tauro apygardos vadui pavaldžios Maironio kuopos partizanų būrį. Kautynių metu žuvo du kovotojai. Marijampolės MGB operatyvinės grupės vadai ataskaitoje rašė: *"Agento "Žilinsko" nurodymu 1947 m. liepos 10 d. Vilkaviškio rajone Kupreliškių miške operacijos metu nukauti du partizani: Vladas Kučiauskas-Genys, g.1922 m. Didvydžių kaime, buvęs Turklio pavaduotojas, ir Naras (pavardė nenustatyta).*

Suimti gyvi: Juozas Adomavičius-Žvalgas, g. 1918 m., ir Jonas Liorentas-Žemantas, Petro, g. 1923 m.

Paimta: kulkosvaidis, automatas, 2 šautuvai, 2 pistoletai, granata ir 3 juostos kulkosvaidžių šovinių".

Liepos 11d. enkavedistų pasaloje Šunskų apylinkėse žuvo Viltrakių krašto partizanas Juozas Tupčiauskas-Sparnas, g. 1925m., ir nežinomas partizanas.

AŠMINTOS KARŽYGIŲ ŽŪTIS

Jie už Tėvynės laisvę tvirtai ryžos

Kovot ir mirt kaip milžinai...

Slėnio pašlaitėje parinę kryžiai

Jų žygdarbius primins mums amžinai.

Ašmintos kaimo ūkininko Milušausko lauke, eglaitėm ir berželiais apaugusiame Ašmintos slėnio šlaite, Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės ketvirtos kuopos partizanai buvo išsirengę gana talpią ir patikimai maskuotą slėptuvę. Už pusantro šimto metrų gyventojų Kazio Ditkausko sodybos neįrengiame gyvenamojo namo gale po grindimis buvo iškastas kitas partizanų bunkeris.

Liepos mėn. 16 d. Ditkauskų sodyboje dienojo keturi ketvirtos kuopos partizanai. Pavakare iš Ašmintos slėnio šlaitų vizituoti Serbento būrio partizanus atėjo kuopos vadas Šarūnas, jo brolis, Birutės rinktinės Žiedo kuopos vadas Merkys, buvęs Vermachtas, trečios kuopos kovotojas Šermukšnis ir juos lydėjęs Serbentas su trimis būrio kovotojais. Būrio

vadas Serbentas pasiuntė partizaną Vytenį į Ditkauskų beržynėlį pasekti, ar svečiai neatsivedė nepageidauamos "uodegos".

Kol kuopų vadai aptarinėjo su būrio kovotojais savus reikalus, šeiminkė su dukra Anastazija, partizanų praminta Čerkute, ruošė vyrams pietus. Netrukus iš žvalgybos grįžęs Vytenis pranešė, kad beržynėlyje sutikęs nepažįstamą pagyvenusį pliktelėjusį rusvaplaukį vyrą. Sutiktas žmogus išsigandęs, verkšlendamas aiškinosi, jog beržynėlio savininkas Ditkauskas jam leidęs išsikirsti dyseliui beržiuką... Būrio vadas pabarė Vytenį, kam šis neatvedė nepažįstamojo ir neišsiaiškinęs jo asmenybės paleido. Sunerimę vyrai apieškojo apylinkės bei pašlaitės krūmus, bet nesuradę Vytenio sutikto žmogaus grįžo į sodybą. Iš Vytenio išidėmėtų šio žmogaus požymių šeiminkas ir vietiniai partizanai spėjo, kad sutiktasis buvęs Nepriklausomybės kovų savanoris, Bagrėno kaime gavęs žemės pasiturintis ūkininkas, buvęs aktyvus šaulys Klemensas Radžiukas. Pagaliau neteikdami šio berods padoraus žmogaus pasirodymui didesnės reikšmės, nurimę partizanai pavalgė pietus ir laukė sutemų. Vienuolikai vyrų slėptis Ditkauskų trobos pogrindyje nebuvo vietos, todėl vadai nusprendė pereiti nakvoti pašlaitėje įrengtame kuopos štabo bunkeryje. Eiliniai partizanai bunkerius nakvynei pasiskirstė burtų keliu. Sutirštėjus vakaro šešėliams, visi partizanai ir jų mažoji rėmėja Pakalnūtė iš sodybos atėjo į Ašmintos slėnio šlaitą. Kuopos vadas Šarūnas atkėlė eglaitės išvartos šakų slepiamą bunkerio angos dangtį ir septyni partizanai vienas po kilo dingo požeminio būsto angos kiaurymėje. Lydėję juos skyriaus vadas Žilvitis, kovotojai Vytenis, Lapinas ir Kastytis su Pakalnute, palikę bunkerio vėdinimui tarpą, privėrė angos dangtį ir kruopščiai užmaskavę, naikindami paliktus pėdsakus sugrįžo į Ditkauskų sodybą. Jau gerokai po vidunakčio, dar kiek padelsę, visi keturi partizanai nusileido į pagrindinę savo slėptuvę. Šeiminkė su dukra Nastute-Pakalnute ant bunkerio angos dangčio užrideno puspilnę išsijotos druskos statinaitę ir atvilkę pusmaišį dar nesijotos druskos, ramia sąžine nuėjo gulti. Tik šeiminkas Kazimieras Ditkauskas iki švitimo prarymojo prie lango.

Brėkstant ankstaus ryto rimtį sudrumstė tolimas mašinų variklių gausmas. Anksti pakilęs netolimas Ditkauskų kaimynas Vincas Milušauskas, perkėlęs ganykloje nakčiai pririštus galvijus, grįždamas pašlaite perspėjo partizanus.

- Vyrai, nuo Burbulio kalno - rusai!

Ketvirtą valandą ryto Burbulio kalne sustojo kelios rusų okupacinės kariuomenės mašinos. Išdaviko - Prienų MGB agento "Keršto" tiksliai

• Vincas Prajeras-Meteoras

informuoti enkavedistai apsupo Kazio Ditkausko sodybą. Pašokę iš lovų šeimininkė su dukra įpuolė į nebaigtą įrengti namo pusę ir išspėjo po grindimis bunkeryje miegančius partizanus.

Išradinga Ditkauskienė instinktyviai parvertė ant grindų nesijotos druskos pusmaišį. Ant bunkerio dangčio pasklidusi išberta iš maišo druska paslėpė visus požeminės angos plyšius. Numetusi nuo statinaitės viršaus druskai sijoti sieta, susitvardžiusi šeimininkė neskubėdama išėjo į prieangį. Dukra Nastutė, stvėrusi kibirą, suskubo bėgti melžti karvių. Vos pravėrusią duris mergaitę nustvėrė enkavedistai.

- Kur banditai!?. Kur bunkeris!?. - šaukė įsiutę čekistai.

- Nežinai, banditų kale!.. - lyg

aidas "vyresniojo brolio" žodžius atkartoję lietuviškai Prienų MGB operatyvinio skyriaus viršininko pavaduotojas budelis Govėdas-'Typkė'.

- Greit sužinosi, rupūžė!.. - keikdamasis sugniaužtu kumščiu trenkė mergaitei sribų vyresnysis Alfonsas Mozūras.

Buvusi partizanų rėmėja ir ryšininkė Ditkauskų Anastazija, kuriai tuomet buvo šešiolika metų, pasakoja: "Sudaužę ir suspardę sribai ir enkavedistai nutempė mane į kluoną.. Surišę kaip rugių pėdą inmetė in šalinę... Gal po valandos, baisiai sudaužytas ir sukrūvintas atvarė pas Babravičienę rastas partizanų ryšininkes būrio vado Serbento žmoną Eleną Sebastijauskaitę-Ramunę ir Aldoną Kazlauskaitę-Jūratę. Surišę merginoms rankas ir kojas, enkavedistai įmetė abi į kitą kluono šalinę. Palikti saugoti du sribai ir kareivis griežtai uždraudė mums kalbėtis..."

Sugužėję į trobą rytų grobikai ir sribai su įprastu jiems įniršiu nusiaubė kuklų taikių žmonių būstą. Išgriozdę kiekvieną kiek įtartina kampa, vietomis išlupo medines grindis, ieškojo slėptuvės. Radę ant grindų išbertą druską, nusikeikę piktai nusispjovė: "Dūra baba", išstūmė šeimininkę į prieangį ir įsakė pirma jų lipti ant aukšto. Metaliniais strypais

išbadę palėpes ir nieko neradę, išvirtę į kiemą padėjo savo bendrams siaubti ūkinius pastatus. Agento duomenų netikslumas žadino neregėtą įtūžį.

Apie penktą valandą ryto dresiruoti šunys, matyt, aptiko netoli pašlaitės žmogaus pėdsakus. Pašlaitės krūmuose sprogo enkavedistų sviestos rankinės granatos, aplink slėptuvę sukaleno kulkosvaidžių salvės...

Nežinia, ar partizanų bunkerio angos vietą surado patys enkavedistai, ar išdaviko "Keršto" nurodymu granatas svaidė spėtinai. Žaliose eglaitės išvartos šakose kaupėsi enkavedistų mestų ir sprogusių granatų bei partizanų deginamų dokumentų pilkšvai melsvų dūmų šydas... Pagaliau bunkerio angoje išnirio partizanas Šermukšnis, iškeltoje jo rankoje sprogo metimui paruošta granata. Priešo kulų suvarpytas, granatos suplėšytu veidu Šermukšnis susmuko slėptuvės angoje. Požemyje nuaidėjo keli duslūs šūviai... Dar pusvalandį enkavedistai sutelkta kulkosvaidžių ugnimi genėjo išvirtusios eglaitės ir artimesnių krūmų šakas.

Pagaliau apylinkėje įsiviešpatavo mirtina tyla. Sprogusių granatų ir kulų išdraskyta bunkerio anga akiai ir nebyliai žvelgė į dangų... Rytmečio ore pamažu sklaidėsi ir tirpo išvartos šakose ir pašlaitėje tvyroję melsvų dūmų kamuolėliai. Prie šlaito privažiavo stribų atvaryti Ditkausko ir Vinco Milušausko šienui vežti paruošti ilgadrobų vežimai. Kareiviai atsivarrė Albiną Milušauską ir dar kažkurių kaimyną. Pašalinę nuo slėptuvės viršaus eglaitės išvartą ir sprogusių granatų suskaldyto bunkerio angos rentinio atplaišas, vyrai iškėlė paviršiun bunkeryje žuvusius partizanus. Turtum maitvanagiai čekistai ir stribai puolė maitoti ir spardyti bejausmius kūnus...

Garbingai atliko pareigą Tėvynei Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Laisvės kovotojai:

Vytautas Juodis-Šarūnas, ketvirtos kuopos vadas, Algirdas Juodis-Merkys, Birutės rinktinės Žiedo kuopos vadas, Kazys Batutis-Pavasaris, ketvirtos kuopos kuopininkas, Bronius Simanaitis-Serbentas, ketvirtos kuopos pirmo būrio vadas, Vincas Prajeras-Meteoras, ketvirtos kuopos pirmo būrio būrininkas, Povilas Šiugždinis-Bitinas, ketvirtos, ir Kazys Grajauskas-Šermukšnis, trečios kuopos kovotojai.

- Į Burbulio kalną paskui vežimus su žuvusių partizanų lavonais varėsi ir mus - Jūratę, Ramunę ir mane, - prisimena šį šiurpų rytą Anastazija Ditkauskaitė-Pakalnutė. - Varė ir vis daužė, spardė. "Sakykit banditų pavardes... Slapyvardžius!" Sakėm, kad nepažįstam, nežinom... O iš vežimų plūsta kraujas... Mes basos... Mūsų pėdos kruvinos... Pagaliau kruvi-

na mūsų procesija baigėsi Burbulio kalne. Čia stovėjo kelios enkavedistų mašinos. Po Burbulio egle kareivių ir sribų apsuptas stovėjo kareiviška rusų miline apsiaustas išdavikas Radžiukas. "Čia radom tik žiedus... Rasim ir šaknis", - gyrėsi sribams išdavikas.

Sumetę į mašinas nukautus partizanus ir susodinę suimtas merginas bei kelis suimtus apylinkės vyrus, okupantai nusivežė į Prienus ir uždarė sribyno požemiuose.

- Būdamas sargyboje milicininkas Juozas Makrickas perduodavo man maisto ir laiškučius, - prisimena Pakalnutė.

- Kas buvo, kai tave suėmė? - kartą paklausė Makrickas.

- Po Burbulio egle stovėjo Radžiukas, - atsakė Anastazija.

- Dabar man viskas aišku, - mįslingai prasytarė milicininkas Makrickas. - Laikykis, nieko neprisipažink... Jau nebėra jo gyvo. Daugiau neišdavinės...

Bunkerio po Ditkauskų namo grindimis, kur tą rytą slėpėsi partizanai ketvirtos kuopos pirmojo būrio skyrininkas Vincas Gruodis-Žilvitis ir kovotojai Vytas Čepulionis-Vytenis, Bronius Vasiliauskas-Kastytis bei Alfonsas-Lapinas, enkavedistai taip ir nerado.

KGB archyvo fondų Nr.3 agentūrinės bylos Nr.27/23 dokumentuose įrašas teigia: *"1947 m. liepos mėn. 16 dienos agento "Keršto" pateiktais daviniais nustatyta, kad Bagrėno kaime, Prienų vals. yra bunkeris, kuriame slepiasi partizanas Serbentas. 1947 m. liepos 17 d. rytą Prienų MGB darbuotojų operacijos metu rastas bunkeris, kuriame buvo septyni partizanai Pasiūlius pasiduoti, į opergrupę atidengta (...) automatų ugnis. Užsimezgas kautynėms sunaikinti:*

Šarūnas - ketvirtos kuopos vadas, Lietuvos kariuomenės leitenantas, Merkys - Birutės rinktinės kuopos vadas, Lietuvos kariuomenės leitenantas, Pavasaris - Geležinio Vilko rinktinės atstovas, Serbentas - ketvirtos kuopos pirmo būrio vadas, viršila ir trys neatpažinti Serbento būrio eiliniai.

Paimta: kulkosvaidis, 6 automatai, 6 šautuvai, 8 pistoletai, 16 granatų, prieštankinė mina, 4000 šovinių, 30 diskų kulkosvaidžiams ir automatams, 4 žiūronai, radijo imtuvas ir dokumentai. Iš paimtų dokumentų matyti, kad 1947m. liepos mėn. 16 dieną pas skyriaus vadą Serbentą atvyko inspektuoti kuopų vadai Šarūnas ir Merkys ir štabo atstovas Pavasaris. Paimtuose dokumentuose rastas 17-os asmenų vardinis sąrašas su slapyvardžiais.

Operacijos rajone suimtos nelegaliai gyvenančios ir MGB organų ieškomos bandryšininkės Jūratė, fiktyviais Prapakūnaitės dokumentais, ir Ramunė, fiktyviais Vaitkevičienės dokumentais. Remiantis MGB agentų "Lit-

va", "Michalina" ir "Čeka" pranešimais ir rastais Serbento dokumentais, 1947 m. liepos 17 dieną areštuoti devyni asmenys, Šarūno kuopos rezervinės grupės, įkurtos 1945 m., nariai:

Antanas Bakys-Karbiuratorius iš Strielčių kaimo, Vitas Rinkevičius-Strėlė, g.1927 m., iš Giniūnų kaimo, Jonas Rinkevičius-Pantera iš Giniūnų kaimo, Antanas Urbanavičius-Akmuo, g.1928 m., iš Giniūnų kaimo, Andrius Marčiukaitis-Riešutas, g.1917 m., iš Strielčių kaimo, Pranas Karčiauskas-Apuokas, g.1923 m., iš Strielčių kaimo, Jurgis Karčiauskas-Putinas, g.1928 m., iš Strielčių kaimo, Marija Karčiauskaitė-Simpatija, g.1921 m., iš Strielčių kaimo, Juozas Jankevičius-Vijūnas iš Apušoto kaimo.

Išdavikas, MGB agentas "Kerštas" - Klemensas Radžiukas partizanų karo lauko teismo sprendimu susilaukė teisėto atpildo.

Liepos mėnesį kai kurių nuostolių patyrė ir kitų Tauro apygardos rinktinių partizanai. Liepos 6 d. prie Gižų giraitės enkavedistų pasaloje garbingai žuvo Vytauto rinktinės partizanas Jonas Tumas-Girutis, Vyturys, g.1926 m., iš Ožkasvilių kaimo. Liepos 21 d. gimtajame Balsupių kaime nuo okupantų kulų žuvo Vytauto rinktinės kovotojas Adolfas Dulbys-Ulanas. Liubavo vls., Saulėgrąžų kaime Dadurkeviečiaus sodyboje pasienio enkavedistai liepos 31 d. rado Vytauto rinktinės 4-os kuopos slėptuvę. Pirmo būrio vadas Aleksas Keleris-Tigras (Liūtas) pasidavė.

MGB agento "Špoko" susekti, liepos 10 d. žuvo du Žalgirio rinktinės Varno kuopos kovotojai: Bronius Paukštis-Špokas ir Antanas Gudaitis-Ulonas. To paties agento "Špoko" nurodymu liepos 21 d. Senujų Būdviečių kaime okupantų pasaloje žuvo Krūvelių kaimo Varno kuopos partizanas 26-erių metų Motiejus Čibirka-Bijūnas.

PRIEŠO AGENTŲ IR ŠNIPŲ TRAMDYMAS

Nuo 1947 metų vasaros pradžios partizanų veiklai gyvybiškai svarbūs Pagraižio - Švenčiaviškio - Pajiesio miškų ribojami kaimai tapo nuolatiniu Prienų apskrityje dislokuotų MGB pavaldžių karinių dalinių pasalų bei kratų objektu. Būdviečio, Kalveliškio, Šiūrupio, Naujo Klebiškio, Degimų bei Liepabūdžio kaimų gyventojai gyveno vos ne karinės padėties sąlygomis. Tik pasirodžius šiame rajone partizanams, tuoj pat sekdamas šilavoto arba Veiverių MGB igulų enkavedistų ir strībų antplūdis.

Geležinio Vilko rinktinės vadovybė suprato, jog čekistų greitus veiksmus lemia MGB vietinių agentų ir slaptų informatorių veikla.

Dar 1945 metų vasarą Naujo Klebiškio gyventoją Gluoksnieneį aplankiusi viešnia iš miesto, studentė Irena Mikulskytė, susidraugavusi su Šilavoto MGB agente "Izabella" - Vera Saduke ir, matyt, sutikusi slapta informuoti lt.n. Kolesov, parsikvietusi iš Kauno savo tėvus, apsigyveno apleistose berods Peliukais vadintų Vyšniauskų sodyboje. Dažnos Irenos išvykos į Šilavotą atkreipė vietinių gyventojų ir partizanų dėmesį.

Siekiant sustabdyti arba bent riboti išdavysčių ir provokacijų eigą, laisvės kovotojai ėmėsi ryžtingų, Partizanų statute numatytų priemonių.

Prienų aps. MGB skyrius liepos 23 d. LSSR Saugumo ministrui pasiuntė ekstra pranešimą:

Telegrama Nr. 4796

1947 m. liepos 22 d. 2 val. nakties 5 nežinomų banditų likviduotas Švenčiaviškio gyventojas Antanas Milušauskas, Juozo s., g. 1918 m., eigulys.

Tą pačią naktį Liepabūdžio kaime likviduota 3-ų asmenų Mikulskių šeima.

Prienų MGB kpt. Nesterov'as

(F.3. B.36/46)

Valstybės Saugumo Ministrui gen. mjr. Jefimovui

Spec. pranešimas

Apie įvykdytą teroristinį aktą Šilavoto valsčiuje 1947 m. liepos 22 d.

1947 m. liepos 22 d. apie 2 val. nakties Šilavoto vls., Švenčiaviškio k. užmuštas Antanas Milušauskas, Juozo s., g. 1918 m., dirbęs eiguliu. Milušauskas yra slaptas mūsų pranešėjas "Juozas", užverbuotas 1945 m. sausio 22 d. Šilavoto MGB organų. 1947 m. jokios medžiagos iš jo negauta. Asmeniniam ryšiui prisistatydavo BO MGB viršininkui drg. Kolesovui.

Tą pačią naktį nenustatyti asmenys nužudė Liepabūdžio k., Šilavoto vls. šeimą: Praną Mikulską, Antaną, g. 1900 m., gyv. Liepabūdžio k., jo žmoną Ievą Mikulskienę, Juozo, g. 1890 m., gyv. Liepabūdžio k., ir dukrą Oną-Ireną Mikulskaitę, g. 1925 m. Kaune. (Trys eilutės teksto iškirpta. - V.J.)

Pravestas tyrimas vietoje ir nustatyta:

Apie 2-ą valandą nakties į Milušausko sodybą atėjo nenustatyto dalinio kariškom buvusios Lietuvos armijos uniformom 6-7 banditai. Vienas jų buvo apsirengęs vokiška uniforma, turėjo pistoletą, kiti du buvo su automatais. Likusių banditų ginkluotė nenustatyta.

Du banditai priėjo prie kamaraitės (ambaros), kurioje miegojo Antanas Milušauskas, pareikalavo atidaryti duris. Paspėjo neišsigąsti - "atėjo savi".

Išėję banditai pareikalavo arklio. Pastatė tėvus prie sienos, sūnų Antaną paguldė ant grindų ir kelis kartus sudavė lazda, paskui tas, dėvėjęs vokišką uniformą, iš pistoleto į galvą nušovė. Pasakė: "Jis turėjo ilgą liežuvį - dabar neplepės..."

Apie sūnaus likvidavimą perspėjo niekam nesakyti. Lavoną įsakė užkasti savo sodyboje. Įvykdę ter.aktą, banditai paėmė arklį be vežimo ir pasitraukė Pajiesio kryptimi. Praėjus 25-30 minučių, tėvas ir motina Pajiesio kryptyje girdėjo kelias automatų serijas ir 4 - 5 pavienius šūvius. Ryte kieme rado grįžusį į nugarą sužeistą banditų išvestą arklį.

Šaudymo aplinkybės nenustatytos. Manoma, kad susišaudė dvi banditų grupės, kadangi ter.aktai buvo įvykdyti apytikriai 2 kilometrų atstumu. Šūviai girdėjosi maždaug pusiaukelėje.

Girdėjo šūvius ir dviejų karinių-operatyvinių grupių, vadovaujamų lttn.Černov ir jaun.lttn.Kizlovo, kareiviai. Eidama į sekretą karinė-operatyvinė grupė 24 valandą prie Pakiauliškio išsiskyrė į dvi dalis. Grupės vadovo leitenanto Černov vadovaujama kareivių grupė liko pasaloje Pakiauliškio apylinkėje, o MGB vyr. operatyvinio skyriaus jaun. leitenanto Kizlov vadovaujama kareivių grupė vykdė sekretą Degimų miško palaukėje.

Maždaug už 300 metrų išgirdusi šūvius, lttn. Černov vadovaujama 14 kareivių grupė nuskubėjo į susišaudymo vietą. Šūvių vietoje nieko įtartino neradę, grįždami per Milušausko pasodos lauką, išgirdę raudą kareiviai užėjo į sodybą, kurioje rado nušautą eigulį ir raudančius tėvus.

Girdėjusi šūvius MGB jaun.leitenanto Kizlov'o vadovaujama kareivių grupė į girdėtų šūvių vielą nėjo. Tik ketvirtą valandą ryto iš sekreto pasitraukusi grupė, eidama Liepabūdžio kaimo link, užėjo į Mikulskio sodybą. (Viena teksto eilutė išpjauta skutimosi peiliuku. - V.J.) ...sodyboje rado kraujo pėdsakus. Vėliau rasti kluone užkasti visos Mikulskių šeimos lavonai. (Trys teksto eilutės išpjautos. - V.J.)

1946 m. Antanas Milušauskas buvo brolio Juozo-Meškos ir kitų suimtų banditų grupės teisme liudininku. Vienas bylos dalyvis Degimų kaimo Albinas Uleckas iš teismo buvo paleistas. Matyt, banditai iš jo sužinojo liudininko Antano Milušausko parodymus teisme, dėl to buvo banditų likviduotas. (Dvylika teksto eilučių išpjauta. - V.J.)

Iš MGB pusės ir iš operatyvinio personalo dalyvių, agentų "Juozo", "Po-vo" ir agento "Izabella" priėmimų procese konspiracijos pažeidimo faktų mūsų nenustatyta. Net po agento "Izabella" užverbavimo neaiškumų nebuvo.

Agentas "Juozas" pagal drg. Vasilij Kolesov'o kvietimą buvo priimtas 1947

m. gegužės ir birželio mėnesį, prisilaikant visų konspiracijos reikalavimų. Ter.aktą vykdžiusių banditų išaiškinimui ir paieškai suformuotos dvi čekistų operatyvinės grupės: leitenanto VKolesov, jaun.ltn.Svetlov ir ltn.Černov su 14 kareivių, plius liaudies gynėjų grupė. Antra grupė: MGB oper.igaliotinio jaun.ltn.Sivodniasov, vyr.operatyvinio skyriaus jaun.ltn.Kizlov, NKVD grupės vado, jaunesniojo leitenanto Fiodorov vadovaujama 14 kareivių grupė. Apie paieškos rezultatus pranešiu.

Prienu MGB viršininko pavaduotojas mjr. Sulackij

(F.3. B.36/46, 1.204-206)

. . .

Girnių-Juodsnuikių Klemensas buvo šaunus vaikinys, kaimo bernų mūšinyse pakankamai drąsus ir smagią ranką turėjęs vyras. Vokiečių okupacijos metu už viešosios tvarkos pažeidimą 1943 m. Šilavoto policijos buvo sugautas ir išsiųstas darbams į Vokietiją.

Pasibaigus karui, 1945 m. rudenį grįžtantį į Lietuvą gausų "karo trofėjų" kraitį sukaupusį Klemensą enkavedistai "nubuožino" ir paleido į namus. Kadangi jaunesnysis brolis Vincas jau buvo nuteistas už "banditizmą", paleistą buvusį užsienietį Klemensą emgebistai įpareigojo kelis kartus savaitėje registruotis. Taigi Girnių Klemensas buvo dažnas Šilavoto MGB būstinės "mūriuko" šeimininkų svečias.

Tuomet dirbau Šilavoto valsčiaus raštinėje buhalteriu. Nakvoti kasdien pareidavau į tėvų namus. Kartą grįžtant iš darbo, į švenčiaviškio pagirį kartu ėjęs Klemensas su sarkastiška apmaudo gaidėle prabilo:

- Cha!.. Buožių bernai... Andriukas su Petru - banditai... Žuvo be reikalo... Ir už ką?.. Už buožes!..

- Matyt, taip reikėjo, - santūriai paprieštavau. - O tavo brolis... Vincas... Irgi buvo banditas.

- Ir tu, Viteli... Gaila... Dirbi valsčiuje, o neši žinias miškiniams, - užplūdus atvirumo bangai išpyškino Girnių Klemensas.

- Ko lauki, Klemensai?.. Grįžk ir pranešk Kolesovui... Bus dėkingas, premiją gausi... Gal trofėjinius laikrodžius ir žiedus gražins!.. - pyktelėjęs atkirtau pusbroliui.

Ir taip ne itin glaudūs mūsų santykiai nuo šios akimirkos visiškai pašlijo. Tačiau Kolesovas kol kas manęs nejudino. Matyt, Klemensas dar laikė liežuvį už dantų.

Kovo 21 d. ankstų rytą buvau "supakuotas", gerokai Marijampolės emgebistų aplamdytas, po trijų savaitių paleistas. Dirbti į valsčių jau negrįžau. O Girnių Klemensas tuojau tapo "liaudies gynėju" - stribu. Į karines partizanų gaudynių operacijas ar pasalas čekistai, kiek žinau, jo nesivesdavo. Visa jo tarnyba stribuose ribojosi stribino ir suimtųjų apsauga. Šilavoto MGB požemio kameroje kalinti asmenys, kiek teko girdėti, juo nesiskundė. Girnių Klemensas kartais, kitiems sribams nematant, perduodavo suimtiesiems jų artimųjų įduotą maisto mazgelį...

Okupantams aklai paklusnioje sribų komandoje maištingos Klemenso charakterio savybės dažnai sukeldavo priešiškas nuotaikas. Kartais kildavo ir aštresnių kivirčų:

- Kuris iš jūsų tikras liaudies gynėjas?.. Šlubas Lapinskas?.. Kreivas Bražukas?.. Šleivys, pilnapadis Pašukevičius?.. Ar šitas pusiau spangas... žvairys? - mirtelėlėjęs Vinco Laužiaus-"Laužo" pusėn šaipydavosi įkaušęs Klemensas. - Spirčiau in pasturgalį... ir neliktų kam ginti liaudį... Ir gospadinių spintelės būtų saugios.

Ir spirdavo kartais arba firminiu antausiu pavaišindavo po smagia ranka pakliuvusį sribą, nes buvo nepakeičiamas provokacijų ir intrigų meistras. Po aštresnių incidentų sribų vadovybė išvydavo jį iš "mūrelio". Išvytas ir slankiodamas Švenčiaviškio pagiriais apie partizanus jis neužsimindavo. Kelias dienas pasibastęs tėviškės pagiriais ir Pagraižio lankų papieviais, Klemensas vėl grįždavo į sribyną. Teigti, kad buvo Kolesovo užverbuotas kaip agentas, įkalčių nėra.

Šiandien sunku paaiškinti jo elgesio nepastovumą, tačiau dažni pabėgimai iš sribino ir slampinėjimas pagiriais atkreipė partizanų dėmesį. Mama ir tėtis prašydavo partizanų: "Nelieskit to kvailio... Jis nepavojingas... Tik kartais nesuvaldo liežuvio..."

1947 m. liepos mėnesio antroje pusėje eilinį kartą iš sribino išvytą Girnių Klemensą Švenčiaviškio girioje einantį Tilindžių takeliu, prie mūsų vadintos Didžiosios Lygutės pasigavo partizanas Juozas Baltrušaitis-Tigras.

- Labas, Klemensai! - iššokęs iš tankaus eglynėlio ir pakišęs panosėn "Efena" išvartą sribą pasveikino Tigras. - Tai ką, grybauji?.. O gal "banditų" ieškai?.. Nusirenk!.. Klaupkis ir poteriau!..

Nusirengęs ir numetęs viršutinius drabužius šalin, Klemensas atsiklaupęs nuoširdžiai sukalbėjo vaikystėje išmokus "Tėve mūsų", "Sveika, Marija" ir "Tikiu į Dievą Tėvą"... Apie pusvalandį trukusi jo apklausa, balansuojant ant gyvybės ir mirties ribos, šį kartą baigėsi be kraujo. Garsiai

pasimeldęs, Klemensas prisiekė partizanui Tigrui: "Juozeli, iki gyvas būsiu... tylėsiu kaip ši Lygutės žemė!.. Prisiekiu!.."

- Melsk Dievą, kad sutikai mane, o ne kitą kurį partizaną... Šis tavo šansas - paskutinis... Nenoriu tepti savo rankų tavo krauju, Klemensai!.. Būk žmogus, išvažiok kur nors į miestą... Paskutinį kartą išpėju - dink iš mūsų akiračio!.. Ir net motinai nesakyk, kad buvai mane sutikęs. Nelauk antro susitikimo - kirčiuodamas paskutinius žodžius, griežtai išpėjo Tigras.

Palydėjęs Degimų link tolstantį Klemensą ir palaukęs, ar nesusigalvojo jis grįžti Šilavoto palaukės link, Tigras atėjo į mūsų sodybėlę.

- Kažin ar gerai padariau, dėde?.. Girnių Klemensą buvau sučiupęs... Paleidau, kažin ar tylės? - dėstė tėčiui susirūpinęs Tigras. - Nesu nušovęs beginklio žmogaus... Ranka nekilo...

- A a a !.. Rupūžė!.. Slampinėja ir slampinėja pagiriais... Vieną gražią dieną atsidursim už grotų arba Sibire! - karščiausi tėtis, nors savo ranka nebuvo nudobęs net mažiausio gyvo padarėlio.

- Ką tu, tėvai!.. Vis tik tavo brolio vaikas!.. Kap tu gali šitep?!... Dar nieko neišdavė... Gerai, Juozuk, padarei... Nereikia rankas tepti svetimu krauju, - sudraudusi visuomet nekantrų tėtį nuramino partizaną mama.

- Prisiekė nesakyti net motinai, - atsiduso Tigras.

- Pamatysim, ar tylėjo... Tuoj pajusim... Sukta ir klastinga senė Gimė arba kvaiša Liudvisė ilgai neiškęs!..Tuoj sužinos Šilavotas, - baigė nema-lonų pokalbį visuomet blaiviai mąstanti mama.

Aplenkiant įvykių seką, reikia pasakyti, jog iki rudens mūsų apylinkėse buvo ramu. Tigo išpėti vietiniai partizanai Klemenso neieškojo ir ne-persekiojo, tačiau jo veiksmus ir visiems žinomą nepastovų elgesį per ryšininkus ir rėmėjus atidžiai stebėjo. Porą mėnesių Klemensas ramiai vaikštinėjo pagiriais, dažnai užsukdavo pas Petruškų vyrus "durnių" supliekti. Pagaliau išsigijęs Cikabūdėje paną, dažniausiai mindavo Pagraižio ir Raudonupio lankų papievių takus.

Pavojinga persekiojamų partizanų gyvenimo tėkmė slinko įprastu ritmu. Žiauriose kautynėse žuvusius prityrusius partizanus pakeisdavo jauni, energingi kovotojai.

1946 metų vasarą Geležinio Vilko rinktinės štabo Ryšių skyriaus viršininko Kurto iniciatyva Skriaudžių apylinkėje buvo sukurta rezervinė partizanų grupė "Saulėtekis". Jos narys Andrius Ulevičius-Ulanas 1947

m. žiemą paprašė Kurtą į partizanų gretas priimti kelis Kauno čekistų persekiojamus gimnazistus.

Praėjus bandomajam 6 mėnesių laikotarpiui, rinktinės vadas Algirdas Varkala-Daumantas, štabo adjutantas Povilas Vanagas-Vylius, Žvalgybos skyriaus viršininkas Stasys Lukša-Tautvydas ir štabo Ūkio skyriaus viršininkas Klemensas Baltrušaitis-Skirkaila (Kurias) Grabavos-Ilgakiemio miške susitiko su rezervisto Ulano rekomenduotais gimnazijų suolus palikusiais vaikiniais.

Liepos mėn. 24 dieną, išklausę Partizanų statuto pagrindų kursą, buvę gimnazistai Lokys - Karolis Jazumas, kilęs iš Kauno Pajiesio šlaitų, Lakštingala - Vytas Uždavinyš iš Zuikinės, Putinas - Marcinkevičius ir Briedis buvo priimti Geležinio Vilko rinktinės kovotojais.

Tauro Apygardos

Geležinio Vilko Rinktinėi

Įsakymas Nr.27

Būstinė, 1947m. liepos 24d.

§1 1947 m. liepos 18 d., eidami tarnybines pareigas, garbingai žuvo: 4-os kuopos vadas Šarūnas, kuopininkas Pavasaris, I būrio vadas Serbentas, būrininkas Meteoras, I būrio kovotojas Bitinas ir 3 kuopos kovotojas Šermukšnis.

Visus žuvusius kovotojus išbraukti iš GVRn. sąrašų.

Žuvusiems kovotojams pagerbti ir atminti skelbiu gedulo dekadą nuo šių metų rugpjūčio 10 iki 20 dienos.

§2 Į 3 kuopą naujai priimtą kovotoją Barsuką įtraukti į GVRn. sąrašus.

§3 Anksčiau nepriklaususius organizacijai kovotojus: Putiną, Lakštingalą, Briedį ir Lokį priimti į 3 kuopą ir įtraukti į GVRn. kovotojų sąrašus.

§4 Laikinais eiti 4 kuopos vado pareigas skiriu 2 būrio vadą Liepsną.

§5 Naują 2 kuopos kadro projektą netvirtinu. Naujas kuopos vadas Bizūnas prisiunčia tvirtinimui savo nuožiūra sudarytą patikslintą kadro projektą.

§6 Raginu visus Laisvės kovotojus laikytis ypatingai atsargiai, nes šią vasarą turi būti masinis persekiojimas tikslu sužlugdyti ginkluotą rezistenciją-

Daumantas, Geležinio Vilko Rinktinės Vadas

Vylius, Adjutantas

TEISĖTAS ATPILDAS

Viena niekšingiausių Vilniaus universiteto medicinos profesoriaus Juozo Albino Markulio-Erelio ir čekistams pasidavusio Tauro apygardos štabo ryšių karininko Felikso Kutkaičio-Žalgirio išdavystė ilgam sutrikdė ritimą Suvalkijos partizanų veiklą.

Kauno universiteto studento Antano Kaminsko teigimu, čekistai suėmė septynis Žalgirio išduotus Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Kauno skyriaus narius: Gustaitį, Drungienę, Laukaitį, Kaminską ir kitus. Dvi savaites lengvąja emgebistų mašina po kaimus vežiojamas išdavikas nurodinėjo čekistams partizanus remiančių ūkininkų sodybas, kurių šeiminkai netrukus buvo suimti. "Žalgirio nurodymu buvo areštuoti 107 asmenys", - teigia A. Kaminskas.

Vienoje prestižinėje Kauno įstaigoje įdarbintas išdavikas F.Kutkaitis, vykdydamas slaptas čekistų užduotis, dar metus slapčia lankydavosi Veiverių-Skriaudžių-Plutiškių-Sasnavos apylinkėse. Godumui nugalėjus at-sargumą, suįžūlėjęs išdavikas vis dažniau šantažavo jam žinomus partizanų rėmėjus. Už pažadą neišduoti buvęs Žalgiris iš jų reikalaudavo nustatyto dydžio atlygio. Sasnavos vls., Kubelciškių kaime augęs Justinas Jurkša prisimena: "Netoli mūsų sodybos žuvo nuo Skriaudžių kilęs partizanas Plioplys-Sakalas. Mudu su tėvu padarę karsią enkavedistų nušautą ir lauke paliktą partizaną nakties metu slapčia palaidojome Plutiškių kapinėse. Tai žinojęs, pasidavęs Žalgiris atvažiavęs pas mus dviračiu pareikalavo tėvą Joną Jurkšą parduoti karvę ir už paslapties išlaikymą duoti jam 1000 červoncu. .."

Netikėtu išūlaus prievartautojo pasirodymu susidomėjo partizanai. Iš gyventojų ir ryšininkų nupasakotų šantažisto požymių nustatę, jog tai išdavikas Žalgiris, Geležinio Vilko štabo pareigūnai Skirgaila ir Tautvydas, sutarę su vienu šantažuojamu ūkininku jauką, surengė išdavikui pasala. Liepos pabaigoje Klemensas Baltrušaitis-Skirgaila (Kurias) ir Stasys Lukša-Tautvydas (Juodvarnis) Veiverių plento - Plutiškių vieškelio sankryžoje sulaukė dviračiu važiuojantį į išdaviką panašų pagyvenusį vyrą. Skirgailos atpažintas išdavikas Žalgiris - MGB agentas Feliksas Kutkaitis rugių lauke buvo sunaikintas.

Nors slaptuose KGB archyvų dokumentuose ne viskas tikslu, daug iškraipymų bei nutylėjimų, tačiau bylų įrašai leidžia spėti, kad dažnai minimas ir čekistų labai vertintas "buvęs banditas", MGB užverbuotas agentas "Lapė" ir buvo Feliksas Kutkaitis-Žalgiris. Vienoje ataskaitoje, siųs-

toje MGB ministrui gen.mjr.Jefimov, buvo pranešta, kad agentas "Lapė" liepos pabaigoje "banditų" likviduotas.

L.L.K.

Tauro apygardai

Įsakymas Nr.20

Būstinė, 1947 m. liepos mėn. 30 d.

§1 24-os kuopos kovotoją Tigrą skiriu Apygardos štabo Ryšių Poskyrio viršininku, nuo š.m. liepos 30 dienos.

§2 Geležinio Vilko Rinktinės Ūkio skyriaus viršininkui Skirgailai ir Žvalgybos skyriaus viršininkui Tautvydui už įvykdymą Apygardos įsakymo ir su-gavimą bei padarymą nekenksmingu išdaviko ir provokatoriaus Kutkaičio, politinės mokyklos viršininko, reiškiau tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyri-mą.

Šių dviejų partizanų įvykdyta užduotis privalo būti pavyzdžiu visiems ki-tiems kovotojams, kaip reikia elgtis su išdavikais ir provokatoriais, kurie dėl baimės parduoda okupantui lietuvių vardą ir Tėvynę

Žvejys,

Tauro Apygardos Vadas

Naktis,

Ap. Adjutantas

RAIŠUPIO KAUTYNĖS

*Liepos trisdešimtą dieną,
Saulei skęstant už miškų,
Nuaidėjo šūvių salvės
Viršum Raišupio laukų.*

*Iš toli girdėjos šūviai,
Priešai puolė supdami, -
Narsūs Liūto būrio vyrai,
Juos sutiko ugnimi...*

Brėško liepos 30-osios rytas. Toli rytuose ryškėjo miškų juostos kon-tūrai. Nakties žygio išvargintiems Geležinio Vilko rinktinės partizanams pasiekti Varnabūdės miške savo žaliuosius namus pritrūko laiko.

Pirmos kuopos Liūto būrio vyrai nusprendė, jog susiremti su eilinės enkavedistų pasalos grupe yra pakankamai pajėgūs, todėl nutarė artėjančią dieną praleisti kaime. Raišupio kaimo ūkininkas partizanų rėmėjas Karčiauskas, nutildęs patvirtėję amsintį Sargį, kieme pasitiko septynis partizanus. Persimetę keliais žodžiais, partizanai paprašė šeimnininką leisti jiems sodyboje praleisti dieną. Nenujautė partizanai ir geras žmogus, kad į namus atslinks raudonoji giltinė. Sulipę ant tvarto, vyrai įsitaisė šiene ir greit sumigo.

"Mama išvažiavo į Marijampolę. Tėtis susiruošė į laukus dvivage žag-re skusti ką tik nukirstų ir į klojimą suvežtų rugių ražienų..." - pasakojo Karčiauskų atžala.

Pakilusi saulutė, išgarinusi rytmečio rasoje partizanų paliktos brydės pėdsakus, jau perkopė zenitą. Grįžusi iš Marijampolės Karčiauskiene priekė šeimai ir poilsiaujantiems svečiams blynų...

Palikęs nuo žagrės atkabintus neiškinkytus arklius ganytis ražienos papieviuose, Jurgis Karčiauskas parėjo namo pietų. Po pietų grįžęs į lauką ir nuvaręs kelias vagas, išgirdo namuose nerimstantį šuns lojimą. Nuo kaimynų Mieldažių ir Kėdžių sodybų pusės grioviais ir retokom pakrūmėm jo sodybos trobesių pusėn slinko vilnimi išsidėstę enkavedistai.

Marijampolės apskrities MGB "2-o N" skyriaus viršininko kapitono Sonickij ir NKVD 287 pulko antro bataliono leitenanto Zadorožnyj vadovaujami kareiviai glausta grandine apsupo Karčiauskų sodybą. Į trobą įslinkę emgebistų vyresnieji reikalavo šeimnininkę parodyti partizanų slėptuvę. Kiti, sulindę į tvartą, rado prie sienos atremtas kopėčias. Vos kelias pakopas palypėjusį ir viršuje pasirodžiusį enkavedistą nutrenkė partizano automatų serija. Sviedę žemyn rankinę granatą, partizanai automatų šūviais išgrūdo iš tvarto likusius gyvus enkavedistus ir visų turimų ginklų ugnimi bandė prasiveržti. Tačiau septynis drąsuolius apsupęs gausus priešo dalinys įnirtinga kulkosvaidžių ugnimi uždarė tvarto viduje. Per duris ir langelius partizanai taiklia ugnimi skynė atkakliai atakon kylančius kareivius.

*Krito pirmos priešų voros,
Kilo kitos kaip banga,
Bet atkaklūs Liūto vyrai
Pasitiko juos kulka...*

Be atvangos priešo padegamųjų kulų serijos kapojo tvarto sienas,

tačiau atsimušę į sienų mūrą greit susvildavo. Enkavedistų svaidomos granatos, nepasiekę tvarto angų, sproginėjo kieme, o prislinkti arčiau priešui neleido sutelkta partizanų ginklų ugnis.

*Šūvius glušino sprogimas -
Toks siaubingas ir kurtus,
"Vyr! Žūstam už Tėvynę!" -
kreipės Aidas į draugus...*

Antrą kautynių valandą partizanų pasipriešinimas pradėjo blėsti. Ėmė stigti šaudmenų.

*Vyrų šūviai vis retėjo,
Blėso košmaras kraupus,
Tyliai suvaitojęs Šalmas
Atsisveikino draugus...*

Pagaliau priešo padegamųjų kulku serijos ižiebta kibirkštis skiedromis dengtame tvarto stoge greit plėtėsi. Pradėjo degti ant tvarto perden-gimo grįstų sukrauti pernykščių šiaudų likučiai ir sausas kaip parakas šių metų sienas. Tvarto viduje pasklidę troškūs dūmai dusino dar kovos rikiuotėje likusius didvyriškai besiginančius partizanus.

Netrukus suliepsnojo priešo padegtas gyvenamasis namas. Iš liepsnos se pleškančio namo su vaikais išpuolusi Karčiauskienė nubėgo pas kaimynus Kedžius. Augėsnis sūnus Alfonsėlis, atsiskyręs nuo motinos, pasinešė pas tolimesnį kaimyną Žukauską. Didžiausiai kaimynų nuostabai okupantų kareiviai per apsupties žiedą bėgančią su vaikais moterį praleido, nors prieš kelias minutes nušovė daržą ravėjusią Tumosų globotinę, iš Rytprūsių atklydusią vokietaitę.

Sužeistas partizanų vadas Liūtas, į automato lizdą ištūmęs paskutinę šovinių apkabą, į grėsmingai artėjantį priešą pasiuntė dar kelias kulku švino serijas. Metęs šalin paskutiniais šūviais užspringusį perkaitusį automatą, iššokęs iš dūmų gūsiomis alsuojančio tvarto vidaus, Liūtas, šaudydamas iš pistoleto, išbėgo į plyną lauką. Nuaidejus paskutiniam partizanų šūviui ir į degančio tvarto vidų rusų seržantui Muchinui įmetus ryšulį granatų, enkavedistai išdrįso patikrinti brangiai kainavusį grobį.

Atkaklioje nelygių jėgų kautynėse garbingai žuvo šeši Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos antro būrio partizanai: būrio vadas Liūtas-

Juozas Stanaitis, g. 1912m. Budninkų k., Lietuvos kariuomenės viršila; būrininkas Šalmas-Jonas Popiera, g.1925 m. Dambraukos k.; skyriaus vadas Žaibas-Vineas Bridžius, g.1910 m. Žaliosios k., Sasnavos vls.; eiliniai kovotojai: Lakūrias-Kazimieras Mykolaitis, g.1909 m. Trakiškių k., Marijampolės vls.; Aidas-Vytautas Mykolaitis, g.1928 m. Trakiškių k., Marijampolės vls.; Jovaras-Viktoras Lelešius, g.1922 m. Navasodų k., Tauro apygardos kapeliono Grafo brolis.

Liudininkų teigimu, partizanui Juozui Dobilui-Perkūnui, Piršliui, g.1921 m. Mergačilio k., Igliskėlių vls., pavyko prasiveržti ir panirus į kūrą vandenyje išlikti.

Nusiaubę degančią sodybą, enkavedistai žuvusių partizanų ir darže nušautos merginos kūnus nuvežę į Sasnavą numetė prie stribyno. Marijampolės MGB čekistai tuomet nedrįso prisipažinti aukštiems viršininkams, jog patyrė triuškinančius gyvosios jėgos nuostolius ir smulkiai neraišė apie Raišupio kautynes. Pasitenkino lakonišku, aiškiai sufalsifikuotu spec. pranešimu, kad MGB agentų "Lapės" ir "Vasiljevo" pranešimu NKVD dalinys Raišupio kaime apsupo Karčiausko sodybą. Bandant kareiviams užlipti ant mūrinio tvarto aukšto, *"partizanų automatų ugnimi buvo nukauti du ir sužeisti du kareiviai. Susišaudymo metu visi grupės Geležinis Vilkas I kuopos Liūto grupės partizanai sunaikinti"*.

Tai akivaizdi netiesa, nes MGB agentas "Lapė", jų pačių pranešimu MGB ministrui liepos pabaigoje, buvo "banditų" likviduotas. Antra, Klebiškio miškų eigulys Juozas Mozūras - agentas "Vasiljev" Prienų MGB užverbuotas tik liepos 15 d. Geležinio Vilko rinktinės trečios kuopos vadovo Petro Mockapetrio-Kairio ir jo grupės partizanų sekimui, pradėtoje agentūrinėje byloje Nr.580 "Vorai" (Pauki). Nors agenlas-maršrutininkas "Vasiljev" vėliau nusipelnė okupacinių budelių pagyrų, tačiau tuo metu Raišupio kraštas jam buvo visiškai nežinomas. Antra vertus, Raišupio apylinkėse tuomet čekistams ištikimai tarnavo Marijampolės, Sasnavos, Igliskėlių MGB skyriuose užverbuoti agentai: "Svietas", "Gaidys", "Laikrodis", "Petrunis" ir keli, čekistų žargonu tariant, "šaltiniai" - išslaptinti pranešėjai.

*Amžinai minės lietuviai
Lygius Raišupio laukus,
Geležinio vilko vyrus,
Jų didvyriškų kovų laikus.*

RUGPJŪTIS GELEŽINIO VILKO RINKTINĖJE

Nutilus Liepynų, Raišupio ir Ašmintos kautynių aidams, pirmomis rugpjūčio dienomis rinktinės ribose kiek apribo MGB karinių pajėgų masinis siautėjimas. Vėl atgijo partizanų veikla. Apylinkės ir rinktinių štabai sulaukė palankesnių sąlygų, daugiau dėmesio skyrė organizaciniams, ryšių pagerinimo ir kadru ruošimo klausimams.

Tauro apygardos vadas Žvejys visų rinktinių vadams ir kovotojams paskelbė Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (BDPS) Prezidiumo pirmininko įsakymą.

LLK Tauro Apygardai

Slaptai

įsakymas Nr.23

Būstinė, 1947 m. rugpjūčio mėn. 12 d.

Rikiuotės sritis

§1 Skelbiu Apygardos žiniai ir vykdymui BDPS Prezidiumo Pirmininko įsakymą Nr. 11 iš š.m. rugpjūčio mėn. 10 dienos.

Remiantis BDPS Prezidiumo nutarimu, įsakau vadovautis sekančia Ginkluotųjų Pajėgų kovotojų pakėlimo į aukštesnius laipsnius tvarka:

§1 Pakelti kovotojus į aukštesnį laipsnį turi teisę:

Rinktinės Vadas - į grandinio, Apygardos Vadas - į jaun. puskarininkio, puskarininkio, viršilos, BDPS Prezidiumo Pirmininkas - į jaun. leitenanto, leitenanto, kapitono, majoro, pulkininko leitenanto, pulkininko, generolo.

*§2 Ligi šiol veikusieji kelti į aukštesnius laipsnius įsakymai panaikina-
mi.*

*§3 Šis įsakymas pradeda veikti nuo š.m. rugpjūčio mėn. 15 dienos. Pa-
grindas: BDPS Prezidiumo nutarimas iš 1947 m. gegužės mėn. 28 d.*

Įsakymo Originalą pasirašė:

Gintautas,

BDPS Prezidiumo Pirmininkas

Algimantas,

BDPS Ginki. Pajėgų Skyriaus Viršininkas

*§2 Visi pakėlimai į aukštesnį laipsnį iki šio laiko padaryti Apygardoje
galioja.*

Originalą pasirašė: Žvejys, Apygardos Vadas

Nuorašas tikras: Naktis, Apygardos Adjuntas

Apygardos štabas Žvejo pasirašyto įsakymo Nr.23 nuorašus bei kitus potvarkius nedelsiant išsiuntė rinktinių štabams.

Į Geležinio Vilko rinktinės štabą buvo pasiųstas Maironio kuopos kovotojas, liepos 30 dienos įsakymu Nr. 20 Apygardos štabo ryšių poskyrio viršininku paskirtas Juozas Baltrušaitis-Tigras. Rinktinės vadovybė jo atgabentų Apygardos vado potvarkių pagrindu drausmės ir ryšių tvarkos sustiprinimui rinktinės padaliniuose iš pareigų atleido Albiną Švedą-Radastą ir Stasį Vasiliauską-Bizūną. Jų vietoje kuopų vadais paskyrė grandinių Vyta Naujoką-Jupiterį ir puskarininkį Joną Bulotą-Anbo. Buvo patvirtinti atsakingi kuopų pareigūnai: Pranas Kleiza-Rytis, Vincas Kleiza-Sakalas ir Antanas Jundilas-Naras.

LLK

Tauro Apygardos Geležinio Vilko Rinktinei

Įsakymas Nr.28

Būstinė, 1947 m. rugpjūčio mėn. 14 d.

Rikiuotės sritys

§1 Pirmos kuopos vadą Radastą už nelaikymą kontaktų su kovotojais ir Rinktinės vadovybe, ryšių nutraukimą, nesugebėjimą išlaikyti savo, kaip vado autoritetą, iš einamų pareigų nuo šios dienos atleidžiu ir palieku I kuopos vado žinioje.

§2 Laikinai eiti I kuopos vado pareigas skiriu tos pat kuopos I būrio vadą Jupiterį.

§3 Antros kuopos vadą Bizūną, jam pačiant prašant, iš einamų pareigų atleidžiu ir palieku II kuopos vado žinioje.

§4 Antros kuopos vadu skiriu tos pat kuopos kuopininką pusk.Anbo nuo šios dienos. Apie pareigų perdavimą tuojau pranešti man.

§5 Trečios kuopos kuopininką Rytį tvirtinu einamose pareigose, nuo šios dienos.

§6 Trečios kuopos I būrio vadą Sakalą tvirtinu einamose pareigose, nuo šios dienos.

§7 Trečios kuopos II būrio būrininką Narą tvirtinu einamose pareigose, nuo šios dienos.

§8 Antros kuopos kovotojo Pjūklo slapyvardį, jam prašant, pakeičiu į slapyvardį Zigmantas.

§9 Rinktinės kovotojai perkeliama į kitus dalinius tik Rinktinės vado įsakymu.

• Geležinio Vilko rinktinės partizanai. Priklaupę: Antanas Jundilas-Naras ir Algirdas Varkala-Žaliukas, Daumantas. Stovi: 1-as Antanas Pranka-Vytautas, 3-as Kazys Gudauskas-Varnas, 4-as Antanas Gudynas-Speigas, 5-as Vincas Sapijanskas-Lokiukas

Ūkio sritis

§10 Rinktinės štabo Ūkio skyrius pasirūpina pakankamais maisto ištekliais, sudaro atsargas. Ofenzyvas prieš komunistus vykdyti tik su Rinktinės vado žinia.

§11 Užtikrinti pastovų ryšį tarp Rinktinės štabo ir kuopų.

*Daumantas,
GVRn. Vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

Vykdamt Tauro apygardos vado Žvejo potvarkį, Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr.29 (šio įsakymo teksto nerasta) buvo pakeista kuopų numeracija - pavadinimai: Buvusi Vytauto - I-a kuopa pavadinta 54-a kuopa

Algirdo-II-a	"	"	53-a kuopa
Kęstučio - III-a	"	"	52-a kuopa
Gedimino - IV-a	"	"	51-a kuopa
Mindaugo - V-a	"	"	55-a kuopa

SMŪGIS DAINAVOS ŠTABUI

Nemuno vingio įrėmintas paslaptina ramybe ošia žaliaskaris Punios šilas. Vos prasidėjus partizanų kovoms, Punios šilas priglausdavo šimtus benamių Laisvės kovotojų, čia įvyko Pietų Lietuvos Partizanų štabo įkūrimas.

Šilo viduryje, kiek atokiau nuo pagrindinio miško keliuko, kalnelio skardyje 1946 m. pavasarį Dainavos apygardos partizanai įrengė gana talpią ir patogią, gerai maskuotą štabo slėptuvę. Skardžio papėde iš netolimų šaltinėlių tekančio sraunaus upelio ir žiemą neužšalancio vandens tėkmė prie pat bunkerio angos paplaudavo atbridusių partizanų pėdsakus. Pakėlę vešlia eglaitė maskuotas bunkerio angos dureles, siauro koridoriuko gale palypėję kelių pakopų stovi laipteliais vyrai patekdavo į pirmąją slėptuvės patalpą - darbo kambarį. Čia buvo sumūryta nedidelė viryklė, kurios dūmtraukis išėjo į vertikaliai apie 6 metrų aukščio išpuvusios ir išskobtos eglės kamieno stuobrį. Prie jo buvo pritvirtinta radijo antena. Šioje patalpoje stovėjo darbo stalas, dvi rašomosios mašinėlės, spaudos ir raštų dauginimui šapirografas bei rotatorius, ginklų stovai, radijo imtuvas ir kiti būtiniausi reikmenys. Atskiroje nišoje buvo sandėliuojamos maisto produktų atsargos. Dešinėje darbo kambario pusėje, už kelių statramsčių, buvo patalpa partizanų poilsui - aštuonių gultų miegamasis. Slėptuvės vėdinimui kiekvienoje bunkerio kertėje į kalvelės paviršių buvo išvestos viršuje samanomis paslėptos drenažo vamzdelių ventiliacijos kanalų angos. Prie galinės miegamojo sienos lubose buvo atsarginio išėjimo angos dangtis. Ties atsargine anga buvo pastatytos kopėtelės.

Grįžęs iš Lenkijos, į štabo slėptuvę liepos pabaigoje atvykęs ryšio karininkas Rimvydas buvo paskirtas Dainavos apygardos štabo viršininku. Pailsėjęs kelias dienas, rugpjūčio pradžioje apygardos vado Ažuolio pavedimu Rimvydas išvyko į Pietų Lietuvos Partizanų štabą.

Rugpjūčio 10 dienos paryčiais į štabą atėjo Šarūno rinktinės vadas Krūmas ir Kunigaikščio Vaidoto grupės vadas Patrimpas-Lapaitis. Štabo slėptuvėje apygardos vadas Ažuolis su penkiais štabo pareigūnais ėmė dirbti: ruošė naują Dainavos partizanų laikraščio "Aukuras" numerį. Su trumpom pertraukėlėm stuksėjo abi rašomosios mašinėlės, tykiaai šlamėdami sukosi šapirografo ir rotatoriaus būgnai, išstumdami šviežiais dažais kvepiančius "Aukuro" egzempliorius.

Auštant rugpjūčio 11 dienos rytui, pavargę partizanai sugulė pailsėti.

Įdieniaus numigusius partizanus prižadino virš slėptuvės pasigirdę neaiškūs garsai. Išbudę ir atidžiai išsiklausę į periodiškai bunkerio viršuje besikartojantį šnaresį, vyrai nusprendė, jog ant slėptuvės "bus velnias užnešęs piemenis su karvėmis..." Tačiau neaiškus krebždesys kaskart stiprėjo, darėsi panašus į kasamos žemės keliamus garsus. Vado paragintas Patrimpas, palypėjęs kopėčiomis ir atsargiai pakėlęs angos dangtį, išgirdo rusišką kalbą. Partizanai pašoko iš gultų, greit apsirengė ir stvėrė ginklus laukė vado nurodymų. Trumpai pasitarę nutarė, kad reikia bandyti prasiveržti vienu metu per abi slėptuvės angas.

"Ažuolio įsakymu per viršutinę angą pirmas turėjau prasiveržti aš, Patrimpas, o apatiniui išėjimu pirmam veržtis teko Krūmui..." - pasakojo Juozas Petraška-Patrimpas. Vos pravėrus pagrindines slėptuvės angos dureles, iš miško trenkė enkavedistų kulkosvaidžio serija, tačiau Krūmas net nesužeistas spėjo atsokti. Partizanams tapo aišku, kad slėptuvė išduota, tiksliai nurodyta pagrindinio įėjimo angos vieta.

Priešo granatos ardė šlaite užmaskuotą slėptuvės angą. Į upelį nušliaužę šlaite įstatytos bunkerio durelės - dangtis su išodinta eglaitė. Atsivėrusią koridoriuko angą kapojo priešų kulkosvaidžių ir automatų serijos. "Neišlaikęs nervinės įtampos, Krūmas pistoletu nusišovė... Šis netikėtas Krūmo sprendimas mus visus labai paveikė... Supratom, jog mes pasmerkti žūti..." - pasakojo likęs gyvas šių kautynių dalyvis Patrimpas.

Pakilęs kopėčiomis Patrimpas pakėlė viršutinės angos dangtį ir virto žemyn. Priešų automatų serijos "kedenų" vos praviro dangčio plyšius. Supratę, jog veržtis beprasmiška, partizanai puolėsi naikinti štabo dokumentus ir inventorių. Priešų svaidomų granatų sprogimai ardė pravirą angą, plyšiai kaskart plėtėjo, kelios sprogusių granatų skeveldros įkrito į bunkerio vidų. Per platančią viršutinę angą svaidydami granatas, palydėdami trumpomis automatų serijomis, partizanai neleido enkavedistams priartėti. Vyrų sąmonėje ruseno vilties kibirkštėlė, kiek galima užtęsti laiką, sulaukti sutemų ir bandyti prasiveržti. Tačiau deginamų dokumentų ir viršuje sprogusių priešų granatų dūmai, susitelkę bunkerio viduje, troškino kovotojus, pradėjo stigti deguonies. O dar priešai, pastebėję iš samanų rūkstančius dūmus, suradę ventiliacijos kanalus, į bunkerį ėmė šaudyti dūmines raketas... Netrukus per praplatėjusią viršutinę angą enkavedistams pavyko įmesti surištų kelių granatų ryšulį. Ant gultų sėdėjęs Ažuolis pasviręs atsirėmė į sieną. Iš granatų skeveldros išplėtos žaizdos krūtinėje veržėsi kraujas... Granatų ryšulio sprogo trenksmas, dūmų ir byrančio smėlio dulkių mišinys galutinai nuslopino partizanų pasiprieši-

nimą. Pagaliau šio siaubo baigties negalėjo prisiminti net ir likę gyvi Juozas Puškorius-Girinis su Patrimpu.

Užpuolikams vadovavo pats saugumo ministro pavaduotojas pplk. Martavičius.

Štabo slėptuvėje garbingai žuvo: Dainavos apygardos vadas kapitonas Dominykas Jėčys-Ažuolis, g.1896 m. Medžionių k., Vabalninko vls., Biržų aps., Nepriklausomybės kovų dalyvis, buvęs Alytaus karo komendanto pavaduotojas; Tauro apygardos Šarūno rinktinės vadas Krūmas; Margio grupės štabo viršininkas Mykolas Petrauskas-Aras; Dainavos apygardos štabo aprūpinimo skyriaus viršininkas Vaclovas Kavaliauskas-Juodvarnis, g.1920 m. Raudonikių k., Alytaus aps. Keturi Dainavos apygardos štabo pareigūnai buvo suimti gyvi: Juozas Puškorius-Girinis, agitacijos ir propagandos skyriaus viršininko pavaduotojas, Antanas Macevičius-Linas, žvalgybos skyriaus viršininko pavaduotojas, Vincas Juozaitis-Vyturys, agitacijos ir propagandos skyriaus viršininkas, Juozas Petraška-Patrimpas, g.1915 m., Kun.Vaidoto grupės vadas.

Tris paras siuntuosius laikė ir tardė pamiškės ūkininko Juozo Kupčiūno sodyboje. Kariniai daliniai "šukavo" Punios šilą ir jo apylinkes. Po dviejų dienų Pievagaliu kaime rastame bunkeryje žuvo Kun.Margio grupės vadas Subačius-Klevas ir Stasys Reklevičius-Mišlinčius.

GARBINGA VARNO IR JO ŽMONOS ŽŪTIS

Vasaros karščiu alsavo Bagotosios miškai. Nuolatinis uogautojų ir jais apsimetusių okupantų šnipų slėpinėjimas biržėse ir jaunuolynuose vertė partizanus laikytis ypatingo slaptumo. Tankmėse įrengti Žalgirio rinktinės Vytauto kuopos partizanų bunkeriai požemine vėsa gaivindavo tik retokai užklystančius poilsiui kovotojus. Kad išlaikytų slėptuves paslapyje, dažnai keisdami dislokacijos vietas partizanai gyvendavo laikinose, sunkiau prieinamuose miškų raistuose įrengtose stovyklose.

Marijampolės apskrities MGB užverbuotiems agentams "Špokui", "Seniui", "Kudirkai" ir "Ažuolui" nesisekė aptikti okupantams įkyrėjusio "prakeikto Barzdočiaus" - Varno pėdsakų. Tik liepos 21 dieną agento "Špoko" nurodymu Senujų Būdviečių kaime enkavedistų pasaloje žuvo Krūvelių kaimo partizanas Motiejus Čibirka-Bijūnas.

Rugpjūčio antroje pusėje apskrities MGB viršininko plk.Počinkov įsakymu pradėta vykdyti operacija pagal dar 1946 m. gegužės 20 d. agentū-

rinės bylos Nr.582 - "Grobuonys" agentų ir slaptų informatorių surinktus davinius Žalgirio rinktinės Vytauto kuopos vado Varno partizanų grupei išaiškinti ir sunaikinti. Į Bagotosios apylinkes pasiūsto vidaus agento "Vilko" pastangomis buvo išaiškintos ir suimtos penkiolikmetė Kvietkapušės kaimo mergaitė Liuda Šukytė ir partizanų ryšininkė 24 metų Elena Naikelytė-Kirklinė-Perklytė. Suimtas ryšininkas Vilas Kubilius, nors ir žiauriai kankinamas, irgi paslaptį išsaugojo, nieko neišdavė. Tuomet čekistai griebėsi seniai išbandyto provokacijų būdo. Agentės "Onos" išprovokuota suimta mergina prasitarė, jog Kvietkaviškių miško raiste kartais susiburia vietos partizanai.

Marijampolės MGB operatyvininkų majorų Vlasov ir Jeremenko vadovaujamas 287-o pulko enkavedistų dalinys, košdamas Kazlų Rūdos miškus, rugpjūčio 16-17 dienomis nužudė penkis Varno kuopos partizanus: Simaną Storpirštį-Eigulį, g.1912 m., iš Bagotosios k., Petrą Naikelį-Pupų Dėdę, g.1896m., jo sūnų Vytautą Naikelį-Petrą, g.1925 m., iš Mūrinių k., Joną Velioniškį-Audriūną iš Bartninkų k., Joną Lenkutį, g.1930 m., iš Juodbariškių k. *"Iš nukautų partizanų paimta: rankinis kulkosvaidis, 3 automatai, 3 šautuvai, pistoletas ir 5 rankinės granatos"*, - ataskaitoje rašė operaciją vykdę enkavedistai.

Išaušo rugpjūčio 19 dienos rytas. Žalgirio rinktinės Vytauto kuopos vadas Varnas, buvęs Lietuvos kariuomenės viršila Jonas Rimša, g.1914 m. Barotų k., Kazlų Rūdos vls., ir jo žmona Monika Rimšienė-Kačergytė, g.1918m. Panemunės vls., Kauno aps., jausdami enkavedistų siautėjimą, lindėjo slėptuvėje. Patikimai paslėptas, jaukus 2 m ilgio 1,5 m pločio ir 140 cm aukščio bunkerukas buvo mažai kam žinomas, todėl patyręs kuopos vadas su žmona tą rytą jautėsi gana saugiai.

Agentų daviniais ir tardomų suimtųjų parodymais čekistams pavyko nustatyti, kad vienas Vytauto kuopos būrys bazuojasi pietvakarinėje Bagotosios miškų dalyje. Majorų Jeremenko ir Vlasov enkavedistų pajėgos kruopščiai krėtė kiekvieną kiek įtartina miško pėdą. Aptikę į pelkės šaltinėlių vedantį labiau išmintą takelį, su pėdsekiais šunimis enkavedistai surado penkias partizanų slėptuves. Kadangi dauguma kuopos kovotojų buvo išvykę į puskarininkių mokomosios kuopos stovyklą, visi okupantų rasti bunkeriai buvo tušti. Nusivylę čekistai popietė jau buvo bemetą paieškas, tačiau aptikę nežymiai išpaustas samanias, rado ir šešto bunkerio žymes. Enkavedistams keliant slėptuvės angos dangtyje įsodintą pušaitę, iš požemio trenkė Varno kulkosvaidžio serija. Atšokę kareiviai granatomis apmėtė bunkerio angos dangtį, siūlė partizanams pasiduoti. Tačiau

Varnas didvyriškai gynėsi. Tik po keliolikos minučių atkaklios kovos prislinkus artyn čekistui, kuris įmetė į angos plyšį trijų granatų ryšulį, nutrūko Varno pasipriešinimas...

Prasisklaidžius virš bunkerio tvyrančiai dūmų miglai, kareiviai iš požemio iškėlė sprogimo sumaitotus vyro ir žmonos kūnus.

Slaptame 1947 08 21 pranešime MGB ministrui Jefimov plk. Počinkov rašė, kad *"likviduojant Vytauto kuopos vadą Varną, iš bunkerio paimta: rankinis kulkosvaidis, šautuvas, pistoletas "JT", revolveris "Nagan", 5 granatos ir kuopos dokumentai."*

Operacijos metu pasižymėjęs 2-o būrio eilinis K. Kvietkauskas, metęs į bunkerį tris surištas granatas, vertas piniginės premijos.

Suimta ryšininkė Bronė Vosyliūtė-Vyšnia, g. 1922 m. Bartninkų k., Vilkaviškio aps. Liuda Šukytė operatyviniais sumetimais paleista".

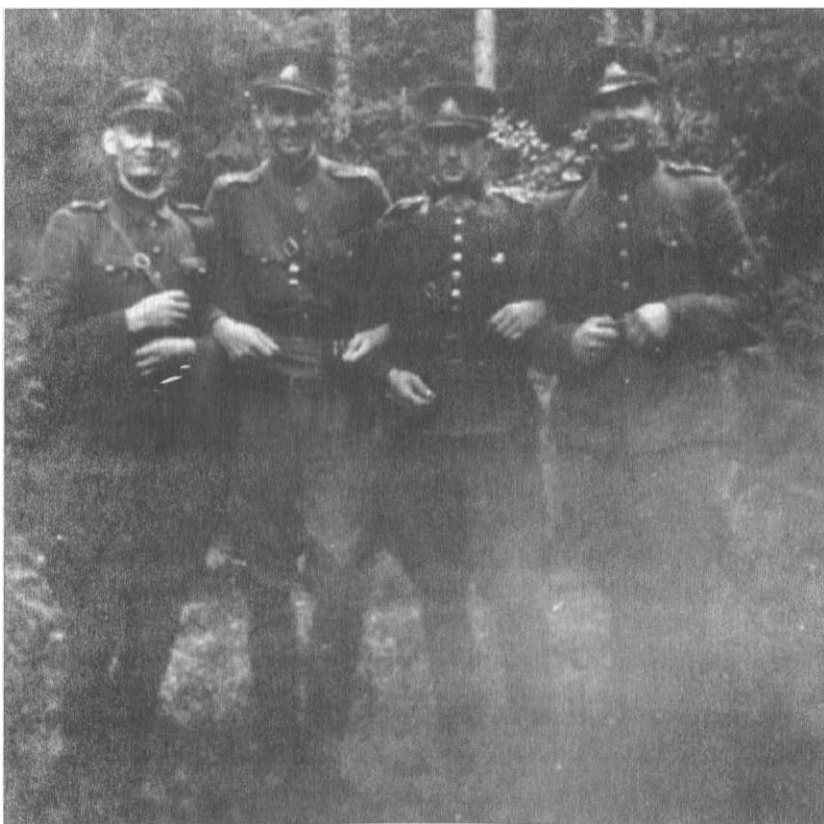
PUSKARININKIŲ KURSAI

Feliksas Žindžius-Tigras užrašuose rašė: "1947 m. rugpjūčio 18 d. Jankų valsčiaus ribose prie Karčiauskynės partizanų stovykloje vyko kursai jaunesnio puskarininkio laipsniui gauti. (...) Kursus baigė pirmoji puskarininkių laida."

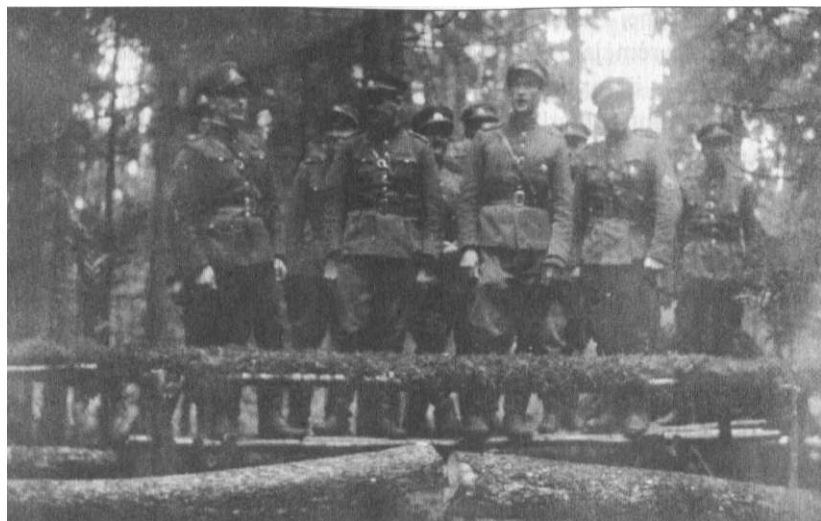
Tauro apygardos vado įsakymu pagal štabo rikiuotės skyriaus viršininko partizanų majoro Jono Aleščiko-Rymanto paruoštą programą 1947 m. rugpjūčio 10-20 dienomis buvo organizuoti jaunesniųjų puskarininkių mokymo kursai. Žalgirio rinktinės ribose, Kazlų Rūdos miškuose, į mokymams parinktą Panoreikiškių miške partizanų stovyklą susirinko per 70 kursantų ir stovyklos apsaugos kovotojų. Mokyme dalyvavo: apygardos štabo apsaugai įkurtos Maironio kuopos, Žalgirio, Vytauto ir Kęstučio rinktinių štabų pareigūnai ir rinktinių vadų deleguoti vadovavimo savybėmis pasižymėję veiklūs kovotojai. Kursų mokomosios kuopos vadu buvo paskirtas apygardos štabo adjutantas, Lietuvos kariuomenės jaunesnysis leitenantas, partizanų kapitonas Justinas Jasaitis-Naktis. Jis kursantams dėstė teorinių žinių ir vadybos bei raštvedybos kursą. Rikiuotės ir praktiniams kovos veiksmų užsiėmimams vadovavo paskirti instruktoriai-lektoriai: Žalgirio rinktinės štabo viršininkas, partizanų kapitonas Pranas Runas-Algirdas, Vytauto rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininkas, partizanų leitenantas Jurgis Vasiliauskas-Skydas ir Žalgirio rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininkas, partizanų leitenantas Jonas Ku-

ras-Jaunutis. Pats apygardos vadas plk.Žvejys, atidžiai stebėjęs kursų eigą, rikiuotės pratybų pertraukų metu kantriai "kaldavo" kursantams partizanų statuto ir, kaip esminį sėkmingos partizanų kovos ir išlikimo garantą, griežtos drausmės nuostatų pagrindus.

Daug prakaito išlieję kursantai stojo rikiuotėn prieš egzaminams pasiruošusią komisiją. Egzaminų komisijos pirmininku buvo paskirtas pats mokymų programos ruošėjas mjr.Rymantas. Komisijos nariais, be apmokymus vedusių lektorių, buvo pakviesti Žalgirio rinktinės vadas partizanų majoras Vincas Štrimas (Štrimaitis)-Šturmas ir Vytauto rinktinės vadas partizanų majoras Vytautas Gavėnas-Vampyras.

• Tauro apygardos mokomosios kuopos lektoriai: Jonas Kuras-Jaunutis, Žalgirio rinktinės štabo viršininkas Pranas Runas-Daugirdas, apygardos adjutantas Juozas Jasaitis-Naktis, Vytauto rinktinės rikiuotės skyriaus viršininkas Jurgis Vasiliauskas-Skydas

- Tauro apygardos vadovybė pasiruošusi priimti jaunesniųjų puskarininkių mokomosios kuopos išleistuvių paradą. Centre Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys

Visą dieną su trumpom pertraukėlėm vyko egzaminai. Kursų lektorių perduota teoriškoji puskarininkių funkcijų schema ir daugelio kursantų kraujo kaina įgyta praktiškoji patirtis tenkino reiklios komisijos reikalavimus. Visų egzaminuotų kursantų žinias komisija įvertino gerais pažymiais. Tik pavakare baigus egzaminus ir pastačius sustiprintas sargybas, partizanai suvirto poilsio. Kitos dienos ryte, apygardos vado palapinėje paruošus jaunesniųjų puskarininkių kursų baigimo pažymėjimus, vyko iškilmingas jų įteikimas.

"Buvęs mokomosios kuopos vadas Naktis pro įrengtą tribūną pravedė jaunuosius puskarininkius - pirmąją Lietuvos partizanų mokomosios kuopos laidą. Paradą priėmė Žvejys, Rymantas, Sakalas, Šturmas, Ainis, Vampyras, Uosis (Daumantas-Žaliukas), Aras, Tautvydas ir aš. Po paros visi kursų dalyviai vėl užsidėjo ant antpečių savo pareigų ženklus ir apygardos vado įsakymu pradėjo eiti tiesiogines savo pareigas", - rašė Juozas Lukša-Skirmantas.

Apygardos štabo pareigūnų, svečių ir baigusių kursų puskarininkių išleistuvėms Žalgirio rinktinės štabo ūkio skyriaus kovotojai suruošė vaišes. Apygardos vadas pasveikino sėkmingai kursus baigusius, padėkojo

instruktoriams bei rinktinių vadams už reiklumą ir pavyzdinę drausmę, ūkio vyrams ir rėmėjams - už vaišingumą. Visiems partizanams palinkėjo kovinio ryžto ir ištvermės sunkiame kelyje į Tėvynės nepriklausomybę.

Pakibus saulutei medžių viršūnėse, kelias valandas trukę vaisės baigėsi. Apsaugos tarnybos partizanai ardė stovyklos statinius, naikino pėdsakus ir skirstėsi į savo veiklos rajonus. Stovykloje likę apygardos štabo pareigūnai ir rinktinių vadai, savo palydovų ir apygardos štabo apsaugos kuopos kovotojų saugomi, susirinko vado palapinėje į Žvejo sukvieštą posėdį. Pasitarime buvo aptarta ir priimta keletas sprendimų. Grįžęs į štabo būstinę, apygardos vadas pasirašė kelis įsakymus.

LLK

Slaptai

Tauro apygardai

Įsakymas Nr.26

Būstinė, 1947 m. rugpjūčio mėn. 20 d.

Rikiuotės sritis

- §1 Birutės rinktinės vadą Skirmantą iš einamų pareigų atleidžiu.
- §2 L.k.Skirmantą skiriu laikinai eiti Apygardos Žvalgybos skyriaus viršininko pareigas.
- §3 Apygardos štabo Ūkio skyriaus viršininką Kaributą iš einamų pareigų atleidžiu.
- §4 Vytauto rinktinės Ūkio skyriaus viršininką Plunksną iš einamų pareigų atleidžiu ir skiriu Apygardos štabo Ūkio skyriaus viršininku.
- §5 Geležinio Vilko rinktinės kuopos vadą Anbą skiriu Birutės rinktinės vadu.
- §6 Kęstučio rinktinės vadą Sakalą iš einamų pareigų atleidžiu.
- §7 Buvusį Šarūno rinktinės vadą Ainį skiriu Kęstučio rinktinės vadu.
- §8 Vytauto rinktinės vadą Vampyrą dėl susidariusios nenormalios padėties Rinktinėje iš einamų pareigų atleidžiu ir perkeliu į Žalgirio rinktinę.
- §9 Vytauto rinktinės vadą skiriu buvusį Kęstučio rinktinės vadą Sakalą.
- §10 Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos vadą Radastą perkeliu į 24-a kuopą.
- §11 Geležinio Vilko rinktinės trečios ir antros kuopos kovotojus Robinsoną ir Drugį perkeliu į Kęstučio rinktinę.

Žvejys,
Apygardos Vadas

Naktis,
Adjutantas

Kiek aprimus okupacinių NKVD-MGB karinių grupuočių siautėjimui, rugpjūčio antroje pusėje operatyviau ir patikimiau veikė Tauro apygardos štabo ryšys su rinktinių štabais ir atskirais partizanų junginiais.

Po vadų posėdžio, Panoreikiškių miške gavęs apygardos vado žodinius nurodymus, grįžęs į štabo būstinę Geležinio Vilko rinktinės vadas pasirašė atitinkamus įsakymus.

LLK

Slaptai

Tauro apygardos

Geležinio Vilko Rinktinėi

(sakymas Nr.30

Būstinė, 1947 m. rugpjūčio mėn. 22 d.

Rikiuotės sritis

§1 53-ios kuopos vadą Anbą, Apygardos vado skiriamą laikinai eiti Birutės rinktinės vado pareigas, iš eitų pareigų atleidžiu, kartu išbraukiu iš GVRn. kovotojų sąrašų.

§2 53-ios kuopos vadu skiriu L. k. Dešinį, nuo šios dienos.

§§3-6 - potvarkiai drausmės ir tvarkos palaikymui.

§7 52-os kuopos kovotojui Jaunučiui už uolų ir stropų Žvalgybos skyriui reikalingų žinių rinkimą reiškiau tarnybinę padėką ir pagyrimą.

§8 52-os kuopos kuopos 2-o ir 3-io būrių vadus, perkeltus į Kęstučio rinktinę, išbraukti iš GVRn. sąrašų.

§9 55-os kuopos I-o būrio vadą Delfiną, žuvusį kovoje su NKVD, išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

§10 Naujai priimtus į 51-ą kuopą kovotojus Anuprą, Žvirblį ir vokiečių Povą įtraukti į GVRn. kovotojų sąrašus.

§11 Naujai priimtą Ažuolą įtraukti į GVRn. kovotojų sąrašus ir palikti 55-os kuopos sąstate.

§12 55-os kuopos I-o būrio vadą Žaibą ir II-o būrio vadą Medžiotoją tvirtinu einamose pareigose.

§13 Primenu kuopų vadams, kad kuopose vedama raštvedyba būtų konkreti, aiški ir įskaitoma.

*Daumantas,
Rinktinės vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

Kartu su šiuo įsakymu kuopų vadams buvo išsiųsta ir rinktinės adjutanto Povilo Vanago-Vyliaus paruošta partizanų dokumentų raštvedybos ir tvarkymo instrukcija.

LLK Tauro apygardos Geležinio Vilko Rinkinei
Instrukcija Nr.

Slaptai

Dėl techninio kuopų raštvedybos sutvarkymo

- 1. Visi raportai, siunčiami GVR štabui, adresuojami GVRn. vadui.*
- 2. Raportai privalo būti rašomi tokio formato popieriuje, kurio plotis atitiktų prašyminio popieriaus lapo plotį. Ilgis gali būti nevienodas - atsižvelgiant į teksto ilgį. Kairėje lapo pusėje paliekamas tuščias 3 cm pločio laukas įsegimui. Raportai rašomi švariai ir ryškiai su rašalu, pieštuku /tik cheminiu/ ir rašomąja mašinėle.*
- 3. Viename raporte rašoma tik apie vieną dalyką, bet nemaišoma apie priešų veiksmus, pranešimo su pranešimu apie kovotojo pristatymą pagyrimui ir pan.*
- 4. Raporto turinys turi būti trumpas, bet išsamus ir aiškus.*
- 5. Siunčiant įvairias apyskaitas ir žinias, raportas pridedamas ant atskiro lapo.*
- 6. Siunčiant raportą apie likviduotus asmenis, kartu pridedama byla ir dokumentai. Likviduotiems pagal oper. įsak. Nr.2 ir ginkluotiems priešų pajėgų dalyviams byla nesudarytina.*
- 7. Pranešant apie įvykusias kautynes, reikia pridėti kautynėms vadovavusio kovotojo raportą, iš kurio būtų matyti kautynių priežastys, eiga ir pasekmės.*
- 8. Pristatant kovotojus pagyrimui ir apdovanojimui, rašomas atskiras raportas kiekvienam kovotojui. Raporte būtinai nurodyti priežastis, dėl kurių jis pristatomas apdovanojimui.*
- 9. Bylų numeracija kuopose turi būti tokia:*
Byla Nr. 1 - GVRn. Vado įsakymai ir instrukcijos,
" " 2 - Susirašinėjimas su GVRn. vadovybe,
" " 3 - Įsakymai ir instrukcijos kuopai,,
" " 4 - Susirašinėjimas su I-u būriu,
" " 5 - " " II -ru " , /pagal būrių skaičių/,
" 6 - " " kitais daliniais.
- Be to, vedama siunčiamų ir gaunamų raštų registracijos knyga, kurioje*

kiekvienas raportas ar raštas registruojamas atskiru numeriu, kuopos pa-
baudų knyga, kuopos vertybių apskaitos knyga ir aukų registracijos sąsiuvi-
nys. 10. Bylose raportai ir raštai sudedami pagal eilės Nr. ir susiuvami ar
susegami ne rečiau kaip kas dvi savaitės. 11. Raportai, neatitinkantieji šiai
instrukcijai, bus grąžinami atgal. 12. Ši instrukcija įsigalioja š.m. liepos mėn.
20d., išskyrus devintą straipsnį. Bylos sutvarkymas pagal pateiktą nomen-
klatūrą nuo 1947m. sausio mėn. 1 dienos.

Būstinė

1947 VII 15

Nuorašas tikras

/pas/ Vylius,

GVRn. adjutantas

Lokys,

Rn.VAdj.

LLK

Slaptai

Tauro Apygardos

Geležinio Vilko Rinktinėi

Įsakymas Nr.31

Būstinė, 1947 m. rugpjūčio mėn. 22 d.

§1 Geležinio Vilko Rinktinės štabo adjutantui Vyliui už uolų ir sąžinin-
gą jam pavestą

§2 L. k. Vylių skiriu Rinktinės štabo spaudos ir informacijos skyriaus
viršininko pareigoms, paliekant štabo adjutantu.

§3 54-os kuopos L. k. Radastą, Apygardos vado įsakymu perkeltą į Mai-
ronio kuopą, išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

§4 54-os kuopos kovotoją Robinzoną ir 53-ios kuopos kovotoją Drugį,
Apygardos vado įsakymu perkeltus į Maironio kuopą, išbraukti iš GVRn.
kovotojų sąrašų.

§5 Įpareigoju kuopose užvesti kaltinamąsias bylas okupantų šnipams ir
provokatoriams bei bolševikiniams aktyvistams. Likviduojant organizacijai
nusikaltusius asmenis, mažus vaikus liesti griežtai draudžiu. Kuopose pa-
skirtas žvalgas rūpinasi bylų sudarymu, tyrimo objektyvumu ir faktų patikri-
nimu.

Daumantas,

GVRn. vadas

Vylius,

Rn. adjutantas

Rugpjūčio 25 dieną Veiverių MGB čekistai ir sribai Skriaudžiuose suėmė Geležinio Vilko rinktinės ryšininkę Marcelę Levanauskaitę-Aušrą, gimusią Prienų vls., Prienlaukio k. Marijampolės MGB būstinėje čekistų tardoma Aušra visus kaltinimus neigė. *"Tuomet MGB organai pritaike kombinuotą "Rožės" variantą"*, - agentūrinėje byloje rašė emgebistai.

Į Aušros kamerą buvo įmesta suimta Geležinio Vilko rinktinės pirmos kuopos ryšininkė Leonora Kreščiūnaitė-Jūratė, kuri tardyme irgi nieko neprisipažino. Tardytojai davė suprasti Jūratei, kad nesant pakenkamai kaltinamos medžiagos ji bus paleista. Aušra išleidžiamai Jūratei pasiskundė, kad ją išdavęs anksčiau partizanų nuskriaustas Skriaudžių Jurkša ir, parašiusi raštelį, prašė Jūratę perduoti partizanui Kurtui. Iškratę merginą, čekistai surado raštelį, tačiau Jūratę paleido.

Į Aušros kamerą įmestai kameros agentei "Rožei" po ilgų bandymų pagaliau pavyko iš Aušros išpešti, kad Vinco Ulevičiaus sodybos medinio sandėlio šiaudų stoge yra slepiami įvairūs dokumentai ir kelios nuotraukos. Iš "Rožės" sužinojusi, kad Jūratei įduotas raštelis pateko į čekistų rankas, Aušra parašė Kurtui antrą laiškutį, kurį "Rožė" pažadėjo išsiųsti per pažįstamą ir "patikimą" kalėjimo prižiūrėtoją...

Prasidėjo ryšininkų ir rėmėjų areštai. Kauno MGB operatyvininkai suėmė ryšininkes Juliją Juozickaitę-Liliją ir Medicinos instituto trečio kurso studentę, Raudonojo Kryžiaus vyr. medicinos seserį Stefą Naruševičiūtę-Rugiagėlę.

Krėsdami Krištoliškių kaimo sodybas, Veiverių čekistai Lilijos motinos namuose surado vaisių ir medikamentų. Išardę moterį, emgebistai nustatė, kad juos turi paimti Aušra.

Čekistų operatyvininkai pamažu artėjo prie Geležinio Vilko rinktinės štabo 1946 metų pavasarį sukurtos partizanų rezervinės grupės "Saulėtekis" narių.

Agentūrinėje byloje (27/23, 1.51) įrašyta: *"Prienų MGB užverbuotas agentas "Ėglis" 1947 m. rugpjūčio 30 dieną pranešė, kad kalbėjęs su Andriumi Lučka, Raulo, g.1901 m., iš Prienlaukio, kuris pasakojo, kad nuo 1947 metų pradžios jo namuose dažnai lankosi ir ilsisi Dešinys ir Kairys. Prienų šile netoli jo namų Dešinys turi išsirengęs dešimt vyrų talpinantį bunkerį. Pats Dešinys su vienu bendru dažniausiai slepiasi Giniūnuose."*

Partizanai ruošiasi likviduoti Prienuose gyvenantį Bubnį, kuris dažnai atvažiuoja į Prienlaukį dirbti žemę. Paimti Bubnį, važiuojantį į Krūvelio sodybą, partizanai numato miško kelyje, Prienų šile."

"1947 m. kovo mėnesį Prienų MGB operatyvinė grupė sulaukė pasitrau-

kusį iš gyvenamosios vietos Antaną Franką, g. 1926 m., gyvenusį Šiauliškių kaime. Užverbuotas agentu, "Uraganas" buvo paleistas ir liepos mėnesį pervestas į nelegalią padėtį, rugpjūčio mėnesį instrukuotas ir inkorporuotas į Geležinio Vilko rinktinės 52-ą kuopą kaip vidaus agentas. Nuo to laiko ryšį su MGB organais nutraukė", - rašė čekistai agentūrinėje byloje.

Rugpjūčio 29 dieną Griškabūdžio apylinkėse kautynėse su enkavedistais ir stribais žuvo ir keli Žalgirio rinktinės partizanai. Tarp jų: Ministeris - Jonas Bunikis, Gusaras - Vincas Paškevičius, g. 1923 m., iš Meškučių, Žirgas - Jonas Eimutis, Kėkštas - Zigmas Seniūnas, g. 1922 m., iš Naudžių.

Rugpjūtis baigėsi Tauro apygardos vado įsakymu, pagal kurį, siekiant patikimiau administruoti tolimesnius nuo apygardos štabo partizanų dalinius, Šarūno rinktinė buvo pervesta Dainavos apygardai.

LLK

Slaptai

Tauro apygardai

įsakymas Nr.27

Būstinė, 1947 m. rugpjūčio mėn. 31 d.

Šarūno Rinktinę pilname sąstate su visa teritorija perduu į Dainavos Apygardą, nuo 1947 m. rugpjūčio mėn. 20 dienos.

Žvejys,

Naktis,

Tauro Apygardos Vadas

Apygardos adjutantas

IŠDAVYSČIŲ IR KAUTYNIŲ RUGSĖJIS VYTAUTO IR GELEŽINIO VILKO RINKTINĖSE

Pievų ir dar nesuartų ražienų plotuose būriavosi po šv. Baltramiejaus dienos užsilikę gandrų grupelės. Plasnodami sparnais ir tarsi automatų serijom kalendami parausvėjusiais snapais jau sustiprėję jaunikliai ruošėsi skristi į tolimus kraštus.

Skardūs mokyklų skambučiai rugsėjo pirmąją pakvietė į klases jaunimą gilinti žinias, krykštaujančius pradinukus - brėžti pirmąsias raides... Tačiau nerūpestingą mokinukų krykštavimą kaimo mokyklose dažnai sutrikdydavo granatų sprogimai ir ginklų šūviai.

Rugsėjo ketvirtosios ryte Liudvinavo vls., Avikilų kaime gyventojų Leonavičiaus sodybos gyvenamojo namo seklyčioje išsikūrusios pradžios mokyklos skambutį pakeitė enkavedistų šūkalojimai ir granatų trenksmai. Vėlai naktį grįžęs iš žygio Tauro apygardos štabo ūkio skyriaus viršininkas, partizanų majoras Mykolas Žilionis-Plunksna, pavalgęs ir pasižvalgęs lauke, įsmuko į slėptuvę pailsėti. Tarp dvigubos trobos sienos prieš pusantų metų įrengtoje Vytauto rinktinės štabo slėptuvėje tą rytą buvo tik štabo mašininkė Eleonora Lazauskaitė-Ramunė.

Prašvitus, vos išvažiuojant į laukus sėti rugių, Leonavičius ir sūnus pamatė jų sodybos link artėjančias keturias mašinas stačių enkavedistų. Parabėgęs namo uždusęs Petriukas dar spėjo išpėti partizanus, tačiau Plunksna ir Ramunė pasitraukė iš sodybos jau nesusėję. Okupantams apsupus sodybą, keli kareiviai ir karininkai suvirto į trobą.

- Kiek bunkeryje yra "banditų"?! - kvotė išsigandusią šeimninę čekistų karininkas.

Partizanų rėmėja Leonavičienė-Auklėtoja atkakliai gynėsi, jog nežinanti jokių "banditų".. Tuomet kareiviai pradėjo matuoti namo vidaus sienas, grindis ir lubas.

- Pasiduokit! Jūs apsupti! - metaliniais strypais badydami sienas ir grindis, šūkalojo enkavedistai.

Tačiau partizanai tylėjo, namo tylą drumstė tik iš miego pakeltų vaikų klyksmas ir vartomų baldų bildesys. Išvarę šeimninę su vaikais į klėtį ir suguldę ant grindų, visi kareiviai iš trobos išėjo. Išmatavę namo lauko sienas ir dar kelis kartus pareikalavę partizanus pasiduoti, enkavedistai per langus į vidų švystelėjo kelias granatas. Pritilus granatų sprogimui, Plunksna ir Ramunė išlindo iš slėptuvės ir perbėgo į seklyčią. Užsidarę mokytojos kabinete, pasitarę partizanai nusprendė rizikuoti ir veržtis. Pirmas per langą šaudydamas išsoko Plunksna. Vos žengusį kelis žingsnius partizaną sode po obelimi nukirto priešo kulkosvaizdžio serija. Pro paradines mokyklos duris su pistoletu rankoje išbėgusią Ramunę enkavedistų kulka pasivijo gėlių darželyje. Pastvėrę už kaštoninių plaukų, dar gyvą Ramunę enkavedistai nuvilko prie malkinės.

"Mano kasa buvo ilga ir stora... Apvyniojęs kasa rankos riešą, čekistas atvilko mane prie sunkiai sužeistos Ramunės, - pasakojo Leonavičienė. - "Nuimk nuo "banditkos" rankos laikrodį!" - pareikalavo čekistas... Už tai, kad atsisakiau, gavau į kailį, beveik iki sąmonės netekimo. Vėl nutvėrę už kasos budeliai atvilko mane prie nukauto Plunksnos. Čiupęs partizano numestą didelį šautuvą, čekistas tvojo juo partizanui per galvą,

net smegenys ištiško... Nutempęs prie prūdo, budelis įsakė tą kruviną Plunksnos smegenimis aplipusį šautuvą nuplauti... Ploviau... Kur dingsi... Neklausysi - prigirdys kūdroje... Išsigandau."

Išardę pertvaros sienelę, "baudėjai" rado slėptuvę, kurioje buvo partizanų Trispalvė, rašomoji mašinėlė, dėžė su štabo dokumentais ir pinigais bei spaudos dauginimo reikmenys.

Žuvusių kovotojų Plunksnos ir Ramunės kūnus enkavedistai atvežė į Marijampolės MGB būstinės kiemą ir sumetė į daržinę, prie Javonio upeilio. Po kelių dienų, nutempę už miesto kapinių, užkasė žvyroduobėse.

Byloje Nr.27/17 čekistų įrašyta, kad Antanas Sarpalius, Vinco s., agentas "Kaštonas" pranešęs, jog 1947 09 04 dieną likviduotas Vytauto rinktinės štabas. Nukauti: štabo viršininkas Mykolas Žilionis-Plunksna, Miko s., ir štabo adjutante Leonora Lazauskaitė-Ramunė.

Pasienio kariuomenės štabo vadovybė rugsėjo 8 d. spec.pranešime Nr.3192 rašė, kad karinės 5-o ir 94-o pasieniečių pulko dalys rugsėjo pradžioje Lenkijoje sunaikino grupę Vytauto rinktinės 4-os kuopos 4-o skyriaus partizanų. Operacijos metu suimti septyni 7 partizanai, tarp jų ir vadas Gediminas Lastauskas-Garnys.

Rugsėjo 9 dieną Keturvalakių vls., Žydronių k. rastame bunkeryje enkavedistai suėmė gyvą Vytauto rinktinės pirmos kuopos partizaną Julijų Bervingą-Negrą. Suimtas Negras pasakė kelias partizanų slėptuves, tačiau apie žuvusius jose partizanus davinių nėra, matyt, jos buvo negyvenamos. Netrukus enkavedistų pasaloje žuvo Vytauto rinktinės pirmos kuopos vadas partizanų leitenantas Jonas Merkevičius-Dragūnas, g.1916 m., iš Vidgirių.

Rugsėjo 13 dieną Marijampolės vls., Katiliškių kaime Petro Čebatavičiaus-Banano sodyboje po gyvenamojo namo grindimis enkavedistai rado Vytauto rinktinės štabo slėptuvę. Laimė, partizanų slėptuvėje tuomet nebuvo. Priešui pateko daug čekistus dominančių rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininko vyr.ltn.Albino Ratkelio-Oželio sukaupytų dokumentų ir spausdinimo technikos.

Rugsėjo 16 d. enkavedistų ir stribų surengtoje pasaloje žuvo iš Mokolų kilęs Vytauto rinktinės partizanas Algirdas Šlekys-Sanitaras.

Rugsėjo pradžioje Geležinio Vilko rinktinės kovotojai rimtesnių sudūrimų su okupantų kariniais daliniais išvengė.

LSSR MGB valdybos 2-o skyriaus viršininko pavaduotojas Brujevič suvestinėje rašė: *"Geležinio vilko rinktinės 52-os kuopos vado Kairio ir jo būrio sekimui ir likvidavimui 1947 m. rugsėjo 2 d. pradėta agentūrinė byla Nr.580 -*

"Vorai". Gerai dirba MGB agentai "Vasiljev" ir "Vilkas" bei pranešėjas "Jonas". Kapitono Rodino žinioje dirba 3 agentai ir 18 pranešėjų.

Agentas "Petronė" - "bandryšininkė" Marija Kavaliauskaitė-Marytė, užverbuota 1947 m. gegužėje, per du mėnesius nuo užverbavimo neteikia žinių, slapstosi ir bendrauja su 51-os kuopos vadu Apuoku. Jos tėvas ir motina Kampiškių k., Prienų v. gyventojai.

Agentas "Pulemiot", užverbuotas kaip 52-os kuopos ryšininkas, slapstosi. Agentas "Oriol" teikia bendro pobūdžio davinius.

Pakuonio MGB viršininką kpt. Kudriašovą už operatyvinio darbo sužlugdymą pažeminti pareigose. Kartu kelti klausimą dėl vyr.opero lt. Kočergino tinkamumo užimamoms pareigoms."

KURSANTŲ EGZAMINAI - KAUTYNĖS

Sėkmingai parengus pirmąją partizanų puskarininkių laidą, Tauro apygardos vadovybė nusprendė nedelsiant organizuoti puskarininkių kursus ir Birutės bei Geležinio Vilko rinktinėse. Rinktinių vadai J.Lukša-Skirmantas ir A.Varkala-Daumantas susitarė su apygardos štabo rikiuotės skyriaus viršininku Jonu Aleščiku-Rymantu pradėti mokymus rugsėjo aštuntąją dieną.

Birutės rinktinės vado pavedimu Dariaus-Girėno kuopos vadas Stasys Jaloveckas-Kiškis su kuopos vyrais Kazlų Rūdos miškų masyve parinko tinkamą stovyklai ir mokymams vietą. Iš trijų pusių Ežerėlio durpyno, nusausinimo kanalų ir klampių raistų supama stovyklos ir apmokymų vietovė buvo tinkama ir gynybai.

Ketvirtadienį, rugsėjo septintos vakare, kursų organizatorius, neseniai apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininku paskirtas J.Lukša-Skirmantas, kursų vadovas Rymantas, naujasis Birutės rinktinės vadas Anbo ir žvalgybos poskyrio viršininkas V.Mikalauskas-Aras su šešių kovotojų - kursantų grandimi išėjo Kazlų Rūdos miškų link. Po vidurnakčio, laimingai išvengę enkavedistų pasalos, partizanai įsmuko į mišką ir, nutolę pora kilometrų nuo palaukės, nutarė laukti aušros. Auštant ryto vėsos skatinami vyrai sparčiai žengė per miškus ir po kelių valandų žygio, lenkė Naudžių gyvenvietę, sutartoje vietoje rado jų laukiantį dvidešimties kovotojų dalinį. Arlausko kuopos vado Šarvo vedamas, jau trisdešimt gerai ginkluotų partizanų dalinys pavakare atėjo į Kiškio vyrų išpūdingai įrengtą stovyklą. Iš šiaurinės stovyklos pusės atėjusių ir jau gerokai praalkusių vyrų uoslę

kuteno vyriausiojo stovyklos "ekonomo" Juozo Nėniaus-Inžino ir "šefo-virėjo" Jono Kazakevičiaus-Auksabarzdžio bei jų padėjėjų ruošiamos vakarienės kvapai...

Rugsėjo 9-osios ryte prasidėjo kursantų rikiuotės mokymų pratybos, kurioms vadovavo pats kursų vadovas Rymantas ir buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis Jurgis Račyla-Šarvas. Priešpiečiais atvyko Geležinio Vilko rinktinės štabo rikiuotės skyriaus viršininkas puskarininkis Jonas Valenta-Čempionas su kursantais. Po trumpo poilsio ir jo atvesti kovotojai įsijungė į pratybas. Prieš vakarinį patikrinimą apygardos atstovas mjr. Rymantas, pasitaręs su rinktinių vadais, sudarė mokymų instruktorių ir vadovų grupę. Mokomosios kuopos vadu buvo paskirtas Birutės rinktinės vadas, buvęs karo lakūnas puskarininkis Jonas Bulota-Anbo. Jis tiesiogiai vadovavo vienai kursantų grupei. Kitoms mokyti buvo paskirti puskarininkiai Čempionas ir Šarvas.

Rugsėjo 10 d. iš pat ryto tiksliai pagal numatytą programą ir sudarytą grafiką prasidėjo kursantų - puskarininkių mokymai. Saulutei kopiant į zenitą, atvyko vėluojantys Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas ir žvalgybos skyriaus viršininkas Stasys Lukša-Tautvydas su antros ir trečios kuopų kovotojais-kursantais.

Visą dieną trukę paskutinį prakaito lašą išsunkę kovos rikiuotės pratybos baigėsi jau smunkant saulutės skrituliui į kemsynus. Išvargę kursantai ir ne mažiau nusikamavę pratybų vadovai po sočios vakarienės greit virto į palapinėse suklotų minkštų pelkių samanų "patalus"... Tik sustiprintos sargybos vyrams, suvirtusiems stovyklos pakraščiuose iškastų apkasų smėlyje, akylai stebintiems aplinką ir besiklausantiems nakties tylos, užplūdavo kupinos nerimo ir ilgesio mintys..

*Ko gi liūdi, partizane?
Kodėl blyškūs tau veidai?
Gal motulės pasiilgai?
Gal vaidenas tau namai?..*

*Žalias miškas,
Čia užsnūdęs,
Užliūliuos tave slapčia...
Ir miela motulė tyliai
Pabučiuos tave sapne..*

Tačiau užsnūsti sargybos poste nevalia. Ir sargybiniai budriai saugojo gilų išvargusių bendražygių miegą.

Rugsėjo dvyliktos ryte partizanų stovykloje ir mokymų "poligone" užsiėmimai vyko įprastu ritmu. Po pietų, vos kursantams pradėjus pratimus, stovykloje nuaidėjo skardi atsakingo budinčiojo komanda:

- Ramiai!.. Ginklu gerbk! - rytinės pusės sargybos posto žvalgų lydimi, pagrindiniu stovyklos palapinių taku žengė apygardos vadas Žvejys ir adjutantas Naktis.

Iš Rymanto palapinės iššokę, laisvi nuo užsiėmimų pareigūnai pasitiko vadus:

- Tamsta vade ! Mokymas vyksta normaliu režimu ir nustatytu grafiku! - raportavo atskubėjęs kursų vadovas Rymantas.

Apygardos vadas su adjutantu apžiūrėjo stovyklą, metė žvilgsnį į pratybose plušančių kursantų įraudusius veidus ir patenkinti grįžo į Rymanto palapinę. Pavaišintas sočiais pietumis, Žvejys su rinktinių vadais pradėjo tartis dėl artimiausių planų.

Vos pradėjus pasitarimą, rytinio stovyklos sargybos posto pusėje staugaleno automatų ir kulkosvaidžių serijų šūviai. Juozas Lukša-Skirmantas knygoje "Partizanai" rašė: "...ir bematant užvirė tikras pragaras. Iš pirmo posto atbėgęs sargybinis Doleris raportavo, kad už poros šimtų metrų pastebėjęs keliadešimt rusų. Kautynės vykstančios su trečiuoju kursantų skyriumi./.../ Kautynėms vadovauti buvo pasiėmęs pats kursų vadovas Rymantas."

Priešo pajėgos stovyklą puolė iš trijų pusių. Iš pietų pusės arti prislinkę enkavedistai stipria automatų ugnimi, iš apkasų išstūmę trečio sargybos posto kovotojus, smarkiai apšaudė stovyklą. Praradus apkasus, grėsė greito stovyklos pradžios pavojus. Gavęs kautynių vado Rymanto įsakymą, sargybų būrio vadas Sargas, pavaduotojas Jūrelė ir keli kovotojai, staigiu puolimu išmušę iš apkasų sušokusius rusų kareivius, bandė užimti tinkamas kontrpuolimui pozicijas. Staigiai perbėgantį į patikimesnę priedangą priešo kulka sužeidė prityrusį kovotoją Vaclovą Bublį-Jūrelę. Karo metu Savisaugos dalinių sudėtyje Rytų fronto dalyvis Vaclovas Bublys iš Kuršo apsupties pasitraukęs į Švediją pateko anglams į nelaisvę. Sąjungininkų deportuotas sovietams į Archangelską, Vaclovas iš lagerio pabėgo ir grįžęs į Lietuvą tapo narsiu partizanu. Į krūtinę sužeisto Jūrelės vokišką pėstininkų kulkosvaidį perėmęs, jau prie apkasų šlaito priešo kulku nukirstas sukniubo pats būrio vadas Petras Ašmonas-Sargas. Stvėręs Sargo išmestą Jūrelės Mg-36 "pragarą", partizanas Jankūnas-Daina, "uždainavęs" prati-

są šuvių seriją, išmušė iš apkasų likusius enkavedistus. Į atgautas pozicijas sušokę keli kovotojai taiklia ginklų ugnimi sėkmingai atmušinėjo jau silps-
tančias priešo atakas.

Rytiniame stovyklos ruože įnirtingų priešo atakų metu peršautu kaklu ir sužeista ranka buvo išvestas kautynių vadas Rymantas. Tačiau sutelkta partizanų ginklų ugnis greit atrėmė ir šią bolševikų ataką ir, patys perėję į puolimą, privertė enkavedistus trauktis.

Šiaurinėje stovyklos pusėje - kairiajame gynybos sparne - atkaklių kautynių metu kryžminėje priešo kulkosvaidžių ugnyje žuvo narsa ir ryžtu kautynėse pasižymėjęs Geležinio Vilko rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininkas Stasys Lukša-Tautvydas.

Po atkaklių, lygių karių skaičiumi jėgų grumtynių pergalę lėmė partizanų ryžtingumas. Patyrę žymių gyvosios jėgos nuostolių ir neatlaikę partizanų spaudimo, okupantų "baudėjai" iš kautynių pasitraukė.

Skubos tvarka išardę stovyklos palapines, partizanai susirikiavo į kovinius skyrius ir miškais patraukė Agurkiškių link.

Kursantai-puskarininkiai, nors ir nelaikę teorinių žinių egzamino, praktinį kautynių egzaminą kovoje su dideliu okupacinės kariaunos daliniu, išdrįsusių pažeisti partizanų valdų neliečiamybę, išlaikė su pagyrimu...

Mokomosios stovyklos puolime patyrę skaudžių nuostolių, pasitraukusių partizanų paieškoms okupantai sutelkė dideles karines pajėgas. Rytinių Kazlų Rūdos miškų palaukėse kelias dienas netilo kariškų mašinų variklių gausmas. Pamiškėse išlaipintų enkavedistų daliniai "šukavo" Jūrės - Ežerėlio - Žiemkelio - Liubinės miškus, kaimų pamiškėse rengė pasalas ir kruopščiai krėtė vienkiemių sodybas. Tačiau numatę antplūdžio pavojų partizanai spėjo iš šių vietovių pasitraukti.

Apygardos vadas Žvejys ir adjutantas Naktis su keliais palydovais, sutiktų Žalgirio rinktinės kovotojų lydimi, pasitraukė į pietinius Kazlų Rūdos miškus.

Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas ir lektorius Čempionas su savo skyriaus kursantais, išvengę priešo pasalų, po poros naktų įtempto žygio per Ažuolų Būdos girią perėję į Mikalavos miškelį, pasiekę savo "valdas" - Sasnavos ir Varnabūdės girių pelkynus, pasijuto gana saugūs. Kautynėse sužeistą kursų vadovą mjr.Rymantą pasiėmė globoti Birutės rinktinės kursantai ir buvę stovyklos apsaugos kovotojai. Rinktinės štabo ryšių skyriaus viršininkas Aras sužeistą Rymantą parsivedė į Tvarkiškių kaimą ir abu pasislėpė rėmėjo Jono Žalio sodyboje įrengtoje slėptuvėje. Laimė, enkavedistai šios sodybos nekrėtė.

Kiek apimus okupantų kariuomenės siautėjimui, Jonas Bulota-Anbo rugsėjo 20 dieną susitiko su apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininku Juozu Lukša-Skirmantu, "...rugsėjo 20 d. susitikau su Anbo jam perduoti senas savo pareigas... nusegiau savo pareigų ženklus ir prisegiau juos prie Anbo antpečių..." - rašė Skirmantas.

Išsiskyręs su Skirmantu, Birutės rinktinės vadas Anbo su štabo žvalgybos skyriaus viršininku Jonu Čižeika-Stepu atėjo į Belevičių kaime Daunoro sodyboje įrengtą štabo slėptuvę.

Nepriklausomos Lietuvos karo lakūnas, puskarininkis Jonas Bulota gimė 1914 m. Mielaišupio k., Šilavoto vls., Marijampolės aps. Šeimoje augo dvi seserys ir keturi broliai.

Jonas mokėsi Prienų "Žiburio" ir Marijampolės gimnazijose. Pašauktas į karinę tarnybą, baigė Kauno karo mokyklos lakūnų mokomąją kuopą ir gavęs puskarininkio laipsnį tarnavo lakūnų karo lėktuvų eskadrilėje. Bolševikams okupavus Lietuvą paleistas į atsargą.

1944 m. rudenį Prienų šile susikūrus girininko Vinco Senavaičio-Žaliavelnio, Šiaurio vadovaujamai partizanų grupei, Jonas Bulota, Anbo slapyvardžiu, tapo partizanų. 1945 V 25 Anbo buvo paskirtas būrio vado Jono Gelčio-Perkūno pavaduotoju. Dalyvavo keliose kautynėse, buvo sužeistas. 1945 m. spalio 30 d. Geležinio Vilko rinktinės vado lt. Juozo Stravinsko-Žiedo įsakymu Nr.2 Anbo buvo paskirtas rinktinės štabo adjutantu. 1946 04 20 dienos įsakymu Nr.7 iš adjutanto pareigų atleistas ir paliktas Šiaurio kuopos vado žinioje kuopininku. 1947 08 14 dienos įsakymu Nr.28 Anbo buvo paskirtas Geležinio Vilko rinktinės 2-os kuopos vadu.

Darbščių rankų puoselėjama, Bulotų 22 ha ūkio sodyba Mielaišupio kaime išsiskyrė iš kitų šviesiais erdvios trobos langais ir pavyzdinga tvarka. Gyvenamojo namo seklyčioje įkurtoje pradžios mokykloje nuo ankstyvo rudens iki pavasario netildavo gretimų kaimų pradinukų krykštavimas ir vaikiškų balsų klegesys.

Jaunų balsų šurmulyš netildavo sodyboje ir vasaros švenčių bei darbymečio metu. Ypač pagyvėdavo Bulotų namuose ir Mielaišupyje, kai oro srautu lenkdamas Prienų šilo pušų viršūnes, virš Mielaišupio laukų padangėje sublizgėdavo Jono Buloto pilotuojamas "Anbo" siluetas.

- Man, jauniausiai Jono lepūnėlei, auksiniuose debesyse išniręs ir žemyn pikiroojantis brolio "paukštis" teikdavo nenusakomą laimę... Išbėgus į lygią pievą - Jono "tūpimo taką", visuomet iš debesų pabirdavo įvairiaspalvių saldinių ir kitokių dovanų "kruša"... Tai būdavo nepamiršamos džiaugsmo šventės, - pagyvėjusi prisimena Bulotų Marytė.

Linksmomis įsimintinų akimirų kibirkštėlėm sublizga ir vežimėlyje prikaustytos sesers Adelės akys...

-Netrukus kiemą užplūsdavo kaimo jaunimas ir brolių jaunystės draugai. Retas reiškinys tuomet būdavo pamatyti kaimo pievoje nutūpusį motorinį "garnį"... Kiekvienam knietėjo apžiūrėti jį iš arčiau, pačiupinėti nelanksčius "gandro" sparnus, net propelerį pasukti... - pralinks mėjusi, pasakoja jauniausioji Bulotų dukra.

Netolimo Prienų šilo pušų ošime išsipindavo lakūno Jono ir sklandytojo Petro pamėgta oreivių dažnai dainuojama daina.

*Švilpia vėjas, propeleriai kaukia -
Eskadrilė pakilo aukštai...
Melsvos akys sužibo po kauke,
Sudiev, žeme, angarų laukai...*

*Sudiev, aerodrome žavingas,
Man pasaulis dabar yr platus,
Vėjas veidą glosto ir bučiuoja
Ir vilioja skristi į dausas...*

*Aš nuskrisiu, kur gimta sodyba,
Kur gyvena motulė sena,
Ir apsuksiu žiaurią mirties kilpą -
Lai pamato mano mylima...*

Vyriausias Anbo brolis Viktoras tarnavo Marijampolės 9-ame pėstininkų pulke. 1944 metų pavasarį įstojo į gen.P.Plechavičiaus organizuotą Vietinę rinktinę. Nacių SS smogikų nuginkluotas ir internuotas, Viktoras dingo be žinios.

Jauniausias - Petras, gimęs 1922 metais, Aukštagurio sklandymo mokyklos auklėtinis, vokiečių sugautas pateko į Reicho tarnybą. Vėlyvą rudens parbėgęs iš Vokietijos, vengdamas pakliūti į tuomet "žaliakepurį" vykdomas rekrūtų gaudynes, su kitais kaimo vyrais slapstėsi ir įstojo į Žaliavelnio suburtu partizanų gretas. 1945 m. vasario 24 d. dalyvavo Šilavoto sribų būstinės apgultyje, balandžio 10 d. - Ingavangio kautynėse ir balandžio 13 d. - Budninkų kautynėse. Gegužės 2 d. Petras Bulota-Berželis, patekęs į pasalą, žuvo prie Dūmiškių kaimo Prienų šile.

Brolis Pranas, 1944 m. rudenį sugautas "žaliakepurį", su sugaudytais

rusų dezertyrais, neapmokytas, pasiūstas į Karaliaučiaus frontą. "Vaduojant" Berlyną buvo sužeistas ir pateko į anglų zoną. Jų išduotas sovietams ir kiek apgydytas buvo demobilizuotas. Pasibaigus karui, vasarą Pranas grįžo į "išvaduotojų" nusiaubtą tėviškę. Okupantų persekiojami tėvas ir seserys jau slapstėsi.

Sužinojęs, jog grįžo Pranas, vieną pavakarę pasimatyti su sūnumi ir aplankyti svetimų globojamos žmonos paslapčia grįžo tėvas. Paryčiais sulopę kaimo šunys pranašavo nepataisomą nelaimę. Iš šilto patalo pakilęs senasis Motiejus išėjo iš klėties į lauką ir, pamatęs artėjančius bolševikų kareivius, paruge pasuko kaimynų Povilaičių sodybos link. Dorai nugyvenusį Motiejų Bulotą sprogstamosios enkavedistų kulkos pakirto jo sėtų rugių lauko pakraštyje. Tartum tikrindamas, ar atėjo rugių pjūties metas, sunkiai sužeistas senasis ūkininkas nuo darbų sudiržusios rankos saujoje tvirtai gniaužė brandžias rugių varpas...

Enkavedistų atvartam kaimynui čekistai įsakė "banditą" vežti į Prienus ir išversti turgaus aikštėje. Nepabūgęs baudėjų, dorasis kaimynas atvežė sužeistąjį į jo kiemą. Suveržusi rankšluosčiu sprogusių kulku sužalotą vyro juosmenį, Bulotienė paprašė kaimyną nuvežti jį pas Prienų gydytoją. Bevežant Prienų šile Motiejus Bulota mirė.

Šilavoto MGB viršininko Vasilij Kolesovo įsakymu buvęs raudonarmietis Pranas Bulota su sena molina netrukus buvo čekistų suimti ir ištremti į Sibiro platybes... "išpirkti savo kaltę"...? Palaidojęs amžino išalo žemėje vos dvejus tremties metus ištėvėrusią motiną, vienintelis iš keturių Bulotų vyrų likęs gyvas Pranas po daugelio katorgiško darbo metų grįžo į gimtinę.

Anbo seserys Adelė ir jauniausia šeimoje Marytė, gerų žmonių globojamos ir pakeitę pavardes, sulaukė Lietuvos atgimimo aušros...

KLASTA IR MELAS PRIEŠ PARTIZANUS

Čekistai savo priešininkų naikinimui naudojo bet kokią žmogiškumą paminančius būdus. MGB klasta, melu, šmeižtu ir šantažu stengėsi į savo agentų tinklą įpinti gerai žinomų ir gerbiamų asmenų pavardes. Tauro apygardos štabas 1947 metų vasarą gavo nežinomo asmens laišką, kuriame buvo dangstomasi nepriklausomos Lietuvos kariuomenės pulkininko Mačioko autoritetu. Į šią akivaizdžią klastotę buvo duotas tinkamas atsakymas.

Gerb. V.Mačiokai,

Atsakau į Jūsų 1947 m. birželio 24 d. raštą. Tauro Apygarda niekada nestovėjo skersai kelio žmonėms, kurie dėl Lietuvos laisvės nesibaugina pereiti į aktyvių kovotojų eiles. Jūs gavote patirti, kad tik partizanų eilėse prisidedame lietuvių tautos kovoje prieš bolševikų terorą, nors savo kovos kelią dažnai paženklina didvyrių krauju.

Jūsų rašte noras sužinoti apie dviejų karininkų buvimą Apygardos štabe. To jūs nesužinosite, gal ateityje. Mes neskubame išduoti paslaptis. Neaiškūs Jūsų tikslai - iškreipiant faktus, kai kur sunarpliojant asmenis. Neaišku, ką Jūs norite pasiekti, minėdamas tėvo titulus... Jūs norite kaip autoritetą pristatyti - primename, mes ainių titulų nevertiname. Jūsų minimas Šalna, nors dangstosi savo tėvo generolo marke, yra šlykštus mūsų priešas, dirbęs MVD majoro pareigose. To pasekoje mes jau turėjome aukų. Tai yra jaun. leitenantas, buvęs Vilniaus Universiteto slavistų katedros asistentas Algimantas Zaskievičius. Jo išdavikiška veikla prasidėjo 1947 metų pradžioje.

Jums siūlome įstoti į kurią nors Geležinio Vilko Rinktinės kuopą ir, kai darbai įrodysite Jūsų patikimumą, gausite savo gabumus atitinkantį postą. Kuopą galite pats pasirinkti arba paskirs GVRn vadas. Tolesnį susirašinėjimą veskite su juo. Tuo pačiu keliu, kuriuo pasiuntėt laišką (raštą) mums, ieškokite ryšių įstojimui.

(parašas neįskaitomas,)

1947IX 20

Tauro apygardos Štabo Pareigūnas.

Bylos Nr.41/64 dokumentuose teigiama, kad Panemunės MGB viršininko mjr.Sulackij ir Pakuonio MGB viršininko vyr.ltn.Novikov su užverbuotą agentų pagalba pradėta Geležinio Vilko rinktinės ketvirtos kuopos partizanų likvidavimo akcija. Vidaus agentu užverbuotam "Valdui" talkina jo sesuo "Jūra". Ryšiams su partizanais numatyta užverbuoti Ona Čepulionytė bendradarbiauti sutiko, bet būti užverbuota atsisakė. Gerai dirba agentas "Šluotražis", kurio namuose 1946 metų vasarą buvo sunaikinti trys "banditai"..

"Vidaus agentas "Gornis", įterptas į Vėjo vadovaujamo antro skyriaus kovotojų gretas, 1947 08 06 gavo užduotį rinkti pinigus ir produktus... MGB organai įpareigojo "Gornį" rengti partizanams vakarus ir išgertuves... Tuo metu baudėjai demonstratyviai išvyks kitur ir staiga - smūgis!.. Planas aptartas su vidaus agentu "Gorniu", - būsima sėkme džiaugiasi čekistai.

Dalį čekistų ir išdavikų suregzto plano okupantams pavyko įgyvendinti. Rugsėjo 8 d. kautynėse su kariniu NKVD daliniu Vainatrakio kaime

neaiškiomis aplinkybėmis žuvo trys partizanai: Kardas - Jonas Grajauskas, g.1924 m., iš Gervėnupio k., Žiema - Simanas Gervė, g.1918 m., iš Girininkų k., Šauklis - Juozas Česėkas, g.1919 m., iš Gaižbūbės k.

Gavęs kuopų vadų raportus, Geležinio Vilko rinktinės vadas pasirašė du įsakymus.

LLK Tauro Apygardos Geležinio Vilko Rinkinei

Įsakymas Nr.35

Būstinė, 1947 m. rugsėjo mėn. 21 d.

§1 54-os kuopos kovotojus: Šalmą, Liūtą, Lakūną, Žaibą, Jovarą ir Aidą, žuvusius Raišupyje su NKVD, išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

§2 51-os kuopos kovotojus: Kardą, Žiemą ir Šauklį, žuvusius 1947 08 08 Vainatrakėje, išbraukti iš GVRn. sąrašų.

§3 Laikinai einančio 51-os kuopos vado pareigas Liepsnos slapyvardį, jam prašant, pakeičiu slapyvardžiu Vidmantas.

§4 53-ios kuopos kovotojus Žaibą, Teterviną ir antro būrio vadą Girininką tvirtinu einamose pareigose.

§5 Naujai įstojusius į 51-ą kuopą Klajūną ir Kęstutį įtraukti į GVRn. kovotojų sąrašus.

*Daumantas,
GVRn. vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

LLK Tauro Apygardos Geležinio Vilko Rinkinei

Įsakymas Nr.36

Būstinė, 1947 m. rugsėjo mėn. 22 d.

§1 Geležinio Vilko rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininką Tautvydą, didvyriškai žuvusį 1947 09 12, išbraukti iš GVRn. sąrašų.

§2 55-os kuopos vadą Varną iš einamų pareigų atleisti.

§3 L.e. 54-os kuopos vado pareigas Jupiterį (netinkantį) iš einamų pareigų atleisti.

§4 Buvusį 55-os kuopos vadą Varną skiriu 54-os kuopos vadu.

§5 Laikinai eiti 55-os kuopos vado pareigas skiriu part. Giedrį.

*Daumantas,
GVRn. vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

Rugpjūčio 25 d. suimtos Geležinio Vilko rinktinės ryšininkės Aušros tardyme panaudotas čekistų sėkmingai praktikuojamas "Rožės" būdas netrukus tapo veiksmų pradžia. Veiverių MGB viršininko lt.n.Barabašino vadovaujami baudėjai, rugsėjo 19 d. krėsdami Vinco Ulevičiaus sodybą, sandėlio šiaudiniame stoge rado paslėptą "Nagan" sistemos pistoletą, dokumentų ir kelias nuotraukas. Vienoje nuotraukoje partizanų būryje čekistai atpažino Marcelę Levanauskaitę-Aušrą ir Oną Ulevičiūtę-Omaniją. Tardymais nepasiekę norimų rezultatų, čekistai juos išgavo "rimbo" būdu. Suimtųjų apklausoje ir rastų dokumentų šifre ryškėjo partizanų rezervinės "Saulėtekio" grupės veiklos schema ir valdymo struktūra.

Geležinio Vilko rinktinės štabo pavedimu, antros kuopos vado Kurto iniciatyva Janulio Česlovo namuose buvo sudaryta rezervinė "Saulėtekio" partizanų grupė. Jei tikėti KGB archyve rastaais įrašais, pirmam rezervistų susirinkimui vadovavo GVRn. štabo atstovai Kurtas, Špokas ir Strazdas. Pirmuoju grupės vadu buvusi Marcelė Levanauskaitė-Aušra, pavaduotoju - Jonas Baltrušaitis-Genys, g.1926 m.

1946 m. pavasarį Omanija, pranešusi Žaliukui, kad Skriaudžių apylinkės pirmininkas Stačiokas, valstiečiai Andrius Deltuva ir Juozas Audijaitis yra aktyvūs sovietų valdžios rėmėjai ir teikia informaciją apie priešiškaik nusiteikusius elementus... *"Dėl to Andrius Deltuva su šeima buvo partizanų likviduoti, o sodyba sudeginta"*, - užfiksuota archyvinėje byloje.

Liepos mėnesį grupės vadu buvo paskirtas Petras Žekčiorius-Švyturys, tačiau netrukus dėl mažo jų aktyvumo Geležinio Vilko štabo žvalgybos skyriaus viršininko Juozo Baltrušaičio-Tigro pavedimu "Saulėtekio" vadu buvo paskirtas Bronius Dudonis-Gegutė, g.1921m.

Rugsėjo 19-21 dienomis MGB pplk.Truchačiovo pavedimu MGB 287 pulko pajėgos, vadovaujamos kpt.Fiodorovo, suėmė visus išaiškintus "Saulėtekio" narius: 1. Bronių Dudonį- Gegutę, 1921 m., 2. Petrą Džekčiorių-Švyturį, g.1905 m., 3. Česlovą Janulį-Briedį, g.1922 m., 4. Andrių Ulevičių-Ulaną, g.1927 m., 5. Petrą Ulevičių-Žaibą, g.1929 m., 6. Petrą Samuolį-Uosį, g.1927m., 7. Joną Samuolį-Ažuolą, g.1929 m., 8. Albiną Plyčių-Siaubą, g.1927 m., 9. Juozą Valiuką-Vyturį, g.1921 m., 10. Kostą Žukauską-Varnėną, g.1924 m., 11. Joną Baltrukonį-Sakalą, g.1922 m., ir kitus.

Dalis "Saulėtekio" grupės narių buvo įvairių Kauno mokyklų moksleiviai. Operatyvinė MGB čekistų grupė, ieškodama dar nesuimtų "Saulėtekio" rezervistų, Nemuno gatvėje suėmė "stambią žuvį" - Birutės rinktinės štabo viršininką Stasį Jakštą-Katiną...

SMŪGIS BIRUTĖS RINKTINEI

Kauno MGB viršininko pavaduotojas pplk. Bagno rugsėjo 27 dienos operatyviniame pranešime Nr.3468 rašė, kad rugsėjo 21-22 dienomis Kaune suimta *"buržuazinių nacionalistų pagrindžio aktyvistų grupė: Vaidotas - Balyš Vaičiūnas, LLA Kauno skyriaus štabo viršininkas, Katinas - Stasys Jakštavičius, Birutės rinktinės štabo viršininkas, Vitas - Vytautas Buzas, Birutės rinktinės Kauno grupės kuopos vadas, Vincas Seliokas ir Viktoras Akelis - abu BLDS iniciatyvinės grupės nariai"*.

Kol Kauno MGB vyresniojo oper.įgaliotinio kpt.Tichomirov vadovaujami kpt.Kaplanas, kpt.Fominych, kpt.Pisygin ir kiti "specialistai" iš suimtųjų išmušinėjo parodymus, Kauno apylinkėse sutelktos karinės MGB pajėgos pradėjo neeilinę operaciją.

Birutės rinktinės Arlausko kuopos vadas Jurgis Račyla-Šarvas su partizanų Povilu Pečiulaičiu-Lakštingala rugsėjo 21 dienos naktį atėjo į Alšėnų kaimą. Stasio Dovydaičio sodybos kluone būrio vadas Antanas Rundinas-Vaitila su savo būrio vyrais buvo išsirengę slėptuvę. Vykdamas su užduotimi į Kauną, į šią slėptuvę dažnai užsukdavo rinktinės vadas Skirmantas bei štabo viršininkas Stasys Jakštys-Katinas. Laukdamas rinktinės vado, Šarvas su palydovu ir Vaitilos būrio vyrais tą naktį nakvojo slėptuvėje. Ryte vyrams valgant šeimininkės atneštus pusryčius, Vaitila susirūpinęs prasitarė, jog nerimauja dėl ilgai iš Kauno negrižtančio Katino. Sulaukę vakaro, būrio vadas Vaitila, Jūrelė, Daina ir Žaibas, palikę bunkeryje su svečiais savo būrio kovotoją Joną Stankų-Urėdą, išėjo Kauno pusėn pasižvalgyti. Nesulaukęs Skirmanto, palikęs kluone Lakštingalą su Urėdu, išėjo ir kuopos vadas Šarvas susitikti su kito būrio vadu Jonu Pažėra-Uosiu, tačiau suserimęs dėl Katino dingimo, Šarvas netrukus grįžo ir išsivedė dar slubčiojanti Lakštingalą į patikimesnę, tinkamą gyventi ir žiemos sąlygomis Kampiškių kaimo Onos Kalvaitienės bulvinėje įrengtą slėptuvę.

Ankstų rugsėjo 23 dienos rytą šeimininkų dukra perspėjo partizanus, kad Alšėnų kaimo pusėje girdisi intensyvus šaudymas ir matosi gaisro pašvaistė. Užšokęs ant bulvinės priestato aukšto, žvelgdamas per žiūronus, Šarvas nustatė, jog dega Dovydaičio trobos. Nusprendę, jog slėptuvė pas Dovydaitį išduota ir kyla pavojus, kad išduota ir ši slėptuvė, Šarvas su Lakštingala užmaskavę bunkerio angą pasitraukė į gretimą Kampiškių giraitę. Digrių miškelio link važiavo kelios enkavedistų mašinos. Priešpiečiais į sutartą giraitėje vietą atėjusi Kalvaičių Marcelė pranešė, kad pas Dovydaitį apsupti žuvo penki partizanai. Enkavedistai krečia gre-

timas sodybas, ieško dar dviejų. Kuopos vadui Šarvui ir Lakštingalai pasidarė aišku, jog kažkas matė juos išeinant ir čekistai ieško jų.

Stasio Dovydaičio bunkeryje apsupti partizanai išlindę iš slėptuvės narsiai gynėsi. Priešui padegus kluoną, bandant prasiveržti, kautynėse garbingai žuvo: Vaitila-Antanas Rundinas, g.1916 m., būrio vadas, buvęs policijos tarnautojas, iš Kauno, Urėdas - Jonas Stankus iš II Girininkų k., Veiverių vls., Jūrelė - Vaclovas Bublys, kilęs iš Marvelės, Daina - Jankūnas, kilęs iš Kauno, tarnavęs Savisaugos daliniuose, Žaibas - Šalčius iš Kauno.

Kita enkavedistų grupė, kuriuos matė kuopos vadas Šarvas ir Lakštingala važiuojančius Digrių pusėn, krėsdami gretimo Dievogalos kaimo gyventojų Lencevičiaus sodybą rado bunkerį. Žuvo du jauni, kovose dar nepatyrę Birutės rinktinės partizanai, buvę Digrių kaimo moksleiviai, broliai: Juozas Valtys-Putinas, g.1928 m., ir Stasys Valtys-Riešutas, g.1929 m.

Gresiant giraitės "košimo" tikimybei, Šarvas su Lakštingala, nesulaukę vakaro, perėjo į gretimą Bijūnų miškelį. Vakare atėjo į Tvarikiškių kaimo Dvarecko sodybą ir įsitaisė kluone. Paryčiais atėję partizanai Juozas Skučas-Šaulys ir Pranas Rimas-Berželis pranešė, jog visoje apylinkėje vyksta įnirtingas enkavedistų siautėjimas. Vos prašvitus, žvalgydami žiūronais apylinkes, vyrai pamatė per Šilėnų kaimą Veiverių link slenkančias kelias sovietų kareivių grupes. Nors likti sodyboje buvo pavojinga, tačiau ieškoti saugesnio prieglobsčio partizanai nerizikavo. Per kluono lentų plyšius žiūronais stebėdami aplinką, jie visą dieną praleido kluone. Pavakare iš Veiverių gimnazijos grįžusi Dvareckų dukra Petrutė partizanams papasakojo, kad netoli Pabališkių geležinkelio stotelės rusų kareiviai surado partizanų bunkerį. Girdėjosi smarkus šaudymas ir granatų sprogimai. Prie Veiverių sribų būstinės kieme gulėjo numesti sudraskyti šešių partizanų lavonai.

BIRUTĖS RINKTINĖS ŠTABO ŽŪTIS

Ne Mielaišupio padangių erdvėje, sublizgėjus saulėje plieno paukščio sparnams, buvęs karo lakūnas puskarininkis Jonas Bulota-Anbo susuko paskutinę "mirties kilpą", ne oro mūšyje žuvo narsus plieninis Lietuvos padangių sakalas... Birutės rinktinės vadui, pagal užimamas pareigas partizanų kapitonui J.Bulotai-Anbo likimas lėmė žūti kovoje su bolševikiniais grobikais Suvalkijos žemės tamsiame štabo bunkeryje...

Ne vargonų gaudesys lydėjo Tauro apygardos kapeliono, partizanų majoro kun.Justino Lelešiaus-Grafo ir penkių laisvės kovotojų paskutinius

maldos žodžius... Paskutinį šauksmą į Visagali lydėjo prieš granatų trenksmas, ištūžusių čekistų keiksmas ir kulkosvaidžių salvės... Nesuprantama Aukščiausiojo valia...

Vietinių partizanų grupės vadas Stasys Jakštas-Katinas gimė 1912 m. Žagarės vls., Juodeikių k. Lietuvos kariuomenėje atlikęs karinę tarnybą, gyveno Krušinskų k., Zapyškio vls. pas Kastantą Krušinską, vedė jo dukrą Agotą. Vokiečių okupacijos metu tarnavo policijoje. Nuo 1944 metų vasaros slapstėsi. 1945 m. vasarą Stasys Jakštas-Katinas buvo paskirtas Žalgiario rinktinės 52-os kuopos vadu.

1946 m. rudenį Katinas paprašė Valaičių kaimo gyventoją Petrą Daunorą leisti jo sodyboje partizanams išsikasti bunkerį. Doras žmogus sutiko ir partizanai po lauko virtuvę išsikasė ir įsirengė pakankamai patogią 3 metrų ilgio, 2 metrų pločio ir 1,3 metro aukščio slėptuvę. Ant tvirtų, kryžmai suklotų lentų perdengimo užpylę 60 cm storio žemės sluoksnį, vyrai suplūkė virtuvėlėje molio aslą.

1947 m. pavasarį sudarius Birutės rinktinę, Kalinas buvo paskirtas štabo viršininku ir slėptuvė tapo štabo būstine, kurioje pastoviai gyveno ir dirbo 3-4 štabo darbuotojai.

Išaušo rugsėjo 24 dienos rytas. Netoli Pabališkių geležinkelio stotelės, P.Daunoro sodybos štabo slėptuvėje slėpėsi šeši Birutės rinktinės štabo pareigūnai. Tarp jų buvo rinktinės partizanus lankęs Tauro apygardos kapelionas Grafas.

"Prašvitus perkėlęs lauke pririštus gyvulius, tėvas ir vyresnysis brolis nuėjo pas kaimynus. Mama, užkūrusi lauko virtuvėje krosnį - viryklę, rengėsi ruošti partizanams pusryčius. Motinos pasiūstas, nuėjau į malkinę atnešti šakalių", - pasakojo Daunorų sūnus Vytautas.

Nešdamas pirmą glėbį malkų, vaikiną pamatė Pabališkių link taku nuo Veiverių slenkančių enkavedistų grupę. Atnešęs į virtuvėlę malkas, berniukas perspėjo slėptuvėje buvusius partizanus, jog pastebėjo netoliese slankiojančius rusų kareivius. Iš bunkerio išlindęs partizanas Švyturys per virtuvės langą, kiek leido akiratis, žiūronais apžvelgė aplinką ir sekė neskubančią enkavedistų grupę. Grįžusį su antru glėbiu malkų vaikina, lišdamas atgal į slėptuvę Švyturys paprašė gerai paslėpti bunkerio landos angą. Einant su trečiu glėbiu malkų, Vytukas pastebėjo dar tolokai nuo namų stovinčius kelis kareivius ir karininką, atidžiai žiūronais stebintį jų sodybą. Nuo Veiverių - Gudelių plento pusės Daunorų sodybos link artinosi dar vienas enkavedistų būrys. Netrukus abi kareivių grupės apsupo sodybos pastatus. Leitenantas su būriu enkavedistų ir stribų suvirto į kiemą ir pra-

dėjo smulkia krata. Metaliniais strypais aplink pastatus išbadę žemę, kareiviai išvertė kluono šalinėse sukrautus javus ir šieną. Išbadę po grįstais žemę ir nieko įtartino neradę, enkavedistai atsitempė į kluoną vaikina ir pareikalavo parodyti bunkerio vietą. Stumdomas ir mušamas Daunorų Vytaas išsigynė, kad nežino jokios slėptuvės. Tuomet vienas karininkas nuvažiavo į Veiverius ir netrukus grįžo lydimas kelių čekistų. Atvykęs čekistų majoras įsakė iškrėsti lauko virtuvėlę, tačiau bunkerio angos nesurado. Pramušus plūkto molio aslą, metalinis strypas atsirėmė į slėptuvės perdengimo lentas. Supuolę kareiviai per kelias minutes nugriovė virtuvę ir įtartinoje vietoje pradėjo kasti žemę. Iškasus apie 60-70 cm gylio duobę, atsidenę slėptuvės viršaus lentos. Žadėdamas gyvybę ir "amnestiją", čekistų majoras pasiūlė partizanams pasiduoti, tačiau požemyje niekas neatsiliepė. Atkasus pakankamą bunkerio perdengimo plotą ir eilinį kartą majorui pasiūlius pasiduoti, į iškastą duobę enkavedistai sumetė kelias granatas. Į granatų išraustą duobę enkavedistai įstūmę apdaužytą Daunorų berniuką, čekistai įsakė lupti perdengimo lentas. Dalis slėptuvės lubų įgriuvo. Per įgriuvusių grindų plyšį partizanai paleido kelias automato serijas. Lengvai sužeistą per sukastų žemių kauburį persiritusį vaikina tolyn nuo angos nutraukė už plaukų nutvėrę enkavedistai. Kliudžiusi svirno stogo kampinį spara, sprogo partizanų iš bunkerio sviesta granata. Majoro įsakymu ant atkastų bunkerio lubų enkavedistai sumetė kelis surištų rankinių granatų ryšulius. Netrukus sprogusių granatų sukeltame dūmų ir dulkių sūkuryje iš slėptuvės šaudydami iššoko Birutės rinktinės štabo adjutantas, partizanų leitenantas Stasys Mačiuta-Vaidila ir kuopos vadas, partizanų leitenantas Adolfas Petkevičius-Švyturys. Paleidę vos kelis dešimtšvių pusautomatų šūvius, abu narsuoliai sukniubo slėptuvės viršuje, nuo priešų kulkosvaidžių ugnies.

Po kelių slogios tylos minučių netikėtai iš požemio iššoko Birutės rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininkas, partizanų leitenantas Jonas Čižeika-Stepas. Automato serija nukovęs ar sužeidęs kelis neatsargiai priartėjusius enkavedistus, spėjęs peršokti per žuvusių kovos draugų lavonus, kryžminės apsiautėjų kulkosvaidžių šūvių serijos sukapotas krito ir Stepas.

"Spalio antrą dieną desantininkui Stepui būtų sukakusi tūkstantoji naktis partizanų gretose", - prisimena buvę jo bendražygiai.

Įsiutę enkavedistai, sumetę į slėptuvę dar kelis surištų granatų pakeitus, kantriai laukė... Lįsti į sudaužytą bunkerį okupantai nedrįso. Netrukus iš kaimynų kareiviai parsivarė sodybos šeimininką ir vyresnį jų sūnų ir įgrūdo apgriautos slėptuvės vidun.

"Per dulkes ir sprogusių granatų sučižytų bunkerio lubų bei sienų atplaišas požemyje nieko nesimatė", - pasakojo iš katorgos grįžęs sunaikintos sodybos šeimininkas. Pagaliau tamsoje apsiratus akims, Daunoras su sūnum iš požemio griuvėsių surinko ir iškėlė granatų sudraskytų didvyrių palaikus. Bunkeryje žuvo: Birulės rinktinės vadas Jonas Bulota-Anbo, Tauro apygardos kapelionas kunigas Justinas Lelešius-Grafas, Birulės rinktinės štabo ūkio dalies viršininkas, partizanų leitenantas Antanas Čepeliauskas-Meška.

"Viena Grafo ranka buvo visiškai nukirsta, ją laikė tik sukapotų dražužių rankovė..." - sodybos vietoje šventinant atminimo kryžių žuvusiems didvyriams, pasakojo šių kraupių įvykių liudininkas, tuomet buvęs penkiolikmetis vaikinukas Vytautas Daunoras.

Kauno MGB viršininko pavaduotojas pplk.Bagno ataskaitoje rašė: *"1947 09 24 dieną, remiantis sučiupto Birutės rinktinės dalyvio, slapyvardžiu "Katinas", parodymais, Veiverių valsčiaus gyventojų Daunoro sodyboje rastame bunkeryje buvo nukauti: Birutės rinktinės vadas Anbo - Jonas Bulota, Tauro apygardos kapelionas Grafas ir keturi Birutės rinktinės štabo pareigūnai. Išsamiau išdėstyta 1947 09 27 dienos oper. pranešime Nr.3468.*

Rekomenduoju pažymėti tardytojus: kpt. Kaplan, kpt. Pisygin, įeit. Čurin, vyr.ltn.Linev, kpt.Fominych ir vyr.oper.igaliotinių kpt.M.Tichomyrov, kurie suėmę "Katiną", "Vaidotą" ir kitus sumaniai išgavo nemažai vertingų davinių apie banditų lankomas ir įrengtų slėptuvių vietas.

BOLŠEVIKINIO AKTYVISTO MEDŽIOKLĖ

Šilavoto MGB viršininko ltn.Vasilij Kolesov parankinis, MVD pasų stalo ir karinės įskaitos viršininkas Vincas Petraška buvo nepasotinamas taurelės mėgėjas. Partizanams sunaikinus į išdavikų tinklą jo išsuktus tėvus ir brolių, sustiprėjęs pomėgis "krūminukei" dažnai nustelbdavo ir savisaugos instinktą. Stikliuko mėgėjų sambūriuose Šilavoto gyventojai dažnai matydavo ir pasų stalo viršininką Vinčą.

Puskilometris nuo Šilavoto, 1941 metais į Sibirą ištremtojo dėdės, buvusio Šaulių sąjungos Šilavoto būrio vado Vinco Petraškos sodyboje, gyvena iš Žemaitijos atklydę Kniežos. Kitame mūrinio namo gale buvo įsikūrusi tremtinio Vinco brolio žmona.

Nauji sodybos šeimininkai mėgdavo smagiai pauioti. Liepos 9 d. vakare Straigio Klemensas, parėjęs pasiimti degtinės, pasakė Pjūklui, kad trem-

tinio Petraškos sode su dabartiniais šeimnininkais ir juo vaišinasi ir partizanų medžiotojas, MVD aktyvistas Vincas Petraška.

Pritemus sode suvirtę sugėrovai pamatė sodybos link sparčiai žengiantį uniformuotą ir ginkluotą vyrą. Pajutęs pavojų, bolševikinis pareigūnas Vincas pro tvarto kampą spruko Šilavoto pusėn. Į bėglį trenkė kelios Pjūklo automato serijos, tačiau apkaboje pasibaigus šoviniams ir partizanui keičiant ragelį, Vincui pavyko išmukti į rugių lauką ir pasprukti.

Anksti ryte emgebistai ir sribai, krėsdami jiems įtartinų Šilavoto gyventojų sodybas, suėmė vakarykščių išgertuvių dalyvį Klemensą ir kelis jaunesnius vyrus. MGB viršininkas lttn.Kolesovas, ištardęs suimtuosius ir aktyvistui Vincui paneigus jiems keliamus kaltinimus, trūkstant įkalčių areštuotus greit paleido. Nepavykusi akcija ir grėsmė, jog čekistai galėjo surasti patikimą partizanų slėptuvę, susilaukė vadovybės pasmerkimo. Geležinio Vilko rinktinės vado liepos 14 dienos įsakymu Nr.26 kuopos vadas Pjūklas iš pareigų buvo atleistas.

Sovietinio aktyvisto medžioklė tęsėsi. Rugsėjo pabaigoje, pavakare eidamas pas panas, Klemensas sužinojo, kad Petraškindėje pas Kniežą atėję Vincas Petraška su broliais Petru ir Stasiu "Račiukais" ruošiasi eilinę išgertuvęms.

- Tavo bėglys vėl spąstuose... Gali ruoštis medžioklei, - atėjęs pas Pjūklą pajuokavo Klemensas.

Sutemus į Petraškindės sodą atėję Pjūklas ir Klemensas išgirdo trobos viduje puotaujančių vaikinių erzelių slopinančią patefono plokštelių muziką. Pabeldęs į kito trobos galo langą, Klemensas išsikvietė Petraškindę pasikalbėti. Išėjusi į sodą moteris patvirtino, jog pas Kniežą vaišinasi Vincas ir du "Račiaus" sūnūs, daugiau svetimų nėra. Sužinojusi vyrų apsilankymo tikslą, buvusio Lietuvos kriminalinės tarnybos karininko žmona Petraškindė sutiko svečiams padėti.

Dar jaunokos moters pasirodymas su lėkšte paruošto užkandžio pastebimai praskaidrino nuobodokas vaišes. Po kelių tostų į viešnios sveikatą, jauniems vaikinams panūdo ir valsą susukti ar pasiutpolkę sutrenkti...

Sargyboje pastatų šešėlyje pastatytas Klemensas ir prieškambarėje pasislėpęs Pjūklas kantriai laukė tinkamos akimirkos.

Sutrypus keletą šokių ir vyrams susėdus prie vaišių stalo, aktyvisto Vincas švarkas su vidinėn kišenėn įleistu "Naganu" pakibo ant kėdės atlošo... Kambarėje susikaupusi tvanka privertė šeimnininkes praverti prieškambario duris...

- Rankas aukštyl! - lyg perkūnas iš giedro dangaus trenkė tarpdury

išdygusio uniformuoto Pjūklo komanda. Grėsmingai į stalą nukreipto partizano automato vamzdis privertė visus vaišių dalyvius paklusti.

Žaibiškai reagavęs Vincas smuko po stalą ir nėrė pravirų durų link. Gavęs į sprandą automato atramą, pareigūnas susmuko prie Pjūklo kojų. Antrą automato rankenos smūgį sulaukė kliudytas priemenėje prie durų pakabintų kamanų pavadis.

- Surišk rankas!.. Ir greit kinkyk arklių! - griežtai įsakė partizanas išsigandusiam Kniežai.

Įsakmiai paraginta šeimininkė padavė Pjūklui ant kėdės atramos užmestą Vinco švarką, kurio kišenėje buvo ginklas.

Įsakęs iki ryto niekam neišeiti, Pjūklas išsivedė aktyvistą į kiemą. Tvirtai surišęs į vežimą įlaipintam Vincui rankas ir kojas, partizanas išpėjo Kniežą likusių vaikinių iki ryto neišleisti. Prižadėjęs arklių su vežimu greit grąžinti, Pjūklas su nusikaltėliu išvažiavo.

Artėjant prie Ingavangio pašilės, Pjūklas pasijuto pametęs savo aktyvistą. Kiek paieškojęs, bet tamsoje taip ir neradęs iš vežimo išslinkusio, Pjūklas užėjo pas vieną pašilės gyventoją. Gavęs uždeg tą žibalinį žibintą, netrukus Pjūklas surado prie alyvų krūmo prišliaužusį surištąjį.

Parašęs ir arkliui į karčius įrišęs raštelį "Grąžinti Kniežai", Pjūklas paliko vežimą ir, nunešęs savininkui žibintą, nusivarė Vincą į Vartų kaimą.

Pjūklo slėptuvėje tardomas V.Petraška patvirtino partizanų įtarimus, kad Šilavoto MGB užverbuotas Ingavangio gyventojas Antanas Juodsnukis vykdė Kolesovo užduotis ir teikdavo apylinkėje surinktas žinias. Nesigynė Vincas esąs sovietų santvarkos aktyvistas, sąžiningai vykdąs teisėtos tarybų valdžios patikėtinio pareigas... "Aš esu komjaunuolis... Nors ir mirsiu, savo nusistatymo nepakeisiu... Žinau, kad mane nužudysi... Tik vieno prašau - nekark", - vedamas iš bunkerio prašęs Pjūklo Vincas Petraška.

"Mes nei kalėjimų, nei Sibiro neturim... Nors ir žiauru, bet savo priešus priversti sunaikinti," - atsakęs jam Pjūklas.

"Aš tvirtų įsitikinimų žmones gerbiu... Nusprendžiau jo prašymą patenkinti," - pasakojęs Klemensui partizanas Pjūklas.

Šilavoto MVD pareigūnas Vincas Petraška buvo nuskandintas Prienų pašilės gyventojų kūdroje.

PRIESAIKA IR NETIKĖTA ŽŪTIS

Okupantų kariaunos persekiojami Geležinio Vilko rinktinės Pakuonio ir Panemunės krašto partizanai patikimiausią prieglobstį rasdavo Vaišvydavos - Gervėnupio miškuose ir Darsūniškio - Ašmintos Nemuno šlaitų giraitėse. Smėlėtose Kalvių, Vangų ir Sekionių giraičių kalvose bei krūmais sužėlusiuose Nibrių vietovės skardžiuose partizanai turėjo išsirengę kelias gana patikimas žemines slėptuves - bunkerius.

Rugsėjo 27 naktį Nibrių giraitės pakraštyje prigludusioje rėmėjo sodyboje įvyko 51-os kuopos partizanų sueiga. Erdvios, aklinai uždangstytais langais trobos seklyčioje dviem gretim išsirikiavę per 20 kovotojų susikaupė Lietuvos Laisvės kovotojų priesaikai. Vidury seklyčios ant Trispalvė uždengto stalo pastatytą kryžių ir kautynėms paruoštą kulkosvaidį apšvietė tik blanki kelių uždegtų žvakių šviesa.

Laikiniai kuopos vado pareigas vykdančio antro būrio vado Vidmanto-Liepsnos įsakymu prie stalo garbės sargyboje sustingo kovotojai Lapiņas ir Kastytis.

Priklaupęs prie stalo, pabučiavęs kryžių ir kraštelį vėliavos, padėjęs ant kulkosvaidžio ranką, pirmas prisiekė vadas Pranas Eglinskas-Vidmantas-Liepsna. Vienas po kito prie stalo ėjo ir, liedsdami kulkosvaidį, priesaikos Tėvynei tekstą kartojo: kuopininkas Algis Šermukšnis-Žilvinas, pirmo būrio vadas Vincas Gruodis-Žilvitis, būrininkas Bronius Vasiliauskas-Kastytis ir kiti eiliniai partizanai.

Pirmąją iškilmingą priesaiką davė ir rugpjūčio 22 dienos Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr. 20 į 51-os kuopos partizanų gretas priimti, nuo 1945 metų pavasario atskirame skyriuje nepriklausomai veikę patyrę partizanai Jonas Šiugždinis-Anupras, g.1923 m., ir jaunesnis brolis Justinas-Žvirblis bei jų globotinis, buvęs vokiečių karys frontininkas Heinrich Grossman-Povas.

Drąsiai ir ryžtingai šventus priesaikos žodžius kartojo vos prieš savaitę rugsėjo 21 dienos Rinktinės vado įsakymu Nr.35 į kuopos kovotojų sudėtį priimti partizanai Kęstutis Valenta-Kęstutis ir Pranas Kazakevičius-Klajūnas.

Baigę iškilmingos priesaikos apeigą, kiek pasivaišinę partizanai paryčiais išsiskirstė.

Rugsėjo 30 dieną partizanų vadintos "Imperijos" ribose, Vangų giraitėje įrengtoje slėptuvėje, slėpėsi trys 51-os kuopos partizanai. Popietė per pakelto slėptuvės angos dangčio plyšį padvelkęs vasariškai šiltas miško

alsavimas iš tamsaus požemio išviliojo ir partizanus. Iš slėptuvės išlindę Beržas, Lapinas ir Broliukas suvirto prieš saulutę, mėgavosi kvapniu miško aromatu, tyliai dalijosi paskutinių dienų įvykių išpūdžiais. Nenujautė vyrai grėsmingai artėjančio mirtino pavojaus...

Pakuonio MGB įgulos kareiviai ir stribai, grįždami iš rytinės pasalų operacijos, pasuko per Vangų giraitę vos pastebimu keliuku. Kalvelėje, gal pusšimtis metrų nuo šio keliuko, giraitės jaunuolyno tankmėje buvo partizano Beržo ir jo draugų slėptuvė. Kareiviams lenkiant šio bunkerio vietą, čekistų vilkšunis, pastatęs ausis ir uostydamas orą, atkreipė jų dėmesį. Išsiskleidę puslankiu baudėjai, sekdami pėdsekiu, netrukus prislinko prie suvirtusių partizanų ir iššovė išpėjimą šūvį liepė vyrams pasiduoti. Emgebistų pasiūlymą partizanai pasitiko ginklų ugnimi. Tačiau nelygių jėgų susišaudymo metu iš nematomo priešo apsuptos vietos partizanams prasi-veržti nepavyko.

Nesulaužę prieš dvi dienas iškilmingai duotos Tėvynei priesaikos, garbingai žuvo visi trys 51-os kuopos pirmo būrio kovotojai: Beržas - Jonas Ručinskas, g.1926m., iš Balsėnų kaimo, Broliukas - Jonas Žukauskas, g.1928m., Lapinas - Alfonsas, buvęs generolo P.Plechavičiaus Vietinės rinktinės savanoris.

Išlikęs gyvas, vėliau suimtas šio būrio partizanas Kazys Čepulionis-Aukšinasukas pasakojo, kad į jo pusbrolio Vyto Čepulionio-Vytenio slėptuvę, esančią apie 300 m nuo įvykio vietos, grįždami keli partizanai, išgirdę Beržo bunkerio kryptyje šūvius ir granatų sprogius, nuskubėjo kovos draugams padėti...

Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas spalio 15 d. įsakyme Nr.35 rašė: "Ginant priešo puolamą draugų slėptuvę, 51-os kuopos pirmo būrio kovotojas Žvirblis įlindo į bunkerį ir, radęs žuvusius draugus, išėmė ten buvusius ginklus... Kovotojams: Žvirbliui-Justinui Šiugždiniui, Švyturiui - Antanui Senikui ir Vyteniui - Vytautui Čepulioniui, gynusiems prieš užpultus kovos draugus, vadas pareiškė tarnybinę padėką ir pagyrimą."

SPALIS

Suvalkijos miškų, giraičių ir gyventojų sodybų žaliasis rūbas nusidažė rudeninių spalvų gama. Pagrioviais ir pamiškėse suvešėjusių usnių, dilgėlių ir kitų išstypusių piktžolių stiebais nutįso tankios voratinklių gijos. Virš sidabrinių voratinklių labirintų lėtai sklendžiančios paskutinių vasaros

drugių ir mėlynsparnių laumžirgių "eskadrilės" pranašavo artėjančio rudens šalnas ir darganas...

Partizanų vadovybė siekė atstatyti rugsėjo mėnesį kratų ir siautimų metu sutrikusių ryšių veiklą. Siekiant sustiprinti Žuvinto palių - Liudvinavo - Krosnos teritorijos ribose veikusio partizanų dalinio veiklos kontrolę, apygardos vado įsakymu Geležinio Vilko rinktinės 55-a kuopa buvo priskirta DLK Vytauto rinktinei, pavadinimu "44-a kuopa". Dalinio vado buvo patvirtintas kovotojas Jonas Lapata-Giedrius.

LLK Tauro Apygardai

Slapiai

Įsakymas Nr. 10

Būstinė, 1947 m. spalio mėn. 10 d.

§1 Apygardos kapelioną Grafa, didvyriškai žuvusį kovojant su Kauno ir Veiverių NKVD dalinių enkavedistais, nuo 1947 m. rugsėjo mėn. 24 dienos išbraukti iš Apygardos Laisvės kovotojų sudėties.

§2 Laik. ein. Birutės rinktinės vado pareigas Anbo, didvyriškai žuvusį kautynėse su Veiverių ir Kauno NKVD enkavedistais, išbraukti iš Apygardos Laisvės kovotojų sudėties.

§3 Apygardos štabo Rikiuotės skyriaus viršininką Rymantą nuo 1947m. rugsėjo mėn. 24 dienos iš einamų pareigų atleidžiu.

§4 Laisvės kovotoją Rymantą skiriu Birutės rinktinės vadu nuo 1947m. rugsėjo mėn. 24 dienos.

§5 Geležinio Vilko rinktinės 53-ios kuopos kuopininką Rytį atleidžiu iš eitu pareigų ir tolimesnei tarnybai skiriu Apygardos štabo Žvalgybos skyriaus sekretorium nuo 1947m. rugsėjo mėn. 24 dienos kuopos vado teisėmis.

§6 Geležinio Vilko rinktinės vadą Daumantą skiriu Apygardos štabo Žvalgybos skyriaus Lokalinės žvalgybos Poskyrio viršininku, kartu einant ir Rinktinės vado pareigas.

§7 Geležinio Vilko 55-ą kuopą su visais kovotojais ir rajonu išimu iš Geležinio Vilko Rinktinės ir perduodu Vytauto Rinktinės štabo pavaldumui, nuo 1947m. rugsėjo mėn. 24 dienos.

§8 Nuo šios dienos įsakau praveisti įsakymuose kovotojų dalyvavimą kautynėse, sužeidimus ir kitus pasižymėjimus. Įsakymuose skelbiama ir žuvusių pasižymėjimai ir sužeidimai.

Žvejys,

Apygardos vadas

Naktis,

Ap. Adjutantas

Geležinio Vilko rinktinės vadovybė, remdamasi gautais partizanų raportais, patikimų ryšininų bei rėmėjų žiniomis, nustatė, jog kai kurie atsakingi pareigūnai netinkamai vykdo jiems pavestas pareigas. Rinktinės vado spalio 15 dienos įsakymu iš laikinai eitų kuopos vado pareigų atleido Praną Eglinską-Vidmantą-Liepsną. 51-os kuopos vadu buvo paskirtas kečiose kautynėse pasižymėjęs kovotojas Pranas Karalius-Vėjas, g. 1923 m. Bagrėno kaime. Iš 53-ios kuopos būrio vado pareigų buvo atleistas Petras Burinskas-Tetervinas.

52-os kuopos kuopininkui Pranui Kleizai-Ryčiui, pirmo būrio skyrininkui Vytautui Jundilui-Jaunučiui ir antro būrio skyriaus vadui Karoliui Jazumui-Lokiui buvo suteikti kariniai grandinių laipsniai. Pirmo būrio pirmo skyriaus vadas Albinas Buzas-Bijūnas už drausmės pažeidimus buvo perkeltas į 54-ą kuopą. Į 52-os kuopos kovotojų sąrašus įtrauktas Antanas Pranka-Vaidila.

LLK Tauro Apygardai

Slaptai

Geležinio Vilko Rinktinė

Įsakymas Nr.37

Būstinė, 1947 m. spalio mėn. 15 d.

§1 51-os kuopos I būrio kovotojus: Lapiną, Beną ir Broliuką, didvyriškai žuvusius 1947m. rugsėjo 30 dieną kautynėse su NKVD, išbraukti iš GVRn. kovotojų sudėties.

§2 51-os kuopos kovotoją Vėją skiriu eiti 51-os kuopos vado pareigas, nuo 1947m. spalio mėn. 9 dienos.

§3 Laik ein. 51-os kuopos vado pareigas II būrio vadą part. Vidmantą (Liepsną) už girtuokliavimą ir aplaidumą iš eitų pareigų atleidžiu nuo 1947 m. spalio mėn. 9 dienos.

§4 53-ios kuopos būrio vadą Teterviną iš eitų pareigų atleidžiu, nuo š. m. spalio 15 dienos.

§5 Į 52-ą kuopą priimtą laisvės kovotoją Vaidilą įrašyti į GVRn. kovotojų sąrašus.

§6 52-os kuopos I būrio I skyriaus skyrininką Bijūną perkeliu į 54-ą kuopą.

§7 51-os kuopos I būrio kovotojas Žvirblis įlindo į priešo puolamą bunkerį ir, radęs žuvusius draugus, išėmė ten buvusius ginklus. Žvirbliui, Švyturiui ir Vyteniui, ginant užpultą draugų bunkerį, reiškiau tarnybinę padėką ir pagyrimą.

§8 52-os kuopos kuopininką Rytį, I būrio skyrininką Jaunutį ir II būrio skyrininką Lokį pakeliu į grandinius.

*Daumantas,
Rinktinės vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

PASKUTINĖ ČEKISTO "PYPKĖS" VALANDA

Prienų MGB operatyvinio skyriaus viršininko pavaduotojas vyr.ltn. Boleslovas Govėda pasižymėjo ypatingu žiaurumu. Kas buvo pakliuvęs į šio neeilinio sadisto nagus, tas niekuomet nepamirš budelio dantyse išspraus-tos visuomet rūkstančios pypkės...

Machorkos suktinės arba pypkės žarijomis degindamas jautresnes au-kos kūno vietas, "Pypke" pramintas sadistas sugebėdavo išmušti čekistams pageidaujamus, net melagingus prisipažinimus ir "priešiškos" veiklos pa-rodymus... Dešimtys Prienų MGB kabinetuose "Pypkės" kankintų, išna-rintais sąnariais ir nudegintais rankų bei kojų pirštų nagais "liaudies prie-šų" nekaltai patyrė Sibiro Gulago košmarą.

Rugsėjo 24 dieną čekisto "Pypkės" užverbuotas Prienų gimnazijos mo-kytojas Vincas Mažeika rugsėjo pabaigoje paprašė pažįstamą pasyvų par-tizaną Praną Milušauską-Šaulį nuvesti jį pas partizanus. Spalio pradžioje Šaulio atvestas jis susitiko su Geležinio Vilko rinktinės 51-os kuopos ko-votojais. Prisipažinęs esąs Prienų MGB užverbuotas ir čekisto Govėdos-"Pypkės" įpareigotas sekti partizanų ryšininką Maceiną-Žaibą bei gimna-zijos mokytojus, rinkti žinias ir sudaryti sąrašus asmenų, kurie yra priešiš-kai nusiteikę sovietų santvarkai, Mažeika prašė partizanus priimti jį į ko-votojų gretas. Kiek pasitarę, partizanai prižadėjo jo prašymą perduoti rink-tinės vadovybei ir rekomenduoti jį priimti į Žilvičio vadovaujamą būrį, ta-čiau būtina įvykdyti vieną sąlygą.

- Kai likviduosi tavo užverbavusį čekistą Govėdą-'Pypkę", tada ir sprę-sim tavo likimą, - pažadėjo kuopos vadas Vėjas ir būrio vadas Žilvitis-Vincas Gruodis.

Nurodęs sutartą susitikimo vietą ir laiką, kurio metu privalas perduoti "Pypkei" reikalautus įtariamų sąrašus ir surinktų žinių paketą, Vincas Ma-žeika sutiko likviduoti čekistą. Tik pasiskundė, jog neturįs ginklo. Jonas Šiugždinis-Anupras pasiūlė "TT" pistoletą, kuris kiek apgėdęs - šaudė tik serijom, iššaudamas visą šovinių apkabą.

"Pypkės" paskirtą susitikimo dieną Strielčių gyventojas pasyvus partizanas Šaulys atvežė Mažeiką ir Žilvitį į Prienų šilą. Popietė pasitikrinęs ginklą Mažeika išėjo į Šilavoto vieškelį ir nusileidęs nuokalnėn atėjo į Prienus. Netrukus, palikę pamiškėje pririštus arklius, Mačiūnų takeliu nuo kalvos nusileidę miesto žinovas Šaulys ir partizanas Žilvitis atėjo į Mažeikos nurodytą vietą.

Spalio 13 dienos pavakare Mažeika, atėjęs prie Basanavičiaus gt. 48 namo, netrukus pamatė gatvę artėjantį čekistą. Gretimo namo kieme, apľūzusių sandėliukų priedangoje prigludę partizanas Žilvitis ir Šaulys, įtardami galimą čekisto ir jo agento suokalbį, pasiruošę po apsiaustais paslėptų ginklų šūviais abu juos sunaikinti, akylai stebėjo susitikimą. Pagaliau išmušę ilgai partizanų medžioto Prienų MGB budelio - sadisto Bolio Govėdo-"Pypkės" atpildo valanda. Pasisveikinęs ir persimetęs keliais žodžiais su agentu, nieko neįtardamas, "Pypkė" pasisuko atrakinti paradines savo būsto duris. Tą akimirką į čekisto nugarą susmigo "agento Stumbro" paleistų pistoleto šūvių "paketas"...

Pamatę, kad sukniubęs čekistas nerodo jokių gyvybės ženklų, Žilvitis ir Šaulys per netolimus pelkėtos įkalnės krūmus lėtai nužingsniavo Prienų šilo link. Netrukus į sutartą vietą atėjo ir čekistą likvidavęs Vincas Mažeika. Nuėję prie vežimo ir pasikinę arklius, "malkaudami" partizanai miško keliukais pasitraukė į Prienų šilo Mačiūnų Rūdgirę.

"Po vidunakčio į partizanų "Valstija" vadintą mūsų sodybą būrio vadas Žilvitis su partizanu Kastyčiu parsivedė ir buvusį Prienų MGB agentą "Stumbra"-Vincą Mažeiką. Paryčiais į mūsų name įrengtą slėptuvę dienos poilsiui grįžo dar keturi partizanai: kuopos vadas Vėjas, Kęstutis, Anupras ir Švyturys, - pasakojo buvęs partizanų ryšininkas ir rėmėjas Algimantas Šiugždinis. - "Viskas... Reikalas sutvarkytas... Galite sveikinti būsimą partizaną", čekisto likvidavimo faktą patvirtino Žilvitis ir glaustai papasakojo vyrams čekisto "Pypkės" sunaikinimo smulkmenas. Kuopos vadas Vėjas pagyrė Mažeiką... "stumbriškai drąsiai" ir tiksliai įvykdžiusį jam pavestą užduotį ir, pasveikinęs kaip kovotoją, pasiūlė Žilvičiui priimti jį į savo būrį. Visi šeši buvę partizanai pasveikino naują kovos draugą su pirmąja pergale ir pritarė kuopos vado pasiūlymui..." - prisimena tos nakties įvykius Algimantas.

Buvęs mokytojas Vincas Mažeika, čekisto Govėdo-"Pypkės" krauju nuoplovęs gėdingą okupantų agento etiketę, Žilvičio ir Šaulio rekomenduotas, pradėjo partizano tarnybą.

Geležinio Vilko rinktinės štabe gavus kuopos vado raportą, gruodžio .

2 dienos rinktinės vado A.Varkalos-Daumanto įsakymu Nr.46 Vincas Mažeika, slapyvardžiu Mindaugas, nuo spalio 13 dienos buvo oficialiai įrašytas į 51-os kuopos kovotojų sąrašus.

ŠILAVOTĄ SUDREBINĘS SPROGIMAS

53-ios kuopos vadas Kazimieras Pinkvarta-Dešinys spalio pradžioje Prienų šile sukvietė būrių vadus ir veiklesnius kovotojus pasitarti. Į pasitarimą pakviestą pasyvų kovotoją Klemensą Straigį-Vikruolį į partizanų stovyklą pašilėje pasitikęs atvedė Stasys Marčiulynas-Lapinas.

Aptariant partizanų galimybę surengti akciją Šilavoto stribams, svečias Vikruolis tarsi juokaudamas prasitarė:

- Duokit gerą miną... Nunešiu ir pakišiu po "mūriuku"...

Klemenso nevykęs pokštas daugumos dalyvavusių partizanų buvo suktas santūria šypsena ir nesusilaukė rimtesnio dėmesio, tik buvęs kuopos vadas Pjūklas-Zigmantas susidomėjo Vikruolio pasiūlyta drašia mintimi. Tačiau akcijos prieš Šilavoto stribyną klausimas liko nesvarstytas. Aptarę kovotojams aktualius klausimus ir būtinybę palaikyti glaudesnius ryšius tarp būrių ir skyrių, pavakare partizanai išsiskirstė.

Po kelių dienų atėjęs į Straigių sodybos tvarto palėpėje įrengtą savo slėptuvę rizikingų situacijų mėgėjas Zigmantas pasikvietė Klemensą.

- Tu ką, Klemensai... Nejuokavai tada šile? Tavo mintis man patiko. Jei rimtai, tai ateik pas pašilinį Kabašinską... Sutarsim.

Sutartą dieną į Kabašinsko sodybą atėjusį Klemensą kieme pasitiko iš kluono išėjęs Zigmantas. Perkėlusį pašilėje priištus gyvulius, netrukus grįžo sodybos šeimininkė. Paprašę moteriškę pasekti, ar ateidamas Klemensas neatsivedė seklių "uodegos", abu vyrai nuėjo į pašilės krūmus.

- Žiūrėk... Čia tas "paukščių lizdas", - praskleidęs tankiai sužėlusią žolę parodė Zigmantas suguldytas šešias prieštankinių minų "lėkštes".

- Tai bent "torielkos"! - nejučiom išsprūdo Klemensui.

- Turėtų užtekti "mūreliui", - Zigmanto veidu nuslydo plati šypsena.

Užglostę minas žole ir dar valandėlę pasitarę, vyrai išsiskyrė. Partizanas išmuko į Prienų šilą, o Klemensas, apsukęs pašile platoką lanką, pavakare grįžo į Šilavotą.

Kitos dienos ryte, pasikinkęs į vežimą arklių, Klemensas minas iš pašilės krūmų parsivežė namo ir paslėpė tvarte. Po poros dienų atėjo Zigmantas.

- Pamatęs dviem sausų dobilų glėbiais užmestas minas, partizanas netvėrė apmaudu. "Tu ką!?. Ar tu nieko nebijai!?. Padėjai sribams panosėje", - įtūžęs "pamokslavo" man visuomet santūrus Pjūklas. Aš jam aiškinau, kad sribai ir enkavedistai lanko mūsų sodybą tik norėdami išgerti... O "banditų" ieško ant aukšto ir tik ten, kur jų niekuomet negali būti", - pasakodamas tų dienų įvykius šypsosi Klemensas.

Nurimęs Zigmantas pernešė minas į tvarto pastogę ir paslėpė palėpėje, prie savo slėptuvės.

Kelias dienas, lankydamas artimesnius kaimynus ir tolimesnius pažįstamus, Klemensas rinko ir nešėsi namo vielos, laidų bei tvirtesnės virvės gabalus.

- Ne viena gospadinė piktokai keiksnijo nežinomą vagį, ižūliai nudžiovusį sode ištemptą skalbinių virvę... "Kad jis pasikartų ta virve, šėtono išpera!" - juokėsi pasakodamas Klemensas.

Pagaliau buvo paruošta ir surišta per 150 m ilgio tvirta virvių, vielos ir telefono laidų grandinė.

Išaušo šiltas ir saulėtas spalio 16 dienos rytas. Šilavoto kaimo gyventojų brolių Straigių sodyboje, tvarto palėpėje įrengtoje Zigmanto slėptuvėje Zigmas Juška-Zigmantas, Stasys Marčiulynas-Lapinas ir Jonas Ulevičius-Ainis baigė daryti Šilavoto sribynui skirtą mirtiną užtaisą. Prie medinio pakinktų brankto ilgio strypo pritvirtintos detonatorių laidais sujungtos šešios prieštankinės minos buvo paruoštos. Tačiau likus kelioms valandoms iki planuotos operacijos netikėti dienos įvykiai partizanams vos nesibaigė žiauria tragedija.

Apie dešimtą valandą ryto, nespėjus Klemensui nunešti į tvarto palėpę vyrams pusryčius, Straigių kiemą užplūdo Šilavoto sribų ir MGB iguolos kareivių suvartų kaimynų ir atsitiktinai sugaudytų žmonių minia. Du kaimynai buvo atvaryti su arkliais, kuriuos valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas įsakė kinkyti į maniežą.

Apskrities bolševikų partijos vadovų įsakymu už valstybinės duoklės nevykdymą ir nesumokėtą 40 tūkstančių rublių žemės mokesčių skolą tą dieną buvo organizuota Straigio "nubuožinimo akcija".

"Buožinimo" procedūra prasidėjo javų kūlimu. Šeimininko brolių Klemensą pristatė varinėti manieže sukinkytus kaimynų arklius. Apgirtę sribai, slampinėdami kieme ir klojime, prižiūrėjo ir saugojo "talkininkus" nuo pagundos dezertyruoti. Blaivūs sovietų kareiviai, pasistatę kulkosvaidį, pavėsiavo sode ir, traiškydami jau prinokusius obuolius, akylai saugojo "taikų valstiečių darbą"...

Darbų pradžia buvo nesklandi. Prievarta suvarytų ir vangiai dirbančių žmonių tarpe originalumu išsiskyrė stribų sugauto ir į "talką" atvaryto Šilavoto apylinkėje elgetaujančio ir visiems gerai pažįstamo stamboko stoto ubago Palonio bei užklydusio nė žodžio lietuviškai nesuprantančio dvimetinio milžino vokiečio figūros...

Įsakmūs pirmininko šūkalojimai, talkininkų blaškymasis, neblaivių stribų vapalionės viešpatavo sodyboje. Vengdamas nenuspėjamų pasekmių, sodybos šeimininkas Kazys paprašė kaimynus dirbti "gaspadoriškai" ir pats ėmėsi kūlimo talkos organizatoriaus vaidmens. Darbas ėgavo ūkininkams įprastos javų kūlimo talkos ritmą.

Pavakare kuliamosios mašinos nasrai rijo paskutinius kviečių pėdus. Pagaliau, tarsi užspringusi, ji garsiau sukaukė ir nutilo. Lyg pienu apšlakstyti, baltom prakaito putom aptekę sustojo pavargę arkliai.

Baigus darbą, ūkio šeimininkas Kazys pakvietė visus talkininkus pietų. Dalis priverstinių talkininkų, pabėdoję, jog "stribams netikėtai išvarius nerimauja namiškiai ir namuose betvarkė", išskubėjo namo, kiti suėjo į trobą ir sėdo, kaip kaime įprasta, prie vaišių stalo.

Tuo metu oriai tartum teisėti šeimininkai į kiemą įžengė "talkos" užsakovai - keli Prienų KP(b) pareigūnai. Su jais atėjusi Straigių pažįstama, Prienų apskrities Paruošų agentūros atstovė Anelė S.-"Červiškinė", pasikvietusi nuošaliau šeimininką Kazį, paslaptinai mirktelėjo: "Darysim rodą. Paruošk svečiams sočią vakarienę - bandysim nubraukti dalį senesnių mokesčių..." - patarė viešnia.

Netrukus kitame trobos gale - seklyčioje - šeimininkė padengė "ponų" viršininkų rangą atitikantį vaišių stalą.

Pagyvėjus troboje prie pietų stalo vaišinamų talkininkų šurmuliui, garsiau suskambo ir seklyčion pakviestų partiečių keliamų tostų taurelės...

Rausvam saulutės skrituliui įstrigus tarp aukštų Šilavoto bažnyčios bokštų, sotūs ir nuo "ruginukės" įkaitusiais veidais kaimynai skirstėsi namo. Išsiskirsčius talkininkams, seklyčioje puotaujantys "liaudies atstovai" pasijuto laisviau. Praskaidrėję veidai ir pagyvėję pokalbiai padvelkė "Červiškinės" Anelės šeimininkui pranašautos sėkmės gaidelė..."Ne toks velnias baisus, kaip jį piešia", - pamanė Kazys ir atnešęs pastatė ant stalo dar kelis skaidriosios butelius...

Pagaliau partiečių puota baigėsi. Sutirštėjus sutemų šešėliams, gerojai įkaušę partiniai aktyvistai linksmai klegėdami nužirgliojo į Šilavotą.

Tik dabar Klemensas su maisto kraitele nuskubėjo į tvarto palėpę pas išalkusius ir ištroškusius partizanus. Pavalgę ir numalšinę visą dieną kan-

kinusį troškulį, partizanai su Klemensu dar kartą aptarė būsimos akcijos smulkmenas. Nusprendę, jog sutartų veiksmų seka turi lemti sėkmę ir Ainio su Lapinu pagalba nebūtina, Klemenso palydėti abu partizanai išėjo. Sutartu laiku iš Pažarsčio atėjo trečias akcijos dalyvis, partizanų Gudruoliu pramintas Antanas Gluoksniš.

Vidunaktį, apsilikęs pilką maskuojantį apsiaustą, Vikruolis-Klemen-sas, uniformotas Zigmantas ir Gudruolis - Antanas, pasiėmę minų už-taisą, prislinko prie "mūrelio" apsauginės užtvaros. Stribyną gaubė nyki nakties tyla. Zigmanto nurodymu prie bažnyčios šventoriaus kampo sargy-bon stojęs Gudruolis atidžiai stebėjo sribų būstinės langus. Įbrukęs Vik-ruoliui į ranką pistoletą, Zigmantas specialiomis žirkklėmis iškirpo vielos užtvaroje pakankamai plačią angą. Akimirka pasiklausę, Pjūklas-Zigman-tas su Vikruoliu, tempdami paskui save vielą, minų užtaisą atnešę padėjo prie mūrinio pastato sienos. Įsukęs į miną kapsulę ir prijungęs sprogdini-mo vielos galą, Zigmantas pamojo Vikruoliui trauktis. Atsargiai iššlimkę iš aptvaro ir išpėję Gudruoli palikti sargybos postą, abu vyrai, tempdami vielą, nuslinko į Alviko sodą.

- Pasiruošk!.. Ši garbė tenka tau, - išsiėmęs iš dėklo raketinį pistoletą, vata užkimšęs Klemensui ausis ir liepęs išsižioti, nusišaipė Zigmantas.

Klemensui-Vikruoliui patraukus vielą, prie mūrelio plykstelėjo akinan-čios liepsnos blyksnis ir po akimirkos trenkė kurtinantis sprogimas. Pa-dangę nušvietė Zigmanto iššautos raketos pašvaistė. Ant sode sugulusių vyrų pabiro sprogimo bangos nuo mūrelio stogo nuplėštų ir į viršų išmestų čerpių duženų kruša... Viena po kitos į apniukusią Šilavoto padangę kilo buvusios valsčiaus savivaldybės pastate buvusios MGB enkavedistų igu-los šaudomos raudonos raketos...

Likimo ironija... Nei MGB viršininkas leitenantas Kolesovas, nei stri-bai, sprogimo metu miegoję kitos "mūrelio" koridoriaus pusės patalpose, nenukentėjo. Netrukus per tamsias išdaužytų sribyno langų angas į pa-dangę pradėjo skristi išsigandusių sribų raketos...

Vikriai suvynioję į ritinį sprogdinimo vielą, Zigmantas su Vikruoliu skubiai pasitraukė į Zieniaus Mataušo alksnyną. Kiek atsikvėpę ir krū-muose palikę vielą, vyrai išsiskyrė. Partizanas Zigmantas trakelių pakraščiu nuskubėjo Prienų šilo link, o Klemensas-Vikruolis ir Antanas-Gudruolis, alksnyne pametę pėdas, pasuko į savo namus.

"Parėjęs namo, kad čekistų šuo pėdsakų nerastų, lyg kvailys perbri-dau sodželkos pakraščiu... Paslėpęs po grindimis sušlapusias kelnes, nuė-jau į svirną ir atsiguliau... Netrukus, vos pradėjus snūduriuoti, mamos

pakeltas atėjau į trobą... Minų sprogimo sukelta banga atlapojo visus langus, su trenksmu atsidarinėjo duris... Nuo sienos nukrito sieninis laikrodis", - prisimena Klemensas.

Iš Zieniaus alksnyno skubėjęs Zigmantas užsuko į Ingavangio kaimo Senavaičio Tomo trobą truputį atsikvėpti ir atsigerti. "Tai bent!.. Rude-ninis perkūnas!.. Net langų kabliukai atšokinėjo, vos iš lovos mudu su boba neišvertė..." - juokėsi Zigmo prižadintas Tamošius.

O Šilavoto padangė vis nušvisdavo raketų pašvaistėmis. Tik paryčiais pritilo igulos kareivių ir sribų keliamas triukšmas. Užgeso ir paskutinė į sutirštėjusius debesis sribų iššauta raudona pavojaus raketa...

- Ryte, gal apie dešimtą, atėję du sribai išsivarė mane į Šilavotą. Prie "mūrelio" išgriautų lauko, kapitalinės koridoriaus ir pertvaros sienų jau krapštėsi sribų atvaryti Mataušėlio Jonas ir du mūrininko meną išmanantys meistrai. Sribų atvaryti broliai Motiejus ir Viktoras Spūdžiai bei keli mūsų kaimynai iš minų išraustos nemažo vyro ūgio gylio ir poros metrų pločio duobės rinko ir valė mažiau sutrupintas plytas. Piktas žemaūgis čekistas ir du kareiviai rausėsi plytų lauže, ieškodami sprogdinimo užtaiso likučių. Prie duobės šlaito išsižergęs stovėjo MGB viršininkas leitenantas Vasilij Kolesov... Mane pasitiko niūrus, tarsi įerzinto plėšraus žvėries jo akių žvilgsnis... Nutaisęs nekalną miną, šluostydamas rasojančius akinius, nuslinkau padėti darbininkams... Jeigu Kolesov būtų bent nujautęs, jog ir aš čia buvau nagus prikišęs, būtų nulupęs mano kailį ir tas skyles užlopes... - pro storus akinių stiklus šelmiškai šypsodamasis pasakojo Klemensas.

Kelias dienas suvaryti darbininkai atstatinėjo sugriautas sribyno sienas ir pertvaras. Iš Pajuodupio kaimo parvežę Radzevičiaus trobos stogo nuluptas čerpes uždengė sprogimo nuplėštą stogą. Užtaisę partizano Zig-manto iškirtą apsauginio aptvaro angą, sribai įrengė antrą - trijų metrų pločio, kiek žemesnį, lygiagretų išoriniam vidinį aptvarą. Šiame aptvarų koridoriuje, prie nutemptos vielos pritvirtintų grandinių pririšti aptvaro perimetru laisvai bėgiojo enkavedistų vilkšuniai.

"Padarėme vieną esminę klaidą... Reikėjo minų užtaisą padėti prie "mūrelio" požeminės patalpos grotuoto langelio. Sprogimo bangos trauka būtų išnešusi visą sribų širšyną..." - po kelių dienų pas Klemensą užėjęs apgailestavo Zigmantas. Klemensui priminus, kad šioje patalpoje čekistai laikydavo suimtus partizanų rėmėjus, jo apmaudas atlėgo. Vėliau partizanų užverbuotas milicijos jaun.leitenantas Juozas Riauba tvirtino, jog tuo metu areštuotų žmonių kameroje nebuvo.

Geležinio Vilko rinktinės vadas Algirdas Varkala-Daumantas lapkričio 21 dienos įsakymu Nr.43 Šilavoto stribų būstinės sprogdinimo akcijos dalyviams: Zigmantui (Pjūklui) - Zigmui Juškai, pasyviems kovotojams Vikruoliui - Klemensui Straigiui ir Gudruoliui - Antanui Gluoksniui pareiškė tarnybinių padėką ir pagyrimą.

LLK Tauro Apygardos

Geležinio Vilko Rinkinei

Įsakymas Nr.43

Būstinė, 1947 m. lapkričio mėn. 21 d.

§1 Skelbiu Apygardos vado įsakymą (...) tėvynės meilės ir laisvės troškimo jausmus ir pratinti visada (...) veikti savistoviai.

Originalą pasirašė: Žvejys, Apygardos vadas

Nuorašas tikras: Naktis, Ap.Adjutantas

§2 Š.m. spalio mėn. 16 d. 53-ios kuopos kovotojas Zigmantas su tos pačios kuopos pasyviais kovotojais Algimantu, Vikruoliu ir Gudruoliu prislinko prie Šilavoto istrebitelių būstinės ir, padėję 14 prieštankinių minu, ją smarkiai išsprogdino.

Už parodytą drąsą ir pasiryžimą minėtiems kovotojams reiškiu tarnybinių padėką ir tarnybinių pagyrimą.

Pagr.: 53-ios kuopos Vado rap. Nr. 144

§3 53-čios kuopos I būrio kovotojo Leitenanto slaptyvardį, jam prašant, pakeičiu į slaptyvardį Ainis.

Pagr.: 53-čios kuopos Vado rap. Nr. 154

§4 Naujai priimtą į 54-ą kuopą kovotoją Uraną įrašyti į GVRn. kovotojų sąrašus nuo š.m. spalio mėn. 8 d.

Pagr.: 54-tos kuopos Vado rap. Nr. 182

Žvalgybos sritis

Pastebėjau, kad ne visi kovotojai rimtai žiūri į likviduojamų asmenų bylų sudarymą. Pirmiausiai nusikaltėliai likviduojami, o vėliau jau rengiamasi sudaryti jiems bylas. Tuo tarpu yra reikalinga bylas sudaryti dar prieš likvidavimą. Įspėju to nesilaikančius kovotojus, kad visiems nusikaltėliams bylos būtų sudarytos ir vedamos pagal tuo reikalu išleistas instrukcijas.

Originalą pasirašė: Daumantas, GVRn. Vadas

Nuorašą pasirašė: Vylius, Adjutantas

Nuorašo nuorašas tikras: Rn. Vado Adjutantas

SMŪGIS VYTAUTO RINKTINĖS ŠTABUI

Marijampolės vls., Meškučių k. bežemio Vinco Garnatkevičiaus sūnus Albinas, g.1924 m., pabėgęs iš sovietų armijos po tėvų trobos grindimis išsikasė mažą slėptuvėlę. Įgrišus vienam slapstytis, Albinas, Vilko slapyvardžiu, tapo Vytauto rinktinės partizanau.

Kartą su Albinu-Vilku užėję keli partizanai paprašė jo motiną leisti sūnaus slėptuvę praplėsti. Kiek paprieštaravusi sutiko. Per kelias naktis partizanai po kambario grindimis iškasė žemę ir išsirengė gana talpų ir patogų bunkerį. Landą į slėptuvę maskavo pastatyta spinta.

1947 metų rudenį padažnėję enkavedistų kratos Meškučių kaimo sodybose vertė partizanus nerimauti. Po artimo Garnatkevičių kaimyno Kavaliausko sodyboje atliktos kratos nuo rugsėjo vidurio enkavedistų siautėjimas Meškučių apylinkėse kiek aprimo.

Spalio 21 dienos ryte, paruošusi šeimai ir partizanams pusryčius, Garnatkevičienė su sūnum Kaziu išėjo į Marijampolę. Partizanai, sūnus Albinas-Vilkas, Oželis ir Dainius po pusryčių lįsti į slėptuvę neskubėjo. Priešpiečiais virtuvėje skutusi pietums bulves jaunesnioji Albino sesutė Ramutė paprašė brolių atnešti iš šulinio vandens. Atėjęs prie šulinio, Albinas-Vilkas tolumoje pamatė Meškučių kaimo pusėn pasukusią enkavedistų prisėdusią mašiną. Kad artėjančiam priešui nesukeltų įtarimo, pasėmęs vandens, Albinas neskubėdamas grįžo į trobą. Grįžęs Albinas paprašė jaunesnį brolių Vyta gerai užmaskuoti spintoje bunkerio angą, o pats su draugais greit sušoko į slėptuvę ir pasiruošė gintis. Netrukus į trobą suvirtę enkavedistai atvėrė virtuvės krosnies dureles, kiti - užlipę ant aukšto patikrino pastogę. Nieko įtartino neradę, pradėjo kruopščiai krėsti kambarį. Stumiant nuo galinės kambario sienos drabužių spintą, per grindis ir atsivėrusią landos angą į emgebistus trenkė partizanų automatų šūviai. Enkavedistų rankinio kulkosvaidžio ir automatų serijos, kapodamos nestoras grindis ir bunkerio lubas, bematant nuslopino partizanų pasipriešinimą. Susišaudymo metu palikti be sargybos vaikai pabėgo pas kaimynus. Nutilus požemyje šūviams, duslus granatų trenksmas sudrebino trobą...

Lįsti į bunkerio vidų okupantai nedrįso. Kareivių atvaryti Garnatkevičių kaimynai, atlupe šūvių ir granatų skeveldrų sučaižytų grindų lentas, iškėlė žuvusių partizanų kūnus. Kovojanči Lietuva neteko vieno pirmųjų Tauro partizanų apygardos kūrėjo, Vytauto rinktinės štabo žvalgybos skyriaus viršininko, partizanų vyr.leitenanto Albino Ratkelio- Oželio, gimu-

sio 1920 m. Žydronių k., Keturvalakių valsčiuje; rinktinės kovotojo Albino Garnatkevičiaus-Vilko, g.1924 m.; rinktinės vado adjutanto, partizanų leitenanto Albino Salinkos-Dainiaus, gimusio 1922 m.

Netekus patyrusio žvalgybininko vyr.ltn.Oželio ir vado adjutanto, su triko rinktinės štabo veiklos ritmas. Spalio 30 dieną Vytauto rinktinės vadas K.Greblikas-Sakalas savo adjutantu paskyrė puskarininkių mokyklos kuopos I laidą baigusį, uolumu pasižymintį jaun.psk.Petrą Tersą-Stumbrą. Kaip aktyviam ir sumaniam kovotojui, Stumbrui nuo 1948 02 16 buvo pavesta vadovauti rinktinės štabo Žvalgybos skyriui.

1947 metų pradžioje Vilkaviškio - Pilviškių - Žvirgždaičių - Kybartų valsčių ribose veikiančių partizanų būriai buvo priskirti naujai sukurto Kęstučio rinktinės štabo pavaldumui. Dalis vietinių partizanų perėjo į Tauro apygardos štabo apsaugai suformuotą 24-ą Maironio kuopą. Sumažėjus kovotojų skaičiui, Pilviškių valsčiaus teritorijoje veikusi Vytauto rinktinės trečioji kuopa rinktinės vado Sakalo rugpjūčio 20 dienos įsaky mu Nr.48 buvo išformuota.

Rugsėjo 4 dieną Avikilų kaime įrengtoje Vytauto rinktinės štabo slėptuvėje tragiškai žuvus ūkio dalies viršininkui Mykolui Žilioniui-Plunksnai, šios pareigos buvo patikėtos partizanų leitenantui Jonui Valaičiui-Viesulai, išformuotos 3-ios kuopos vadui.

Spalio 24 d. Viesulas su kovotoju Šalmu slėpėsi netoli Marijampolės, Trakiškių kaimo gyventojų Pasperskio sodyboje. Marijampolės sribų ir MGB 287-o pulko enkavedistų netikėtai apsupti, partizanai atkakliai priešinosi. Susišaudymo metu nukovę enkavedistų grandies vadą ir sužeidę eilinių kareivių, atsišaudydami partizanai bandė pasitraukti. Partizanų kariūnų kursų pirmosios laidos puskarininkį Albiną Lazauską-Šalmą prieš kulkos pasitiko išbėgantį iš sodybos. Į galvą sužeistas partizanų leitenantas Jonas Valaitis-Viesulas į enkavedistų rankas pateko gyvas.

Marijampolės MGB tardymo mašinos "specialistai" greit nustatė, jog paimtas sužeistas partizanas - seniai čekistų ir jų agentų medžiojamas buvęs jaunų partizanų rezervinės Vytenio grupės vado pavaduotojas Žaibas, dar praėjusią vasarą emgebistų suimtas ir užverbuotas paleistas vidaus agentas "Laukinis", tapęs aktyviu laisvės kovotoju. Kaip čekistus apgavusio MGB agento-dezertyro ir vėliau Marijampolės krašte pagarsėjusio partizano, paskutinėse kautynėse nukovusio enkavedistą, Viesulo bylos tyrimą pasiėmė pats Marijampolės MGB tardymo poskyrio viršininkas majoras Poderin.

Nežmoniškų ČK budelių kankinimų palaužtas ir suluošintas buvęs nar-

sus kovotojas Viesulas, tik pasakęs savo ryšininkus ir rėmėjus, išvengė keturių savo bendražygių: Algimanto Gustaičio-Kimo, Jurgio Bekampio-Šalmo, Vinco Barono-Vyšnelio ir Alfonso Žukausko-Lizdeikos iš Vytenio grupės likimo - mirties nuosprendžio...

Spalio 28 dieną Vilkaviškio MGB enkavedistai ir stribų būrys nenustatyto išdaviko pranešimu Keturvalakių vls., Palaimos kaime apsupo Vytauto rinktinės 42-os kuopos partizanų slėptuvę. Nepavykus prasiveržti, susišaudymo metu garbingai žuvo visi keturi slėptuvėje buvę partizanai: rinktinės štabo darbuotoja Janina Kazeliūtė-Saulutė, g.1925 m. Žydronių kaime, "blynų baliaus" dalyvė; 42-os kuopos vadas Vladas Žaloneris-Perlas, g.1921 m. Geisteriškių k., Kalvarijos vls., partizanas nuo 1946 metų rudens, dalyvavęs Šimulių kaime (tarp Liudvinavo ir Buktos) vykusiose kautynėse, kuriose buvo sužeistas; 42-os kuopos kovotojas Sigitas Bubnys-Gusaras, g.1928 m., iš Kidoliškių kaimo, Kalvarijos vls. Ketvirtas - nežinomas.

LAPKRIČIO KAUTYNĖS, ĮSAKYMAI, PADĖKOS

Visų Šventųjų ir Vėlinių dienomis rytų okupantų pavergtos tautos bočių amžino poilsio vietos skendėjo nykioje tamsoje. Tik apniukusioje padangėje sušvitę raketų ir gaisrų pašvaistės bei ginklų šūvių salvės bylojo, jog čekistų ir enkavedistų gaujų šūvių pakirsti iš laisvės kovos lauko pasitrauks dar kelios dešimtys kovotojų.

Visų Šventųjų dienos popietė šuorais praskriejęs šiaurės-vakarų vėjas nuplėšęs blaškė paskutinius medžių lapus. Žemai susitvenkę tamsūs debesys, prakiurę darganos ir šlapdribos purlais, plona šlapio sniego danga nuklojo niūrokai ūkanotus Garliausgirės pamiškių laukus.

Prienių apskrities MGB štabo vadovai netikėtai gavo agento "Vasiljevo" pranešimą, kad lapkričio pirmos dienos naktį vienoje Gustaičių kaimo sodyboje turėtų įvykti Geležinio Vilko rinktinės 52-os kuopos partizanų sueiga. Skubiai pranešę Veiverių vls. MGB skyriui ir paprašę ruošiamai operacijai pagalbos, į agento nurodytą vietovę MGB vadai pasiuntė operigaliojimo vyr.ltn.Koroblin vadovaujamus kareivius. Netrukus į nurodytą vietą išskubėjo ir Veiverių stribų ir MGB karinės įgulos dalinys.

Pritemus į Veiverių vls., Pakekliai kaimo gyventojas Drūlios sodybą užėjo keli Geležinio Vilko rinktinės 52-os kuopos antro būrio partizanai.

Vyrams bevalgant šeiminkės paruoštą vakarienę, pasigirdo beldimas į lauko duris. Kiek padelsęs šeiminkas atsargiai pravėrė duris. Išvydęs už jų stovintį Veiverių MGB viršininką Barabašiną ir kareivius, Antanas Drūlia staigiai užtrenkė duris. Į namą trenkė enkavedistų ginklų ugnis. Mesta ir sprogsi rankinė granata pramušė skardinį trobos stogą.

Partizanai, tyliai išslinkę per kitas trobos duris, perbėgo sodą ir atsišaudydami laukais traukėsi Mauručių link. Šokantį per sodo tvorą, enkavedistai nušovė partizaną Marcinkevičių-Putiną. Tik ryžtingų būrininko A.Jundilo-Naro sprendimų dėka trys partizanai laimingai pasitraukė.

LLK Tauro Apygardos

Geležinio Vilko Rinktinei

Įsakymas Nr. 44

Būstinė, 1947 m. lapkričio mėn. 26 d.

§1 52-os kuopos I būrio kovotoją Putiną, šių metų lapkričio 1 d. žuvusį Veiverių vls., Pakeklio k. kautynėse su gausiomis MVD pajėgomis, išbraukti iš GVRn. kovotojų sudėties.

§2 52-os kuopos II būrio būrininkas Naras šių metų lapkričio 1d. Pakeklio k., Veiverių vls. susikovė su 50 priešo karių. Sumaniai veikdamas, Naras pasižymėjo taiklia ugnimi, gera orientacija ir puikiu vadovavimu, nušovė keletą priešų žmonių ir išvedė kovotojus iš apsupimo. Būrininkui Narui reiškiau tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyrimą.

§3 Tas pats II būrio I skyriaus kovotojui Sauliui, kuris pasižymėjo paimdamas žuvusio kovos draugo ginklus. Už paimtus žuvusio Putino ginklus pr. Sauliui reiškiau pagyrimą ir padėką.

§4 Tas pats II būrio skyrininkui Lokiui, pasižymėjusiam dengiant besitraukiančius kovos draugus, reiškiau tarnybinį pagyrimą ir tarnybinę padėką.

§5 52-os kuopos I būrio kovotoją Barsuką, gėdingai patekusį į priešo rankas š.m. lapkričio mėn. 1 dieną, išbraukti iš GVRn. kovotojų sąrašų.

§6 53-ios kuopos kovotoją Zigmantą tarnybos labui perkeliu į 52-ą kuopą. Zigmantas privalo grąžinti dviratį. batams odą ir kitą neginčijamą 53-ios kuopos turtą.

§7 51-os kuopos vadui įsakau ištirti kovotojo Anupro skundus ir pranešti man.

*Daumantas,
GVRn. vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

ŠVENTINIS "FEJERVERKAS" JIEZNO STRIBAMS

Iš Birštono kilpos išvinguriavusio Nemuno kairėje pusėje, tarp Rūdupio ir Vangų girių plytinčioje lygumoje, gojelių ir vešlių sodų žalumoje skendėjo Rūdupio, Alksniakiemio, Važatkiemio, Pociūnų ir Davaitbalio kaimų pasiturinčių ūkininkų sodybos. Nors ir molinga, tačiau darbščių ūkininkų rankų įdirbta žemė duodavo ne tik gerą derlių, bet ir išaugino nemažą būrį Tėvynei atsidavusių partizanų.

Atkakli kova su rytų okupantu, per trejus kautynių metus pareiklavusi daugelio jaunų vyrų gyvybių, neblėso ir 1947 metų pabaigoje. Laisvės kovotojams ištikimų gyventojų, partizanų rėmėjų sodybose įrengtos slėptuvės, suaktyvėjus enkavedistų siautėjimui, jau neužtikrino partizanų saugumo. Geležinio Vilko rinktinės 51-os kuopos partizanai vis dažniau persikeldavo per Nemuną ir Nibrių bei Verknės rėvų šlaituose įsirengdavo patikimesnius ir saugesnius bunkerius.

Visų Šventųjų dieną 51-os kuopos kuopininkas Žilvinas susitiko su Dainavos apygardos Pilėnų grupės vado pavaduotoju Lakštingala-Motiejum Jaruševičiumi, kuris sutiko dalį savo veiklos rajono perleisti "geležiniokų" pavaldumui.

LLK

Ponui GVRinktinės Vadui

Tauro Apygarda

GV Rinktinė

51-mos Kuopos

VADAS

1947 m. lapkr. 1 d

Raportas

Pranešu Tamstai, kad 1947 m.lapkričio mėn. ld. į mano Kuopos rajoną buvo atvykęs Dainavos Apygardos (buv. Margio Rinkt.) Pilėnų grupės Vado pavaduotojas Lakštingala, kuris sutiko perleisti dalį savo rajono, kuris yra neapgyvendintas.

Gautas rajonas eina šiomis ribomis: Pietinė riba - nuo Nemuno Verknės upe 2 km į rytus iki Kisieliškių k. Toliau - į šiaurės rytus pro Bendžiakiemį iki Martinonių kaimo. Nuo Martinonių - į rytų pietus per Lingėniškių kaimą iki Jiezo. Nuo Jiezo vieškelio - iki Linčiškių. Nuo Linčiškių- keliu į šiaurės rytus iki Sudvariškių. Nuo Sudvariškių - į rytų pietus iki Stakliškių. Nuo Stakliškių - rytinė riba Užuguostis. Nuo Užuguosčio link Kruonio. Nuo Kruonio link Lapainio iki Nemuno - šiaurinė riba.

Spalio 15 dieną Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr.37 51-os kuopos vadu paskyrus energingą, kelių kautynių ugnyje užgrūdintą antrojo būrio vadą Praną Karalių-Vėją, sustiprėjo dalinio kovotojų drausmė, pakilo kovinis įkarštis.

Prienų vls., Važatkkiemio k. "Valstija" vadintos Antano Šiugždinio sodybos virtuvėje, po plūkto molio asla partizanai buvo išsirengę 7-8 vyrus talpinančią slėptuvę. Nuleidus po stalu įrengtos angos dangtį, oro bangos sukeltos aslos dulkės patikimai užmaskuodavo landos dangčio plyšius. Prie namo pamato išorėje įrengtą atsarginio išėjimo landą maskavo sumestų akmenų ir lentgalių kauburėlis.

Lapkričio 5 d. "Valstijoje" dienojo kuopos vadas Vėjas ir keli antro būrio partizanai. Sutemus vyrai nuėjo į netolimo Šiugždinių kaimyno "Gintaru" vadintą Vlado Vaikšnio sodybą. Netrukus, sodybos šeimininko pakviesti, iš kluone įrengtos slėptuvės atėjo pirmo būrio vadas Žilvitis su keliais vyrais.

"Parsivedę vietinių merginų, iki vėlyvos nakties vaišinomės ir linksminomės..." - savo dienoraštyje rašė partizanas Povas. Po vidunakčio keli vyrai palydėjo merginas. Jiems sugrįžus, kuopos vadas Vėjas, pasitaręs su būrio ir skyrių vadais, pasiūlė visiems persikelti per Nemuną ir susitikti su Dainavos apygardos Pilėnų grupės vyrais. Po valandos žygio atėję į numatytą vietą, partizanai surado dvi valtis ir, persikėlę per Nemuną, atėjo į kuopininko Žilvino ir Lakštingalos sutartą ryšio punktą. Netrukus ryšininko pakviestas atėjo Pilėnų grupės kovotojas Ėglis-Jonas Čiupas, kilęs iš Būdų kaimo, ir nusivedė svečius į netolimo šeimininkų kaimyno sodybą, kurioje buvo apsistoję grupės vado pavaduotojas Lakštingala ir keturi partizanai. Paryčiais perėję į prie Nibrių kaimo Nemuno senvagės skardžio krūmokšniais sužėlusioje pašlaitėje prigludusią sodybą, partizanai visą dieną ilsėjosi. Vėlyvą popietę sukilusiems vyrams kilo mintis spalio revoliucijos švenčių proga "pasveikinti" Jiezo bolševikinį aktyvą ir stribus "šventiniu fejerverku"... Kruopščiai išanalizavus Lakštingalos turėtą miestelio planą, numatytų objektų puolimo akcijos vykdymui nutarta sudaryti dvi smogiamąsias grupes. Kuopos vado vadovaujamai grupei pavesta smogti KP(b) ir valsčiaus administraciniam pastatui ir paštui, o būrio vado Žilvičio partizanams - milicijos ir stribyno būstinei. Palaikyti

ryšį tarp puolančiųjų kovotojų turėjo miestelio žinovai Lakštingalos grupės vyrai.

Sutarus slaptažodžio šaukinį, sulaukus sutemų, per dvidešimt partizanų, suvirtę į du šieno prikrautus vežimus, neskubėdami pasuko vieškeliu Bendžiakiemio pusėn. Po vidurnakčio kiekviena partizanų grupė, atsargiai prislinkusi prie šventinėm šviesom plieskiančių objektų, užėmė tinkamas kautynėms pozicijas.

Operaciją pradėjęs Žilvičio būrys sutelktai apšaudė milicijos ir stribų būstinę. Išgirdę pirmuosius šūvius, Vėjo grupės partizanai Kęstutis Valenta-Kęstutis ir Antanas Senikas-Švyturys, staigiai išokę į valsčiaus būstinės salę, automatų švinu "pavaišino" šventinio pobūvio dalyvius - bolševikų partijos ir emgebistų pareigūnus. Švyturiui ir Kęstučiui staigiai iššokus atgal į lauką, į pastatą trenkė partizanų kulkosvaidžio ir automatinių ginklų ugnis. Padegamųjų kulų stoge įžiebtį gaisro židiniai greit plėtėsi. Miestelyje kilo panika. Supyškėjo padriki partiečių pistoletų šūviai... Iš stribų būstinės sukalenus "liaudies gynėjų" kulkosvaidžiams, pagal sutartą Vėjo raketos signalą partizanai, nesiveldami į pozicines kautynes, per kiemus skubiai pasitraukė. Netrukus iš kautynių pasitraukę partizanai susirinko prie paliktų vežimų. Be nuostolių partizanai suvirto į vežimus ir, išukę į Kisieliškių vieškelį, dar gerokai prieš švitimą grįžo prie Nemuno.

Geležinio Vilko partizanai, padėkoję Pilėnų vyrams už suteiktą labai vertingą informaciją ir pagalbą vykdant puolimą, susėdę į valtis, persikėlė per Nemuną. Pilėnų grupės vado pavaduotojas Lakštingala su savo vyrais nuvarė šeimininkams vežimus ir grįžo į savo veiklos rajoną.

Po pusantro mėnesio, jau žuvus kuopos vadui Vėjui ir būrio vadui Žilvičiui, skirdamas naują kuopos vadą, Geležinio Vilko rinktinės vadas 1947 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr.46 šiose kautynėse pasižymėjusiems kovotojams pareiškė tarnybines padėkas: *"... I būrio vadui Žilvičiui, š.m. lapkričio 7 d. puolant Jiezno miliciją nukovusiam tris NKVD karininkus, reiškiau tarnybinę padėką ir pagyrimą.*

§3 L.e.kp. v.p. Kęstutis ir kovotojas Švyturys, š.m. lapkričio 7 d. puolant Jiezno milicijos būstinę, išoko į valsčiaus salę ir atidengė ugnį, nukovė kelis stribus. Už parodytą drąsą minėtiems kovotojams reiškiau tarnybines padėkas ir pagyrimus".

Bolševikinės Spalio revoliucijos šventės - lapkričio septintosios vakare Geležinio Vilko rinktinės 54-os kuopos II būrio pasyvus kovotojas Vytautas Žalnierukynas-Mindaugas (Žvalgas-Audriūnas) Marijampolėje Ge-

dimino gatvėje pasaloje dviem pistoleto šūviais nukovė MGB oper.įgaliotinę Stasį Naujoką.

KGB archyvų dokumentuose teigiama, kad Marijampolės MGB pareigūnai, ištyrę šio ter.akto aplinkybes, nustatė: po šventinio parado MGB oper.įgaliotinis jaun.leitenantas Stasys Naujokas, Kazio, gimęs 1926m., MGB tardymo skyriaus vertėjas jaun.ltn.Antanas Karauskas ir jų pažįstamas Leonas Adomonis keliose vietose mieste vaišinosi... Dienos metu vaišinantis Gedimino gt.6 pas pažįstamas merginas, į jų butą užėjo du amatų mokyklos auklėtiniai. Radę pas merginas saugumiečius, vaikinai Petras Bražinskas ir Zigmas Brazys netrukus išėjo. Pasivaišinę pareigūnai nuėjo į amatų mokykloje vykstantį jaunimo šokių vakarą... Iš amatų mokyklos išėjusi trijulė dainuodama patraukė per miestą, nutarę eiti į Mokytojų seminarijos salėje vykstančius seminaristų šokius. Tačiau pakeliui sutikę pažįstamą Danutę Miliauskaitę, visi nusprendė grįžti į Gedimino gt.6 ir merginų bute pratęsti dienos metu nebaigtas vaišes...

"Apie 21 valandą, grįžtant Gedimino gatve, iš tarpupartės dviem pistoleto šūviais banditų buvo nukautas Marijampolės MGB oper.įgaliotinis jaun. ltn. Stasys Naujokas.

Įtariamieji, įvykdę šį ter.aktą amatų mokyklos auklėtiniai Petras Bražinskas ir Zigmas Brazys perėjo į nelegalią padėtį..." - ataskaitoje rašė šį įvykį tyrę MGB pareigūnai.

Geležinio Vilko rinktinės vado įsakyme Nr.49 §5 pabrėžta: *"54-os kuopos II būrio pasyviai kovotojai Mindaugui, šių metų lapkričio 7 dieną likvidavusiam Marijampolės MGB tardytoją jaun. ltn. Stasį Naujoką, reiškiau tarnybinę padėką ir pagyrimą".*

KAUTYNĖS RŪDUPYJE

Prienų vls., Rūdupio kaime partizanų rėmėjo Povilo Radzevičiaus sodybos kluone Geležinio Vilko rinktinės 51-os kuopos kovotojai buvo įsirengę slėptuvę. Po Jiezno puolimo akcijos į slėptuvę parėję partizanai - K.Valenta-Kęstutis, A.Senikas-Švyturys, B.Vasiliauskas-Kastytis, K.Celiešius-Vaidotas ir naujokas, likvidavęs Prienų MGB budelį "Pypkę", Vincas Mažeika-Mindaugas kelias dienas ilsėjosi.

Lapkričio 11 dieną, išlindę iš slėptuvės ir nepalikę lauke sargybos, visi atėjo į trobą ir susėdo prie šeimininkės paruošto pietų stalo.

- Rusai! - šūktelėjo iš kiemo atbėgusi trylikmetė šeimininkų dukrelė.

Iš trobos išbėgusius partizanus kieme pasitiko enkavedistų ginklų ugnis... Šių kautynių vyksmas aprašytas išlikusiame partizanų raporte:

Tauro apygardos Vadui

Raportas

1947 m. lapkričio 11 dieną Rūdupio k., Prienų vls. kautynėse dalyvavo 51-os kuopos I būrio vadas Kastytis ir būrio kovotojai Švyturys, Vaidotas, Kęstutis ir Mindaugas.

Partizanai pas rėmėją Radastą valgė pietus. Maža mergaitė įbėgusi pranešė, kad kieme rusai ir sribai. Belendančius į bunkerį partizanus pastebėjo rusai ir atidengė ugnį. Užvirė kautynės. Partizanų ginklų ugnis išstūmė iš namo rusus. Liko jų pusautomatis. Pagaliau rusai buvo išstumti ir iš sodybos. Rusai paliko prancūzišką kulkosvaidį - paėmė Kęstutis. Partizanai laimingai pasitraukė, išsivesdami sužeistą Mindaugą.

Per kautynes buvo sužeisti sribas ir du rusai.

GVRn. Vadas (be parašo)

KOLONISTŲ BASTIONO ŽLUGIMAS

Nelepingo lapkričio pradžios darganos ir Žalgirio rinktinės partizanų. Dažnai į okupantų karinių dalinių ir sribų pasalas patekė laisvės kovotojai tik laimingų atsitiktinimų dėka išvengdavo skaudesnių nuostolių.

Visų Šventųjų dieną Sintautų vls., Suodžių kaimo Rakausko sodyboje enkavedistų užklupti žuvo Šakių krašto partizanai: būrio vadas Antanas Vizgirda-Kapsas, g.1918 m., iš Vilkeliškių kaimo ir Jonas Stankus-Dobilas, g.1919 m., iš Duobiškių.

Tarp Pilviškių ir Vilkaviškio esančiame Obšrūtų kaime, repatrijavusių vokiečių ir į Sibirą ištremtų Lietuvos gyventojų ūkiuose bolševikų valdžia įkurdino kelias dešimtis rusų kolonistų šeimų. Partijos ir valsčiaus vadovų globojami, nuo privalomų valstybinių prievolių atleisti kolonistai pradėjo sekti ir įskundinėti vietinius ir gretimų kaimų gyventojus. Partizanų įspėjimai ir dažnai platinami atsišaukimai, raginantys kolonistus atsisakyti bendradarbiauti su MGB pareigūnais bei kariškiais ir nedelsiant išsikraustyti į savo kraštą, liko be atgarsio. Ignoruodami partizanų įspėjimus, kolonistai subūrė karinę savisaugos grupę ir NKVD vadovybės ap-

ginkluoti automatiniiais ginklais ir kulkosvaidžiais dar ižūliau pradėjo terorizuoti vietinius gyventojus lietuvius. Pribrendo būtinybė šį susitelkusių ginkluotų kolonistų bastioną likviduoti.

Tauro apygardos štabo posėdyje apsvarsčius Obšrūtuose susidariusią padėtį, nutarta ginkluotu partizanų pasirodymu sutramdyti išisiautėjusius kolonistus. Nuspręsta pasiūlyti kolonistams be kraujo ir aukų atiduoti partizanams ginklus ir per nustatytą laiką išsikraustyti iš Lietuvos. Nepaklusus ginklų pasipriešinusius kolonistus nuspręsta sunaikinti. Operaciją atlikti buvo pavesta Žalgirio rinktinės partizanams. Rinktinės vadas Vincas Štrimas-Šturmas, Kazlų Rūdos miške sutelkęs pakankamas pajėgas, pradėjo veiksmus prieš kolonistus.

Kad nukreiptų okupantų dėmesį ir prislopintų jų budrumą, lapkričio 11-osios naktį Žalgirio rinktinės partizanų skyrius, nutraukęs telefono ryšius, apsupo Antanavos spirito varyklą. Be šūvio nuginklavę apsaugą, partizanai rekvizavo kelias statines išvalyto spirito, iš parduotuvės išsivežė jiems reikalingų maisto produktų ir išsivarė kelis žiemos maisto atsargoms skirtus pagalbinio ūkio galvijus. Sušaudę paruošto išvežti spirito cisterną, partizanai, rekvizuotas gėrybes sukrovę į bravoro mašinas - "polutarkas", išsivežė.

Kitos dienos priešpiečiais į Antanavą atvykusių MGB karinių dalinių pastangos surasti "plėšikus" buvo pavėluotos. Krečiant Kazlų Rūdos pietinius miškus, NKVD dalinys rado partizanų paliktą spirito statinę. Prisivaišinę "iki žemės graibymo", dalinio kareiviai ir vyresnieji šios dienos partizanų paiešką laikė sėkmingai baigta...

Vilkaviškyje ir Pilviškiuose dislokuotų NKVD dalinių vadams net nekilo mintis, kad čia pat, Paežerių ir Gurbšilio miškuose, partizanai ruošia smūgį Obšrūtų kolonistams. Sėkmingai įvykdęs Antanavo operaciją, Kazlų Rūdos miške Šturmo sutelktas virš pusšimčio gerai ginkluotų partizanų dalinys skyriais perėjo į Paežerių ir Gurbšilio miškus. Patikslinus surinktus žvalgybinius duomenis, nutarta likviduoti aštuonis kolonistų atsparos punktus, kuriuose buvo įsikūrę 30-40 ginkluotų partijos ir MGB aktyvistų. Lapkričio 14-15 naktį, palikę rezervinį dalinį, iš Paežerių girios partizanai keliais skyriais atėjo į Obšrūtų apylinkes ir, dienai apsistoję patikimų gyventojų sodybose, laukė vakaro. Trobose gėstant sekmadienio vakaro žiburiams, aštuoni partizanų skyriai glaustu žiedu apsupo jiems nurodytas kolonistų sodybas. Prie Vilkaviškio-Pilviškių plento operacijos vadovo Šturmo įsakymu buvo išstatyti keli kulkosvaidžiais ginkluotų partizanų postai netikėtai pasirodžiusių NKVD dalinių sutikimui. Sutartu

laiku iššovus sutartinius šūvius, atsparos punktus apgulę partizanai pareikalavo kolonistų nedelsiant sudėti ginklus ir palikti sodybas. Tačiau į partizanų ultimatumą kolonistai atsakė ginklų ugnimi. Sutelktas puolančių partizanų šaudymas greitai nuslopino kai kuriuos pasipriešinimo židinius, tačiau kiti kolonistų atsparos taškai, įsikūrę mūriniuose pastatuose, atkakliai priešinosi. Tik kilus keliems gaisrams ir nukovus aktyvesnius gynėjus, kolonistų pasipriešinimas buvo nuslopintas.

Vengdami galimo Pilviškių ir gretimų NKVD igulų dalinių pasirodymo, sunaikinę per 30 aktyviausių kolonistų, partizanai nedelsiant pasitraukė į artimiausius miškus.

Liudininkų pasakojimu, dar žėrint gaisrų žarijoms, atvažiavę Vilkaviškio enkavedistai ir iš Pilviškių atskubėjęs per pusantrą šimto kareivių dalinys tesugebėjo tik palydėti į miestus sprunkančius likusius gyvus kolonistus...

Neradę pasitraukusių partizanų pėdsakų, čekistai ir NKVD kareiviai suėmė keliolika ūkininkų, kuriuos anksčiau buvo įskundę Obšrūtų kolonistai. Tačiau trūkstant nusikaltimo įrodymų, kelias dienas patardę, daugelį jų paleido. Keršydami partizanams už okupantų agentų - kolonistų likvidavimą, Pilviškių ir Vilkaviškio aps. KP(b) partijos ir MGB vadai organizavo neeilinį "priešiško elemento" trėmimą. Lapkričio pabaigoje vien iš Obšrūtų apylinkės kaimų į Sibirą buvo ištremta 17 taikių gyventojų šeimų.

Ryžtingai kolonistams smogtas partizanų smūgis keliems metams sustabdė aktyvų Suvalkijos kaimų kolonizavimo procesą.

SKAUDŽIOS NETEKTYS GELEŽINIO VILKO RINKTINĖJE

Lapkričio antroje pusėje skaudų smūgį patyrė Geležinio Vilko rinktinės 51-os ir 54-os kuopų partizanai. Lapkričio 17 dieną Sasnavos miške prie Obelinės Sasnavos enkavedistų pasaloje netikėtai žuvo patyręs, Raišupio kautynėse žūties išvengęs 54-os kuopos kovotojas Juozas Dobilas-Piršlys, Perkūnas, gimęs 1921 m., miškingoje Mergašilio apylinkėje augęs ir brendęs vaikinai.

Lapkričio 18 dienos paryčiais Šilavoto MGB karinio dalinio ir stribų grupė, slankiodama Plutiškių apylinkėse, pastebėjo iš Tabariškių kaimo gyventojų Petro Vasiliausko sodybos išėjusius kelis partizanus. Trumpo, bet stipraus susišaudymo metu okupantams pavyko nušauti besitraukian-

čius vyrus dengiantį kuopos vadą Varną. Kiti partizanai, prisidengdami gyventojų sodybų pastatais, prasimušę į Vabalkšnės upelio šlaite augančius krūmus, laimingai pasitraukė.

Bylos Nr.27/23 pranešime teigiama: "1947 m. lapkričio 18 d. Šilavoto MGB viršininko lt. VKolesov vadovaujama kareivių grupė Tabariškių k. apie 500 metrų nuo Petro Vasiliausko sodybos pastebėjo bėgančius 9 (devynis) partizanus. Susišaudymo metu nukautas partizanų leitenantas ir kitas sužeistas. Kiti partizanai, karinio dalinio persekiojami, pasitraukė.

Pagal rastus dokumentus nustatyta, kad nukautas Geležinio Vilko grupės 54-os kuopos vadas lt. Varnas.

Paimta: automatas PPŠ, SVT ir "Walter" sistemos pistoletas bei įvairūs Tarzano ir Jupiterio pasirašyti dokumentai. Tarp jų - 54-os kuopos vadui adresuotas 1947 09 15 Nr.1366 dokumentas".

Žuvus Varnui, 54-os kuopos vadu buvo paskirtas buvęs Lietuvos kariuomenės husarų puskarininkis Stasys Vaičiulevičius-Kazokas.

LLK Tauro Apygardos

Geležinio Vilko Rinktinėi

Įsakymas Nr.45

Būstinė, 1947 m. lapkričio mėn. 27 d.

§1 54-os kuopos vadą Varną, š.m. lapkričio 18d. didvyriškai žuvusį Rėkaviškių k. kautynėse su Sasnavos MVD, išbraukti iš Rinktinės kovotojų sąrašų.

§2 54-os kuopos II būrio kovotoją Piršlį, didvyriškai žuvusį kautynėse su Sasnavos MVD, išbraukti iš Rinktinės kovotojų sudėties, nuo š.m. lapkričio 17 dienos.

§3 54-os kuopos vadu skiriu I būrio vadą Kazoką, nuo šios dienos.

§4 53-ios kuopos I būrio kovotoją Ainį skiriu tos pačios kuopos I būrio vadu, nuo šios dienos.

§5 52-os kuopos vadui Kairį už laiku nepateiktas ataskaitas ir drausmės pažeidimus įspėju.

§6 54-os kuopos II būrio II skyriaus skyrininką Jupiterį, su kitais dviem kovotojais vaikščiojusį svetimos, 53-ios kuopos II būrio (Šakališkių) rajone, 54-os kuopos vadui išaiškinti ir pranešti man.

Daumantas,
GVRn. Vadas

Vylius,
Adjutantas

51-os kuopos vadas Pranas Karalius-Vėjas, I būrio vadas Vincas Gruodis-Žilvitis ir trys partizanai lapkričio 19 dieną atvažiavo į Jiežno vls., Kašonių k. Bieliauskienės sodybą. Iš vežimo išlipusius ir į trobą einančius Vėją ir Žilvitį, šeimininkės dukrai vos pravėrus prieangio duris, pasitiko MGB agentų-smogikų šūviai. Prie vežimo likę kiti partizanai, nežinodami priešo pajėgų, skubiai pasitraukė.

Šio įvykio liudininkas pasakojo, kad atskubėję Jiežno enkavedistai ir sribai prie lauko durų sunkiai sužeistus partizanus sumetė į jų vežimą ir atvežė pas Baronienę. Vos gyvo partizano kūną emgebistai numetė troboje ant grindų. Sunkiai sužeistą Žilvitį, kiek sulaikę iš krūtinės plūstantį kraują, paguldė ant lovos. Netrukus atvažiavusi karinė mašina sužeistą Žilvitį nuvežė į Kauno Medicinos Institutą, kur operuojamas partizanas mirė, taip ir neatgavęs sąmonės.

Žuvusio Vėjo lavoną nuvežė į Jiezną ir, atremtą į gaisrinės pastato sieną, nufotografavę paliko.

KGB archyvų dokumentai teigia: *"Jiežno MGB ginkluoti valsčiaus partiniai aktyvistai Šerys ir Stepankevičius, apsistoję vienoje Kašonių kaimo sodyboje, pastebėjo artinantis vežimą su 5 (penkiais) partizanais. Prisileidę artyn, automatų serijom nukovė leitenantą Vėją, kitą - uniformotą, be laipsnių - sunkiai sužeidė.*

Paimta: du automatai ir vienas pistoletas. Sužeistas buvęs Kauno gyven-tojas Liutkus, g.1925m., nuvežtas į Kauną po operacijos mirė.

Tikrinant paimtus dokumentus, rastas 51-os kuopos 21 kovotojo, daly-vavusio Jiežno puolime, sąrašas. Sąrašo apačioje palydovai - vedliai Lakš-tingala ir Ėglis.

Nustatyta: Jiežno puolimui 1947m. lapkričio 7-tos naktį vadovavo Vė-jas, II būrio vadas, ir Žilvinas, I būrio vadas.

Rastas Miglos raportas II skyriaus vadui Žilvičiui."

Akivaizdu, kad Jiežno MGB vadovai, rašę byloje įrašą, manė, jog su-žeidė kilusį iš Kauno partizaną Žilviną-Liutką (Algį Šermukšnį). O Jiez-no puolimo vienai grupei vadovavusio I būrio vado Žilvičio-Vinco Gruo-džio slapyvardį iškraipė.

*Tauro Apygardos Vadui
Raportas*

Pranešu Tamstai, kad š.m. lapkričio mėn. 19 dieną Kašonių kaime Jiez-no MVD pasaloje 51-os kuopos I būrio vadas Žilvitis vos gyvas paimtas

priešo buvo laikomas Kauno Tyrimo Institute ir saugomas NKVD, kas ateis jo paimti.

Kovotojas Vytenis stengėsi jį surasti, nes buvo sutarę vienas kito niekur neapleisti. Į Kauną pasiūsta ryšin. Žibutė sužinojo, kad Žilvitis miręs Tyrimo Institute. Rytojaus dieną abu (Žibutė ir Vytenis) nuvykę į Kauną Tyrimo Instituto lavoninėje rado Žilvičio kūną. Sužinoję NKVD sargybos vietas, nuėję į Paštą paskambino pasyviame kovotojui Sauliui, kad atvyktų į nurodytą vietą.

Gruodžio antrąją Vytenis ir Žibutė iš lavoninės išvogė Žilvičio kūną ir suvynioję į . . . išnešė iš Instituto. Žilvičio kūnas parvežtas į Vazatkamių ir palaidotas Vaikšnio beržynelyje.

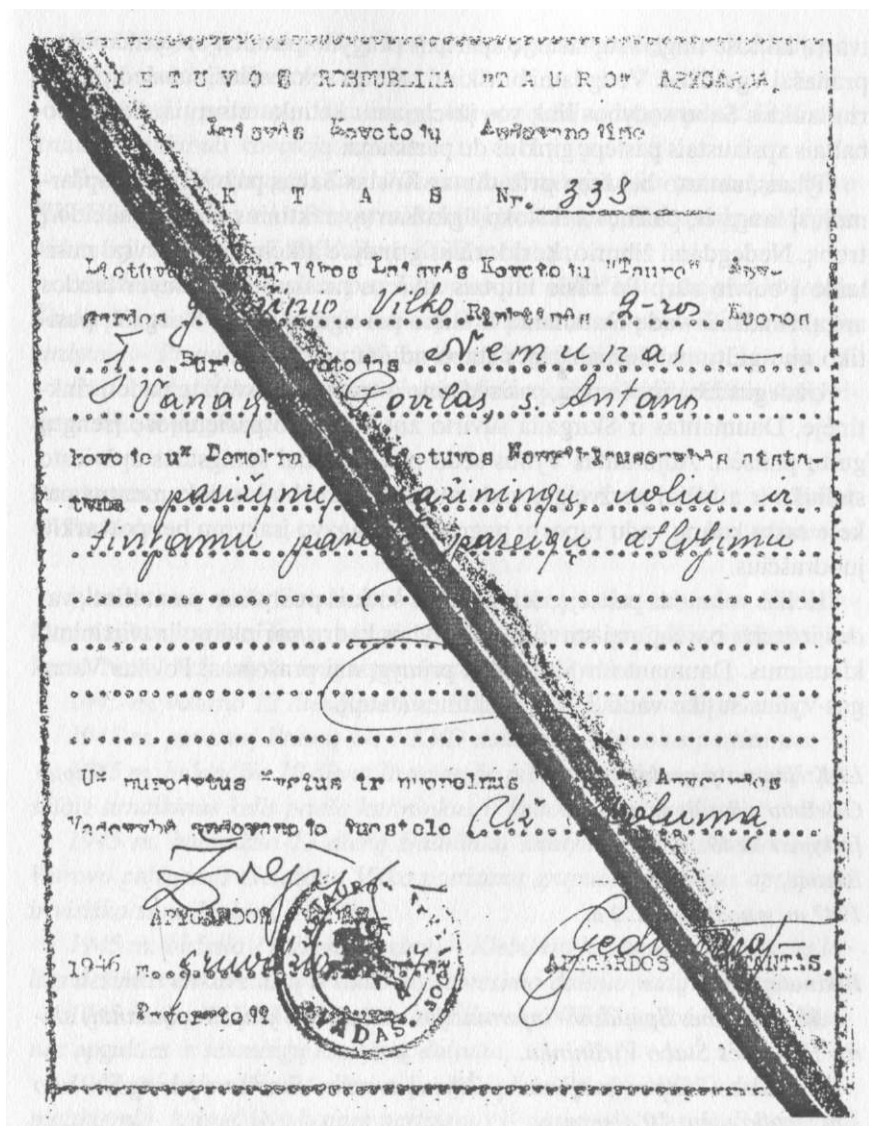
*Daumantas,
GVRn. Vadas*

RINKTINĖS ŠTABE

1947 metų vasaros pabaigoje Pributkio kaime, Skriaudžių apylinkės sekretoriaus Kosto Sabo ūkyje, po gyvenamojo namo grindimis, Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnai įsirengė slėptuvę. Dažniausiai bunkeryje slėpdavosi ir rinktinės štabo dokumentus bei potvarkius redagavo ir rašomąją mašinėlę spausdindavo štabo adjutantas Povilas Vanagas-Vylius.

Povilas Vanagas gimė 1923 m. Utenos aps., Daugailių vls., Šlepečių kaime gausioje neturtingų ūkininkų šeimoje. Turėjo keturis brolius, todėl menkai tėvų remiamas atvykęs į Kauną mokėsi Jėzuitų gimnazijoje. Baigęs septynias klases, dėdės rekomenduotas persikėlė į Prienus ir dirbo pašto viršininku. Netoli gyvenančio NKGB vyr. tardytojo B. Govėdos "Pypkės" parankinių sekamas, 1946 metų pavasarį susipažinęs su pogrindžio aktyvistu Šumausku-Titnagu, pasitraukė į Prienų šilą. Netrukus davęs priesaiką, Povilas Vanagas, pasirinkęs Nemuno slapyvardį, tapo Geležinio Vilko rinktinės Šiaurio kuopos partizanų. Žuvus kuopos vadui Pranukui-Tabokiui ir kuopos vadu paskyrus Pjūklą, partizanas Nemunas vykdė kuopos vado pavaduotojo pareigas. 1946 m. gruodžio 17 d. Apygardos vado Žvejo pasirašytu aktu Nr.338 kovotojas Nemunas buvo apdovanotas juostele "Už uolumą".

1947 m. vasario 6 d. įsakymu Nr.9 Nemuno slapyvardį pakeitęs slapyvardžiu Vylius, Povilas Vanagas buvo paskirtas III kuopos vadu. Rinkti-

nės vado birželio 10 d. įsakymu Nr.24 paskirtas rinktinės štabo adjutantu, partizanų ltn. Vilius už kruopščiai ir tvarkingai vedamą štabo dokumentaciją gavo tarnybinę padėką ir pagyrimą. Tuo pačiu 1947 09 21 įsakymu Nr.31 ltn. Viliui buvo pavestos ir štabo spaudos ir informacijos viršininko pareigos.

...Žvarboko rytų vėjo genami žemai slinko tamsiai pilki debesys. Sodybų

tvartų laktose tingiai suplasnoję sparnais pragydo pirmieji artėjančio ryto pranašai-gaidžiai. Vengdami braškinti balutes sukausčiusį sausledį, Kuprių laukais Sabų sodybos link vos išvelgiamu keliuku atsargiai žengė po baltais apsiaustais paslėpę ginklus du partizanai.

Tylaus, sutarto beldimo prižadintas Kostas Sabas pažvelgė per apšarמושų langą ir, pažinęs aukštoko ūgio Kur tą, naktinius svečius išleido į trobą. Nedegdami žiburio, koridoriaus grindyse atkėlę dangtį, vyrai nusi-leido į bulvių rūšį. Po rūšio laiptais atvėrus maskuotą slėptuvės landos angą, rinktinės vadą Daumantą ir štabo pareigūną Kur tą-Skirgailą pasi-tiko nuo gultų pakilęs rinktinės štabo adjutantas Vylius.

Uždegus žibalinę lempą, pasisveikinę ir trumpai apsvarstę padėtį rink-tinėje, Daumantas ir Skirgaila suvirto ant bunkerio pasieniuose įrengtų gultų pailsėti. Adjutantas Vylius sėdo prie blankiai spingsulės apšviesto staliuko ir atidžiai peržvelgęs vado atneštus tarnybinius dokumentus pa-kete rastų kuopų vadų raportų pagrindu redagavo įsakymų bei potvarkių juodraščius.

Kelias valandas pailsėję, šeimininkės sočiais pusryčiais pamaitinti, va-das ir štabo pareigūnai sprendė vadovybės kadrų parinkimo ir tvirtinimo klausimus. Daumanto ir Skirgailos primygtinai prašomas, Povilas Vana-gas-Vylius sutiko vadovauti ir rinktinės štabui.

LLK Tauro Apygardos

Slaptai

Geležinio vilko Rinktinėi

Įsakymas Nr. 46

Būstinė,

1947 m. gruodžio mėn. 2 d.

Rikiuotės sritis

§1 Rinktinės Spaudos - informacijos viršininką Vylių (ir adjutantą) ski-riu Rinktinės Štabo Viršininku.

§2 51-os kuopos kuopininką Žilviną tvirtinu einamose pareigose, nuo š.m. spalio mėn. 10 dienos.

§3 51-os kuopos I būrio vadą Žilvitį tvirtinu einamose pareigose, nuo š.m. spalio mėn. 10 dienos.

§4 51-os kuopos II būrio vadą Arą tvirtinu einamose pareigose, nuo š.m. spalio mėn. 10 dienos.

§5 51-os kuopos pasyviame kovotojui Kolumbui už drąsą talkinant ko-votojams reiškiau tarnybinę padėką.

§6 Naujai priimtą į 51-ą kuopą kovotoją Neptūną nuo X.23 dienos įtraukti į rinktinės kovotojų sąrašus.

§7 Naujai priimtą į 51-ą kuopą kovotoją Mindaugą nuo X.13 dienos įtraukti į rinktinės kovotojų sąrašus.

Kovotojas Mindaugas, dar būdamas tarybinės įstaigos tarnautoju, buvo NKVD užverbuotas sekti Prienų moksleiviją ir kunigus. Vadovybė pavedė jam nukauti jį užverbavusį NKV-distą, KGB tardytoją.

Mindaugas su 51-os kuopos I būrio vadu Žilvičiu ir pasyviu kovotoju Šauliu šių metų spalio mėn, 13 dieną Prienuose likvidavo NKGB vyriausią tardytoją - Prienų apskrities "Muravjovą" ir sadistą leitenantą Govėdą.

Būrio vadui Žilvičiui ir kovotojams Mindaugui ir Šauliui reiškiu tarnybinę padėką ir pagyrimą.

Daumantas,
GVRn Vadas

Vylius,
Rn. Adjutantas

Įvertintas ir pats Geležinio Vilko rinktinės vadas Algirdas Varkala-Daumantas, kuriam Tauro apygardos vadas Žvejys gruodžio 5 dienos įsakymu Nr.47 "už dalyvavimą ir pasižymėjimą kautynėse:

1945 m. vasario 22 dieną puolant Šilavoto NKVD ir sribų būstinę,

1945 m. pavasarį Prienų šile NKVD daliniams užpuolus partizanus,

1945 m. balandžio 10 dieną Ingavangio pievose partizanų surengtoje pasaloje sunaikinus kelis priešo karininkus ir keliolika enkavedistų ir sribų,

1945 m. balandžio 13 dieną Budninkų kautynėse su stambiomis gen. Vetrovo pajėgomis Geležinio Vilko partizanų grupotei išvengus apsupimo ir visiško sunaikinimo,

1945 m. birželio 11 dieną Degimų - Klebiškio kautynėse sunaikinus kelias dešimtis enkavedistų ir nukovus represinio dalinio vadą majorą,

1945 m. lapkričio 17 dieną antros Šilavoto NKVD įgulos ir sribų būstinės apgulties ir sėkmingų kautynių dalyviui,

1947 m. balandžio 24 dienos kautynėse su Prienų NKVD daliniu Žemaitkiemio kaime, išvedusiam partizanus iš apsupimo" pareiškė tarnybinį pagyrimą ir tarnybinę padėką.

Gruodžio 14 dieną Geležinio Vilko rinktinės vadas ir adjutantas pasveikino rinktinės kovotojus artėjančių Šv.Kalėdų ir Naujųjų metų švenčių proga.

LLK Tauro Apygardos

Geležinio Vilko Rinkinei

Įsakymas Nr.49

Būstinė, 1947 m. gruodžio mėn. 14 d.

§1 Kalėdų švenčių ir Naujųjų - 1948 metų proga sveikiname rinktinės kovotojus, linkime išvermės ir ryžto kruvinoje kovoje prieš žiaurųjį okupantą.

§2 51-os kuopos vadą Vėją ir I būrio vadą Žilvitį, š.m. lapkričio 19 dieną tragiškai žuvusius nuo niekšingų išdavikų rankos Jiežno v. Kašonių k., išbraukti iš GVRn. kovotojų sudėties.

§3 Naujai priimtą į 54-ą kuopą kovotoją Magiką įtraukti į GVRn. kovotojų sudėtį.

§4 Mano įsakymas Nr. 44 §-6 pakeičiamas - L.k. Zigmantas paliekamas 53-oje kuopoje.

§5 54-os kuopos II būrio pasyviai kovotojai Mindaugui, š.m. lapkričio 7 dieną likvidavusiam Marijampolės NKGB tardytojui jaun. ltn. Stasi Naujokui, reiškiu tarnybinę padėką.

*Daumantas,
GVRn. Vadas*

*Vylius,
Rn. Adjutantas*

DRAŠUS ŽYGIS Į VAKARUS

Gruodžio pradžioje Lietuvos Vyriausio Ginkluotų Partizanų Štabo (VGPS) ir Tauro apygardos vado Žvejo įgalioti štabo žvalgybos skyriaus viršininkas Juozas Lukša-Skirmantas ir štabo spec. pareigūnas Kazimieras Pyplys-Mažytis pasiruošė drašiam žygiui per Lenkijos sieną į Vakarus. Gruodžio 15-osios naktį, apygardos štabe gavę užsienio diplomatams skirtą medžiagą ir išklaušę vado Žvejo žodines instrukcijas, Skirmantas-Skrajūnas ir Mažytis-Mindaugas, Žalgirio rinktinės partizanų lydimi, pradėjo sunkų ir pavojingą žygį.

Antrą žygio naktį, aplenkę Sintautus, jie atėjo prie buvusios Rytprūsių sienos. Atsisveikinę Žalgirio vyrus, Skrajūnas ir Mindaugas su keturiais palydovais, vietinio partizano Strazdo atvesti, persikėlė per Šešupe. Išlipę į krantą ir Noviškių dvaro griuvėsiuose valandėlę atsikvėpę, padėkoję vedliui Strazdui, žygučiai atsargiai žengė okupantų nuniokoto krašto laukais.

Pirmam, kiek ilgesniam poilsiui Mažosios Lietuvos krašte šešių Laisvės kovotojų grupė apsistojo sugriautos sodybos gyvenamojo namo griuvėsių rūsyje. Parinkę apsnigtų lentgalių, partizanai susikūrė laužą, išsivirė arbatos ir pažvalėję tęsė varginančią kelionę. Brėkstant apniukusiam rytui, lenkų Viliūnų bažnytkaimį, žygūnai pamatė apleistos bestogės sodybos laulyne išstypusį nesugriautą kaminą. Lentgaliais aploję apgriuvusio namo durų ir langų angas, partizanai atsirideno kieme suversto metalo laužo sąvartoje rastą, matyt, kareivių naudotą metalinės statinės krosnelę. Prilaužę lentgalių ir įkūrę ugnį, partizanai įsitaisė dienos poilsio. "... radę neišmontuotas metalines kopėčias, prie pat kamino viršūnės išsirengėme sargybinių postą... Diena praėjo visiškai ramiai..." - rašė J. Lukša-Daumantas knygoje "Partizanai".

Antros nakties Rytprūsių laukais žygio metu, lenkų Stalupėnus ir perėję plentą ir geležinkelį, partizanai buvo priversti nutraukti kelionę ir sugriauto namo rūsyje susikurti laužą. Šliaužiant per griovį įlūžo ledas ir į vandenį įsmuko Šarūnas. Kelias valandas teko džiovintis į kaulą sušalusius drabužius, po to vyrai žygiavo toliau ir švintant atėjo į rusų kolonistų gyvenamą vietovę. Užėję į "kolchozniko" būstą ir įsitikinę jo nesaugumu, partizanai nuėjo kelis kilometrus toliau ir šaltą dieną praleido lindėdami laukuose sukrautose šieno kupetose.

Trečią žygio naktį ekspedicijos dalyviai atėjo į Lenkijos pasienio zoną. Žemėlapiu ir kompasu patikslinę ir nustatę apytikres vietos koordinates, vangiai žengdami tamsoje skendinčio miško nepažįstamais labirintais, pavargę partizanai, dar nepasiekę numatytos poilsio vietos, sustojo pailsėti. Užkurto sausų šakų laužo ir karštos arbatos atgaivinti, pora valandų pailsėję vyrai tęsė alinantią nakties žygį. Įveikę sniegu užneštus gilokus prieštankinius griovius ir nuo karo likusių spygliuotų vielų užtvarų likučius, jau brėkstant rytui vyrai surado tinkamą poilsiui ir gynybai vietą.

Prašvito šaltas gruodžio 21 dienos rytas. Aplink laužą nuvalę sniegą, į egliaiškių paklotus gultus suvirto išvargę partizanai, kurstydami laužą sekė miško monotonišką ošimą. Po vidudienio sukilę, vyrai pasivažiavo ant laužo pačirškintais lietuviškais lašinukais ir išgėrė po taurelę "stipresnės" bei karštos arbatos. Pasimeldę ir kruopščiai išvalę ginklus, ekspedicijos dalyviai pakilo lemtingam šuoliui per "geležinę uždangą".

Nuėjus kelis kilometrus mišku, paplentės sniege išraižytos pasienio apsaugos dalinių slidininkų lygiagretės išpėjo partizanus, jog artėjama prie pasienio "mirties zonos". Išsukus iš plento ir atsargiai einant dviejų kalvelių ribojama dauba, netoli miško palaukės partizanams kelią pastojų

apkasai ir spygliuotų vielų užtvara. Kovinei padėčiai paruošę ginklus, partizanai staigiai peršoko apkasus ir iškirpę vielų užtvaroje angą praslino į kitą pusę. Eidami raisto pakraščiu, tolumoje vyrai pamatė Romintos tilto kontūrus ir jo link sumintą sniege taką. Vengdami sutikti pasieniečių patrulį, partizanai prie tilto slinko atokiau nuo tako sužėlusią belapių krūmų juosta. Nors vyrai buvo apsisiautę baltais maskuojančiais apsiaustais, juos pamatė tolokai plentu šliuožiančių pasieniečių grupė. Vyrai atkreipė dėmesį, kad akimirksniu stabtelėję sutrikę slidininkai netrukus dingo iš akiračio. Nusprendę, jog delsimas reiškia ekspedicijos žlugimą, partizanai skubiai prislino prie tilto. Staigiai iššokę ant tako, Mindaugas ir Skrajūnas automatų serija nukovė tiltą saugančius sargybinius ir perbėgę tiltą suvirto į pakelės giloką griovį. Paskui juos bėgančius Butautą ir Šarūną tilto vidury prie žemės priplojo atskubėjusių pasieniečių automatų serijos.

Skrajūno ir Mindaugo šturminių automatų serijos ir nespėjusių pasiekti tiltą į apkasą išokusių Kariūno ir Felikso kryžminė ugnis dalinai prigesino tilto apsaugos dalinio ugnies židinius. Šarūnas ir Butautas, trumpom automatų serijom skindami priekyje pasirodžiusius pasieniečius, šliaužė į kitą tilto pusę. Likus keliems metrams, staigiai pakilęs paskutiniam iki patikimesnės uždangos šuoliui, priešo kulkosvaidžio sukapotas krito partizanas Butautas. Šarūnas, – kaip rašė J. Lukša-Daumantas, – numetęs į upelį Butauto automata, laimingai nušliaužė nuo tilto ir įsmuko į pakeitusių gynbos pozicijas Skrajūno ir Mindaugo paliktą griovio skardyje vietą.

Pritildžius partizanams pasieniečių ginklus, iš apkaso pakilę kovotojai Kariūnas ir Feliksas metėsi per tiltą. Iš paskos bėgliams netikėtai sukaleno, iš miško tilto link skubančių, kitos pamainos "žaliakepurių" šūviai. Staiga tiltą sudrebino siaubingas trenksmas. Tiltu viduryje bėgančio partizano Felikso vietoje į padangę šovė liepsnos, dūmų ir sniego stulpas... Keli metrai priekyje sprogo bangos ir skeveldrų nublokštas suklupo Kariūnas, tačiau staigiai pakilęs ir keliais šuoliais peršokęs likusią tilto atkarpą, partizanas išoko į pakelės griovį netoli įsitvirtinusio Šarūno. Visi keturi tiltą perbėgę ir geras pozicijas užėmę partizanai sutelkta automatų ugnimi nubloškė ant tilto atbėgusius priešo kareivius. Vieni kitus dengdami, per tiltą perbėgę partizanai trumpais perbėgimais traukėsi toliau nuo bendražygių Butauto ir Felikso kraujo dėmėmis pažymėto Romintos upelio tilto.

Traukiantis tolyn nuo tilto, kovotojui Kariūnui prieš sprogstamoji kulka išplėšė raumenis ir nukirto dešinės kojos kaulą... Dar vienas, kiek silpnėjęs sužeistas partizano granatos sprogimas nuaidėjo niūriais, karo žaizdų randais išvagotais kadaise klestėjusio krašto laukais...

Pratysom automatų serijom sustabdę persekiojančią pasieniečių grupę, partizanai pasitraukė į miško pelkes. Tik vakare partizanai suprato Felikso žūties priežastį - partizano kuprinėje sprogo priešo peršauta prieštankinė mina. Kiek pailsėję ir pasimeldę už žuvusių žygio draugų Butauto, Felikso ir Kariūno vėles, likę gyvi drąsios ekspedicijos žygūnai Skirmantas-Skrajūnas, Mindaugas-Mažytis ir Šarūnas pakilo žygiui per 1920 metais užgrobtą ir lenkų valdomą Lietuvos Suvalkų krašto laukus.

STRIBO LIKIMAS

Nepaklausė Švenčiaviškio girioje Tigro sulaikytas buvęs Šilavoto stribas "Girnių" Klemensas paskutinio partizano išpėjimo. Tą saulėtą liepos pavakarę, nenorėdamas tepti rankų nuo vaikystės pažįstamo, netolimo kaimyno krauju, Tigras nuoširdžiai patarė Klemensui išvykti kur nors į miestą ir galutinai nutraukti ryšius su Šilavoto emgebistais. Išplepėjęs motinai ir seseriai Liudvisei, jog klūpojo prieš Juozo Baltrušaičio-Tigro pistoleto vamzdį, Klemensas sulaužė partizanui duotą priesaiką net motinai nesakyti apie šį susitikimą.

Pora mėnesių Klemenso elgesys nei kaimynams, nei partizanams įtarimų nekėlė. Tačiau spalio pradžioje kaimynystėje vykusioje linų brūkimo talkoje jo išprovokuotos kaimo vyrų peštynės, prišaukę Šilavoto MGB įgulos kareivių represijas, greit susilaukė partizanų dėmesio. Ankstų spalio pabaigos rytą, pasibeldus partizanams į jo tėvų trobos duris, namuose nakvojęs Klemensas išsoko per langą ir basas nubėgo į Šilavotą. Tai patvirtino partizanų ir artimesnių kaimynų įtarimus. Tikėtina, kad apie buvusio stribo Klemenso miglotus santykius su emgebistais partizanai pranešdavo jų užverbuotas milicijos jaun.leitenantas Juozas Riauba-Klevas, tačiau teigti, jog Klemensas buvo užverbuotas MGB, pagrindo nėra. Kas vertė "Girnių" Klemensą, nebojant gyvybei gresiančio pavojaus, gyventi tėvų namuose ir pastoviai slampinėti pagiriais - nesuprantama...

Gruodžio 20 dienos vakare iš girios išėjusį Klemensą pasitiko nepiktas mūsų Topo amsėjimas. Praėjęs pro pat trobos langus ir pasisveikinęs kieme sutiktą tėtį, Klemensas palengva nužingsniavo Paplauskų palaukės pusėn išmintu takeliu.

Artėjant vidurnakčiui Petruškų trobos slenkstį peržengė keli partizanai. Aplink stalą susėdusių kortuojančių vyrų azartą sutrikdė griežtas balsas. "Svetimų yra?!" - į Klemensą nukrypo jam pažįstamo partizano au-

tomato vamzdis... Nuo sienos nukabinę šeimininko nuvytą naują pantį partizanai surišo Klemensui už nugaros rankas. Įspėję iš sodybos iki ryto niekam neišeiti, partizanai suimtą belaisvį išsivedė.

Praslinkus porai valandų, kitoje Švenčiaviškio girios pusėje, ant Jiesios kranto stovinčios Būdviečio kaimo Juozo Spūdžio sodybos tvarte nuaidėjo šūvis. Nutrūko tvirto, drąsaus kaimo vyro gyvybės siūlas... O juk Švenčiaviškio girioje peržengęs gresiančios mirties ribą, "Girnių" Klemensas buvo gavęs galimybę išlikti...

Anksti ryte rogėse šiaudais užmaskuotą Klemenso kūną sodybos šeimininkas nuvežė į Pagraižio girią. Nupjovus vėtros išverstą eglaitę, atvirusį plati išvartos kerplėša su kelmu amžiams palaidojo be tikslo žuvusio, į okupacinio rytų grobikų genocido mėsmale įsukto vaikiną palaikus.

KGB archyvų F-3 agentūrinės bylos Nr.35/7 208 puslapyje įrašas teigia, kad MGB operdarbuotojo apklaustas Pranas Juodsnukis sakęs, jog 1947 m. gruodžio mėn. 20 dieną iš namų išėjęs ir be žinios dingęs jo sūnus Klemensas, gimęs 1923m. Iki 1946m. pabaigos dirbo Šilavoto MVD liaudies gynėju, tačiau už nedisciplinuotumą ir girtavimą buvo atleistas... (Kitas lapas su įrašo tekstu iš bylos išplėštas).

KRUVINOS KALĖDOS

Gruodžio 24 dieną, belaukiant Kūčių vakaro, Geležinio Vilko rinktinės štabo būstinės slėptuvėje vyravo pakili darbinė nuotaika. Rinktinės vadas ir štabo viršininkas, palinkę prie žibalinės lempa blausiai apšviesto staliuko, tikrino susikaupusią korespondenciją.

Remiantis iš kuopų gautais pranešimais ir vadų raportais, rinktinės vadas Daumantas ir štabo viršininkas Vylius suredagavo ir atspausdino įsakymą rinktinės kovotojams.

LLK Tauro Apygardos

Slaptai

Geležinio Vilko Rinktinei

(sakymas Nr.50)

Būstinė, 1947 m. gniodžio mėn. 24 d.

§1 51-os kuopos 1 būrio kovotoją Kęstutį skiriu laik. eiti kuopos vado pareigas.

§2 Žuvęs 51-os kuopos 1 būrio vadas Žilvitis š.m. lapkričio 7 dieną

puolant Jiezno milicijos būstinę nukovė 3 NKVD karininkus. Reiškiau tarnybinę padėką ir tarnybinį pagyrimą.

§3 L.e. kuopos vado p. Kęstutis ir kovotojas Švyturys, š.m. lapkričio 7 d. puolant Jiezno v. milicijos būstinę, išoko į valsčiaus salę ir atidengė ugnį. Nukovė kelis stribus. Reiškiau padėką ir pagyrimą.

§4 L.e. kp. v. p. Kęstutis š.m. lapkričio 11 d. Rūdupio k Prienų v. įvykusiose kautynėse su Prienų NKVD puikia orientacija paėmė priešų lengvą prancūzišką kulkosvaidį. Reiškiau padėką.

§5 51-os kuopos I būrio kovotojas Mindaugas kautynėse su priešų Rūdupio kaime buvo lengvai sužeistas.

§6 54-os kuopos I būrio I skyriaus kovotojas Kļajūnas kautynėse Šinkaviškio k. Šilavoto v. 1947 XI18 sunkiai sužeistas.

§7 54-os kuopos kuopininką Vėtrą tvirtinu einamose pareigose nuo š.m. lapkričio 8 dienos.

§8 54-os kuopos I būrio vadą Vytenį tvirtinu einamose pareigose nuo 1947 VIII 15 dienos.

§9 54-os kuopos II būrio vadą Arūną tvirtinu einamose pareigose nuo 1947 VIII 15 dienos.

§10 52-os kuopos I būrio vadas Sakalas 1947m. lapkričio 27 d. Kaune, "Maisto" f-ko rajone likvidavo Garliavos v. NKGB tardytoją Im.Kozlovą. Kovotojui Sakalui reiškiau tarnybinį pagyrimą ir tarnybinę padėką.

*Daumantas,
GVRn. Vadas*

*Vylius,
Adjutantas*

Nusimetę žalią vasaros rūbą, žiemos rimtyje sustingo Suvalkijos lygumose ošiantys miškai, prie Nemuno priglundę Prienų ir Punios šilai bei neaukštose kalvelėse išsimetę miškeliai ir pušynėlių kupstai. Sniego dangą paslėpė miškų keliukus, proskynų tankmėse žvėrelių ir partizanų išmintus takus. Baltais sniego lopiniais aplipdyti neaukštų eglių ir pušelių jaunuolynai patikimai užmaskavo partizanų žiemai apleistas vasarines slėptuves...

Laisvės kovotojai Šv.Kalėdas ruošėsi sutikti patikimesnių rėmėjų sodybose žiemos slėptuvėse bei ryšininkų trobose.

Liudvinavo, Krosnos, Simno ir Žuvinto Palių apylinkėse veikusi Geležinio Vilko rinktinės 55-a kuopa apygardos vado spalio 10 dienos įsakymu Nr.10 buvo pervesta Vytauto rinktinei ir pavadinta 44-a kuopa. Vienam partizanų būriui vadovavo buvęs Lietuvos kariuomenės Kun.Bi-

rutės antro ulonų pulko karys, Savisaugos dalinio ir gen.P.Plechavičiaus rinktinės puskarininkis Stasys Čėpla-Vilkas.

Dar rugpjūčio 23 dieną Sūsnykų kaime, Krosnos vls. enkavedistai ir sribai pasaloje nukovė Petrą Luckų ir sunkiai sužeidė partizaną Vitą Čėplą-Uosį. Prie Jukneliškių dvaro, Kirsnos upelio šlaite, alksnyno krūmuose apalpusį partizaną atsitiktinai aptiko kaimo moterys. Jų pakviesta kaime atostogaujanti medicinos seselė Natalija Miliukaitė suteikė partizanui pirmąją pagalbą. Užmaskavę sužeistą partizaną krūmuose, moterys pasiuntė piemenuką į nurodytą vietą pranešti partizanams. Pavakare, sužinojęs, kur paslėptas brolis, būrio vadas Stasys Čėpla-Vilkas su keliais vyrais atvažiavo į alksnyną ir, paėmę Uosį, atvežę prie Šeštokų paslėpė Išlandžių kaime rėmėjo Grebliko sodyboje. Kulkos kliudytu stuburu ir sutrupintu kojos kaulu prie tvarto pastogės čyto įrengtoje slėptuvėje slaugomas partizanas Uosis, patikimo gydytojo prižiūrimas, pamažu gijo.

Gruodžio 20 dienos paryčiais į Grebliko sodybą sužeisto brolio lankyti atėjo Vilkas ir partizanas Boksas. Kiek numigusius slėptuvėje partizanus šeimininkas paprašė į talką - artėjančių švenčių vaišėms paskersti kiaulę. Palikę slėptuvėje kovinius ginklus, tik su pistoletais kišenėse išėję iš tvarto vyrai užsikūrė šiaudų kūlius ir padėjo svilinti jau nudurtą paršėką. Netikėtai iš trobesių priedangos į kiemą suvirto Krosnos enkavedistų ir sribų grupė. Gavęs į sprandą netikėtą automato buožės smūgį, patvirtėję sukniubo vos pakėlęs pistoletą Vilkas. Buvęs Marijampolės kalėjimo tarnautojas, 1945 metų rudenį su grupe išlaisvintų politinių kalinių į Palias pasitraukęs pas partizanus puskarininkis Vincas Bubnys-Boksas spėjo įsmukti į tvartą. Užšokęs pastogėn, stvėrė slėptuvėje paliktus ginklus ir abu su sužeistu Vitu Čėpla-Uosiu per pastogės čyto lentų plyšius į kieman suvirtusius enkavedistus paleido automatų ugnį. Tačiau kelios pratisos enkavedistų ir sribų ginklų serijos į tvarto stogą privertė partizanus palikti priešo kulų krušos kapojamą slėptuvę ir iš pastogės nusiileisti į tvarto vidų. Vos pravėrus duris, bandančius prasiveržti partizanus Boksą ir Uosį tarpduryje pasitiko enkavedistų kulkosvaidžio serija...

Didvyriškai žuvusius partizanus Vinčą Bubnį-Boksą, gimusį 1915 m. Marijampolės vls., Varnupių k., ir Vitą Čėplą-Uosį, gimusį 1926m. Rudaminos vls., Elveriškių k., sribai sumetė į atvarytas Grebliukų kaimyno Patacko roges. Stasys Čėpla-Vilkas, stipriai surištas virvėmis ir užmestas ant kulų suvarpytų brolio ir kovos draugo lavonų, pateko į tolimesnę KGB "mėsmale".

Krosnos valsčiaus tarnautojas, Vytautiškių kaimo gyventojas Balio Šeš-

takausko sūnus, partizanų ryšininkas Sigitas pasikvietė į tėvų ūkį švęsti Kūčias ir Šv.Kalėdas Vytauto rinktinės 44-os kuopos Liepos skyriaus partizanus. Ankstų gruodžio 23 dienos rytą į Šeštakauskų sodybą su skyriaus vadu Juozu Karašausku-Liepa atėjo Juozas Svinkūnas-Šamas, g.1920m., iš Dzingiškių k., Simno vls., Juozas Navickas-Liūtas, g.1927m., iš Varnupių k., Liudvinavo vls. ir partizanas Oskaras, Lietuvoje likęs vermachto karys, kilęs iš Austrijos.

Šeimininkų pavaišinti pusryčiais pavargę partizanai, nepalikę sargybos, sugulė tvarte sukrautame šiene ir kietai sumigo.

Brėkstant rytui, išdavikas Sigitas Šeštakauskas išėjo į "darbą". Prasvitus suvirtę į kelias iš vietinių ūkininkų paimtas roges į Vytautiškių kaimą atvažiavo iki dantų ginkluota Krosnos enkavedistų ir stribų grupė. Palikę kaime padvadas, NKVD ir stribų dalinys glaustu žiedu apsupo Šeštakausko sodybą. Stribų atvarytas Šeštakauskų kaimynas Rūtelionis, čekistų "apdorotas" ir ištumtas į tvartą, išpėjo dar neišbudusius partizanus: "Vyrai, jus apsupo galybė rusų! Siūlo pasiduoti... Garantuoja gyvybę!.."

Stvėrę ginklus partizanai nusprendė priešintis. Išvaręs iš tvarto čekistų tarpininką, skyriaus vadas Liepa su kovotojais Šamu ir Oskaru pasiruošė kautynėms. Likęs viršuje partizanas Liūtas, pravėręs tvarto pastogės dureles, kulkosvaidžio ugnimi bandė pridengti prasiveržimui pasiruošusius draugus. Sutelkta okupantų ginklų ugnis įnirtingai kapojo tvarto stogą. Padegamųjų priešo kulku išiebtos kibirkšties padegtas užsiliepsnojo pastogėje sukrautas šienas ir šiaudai. Iš dūmų ir liepsnos apimtos pastogės nušoko sužeistas Liūtas. Per praviras tvarto duris pasėjęs kulkosvaidžio šūvių seriją, jis išbėgo laukan ir krito patvartėje, pervertas priešo kulku. Į kiemą išsiveržusius Šamą ir austrą Oskarą enkavedistų šūviai užklupo vos žengus kelis žingsnius.

Skyriaus vadas Juozas Karašauskas-Liepa, gimęs 1912 m. Sūsnykų kaime, išsiveržęs iš kiemo, šoko į artimiausius krūmus. Tačiau jam pasitraukti nepavyko. Iššovęs paskutinį pistoleto šovinį, sužeistas Liepa pasipriešinti iš krūmų iššokusiems stribams jau neturėjo jėgų. Surištą partizaną stribai atvilko į trobą. Kol enkavedistai ir stribai vaišinosi skerstuvėmis ir kratos metu rasta krūmine, virtuvėje numestas sužeistasis neteko daug kraujo.

Blėstant degančio tvarto gaisrui, į roges sumestus žuvusius partizanus ir vos gyvą surištą Liepą baudėjai nusivežė į Krosną.

Į MGB budelių nagus patekusių Vilko ir Liepos bei penkių žuvusių kovotojų netektis stipriai sukrėtė Vytauto rinktinę. Pirmosios Šv.Kalėdų

dienos ankstų rytą suskambę Krosnos bažnyčios varpų ir vargonų garsai skelbė apylinkės partizanams ne džiaugsmą ir viltį, o apraudojo skaudžią netektį.

KRUVINA NEATSARGUMO PAMOKA

Šventinę Kūčių nakties rimtį drumstė lengvo vėjelio dvelksmo košiama Ažuolų Būdos miško ir Mikalavo giraitės žaliaskarių ošimas. Tarpumiškės sodybų šiltuose guoliuose, sušveitę šventinį kaulų davinį, tingiai snūduriavo Zariškių ir Šerninės kaimų keturkojai sargiai. Tik retkarčiais iš tolimesnių kaimų atklystantys pavienių šunų nepiktų amtelėjimų garsai greit ištirpdavo monotoniškame Mikalavos girios alsavime...

Vėlų 1947 metų Kūčių vakarą partizanų rėmėjo Zariškių kaimo gyventojo (?) sodyboje, uždangstę visus trobos langus, prie šventinio stalo vaišinosi Geležinio Vilko rinktinės 54-os kuopos vadas Kazokas ir keli dalinio kovotojai. Galbūt, žvargios žiemos išvarginti, jaukios namų židinio šilumos pasiilgę kovotojai, neatsispyrę pagundai išlenkė ir kelias taures virš normos...

Po vidunakčio, padėkoję šeimininkams už Kūčių vaišes, partizanai nutarė aplankyti netolimo Guobų kaimo paneles - Bliuvų merginas. Suvirtę į pora arklių kinkytas roges, budrumo ir atsargumo jausmą praradę vyrai, dainuodami patraukė Gudelių link. Tačiau į netolimą Guobų giraitės pakraštyje prigludusią Bliuvų sodybą partizanams kelią pastoję enkavedistų pasala. Važiuojant per sumigusį Šerninės kaimą, į partizanų roges trenkė slapukaujančių enkavedistų ginklų ugnis. Trumpose, bet įnirtingose kautynėse žuvo kuopos vadas partizanų leitenantas Stasys Vaičiulis-Kazokas, I būrio kovotojas Albinas Buzas-Bijūnas, g.1926m., iš Kazimieravo - Pajiesio kaimo ir jaunas partizanas Vincas Čiuoderis-Balandis, g.1928 m., iš Kazlų Rūdos vls., Surgučių kaimo.

Išvirtę iš rogių, kuopos vado pavaduotojas Kazimieras Akelaitis-Vėtra, II būrio skyriaus vadas Vytas Naujokas-Jupiteris ir Vytas Čiuoderis-Magikas, žuvusio Vinco brolis, atsišaudydami prasiveržė ir pasitraukė į Mikalavo girią.

Skaudus smūgis kuopai, vien per mėnesį netekusiai antro kuopos vado, nepalaužė kovotojų dvasios ir kovos ryžto. Rinktinės vadas gruodžio 29 dienos įsakymu Nr.51 laikinai vykdyti 54-os kuopos vado pareigas paskyrė kuopininką Kazį Akelaitį-Vėtrą.

PASKUTINIS KURTO ŠŪVIS

*Žiaurių kautynių daug turėjęs,
Pirmas per ugnį išėjai...
Lydėjo laimė pakelėse,
Lenkėsi tėviškės klevai...*

(Iš partizanų dainos)

Netoli Šilavoto, Mikalinės kaime, braidydamas gražuolės Jiesios skaulaujamas ir pavasariais patvinstančias Pagraižio pievų lankas, augo ir brendo būsimasis išskirtinės drąšos partizanas Kurtas.

Klemensas Baltrušaitis gimė 1924 m. drėgnos 6 ha žemės ūkelių valdančio žemdirbio ir vietinės reikšmės iš linų sėmenų aliejų spaudžiančios gamyklėlės savininko šeimoje. Baigęs Šilavoto pradžios mokyklos šešis skyrius, Klemensas mokėsi Kauno amatų mokykloje.

1945 m. pradžioje Klemensas su broliais Antanu ir Juozu įstojo į girininko Vinco Senavaičio-Žaliavelnio organizuoto partizanų dalinio gretas. Pirmąją kovos krikštą Klemensas Baltrušaitis-Kurtas ir broliai Antanas-Erelis bei Juozas-Tigras gavo 1945 m. vasario 22 dieną puolant Šilavoto sričių ir NKVD įgulos atramos punktą "mūriuką".

1945 m. balandžio 10 dieną Ingavangio kautynėse, dalyvaujant Kurtui, partizanai sunaikino per dvidešimt enkavedistų ir sričių, tarp jų tris "Smerš" dalinio karininkus, atvykusius į Šilavotą rekvizuoti fronto kariuomenei ūkininkų arklių. Balandžio 13 dieną Budninkų kautynėse, žvalgant Medėnų kaimo vietovę, prieš kareiviai Kurtui peršovė abi rankas. Birželio 11 dieną Degimų-Vilkų kautynėse, partizanams įsitvirtinus prie Kukoriškės tiltelio, Kurtas "Bruno" kulkosvaidžio serija nukovė puolančio enkavedistų dalinio majorą.

Spalio 30 dieną Geležinio Vilko rinktinės vado Žiedo įsakymu kovotojas Kurtas buvo paskirtas štabo žvalgu, o lapkričio 17-osios naktį jis dalyvavo Šilavoto NKVD įgulos ir sričių atsparos punkto "mūriuko" puolimo operacijoje.

Lapkričio 19 dieną, likviduojant Grabavos kaime ištremto ūkininko sodyboje įsikūrusius "Smerš" karininkus, Kurtas buvo sunkiai sužeistas. Peršautais plaučiais ir granatos skeveldrų sužeistom kojom, Kurtas gydėsi Kaune.

1946 m. kovo 7 dienos Geležinio Vilko rinktinės vado įsakymu Nr.6 pagijęs Kurtas paskirtas Algirdo grupės (kuopos) vadu. Įsakymu Nr.11

nuo gegužės 5 dienos Kurtas paskirtas rinktinės štabo ryšių skyriaus viršininku, o Algirdo kuopos vadu tapo jo brolis Juozas-Tigras.

Išimintinas brolių Kurto ir Tigro ryžtingas sprendimas kautynėse Mikalinės-Rūdgirės miške, 1946 metų vasarą stambioms NKVD pajėgoms košiant Plutiškių apylinkes ir miškus.

"1946 m. birželio pradžioje paryčiais į mūsų stovyklą iš naktinės žvalgybos grįžę žvalgai pranešė, kad pamiškėse telkiamos stambios priešojų pajėgos. Gavome įsakymą nedelsiant trauktis Šarabūdės link ir prasiveržti į Žaliosios ar Varnabūdės miškus. Jau netoli palaukės, mūsų vyrams išsiskleidus grandimi ir atsargiai šliaužiant per biržės kirtimo ruožą, virš žemų krūmokšnių, kelmų atžalų ir sužėlusių jaunų avietytų išniro giria košiančių enkavedistų grandinė. Staigiai pašokę Kurtas ir kuopos vadas Tigras į artėjantį priešą sviedė rankines granatas ir, automatų serijomis skindami enkavedistus, drąsiai pasileido pirmyn... Sekdami vadų pavyzdžiu, sutelkta trijų kulkosvaidžių ir turimų ginklų ugnimi pramušę priešojų grandinėje plyšį, mūsų grupė veržėsi netolimos palaukės link. Gavę netikėtą smūgį, sutrikę enkavedistai mus persekiojo tik pavieniais šūviais. Kirtę Šarabūdės tarpumiškio laukus, per Elniakalnio giria, be aukų atėjome į Mačiuliškių girios raistus", - pasakojo šių kautynių dalyvis, buvęs Algirdo kuopos kulkosvaidininkas Leonardas Blusevičius-Durtuvas.

1947 metų pradžioje Geležinio Vilko rinktinės vadovybė štabo ryšių skyriaus viršininkui Kurtui pavedė vykdyti ir ūkio dalies viršininko pareigas. Rinktinės vado Daumanto liepos 3 dienos įsakymu Nr.25 štabo pareigūnas Klemensas Baltrušaitis-Kurtas pakeitė slapyvardį į Skirgailos.

1947 m. liepos pabaigoje Kurtas-Skirgaila ir štabo žvalgybos skyriaus viršininkas Stasys Lukša-Juodvarnis-Tautvydas likvidavo išdaviką - buvusį Feliksą Kutkaitį-Žalgirį - MGB agentą-maršrutininką "Lapę".

...Buvo antroji 1947 m. šv.Kalėdų diena. Jiesios krante, po topolių ir liepų šakom, silpno rytų vėjelio gainiojamų smulkių snaigių migloje skendėjo Šiūrupio kaimo Glambų ir Juodsnukių sodybos. Priešpiečiaus sutirštėjus sniego miglai, pietryčių pusėje iš akiračio išnyko blyškus Švenčiaviškio girios kontūro mėlis...

Nepastebėjo pas Juodsnukius viešėjęs Geležinio Vilko rinktinės štabo pareigūnas, partizanų majoras Skirgaila nuo Švenčiaviškio pusės pro Aukštakalnio sodybą slenkančios Šilavoto enkavedistų gaujos. Tik sulopus Glambų šunims, iš mokyklos išbėgęs Kurtas keliais šuoliais peršoko kiemą ir spėjo įsmukti į tvartą...

Nepavyko surasti tiesioginių šio įvykio liudininkų. Tačiau sklandė kai-

me šnekų nuotrupos, jog Kurtas, atlupęs tvarto čyto lentas, nušokęs žemyn atsišaudydamas bėgo artimiausių Naujo Klebiškio gyventojų sodybos pastatų link. Enkavedistų šūvių sužeistas, partizanas suklupo dirvoje netoli vieškelio, nespėjęs peršokti kelio sankasos... Galbūt, čia ir nuaidėjo sau skirtas paskutinis sužeisto Kurto pistoleto šūvis...

Sulig kiekvienu rogių krestelėjimu, pasigirsdavo sužeisto Kurto dejonės, o kraujo lašai žymėjo kelią nuo Šiūrupio iki Šilavoto. Dar gyvą partizaną emgebistai išvertė prie sribų būstinės. Sušokę sribai maitojo bejęgį kūną... Kažkuris "drąsesnis" sribas durtuvu smaigstė žaizdą Kurto galvoje, sribas Lapinskas užšokęs trypė plačią partizano krūtinę...

Šilavoto MGB viršininkas lt.n.Kolesov, vildamasis iš sužeisto partizano išgauti čekistus dominančios informacijos, buvo suinteresuotas Kurtui suteikti mediko pagalbą. Šilavotiškių pasakojimu, neradęs gydytojo, atėjęs prie "mūrelio" suirzęs Kolesov sustabdė sužeistą partizaną apspisusių sribų siautulį.

"Takyje drūtas vyrai... zdrowyje mužiki... pogibajut! - kalbėjo nuožmus partizanų priešas Vasilij Kolesov'as. - A tebia, Lapinskas, jesli etot zdrowyj bandit... galėti chot mažas palčik ševelnut, per šitas stogas kostioly perebrosil by... lengvai permesti!" - jam įprastu rusiškai - lietuvišku žargonu iš šlubo sribo pasišaipė čekistas.

Pavakare sunkiai sužeisto ir sribų žiauriai kankinto partizano kančios baigėsi.

METŲ PABAIGA ŠŪVIAMS AIDINT

Šventų Kalėdų dienomis visame Suvalkijos krašte netilo šūvių serijos ir granatų sprogimai. Atkaklioje kovoje su okupantų kariniais daliniais žuvo keli Tauro apygardos padalinių vadai ir kovotojai.

Antrą Kalėdų dieną, vietinio niekšo išduotas, netoli Mauručių geležinkelio stoties, Šilėnų kaime žuvo neseniai sudaryto Birutės rinktinės štabo viršininkas, Lietuvos kariuomenės puskarininkis, partizanų leitenantas Jurgis Račyla-Šarvas, gimęs 1917 m.

Kalėdų antros dienos naktį Vilkaviškio vls., Sardokų kaime MVD kariu dalinio pasaloje žuvo Kęstučio rinktinės vadas Pranas Kučinskas-Ainis, Apynys. Jis gimė 1918 m. Keturvalakių vls., Penkinių dvare. Bolševikams siaubiant okupuotą gimtinę, buvęs nepriklausomos Lietuvos karys nedvejodamas stojo į partizanų gretas. Geležinio Vilko rinktinės vado

ltn.Juozo Stravinsko-Žiedo 1946 m. kovo 1 dienos įsakymu Nr.7 partizanas Apynys buvo paskirtas Vytauto grupės (kuopos) vadu.

Žaliuko rugsėjo 10 dienos įsakymu Nr.15 Vytauto kuopos pavadinimą pakeitus "Pirma kuopa" jos vadui P.Kučinskui-Apyniui buvo pavesta vykdyti rinktinės štabo ūkio skyriaus viršininko pareigas.

Tauro apygardos vadas Žvejys 1947 m. sausio 12 dienos įsakymu Nr.2 §5 Pr.Kučinską-Apynį perkėlė į Šarūno rinktinės štabą, paskirdamas rikiuotės skyriaus viršininku, o vasario 22 d. įsakymu Nr.8 paskyrė Šarūno rinktinės vadu. Rugsėjo mėnesį Šarūno rinktinę perdavus Dainavos apygardai, Žvejo įsakymu Nr.26 Pranas Kučinskas-Ainis (Apynys) nuo rugsėjo 20 dienos pradėjo vykdyti Kėstučio rinktinės vado pareigas.

Liudininkų pasakojimu, Vilkaviškio MGB čekistai, gavę išdaviko pranešimą, gruodžio 25-osios naktį į Sardokų kaimą pasiuntė karinį dalinį. Apsupę Baubilo ir Jurevičiaus sodybas enkavedistai tikėjosi paimiti partizaną gyvą. Atėjęs prie sodybos ir pajutęs enkavedistų pasalą, partizanas Ainis atsišaudydamas traukėsi, tačiau plyname lauke jį pervėrė emgebistų kulkosvaidžio serija. Partizano Ainio-Apynio kūną enkavedistai nuvežė į Kybartus.

1947 metų gruodžio pabaigoje skaudžių nuostolių patyrė ir Žalgirio rinktinės partizanai. Kalėdų antrą dieną Griškabūdyje dislokuotas enkavedistų dalinys paryčiais Kasikėnų kaime apsupo būrį Sintautų krašto partizanų. Nelygių jėgų kautynėse garbingai žuvo trys partizanai: Patrimpas - Vincas Tunaitis, g.1917 m. Briedžių k., Putinas - Jonas Spirauskas, g.1921 m. Panovių k., ir Žilvitis - Vitas Jakštys, g.1926 m. Totorvydžių k. Sunkiai sužeistą Praną Jurgėlą-Žvalgą enkavedistai paėmė gyvą ir stribų saugomą gydė Zyplių ligoninėje.

Gruodžio 27-osios naktį į Barzdų vls., Auksučių kaimo Vyšniausko sodybą dvikinkėmis rogėmis atvažiavo šeši Žalgirio rinktinės Naro būrio partizanai. Dažnai keisdami sargybas išvarę partizanai ilsėjosi. Paryčiais, viduje budint būrio vadui, į trobą išokęs lauke budėjęs sargybinis Rolandas išpėjo apie artėjantį pavojų. Sukilę vyrai stvėrė ginklus, per kelias akimirkas išpuolė laukan, išsivarę iš kluono arklius sušoko į roges ir šuoliais pasileido tolumoje dunksančios giraitės pusėn. Išvažiavus į pievų lygumas, roges pradėjo varpyti enkavedistų kulkosvaidžių šūviai. Atsišaudydami partizanai sėkmingai traukėsi, kol kelią nepastojų nenumatyta kliūtis - prie įgriuvusio tiltelio, jungiančio neplataus upokšnio krantus, tartum stabo ištikti sustoję suplukę arkliai. Priešas grėsmingai artėjo. Šuvių įaudrintus arklius šokti per upelį priversti nepavyko. Būrio va-

das Naras ir partizanas Šarvas, iššokę iš rogių, nusirito upelio šlaito priedangon ir dešimtšivių pusautomačių ugnimi pridengė roges palikusius ir besitraukiančius kovos draugus. Nevaldomi arkliai su rogėmis blaškydamiesi nudūmė upelio krantu.

Besitraukiant upelio pakrante, būrio vadą Vytautą Svotelį-Narą, g.1925 m., ir Joną Cimbolaitį-Šarvą, g.1904 m., pašovė priartėjusių enkavedistų šūviai. Nuo Barzdų enkavedistų persekiojimo atsipalaidavę partizanai Sigitas Česnavičius-Studentas, g.1925 m., Vytautas Endziulaitis-Svajūnas, g.1930m. Bliuviškių k., ir Andrius Tumas-Matrosas, g.1928m., patekė į Griškabūdžio NKVD įgulos enkavedistų ir sribų pasalą, žuvo.

Pavyko laimingai pasitraukti tik Griškabūdžio vls., Šedvygų kaimo partizanui Juozui Kaminskui-Rolandui.

Piktilčio partizanas Tigras dienoraštyje rašė, kad Šv.Kalėdų dieną Šakių aps., Bagdžių kaime kautynėse su okupantais žuvo 10 partizanų. Remiantis kitais šaltiniais, nustatyta, jog gruodžio 27 dieną kautynėse Valakbūdžio kaime žuvo aštuoni Turklių būrio partizanai: būrio vadas Balandis, Kėkštas (Saidokas) - Juozas Jakas, g.1918 m., Patronas - Vincas Kuosaitis, g.1911 m., Tautmylis - Kostas Naujokaitis, g.1905 m., iš Švarpių k., ir kiti.

GELEŽINIO VILKO ŠTABO SLÉPTUVĖJE

Tauro apygardos vadas pulk.Žvejys 1947 m. gruodžio 25 dienos įsakyamu Nr.54 apygardos kovotojams paskelbė: *"Apygardos štabo Žvalgybos skyriaus viršininkui Skirmantui išvykus iš apygardos ribų, šios pareigos skiriamos Lokalinės žvalgybos poskyrio viršininkui Daumantui, nuo 1947 XII 15 dienos. Apygardos štabo pareigūnas Mažytis 1947 XIII 15 dieną išvyko iš apygardos ribų."*

Šv.Kalėdų dienomis nužudę kelis partizanus, Prienu, Šilavoto, Veiverių ir Kazlų Rūdos MGB čekistai ir okupantų tarnai sribai kiek aprimo ir laukė artėjančių Naujųjų Metų.

Geležinio Vilko rinktinės vadas Daumantas, vykdamas į štabo viršininko būstinę, iš būrio vado Naro išgirdo kaimuose sklandantį gandą, jog Šiurupyje žuvo Kurtas. Aplankyti keli patikimi Naujo Klebiškio kaimo partizanų rėmėjai šiuos skaudžius gandus patvirtino.

Kitos dienos naktį vadas su keliais vyrais atėjo prie Skriaudžių į Kuprių kaimo Onos Bulotienės sodybą. Kluone įrengtame bunkeryje palikęs

savo palydovus, Daumantas atsargiai nuslinko į gretimą Pributkio kaimą ir sutartu ženklu pasibeldė į Kosto Sabo trobos langą. Netrukus šeimininkas įleido svečią į trobos vidų ir atkėlęs koridoriaus grindyse užmaskuotą angos dangtį, palydėjo Daumantą iki rūšio gilumoje maskuotos angos durelių. Atvėrus slėptuvės duris, vadą pasitiko labiau nei paprastai pablyškęs štabo viršininkas Vylius.

- Gautas 54-os kuopos raportas... Per Kalėdas Šerninės kaime žuvo jų vadas Kazokas ir keli kovotojai, - pranešė vadui štabo viršininkas...

LLK

Slaptai

Tauro Apygardos Geležinio Vilko Rinkinei

Įsakymas Nr.51

Būstinė, 1947 m. gniūdžio mėn. 29 d.

§1 1947 metų gruodžio 24-25 naktį pasaloje kautynėse su priešų žuvo 54-os kuopos vadas Kazokas. 54-os kuopos vado pareigas laikinai eiti skiriu L. k. Vėtrą.

§2 52-os kuopos I būrio vadui Sakalui už 1947 XI 27 be vadovybės žinios Kaune įvykdytą operaciją reiškiau išpėjimą,

§3 Naujai į 54-ą kuopą priimtą kovotoją Papartį įtraukti į kuopos kovotojų sąrašus.

Daumantas,

Vylius,

GVRn Vadas

Adjutantas

Gruodžio 31 dieną Geležinio Vilko rinktinės štabo slėptuvėje paskutinį kartą stukseno rašomoji mašinėlė. Povilas Vanagas-Vylius, atspausdino ir pateikė pasirašyti rinktinės vadui Daumantui paskutinį įsakymą kovotojams.

LLK

Slaptai

Tauro Apygardos Geležinio Vilko Rinkinei

ĮSAKYMAS Nr.52

Būstinė, 1947m. gruodžio mėn. 31 d.

§1 Rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininką ir Ryšio poskyrio viršininką Skirgailą, didvyriškai žuvusį 1947 gruodžio 26 dieną kautynėse su Šilavoto MVD Siūrupio k., Šilavoto vls., išbraukti iš Rinktinės kovotojų sąrašų.

§2 54-os kuopos vadą Kazoką ir tos pačios kuopos I būrio I skyriaus kovotoją Bijūną, žuvusius Černinės kaime 1974 m. gruodžio 24 -25 naktį, išbraukti iš Rinktinės kovotojų sąrašų.

§3 Neseniai priimtą aktyvų kovotoją Balandį, žuvusį kautynėse Černinės kaime, išbraukti iš kovotojų sąrašų.

§4 Antro būrio II skyriaus kovotojas Jupiteris kautynėse Černinės k., nukovęs 4 rusus, atsipalaidavo. Kovotojui Jupiteriui reiškiau tarnybinę padėką.

§5 Gruodžio 24 naktį minėti kovotojai per Černinės kaimą važiavo dainuodami. Tai neatsargumo, pasitikėjimo savo jėgomis, drausmės stokos pavyzdys.

Daumantas,
GVRn. Vadas

Vylius,
Adjutantas

Skaudžios patyrusių kovotojų Skirgailos-Kurto ir Kazoko netekties sukrėsti, rinktinės vadas Daumantas ir štabo viršininkas Vylius, sulaukę vakaro, iš Sabų sodyboje įrengtos slėptuvės išėjo ir tartum nujausdami artėjančią bunkerio išdavystę į ją daugiau nebegrižo.

Žiaurios Kremliaus okupantų genocido akcijos nenuslopino lietuvių tautos siekio iškovoti laisvę. Treji kruvinių kautynių metai su NKVD divizijomis, pareikalavę tūkstančių narsiausių Laisvės kovotojų kraujo ir gyvybių, nepalaužė Lietuvos partizanų ryžto tęsti iki pergalės žūtbūtinę kovą. Nors ir išretėję partizanų gretos, tvirtai tesėdamos duotą priesaiką Tėvynei, tvirtai suspaudę rankose ginklus, su viltimi ir kovos ryžtu žengė į Naujuosius - 1948 metus.

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanų antrankovinis
ženklas

Rašant šią pirmąją knygos dalį, naudojausi literatūra:

1. Juozas Daumantas. Partizanai. 3-ias papildytas leidimas, Čikaga, 1948.
2. Laisvės kovų archyvas. I, II, III-IV ir V tomai. K., 1991-1993.
3. Justinas Lelešius-Grafas ir Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Dienoraščiai. K., 1994.
4. Partizanų archyviniai dokumentai - Įsakymai, raportai, nutarimai ir kt., surinkti iš įvairių šaltinių (dalį Tremties ir rezistencijos muziejuje Kaune)..
5. Buvusio KGB archyvų fondo 3 agentūriniai dokumentai// Lietuvos ypatingasis archyvas.
6. Adolfas Ramanauskas. Partizanų gretose. I-II d. Kaunas, 1989 m.
7. Antanina Garmutė. Motinėle auginai. 1990, 1993.
8. Povilas Pečiulaitis. Šitą paimkite gyvą. K, 1993.
9. Suvalkijos kovų aidai. Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos leidinys, 1995 m.
10. Aldona Vilutienė. Trečioji vėliavos spalva. 1996.
11. Edmundas Simanaitis. Iš Suvalkijos krašto istorijos.// Tremtinys.
12. Juozas Armonaitis. Meskit dalgius, imkit kardus. K, 1995.
13. Liūtas Mockūnas. Pavargęs herojus. V., 1997.

Partizanų dokumentų kalba netaisyta.

Buvusio KGB archyvo bylų išrašai versti iš rusų kalbos.

Nuotraukos iš Tremties ir rezistencijos muziejaus fondų.

TURINYS

Vietoje įžangos.....	5
Iš praeities.....	6
Sugrįžus sovietams.....	8
Raštinės Tarnyboje.....	11
Mobilizacija.....	14
Pirmieji Šilavoto sribai.....	17
Kovos kelyje. Žaliavėlnis.....	22
Šūviai Mielaišupyje.....	27
Pirmasis partizanų vizitas Šilavote.....	28
Naujieji metai.....	32
Gaudynės. Šūviai šilelyje.....	35
Šilavoto puolimas.....	40
Jiestrakyje.....	47
Pirmoji partizanų Žiburiečių auka.....	49
Nusikaltimas ir atpildas. Arklių mobilizacija Šilavote.....	50
Nusikaltimas ir atpildas. Ingavangis.....	58
Budninkų kautynės.....	64
Šrapnelio būrio tragedija.....	68
Mačiūnų partizanai.....	71
Vadai ir pareigos.....	81
KGB agentų tinklas.....	83
Čigono valanda.....	85
Degimų-Vilkų kautynės.....	89
Susitikimai ir netektys.....	92
Mokytojas.....	98
Žiedas - Geležinio Vilko partizanų vadas.....	101
Bartašiūno "amnestija".....	104
Žalgiris-Barzda. Viešnia iš miesto.....	108
Stirnos partizanų rinktinė.....	110
"Eglynėlio" partizanų skerdynės.....	113
Lakūnai partizanų kelyje.....	118
Majoras Šernas - Geležinio Vilko partizanas.....	121
Tauro partizanų apygardos įkūrimas.....	123
Partizano Šerno kovos krikštas.....	127
Kaminskų šeimos tragedija.....	128
Kurto ir Paparčio partizanų globoje.....	131

Pas Dešinį.....	135
Dvivaldystė Geležinio Vilko rinktinėje.....	139
Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas.....	144
Partizanų štabo žūtis.....	148
Netikėtos žūtys.....	150
Priesaika vėliavai.....	153
Antrasis Šilavoto puolimas.....	158
Stirnos rinktinės štabas.....	166
Šernas - Tauro apygardos vadas.....	169

1946-ieji

Sutikus Naujuosius.....	172
Stirnos rinktinėje.....	177
Rinkimų išvakarėse.....	180
"Demokratiškiausi" pasaulyje "rinkimai".....	184
Po rinkimų.....	188
Geležinio Vilko rinktinės štabe.....	192
Lemtingas šūvis.....	194
Tauro apygardos štabe.....	197
Žuvo Miškinis.....	198
MGB budelių naguose.....	200
Verčiškės kautynės.....	205
Vytenio būrys.....	206
Pietų Lietuvos partizanų štabo įkūrimas.....	207
Tauro apygardos partizanų kapelionas.....	210
Skaudi netektis.....	213
Prisikėlimo šventė ir išdavystė.....	216
Geležinio Vilko vadų Ataskaita.....	218
Pasalos paskolų rinkėjams.....	224
MGB agento Markulio vizitas.....	229
Tauro apygardos vadų pasitarimas.....	233
Žalgirio išdavystė.....	239
Mozūriškių miške pamokyti.....	243
Šunskų pasala.....	245
Per NKVD užkardas.....	249
Pagraižio tragedija.....	252
Nakties žygiai.....	257

Paskutinis mūšis.....	258
Antrasis MGB agento Ažuolo vizitas.....	261
Žlugusi viltis.....	266
Žvejys - Tauro apygardos vadas.....	269
Niekšybė ir aukos.....	276
Geležinio Vilko rinktinėje.....	279
Smūgis Pakuonio partizanams.....	284
1946 m. rugpjūtis. Pasalos, areštai, aukos.....	286
Kruvinas 1946-ųjų ruduo.....	291
Tauro vadų pasitarimai ir partizanų kovos.....	294
Apdovanojimai.....	299
Nesėkminga vizitų baigtis.....	306
Nugalėję giltinę.....	309
Prie Kūčių stalo.....	316

1947 m.

Sutikus Naujuosius.....	319
Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas.....	324
Kraujo dėmės vasario pusnyse.....	330
Mažyčio ir Pušelės "blynai".....	338
Kautynių ir pūgų verpete.....	346
Tautvaišos išdavystė.....	353
Išdaviko auka - Šrapnelis.....	358
Buktos kautynės.....	360
Sulaukus pavasario.....	361
Sulaukus pavasario.....	370
Sėkmingas prasiveržimas.....	377
Birželis - nesėkmių metas.....	379
Skaudžios patiklumo pamokos.....	382
Išiminusi pažintis.....	388
Paslaptinga Popierių šeimos tragedija.....	392
Šūvių sukapoti liepų žiedai.....	393
Ašmintos karžygių žūtis.....	397
Priešo agentų ir šnipų tardymas.....	402
Teisėtas atpildas.....	409
Raišupio kautynės.....	410
Rugpjūtis Geležinio Vilko rinktinėje.....	414

Smūgis Dainavos štabui.....	417
Garbinga Varno ir jo žmonos žūtis.....	419
Puskarininkių kursai.....	421
Išdavysčių ir kautynių rugsėjis	
Vytauto ir Geležinio Vilko rinktinėse.....	429
Kursantų egzaminai - kautynės.....	432
Klasta ir melas prieš partizanus.....	438
Smūgis Birutės rinktinei.....	442
Birutės rinktinės štabo žūtis.....	443
Bolševikinio aktyvisto medžioklė.....	446
Priesaika ir netikėta žūtis.....	449
Spalis.....	450
Paskutinė čekisto "Pypkės" valanda.....	453
Šilavotą sudrebinęs sprogymas.....	455
Smūgis Vytauto rinktinės štabui.....	461
Lapkričio kautynės, įsakymai, padėkos.....	463
Šventinis "fejerverkas" Jiezo sribams.....	465
Kautynės Rūdupyje.....	468
Kolonistų bastiono žlugimas.....	469
Skaudžios netektys Geležinio Vilko rinktinėje.....	471
Rinktinės štabe.....	474
Drąsus žygis į Vakarus.....	478
Stribo likimas.....	481
Kruvinos Kalėdos.....	482
Kruvina neatsargumo pamoka.....	486
Paskutinis Kurto šūvis.....	487
Metų pabaiga šūviams aidinti.....	489
Geležinio Vilko štabo slėptuvėje.....	491

Ju-141 Vytautas Juodsnukis. **Suvalkijos partizanų takais.** K.: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 2000. 499 psl.

ISBN 9986-577-35-7

Apybraižomis, dokumentais, prisiminimais, liudijimais autorius atskleidžia 1944-1947 m. įvykius Suvalkijos krašte, Geležinio Vilko rinktinės bei kitų Tauro apygardos partizanų kovos ir pasiaukojimo istoriją.

UDK 947.45.083

Vytautas Juodsnukis
Suvalkijos partizanų takais

Redaktoriai: Kęstutis Kasparas, Irma Džiugienė.
Maketavo Modesta Baublytė.
Tekstą rinko Violeta Jakučiūnaitė, Dalia Maciukevičienė.
Viršelio dailininkė Gintarė Jarmalavičiūtė

SL 290. 2000 09 29. 31,5 sp.l. Tiražas 1000 egz. Užsakymas 983.
Leidžia Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Laisvės al. 39, LT-3000 Kaunas.
Spaustuvė „MORKŪNAS ir Ko“, Draugystės g. 17, LT-3031 Kaunas.

Dėkoju už paramą

Lietuvos gyventojų genocido aukų rėmimo fondui,
LPKTS valdybos pirmininkui Antanui Lukšai
bei visiems talkinusiems leidžiant šią knygą

Autorius